

T.C.

NEVŞEHİR HACI BEKTAŞ VELİ ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI

RÜŞDÎ'NİN ŞİİR KÜLLİYATI (İNCELEME-METİN)

Yüksek Lisans Tezi

Şerife GÜZ

Danışman

Prof. Dr. Filiz KILIÇ

Nevşehir

Temmuz 2023

T.C.

NEVŞEHİR HACI BEKTAŞ VELİ ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI

RÜŞDÎ'NİN ŞİİR KÜLLİYATI (İNCELEME-METİN)

Yüksek Lisans Tezi

Şerife GÜZ

Danışman

Prof. Dr. Filiz KILIÇ

Nevşehir

Temmuz/2023

BİLİMSEL ETİĞE UYGUNLUK

Bu alışmadaki tm bilgilerin, akademik ve etik kurallara uygun bir şekilde elde edildiğini beyan ederim. Aynı zamanda bu kural ve davranışların gerektirdiği gibi, bu alışmanın znde olmayan tm materyal ve sonuları tam olarak aktardığımı ve referans gsterdiğimi belirtirim.

Tezi Hazırlayan

şerife GZ

TEZ YAZIM KILAVUZUNA UYGUNLUK

“Rüşdî'nin Şiir Külliyyâtı (İnceleme-metin)” adlı Yüksek Lisans tezi, Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Lisansüstü Tez Yazım Kılavuzu'na uygun olarak hazırlanmıştır.

Tezi Hazırlayan
Şerife GÜZ

Danışman
Prof. Dr. Filiz KILIÇ

Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı Başkanı
Prof. Dr. H. Abdullah ŞENGÜL

KABUL VE ONAY SAYFASI

Prof. Dr. Filiz KILIÇ danışmanlığında Şerife GÜZ tarafından hazırlanan “Rüşdî'nin Şiir Külliyyâtı (İnceleme-metin)” adlı bu çalışma, jürimiz tarafından Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı'nda Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

..... / ..... / 2023

JÜRİ

İMZA

Danışman : Prof. Dr. Filiz KILIÇ .....

Üye : Prof. Dr. Mehmet Fatih KÖKSAL .....

Üye : Doç. Dr. Volkan KARAGÖZLÜ .....

ONAY:

Bu tezin kabulü Enstitü Yönetim Kurulunun ..... / ..... / ..... tarih ve ..... sayılı Kararı ile onaylanmıştır.

03/07/2023

Dr. Öğr. Üyesi Volkan Recai ÇETİN

Enstitü Müdürü

TEŞEKKÜR

Bu alıőmanın oluőum s¼recinde her daim kıymetli zamanını ayırarak engin bilgisini ve yardımını benden esirgemeyen, problemlerime alternatifler sunarak yol g¼steren ok kıymetli danışman hocam Prof. Dr. Filiz Kılı'a en iten duygularım la teőekk¼r ederim. K¼t¼phanesinin kapısını bana aarak bu alıőmayı hazırlamama vesile olan ve ilminin feyzine nail olduğum saygıdeğer hocam Prof. Dr. Mehmet Fatih K¼ksal'a, muallakta kaldığım durumlarda yardım ve tavsiyelerinden beni mahrum bırakmayan kıymetli hocam Prof. Dr. M¼cahit Kaar'a, y¼ksek lisans ders d¼nemi boyunca kendilerinden ok fazla Şey ¼ėrendiėim değerli hocalarım Do. Dr. Volkan Karag¼zl¼ ve Do. Dr. Kadri H¼sn¼ Yılmaz'a sonsuz teőekk¼r ederim.

Yer yer okumakta zorlandığım, bilhassa Arapa ibarelerde yardımlarına baŐvurduėum arkadaŐım Ammar Zuhair Melawy'e ve ¼ėretim G¼revlisi Mehmet Yılmaz'a destekleriyle yanımda olan, beni motive eden canım annem, canım babam ve kardeşim Yıldız G¼z'e son olarak da tezin hazırlanma aŐamasında aramızdan ayrılan ve dualarıyla beni destekleyen rahmetli babaanneme minnet ve teőekk¼rlerimi sunarım.

RÜŞDÎ'NİN ŞİİR KÜLLİYÂTI (İNCELEME-METİN)

Şerife GÜZ

Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Yüksek Lisans, 03,07,2023

Danışman: Prof. Dr. Filiz KILIÇ

ÖZET

Asırlardır süregelen ve zengin bir kültürü bünyesinde barındıran klasik Türk edebiyatı bugün de karşımıza yeni temsilcilerini çıkarmaktadır. Kaynaklarda bugüne kadar adına rastlamadığımız, bu tez çalışmasıyla gün yüzüne çıkaracağımız Rüşdî de bu zengin kültürel mirasın bir parçasıdır. Asıl adı Mustafa Rüşdî olan şairin hayatına dair ulaşabildiğimiz tek kaynak kaleme aldığı Şiir Külliyyâtı'dır. Çorumlu olduğunu düşündüğümüz şair, klasik Türk edebiyatının Batılılaşma hareketiyle değişerek eski değerini yitirdiği 19. asrın sonu ile 20. asrın başlarında yaşamış ve o dönemde gelenekten kopmamış bir muhasebe memurudur. Şiirlerinde dini-tasavvufi konuları işleyen şair, Şeyh Ali namındaki şeyhinin Abdulkadir Geylânî'ye bağlı olduğunu dile getirmesiyle Kadiri tarikatını benimsediği muhtemeldir.

Mehmet Fatih Köksal'ın şahsi kütüphanesinde yer alan bu Külliyyât'ın yazılış tarihi eserde yer almamaktadır. Ancak şiirlerinde yer alan bilgi kırıntılarında hareketle farklı zaman dilimlerinde yazıldığı aşikardır. Müellif hattıyla yazdığı Şiir Külliyyâtı Rüşdî'nin şimdilik tespit edilen tek eseridir. 337 sayfadan oluşan Külliyyât'ın dili, eserin geneli itibariyle sade ve anlaşılır olsa da yer yer bazı manzumelerde ağırlaştığı da görülmektedir. Okuyana ve dinleyene mesaj verme amacı güden Rüşdî, şiirlerinde şekilden ziyade anlama önem vermiş dolayısıyla da nazım şekli ve aruz vezni kurallarında fazlaca kusurlar yapmıştır. Anlama daha fazla önem veren şair; Allah sevgisi, peygamber sevgisi, fenafillaha kavuşma arzusu, sevgilinin güzelliği, vahdet, ayrılık, gurbet, geçim sıkıntısı ve kahramanlık konulu şiirler yazmıştır. Bunun yanı sıra savaşın ve yokluğun olduğu bu dönemde zor koşullar altında yaşayan insanları, içinde bulunduğu şartların memnuniyetsizliğini anlatarak döneme ayna tutmuştur.

Bu çalışma ile Külliyyât'ta yer alan şiirlerin transkripsiyonlu metni oluşturularak şekil ve muhteva açısından incelenmiş aynı zamanda kaynaklarda hakkında bilgi bulunmayan Rüşdî'nin hayatı ve edebi kişiliği şiirlerinden hareketle tespit edilmiştir. Böylece klasik Türk edebiyatına Rüşdî mahlaslı yeni bir şair ve bu şairin müstakil şiirlerinin bulunduğu "Şiir Külliyyâtı" olarak adlandırdığımız bu eser kazandırılmaya çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Rüşdî, Külliyyât, Klasik Türk Edebiyatı, 19. Yüzyıl Türk Edebiyatı, Tekke Şiiri.

RÜSHDİ'S POETRY COLLECTION(REVIEW-TEXT)

Şerife GÜZ

Nevşehir Hacı Bektaş Veli University, Institute of Social Sciences Department

Turkish Language and Literature 03,07,2023

Supervisor: Proffessor Doctor Filiz KILIÇ

ABSTRACT

Classical Turkish literature, which has been going on for centuries and embodies a rich culture, brings us new representatives today. Rushdi, whose name we have not come across until today in resource and whom we will unearth with this thesis, is also a part of this rich cultural heritage. The only source we have access to about the life of the poet, whose real name was Mustafa Rushdi, is the “*Şiir Kulliyâtı*” he wrote. The poet, who we think is from Çorum, is an accounting clerk who lived in the late 19th and early 20th centuries and did not break away from tradition at that time, when classical Turkish literature lost its old value by changing with the Westernization movement. It is probable that the poet, who dealt with religious-sufistic topics in his poems, adopted the Qadiri sect as he stated that his sheikh named Şeyh Ali was affiliated to Abdulkadir Geylani.

The date of writing of this Kulliyât, which is in Mehmet Fatih Köksal's personal library, is not included in the historical artifact. However, based on the fragments of information in his poems, it is clear that they were written in different time periods. The *Şiir Kulliyâtı*, which he wrote in the author's calligraphy, is Rushdi's only existing work. Consisting of 337 pages, the language of the Kulliyât is simple and comprehensible in general, but it is also seen that it becomes heavy in some verses. Rushdi, who aimed to give a message to the reader and listener on the grounds of the localization movement and “*Hikemî*” style, gave importance to meaning rather than form in his poems, and therefore made many mistakes in the rules of verse form and prosody. The poet, who gave more importance to understanding, wrote poems on the love of Allah, the love of the prophet, the desire for reunion, the beauty of love, wahdat, separation, expatriation, hardship and heroism. In addition, in this period of war and poverty, he mirrored the period by describing people living under difficult conditions and the dissatisfaction of the conditions they were in.

With this study, the transcribed text of the poems in the Kulliyât was created and analyzed in terms of form and content, and the life and literary personality of Rushdi, about whom there is no information in the sources, was determined based on his poems. Thus, a new poet with the pseudonym Rushdi and this work, which we call “*Şiir Kulliyâtı*”, which contains the poet's individual poems, has been tried to be brought to classical Turkish literature.

Keywords: Rushdi, Kulliyât, Classical Turkish Literature, 19th Century Turkish Literature, Dervish Lodge Poetry.

İÇİNDEKİLER

BİLİMSEL ETİĞE UYGUNLUK.....	ii
TEZ YAZIM KILAVUZUNA UYGUNLUK.....	iii
KABUL VE ONAY SAYFASI.....	iv
TEŞEKKÜR.....	v
ÖZET.....	vi
ABSTRACT.....	vii
İÇİNDEKİLER.....	viii
KISALTMALAR.....	xii
TRANSKRİPSİYON ALFABESİ.....	xiv
TABLolar LİSTESİ.....	xv
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

RÜŞDÎ'NİN HAYATI, EDEBÎ KİŞİLİĞİ VE ESERLERİ

1.1. Rüşdî'nin Hayatı, Eğitimi, Yaşadığı Yerler ve Tarikatı.....	3
1.2. Rüşdî'nin Edebî Kişiliği.....	15
1.2.1. Rüşdî'nin Şiir ve Şair Hakkındaki Düşünceleri.....	16
1.2.2. Kendi Şiiri Hakkındaki Düşünceleri.....	19
1.2.3. Rüşdî'nin Şiirine Etki Eden Şairler.....	24
1.2.4. Rüşdî'nin Nazire Söylediği Şairler ve Nazireleri.....	36
1.2.5. Külliyyât'ın Dil ve Söyleyiş Özellikleri.....	47
1.2.6. Külliyyât'ta Bulunan Atasözleri ve Deyimler.....	66
1.3. Eserleri.....	79
1.3.1. Rüşdî'nin Şiir Külliyyâtı:.....	79
1.3.2. Şiir Külliyyâtı'nda Bulunan Şiirlerin Tertibi.....	82
1.3.3. Mevlidü'n-nebî.....	122
1.3.4. Menâkıb-ı Şeyh Ali.....	122
1.3.5. Mi'râciyye.....	123
1.3.6. Diğer Şiirleri.....	123

1.3.7. Rüşdî'nin Eserde Şiirlerine Yer Verdiği Şairler	124
--	-----

İKİNCİ BÖLÜM ŞEKİL İNCELEMESİ

2.1. Nazım Şekilleri	127
2.1.1. Nazm/Nazım	128
2.1.2. Mesnevî	132
2.1.3. Kaside	145
2.1.4. Gazel	147
2.1.5. Kıt'a ve Tuyuğ	149
2.1.6. Musammatlar (Müselles-Murabba-Müseddes)	150
2.2. Vezin	152
2.3. Kafiye	163

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM MUHTEVA İNCELEMESİ

3.1. Din	182
3.1.1. Allah	182
3.1.2. Melekler	184
3.1.3. Kitaplar	185
3.1.4. Peygamberler	185
3.1.5. Dört Halife	189
3.1.6. Ayetler	190
3.1.7. İbadetle İlgili Mefhumlar	191
3.2. Tasavvuf	193
3.2.1. Vahdet-i vücud	194
3.2.2. Mâsivâ	194
3.2.3. Tecellî	194
3.2.4. Zahid	195
3.2.5. Rind	196

3.2.6. Şükür.....	197
3.2.7. Nefs.....	198
3.2.8. Celâl.....	199
3.2.9. Cemâl.....	199
3.2.10. Lâ-mekân, bî-nişân, mutlak.....	200
3.2.11. Sırr.....	201
3.2.12. Gönül.....	201
3.2.13. Dört Kapı.....	202
3.2.14. Ârif.....	203
3.2.15. Dünya.....	204
3.2.16. Levh-i mahfuz.....	204
3.3. Aşk.....	204
3.3.1. Âşık.....	206
3.3.2. Sevgili/Ma' şûk.....	208
3.3.3. Rakip.....	210
3.4. Rüşdî'nin Şiirlerinde Sosyal Hayat.....	210
3.4.1. Yeme-içme Kültürü.....	210
3.4.2. Giyim- Kuşam.....	212
3.4.3. Hastalıklar.....	214
3.4.4. Halk İnanışları ve Uygulamaları.....	214
3.4.5. Eğlence Kültürü.....	216
3.4.6. Sosyal Eleştiri.....	219
3.5. Tarihi ve Efsanevi Kahramanlar.....	220
3.5.1. Behlûl Dâna.....	220
3.5.2. Ebû Cehl.....	220
3.5.3. Nemrûd.....	221
3.5.4. Fir'avn.....	221
3.5.5. Şeddad.....	221
3.5.6. Rüstem.....	222
3.5.7. Cemşîd.....	222
3.5.8. Ebû Lü'lüe.....	223
3.6. Külliyyât'ta Zikredilen Mutasavvıflar.....	223
3.6.1. Bistâmî (d. 160/777-ö. 235/850).....	223

3.6.2. Abdulkâdir Geylânî (d.470/1077-ö.561/1166)	224
3.6.3. Şeyh Muhyiddîn Arabî (d.560/1165- ö.638/1240)	224
3.6.4. Hallâc-ı Mansûr (d.244/858-ö.309/922)	225
3.7. Rüşdî'nin Şiir Yazdığı Şahıslar	226

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

TRANSKRİPSİYONLU METİN

4.1. Metnin Kuruluşunda İzlenen Yöntem ve Eserin İmla Özellikleri	229
4.2. Metin	231
SONUÇ	626
KAYNAKÇA	629
EKLER	646
ÖZGEÇMİŞ	651

KISALTMALAR

a.g.e.	:adı geçen eser
a.g.m.	:adı geçen makale
bk.	:bakınız
C.	:Cilt
d.	:doğum tarihi
G.	:Gazel
H.	:Hicrî
Haz.	:Hazırlayan
İ.A.	:İslam Ansiklopedisi
K.	:Kaside
Kt.	:Kıt'a
M.	:Mesnevi
Mfr.	:Müfred
MK.	:Milli Kütüphane
Mr.	:Murabba
Msd.	:Müseddes
Msl.	:Müselles
Mt.	:Matla
N.	:Nüsha
No	:Numara
Nzm.	:Nazm
s.	:sayfa
S.	:sayı
Sm.	:Semai

T. :Tuyuğ

TDK :Türk Dil Kurumu

T.D.V. :Türkiye Diyanet Vakfı

TDVİA :Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi

TCCDA :Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri

ö. :ölüm tarihi

v.d. :ve diğerleri

Yay. :Yayımları

TRANSKRİPSİYON ALFABESİ

Küçük Harf	Büyük Harf	Harf
'	'	ء
e,a,ā	E,A,Ā	آ
<u>S</u>	<u>S</u>	ث
ḥ	Ḥ	ح
ḫ	Ḫ	خ
z	Z	ذ
ṣ	Ṣ	ص
d,ẓ	D,Ẓ	ض
ṭ	Ṭ	ط
ẓ	Ẓ	ظ
'	'	ع
Ġ	Ġ	غ
ḵ	Ḵ	ق
k,ḡ,g	K,G	ك
v,ū,ü,o,ö	V,Ū,Ü,O,Ö	و
h,e,a	H	ه
y,l,i,ī	Y,L,Ī,Ī	ی

TABLolar LİSTESİ

Tablo 1.1. Nazirelerde Tercih Ettiği Nazım Şekilleri ve Kullanım Sıklığı	38
Tablo 1.2. Nazirelerde Tercih Ettiği Aruz Kalıpları ve Kullanım Sıklığı	38
Tablo 1.3. Nazire Yazdığı Şairler ve Tanzir Ettiği Redifler.....	39
Tablo 1.4. Şiir Külliyâtı'nın içeriği şu şekilde tertip edilmiştir:	82
Tablo 1.5. Külliyât'ta Şiirleri Bulunan Şairler.....	124
Tablo 2.1. Külliyât'ta Tercih Edilen Nazım Şekilleri.....	127
Tablo 2.2. Külliyât'ta Bulunan Mesneviler	143
Tablo 2.3. Külliyât'ta Tercih Edilen Aruz Kalıpları.....	153
Tablo 2.4. Külliyât'ta Tercih Edilen Aruz Bahirleri.....	154
Tablo 2.5. Hece Ölçüsüyle Yazılan Şiir Sayıları.....	154
Tablo 2.6. Külliyât'ta Tercih Edilen Kafiye Türleri ve Dağılım Oranı	165
Tablo 2.7. Kafiyelerde Tercih Edilen Arapça-Türkçe-Farsça Kelimelerin Dağılım Grafiği	168
Tablo 2.8. Rediflerde Tercih Edilen Türkçe, Arapça ve Farsça Ek ve Kelimelerin Dağılım Grafiği	177
Tablo 2.9. Ek Halindeki Redifler	177
Tablo 2.10. Tek Kelimeden Oluşan Redifler.....	178
Tablo 2.11. Kelime Grubuyla Oluşan Redifler	178
Tablo 2.12. Ek+Kelimeden Oluşan Redifler	179
Tablo 3.1. Rüşdî'nin Şiir Yazdığı Kişiler	227

GİRİŞ

İhtişamını asırlar boyunca sürdüren klasik Türk edebiyatı, son dönemini 19. yüzyılın sonu ve 20. yüzyılın başında yaşamıştır. Batılılaşmanın etkisiyle Türk edebiyatı her ne kadar değişime uğrasa da hâlâ pek çok divan şairi tarafından gelenek devam ettirilmiştir. “Ondokuzuncu asrın ilk yarısında divan şiirini devam ettirenler, klasik divan şiiri zevkini -istisnalar bir yana- tamamen kaybetmişler, hatta yetiştirdiği dehalarla asırlara damgasını vurmuş “aruz ve mısra” bu dönemde “şaşırtıcı bir acemiliğe” düşmüştür.¹ 19. yüzyıl klasik Türk edebiyatının önemli temsilcileri ise şunlardır: Enderunlu Vâsıf, Keçecizâde İzzet Molla, Yenişehirli Avnî, Aynî, Şeyhülislam Arif Hikmet, Leylâ Hanım ve Şeref Hanım.

“Batı edebiyatını örnek alarak yeni bir edebiyat anlayışı getirme arayışlarının yanı sıra, eski usta şairleri özellikle 17. yüzyılın büyük ustalarını örnek alarak şiire yeniden can verme çabaları bu yüzyılın Divan şiiri açısından dönemin en başarılı hareketidir.”² Fakat yeni edebiyatın karşısında klasik Türk şiiri dayanıklı olamamış eski gücünü kaybetmiştir. Tanpınar Keçecizâde İzzet Molla’nın bir şiiri üzerinden dönemin şiir özelliklerini eleştirmiştir: “Edebiyatımızda ilk defa şair bu kırık dökük mısralarda kendi kendisiyle başbaşa kalır. Bu mısraların hakiki mânâsı şairin, başlangıcını İran veya diğer Müslüman masallarının kahramanlarından alan bir duruşun mümessili olmaktan çıkması, artık Ferhad ve Mecnun’unkine benzemeyen çizgilerle kendi eti ve kemiği ile kendisi olarak yaşamak istemesidir.”³

Rüşdî’nin Şiir Külliyyâtı (İnceleme-metin) başlıklı çalışmamızın konusu, klasik Türk edebiyatının son döneminde geleneği devam ettiren şairlerden biri olan Rüşdî’nin

---

¹Erdoğan Erbay, *Eskiler ve Yeniler Tanzimat ve Servet-i Fünun Neslinin Divan Edebiyatına Bakışı*, Erzurum: Akademik Araştırmalar, 1997, 2.

²Mine Mengi, *Eski Türk Edebiyatı Tarihi*, 24. Baskı, Ankara: Akçağ Yay., 2017, 262.

³Ahmet Hamdi Tanpınar, *19. Asır Türk Edebiyatı Tarihi*, 7. Baskı, İstanbul: Çağlayan Kitabevi. 1988. 80.

hayatı ve müstakil şiirlerini derleyerek tertip ettiği Şiir Külliyyâtı'nı incelemek olacaktır. Dolayısıyla çalışmamızın amacı, kaynaklarda hakkında bilgi sahibi olmadığımız şairin söz konusu olan Külliyyâtı'ndan yola çıkarak hayatı, eserleri ve edebi şahsiyeti hakkında bilgi vererek edebiyatımıza yeni bir şairi tanıtmak ve Külliyyât'ı muhteva ve şekil bakımından incelemektir.

Bilinen tek nüshası Prof. Dr. Mehmet Fatih Köksal'ın Kütüphanesi'nde mevcut olan bu Külliyyât, 4 bölüm halinde incelenecektir. Çalışmamızın birinci bölümünde Rüşdî'nin Şiir Külliyyâtı'ndan hareketle hayatıyla alakalı tespit ettiğimiz bulgulara yer verilmiş ardından da şairin edebî kişiliği ve etkilendiği şairler tahkik edilerek dil ve üslup özellikleri incelenmiştir.

Çalışmamızın ikinci bölümünde ise Külliyyât'ta yer alan şiirlerin şekil ve ahenk özellikleri incelenerek tablolarla sunulmuştur. Şiirler nazım şekli, vezin, kafiye ve redif bakımından tahlil edilerek Rüşdî'nin şiir şekil bilgisi değerlendirilmiştir.

Çalışmamızın üçüncü bölümünde Rüşdî'nin şiirleri muhteva açısından incelenmiştir. Dördüncü bölümde ise önce yazmanın tanıtımı yapılmış ardından da Külliyyât'ın imla özellikleri ve metnin hazırlanmasında izlenen yol hakkında bilgi verilerek transkripsiyonlu metin takdim edilmiştir. Metnin ardından da özel adlar dizinine yer verilerek çalışma sonlandırılmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

RÜŞDÎ'NİN HAYATI, EDEBÎ KİŞİLİĞİ VE ESERLERİ

1.1. Rüşdî'nin Hayatı, Eğitimi, Yaşadığı Yerler ve Tarikatı

Klasik Türk edebiyatının son döneminde geleneği devam ettiren şairin hayatına dair kaynaklarda herhangi bir bilgi yer almamaktadır. Dolayısıyla şairin biyografisi, yalnızca bilinen tek nüshası Mehmet Fatih Köksal Kütüphanesi'nde yer alan Şiir Külliyyâtı'ndan derlenmiştir. Dönemin biyografi kaynaklarında ismine rastlanılmaması Rüşdî'nin önemli bir şair veya büyük bir devlet memuru olmadığına işaret etmektedir.

Rüşdî'nin ebced hesabıyla doğum tarihini kaydetmesi, dönemin devlet adamları ile memurlarına yazdığı medhiyeleri, mektup tarzındaki manzumeleri ve düştüğü bazı tarih notları bizi yaşadığı dönem hususunda aydınlatmıştır. Şair Külliyyât'ın 311. sayfasına ebced hesabıyla yaptığı terkiplerle doğum tarihini şu şekilde kayda geçmiştir:

1212 66 'adedinin terkîbi ki ismu'llâhdır

71 م ج ا terkîbi

1283 Tevellüd Târihi (s.311)

Rüşdî, 1212 ve 71 sayılarını toplayarak 1283 yılına ulaşır⁴. Bu tarihin karşısına da “tevellüd târihi” ibaresini yazarak 1866-67 yılında doğduğunu izah eder. Ancak

---

⁴Ebcede olan ilgi ve yakınlığından dolayı şairin burada 1212 ile 71 sayılarını kendisiyle bağdaştırarak kullanmış olabileceğini düşünmekteyiz. Nitekim 1212 sayısı ebced hesabıyla “garîb” ibaresine denk gelmektedir. Sürekli gurbette olduğunu, memleketinden ve dostlarından uzakta olduğunu dile getiren Rüşdî, bu durumunu vurgulamak için 1212 sayısı ile “garîb” ibaresini kastetmiş olabilir. Eserde daima dertli ve kederli olduğunu vurgulamak için de م ج ا harflerinin terkibi olan 71 sayısı ile “elem” ibaresini demek istiyor olabilir. Böylece doğum tarihini ebced hesabıyla terkip ederken kendisiyle özdeşleştirir^{4:~:~} “elem ve garîb” ibarelerinden yararlanmıştı diyebiliriz. Söz gelimi şu beytinde tesadüf etmekteyiz

Ben pür **elemim** bî-kes ü maḥzûn u **garîbim**

Elbette gören añlayacak ḥüzni yüzümden (G. 67/6)

doğum yeri hakkında eserinde ve dönemin kaynaklarında herhangi bir malumat yer almamaktadır.

Külliyyât'ın 64. sayfasında yer alan bir müfred beyitte, peygamberimizi rüyasında gördüğünü anlatır ve o gecenin tarihini beytin üstüne not olarak düşer:

Bitlis'de 1335 Senesiydi 'Arabî

Recebü'l-ferdiñ içinde gice rü'yâda baña

O mübârek yedini viridi sevindim öpdüm (Mfr. 37)

Hicrî 1335 senesinin Recebü'l-ferd ayı miladi olarak 1917 yılının nisan ayına tekabül etmektedir. Dolayısıyla bu beyte istinaden Rüşdî'nin 1917 yılında iken hayatta olduğu ve hatta Bitlis'te yaşadığı anlaşılmaktadır. Yine şairin devlet adamları, memurları ve bazı meşhur şahıslara yazdığı manzumeler o dönemi bariz bir şekilde ortaya koymaktadır. Eserde bu kimseler meslekleriyle birlikte şöyle geçmektedir: “*Bitlis'de İken Vâlisi Fehmî Beg, İstanbul Muhasebe Müdürü ve Defterdar Muavini Vahid Bey, Galatadaki Doktor Emin Bey, Tanbûrî Şalâhu'd-dîn, Bu Meyânda Üstâd Şehîr Tanbûrî Cemîl Beg Merhûma, Kemânî-i Şehîr Necâtî Beg, Ma'denî Tanbûr Mücidi Zeyn'el-'Âbidî'niñ Oğlu Cemâl, Kadîfe-zâde Sâlim Efendi, Şücâeddîn-zâde Sâlim Efendi, Tüccârdan 'Arab-zâde Ahmed Efendi, Bitlis'de Mâliye Ketebesinden Ğazâ'î, Mekteb Mu'allimlerinden Rif'at Bey, Çankırı Belediye Re'îs[i] Eski Hâtır-şinâs Sa'îd Beg, Şarâb Fabrikasında Müdür Hayrî Efendi, Tekirtağı'nda Biñbaşılıktan Tekâ'id 'Alî Rızâ Beg, Tekirtağı Müftisi Hüseyin Efendi, Merhûm Çelebi Hâcî Hâkânî Hazretleri, Çorumda Kavukçizâdelerden Rif'at Beg*”.

Ölüm tarihi hakkında kaynaklarda herhangi bir bilgiye erişilmese de yukarıda bahsedilen veriler aracılığıyla Rüşdî'nin 19. yüzyılın sonları ve 20. yüzyılın ortalarına doğru yaşadığını söyleyebiliriz.

Şair, şiirlerinde Rüşdî mahlasını kullansa da asıl adı Mustafa Rüşdî'dir. Bu bilgiye Külliyyât'taki iki farklı beyitten ulaşılmıştır. Sayfa 264'teki “*Şeyh Ma'rûfî Ağzından Söylediğim Nazm*” başlıklı şiirinin matla beytinde şair Şeyh Marûfî ağzından kendi ismini zikretmiştir:

Añlar mısın ey **Muştafâ Rüşdî** sol u sağı

Câhillere var olmada halîfe yasağı (Nzm. 686/1)

Sayfa 277’de yer alan arkadaşı Tüysüz Mustafa Efendi’ye yazdığı manzumdeki “ey adaş” ibaresiyle de isminin Mustafa olduğunu bir kez daha yad etmiştir:

İkhtişâden nef’imiz çok olma maḥzûn ey adaş

Berbere virdiñ mi bir manķır bu re’se yok ırâş (Nzm. 723/2)

Farklı şehirlerde ikamet ettiği anlaşılan Mustafa Rüşdî, memleketini eserinde açıkça beyan etmemiştir. Ancak dostları için yazdığı manzum mektup tarzındaki şiirlerden hareketle nereli olduğu hususuna dair ihtiyatla da olsa bir tahminimiz bulunmaktadır. Eserinde “Şücâeddîn-zâde Sâlim Efendi” başlığıyla yazdığı nazmın ilk beyti bize şairin memleketi hakkında ipucu vermektedir:

İkinci Sâlim’im hem akrabâdan hem de ihvândan

O her dem ḥüsne ‘âşıkdır geçer mi göñli cānândan (Nzm. 719/1)

Yapılan araştırmalar neticesinde, Şücâeddîn-zâde Sâlim Efendi ile ilgili bazı kaynaklarda yer alan kimi bilgiler bize bu bağlamda rehberlik etmektedir: Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi’ndeki bir belgeye göre Sâlim Efendi’nin Hicrî 1295 (M.1878) Çorum doğumlu olduğu yer almaktadır.⁵ “Çorum’da Hilal-i Ahmer Cemiyeti (1912-1932)” başlıklı yüksek lisans tezine göre ise: Evkaf memuru olan Şücâeddîn-zâde Sâlim Efendi’nin 1921 yılında Çorum’da Hilal-i Ahmer Cemiyeti’nde veznedarlık yaptığı bilgisi geçmektedir.⁶ Bütün bu bilgiler ışığında Sâlim Efendi’nin Çorumlu olabileceği dolayısıyla onunla akraba olduğunu söyleyen Rüşdî’nin de Çorumlu olabileceği muhtemeldir.

Sayfa 283’teki “*Mekteb Muallimlerinden Rif’at Bey Nâmında Sevdığım Bir Zâta*” başlıklı manzumesindeki ibareler de yine şairin Çorumlu olduğuna yönelik izler barındırmaktadır:

Ol gönca baña râyihasıyla vatanımdan

Mektûb gelür rehber-i şîrîn-sühândan (M. 731/2)

⁵Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri’nde (TCCDA) “Ahmed Sâlim Efendi; 1295 Çorum Doğumlu, Meclis-i İdare Azasından Şücâeddîn Paşazâde Mahmut Hacı Zarif Efendi’nin Oğlu” şeklinde geçmektedir.

⁶Ayrıntılı bilgi için bk.; Kemal Kıran, Çorum’da Hilâl-i Ahmer Cemiyeti (1912-1932), Yüksek Lisans Tezi, Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Anabilim Dalı, Zonguldak, 2019, 17.

Şair bu beyit aracılığıyla güzel kokan goncaya teşbih ettiği ve tatlı sözlü olarak nitelendirdiği Muallim Rifat'tan bir mektup aldığını ve mektubun vatanından yani doğup büyüdüğü yerden geldiğini söyler. Rüşdî'nin bu iddiasına dayanarak memleketinin Çorum olabileceğini düşünmekteyiz. Çünkü vatanından Rüşdî'ye mektup yollayan Muallim Rifat'ın kaynaklarda Çorumlu (İskilip) olduğu ve orada öğretmenlik yaptığı bilgisi yer almaktadır.⁷ Dolayısıyla Rifat'ın Rüşdî'ye mektup yolladığı yerin, yani vatanının Çorum olduğunu göstermektedir. Ki zaten bu şiirin makta beytinde, Muallim Rifat ve diğer dostlarının⁸ Çorum'da yaşadıklarını onlara kavuşmayı arzuladığını söylemesi de şairin Çorumlu olma ihtimalini güçlendirmektedir:

Bir gün gelecek var ise 'ömrüm o Çorum'da
Mesrūr kalırım dostlara vâşıl olurum da (M. 731/8)

Şair, eserinin muhtelif manzumelerinde ailesi ve yakın çevresinin de isimlerini anmaktan geri durmamıştır. Külliyyât'ın 164. sayfasında geçen aşağıdaki ibareye göre babasının adının Abdulkâdir Şerîf Efendi olduğu sonucuna ulaşılmaktadır:

“Pederim Abdulkâdir Şerîf Efendi⁹”

Rüşdî, eserinde sadece babasının adını değil aynı zamanda eşi, oğlu ve torunlarının isimlerini de zikretmiştir. Aşağıda gösterilen murabbanın 8. bendinde eşinin adının Sabriye, oğlunun ise Cemal olduğunu dile getirir:

Şabriye eyler selâm oğlum **Cemâl**'im ihtirâm
Eyliyor **Rüşdî** du 'â-yı rıf' atînde ihtimâm
Yavrular da sevgili Ceyhün'una eyler selâm
Çok baş ağrıtdım faķat kesdim sözi ey Vâhid'im (Mr. 728/8)

⁷Abdullah Ercan'ın “14. Yüzyıldan Günümüze Çorumlu Şairler” isimli eserinde asıl adı Halil Rifat Arıncı olan Muallim Rifat ile ilgili şu bilgiler bulunmaktadır: “1898 yılında, İskilip ilçesinde doğdu. İlköğrenimini İskilip'te yaptı. Ankara Muallim Mektebine (Öğretmen Okulu) kaydoldu. Birinci Dünya Savaşı başlayınca okuldan askere alındı. 1916 yılında, Irak cephesine gönderildi (s.370-378).”

⁸Çorum'da yaşadığını tespit ettiğimiz dostlarının isimlerine eserindeki mektup tarzında yazdığı medhiyelerinden ulaşmaktayız: *Kadife-zâde Sâlim Efendi, Şücâeddin-zâde Sâlim Efendi, Kavukçı-zâdelerden Rıf'at Bey, Kümbüloğlu Tüysüz Mustafa Efendi, Tüccardan Arab-zâde Ahmed Efendi.*

⁹Mehmet Fatih Köksal, Mevlid Türünün Son Örneklerinden: Rüşdî'nin Mevlidü'n-Nebî'si, Kültürk, Sayı 4, 2021, 73.

Yine aynı murabbanın farklı bendlerinde Erdoğan, Erhan ve Yaman¹⁰ isimdeki torunlarını zikreder:

Erdoğan'ım yād iderken derd-i gūn-ā-gūnunu
İstiyor 'ālemde görsin bir daha Ceyhūn'unu
Gözlüyor Ceyhūn'unuñ bir nāme-i mevzūnunu
Çünkü ma'sūmlar da firqat böyledir ey Vāhid'im (Mr. 728/3)

Erhan'ım da hīç bırakmaz dilde Ceyhūn yādını
Her deminde gösterir bu āh ile feryādını
Hālīkından bekliyor bir vuşlatıñ imdādını
Gör ki maḥzūn-āne ḥalet böyledir ey Vāhid'im (Mr. 728/4)

Her demi ḥiddetle meşhūn merd-i bī-āmānımız
İstiyor 'Ārif ile Ceyhūn'unu **Yaman'ımız**
Anı teskīn itmege hīç kaldı mı dermānımız
Bil ki ma'sūm-āne ḥaşlet böyledir ey Vāhid'im (Mr. 728/5)

Memleketinden uzakta gurbette yaşayan şair, çektiği özlem ve hasret duygusuyla dostları ve yakın çevresine şiirler yazarak isimlerini anmıştır: *Körhan-zade Hālīl, Kadīfe-zāde Sālīm Efendi, Şücāeddīn-zāde Sālīm Efendi, Kavukçı-zādelerden Rıf'at Bey, Tüccārdan 'Arab-zāde Aḥmed Efendi, Şeyh-zāde 'Avnī, Kümbüloğlu Tüysüz Mustafa Efendi*¹¹. Rüşdī'nin bir büyüğü olarak gördüğü ve izinden gittiği yakın çevresinden olan bir diğer önemli isim ise Şeyh Ali'dir. Kādiriyye tarikatına mensup olan Şeyh Ali'nin davranış biçimi, kişilik özellikleri, fitratı ve kerametleri Rüşdī'yi derinden etkileyerek kendisine bağlamış ve bir menākıb-nāme¹² yazmasına vesile olmuştur.

Rüşdī'nin İstanbul, Bitlis, Elazığ ve Tekirdağı olmak üzere 4 farklı şehirde ikamet ettiği yine eserinden tespit edilmiştir. "*Bitlis Ahvālī*" isimli mesnevinin ilk beytine göre

¹⁰Köksal, a.g.m., 73.

¹¹Dostlarına tek tek manzumeler yazdıktan sonra sayfanın en alt kısmın a "Bu ihvānımıñ hepsi ebedī evlerine girdiler ben yine bu fānide ḥālā şağım" notunu eklemiştir.

¹²Ayrıntılı bilgi için bk.; Filiz Kılıç, Şerife Güz, Rüşdī'nin Menākıb-ı Şeyh Ali Adlı Eseri, Akademik Dil ve Edebiyat Dergisi, Cilt 6, Sayı 4, 1123.

şairin İstanbul'dan Bitlis'e göç etmesiyle hem İstanbul ve Bitlis'te ikamet ettiği hem de Bitlis'e görevlendirmeye giden bir memur olduğu anlaşılmaktadır:

Bize medh eylediler Bitlis'i İstanbul'da
Yalan olduğunu söyledi bir kes yolda (M. 729/1)

Külliyyât'ta Rüşdî'nin mesleğine değinilmemiştir lakin dönemin kaynaklarındaki verilerden hareketle "Muhasebe Memuru" olduğunu düşünmekteyiz. Hicrî 1310-1318 (M.1892-1900) yılı Bitlis Salnâmesi'nde yer alan bilgiye göre "Memûrun-i Liva" başlığı altında "Muhasebeci Mustafa Rüşdî"¹³ olarak kayıtlara geçmiştir. Şairin yaşadığı dönemle Salnâme'nin tarihinin uyuşması, Salnâme'de Mustafa Rüşdî adında bir muhasebe memurunun bulunması ve Muhasebe Müdürü olan Vâhid Bey ile maliye ketebesinden Gazâ'î'ye manzumeler yazması gibi sebeplerden dolayı yukarıda adından söz ettiğimiz salnâmedeki Mustafa Rüşdî'nin çalışmamıza konu olan Rüşdî olduğu kanaatindeyiz.

İstanbul'dan ayrılarak ailecek Bitlis'e yerleşen Rüşdî, orada zor şartlar altında yaşadıklarını izah ederek İstanbul Muavini ve Defterdârı Vâhid Bey'den açıkça beyan etmese de tekrardan tayinini İstanbul'a istediği aşıkardır:

Hangi bir derde acınsın hâneler gūyâ kuyı
Altı toprak üsti toprak bir ota maķber yolu
Böyle evde mümküni yok bir gice yat da uyu
Âh o İstanbul diye ağlar torunlar Vâhid'im (Mr. 728/1)

Resmiñiz hep şaklıdır nezdimde zîrâ ber-güzâr
Sen unutduñ Rüşdî-i nâ-çizi ey 'âlî şî'âr
Halbuki hoş haşletifile eyleriz biz iftiħâr
İşte bundandır dilimden çıkmıyorsın Vâhid'im (Mr. 728/6)

¹³Ayrıntılı bilgi için bk.; Ebru Polat, H. 1310 (M. 1892) VE H. 1316.1317.1318 (M. 1898.1899.1900) Tarihli Bitlis Vilâyeti Salnamelerinin Transkripsiyon ve Değerlendirmesi, Yüksek Lisans Tezi, Erciyes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Anabilim Dalı, Kayseri, 2006.

Rüşdî'nin bir zamanlar Elazığ'da ikamet ettiği maliye katibi olan Gaza'î'ye yazdığı şiirin başlığından anlaşılmaktadır: “*El'azîz'de İken Bitlis'de Maliye Ketebesinden Gaza'î Nâmındaki Bir Zâta*”.

“*Tekirtağı'nda Biñbaşılıktan Teķā'id 'Alī Rızā Beg, Tekirtağı Müftisi Hüseyin Efendi, Tekirtağı'nda Muhibbimizden Ma'rūfî, Tekirtağı'nda Doktor Ziyā Beg'in Büyük Birāderi Ma'lūl Hasan Efendi, Tekirtağı'nda sā'atçi Celālū'd-dīn Efendi*” gibi farklı meslek gruplarına mensup dostlarına manzum mektup tarzında şiirler yazması Rüşdî'nin Tekirdağı'nda da yaşadığı ihtimalini akıllara getirmektedir.

Hem Külliyyât hem de dönemin kaynakları arasında, şairin eğitimine dair en ufak bir bilgi bulunmamaktadır. Mehmet Fatih Köksal, Rüşdî'nin şairlikle ilgili büyük ihtimalle ileri düzey bir eğitim almadığını ancak mevzun manzumeler yapabilecek kadar tahsilli biri olduğu çıkarımında bulunarak şairi 19. yüzyılın “yazar-çizer” zümresine dâhil eder¹⁴.

Rüşdî'nin eserinde her ne kadar divan şiirinin etkisi daha belirgin olsa da tam anlamıyla bir divan şairidir diyemeyiz. Bunun yanı sıra bir halk şairi de değildir. Nitekim Rüşdî'nin; Kâdiriyye tarikatına mensup olması, sanat yapma amacı gütmeyen hikemî üslupla şiirler yazması, hem divan edebiyatının hem de halk edebiyatının şiir özelliklerinden yararlanması, dinî-tasavvufî konuları içeren manzumeler yazması ve halka seslendiği için eserinin genelinde sade bir dil kullanması gibi hususlarla tekke çevresinde yetişen bir şair olduğunu düşünmekteyiz. “Tekke şairleri halka ulaşma yolunda hem divan şairlerinin hem de halk şairlerinin vezin, nazım birimi ve nazım şekillerini rahatlıkla kullanırlar. Şiirin dış özellikleri onlar için ayrıntıdan ibarettir. Asıl olan şiirin muhtevası ve anlattıklarıdır ki aruz vezni ile yazdıkları mesnevi, kaside, murabba, muhammes veya müstezatlarla hece veznini kullandıkları koşma ve manilerde anlattıkları ve didaktik üslupları hiç değişmez.”¹⁵

¹⁴ Ayrıntılı bilgi için bk., Köksal, a.g.m., 80.

¹⁵ Erman Artun, *Dinî-Tasavvufî Halk Edebiyatı*, 7. Basım, Adana: Karahan Kitabevi, 2017, 113.

Artun'a göre; tekkede yetişen şairlerin şiirleri belli bir eğitimden geçtikleri için ölçü ve kafiye yönünden divan şiiriyle yakınlık göstermektedir.¹⁶ Dinî ve tasavvufî konularda şiirler yazan Rüşdî'nin şiirleri de divan şiirine yakınlık gösterdiği için bir divan şairi kadar olmasa da belli bir düzeyde eğitim aldığı ve divan şiiri geleneğine yakın çevrelerde yetiştiği aşikardır. Lakin şairin şekil, vezin ve kafiye alanındaki bilgi eksikliği ya da yetersizliği şiiriyet bakımından çok da nitelikli bir eğitime tâbi tutulmadığını göstermektedir ki şair bizzat bu hususa aşağıda gösterilen beyitle temas etmiştir. Şairlik yeteneği yönündeki acziyetiyle hiçbir şaire öğrenci bile olamayacağını mütevazı bir tavır takınarak ifade eder. Çünkü onun şiir yazmadaki asıl maksadı şairlik vasfını ortaya koymak değil, riyasız ve samimi düşüncelerini insanlara anlatmaktır. Şiiri de bu bağlamda bir araç ve yol olarak kullanan mutasavvıf bir şairdir:

Güyâ tayarım gönlimi eş'ârıma mevrîd
Ammâ olamam 'aciz ile bir şâ'ire şâkird (M. 327/2)

Külliyyât'ı geneli itibariyle değerlendirdiğimizde her ne kadar yeteneğini göstermeye yönelik şiirler yazmışsa da ekseriyetle hitap ettiği kitle halk olduğundan dolayı hikemî, öğretici ve öğüt verici şiirleri daha fazladır. Halka telkinde bulunduğu bu şiirlerinde anlamı ön planda tuttuğu için şekil ve vezin bakımından kusurları hat safhadadır. Ancak nazirelerinde, dini-tasavvufî şiirlerinde dönemin devlet adamlarına yazdığı medhiyelerinde ve dostlarına yazdığı mektup vâri manzumelerinde yeteneğini göstermek adına şiiriyet bakımından daha düzgün, kusurları az olan manzumelerle karşılaşırız.

1866 tarihinde doğan şairin nerede ve hangi tarihte vefat ettiği bilinmemektedir. Fakat *Külliyyât*'ın 326. sayfasına Edirne Selimiye Cami müzesindeki bir levhada geçen beyti yazar ve başına da hicri 1359 (M.1943) tarihini düşer. Buradan hareketle şairin 1943 yılında yani 77 yaşındayken henüz hayatta olduğunu söylemek mümkündür. Nitekim şair yetmiş küsur yaşında olduğunu eserinin farklı manzumelerinde şu şekilde dile getirir:

---

¹⁶Ayrıntılı bilgi için bk.; Artun, a.g.e., 171.

Rüşdî-i zelîl yetmiş senelik günehinden

Bir 'afv diliyor sen gibi yek dâne şehinden (M. 46/21)

Bu yıl **yaşım tâ yetmişine** vardı

Göñülde pertev-i nigâr kararadı

O 'aşk çiçekleri de hep şarardı

Façağ göñül diyor ki ben kocamam (Mr. 404/11)

Geçdi **senem yetmişini** yine kutluyorum

Gel güzelim gel yanıma sende pek süsli yanağ (Nzm. 822/2)

Yukarıdaki şiirlerin sayfa numaralarından (s.71, s.217, s.300) hareketle 337 sayfadan hasıl olan eserin büyük bir kısmını şair yetmiş küsur yaşlarındayken yazmış veya derlemiş diyebiliriz. Dolayısıyla 1866 yılında doğan şair Külliyyatı'nın çoğunluğunu 1936 ve sonrası tarihte yazdığı sonucuna ulaşmaktayız.

Sonuç olarak nerede doğduğu, ölüm tarihi ve eğitimi hakkında bilgi sahibi olamadığımız şair, 1866-67'de dünyaya gelmiştir. Asıl adı Mustafa Rüşdî, asıl mesleği de muhasebe memurluğudur. Çorumlu olduğunu düşündüğümüz şair, tespit ettiğimiz kadarıyla İstanbul, Bitlis ve Elazığ olmak üzere 3 farklı şehirde ikamet etmiştir. Şeyhinin Kâdiriyye tarikatına mensup olduğunu belirtmesiyle kendisinin de Kâdiriyye tarikatına bağlı olduğu anlaşılmaktadır. Tekke edebiyatının etkisiyle halka telkinlerde bulunmak ve halkı bilinçlendirmek adına şairliğe yönelerek 20. yüzyılın ortalarına kadar şiirlerini yazmaya devam eden tekke çevresinde yetişmiş mutasavvıf bir şairdir.

Tarikatı ve Tasavvufî Kişiliği

Tarikat, terim olarak mürid veya sūfiyi Allah'a götüren yollar anlamındadır. Bu tanımdaki yol, tasavvufî eğitimi ve Allah'a ulaşma yolculuğunu anlatır. Ayrıca tarikatların ve kurucu şeyhlerin tarz ve neşvelerini de anlatır.¹⁷ Rüşdî de intisap ettiği şeyhinin riyazetini ve manevi yolculuğundaki usullerini anlatarak bağlı olduğu tarikatı

---

¹⁷Artun, a.g.e., 57.

ve tasavvuf anlayışını ortaya koyar. Söz gelimi menâkıb-nâme türündeki mesnevîde şeyhinin gösterdiği riyazeti şöyle izah eder:

“20 yıl boyunca bir mağarada gece gündüz Allah’ı zikrederek yaşaması, çok fazla keramet göstermesi, kuru ekmeğe yiyerek her gün oruç tutması, sabahlara kadar uyumayıp ibadetle meşgul olması, daima güler yüzlü olması, hiç kimsenin kalbini kırmaması, yeni elbiseler giymemesi ve son nefesinde dahi Allah’ı zikretmesi.¹⁸”

Şiirlerindeki ibarelerden hareketle Rüşdî’nin Kadiriyye tarikatına mensup olduğu anlaşılmaktadır. Zira Abdulkadir Geylânî’yi şiirlerinde sıkça anmış ve Şeyh Ali namındaki şeyhinin Abdulkadir Geylânî’ye intisap ettiğini belirtmiştir:

Ulu ‘Abdu’l-kâdir Geylânî’ye bak
Akıdır dîde-i dilden [o] dem‘ân-ı firâk (M. 10/153)

Yüce ‘Abdu’l-kâdir’e mensûbdı bu er
Anı itmiş idi çünkü rehber (M. 15/145)

Kerem ü luḫfu ‘avn mâlikidir
Ulu dîn yollarınıñ sâlikidir (M. 15/51)

Rüşdî’nin intisap ettiği şeyhin hayatına ilişkin bilgilere yine şairin eserinden ulaşılmaktadır. Külliyyât’ın 31-44. sayfaları arasında bulunan menâkıb-nâmede şair, şeyhinin kerametlerini ve Ermeniler tarafından Hatay Dörtöyol’da şehit edildiğini derin bir üzüntüyle anlatır.

Rüşdî, cahil ve kibirli insanların seyr-i sülûk merhalelerinden geçemedikleri için bir şeyhe veya pîre halife olamayacaklarını izah eder. Eserin 264. sayfasında yer alan “*Tekirdağı’nda Muhibbimizden Ma‘rûfî İsminde Muhterem Bir Zâta Laḫife Olarak Yazdığım Nâçîz Eşer*” başlıklı nazmda şair; Tekirdağ’da muhibbimizden şeyhi olan Şeyh Ma‘rûfî’ye halife olmak istediğini, onun postunu, külahını ve esasını devralmak istediğini latife yaparak anlatmıştır:

¹⁸Filiz Kılıç, Şerife Güz, Rüşdî’nin Menâkıb-ı Şeyh Ali Adlı Eseri, Akademik Dil ve Edebiyat Dergisi, Cilt 6, Sayı 4, 1123.

Elbette murādımdır saña ḫalīfe olmak
Ey ḳuṭb-ı zamān **Rüşdī**'ye bahş eyle o cāhı (Nzm. 685/3)

Ey 'ārif-i Ḥaḳ ey şem'a-i rāh-ı ilāhī
Luṭf eyle baña postı vü 'aşāyı külāhı (Nzm. 685/4)

Rüşdī yukarıda bahsi geçen şiiire cevaben Şeyh Ma'rûfî'nin ağzından bir nazm yazarak kendisinin ona halife olamayacağını çünkü bu yola baş koyanların kibirli ve cahil olmaması gerektiğini söyleyerek kendisini cahil ve kibirli olarak nitelendirir:

Añlar mısın ey Muşafā Rüşdī şol u şağı
Cāhillere var olmada ḫalīfe yasağı (Nzm. 686/1)

Biz yaḳmadayız derdlileriñ göñlüne şem'a
Lākin yaḳamazsın kibir ile o ocağı (Nzm. 686/2)

Ümitsizliğe kapılan Rüşdī, rehberlik etmesi ve yolunu aydınlatması için çağrıda bulunarak şeyhinden yardım ister:

Sönmekde bugün ye's ile göñlümdeki pertev
Ey pīr-i kerem gel [ki] bu mişkāte çerāğ ol (Kt. 44/1)

Geldim yine biñ derd ile dergāhıña ey şāh
Luṭf eyle emān göñlüme bādī-i ferāğ ol (Kt. 44/2)

Ḥaḳ virdi saña bir yüce mesned ki a pīrim
Anıñ şeref-içün dime dergāha ırağ ol (Kt. 44/4)

Kendini bir şeyhin halifesi olmaya layık görmeyen Rüşdī, aynı zamanda Allah'tan ümit kesmemek gerektiğini vurgular ve aşk ile bu yolun yolcusu olmaya devam ettiğini de belirtir:

Sen kesme hemān Hāzreti Mevlā' dan ümīdi
Sönmez bu ümīd-vār olanıñ dilde çerāğı (Nzm. 686/4)

Bu 'aşk ile olan şehīd
Cihānda çün odur ferīd
Benim şeyh 'āşıkı mürīd
Yanar tırıram 'aşk ile (Sm. 842/28)

Benim işim o tekkede
Medīne ile Mekke'de
Bu Rüşdī 'aşk ile gide
Yanar tırıram 'aşk ile (Sm. 842/29)

Şairin tasavvuf anlayışının temelinde Abdulkadir Geylânî ve Muhyiddin Arabî'nin tasavvuf düşüncesi hakimdir.

“Geylânî'ye göre kişi, Allah'ı kalbiyle bilir. O'na kalbiyle inanır.¹⁹” Allah'ın varlığı ve birliğini kalbiyle tasdik eden Rüşdî'nin tevhid anlayışında Geylânî'nin kalbe yönelik tefsirinin tesiri vardır.

Sensin bütün 'âlemler içinde a şehinşāh
Biz kalb ile taşdıķ ideriz sensin o Allāh (M. 318/128)

Geylânî, nefsi şeytanın ordularından biri olarak değerlendirir ve ona karşı çıkmak gerektiğini savunur.²⁰ Bu görüş nefsi şeytanla özdeşleştiren Rüşdî'nin şiirlerinde de yer almaktadır. Nefisle mücadele etmek ve savaşmak gerektiğini söyler:

İdesin azgın olan nefis ile iblīs ile cenk
Setr? iderseñ olamaz cümle şerāfet buña denk (M. 10/15)

¹⁹Ayşenur Kılıç, Abdülkâdir Geylânî ve Tefsir Metodu, Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Temel İslam Bilimleri Anabilim Dalı, İzmir, 2012, 50.

²⁰Ayrıntılı bilgi için bk., Kılıç, a.g.m., 54.

Andan alıyor ziyâyı her pîr
Erbâb-ı sülûkı itdi tenvir (M. 9/42)

Her ânda bu iktidâra mâlik
Andan alıyor ziyâyı sâlik (M. 9/44)

Rüşdî, tarikat ehline seslenerek bu fani dünyaya meyl etmemelerini ve son nefeste dahi Allah'ı zikretmelerini söyler:

Olamaz ehl-i diliñ dâr-ı fenâya hevesi
Virecek Hâlıkını zikr iderek şoñ nefesi (M. 10/17)

Rüşdî'nin tasavvuf anlayışında Muhyiddîn Arabî'nin de tesiri vardır. Şair, *Fusûsu'l-hikem* adlı eserini zikrederek Arabî'nin tasavvuf düşüncesini yansıtmıştır:

Çalacak ehl-i küfür dâr-ı cahîmde el-Hâk
Gidecek âteş ü berdi çalacak tatlı şıcağ (M. 10/99)

Bunu yazmış o *Fusûsu'nda* o velî 'Arabî
Çavlen 'afv idecek çünkü o Rabb-i ezelî (M. 10/100)

Rüşdî yukarıdaki beyitlerde, *Fusûsu'l-hikem'in* cennet ve cehennem faslından alıntı yapmıştır. Arabî bu eserinde cehennem ehliyle ilgili şu bilgileri kaydetmiştir:

“Müebbed olanlar ehl-i şirk ve küfür ve nifâk olup, asla cehennemden çıkamazlar. Çünkü isti'dâd-ı ezelîlerinin iktizâsı budur. Onlar Hakk'ı ancak cehennemde zikrederler ve cehennem onların ma'bedidir. Fakat devre-i medîdeden sonra cehennemden ateşi soğuyup, harâreti zâil ve [Rahmetim gazabımı geçmiştir.] sırrının zuhûruna mebnî bu hâl ehl-i cehennem hakkında bir naîm olur.²¹”

1.2.Rüşdî'nin Edebî Kişiliği

²¹Ahmet Avni Konuk, *Fusûsu'l-Hikem Tercüme ve Şerhi Muhyiddin İbnü'l-Arabî*, I. Cilt, İstanbul, Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı, 2017, 87.

1.2.1. Rüşdî'nin Şiir ve Şair Hakkındaki Düşünceleri

“Divan şairleri de günümüz şairleri gibi, şiir ve okur gibi poetik kavramlar üzerinde bazı değerlendirmelerde bulunmuşlar ve bu değerlendirmelerini divanlarında dile getirmişlerdir. Divan şairlerinin şiir, şair, eser ve okurla ilgili görüşlerine en çok gazellerin mahlas beyitleriyle, kasidelerin fahriyye beyitlerinde ve divanların dîbâcelerinde rastlanır.”²² Rüşdî edebi kişiliği, şiir ve şair hakkındaki görüşlerini dile getirirken bir dibace oluşturmamış ancak şiirlerinin makta beyitlerinde ve eserinin muhtelif şiirlerinde poetikasını izah etmiştir.

Rüşdî hayali, “sîm ü zer” olarak nitelendirmiş ve şiir için ne denli önem arz ettiğine değinmiştir. Ona göre ideal şiir gerçekleri yansıtmamalı, şairin hayal dünyasına dayanmalıdır. İdeal şairin görevi ise, yeteneğini konuşarak definelerin içinde saklı olan altın ve gümüşe benzettiği hayali bulmaktır:

Hayâl bir sîm ü zerdîr şâ'irâne
Bulur defînelerden mâhirâne (Mt. 322)

Rüşdî, olması zor veya imkânsız olan durumlarda da hayallere başvurur. Sevgiliyi göremeyen aşık aşkını dindirebilmek için bir nebze de olsa hayallere sığınır:

Her dem yanıma gelmemegi 'âdet idindiñ
Lâkin seni ben görmedeyim fikr ü hayâlde (Mfr. 456)

Pek çok divan şairi gibi Rüşdî de şairin yalancı, şiirin ise yalan olduğu görüşünü savunur. Rüşdî'nin gözünde şair gerçekleri söylemeyen, yalan ve süslü söz söylemede yetenekli olan kişidir. Hayal denilen kavram gerçeği yansıtmaz soyuttur. Dolayısıyla hayalini şiirle ortaya koyan şairin de gerçeği söylememesi beklenir:

Sözini süsli yazan şâ'irdir
Yalanı bulmada pek mâhirdir (Mt. 576)

²²Yavuz Bayram, 16. Yüzyıldaki Bazı Divan Şairlerinin “Şiire ve Okura Dair” Görüşleri, Milli Eğitim Dergisi, Sayı 168, Güz-2005, 79-106.

Fuzûlî Farsça divanının mukaddimesinde asıl içe dokunan ve tesir eden şiirin ızdıraplı şiir olduğunu dile getirir: “Gönlünde bir derdi bulunmayan, ciğeri yaralı olmayan insanın şiirinde tat vardır zannetme. Zevk ve safa, huzur ve rahat şiire zevk vermez. Asıl ıstırabın doğurduğu şiir müessir olur.”²³ Fuzûlî’nin etkisinde kalan Rüşdî de “erbâb-ı dil” olarak nitelendirdiği şairin şiirini besleyen unsurun dert ve keder olduğunu düşünmektedir:

Erbâb-ı diliñ her demi elbette kederdir
Kâdir mi kulu kırtula ol hükmi-ı kaderdir (Mt. 656)

Nedendir ki felek erbâb-ı dilden
Çevirmiş yüz şayar ‘uşşâkı ilden
Halâş itmez coşan bu gamlı seylden
Göñül dir kırtulaydım ‘aşk ilinden (Mr. 618/8)

Şaire göre şiir; insanlara doğru yolu gösteren bir rehber olmalı, halka hizmet etmeli ve sanat yapmaktan ziyade insanlara mesaj vermelidir. Bu bağlamda şiiri bir araç olarak görür ve insanlara doğru yolu gösteren hidayet mumuna benzetir:

Sözimi luğf ile hoş kılsa Hudâ
Olacak sâmi‘e bir şem‘-i hüdâ (M. 15/26)

Şair şiirlerde sözlerin uzun uzun yazılmasından ziyade az ve öz yazmayı yeğler. Çünkü bir şeyin uzun uzadıya anlatılmasını, asılsız bir söz ve hikâyeye benzeterek gerçeğe dayanmadığını öne sürer:

Çok söylemeyim çünkü bu efsâne degildir
Az sözde hakikatlere bir kevine delildir (M. 327/7)

Rüşdî, şiir ve şair hakkındaki genel görüşünü beyan ettikten sonra çağdaşı olan şairleri ve onların şiirlerini eleştirerek dönemin şiir anlayışını değerlendirir. Şairlerin artık

²³Ali Nihat Tarlan, Fuzuli Divanı Şerhi, Ankara: Kültür Bakanlığı Yay., Ankara, 1985, 5.

yeni ve özgün şiirler ortaya koymadıklarını, geçmişteki şairleri taklit etmekten ileriye gidemediklerini ve şiirlerin zevkten yoksun olduğunu şöyle dile getirir:

Bugün her şâ'iriñ şi'ri tecellî eyler eslâfdan
Taħarrî itme kim zevk-i laţîfi şi'r-i ahlâfdan (Mt. 331)

“Kadim şairler, şiiri yüce Yaratıcı'nın kişioğluna bağışladığı bir armağan olarak görürler ve onu dilediğine vereceği hususunda hemfikirdirler. Bu nedenle Allah'ın yardımını olmadan şiirde olgunluk kazanmak olası değildir. Çünkü şairliğin ilk şartı sayılan 'yetenek' O'nun vergisidir²⁴.” Orhan Şaik Gökyay ise bu hususa dair görüşünü şöyle ifade etmiştir: “O'nun (Allah'ın) yardımını olmadan şiir yazmak, şairliği elde etmek mümkün olmaz. O'na minnet olsun ki insanlara şiir yazma gücünü vermiş, kerem kılmıştır.”²⁵ Aşağıda verilen örneklere binaen, çoğu divan şairi gibi Rüşdî de söz kudreti olarak nitelendirdiği şairlik yeteneğini Allah'ın bir lutfu olarak görür. Şiirini din yoluna ithaf eden şairimiz, bu lutufdan yararlanmak için Allah'a niyaz eder:

Bu hikâyem reh-i dîne ma'ţûf
Çavli kim söylede Allâh-ı Ra'ûf (M. 15/23)

Bilirim Hâzret-i Allâh'ı ulu
Buluyor Hâk sözi 'avniyle kulu (M. 15/24)

Dilerim lem-yezeliñ rahmetini
Bize de luţf ide söz kudretini (M. 15/25)

Rüşdî, bu yeteneğin hangi şairlerde var olduğunu kendince örneklendirmiştir. Söz gelimi, Çelebi Hacı Hâkânî'ye Allah öyle bir şairlik yeteneği vermiştir ki, ünü almış yürümüş ve dönemindeki şairleri hayran bırakmıştır:

Ey şâ'ir-i sühen-i ilâhî

---

²⁴Turan Karataş, Türkçe Divan Dibacelerinde Şiir Üzerine Düşünceler, Görüşler, Uluslararası Divan Edebiyatı Sempozyumu, Beykoz Belediyesi Kültür Yay., İstanbul 2008, 197-204.

²⁵Orhan Şaik Gökyay, Fuzûlî Divanının Türkçe Önsözü, Tarih ve Toplum, Temmuz 1992, Cilt XVI-II, Sayı 103, 9-11.

Hak' dan neb'den kemāl ü cāhı (Nzm. 330/1)

Aldıñ yüridiñ Şi' irde serbest

İtdiñ Şu' arā-yı 'aşrı sermest (Nzm. 330/2)

Yine Muallim Rıfat Bey²⁶ olarak adlandırdığı bir Şairin Allah tarafından verilen söz kudretini medheder. Şairin kalemini sünbüle, Şiirindeki nağmeyi ise bülbülün ötüŐüne benzetmektedir. Klasik Türk Şiirinde; güzel kokulu olması, kıvrımlı, dalgalı ve perişan olması yönüyle daha çok insan uzuvlarına (saç, kakül, perçem vs.) benzetilen sünbülün bazı eŐyalara (kalem, kilik vs.) benzetildiği de görölmektedir.²⁷ Rüşdî, Muallim Rıfat Bey'in kalemini sünbüle benzetse de asıl kastetmek istediği Şey nesne olan kalem değil Şairin üslubu ve Şiir yeteneğidir:

Sünböl gibidir hāme-i hoŐnūd-ı kemālîñ

Bülböl gibidir nağme-i mümtāz-ı kelāmîñ (M. 731/3)

Şair kendi poetikasının haricinde Şeyh Gālib'in de Şiir poetikasına yer vermiştir. Gālib bu beytiyle kendi Őiirinden daha güzel bir Şiirin yazılamayacağını söyleyerek Şiirini över²⁸.

Bu gazeldir gül-i rüy-ı sefid²⁹-i eş' arım

Őomasın **Gālib** anıñ ehl-i hayāl³⁰ üstüne gül (G. 297/4)

1.2.2. Kendi Şiiri Hakkındaki Düşünceleri

Rüşdî, bizzat kendi ağzından söylediği manzumelerle kendi Şiiri hakkındaki görüşlerini ortaya sunmaktadır.

²⁶ Halil Rıfat Arıncı isimli Çorumlu bir Şairdir.

²⁷ Ayrıntılı bilgi için bk.; Yavuz Bayram, Klasik Türk Şiirinde Duyguların Dili: Çiçekler, Turkish Studies, Volume 2/4, 2007, 209-219.

²⁸ Ayrıntılı bilgi için bk.; Mahmut Kaplan, Şeyh Galib'in Şiir Anlayışı, Turkish Studies, Volume 2/4, 2007, 455-465.

²⁹ Divan: seped

³⁰ Divan: kemāl

Rüşdî, şiirinin hem hayal ürünü hem de dedikodu olduğunu aşağıdaki beytinde dile getirir. Sayfa 195'teki müfred beytinde şiir ve düzyazısının hayal ürünü olduğunu izah eder ve hatta yazdıkları için bir söylenti, dedikodu yaftalamasını yaparak bu durumu kendine adet edindiğini ifade eder:

A Rüşdî 'âdetiñ bir kîl ü kâldir
Bilirsin şi'r ü nesriñ hep hayâldir (Mt. 324)

“Hep hayaldir” ibaresiyle yazdıklarının dedikodu ve hayal ürünü olduğunu ima eden şair aslında kendisiyle çelişmektedir. Çünkü eserinde azımsanmayacak miktarda gerçekleri yansıtan şiir ve düzyazı metinleri mevcuttur. Söz gelimi; sosyal ve toplumsal meselelere değinmesi, tarihi gerçekliklere yer vermesi, menâkıb-nâmede kendisi ve şeyhine dair biyografik bilgileri konu edinmesi, eserin sonlarına doğru ailesi ve çevresini tanıtmayı ve Külliyyât'ın en son sayfalarında nesir-nazım karışık birkaç şairin hayatına yönelik biyografik bilgilerin varlığı sebebiyle yazdığı her şeyin hayal ürünü olmadığı aşikardır.

Rüşdî'nin şiirlerinden hareketle şairlikle ilgili ileri düzey bir eğitim almadığı çok rahat anlaşılabilir. Birlikte bizzat kendi ağzından hiçbir şairin öğrencisi olmadığını söylemesi bu kanıyı doğrulamaktadır:

Güyâ tayarım göñlimi eş'ârıma mevrîd
Ammâ olamam 'aciz ile bir şâ'ire şâkird (M. 327/2)

Beytin anlam bütünlüğüne dayanarak şiirini amaçlarına ulaşmak için başvurulması gereken bir yol ve çare olarak görür. Dolayısıyla bu bağlamda şiirleri, şairin düşüncelerini halka aşıl原因 bir araç konumundadır. Hiçbir şairin talebesi olmadığını ifade etmesiyle aslında şairlik ve şiir alanında eğitim almadığının ve haklı olarak da sanat yapma, şairlik kabiliyetini gösterme gibi bir gayesi olmadığını altını çizer.

Rüşdî, şiir yazma hususunda az ve öz sözle gerçekleri anlatmak gerektiğini savunur. Aksi halde, uzun uzadıya yazmayı bir efsane olarak nitelendirip anlatılanın asılsız bir hikâyeye dönüşeceğini o nedenle de inandırıcı olma özelliğini kaybettiğini açıklar:

Çok söylemeyim çünkü bu efsâne degildir

Az söz de haķıķatlere bir kevne delıldir (M. 327/7)

Malum olduğu üzere, sanatını ve şairlik yeteneğini övmek maksadıyla divan şairleri arasında fahriye yazma geleneği yaygındır. Hemen hemen her divan şairinde bu geleneğe rastlanılmışsa da bunun tam tersi davranan şairler de mevcuttur. Tuğba Işınsu Durmuş; “şair/yazarların kendilerinden söz ettikleri yerlerde bir değersizleştirme çabası içine girdiklerini ve bu yolla okuyucudan yüceltme ve övgü belediklerini ifade eder.”³¹ Bu tespitin yanı sıra, Işınsu’nun şu tespiti de kayda değer bir ayrıntıdır: “Yüceltme düşüncesinden yola çıkarak kendisini değersizleştiren bir tutum takınması, sanatçının kendini ve sanatını ön plana çıkarma yollarından birisi olarak düşünülebilir. Özellikle tasavvufi yönü ağır basan metinlerde ve bu nitelikteki yazar ve şairlerde bu durumun samimi bir düşüncenin veya duygunun yansıması olabileceği de göz ardı edilmemelidir.”³² Buna göre; mutasavvıf bir şair olan Rüşdî’nin de bazı şiirlerinde kendini ve sanatını değersizleştirdiği görülmektedir. Şair burada aslında içten ve samimi düşüncesini dile getirir. O nedenle sanatını ön plana çıkarmak ve okuyucudan övgü beklemek gibi bir gayesi yoktur. O açık yüreklilikle şiirlerinde kusurunun olduğunu söyler ve şairlik yeteneğinin Allah vergisi olduğunu düşünerek bu konuda Allah’tan yardım bekler:

Eş’ârda kuşurlıdır sözlerim³³

Haķ’ dan dâ’ imâ meded gözlerim (Mt. 257)

Şairin bu beytinden yola çıkarak eserinin tamamını değerlendirecek olursak “sözlerim” adı altında nitelendirdiği şiirlerinde kusurlar hayli fazladır. Bu beytinde de görüldüğü üzere vezin hataları, muhtemelen şairin bilgi eksikliğinden kaynaklanan şekil ve kafiyedeki kusurlar bir hayli fazladır. Bu hatalar “Şekil İncelemesi” bahsinde detaylıca irdelenmeye tabi tutulmuştur.

³¹ Ayrıntılı bilgi için bk.; Tuğba Işınsu Durmuş, Mısır-ı Hünerde Kendüyi Satmak Gerek Kişi Tezkire Önsözleri, Bilig, Sayı 52, 2011, 68.

³² Durmuş, a.g.m., 72.

³³ Beytin vezni kusurludur.

Rüşdî, s.197’de *Vali Fehmî Bey*’in bayramını kutlamak için mektup tarzında yazdığı *Tebrik-nâmesi’nde* Vali’nin karşısında alçakgönüllü bir tavırla şiir ve şairlik hususundaki acziyetini dile getirmiştir:

Fikrim ne kadar itse de her nazmını îrād
Lâyık mı aña kim vire eş’âr diye bir ad (M. 327/4)

Artmakta benim zâtını ta’zîm ile fahrim
Yitmez o seniñ şânını medh itmege kadrim (M.327/5)

Rûhî’nin şiirini parlak bir güzelliğe benzeten şair, tecrid sanatından faydalanarak Bağdatlı Rûhî gibi bir şaire nazire yazacak kadar şairlik yeteneğinin olmadığını küçümseyici bir tavırla ifade eder:

Teşbîh iderim şi’rini bir hûsn-i münîre
Rüşdî mi yaza şi’r-i Rûhî’ye nazîre (Mt. 482)

Şair, her ne kadar şiirinin kusurlu olduğunu söyleyip kendini değersizleştirse de şairlik vasfını ortaya koyduğu da olmuştur. Bunu etkilendiği şairlere yazdığı nazirelerinden, hemen hemen çoğu nazım şeklini kullanarak şiir yazması ve bazı müfred beyitleri aracılığıyla fahriye yapmasından anlamaktayız. Örneğin sayfa 173’teki Şeyh Gâlib’in “üstüne gül” redifli gazeline yazdığı naziresinin makta beytinde fahriye yapmıştır. Yukarıda da bahsettiğimiz gibi Gâlib, bu şiiriyle hiç kimsenin kendisinden daha güzel şiir yazamayacağını söyleyerek fahriye yapar. Bunu bilen Rüşdî, Gâlib’in şiirine nazire yazarak bir nevi yeteneğini göstermek istemiştir:

Çodı bir tâze gâzel ‘âleme hayâl-i Rüşdî³⁴
Çoyalar nazmım ile süslü ‘izâr üstüne gül (G. 299/6)

³⁴“Hayâl-i Rüşdî” ibaresi, eserde “Rüşdî-i hayâl” olarak geçmektedir. Vezinde hata oluştursa da tamlamanın anlamlı olması için tarafımızca metne bu şekilde müdahale edilmiştir.

(Nasıl ki) Rüşdî'nin hayali âleme yeni bir gazel ortaya koydu. Benim şiirimle de (sevgilinin) süslü yanağının üzerine gül koysunlar.

Şair üst mısradaki kendini soyutlayarak sanki başka bir şairden bahsediyormuş gibi Gâlib'e yazdığı bu naziresinin yeni ve özgün olduğunu ima ederek övmektedir. Alt mısradaki ise; kendi şiirini yine kendi ağzından övmektedir. Nasıl ki Rüşdî'nin hayali yeni bir gazel ortaya koyduysa benim şiirimle de sevgilinin süslü yanağı gül gibi kızarır.

Külliyâtı'ndaki şiirlerin geneli, şairin bakış açısıyla değerlendirilirse şekil ve biçim olarak yeni ve özgün ürünler yer almazken bazı şiirlerindeki mazmunların gelenekten farklı kullanıldığı dikkatimizden kaçmamıştır. Örneğin; 198. sayfadaki "İskilib Bâğ u Tağlarına Da'vet Oldığım Zamân Gördüğüm Hâlet-i 'Āşîkâne" başlıklı Şergüzeşt-nâmesi'nde divan şiiri geleneğine aykırı bir durum söz konusudur. İskilip'te tanık olduğu bir aşk hikayesini anlattığı bu şiirinde aşık olan taraf şairin nigar olarak nitelendirdiği kadındır. Maşuk ise civan olarak adlandırdığı erkektir. "Divan şiirinin çift kahramanlı aşk hikayelerini konu edinen mesnevilerinde ise kadın daima maşuk, erkek de aşık rolünü üstlenir. Aşıklık erkek kahramana itibar kazandırırken kadın, kendisine biçilen rol gereği aşkını sessizce içinde yaşar.³⁵ Ancak yukarıda bahsedilen Şergüzeşt-nâme türündeki aşk mesnevisi geleneğe ters düşen örnektir. Nigar civanın güzelliğine hayran kalır ve ona kavuşmak için can atar ama civan nigara luftetmez. Şiir bu yönüyle de Yusuf u Züleyha mesnevisine benzemektedir. 239. sayfada ise "gonca" mazmununu sevgilinin yanağına benzeterek alışılmışın dışında kullanır.

Bu hüs(ü)nde a güzel yok saña emsâl bence

Nasıl olsun dudağın gül yanağın bir gonca (Mt. 535)

Bütün bu örneklerden de anlaşılacağı üzere; Rüşdî'nin açık yüreklilikle kendini değersizleştirilmesi ve memduhunu yüceltmesinde, gerçek ve samimi düşünceler hakimdir. Dolayısıyla, sanatını yüceltme arzusu ve çevresi tarafından övülmek gibi bir beklentisi yoktur. Nitekim onun şiirlerini yazmasındaki asıl gayesi, şairlik yeteneğini

³⁵Şerife Akpınar, Divan Şairinin Kadın Aşığı: Züleyha, Uluslararası Türk Dili ve Edebiyatında "Kadın" Sempozyumu, Amasya, 2017, 22.

ortaya koymak veya sanat yapmak değildir. Şiiri halka telkinde bulunmak, dostlarıyla hasb-i hâl etmek ve devlet adamlarına halini arz ederek onlardan yardım istemek gibi amaçlara hizmet eden bir araç olarak görür.

1.2.3. Rüşdî'nin Şiirine Etki Eden Şairler

Hiç şüphesiz her şair, kendini yetiştirirken daha önceki dönemlerde yaşayan şairlerin birikimlerinden faydalanmıştır. Rüşdî de şiir anlayışını oluştururken klasik Türk edebiyatının nadide mimarları olan divan şairlerinin pek çoğundan etkilemiş ve onların izinden gitmiştir. Şairin şiirlerinden, nazirelerinden ve bazı şairlerin beğendiği şiirlerine yer vermesinden yola çıkarak rahatlıkla etkisinde kaldığı ve ilham aldığı şairlere ulaşılmaktadır. Bu şairler; Fuzûlî, Nâbî, Koca Râgıb Paşa, Bağdatlı Rûhî, Bâkî, Şeyh Gâlib, Nef'î, Aynî, Enderunlu Vâsıf, Kemalpaşazâde, Hacı Hâkânî, Tıflî, Tîgî, Nev'î, Keçecizâde İzzet Molla, Nevres, Necâtî.

Rüşdî'nin kendi söyleminden ve şiirlerindeki melankolik halden hareketle en çok tesiri altında kaldığı şair Fuzûlî'dir. Fuzûlî'nin ızdırabını, yalnızlığını ve kederini içselleştirerek onda kendini bulmuştur. Külliyyâtı'nda Fuzûlî'yi “*Kebîr Bir Şâ'ir, Hakîm Fuzûlî*” şeklinde vasıflandırarak çok büyük ve bilge bir şair olduğuna değinir. Yine ona karşı duyduğu hayranlığı içten ve samimi bir üslupla şöyle ifade eder:

Fuzûlî'de nedir o şanlı 'irfân
İder bizi güzel nazmıyla hayrân (Mt. 614)

Fuzûlî, yaşadığı çevrenin karışıklıklar içinde olması, karamsar dünya görüşü ve hayatta çektiği yoksulluğun verdiği ızdırabı üstün bir sanat dehasıyla birleştirerek şiirine aktarmıştır.³⁶ Bununla birlikte “Fuzûlî, yalnızlıktan çok yakınmaktadır. Kimsesizlik, *Dîvân*'ında en çok karşılaştığımız temalardan biridir.”³⁷ Fuzûlî'nin bu yönü Rüşdî'nin ruh haline de yansımıştır. Şairin, Bitlis'te zor şartlar altında yaşaması, gurbette olması, yalnızlık duygusu, dosttan ve memleketten ayrı kalması gibi yaşadığı zorluk ve sıkıntılar onu bir ızdırıp şairi yapmıştır:

³⁶Haluk İpekten, Fuzûlî Hayatı-Sanatı-Eserleri Bazı Şiirlerinin Açıklamaları, 10. Baskı, Ankara: Akçağ Yayınları, 2013, 32.

³⁷Abdülhakim Kılınç, Fuzûlî Dîvânı, İstanbul: Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı Yayınları, 2021. 39.

Hani dostum hani bir aḥbābım
Bu kederle yine ben bī-tābım (M. 22/190)

Ben pür elemim bī-kes ü maḥzūn u ġarībım
Elbette gören añlayacaḡ ḥüzni yüzümden (G. 67/6)

A felek itme baña çünki zulum
Kederimden bilemem sağ u şolum (Nzm. 259/1)

Dilde ġam rūḥumda ġam cismimde ġam bilmem neden
Giçmiyor vaḡtım elemsiz n'eyleyim 'ālemde ben (Nzm. 203/1)

Ne bulursam felek elimden alır
Göñül bütün yine elemle kalır (Mt. 224)

Ayrılık maḥzūn ider āḥ aġladır ba'zen beni
Hangi bir dostum irer bu derdimiñ dermānına (Kt. 229/2)

Ḥazret-i Perverdigār'a yalvarup aġlar iken
Gönderir yüz biñ elem yüz biñ keder yüz biñ miḥen (Nzm. 335/1)

Dost firḡatiniñ batsa da tā rūḥuma ḥārı
Sönmez bu muḥabbet gülüniñ dilde bahārı (Nzm. 362/1)

Ayrılık ġamġın ider Rüşdī'yi ba'zen aġladır
Dostlarım virmez cevābı kolları hep baġladır (Mt. 542)

Gününde hep te'ayyüş derdi leylinde ġam-ı ferdā
Çekersin bu belāyı sen bu miḥnet-ḥāne ey dostum (G. 307/3)

Ġurbet dikenim vaḡan gülümdür
Ġarībligimiñ soñu ölümdür (Mt. 597)

“Ona göre dünya fanidir ve ızdırapla doludur. İnsan bütün hayatında acı çeker. İnsanın kaderi dünyanın yaratılışında çizilmiştir ve takdirin hükmü mutlaka yerine gelir. Bunu kimse değiştiremez. Bu yüzden insan dünyaya ve dünyanın aldatıcı nimetlerine bağlanmamalıdır bu sebepten Fuzûlî, kimseden ve hiçbir şeyden yakınmaz; yalnız kötü, ters talihinden yakınır.³⁸” Tıpkı Fuzûlî gibi Rüşdî de dünya zevklerinin gelip geçiciliğine ve dünyanın fani oluşuna ısrarla değinmiş böylece sıkıntı ve eziyete karşı manen kendini tatmin etmiştir:

Ne seversin şoñı fānī bu yalan dünyāyı
Bulacağsın bu zik(i)rl ebedī me’vāyı (M. 10/16)

Gāh dilerdim yārdan imdād u dād
Gāhī de eyler idim Allāh’ı yād
Geçdi ‘ömrüm böylece feryād ile
Bir gün olsun olmadım ‘ālemde şād (T. 135)

Bu fānīde şağın bu mülk ü māla olma [sen] ma’rūz
Olursın çün nebīden Hāzret-i Allāh’dan [ki] dūr (Nzm. 143/2)

A Rüşdī fānīyi bākī mi şandıñ
Taħammül eyle böyle her cefaya (Nzm. 189/2)

Seniñ firdevs mekāniñdır gōñül virme bu fānīye
Bugün var yarını yok bir hayālet-hāne ey dostum (G. 307/5)

Geldiñse fānī bir hāk-dāna
Yok anda bākī bir āsitāne (Nzm. 363/1)

Çalamaz kimse bu fānīde қadīm
Şoñı elbet yine bir mevt-i elīm (M. 687/16)

---

³⁸İpekten, a.g.e., 31.

Şairin kaside nazım şekliyle Kerbelâ Mersiyesini kaleme almasında hiç şüphesiz Fuzûlî'nin tesiri büyüktür. Ayrıca Fuzûlî'nin Hadîkatü's-süedâ isimli eserinden iki beyit örnek sunması da bu kanaatimizi desteklemektedir. Nitekim bu eserde Hz. Hüseyin'in yasını tutmanın çok önemli olduğu her bölüm sonunda okura vurgulanmış ve Hz. Hüseyin'in yasını tutmak teşvik edilmiştir.³⁹ Rüşdî de Hadîkatü's-süedâ'daki bu teşvikle Hz. Hüseyin'in Kerbelâdaki katledilme hadisesine duyduğu üzüntü ve acıyı kağıda aktararak yas tutmuştur. Hissettiği bu kederin tesiriyle de çok kısa olmasına rağmen lirik ve dokunaklı bir şiir yazmıştır.

Rüşdî'nin kimi şiirlerinde Fuzûlî'nin âşıkane tarzda yazdığı gazellerin izleri de görülmektedir. Bu şiirlerinde aşkın verdiği kederden ve sevgiliden yakınmıştır. Fuzûlî kadar başarılı olmasa da lirik şiirler meydana getirmiştir:

Cân virirdi uğrına görseydi ol Mecnûn-ı 'aşk
Hüsni biñ Leylâ deger bir nev-eser var göncada (G. 102/6)

Bülbülün tâ-be-seher derd ile feryadı neden
Batdı mı çeşmine şanki gül-i pür-ğarıñ ucı (Mfr. 107)

'Aşık aradı bulmadı dil derdine çäre
Bî-çäre çalup ağlayarak gitdi o yäre (Mt. 111)

Bir çäresi yok derdime senden a cefäkâr
Feryäd ile giçmekde hemân leyl ü nehârım (Kt. 198/3)

Çekerim firqatiniñ derdini yäriñ her dem
Ne için hîç acımaz 'aşıka cânân bir dem (Mt. 496)

Bir hadiste “Belânın en şiddetlisi peygamberlere, sonra velilere isabet eder.” buyrulmuştur.⁴⁰ Yine bir başka hadiste “Kişi dinî seviyesine göre imtihan edilir. O kişi dininde sağlam ise imtihanı (başına gelenler) zor olur, dininde zayıf ise imtihanı hafif

³⁹Kılınç, a.g.m., 52.

⁴⁰İskender Pala, Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü, 31. Basım, İstanbul: Kapı Yayınları, 2020, 64.

olur. Yeryüzü üzerinde hiçbir hata kalmadan yürüyecek duruma gelinceye kadar sıkıntılar (belâlar) kulun peşini bırakmaz.⁴¹” Bunun farkında olan divan şairleri de dâimâ Allah’tan dert ve keder talep ederler. Yine bu hususta en bariz örnekleri ızdırıp şairi olarak nitelendirilen Fuzûlî vermiştir:

Yâ Rab belâ-yı ‘ışk ile kıl aşına meni
Bir dem belâ-yı ‘ışkdan itme beni cüdâ⁴²

“*Tekirtağı’nda Doktor Ziyâ Beg’in Büyük Birâderi Ma’lûl Hasan Efendi’ye*” başlıklı şiirinde Hasan Efendi’nin hastalığıyla teselli bulması için şu beyti yazar:

Derd virir Hâk sevgili her ‘abdına
İftihâr it sen bu hâle ey Hasan (Nzm. 681/4)

Rüşdî’nin Fuzûlî’den sonra en çok etkisinde kaldığı şair Nâbî’dir. “Nâbî, edebiyatımızda çığır açmış ender şairlerden biridir. O, heyecan ve duygudan daha çok; düşünce, hikmet ve atalar sözüne yer veren, sosyal eleştiriye ve yol gösterici öğütlere açık yepyeni bir şiir geleneğini kuran şairdir.⁴³” Rüşdî’nin de İslam dininin öğretisi ve esaslarını anlatması, düşündürücü ve hikmetli sözler kaleme alması, atasözleri ve özlü sözlerle insanlara öğütler vermesi, halkın sorunlarına çözüm önerileri sunmasıyla Nâbî’nin bir hayli etkisinde kaldığına şahit olmaktayız. Nâbî Ekolu olarak da bilinen hikemî tarzın etkisiyle Rüşdî, halkı aydınlatmak ve doğru yola sevk etmek için şu dizeleri kaleme almıştır:

Ulu peygamberiñi bil saña dünyâda mu‘în
O cinânda idecekdir seni Mevlâ’ya yakın
Yolına toğrı gidüp egri yola gitme şaşkın
Şeref-i şer‘ini pertev gibi gögsüñde taşkın
Yazıyor alnımıza böyle hükümdâr kader

⁴¹Yusuf Çelik, Kur’an ve Hadislerde Belâ Kavramının Anlam Alanı Üzerine Semantik Bir İnceleme, Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, Sayı 27, 2007, 161-177.

⁴²Muhammet Nur Doğan, Leylâ ve Mecnun, İstanbul: Yelkenli Yayınevi, 2015, 236.

⁴³Muhammet Nur Doğan, Şiiristan İzahlı ve Şerhli Divan Şiiri Antolojisi, İstanbul: Yelkenli Yayınevi, 2017, 415.

Bu yüce dîn seni elbet çıkarır ‘arşa kadar (Msd. 22/6)

Uyanık tır şalavât vir giceler tâ-be-şabâh
Bulasın ‘âlem-i fânide de zikriñle felâh
O zamân yardım iderler saña tekmîl-i ervâh
Alasın cennet içinde ne laîf büy-ı riyâh
Çul ölürken acıyup Hâlîkîdîr anı seven
Gelivirsin o melek sen yine Allâh’a güven (Msd. 25/7)

Her câmi‘e beş vakte müheyyâ olarak git
Ferdâyı düşün her dem [ü] tevḥîd-i Hudâ it (M. 46/15)

Olacak hafıza komşu Şakaleyn Sultânı
Oğu ta‘zîm ile her leyl ü nehâr Kur‘ân’ı (M. 64/19)

Keremkâr Hâlîk’îñdan âh yüce Rab-i Rahîmiñden
Ümîdi kesme ‘işyânîñ ile ye’s eyleyüp birden (Nzm. 253/1)

İtme ferdâyı fer-âmüş bâde-i iḳbâl ile
Aldadır bir ‘işvesiyle peyker-i ‘âlem seni (Mfr. 588)

Yalvar ki cenâb-ı Kibriyâ’ya
Çün düşmeyesin çetin belâya (Mt. 833)

Rüşdî, kendisince anlamlandırdığı dış dünyadaki deneyimlerini ve hayat görüşünü hem atasözleriyle hem de nerdeyse atasözünü andıran vecizeleriyle insanlara aktarmıştır. Kulağa küpe olması gereken bu sözleri şair, alışılmışın dışında ve kendine özgü bir söyleyişle nasihat etmiştir:

Ocağ söndüreniñ söner ocağı
Yanar mı öyle zâlimiñ çerâğı (Mt. 211)

Bu ‘aşırda tutacak yok düşeniñ destinden

‘Ademî yergisidir bî-himemiñ hestinden (Mt. 260)

Şeytâna beñzer bu süsli kadın
Bir ân yanına yanaşma şaşkın (Mt. 384)

Bî-edeb bir ‘avrata olma yakın
Yağayı destine virirsin şaşkın (Mt. 424)

İyülik bilmeyen âdemde vefâ mı aranır
Lâyık olsa kelleriñ başı taraqla taranır (Mt. 429)

Beyhüde yire bir parañı şarf itme şaşkın
Düşdükde eliñden tutanıñ yok a kadın (Mt. 538)

Sen de bir söyle iki diñle a kıççı? a şalağ
Bil ki insânda lisân bir ikidir çünkü kulağ (Mt. 564)

Yüzi güzel görineniñ hüyü çirkînse bil ki
Saña zarar mı idemez düşün bunu da çünkü (Mt. 795)

Nâbî'nin şiirlerinde görülen hikmet, akl-ı selim ve gerçekçilik, XVIII. yüzyıl divân şiirine nüfuz ettikten sonra asıl ifadesini Koca Ragıp Paşa'da bulmuştur ve denilebilir ki, Koca Ragıp Paşa üzerinde tesir sahibi olan sanatkârlar içinde en büyük etki Nâbî'ye aittir.⁴⁴ Bu bilgilerden hareketle Nâbî'nin izinden giden Rüşdî, dolaylı olarak Koca Râgıb Paşa'nın da etkisinde kalmıştır. Bunu yazdığı hâkimâne tarzdaki şiirlerinden ve Külliyyât'ın 302. sayfasında Koca Râgıb'a ait bir *İstihrâc-nâme*'ye yer vermesinden anlamaktayız. Rüşdî'nin bu hikemî tarzda yazdığı şiirleri, lirizm ve duygudan uzak, pek maharetli olmasa da ince manalı ve insanları düşündürmeye sevk etmektedir:

Nûra ğarğ eylemesi ‘âlemi şemsiñ mâhiñ
Yüce bir şâhid olur varlığına İlâh' iñ (Nzm. 367/1)

⁴⁴Ömer Demirdağ, Koca Râgıb Paşa ve Dîvân-ı Râgıb, Doktora Tezi, Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Van, 1999.

Fakîr bir ihtiyârîñ ihtiyâcı çokdur elbette
Alîl bir genç zelîl bir nev-civânîñ ihtiyâcından (Mfr. 619)

Ölmek mi iyi ğamla yaşamak mı böyle
Ölseñ de iyi degil yaşasañ da öyle (Mt. 676)

Birine ‘âşık olan baksa digere bir güzele
İremez vuşlat-ı cânânı yolında emele (Mt. 800)

Bir ihtiyâr ki ola hasta fakîr ü bî-kes
Virmez mi aña yardım idene Hâk firdevs (Mt. 816)

Bu nefsiñ rûha ğâlibse zelîl olmak muhâkkağdır
Aña mağlûb olma tavranub merdâne ey dostum (G. 307/6)

Nâbî, eserlerinde cemiyette yaşanan sosyal bunalımları dile getirmekle kalmaz, bu bunalımları münekkidâne bir tavırla değerlendirir ve çözüm yolları önerir. Onun yaşadığı çevreyle ilgili gözlemleri, Divân şiiri geleneğinde örneklerine az rastlanan oldukça “reel” gözlemler niteliği taşır.⁴⁵ Rüşdî de içinde bulunduğu ortamları gözlemleyerek olumsuz şartları değerlendirmiş ve insanlara çözüm önerileri sunmuştur. “*El’azîz’de İken Bitlis’de Mâliye Ketebesinden Ğazâ’î Nâmında Bir Zâta*” başlıklı manzumesinde şair ilk önce Bitlis’in yoksul halkının içler acısı dramını anlatmış ve zenginlerinin yardım etmediklerini dile getirerek eleştirmiştir. Bu kötü durumdan kurtulabilmeleri için de olanakları dâhilinde fikir vermiştir:

Otunı şat kömürü şat aña karşı para al
Alarak çarşudan etmek ziyerek zevkiñe tal (M. 730/15)

Arı al da eviñe koy saña çok bal yapsın
Balı şat etmege vir ki velediñ tok yatsın (M. 730/17)

---

⁴⁵Ali Fuat Bilkan, Nâbî Hayatı-Sanatı-Eserleri Bazı Şiirlerinin Açıklamaları, 4. Baskı, Ankara: Akçağ Yayınları, 2014, 16.

Rüşdî, bazı müfred beyit ve şiirlerini ise içine sinmemiş olacak ki ilerleyen sayfalarda düzelterek tekrar yazmıştır. İstanbul'a olan hayranlığını anlattığı *Şehir Methiyesi* (s.193), bir rüyasını anlattığı “bu ya” redifli Enderunlu Vâsîf'a yazdığı naziresi (s.179), Şeyh Gâlib'e nazire olarak yazdığı “üstüne gül” redifli manzumeleri (s.173, 174, 175, 179) ve “çeşmimdir ol” redifli naziresi (s.124) şairin yeniden tertip ederek kaleme aldığı şiirleridir. Sonradan düzenlediği bu şiirlerin çoğunun nazire olması göz önünde bulundurulursa Rüşdî, şairlik yeteneğini göstermek adına titiz davranarak şiirlerdeki bozukluğu gidermek için tekrardan yazmış olabilir.

Rüşdî'nin Nâbî ile ortak olan bir diğer yanı ise İstanbul'a olan hayranlığıdır. Nâbî, İstanbul'dan ayrı kalmakla, sözlerinin de tatsız-tuzsuz bir hâle geldiğini söyler:

Nâbî ‘aceb mi sözlerimiz olsa bî-nemek
İstanbul'un lisânın unuttuk kenârda⁴⁶

Rüşdî de İstanbul'dan ayrılarak Bitlis ve Elazığ'da yaşamını sürdürmüştür. Bu durumdan muzdarip olan şair, tekrar İstanbul'a dönmek istediğini, İstanbul'un güzelliklerini, özlem ve hayranlığını farklı manzumelerinde dile getirmiştir:

Zevk ülkesidir ‘âşık-ı nâlâna Siğanbul
Açmaz mı ‘aceb bir daha ol şehre felek yol (M. 321/1)

Kim girdi ise ayrılabilşün o şehirden
Toymaz dadına biñ sene dem sürse dehrden (M. 321/3)

Âh ol felege ben diyemem böyle işin de
Zîrâ komadı bizleri İstanbul içinde (M. 700/4)

Rüşdî'nin Fuzûlî'den ilham alarak kaleme aldığı âşıkane tarzdaki şiirlerinin yanı sıra rindâne şiirleri de dikkat çekmektedir. Hiç kuşkusuz rindâne tarzda yazdığı şiirlerde

---

⁴⁶ Bilkan, a.g.e., 17.

Sultânü'ş-şu'ârâ lakabıyla bilinen Bâkî'nin tesiri vardır. “Bâkî rind bir şairdir. Zevke, eğlenceye düşkün yaratılışı ve rindçe yaşama isteği şiirlerine de yansımıştır. Bâkî dünyayı kısa, geçici bir hayal alemi olarak görür. İnsanın ömrü kısadır. Bunu elden geldiği kadar rahat, zevk ve eğlence içinde geçirmelidir.⁴⁷” Bununla birlikte Bâkî, “Şiirlerinde aşkın acı ve ızdırabından çok, coşku ve neşeyi yansıtan işret ve eğlence meclislerine yer vermiştir.⁴⁸”

Bâkî'nin bu hayat felsefesi Rüşdî'ye de sirâyet etmiştir. Şair, Külliyyât'ın genelinde talihsizliğini ve ızdırabını anlatsa da fani olan bu dünyanın dert ve kederini, gelecek kaygısını bir kenara bırakarak hayatı zevk ve sefâ içinde yaşamak gerektiğini ileri sürer:

Parlıyor nüşîn-i ruhlar 'aks idüp peymânen
Mey şanırken ol meger bir 'aşk imiş cânânen (Nzm. 122/1)

İç bâde-i pür- 'aşkıyı sermest olasın sen
Sokrân kulumı vâşıl-ı zevk-i ni'am eyler (G. 308/2)

'Ays u nüş eyle düşünme o ğam-ı ferdâyı
Saña ısmarladılar mıydı yalan dünyâyı (Mt. 593)

Bugün yine perîşânsın a gönlüm
Varup bezmine yâriñ bâde-nüş ol (Mfr. 644)

Gel sevgili yâr nüş idelim âb-ı şafâyı
Gel çün alalım bûs-ı leâfetle hevâyı (Mt. 667)

Ferdâyı düşünme hiç yine sen zevkle bak
Bir yâri geçer ele faķaķ ruhsârı parlaķ (Mt. 752)

⁴⁷ Haluk İpekten, Bâkî Hayatı-Sanatı-Eserleri Bazı Şiirlerinin Açıklamaları, Ankara: Akçağ Yayınları, 2014, 32.

⁴⁸ Ahmet Atilla Şentürk, Osmanlı Şiiri Antolojisi, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2016, 395.

Perteve beñzer elinden ben alırken bādeyi
Viridiler iç emrini hoş meclis-i pīrāneden (Nzm. 769/2)

Gelecek bezmime cānān yine gözler süzerek
Dönerim ufķ-ı emelde yine pervāne gibi (Mfr. 774)

Alır meyḥānesinden mangırır zevķiyle çüş eyler
Çoğaldıkça mebāliĝ Ḥayrimiz şahbāyı nüş eyler (Nzm. 825/1)

Rüşdî'nin şiiri gerçek hayattan kopuk ve içe kapalı bir şiir deĝil, aksine yaşadığı dönemin toplumsal ve sosyal konularını yansıtan realist bir şiirdir. Bu hususiyetiyle kısmen de olsa Bağdatlı Rûhî'nin etkisinde kalmıştır diyebiliriz. Kısaca deĝinecek olursak Bağdatlı Rûhî, yaşadığı bölgedeki fakir ve zengin kesimlerin arasındaki ciddi farklılığı aktarmıştır. Rüşdî de Bitlis'te yaşadığı sıralarda çektiği sıkıntıları, sefil ve yoksul durumda olan halkın üzüntü veren hallerini “Bitlis Ahvālî” ve “El' azîz'de İken Bitlis'de Māliye Ketebesinden Ğazā'î Nāmında Bir Zāta” başlıklarıyla yazdığı iki farklı hasb-ı hâllerinde anlatmıştır. Ancak Rüşdî, Bağdatlı Rûhî kadar sert bir üslup kullanmak yerine samimi ve mizahî bir üslup kullanmış ve yönetimi yermemiş, tam tersine cömertliğini vurgulamıştır. Lakin sersefil olan Bitlis halkının bu haline dayanamayıp Bitlis'in ileri gelenlerine karşı susmamış, tepkisini göstermiştir. Keyif içinde yaşayıp yoksul kesime yardım etmeyen ve cimri olan bu zengin kitleyi hicvetmiştir:

Çır u çıplak bedeni qarlar içinde ayağı
Gice olsa qurı yirde yatıyor yok yatağı (M. 729/23)

O cisim öyle za'îf ki eti yok hepsi kemik
Üzerinde bulunan gömlegi biñ yirde delik (M. 729/24)

Gice gündüz yanıyor çün babası bî-dermān
O za'îf yavrıların āhını diñler her ān (M. 729/27)

Ne fakîrdir o ahālî para yok kısmeti az

Gelelim zengînine āh o da pek çok urnaz (M. 730/6)

Sözime ızma a zengîn bize virmişdi keder

O zavallı fuarānıñ günü yoklukla geçer (M. 730/7)

Rüşdî, yoksulluğa neden olan etmenleri gözlemleyerek tespit etmiştir. Bu etmenler arasında Bitlis'in iklim şartları, coğrafi şekilleri ve şiddetli soğuğu yer almaktadır. Şair, bu zorlayıcı koşullarda yaşamlarını idame ettirdiklerini mizahî üslubuyla anlatmıştır:

ađınıñ yolda kenāri dereye biñ metru

Cānına kim acımazsa varırsin ilerü (M. 729/4)

Yedi metruya adar ar yağıyormuş burada

İki metruya adar yağdı daha ilk sırada (M. 729/6)

Baasın ki o şovukdan oña almış dereler

Nice metru ar ile örtülü ağlar tepeler (M. 282/3)

Acırım Bitlis'iñ efrād-ı faır-ānesine

Ya bu şehriñ o adar arla muabbet nesine (M. 282/5)

Yoksulluğa neden olan etmenlerden birisi de savaştır. Rüşdî, bu kavramı şiirinde açıka beyan etmese de hükümetin ekonomik buhrandan geçtiğini ifade etmesi ve şairin yaşadığı dönemde savaşların meydana gelmesiyle ülkede yoksulluk ve kıtlık hüküm sürmüş, halka birlikte hükümet de çok zor dönemden geçmiştir. Dolayısıyla şair, dönemindeki ekonomik sorunlar, toprak kayıpları nedeniyle hükümetin halka çok fazla destek olamadığını fakat gücü yettiğince milletini gözettiğini söyleyerek hükümetin yanında olmuştur:

Yaşasın çünkü hükümet aña şahib oluyor

Yalıñız bir köye beñzer yire vāli oniyor (M. 730/12)

Size mekteb açıvirmiş ki o yavruñ okusun
Okusun da adam olsun o da me'mūr olsun (M. 730/13)

Ne ma'āş alsa da me'mūr size virmekdedir o
Yoğiken bir parañız al anı sen koyuñña ço (M. 730/14)

Bu hükümetde faқаt olsa büyük bir sāmān
Saña elbette bulurdı acıyup biñ dermān (M. 730/19)

Özetle Rüşdî'nin kendisinde iz bırakan, şiirlerini besleyen şairler, tek eseri olan Şiir Külliyyâtı'ndan yola çıkılarak tespit edilmiştir. Bu şairler Rüşdî'nin çağdaşı olmayıp kendinden önceki yüzyıllarda yaşamış en ünlü divan şairleridir. Rüşdî; bir ızdırıp şairi olmasıyla, âşıkâne tarzıyla, yazdığı Kerbelâ Mersiyesi ve mektup tarzındaki manzumeleriyle en çok Fuzûlî'nin, hikemî ve didaktik üslubuyla, halkın sorunlarına çözüm üretmesiyle, İstanbul'a olan hayranlığıyla Nâbî'nin ve Nâbî'nin bir hayli etkisinde kalan Koca Râgıp Paşa'nın, zevk ve eğlenceyi içeren rindane şiirleriyle Bâkî'nin, toplumsal-sosyal sorunlara yönelerek bizzat kendisi ve çevresindeki insanların yaşadığı mücbir koşulları anlatmasıyla da Bağdatlı Rûhî'nin etkisinde kalmıştır.

1.2.4. Rüşdî'nin Nazire Söylediği Şairler ve Nazireleri

Klasik sanatlarda evvelkileri takip ve taklit etmek esastır. Bunun yollarından birisi de evvelce bir üstadın yazmış olduğu esere şekil ve muhteva olarak benzeyen yeni bir eser yazmaktır. Buna nazire denilir.⁴⁹ Nazire yazmaya tanzir, nazire yazılan şiire de zemin şiir adı verilir.⁵⁰

Klasik Türk edebiyatının teşekkül ettiği dönemden itibaren asırlar boyunca devam eden ve şairler arasında gelenekselleşen nazire yazma veya tanzir etme şairlerin yetişmesinde önemli katkılar sağlayan bir okul olarak nitelendirilmiştir. “Osmanlı şair okulunda okuyan binlerce kişi, nazire ve meşk faaliyetleriyle bir yandan şiirin dünyasını tanıırken, bir yandan da dili işleyip geliştirmişlerdir. Necâti, Fuzûlî, Bâkî,

⁴⁹ Cihan Okuyucu, Divan Şiiri Estetiği, İstanbul: Lm Kitaplığı, 2006, 106.

⁵⁰ Ahmet Mermer-Neslihan Koç Keskin, Eski Türk Edebiyatı Terimler Sözlüğü, Ankara: Akçağ Yay., 2005, 83.

Hayâli, Nâili, Nef'î, Nâbî, Nedim ve Şeyh Galip gibi üstatlar bu okullardan yetişmiştir.⁵¹”

Şairleri nazire yazmaya yönelten sebepler şöyle tespit edilmiştir: “Zemin şiiri geçme arzusu, meydan okumalara cevap verme ihtiyacı, üstad şairleri izlemek, bir dostluk nişanesi olarak nazireleşmek, genç şairleri teşvik için nazire yazmak, nazirenin sağladığı imkân: Hazır kalıplar (Köksal, 2018: 112-122).” Ayrıca İsen, klasik şiirin konu bakımından sınırlı olduğunu vurgulayarak şairleri nazire yazmaya yönelten bir başka neden olarak şu yorumu yapar: “Kuşkusuz bu geleneğin bu ölçüde yaygın olmasının temelinde bizzat divan şiirinin konuca fazla değişkenlik göstermeyen özellikleri yatar. Şairler şiire konu bakımından yenilikler getiremeyince aynı konuyu daha güzel işleyebilmenin yolunu aramışlar, bunun sonucu olarak da bir kuyumcu titizliğiyle işlenmiş, her kelimesi üzerinde ayrı ayrı durulmuş, manaca dolgun, fazlalıklardan arınmış şiirler ortaya çıkmıştır.⁵² Rüşdî’nin eserini kaleme almasındaki asıl amacı sanat yapmak ve şairlik yeteneğini göstermek olmadığı için, nazirelerini oluştururken de zemin şiiri geçmek gibi bir niyeti yoktur. O nedenle beğendiği şairlerin, beğendiği şiirlerine nazire yazarak üstad şairleri taklit ve tazim etmek gayesindedir. Bunun yanı sıra Rüşdî de dönemindeki pek çok şairin yaptığı gibi hâlihazırda var olan hazır kalıpların imkânlarından yararlanmıştır. O, dönemindeki şairlerin artık yeni ve özgün ürünler ortaya koyamadıklarını, geçmişteki ünlü şairleri taklit etmekten öteye gidemediklerini eleştirse de nazire yazarak kendisi de beğendiği şairleri taklit etmiştir. Bütün bunlardan yola çıkarak ve nazirelerini inceleyerek şiiriyet ve anlam bakımından Rüşdî’nin çok da başarılı ürünler ortaya koymadığı aşikârdır.

Bir şiirin nazire olduğunu tespit edebilmek için şu hususları dikkate almak gerekir: “1. Model şiirde kullanılan belirli söz ve kalıplar nazirede de genellikle aynen tekrarlanmıştır. 2. Model şiir “yek ahenk” bir gazelse nazire şiir de onunla aynı konuyu işler. 3. Bazı şairler nazirelerinde tanzir ettikleri şairin adını anar veya şiirin başında kime nazire olduğunu belirtirler. 4. Kimi gazellerin redifleri ya az kullanılan kelimeler veya uzun redifli ifadelerden oluştuğu için bunlara yazılan nazireler kolayca tespit edilebilmektedir. 5. Model şiirde muhteva veya ifade olarak ilginç veya sıra dışı bir

⁵¹ Cemal Kurnaz, Osmanlı Şair Okulu, Ankara: Birleşik Yay., 2007, 77.

⁵² Mustafa İsen, Divan Şiirinde Nazire Geleneği, Mavera, Sayı 54, 1981, 24.

özellik varsa bu özellik genellikle nazire şiirde de yer alır.⁵³” Bu hususların yanı sıra: “Bir kısım nazirelerde şiirin nazire olduğu bilhassa matla beyitlerinde belirtilmektedir.⁵⁴” Rüşdî ise eserinde, şiirlerinin nazire olduğunu model aldığı şairlerin mahlası ve şiirlerine yer verdikten sonra tanzir ettiği şiirin başlığına “naziremiz” yazarak belirtmiştir. Ancak bu hususta model şiirin zemin şiir olup olmadığı meselesi doğmaktadır. Dolayısıyla çalışmamızda şairin gösterdiği bazı model şiirlerin zemin şiir olmadığı tespit edilmiş ve bu durum aşağıda redif bahsinde izah edilmiştir.

Rüşdî; Nâbî, Aynî, Nef'î, Fuzûlî, Bâkî, Şeyh Gâlib, Hulûsî Dede, Tıflî, Tîgî, Enderunlu Vâsıf, Kemalpaşazâde ve Bağdatlı Rûhî olmak üzere bu 12 şairin şiirlerine toplamda 17 nazire yazmıştır. Rüşdî, nazirelerini kendi devrinden önce yaşayan şairlerin şiirlerine yazmış, çağdaşı olan hiçbir şairin şiirini tanzir etmemiştir. Şairin nazirelerinde tercih ettiği nazım şekli, vezin, kafiye ve redif dağılımları şu şekildedir: Rüşdî, tanzir ettiği şiirlerde nazım şekillerinden gazel ve nazmı tercih etmiş, bunların yanı sıra nazım birimlerinden müfred ve matla beyitleriyle de nazire yazmıştır. Aşağıdaki tablodan da anlaşılacağı gibi nazirelerinde en fazla gazel nazım şeklini kullanmıştır.

Tablo 1.1. Nazirelerde Tercih Ettiği Nazım Şekilleri ve Kullanım Sıklığı

Nazım Şekli	Kullanım Sıklığı
Gazel	9
Nazm	4

Tabloda yer vermediğimiz nazım birimlerinin kullanım sıklığı ise şöyledir: 3 adet matla beyti, 1 adet müfred beyit.

Rüşdî'nin Külliyyâtı'nda yer alan 17 nazire toplamda 5 farklı aruz kalıbıyla yazılmıştır. Söz konusu olan bu aruz kalıplarının kullanım sıklığı tablosu şu şekildedir:

Tablo 1.2. Nazirelerde Tercih Ettiği Aruz Kalıpları ve Kullanım Sıklığı

Aruz Kalıbı	Kullanım Sıklığı
--------------------	-------------------------

⁵³ Mehmet Fatih Köksal, Sana Benzer Güzel Olmaz, Ankara: Akçağ Yayınları, 2006, 42-47.

⁵⁴ Mehmet Fatih Köksal, Nazîre, TDV İslam Ansiklopedisi, Cilt 32, 2006, 457.

Remel: Fâ' ilâtün/fâ' ilâtün/fâ' ilâtün/fâ' ilün	6
Remel: Fe' ilâtün/fe' ilâtün/fe' ilâtün/fe' ilün	4
Hezec: Mefâ' ilün/mefâ' ilün/mefâ' ilün/mefâ' ilün	3
Müctes: Mefâ' ilün/fe' ilâtün/mefâ' ilün/fe' ilün	2
Hezec: Mef' ülü/mefâ' ilü/mefâ' ilü/fe' ülün	1

Nazirelerden redifli şiir sayısı 15, redifsiz şiir sayısı ise 2'dir. Redifi ek olan şiir sayısı 2, redifi 2 kelime olan şiir sayısı 2, redifi 3 kelime olan şiir sayısı 1, redifi ek+1 kelime olan şiir sayısı 3'tür. Rüşdî'nin tanzir ettiği şair ve tercih ettiği redifler daha açık ve net bir şekilde aşağıdaki tabloda gösterilmiştir. Kemalpaşazâde'ye ve Bağdatlı Rûhî'ye yazdığı nazireler redifsiz olduğu için bu tabloya dâhil edilmemiştir

Tablo 1.3. Nazire Yazdığı Şairler ve Tanzir Ettiği Redifler

Redif	Tanzir Ettiği Şiir Sayısı	Model Şiirin Şairi
-dur bu	2	Nâbî
-dur kadeh	1	Aynî, Nef'î
-ından	1	Fuzûlî
kim çeşmimdir ol	2	Şeyh Gâlib, Hulûsî Dede
üstüne gül	4	Şeyh Gâlib, Tıflî
bu ya	2	Enderunlu Vâsıf
-i (belirtme hal eki)	1	Bâkî
-a bizi	2	Tîgî

Kafiyelerin Harflere Göre Dağılımı:

elif	2
mim	1
be	2
he	2
nun	4
ra	1

1. “-dur bu”: Zemin şiiri İranlı şair Sa‘dî’ye ait olan bu redifle edebiyatımızda pek çok nazire yazılmıştır. Edirneli Nazmî, Mecma‘u’n-nezâ‘ir adlı eserinde, Sa‘dî’nin sözü edilen redifle yazdığı gazele hangi şairlerin nazire yazdığını belirtmiştir: Necâtî, Sâkî, Cemâlî, Sıdkî, Hayâlî-i Kadim, Mu‘dî, Sürûrî, Şavur, Gedâyî, Mihrî, Hayâlî, Lâmi‘î ve Edirneli Nazmî.⁵⁵ Bu şairlerin dışında tespit edebildiğimiz kadarıyla Nâbî, Neşâtî, Dürrî ve Ahmet Rüşdî de söz konusu olan redifle gazeller yazmışlardır. Bu redifle yazılan şiirler arasında en meşhur olanı ise Nâbî’nin yazdığı na‘t türündeki gazeldir. Edebiyat ve şiire meraklı olan Urfalılar tarafından ezbere okunan ve özellikle Urfalı şairler tarafından bu gazel örnek alınarak tanzir edilmiştir.⁵⁶ Nâbî’nin gazelini diğerlerinden farklı kılan ve bu kadar ünlenmesine sebep olan husus ise; şiirdeki anlam birliğinin ve konunun farklı ve özgün olmasından kaynaklanmaktadır. Ayrıca Nâbî’nin sözü edilen bu gazeliyle alakalı anlatılan rivayetler de gazelin ünlenmesine katkı sağlamıştır.⁵⁷ Zemin şiir olmamasına rağmen Rüşdî de Nâbî’nin bu şöhretli gazelini model şiir olarak gösterip tanzir etmiştir. Rüşdî’nin aynı vezin, redif ve kafiyeyle yazdığı bu nazirenin nazım şekli ve türü de model şiirle aynıdır. Sayfa 169’da Nâbî’nin gazelinin hemen altına “Buna Nazîremiz” ve “Diger Nev‘î” başlıklarıyla 2 na‘t türünde nazire yazmıştır. Bu nazirelerin matla beyitleri şu şekildedir:

Şâ‘ir-i Merhûm Nâbî’niñ Eser-i Kıymetdârı

Mefâ‘ilün/mefâ‘ilün/mefâ‘ilün/mefâ‘ilün

Şağın terk-i edebden küy-ı maḥbûb-ı Ḥudâ’dur bu

Nazargâh-ı İlähîdir maḳâm-ı Muştafâ’dur bu (G. 285/1)

⁵⁵ Ayrıntılı bilgi için bk., Mehmet Fatih Köksal, Edirneli Nazmî-Mecma‘u’n-nezâ‘ir (İnceleme-metin), <https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/56057.mecmaun-nezair-edirneli-nazmi-pdf.pdf?0>, 1295-1301.

⁵⁶ Ayrıntılı bilgi için bk., Ekrem Bektaş, Nâbî’nin “Bu” Redifli Gazeline Urfalı Şairler Tarafından Yapılan Tahmis ve Yazılan Nazireler, Gazi Türkiyat, Sayı 3, 2008, 51-66.

⁵⁷ Nâbî’nin söz konusu olan na‘t türündeki gazeliyle ilgili anlatılan meşhur rivayet: “Nâbî, Hz. Peygamberin kabrini ziyaret etmeden önce Medine-i münevvereye yakın bir yerde, hac kafilesi konaklama esnasında iken, ayaklarını gelişigüzel uzatıp uyuyan bir kişiyi, -kafile komutanı olduğu söylenir- bu şekilde uzanmak Hz. Peygambere saygısızlık olur düşüncesiyle uyandırmak için bu na‘tı irticalen söyler. Bu na‘t-ı şerif öyle bir aşk ile söylenmiştir ki aynı gece o beldede bulunan camilerden birinin müezzine rüyada, sabah ezanından sonra bu na‘tın salâ olarak okunması Hz Peygamber tarafından emredilir. Müezzin rüyada kendisine okunması söylenilen na‘tı, ezandan sonra okur. Kendi söylediği na‘tın salâ olarak okunduğunu duyan Nâbî, gidip minarenin dibinde müezzini bekler ve müezzine okuduğu şiiri nereden öğrendiğini sorar. Müezzin rüyada gördüklerinin anlatmak istemeyince, Nâbî gazelin tamamını okuyarak kendisine ait olduğunu söyler. Müezzin de rüyada gördüklerini anlatır ve Nâbî’ye hürmet eder (Akgül, 1996: 151).”

Buña Nazîremiz-Rüşdî

Mefâ‘ilün/mefâ‘ilün/mefâ‘ilün/mefâ‘ilün

Hudâ'nın sevgili dostı Muhammed Mustafâ'dır bu

Nazîrsiz mesnedi 'arşda virilmiş pür-şafâdır bu (G. 286/1)

Diğer Nev‘i-Rüşdî

Mefâ‘ilün/mefâ‘ilün/mefâ‘ilün/mefâ‘ilün

Bütün 'âlemlere rahmet Muhammed Mustafâ'dır bu

Çurulmuş taht-gâhı 'arş içinde pür-şafâdır bu (G. 287/1)

2. “-dur kadeh” : Edebiyatımızda söz konusu olan bu redifle farklı yüzyıllarda yaşayan şairler tarafından nazireler yazılmıştır. Antepli Aynî, Nef‘î, Bosnalı Asım, Şeyhülislam Esad, Kelîm, Yâver, Mehmet Sıdkî, Meşhurî, Sünbülzâde Vehbî, Haşmet ve son olarak da Rüşdî aynı redif, vezin ve nazım şeklini kullanarak nazire yazdıkları tespit edilmiştir.⁵⁸ Rüşdî, bu naziresini yazarken eserinde Antepli Aynî ve Nef‘î'nin gazellerini model şiir olarak göstermiş ve zemin şiirin kime ait olduğunu belirtmemiştir. Külliyyât'ta yer alan bu şiirlerin matla beyitleri şöyledir:

Şâ‘ir ‘Aynî

Fâ‘ilâtün/fâ‘ilâtün/fâ‘ilâtün/fâ‘ilün

Bülbül-i mest-i müdâmm gül-sitânımdır kadeh

Şâh-bâz-ı mey-perestim âşiyânımdır kadeh (G. 288/1)

Şâ‘ir-i Şehîr Nef‘î

Fâ‘ilâtün/fâ‘ilâtün/fâ‘ilâtün/fâ‘ilün

Pür-şafâ dâ'im dili bir şûha hemdir kadeh

Tâ ezelden meclis-i rindâna mahremdir kadeh (G. 289/1)

Nazîremiz-Rüşdî

Fâ‘ilâtün/fâ‘ilâtün/fâ‘ilâtün/fâ‘ilün

⁵⁸“Kadeh” redifiyle yazılmış pek çok gazel mevcuttur. Bu konuyla alakalı H. Dilek Batislam tarafından hazırlanan “Divan Şiirinde Kadeh ve Kadeh Redifli Gazeller” başlıklı ayrıntılı bir çalışma mevcuttur. Ancak divanlar taranırken yalnızca “fâ‘ilâtün/fâ‘ilâtün/fâ‘ilâtün/fâ‘ilün” kalıbı ve “-dur kadeh” redifiyle yazılmış olan gazeller tespit edilmiştir.

Pertev-i cānāna maṭla‘ āsitānımdır kadeḥ
Bī-miṣl ḥūrşīd-i ḥüsne āsumānımdır kadeḥ (G. 290/1)

3. “-ından”: Fuzûlî’nin etkisinde çokça kalan Rüşdî, onun gazeline de nazire yazmayı ihmal etmemiştir. Şair, Fuzûlî’nin bu redifle yazdığı gazelini örnek göstererek aynı vezin, redif ve kafiyeyle nazire yazmıştır. Şairin naziresi sadece şekil bakımından değil söyleniş ve anlam bakımından da benzerdir. Gazellerin matla beyitleri şöyledir:

Ḥakīm Fuzûlî

Mefā‘ilün/mefā‘ilün/mefā‘ilün/mefā‘ilün

Sipihriñ fāriğam vaşluñda māh u āfitābından
Ġaraz ‘īd-i vişālūñdür bu ay u gün ḥisābından (G. 291/1)

Nazīremiz-Rüşdî

Mefā‘ilün/mefā‘ilün/mefā‘ilün/mefā‘ilün

Cihāmiñ geçdim artık seyr-i māh u āfitābından
Velākin dil giçer mi dilberin ḥüsni-şebābından (G. 292/1)

4. “kim çeşmimdir ol”: Bu redifle yazılan nazirelerin zemin şiiri, Nesib Efendi’ye aittir. Söz konu olan bu redifi kullanarak Vakanüvis Halil Nuri Bey, Şeyh Gâlib, Şeref Hanım, Hulûsî Dede ve son olarak da Rüşdî, aynı vezin ve kafiyeyle nazireler kaleme almışlardır. Rüşdî, zemin şiir olmamasına rağmen etkisinde kaldığı Şeyh Gâlib ve Hulûsî Dede’nin şiirlerini örnek göstererek onlara nazire yazmıştır. Külliyyât’taki beyitler şu şekilde yer almaktadır:

Merḥüm Ġalib Dede

Fā‘ilātün/fā‘ilātün/fā‘ilātün/fā‘ilün

Düşdi āteş şimdi bir ‘ummāna kim çeşmimdir ol
Oldı deryā-ḥız o āteş-ḥāne kim çeşmimdir ol (Mt. 294)

Ḥulûşî Dede Merḥüm

Fā‘ilātün/fā‘ilātün/fā‘ilātün/fā‘ilün

Fehm idiñ bunun yanında rağbetim ol zālimiñ

Şimdi çıksın didigi bîgâne kim çeşmimdir ol (Kt. 295/1)

Naẓîremiz

Fâ ‘ilâtün/fâ ‘ilâtün/fâ ‘ilâtün/fâ ‘ilün

Perteve nâzîr olan kâşâne kim çeşmimdir ol

Ġâlibâ cānān arar bir dāne kim çeşmimdir ol (Nzm. 296/1)

Fâ ‘ilâtün/fâ ‘ilâtün/fâ ‘ilâtün/fâ ‘ilün

Düşdi bir pertev ‘alevli cāna kim çeşmimdir ol

Anı söndirmez bu girye-ḥâne kim çeşmimdir ol (Nzm. 306/1)

5. “üstüne gül”: Edebiyatımızda bu redifle farklı yüzyıllarda yazılmış gazeller tespit edilmiştir. Bunlar 17. yüzyıl şairlerinden Tıflî, Şeyhülislam Yahya, Şehrî ve Fehim-i Kadim, 18. yüzyıl şairlerinden Şeyh Ġâlib, Muvakkitzâde Muhammed Perteve ve son dönemden de Rüşdî olmak üzere 7 şiir bulunmaktadır. Rüşdî, Şeyh Ġâlib ve Tıflî’nin gazellerini örnek göstererek 4 nazire kaleme almıştır. Ancak bu nazirelerin üçünün matla beyitleri birbirine benzese de farklı nazirelerdir. Külliyyât’ta yer alan şiir örnekleri şöyledir:

Ġâlib Dede

Fe ‘ilâtün/fe ‘ilâtün/fe ‘ilâtün/fe ‘ilün

‘Ayb pūşānda olur varsa şāfā-yı ḥātır⁵⁹

Māhdır perde-i şeb-gün-ı leyāl üstüne gül (G. 297/1)

Tıflî

Fe ‘ilâtün/fe ‘ilâtün/fe ‘ilâtün/fe ‘ilün

Dāğlar sīnede dil nālede güyā ḳodılar

Ḳafes-i bülbül-i şūrīde maḳāl üstüne gül (Mfr. 298)

Naẓîremiz

⁵⁹Rüşdî, Şeyh Ġâlib’e ait olan bu gazelin matla beytini Külliyyât’a yazmamış ve ilk beyit olarak gazelin 3. sırada yer alan beytini yazmıştır. Gazelin matla beyti ise divanda şu şekildedir:

Lafz-ı rengin olur ebyât-ı ḥayāl üstüne gül
Hoş gelir gülşen-i fikretde nihāl üstüne gül (G.197/1)

Fe ‘ilātün/fe ‘ilātün/fe ‘ilātün/fe ‘ilün

Ne kadar ‘aşk ile ötmekte seherde bülbül

Biliyor kim kodılar gül-ruḥ-ı yâr üstüne gül (G. 299/1)

Naẓîremiz

Fe ‘ilātün/fe ‘ilātün/fe ‘ilātün/fe ‘ilün

Şeref-i hâle-i dil-köşkün üstüne mâh

Kodılar böylece bir şân üstüne gül (Mfr. 300)

Rüşdî

Fe ‘ilātün/fe ‘ilātün/fe ‘ilātün/fe ‘ilün

Ne kadar hüzn ile ötmekte gönülden bülbül

Görüyor ki kodılar pertev-i ḥüsn üstüne gül (G. 305/1)

‘Āşıkñ Ḥālî Āh-ı Dildir Nâmı da Bülbüldür

Fe ‘ilātün/fe ‘ilātün/fe ‘ilātün/fe ‘ilün

Ne kadar derd ile dilden ötüyor āh bülbül

Görüyor ki kodılar perçem-i yâr üstüne gül (G. 314/1)

6. “bu ya”: Söz konusu olan bu redif kullanılarak farklı şairler tarafından nazireler yazılmıştır. Tespitlerimize göre Selânikli Meşhûrî (2 gazel), Leylâ Hanım (3 gazel), Enderunlu Vâsıf ve Rüşdî (2 gazel) “fâ ‘ilātün/fâ ‘ilātün/fâ ‘ilātün/fâ ‘ilün” aruz kalıbı ve “bu yâ” redifiyle nazireler kaleme almışlardır. Rüşdî, naziresini Enderunlu Vâsıf’ın gazeline yazdığını gazelin başlığında belirtir fakat Vâsıf’ın gazeline yer vermez. Rüşdî’nin nazirelerinin matla beyitleri şu şekildedir:

(Vâsıf-ı Enderünî’ye Naẓîremiz)

Fâ ‘ilātün/fâ ‘ilātün/fâ ‘ilātün/fâ ‘ilün

Bir gice bezmimde büse virdi yâr rü’yâ bu ya

Gündüzün irdim visâliñ zevkine ḥülyâ bu ya (Nzm. 865/1)

Fâ ‘ilātün/fâ ‘ilātün/fâ ‘ilātün/fâ ‘ilün

Bir gice ḥânemde gördüm ‘âlem-i rü’yâ bu ya

Cümle resüller yanında zât-ı Kibriyâ bu ya (G. 313/1)

7. **-i:** Rüşdî, Bâkî'nin divanında yer almayan bir beyti⁶⁰ baz alarak bir matla beytiyle nazire yazmıştır. Vezinleri farklı olan bu şiirler sadece redif ve kafiye bakımından benzerlik gösterir. Sözü edilen bu beyitler şu şekildedir:

Rüşenî Tarıkına Şâ'ir Merhûm Bâkî'niñ Beyti

Teşbîh idemem mihr-i cihân-tâba ben seni
Sen pâdişâh-ı 'âlem o dervîş-i rüşenî (Mt. 875)

Şâ'ir Bâkî'ye Nâçız Nazîrem

Teşbîh idemem gökde toğan şems-i cihân-tâba seni
Ol tenimi yaçar yaqđıñ bu hüsnuñdeki âfîtâba beni (Mt. 876)

Rüşdî

8. **“-a bizi”:** Rüşdî, mecmualarda ve biyografi kaynaklarında şiirlerine sıkça rastlanan fakat divanı bilinmeyen 16. yüzyıl şairlerinden Edirneli Tîğî'nin şiirine aynı vezin, kafiye ve redif birliğiyle 1 matla beyti ve 1 nazm olmak üzere toplamda 2 nazire yazmıştır. Şiirlerin matla beyitleri şöyledir:

Şâ'ir Tîğî

Mefâ'ilün/fe'ilâtün/mefâ'ilün/fe'ilün
Cefâ için mi getürdi felek cihâna bizi
Dağı ne günlere şağlar 'aceb zamâne bizi (Mt. 877)

Tîğî-i Merhûma Nazîre-i Tağyîr

Mefâ'ilün/fe'ilâtün/mefâ'ilün/fe'ilün
İrişdirir cenâb-ı Hâk yüce mekâna bizi
Sürür ile çıkaracak şu âsumâna bizi (Mt. 878)

Bu Dağı

⁶⁰ Seda Uysal Bozaslan tarafından “Elmalı İlçe Halk Kütüphanesi “07 EL 2990” Numaralı Mecmua Üzerine” başlığıyla bildiri olarak yayınlanan mecmuada da Bâkî'nin divanında bulunmayan bu beytine rastlanmaktadır.

Mefâ‘ilün/fe‘ilâtün/mefâ‘ilün/fe‘ilün

Çavuşdırur yüzi güneş gibi civāna bizi

Şafâ için yarattığı güzel cināna bizi (Nzm. 879/1)

Rüşdî'nin toplamda 17 naziresi bulunmaktadır. 15 tanesinde redif kullanırken 2 tanesi redifsizdir. Bu 15 naziresinde kullandığı redif sayısı ise 8 adettir. Redifsiz kaleme aldığı şiirler Kemâlpaşazâde ve Bağdatlı Rûhî'nin şiirlerine naziredir. Şair, Kemâlpaşazâde'nin şiirine yer vermese de nazire olduğunu başlıkta belirtmiştir:

Kemâlpaşazâde'ye Nazire

Fâ‘ilâtün/fâ‘ilâtün/fâ‘ilâtün/fâ‘ilün

Dilberimde dün gece gördüm nice biñ iztırâb

Şoñra bildim haç-ı ruhsârından irmiş hiçâb (Mt. 866)

Rüşdî

“Nazire” bilindiği gibi “cevab” kelimesi ile de karşılanmıştır. Cevab, bir şiire başka bir şairin yazdığı nazire şiirdir.⁶¹ Nazirelerin genelinde şekil ve muhteva bakımından benzerlikler bulunsa da bu duruma aykırı istisnai örnekler de vardır. “Bu açıdan bakınca “model” veya “zemin şiire”, yani ilk yazılan manzumeye kafiyesi ve redifi aynı olmayan nazirelere de rastlanmaktadır.⁶²” Rüşdî'nin eserinde de bu tarzdan bir nazire örneğine rastlanmıştır. Şair, Bağdatlı Rûhî'nin Şam'da iken Bağdat'a gönderdiği mektuptaki şiirin 2 beytine Külliyyâtı'nda yer vermiş ve Bağdatlı Rûhî'nin bu şiirine cevap olarak nazm şeklinde bir nazire yazmıştır. Sözü edilen bu nazım vezni, kafiyesi, redifi ve nazım şekli nazire kurallarına uymasa da muhteva ve söyleniş bakımından benzerlik gösterir ve Rüşdî, Bağdatlı Rûhî'ye bu şiiriyle cevap vermiştir. Bununla birlikte Rüşdî, model şiirin altına aşağıda gösterilen şu beyti yazarak alçakgönüllü bir söyleyişle Bağdatlı Rûhî'nin bu şiirine cevap olarak nazire yazdığı anlaşılmaktadır:

Teşbîh iderim şi‘rini bir hüsni-münîre

⁶¹Kemal Yavuz, Türk Şiirinde Nazire, Divan Edebiyatı Araştırmaları Dergisi, Cilt 10, Sayı 10, 2013, 362.

⁶²Yavuz, a.g.m., 361.

Rüşdî mi yaza şî'r-i Rûhî'ye nazîre (Mt. 482)

Rüşdî, Bağdatlı Rûhî'nin 42 beyitten oluşan mektup tarzında yazdığı kasidesinin şu 2 beytini model şiir olarak kullanır:

Rûhî-i Bağdâdî

Mef'ûlü/fâ'ilâtü/mefâ'ilü/fâ'ilün

Mecma' mı yine ehl-i zevke ahve-h aneler

Varır mı h sn seyrine y r n ne demdedür (Nzm. 481/1)

Ŝ n  geer mi k şesine ahve-h neni 

Yanına cem' olur mı zarif n ne demdedür (Nzm. 481/2)

Bağdatlı R h , yaŖadığı dönemin sosyal ortamı olan kahvehanelerde zevk ehlinin h l  toplanıp toplanmadığını, S n  adında bir Ŗahsın h l  kahvehanenin bir köşesinde oturup oturmadığını ve zarif kiŖilerin onun etrafında bir araya gelip gelmediklerini merak ederek sorar⁶³. R Ŗd  de Bağdatlı R h 'nin bu sorularına Ŗu nazm ile cevap verir:

R Ŗd 

Mef' l /mef 'il /mef 'il /fe' l n

Toplandı yine meclis-i 'uŖŖ ka o y r n

Gözler g zini s zse diye ay gibi c n n (Nzm. 483/1)

Ŝ n  ayıyor ağlayarak seyr-ı h s( )nden

R h  gibi r h  ile hem dil ile giry n (Nzm. 483/2)

1.2.5. K lly t'm Dil ve S yleyiŖ  zellikleri

R Ŗd 'nin dil ve s yleyiŖ hususiyetleri, yeg ne eseri olan Ŗiir K lly t 'ndan hareketle tespit edilmiŖtir. Buna binaen pek ok Ŗairin tesiri altında kalan R Ŗd , doğal olarak muhtelif ifade ve anlatım tarzlarını da Ŗiirlerinde uygulayarak üslubunu

⁶³ İbrahim Ethem Buyruk, Bağdatlı R h 'nin Divanı'nda Sosyal Hayat, Doktora Tezi, Seluk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Konya, 2015, 221.

renklendirmiştir. Hikemî, mahallîleşme, klasik ve sebk-i hindî tarzlarıyla şiirler kaleme alan şair beraberinde farklı muhteva, dil ve söyleyiş biçimlerini de kullanmıştır. Dolayısıyla şairin kullandığı dil, şiirin muhtevası ve anlatım tarzına göre değişmektedir. Klasik üslup gereğince; dinî-tasavvufî, âşıkane ve rindane tarzdaki şiirlerinde kullandığı dil diğerlerine nazaran çok ağır olmamakla birlikte sade ve gösterişsiz değildir. Bu manzumelerinde üçlü, dörtlü Arapça-Farsça terkiplere, ayet ve söz iktibaslarına yer vermiş seçtiği rediflerse ağırlıklı olarak Arapça ve Farsça ibarelerden oluşmaktadır. Rüşdî, bu terkipleri ekseriyetle hitap ettiği kişileri överken kullanmıştır. Mesnevî nazım şekliyle yazdığı na't, mi'râciyye, menâkıb-nâme ve şefâ'at-nâmesinde peygamberimiz Hz. Muhammet'i çeşitli sıfatlarla methetmiştir. Peygamberimizden başka Hz. Hüseyin, Tekirdağ Müftüsü Hüseyin Efendi, Mektep Muallimlerinden Muallim Rıfat Bey, Tekirdağ'da Marûfî isimli tekke şeyhi ve Merhum Çelebi Hacı Hâkânî Hazretleri'ni överken de bu Arapça-Farsça terkipleri kullanmıştır. Aynı zamanda şair, İstanbul'un güzelliklerini ve sevgilinin vasıflarını anlatırken aşağıdaki örneklerden de anlaşılacağı üzere yine bu tamlamalardan sıkça yararlanmıştır.

Arapça-Farsça Tamlamalar

Üçlü Tamlamalar:

Bî-misl-i merâtib-i bülendi
Yokdur aña beñzeyen efendi (M. 9/45)

Gözlerdi rusûl bu pür-şafâyı
Ol zât-ı şerîf-i Muşafâ'yı (M. 9/127)

Bu resüldür sebab-i halk-ı kevn
Bu resüldür bize sultân-ı 'avn (M. 15/133)

Ehl-i dîne yardım eyler dâ'imâ sultân-ı dîn
Şem'-i şer'-i pâkine pervâne cümle müslimîn (Nzm. 41/1)

'Aşk çünkü gönül yâresidir 'âşıka her ân

Dermānı anıñ vuşlat-ı nādīde-i cānān (Mt. 110)

Seni Allāh bilirim kendimi tā ki bileli
Eşer-i kudret-i mümtāzıñı yüksek görelı (Nzm. 133/1)

Seni pür-neş'e ider o mey-i nā-pāk-ı miḥen
Çevirir zevkiñi ḥüzne şeh-i eflāk-ı fiten (Mt. 201)

Şahbāyı içenler mi olur mest
Ben mest-i mükedder-i cihānım (Kt. 256/1)

A **Rüşdī** yalvarup yüz sür gidüp dergāh-ı sulṭāna
Şefā'at şāhı ma'şūk-ı cenāb-ı Kibriyā'dır bu (G. 287/5)

Neden Leylā'ya meftündür dil-i Mecnūn-ı sevdā-keş
O ḥüsn-i dil-keşiñ sīmā-yı pertev-rīzi pür-āteş (Nzm. 293/1)

Naşıl olsun da taḥammül idebilsin buña dil
Bakışur derd-i şeref-dār-ı hezār üstüne gül (G. 299/2)

Şeref-i hāle-i dil-köşkūñ üstüne māh
Kodılar böylece bir şān üstüne gül (Mfr. 300)

Şeref-i şu'le-i **Rüşdī** konıla rüy-ı tere
O zamān çok yaqışır derd-i ciğer üstüne gül (G. 314/9)

Mevlā bu güzel serveri tā'arşa çıkardı
Güyā o gice cevher-i eyyām-ı bahārdı (M. 318/55)

İrmişdi bütün rahmet-i zī-şān-ı Hudā'ya
Me'zūn idi çün döndi geri dār-ı fenāya (M. 318/83)

Sāzendeleri pertev-i ezvāk-ı fu'āda

H'ānendeleri m'üjde-i 'uşşāk-ı murāda (M. 321/6)

Ey şā'ir-i süḥan-i ilāhī

Ḥaḳ'dan neb'den kemāl ü cāhı (Nzm. 330/1)

Gönlümde açan lāle-i raḥşande-i ḥüsnüñ

Tezyīd idiyor 'aşkıımı ey cāzibe-dārım (Kt. 380/5)

Gönlümde yanar şem'a-i tābende-i 'aşkıñ

Ḥüsnünde nazīriñ mi var ey şems-i nehārım (Kt. 380/12)

Ey 'ārif-i Ḥaḳ ey şem'a-i rāh-ı İlāhī

Luḫf eyle baña postı vü 'aşāyı külāhı (Nzm. 685/4)

Bizi hep āha düşürdü o melek

Bilinir mi ḥikem-i ḥükm-i felek (M. 687/8)

Sünbül gibidir ḥāme-i ḥoşnūd-ı kemāliñ

Bülbül gibidir nağme-i mümtāz-ı kelāmiñ (M. 731/3)

Bizde yokdur yāre niyāza mecāl

Ḥasta-i ḥāl-i heremdir gönlümüz (Mfr. 753)

Raḥmet olsun rūḥuña dā'im seniñ

Şaḥib-i 'ulüvv-ı cāhsın yā Ḥüseyn (K. 907/5)

Dörtlü Tamlamalar:

Sāḳī-i şafā-yı āb-ı kevşer

Her rūḥa sürür viren o server (M. 9/82)

Ol māh-ı bülend-i vaḳt-i āḥir

Çün oldu bu şoñ 'aşırda zāhir (M. 9/160)

Bir erde Amasyalı idi Ceyhün-ı 'irfân

Üçüncüsü bir **merd-i delîl-i rāh-ı Yezdān** (Nzm. 832/2)

Klasik üslupla yazılan şiirlerin dışında, Külliyyâtta ki manzumelerin çoğunluğuna dayanarak eserin genelinde kolay söyleyiş, sade ve anlaşılır bir dil hakimdir. Hikemî tarz ve mahallileşme hareketinin etkisiyle şair, içten ve samimi duygularını yapmacıklığa düşmeden tabii bir dil ile ifade etmiştir. Bunu yaparken de atasözleri, halk deyişleri, deyimler, senli benli ifade tarzı ve İstanbul Türkçesine ait söyleyişlerden yararlanmışır. Mahallileşme hareketinin özellikleri arasında şu maddeler yer alır:

1. Atasözleri ve deyimlerin kullanılması.
2. Halk tabirleri ve mahalli söyleyişlerin şiire girmesi.
3. Günlük ve sıradan olayların şiirin konusu haline gelmesi.
4. Özellikle mesnevi konu ve kahramanlarının mahalli çevreden alınması.⁶⁴

Rüşdî de atasözleri, deyimler ve halk deyişlerinden yararlanarak hayat felsefesini, deneyimlerini, doğruyu, güzeli ve hakikati halka aktarmıştır. Ayrıca bazı mesnevilerinin konu ve kahramanlarını mahalli çevreden ve gündelik olaylardan almıştır. Söz gelimi eserin 280. sayfasında bulunan “*Bitlis Ahvâli*” isimli mesnevide hem Bitlis’in coğrafi konumu ve iklim koşullarına değinmiş hem de yardıma muhtaç olan Bitlis halkının çaresizliğini dillendirerek mahalli konu ve şahıslara yer vermiştir:

Tağımñ yolda kenârı dereye biñ metru

Cânına kim acımazsa varıvirsın ilerü (M. 729/4)

Yedi metruya kadar qar yağıyormuş burada

İki metruya kadar yağdı daha ilk şırada (M. 729/6)

Acıyan yok mı bu hâle o da Türk yavrusıdır

Aña yardım idemezseñ bu gönül ağrısıdır (M. 729/20)

Kurı itmek geçivirse eline çok sevinür

⁶⁴ Şeref Demirel, XVII. Yüzyıl Klasik Türk Şiirinin Anlam Boyutunda Meydana Gelen Üslup Hareketleri: Klasik Üslup-Sebk-i Hindî-Hikemî Tarz-Mahallileşme, *Turkish Studies* 4/2, 2009, 295.

Aña bir aķ para virseñ o sevinçle tepinür (M. 729/22)

Rüşdî'nin şiirlerinde günlük konuşma diline ait yerel ifadelere sıkça rastlamaktayız.
Bu tabirler şu şekildedir: “hele, hey hey, tâ, ammâ, ko, aceb.”

Ne güzel tâze yanaķda şebnem
Hele alınıdaki süsli perçem (Nzm. 118/1)

Hele gerdân **hele** dīdeñdeki şīve vü nâz
‘Alev-i hūsnūñ ile yandı dilimde çerāğīñ (Nzm. 390/2)

Ne bu sākī-i dil-āvizdeki tâbende hūs(ü)n
Ruķına gerdenine baķ ne dil-ārā **hey hey** (Nzm. 234/2)

Tâ ‘arşda niyâz eyleridim irse semendim
Ey Tañrımızīñ sevgili bir dostı efendim (M. 34/19)

İçerim ben meyi **ammâ** içerim âh eyler
Baña küsmüş de nigārım yine yan yan baķıyor (Mt. 426)

Ne ma‘âş alsa da me‘mür size virmekdedir o
Yoğiken bir parañız al anı sen koynuña **ķo** (M. 730/14)

‘**Aceb** gördüñ mi ‘ālemde meserret
Yazı güzī kışī tamāmı miñnet (Mt. 364)

Bugün ‘**aceb** gelir mi yār baķalım
Bu derd ile ağardı hep şaķalım

Yüzüne lâle çiçegi taķalım
Anı âteş-i âh ile yaķamam (Mr. 404/10)

Konuşma dilini şiire taşıyan Rüşdî, İstanbul Türkçesinin zarafetini de şiirlerinde işlemiştir. Şair, sözünü yönelttiği kişiye samimi ve candan üslubuyla duygularını aktarırken İstanbul Türkçesinin nazik ve kusursuz söyleyişlerinden yararlanmışır. Bu ifadeler: “efendim, a şâhım, a sultânım, sevgili, gülüm”

Ey **efendim** sen İlâhımsın benim
Hem keremkâr bir penâhımsın benim (M. 275/1)

‘Aczimle gice niyâza geldim
‘Afv eyle bu ümmeti **efendim** (M. 9/207)

Virseydi emir ulu İlâh’ım
Batsam da çıkar idim **a şâhım** (M. 9/182)

Nâ-çîz-i ‘ubeydiñim **a şâhım**
‘Afv eyle çoğ-ise de günâhım (M. 9/232)

Bu yüksek pâyeler mevcûd iken sende **a sultânım**
Niyâziñ ‘izz-i Mevlâ’ da kabûl olmak muğadderdir (K. 28/9)

Gördüñ mi dir idim ben saña ey **sevgili** yâr
Mâr hûylı o rakîbiñ yanına gitme şoşar (Mt. 439)

Daha ider misin zulüm
Bu hâk-i pâyiñe kulum
Yanup kül oldum ey **gülüm**
Yanar tırırım ‘aşk ile (Sm. 842/13)

Rüşdî, her ne kadar İstanbul Türkçesinin inceliklerini şiirlerine aktarsa da zaman zaman mizahî ve hicvî tavırla pervasız manzumeler de kaleme almıştır. Şair mizahî üslubunu sevecen, şaka yollu ve doğal söyleyişlerle gösterir. Dostları için yazdığı latifelerde duygularını alelade ve yerli yersiz ifadelerle değil, sıcakkanlı ve sempatik

bir tavır takınarak dışa vurur. Rüşdî, Kümbüloğlu Tüysüz Mustafa lakaplı yakın dostu için yazdığı manzumede ikisinin de kel olmalarını latife yaparak anlatmıştır:

İktaşâden nef`imiz çok olma maḥzûn ey adaş
Berbere virdiñ mi bir manķır bu re`se yok ırâş (Nzm. 723/2)

Kel başımda beş kılm var sende yok bir dânesi
Bit düşer tutmaz ayağı itme Muşafâ`m telâş (Nzm. 723/3)

Bizim bir derdimiz vardır bulunmaz mişli `âlemde
Bu çıblak başımızdandır gönül her demde mâtemde (M. 724/1)

Ḳabirde añlarız re`siñ bu âşinâ-yı ḥâlinden
Bu bir eski ḳafaymış dir giçer melek su`âlinden (M. 724/2)

Rüşdî, insanlara nasihatte bulunurken ve hoşla gitmeyen durumları hicvederken şiirlerinde yer yer argo kelimelere ve kaba ifadelere yer vermiştir:

Sesi Çok Fenâ Bir Âdeme

Hele insin bir iki müşt-i girân eñsesine
Virir elbette nihâyet o da nâ-ḥoş sesine (Mt. 415)

Raḳıbiñ bezmine gitme a yârim
Seni çünki köpek gibi ıştırır (Mfr. 263)

Sen itme kimseden nefret ki sen de olma [hıç] menfûr
Köpek de olsa görme anı bir civân iken ḥor (Nzm. 143/1)

Sen de bir söyle iki diñle a kıçı? a şalaḳ
Bil ki insânda lisân bir ikidir çünki ḳulaḳ (Mt. 564)

Yalandır bu sözüñ seniñ Lamartin
Yaḳışmaz mı saña atılsa Martin (Nzm. 349/2)

Görinür tavır-ı nezâket şanasın bir medenî
Bilirim andaki tab‘ı ne denîdir ne denî (Nzm. 325/1)

O kadar şerr le‘îm ki idesin diğğat aña
Sürinür mâr gibi yirde şokacaktır bedeni (Nzm. 325/2)

Hele insin bir iki müşt o rakı̄b eñsesine
O vakıt bağ ayınıñ kôrğu ile bir sesine (Mt. 506)

Görmedimdi böyle hüsni lâleye dönmiş yüzi
N’ eyleyim rakı̄b ışırmış kôr ola anıñ gözi (Mt. 785)

Rüşdî, şairliğini çok beğendiği Nefî’nin öldürülmesini şu mısra ile sert bir şekilde hicveder:

Bî-nazîr nâzım-ı devri yoğiden câhile bağ (852)

Rüşdî’nin üslubunda dikkat çeken bir diğer özellik ise kimi beyitlerdeki dizelerin simetrik ve paralel düzenle yazılmış olmasıdır. “Dizeler arasındaki paralellikler, anlamı pekiştirdiği gibi aynı söyleyiş kalıbının arka arkaya tekrarı da beyte hoş bir ahenk, etkileyici bir ritm ve bellekte kalıcılık sağlar.”⁶⁵

Şiirde simetriyi oluşturan öğeler biçim ve edebi sanatlar üzerinde yoğunlaşmaktadır. Özellikle şiirde kullanılan tekrar, cinas, iştikak, aks, leff ü neşr gibi birtakım sanatlar söz simetrisinin yanında ses ve anlam simetrisini de oluşturmaktadır.⁶⁶ Rüşdî de söz konusu olan bu sanatları kullanarak şiirde hoş bir ahenk ve ritm oluşturmuştur. Edebi sanatların yanı sıra ses ve vezin de dizelerin dış yapısındaki uyumunu sağlamada önemli bir husustur. Eserde hat safhada vezin hataları yapan şair, simetrik düzenle oluşturduğu bu şiirlerinde beyitlerin dış yapısına itina gösterdiği dikkat çekmektedir.

⁶⁵Cem Dilçin, Divan Şiirindeki Paralel ve Ortak Söz Yapılarından Metin Eleştirisinde Yararlanma, Türkoloji Dergisi, 13/1, 2000, 34.

⁶⁶Volkan Karagözlü, Simetri ve Edebiyat: Klasik Türk Edebiyatında Simetrisinin Görünümleri, Turkish Studies, Volume 10/8, 2015, 1492.

Sayınca hiç de az olmayan bu tarzdaki beyitlerin varlığı Rüşdî'nin şiir dilinde müzikaliteye de önem verdiğini göstermektedir:

Ol rāyiḥa-i riyāḥ-ı cennet
Ol fātiḥa-i şabaḥ-ı rahmet (M. 9/83)

Bizi İslām şerefiyle o şerefdār itdi
Bize ol lutf-ı 'azîmi o keremkār itdi (M. 10/84)

O ider ümmetini nār-ı caḥîmden taḥlîş
O ider ni'meti çün dār-ı na'îmden taḥşîş (M. 10/97)

O leṭâfetle bilir kırbeti şermendesini
O mehâbetle görür firḳati dem-bestesini (M. 10/135)

O leṭâfet de onuñ pek yüce devlet de onuñ
O sa'âdet de onuñ dil de emâret de onuñ (M. 10/136)

Ey şâh-ı şeref-yâb u zevk u şevk-i lâhût
Ey mâh-ı 'alev-tâb devâ-yı derd-i nâsût (M. 39/2)

Dilde göñülde zikrimde sensin
Fikrimde rûḥumda göñlümde sensin (M. 45/3)

Sizi Ḳur'ân oḳumaḳla idiyor Ḥaḳ i'zâz
Sizi Ḳur'ân'a ri'âyetle ider Ḥaḳ mümtâz (M. 64/6)

Yüce Ḳur'ân bu göñül gökleriniñ gögsidür
Yüce Ḳur'ân yüce peygamberiniñ mezhebidir (M. 64/9)

Yüce Ḳur'ân bu göñüllerde ilâhî 'irfân
Yüce Ḳur'ân o nebîden bize irmiş fermân (M. 64/10)

Sizi bülbül gibi hoş-h'ân idiyor Rab-i ezel
Sizi bir gül gibi hândân idecek hıfza bedel (M. 64/14)

Size kevşer içirüp 'aşk ile sermest idecek
Size hâşş zātını rü'yetde de serbest idecek (M.64/15)

Yâ Rab seni biz şıdık ile var bilmedeyiz
Yâ Rab seni bî-şekk yine bir bilmedeyiz (M. 65/2)

Her ânda o cemâliñ bize rahmet ammâ
Heybetlü o celâliñ bize n'eyler 'acabâ (M. 65/6)

Yâ Rab saña biz 'acz ile şükr itmedeyiz
Nârında yanacaksak diye fikr itmedeyiz (M. 65/7)

Bizi îmândan ayırma o resül hürmetine
Bizi yakma o cahîmde o nebî 'izzetine (M. 66/10)

Kimine bir yüce rütbeyle nübüvvet viridiñ
Kimine kahr u gâzabla nice zillet viridiñ (Nzm. 76/2)

Kimini Fir'avun itdiñ kimi oldu Nemrüd
Kimine 'arşıñ açıkdır kimine yol mesdüd (Nzm. 76/3)

Seni pür-neş'e ider o mey-i nâ-pâk-ı miñen
Çevirir zevkiñi hüzne şeh-i eflâk-ı fiten (Mt. 201)

Sâzendeleri pertev-i ezvâk-ı fu'âda
H'ânendeleri müjde-i 'uşşâk-ı murâda (M. 321/6)

Rüşdî'nin şiirlerinde hikemî, mahallîleşme ve klasik tarzla birlikte sebk-i hindi akımının izlerine de tesadüf etmekteyiz. "Sebk-i Hindî üslûbunun başlıca özellikleri belâgat ve fesahat kurallarından uzaklaşmadan yeni, orijinal ve girift mazmunlar, ince

hayaller, anlam kapalılığı, az kelime ile çok şey ifade etme olarak belirtilebilir. Böylece mânânın söze hâkim olduğu, muhayyilenin ön plana çıktığı ve şiirin karmaşık çağrışımlara açıldığı görülmektedir.⁶⁷ Demirel sebk-i hindî tarzının anlamla alakalı özelliklerini şu maddelerle derlemiştir: Geniş, derin, kapalı ve girift anlam, aşırı hayalcilik, ıstırap, mübalağa, tasavvuf, bîkr-i mana/bîkr-i mazmun, tezat ve paradoksal imaj, soyut-somut ilişkisi, çoklu duyulama, sosyal hayat ve toplum, istiare ve teşbihlerde anlaşılma, temsil ve irsal-i mesellerin çokluğu, halk hikmetlerinin revaç bulması.⁶⁸

“Hint üslubu, Türk edebiyatında XVII. yüzyıldan itibaren etkili olmaya başlamış ve şairlerin şiirlerinde ayrı nitelikleriyle karşımıza çıkmıştır. Nef’î’de mübalağa, Nâbî’de hikemî ve söylenmemiş yeni manalar şeklinde görülen bu üslup, Nâilî, Neşâtî, Şehrî, Fehim-i Kadim ve İsmetî gibi şairlerde ise anlam derinliği ve orijinal mazmunlarla kendisini göstermektedir.⁶⁹ Rüşdî de ise bu üslup, atasözleri ve hikmetli söyleyişlerle kendini gösterir. Bununla birlikte sosyal hayatın ve toplumun gerçeklerini şiire aktararak, bazı Farsça kalıp sözlere yer vererek, tasavvufî konuları ve ıstırap duygusunu yoğun bir şekilde şiirine yansıtarak bu üslubun tesiri altında kalmıştır. Şairin kullandığı Farsça kalıp ifadeler: “*gün-â-gün, tâ-be-seher, tâ-be-şafak, tâ-be-şabâh, dem-â-dem, ser-â-ser*”

Gönlüme bir zevk idüp bu şöbet-i yârânımı
Eylerim tercîh kevniñ zevk-i **gün-â-gün**ına (Kt. 229/1)

Giceler zîkr idesin **tâ-be-seher**
Ulu Mevlâ’ya şığın itme keder (Mt. 245)

Hüsnündeki nür **tâ-be-şafak** gönlüm içinde
Toğmuş tırıyor ay gibi ey nür-ı mesârim (Kt. 380/2)

Uyanık tır şalavât vir giceler **tâ-be-şabâh**

67Ali Fuat Bilkan, Sebk-i Hindî, TDV İslam Ansiklopedisi, Cilt 36, 2009, 254.

68Demirel, a.g.m., 535-540.

69Ali Fuat Bilkan, Orta Klasik Dönem (1600-1700) Şiir, Türk Edebiyatı Tarihi Cilt II, İstanbul: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, 2007, 276.

Bulasın ‘âlem-i fânide de zikriñle felâh
O zamân yardım iderler saña tekmîl-i ervâh
Alasın cennet içinde ne lañif bûy-ı riyâh
Ûul ölürken acıyup Hâlîkîdır anı seven
Gelivirsin o melek sen yine Allâh’a güven (Msd. 25/7)

Her hâlde seniñ luñfuña muhtâc bu âdem
Ey şâh-ı kerem bizlere ‘avn eyle **dem-â-dem** (M. 34/13)

Bu ‘âşık hep nigârıyla berâber
Göñüller ‘aşk ile tolsun **ser-â-ser** (M. 329/5)

Şairin şiirlerinde anlam derinliği, örtük mana yoktur. Aksine hikemi tavrıyla gayet sade bir dil, basit ve açık anlam kullanmıştır. Rüşdî, sebk-i hindî şairleri gibi dil ve söyleyiş bakımından yeni ve orijinal bir üslup oluşturduğunu, hayal gücünün farklı ve özgün olduğunu “üstüne gül” redifli naziresine ait şu makta beytiyle ifade eder:

Ûodı bir tâze ğazel ‘âleme hayâl-i Rüşdî
Ûoyalar nazmım ile süslü ‘izâr üstüne gül (G. 296/6)

Nitekim Şeyh Galip de şiir poetikasını ifade ederken kendi şiirinin üzerine daha güzel bir şiir yazılamayacağını söyler:

Bu gazeldir gül-i rûy-ı seped-i eş’ârım
Komasın Gâlib anın ehl-i kemâl üstüne gül (G.197)⁷⁰

Rüşdî’nin şiir anlayışı bahsinde de değindiğimiz gibi bir şairi şair yapan en kıymetli unsurlardan birisi de şairlerin hayal dünyasıdır. Ki zaten hayal kavramını altın ve gümüşe teşbih ederek vasıflandırmıştır. “Sebk-i hindîyi oluşturan temel unsurlardan biri ve belki de en önemlisi hayal unsurudur. Bu üslupla şairler çevrelerinde bulunan bütün canlı ve cansız varlıklar ile olaylardan mazmun olarak kullanırken kendi

⁷⁰Muhsin Kalkışım, Şeyh Gâlib Divanı, Ankara: Akçağ Yayınları, 1994, 360.

tahayyüllerinde yoğun bir biçimde yararlanmaktaydılar. Onlar yeni mazmunlar elde edebilmek için hayal güçlerini öylesine kullanmaktaydılar ki klasik hikâye ve destanlar onların yeni yeni mazmunlar bulmaları için vesile olmaktaydı.⁷¹

Sebk-i hindî şairinin dili söz konusu edildiğinde, akla ilk gelen özellik muhakkak ki üç veya daha çok unsurdan oluşan karışık genişletilmiş tamlamalar ile iki unsurlu tamlamaların ters çevrilmesinden (izâfet-i maktûb) ya da kısaltılmasından (izâfet-i maktû‘) oluşan birleşik yapılardır.⁷² Rüşdî de bilhassa mesnevi nazım şekliyle kaleme aldığı şiirlerinde üçlü ve dörtlü tamlamalara olabildiğince örnekler vermiştir. Şairin Arapça-Farsça terkiplerle sade ve anlaşılır ibareleri beraberinde kullanmasıyla ifade tarzının tezat ve çelişkili olduğunu gösterir.⁷³ Örneğin; gece ve gündüz ikilemesinin hem arapça hem Farsça hem de Türkçe şekli vermiştir:

Sa‘îd’im sa‘d ola **leyl ü nehârîñ**

Giçe râhat ile kışîñ bahârîñ (K. 793/1)

Fuqarâ itmededir **rûz u şebinde** feryâd

Yine sen iste o rızkıñı virenden imdâd (M. 730/20)

Veys’el-Ķaranî **gice vü gündüz**

İsterdi türâbına süre yüz (M. 9/75)

Sebk-i hindî şairlerinin şiirlerinde kullandıkları bir diğer önemli hususiyet ise somutlaştırma ve alışılmamış bağdaştırmalarla ince, derin ve orijinal mazmunlar üretmektir. Dolayısıyla “bikr-i ma’na veya bikr-i mazmun” denilen yeni kelime ve tamlama üretme zorundallığı hissetmektedirler. “Bu özellik, irsal-i meselle de karıştırılabilir. Fakat bu üslupta, soyut düşünceleri somut bilgilerle örneklendirmede atasözleri veya başkaları tarafından söylenmiş olan deyimler değil, şairlerin kendilerinin yeni ve orijinal fikirleri yer alır.” Rüşdî’nin şiirlerinde bulunan

⁷¹Halil Toker, Sebk-i Hindî (Hind Üslubu), İlmî Araştırmalar, Sayı 2, 1996, 148-149.

⁷²İsrafil Babacan, Klasik Türk Şiiri’nde Sebk-i Hindî (Hint Üslubu), Yayınlanmamış Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2008, 185.

⁷³Rüşdî’nin eserindeki söz konusu olan bu üçlü ve dörtlü tamlamalar daha önce örneklendirildiği için burada tekrardan yazmaya gerek duyulmamıştır.

somutlaştırma ve alışılmamış bağdaştırmaların çoğu yeni ve orijinal değildir. Şair daha önceden kullanılan somutlaştırmaları taklit ve tekrar etmiştir: “*hürşid-i hüsn, ‘alev-i hüsn, pâyitaht-ı hüsn, şitâ-yı gam, şem‘a-i sevdâ, Ceyhün-ı emel, şem‘-i hüdâ, peymâne-i sevdâ, zehr-âbe-i taḥammül, bağçe-i kudret*”

Pertev-i cānāna maṭla‘ āsitānımdır kadeḥ
Bī-miṣl **hürşid-i hüsne** āsumānımdır kadeḥ (Nzm. 290/1)

Hele gerdān hele dīdeñdeki şive vü nāz
‘**Alev-i hüsñüñ** ile yandı dilimde çerāğıñ (Nzm. 390/2)

Pâyitaht-ı hüsñidir cānānımınñ dil küşesi
Anı teşhīr itmeseydi firḳatiñ endīşesi (Mt. 488)

Bu zevk u şevk-i cānānla leyālim āh nehār olsa
Dilerdim hem **şitâ-yı gam** gidüp artık bahār olsa (Mt. 91)

Dil-i gam-dāra budur dāğ-ı şedīd
Viremez zevk lebi **bāğ-ı ümmīd** (Mt. 860)

Ṭuramaz dīde-i dilden yine **Ceyhün-ı emel**
Akıdır gülşen-i hoş faşl-ı bahār üstüne gül (G. 299/4)

Sözimi luṭf ile hoş kılsa Ḥudā
Olacak sāmi‘e bir **şem‘-i hüdā** (M. 15/26)

Felek-āsā döner hem çırpınur bir nüş için ‘uşşāk
Eliñde parlayan **peymâne-i sevdānıñ** ābıdan (G. 292/6)

Zehr-âbe-i taḥammül devâ-yı derd-i dildir
Zann itme ki şifāsız o bir yāre degildir (Mt. 630)

Bir dāne o gül **bāğçe-i kudretde** açarken

‘Āşıklarını āteş-i ‘aşkıyla yakarken (M. 318/105)

Rüşdî bir şiirinde şahit olduğu beşeri aşkı dillendirmiştir. Mesnevi nazım şekliyle yazdığı “*İskilib Bâğ u Tağlarına Da ‘vet Oldığım Zamân Gördüğüm Hâlet-i ‘Āşıkâne*” başlıklı bu şiir realist olması yönüyle sebk-i hindî’nin, beşeri aşkı muhteva etmesiyle de Nedimâne üslubun etkisiyle kaleme alınmıştır.

Rüşdî’nin sosyal hayat ve toplumun yaşantısını izlenimleriyle aktarması, yaşadığı dönem ve yaşadığı hayatın buhranlı ve karamsar havasıyla ıstırap duygusunu yoğun bir şekilde yansıtmaması, tasavvufi konulara yer vermesi, halkın günlük konuşma diline ait ifadelerle, deyişlere ve atasözlerine yer vermesi, şiirlerindeki çelişkili ve tezat tavrı, nasihat ve hikmetli sözlere yer vermesiyle, teşbih, leff ü neşr, istiare, kinaye ve hüsn-i ta‘lîl gibi edebî sanatları kullanması sebk-i hindî üslubunun tesiri altında kaldığını gösterir.

Rüşdî’nin dil ve ifade tarzında farklılıklar mevcuttur. Şair, Türkçe kelimelerde, zamirlerde ve fiillerde ortak bir söyleyiş yerine ikili kullanımlara yer vermiştir. Söz konusu olan bu kelime, fiil ve zamirlerin hem Türkçe’nin eski dönemlerindeki hem de yaşadığı dönemdeki kullanımlarını bir arada kullanmıştır. Eserde bilhassa t-d ünsüzleri ile kişi zamirlerinde bu duruma rastlanır. “Türkçe kelime başındaki t/d meselesi pek karışıktır. Aslında fonemin d- halinde inkişaf etmesi, Eski Türkçe devresinin sonunda başlamıştır. Metinlerimizde ve Eski Türkiye Türkçesinin daha önceki yüzyıllara ait metinlerinde de durum karışıktır. Müstensihe göre değişmektedir. Aynı nüshada, her ikisi de geçmektedir.⁷⁴”

“Bugün için de t-/d- meselesi, kesin olarak halledilmiş durumda değildir. Yazı dilimize esas teşkil eden İstanbul ağzı, Anadolu ağızlarına göre farklar taşımaktadırlar.⁷⁵”

Fiillerdeki ikili kullanım örnekleri:

tır- ~ dur-

tuy- ~ duy-

⁷⁴Faruk Kadri Timurtaş, Eski Türkiye Türkçesi, İstanbul: Kapı Yayınları, 2012, 57.

⁷⁵Timurtaş, a.g.e., 57.

Ṭuramam ağlayarak ‘aşk ile feryād iderek
Akıdır dīdelerimden bu göñül kan silini (G. 183/2)

Hākiñde **dura** bir ‘abd-i kemter
Taḫşīre bakma bir müjde gönder (G. 272/1)

Bu ‘aşkıımı **ṭuyunca** yār senden
Utandı bezm içinde kaçdı benden (Mt. 663)

Duyduḫda hemān yā Muḫammed diye ismi
Āteş gibi bir ‘aşk ile ṭolmuş idi cismi (M. 318/23)

O yanaḫlar güle beñzer o dudaklar lāle
Bu kadar zīnet-i ḫüsne **ṭayanır** mı ‘uşşāk (Nzm. 783/2)

Eserde kelime başındaki t-’nin ötümlüleşmeye uğramadan kullanıldığı ibareler de mevcuttur: “*ṭolu, ṭolar, ṭoḫrı, ṭoḫanmış, ṭalḫa, ṭoḫuz, ṭarıldı, ṭayana, ṭonacak*”

İsimlerde kullanılan ikili örnekler:

ṭaḫ ~ daḫ

ṭamlacıḫ ~ damlacıḫ

Baḫarım gül yüzine ay gibi bir hālesi var
O yanar **ṭaḫ** gibi göñlümde faḫat nālesi var
Dile dermān olacak gözlerimiñ jālesi var (Msl.153/2)

Dil-i ḫam-dāra budur **dāḫ**-ı şedīd
Viremez zevḫ lebi bāḫ-ı ümmīd (Mt. 860)

Ser-mest olalım kevşer-i ‘aşkıñla a şāhım
Luṭf eyle bize tek o da bir **ṭamlacıḫ** olsun (M. 284/162)

Sermest olalım bāde-i ‘aşkıñla a şāhım

Luṭf eyle bize tek o da bir **damlacıḳ** olsun (Nzm. 4/5)

Zamirler ve sıfatlarda kullanılan ikili örnekler:

ol ~ o

anı ~ onı

anıñ ~ onun

anda ~ orada

Ḥalk eyledi ‘aşḳ için cihānı

Ol nūrla bezendi lā-mekānı (M. 9/8)

Bizi İmāndan ayırma **o** resūl ḥürmetine

Bizi yakma **o** caḥīmde **o** nebī ‘izzetine (M. 66/10)

Kimseler añlayamaz āh ‘aşḳ nedir sevdā nedir

Dilde bir āteşdir **anı** git de ol Mecnūn’a şor (Mt. 136)

Baña ğaraż için yaparsa bunu

Ḥudā’sı ḳahr ide yakında **onı** (Mt. 165)

Çün gördi leṭāfetiyle māhı

Ḳalsun mı **anıñ** dilinde āhı (M. 9/136)

O leṭāfet de **onuñ** pek yüce devlet de **onuñ**

O sa‘ādet de **onuñ** dil de emāret de **onuñ** (M. 10/136)

Yandı göñlüm bī-miş(i)l cānāna ammā aldadır

Derdimi ḥübāna açdım belki yāre añladır

Bir sürürüm varsa dilde her zamān yār **andadır** (Msl. 152/1)

Bu te‘ayyüş ğamı yokdur **orada** yok yoḳluk

Demi her demde şafādır ne ‘aceb mes‘ūdluḳ (M. 10/59)

Rüşdî'nin yaşadığı dönemin dil özelliklerine göre eserde pek az da olsa arkaik Türkçe kelimeler yer almaktadır: “*em, şimdengirü, seseyim, bıçkı, güyegi, şovuğı, şavış, el kavşırub, etmek, tışaru*”

İrişince o erenler demine

Em alur yarasınıñ merhemine (M. 15/164)

‘Aşkıña kurbān kılarsın ‘āşık-ı bīçāreñi

Qalmıyor **şimdengirü** bir cevriñe meydān henüz (G. 736/4)

O yār dise bugün seni keseyim

Hemān yanına yil gibi eseyim

Bu emrine muṭī‘ olup **seseyim**

Fedā-yı ‘aşkıyım anı kıramam (Mr. 404/3)

Bıçkı şehīdi şehīd-i ‘ulyā

Ol zāt-ı şerīf-i Zekerıyyā (M. 9/142)

Güyegi zevk ile evde ataṭursın göbegi

Gelecek çünkü cihāna o zavallı bebegi (M. 729/19)

Şovuğı çıkdığı anda şobadan fā’ide yok

Cāniñi kırtaracaḡsañ şobaya kendiñi şoq (M. 729/8)

Bir yere gitmek dilerseñ çünkü biñ metru yoḡuş

‘Avdet eylerken ṭabī‘ī ol kadar kırkunç iniş

Var ise fırsat eliñde gelmeden kış tiz **şavış**

Çünkü beş şürūkdur qarlar yaḡarmış Vāhid’im (Mr. 728/2)

Qarşuda ṭa‘zīm ile **el kavşırub** ṭurmuş idim

Gel ocağı yaḡ buyurdı şāh-ı enbiyā bu ya (G. 313/3)

Oṭunı şat kömürü şat aña qarşu para al

Alarak çarşudan **etmek** yiyerek zevkiñe tal (M. 730/15)

Oturup pencereden seyr iderim hâleti ben

Çıkılır mı **tışaru** hîç toñacak çünki beden (M. 729/7)

Neticede Rüşdî'nin dilinin ağırlığı ve sadeliği türden türe, üsluptan üsluba ve konudan konuya göre farklılık göstermektedir. Ancak klasik dönemdeki şairlerin dili kadar ağır ve külfetli bir dil asla kullanmamıştır. Şiirlerinin medhiye kısmında ve Arapça-Farsça terkiplerin yoğun olduğu bölümlerde dili çok ağır olmamakla birlikte sade de diyemeyeceğimiz zorluktadır. Eserin genelinde ise kolay bir söyleyiş ve yalın dil hakimdir.

1.2.6. Külliyât'ta Bulunan Atasözleri ve Deyimler

Hikemî tarz, mahallîleşme hareketi ve sebk-i hindînin tesiriyle şiirler kaleme alan şairlerin pek çoğunda olduğu gibi Rüşdî'nin şiirlerinde de atasözleri ve deyim örneklerine sıkça rastlanmaktadır. Atasözleri ve deyimlerin yanı sıra vecizelere, mahalli söyleyişlere ve halk tabirlerine de yer vererek şiirlerini süsleyen Rüşdî'nin didaktik ve öğüt verici üslubu eserde ön plandadır. Külliyât'ta atasözlerine nazaran deyim ve vecizelere daha fazla rastlamaktayız. Deyimlerdeki kelimelerin kimi zaman yerleri değiştirilmiş kimi zaman da Türkçe eş anlamları ile Arapça-Farsça karşılıkları verilerek vezne uyarlanmıştır. Hemen hemen eserin çoğu nazım biçiminde karşılaştığımız atasözü ve deyim örnekleri şunlardır:

Atasözleri ve Atasözlerine Benzer Söyleyişler:

Edebsiz kadına yakın olma.

Bî-edeb bir 'avrata olma yakın

Yağayı destine virirsin şakın (Mt. 424)

Geç olsun da güç olmasın.⁷⁶

Kaldık burada 'aşk ile âteşler içinde

---

⁷⁶Aksoy, a.g.e., 284.

Giç olsa da güç olmasa bu vuşlat işinde (M. 318/135)

İki dinle (bin işit) bir söyle. (Bir söyle, iki dinle)⁷⁷.

Sen de bir söyle iki diñle a kıçı? a şalak

Bil ki insānda lisān bir ikidir çünkü kulağ (Mt. 564)

Ocak söndürenin ocağı söner.⁷⁸

Ocağ söndüreniñ söner ocağı

Yanar mı öyle zālimiñ çerāğı (Mt. 211)

Deyimler:

Allah adamı:

Şoñra bir cumhūr-ı dīn-i a'zāmı merd-i Hūdā

Hükme ide İslāmiyāniñ cümle-i dīvānına (K. 837/15)

Adam olmak:

Size mekteb açıvirmiş ki o yavruñ okusun

Okusun da adam olsun o da me'mūr olsun (M. 730/13)

Akşamı etmek:

Ol felek ki cāhiliñ her yevmini bayram ider

'Ālimiñ her ānımı biñ derd ile akşam ider (Mt. 574)

Aklını kaybetmek:

Vir eliñle 'āşıkāne bir mey-i gül-fāmı kim

'Aqlını tam ğayb idüp sermest ola dīvāneler (Kt. 119/2)

Alnının kara yazısı:

Ağla yine yan āteş-i 'aşkıyla a Rüşdī

Yazmış bu seniñ nāmını Hāk levhde dil-hūn (Kt. 140/3)

⁷⁷Aksoy, a.g.e., 321.

⁷⁸E. Kemal Eyüboğlu, On Üçüncü Yüzyıldan Günümüze Kadar Şiirde ve Halk Dilinde Atasözü ve Deyimler, Cilt 1, İstanbul: Doğan Kardeş Matbaacılık, 1973, 244.

Ayağa kaldırmak (herkesi):

Raķıbler görse bu zevķ-i nihānı
Ayağa kaldırırlardı cihānı (M. 329/19)

Ayağına kapanmak:

Seni bağladılar ol hoş şapuya
Kim aniñ ayağına başı řoya (M. 15/90)

Ayak öpmek:

Baña yār olsa felek āh bulurum yār iziñi
Yine öpdürmede řāli´ baña ađyār diziñi (Mt. 533)

Baş üstüne:

Parlatdı řulū´ı´ arř u hāki
Başlar üzerinde pāy-ı pāki (M. 9/58)

Baş vermek:

Arıyor nūrına pervāne gibi ser vireni
Odur iķlīm-i dil-ārāda erenler ereni (M. 10/128)

O yüce nūrına pervāne olup ser vireni
Uyarır ğāfil iken be´s ile sersem gezeni (M. 10/131)

Yüz sürmek:

Dergāh-ı resüle yüz sürenler
Āftāb-ı cihān ile erenler (M. 9/74)

Veys´el-Ķaranī gice vü gündüz
İsterdi türābına süre yüz (M. 9/75)

Söz kesmek:

Diller ki bütün maķāli kesdi

Rūhlarda uçan nefis-i nefsi (M. 9/167)

Elinden tutmak (birinin):

Nice biñ şāhib-i 'iṣyāna iden raḥm ü kerem
Tutacak düşkün elinden yine ol şāh-ı ḥarem (M. 10/88)

Gönül bağlamak:

Raḥīm Tañrısı'nıñ 'afvına dil bağlayarak
Kıyırıp ümmetini yalvaracak ağlayarak (M. 10/94)

İşin içinden çıkmak:

Bugün bir āteşe düşdüm dil ü tenimde bir mātem
Çıkmaz bu caḥīm zarar içinden āh nedir bilmem (Nzm. 21/1)

Can vermek:

Toğar ol nūr-ı 'aşkıñ pāk gönüllerde seher vaḳti
O nūra cān virenler ma'nevī pervānelerdendir (K. 28/3)

Can yakmak:

Söndi zılmüñ cān yağan her āteşi
Toğdı 'adliñ pür-ziyā-yı dil-keşi (M. 284/86)

Elinden tutmak (birinin):

Zelīl vaḳtinde el tutmak seniñ şān-ı şeref-dārıñ
'Avn kıl yā Resūla'llāh bu ümmet pek mükedderdir (K. 28/13)

Gönlü (içi) kararmak:

Dil kılsa da bu zulmet-i firḳat ile muzlim
Elbet görilür vaşl ile bir zevk-i nehārı (Nzm. 32/2)

Eline düşmek (birinin):

Nefsiñ eline düşüp esīrim
Mağrūk ḥüzn-i baḥr-ı kebīrim (M. 33/3)

Baş eğmek (boyun eğmek):

Saña olmağda o cānān yine her vechile rām
İdeceksin ebedī ‘ālem içinde ārām (M. 10/43)

Her mu‘cizesi dilleri ğarğ eyledi nūra
Erbāb-ı küfür baş egerek geldü huzūra (M. 34/6)

Darda kalmak (bulunmak):

Șarlığda Șalup olmadayız Șünkü mükedder
Olmaz mı ‘acep ümmetiñiz luȘfa müyesser (M. 34/21)

Kül olmak:

Yansun da kül olsun ten ü cānım bu uğurda
Nokşān-ı senā şāhımı görmege hicāb mı (G. 43/12)

Mesken tutmak/ yer tutmak:

Dutadır hāfız içün Hāğ o güzel me’vāyı
Görüñiz sizde olan mertebe-i ‘ulyāyı (M. 64/8)

Yola çıkmak:

Ulu Șur’ān bize Allāhımızıñ raħmetidir
Reh-i dīninde revān olmamızın hikmetidir (M. 64/11)

Bel bağlamak:

Hudā’nın ‘avnına bil bağlayanlar
Șafer bulur seħerde ağlayanlar (M. 74/8)

Ümit kesmek (bir şeyden):

Raħmetiñden ümīdimi bir dem olsun kesmedim
Baña raħmıñla nazār kıl yine bir luȘf ile bağ (Nzm. 81/2)

Yan Bakmak:

Böyle her şehvet-perestiñ bezmine varmağ degil

Anlara bir yan da bakmaz iftihār var goncada (G. 102/9)

Yolunu beklemek (gözlemek)-Canı çıkmak:

Ne olur āh gelivirseñ yoluñı gözlemeden

Ne olur añlayıvirseñ ruhuñı özlemeden

Ne çıkar böyle cānım maqşadıñı gizlemeden (Msl. 153/1)

İş görmek (tutmak):

İşi görölse hoşdı

Görölmeyince hoşdı (Mt. 164)

Kale almamak:

Yansa kül olsa ‘aşkıyla ‘ālem

Almaz o çünkü ‘uşşākı kâle (G. 180/6)

Göz süzmek:

Gelerek bezmime pertev gibi parlar cānān

Gülerek göz süzerek gönlimi eyler şādān (Mt. 210)

Eli boş gelmek:

Sen taşadduğ eyle anı cānıma

Ben eli boş gideyim sultānıma (M. 284/192)

Can atmak:

Öyle bir pervāneyim ki şem‘-dānımdır kadeh

Cān atup ol nūra yansa şīr-sitānımdır kadeh (G. 290/4)

Yüz vermek:

Vefāsı yok cefāsı çok derūnı pür-belādır hep

Buña yüz virmedi bir ān o Behlül dānā ey dostum (G. 307/2)

Eğri (gözle) bakmak:

Beni arar ise nigār n’ideyim

Huzūrına niyāz ile gideyim
O pāyına yüzi sürüp seveyim
Aña bu egri göz ile bakamam (Mr. 404/6)

Emrine girmek:

O yār dise bugün seni keseyim
Hemān yanına yil gibi eseyim
Bu emrine muṭī´ olup seseyim
Fedā-yı aşkıyam anı kıramam (Mr. 404/3)

Geri durmamak (kalmamak):

Fedā ola cānım anıñ yolına
Alırsa hañçerini sağ kolına
Acır mı ağlayınca ben kulına
Anıñ fedāsıyım giri tıramam (Mr. 404/8)

Yakayı ele vermek:

Bī-edebe bir avrata olma yaqın
Yaqayı destine virirsın şaqın (Mt. 424)

Çarçur etmek:

Beyhūde yire bir parañı şarf itme şaqın
Düşdükde eliñden tutanıñ yoq a qadın (Mt. 538)

Eli ermemek:

Var iken Haq saña minnet idemem
Seni yıkmaq dilerim irse kolum (Nzm. 539/2)

Elini kolunu bağlamak (bir şey, birinin):

Ayrılık gamgīn ider Rüşdī'yi ba'zen ağladır
Dostlarım virmez cevābı kolları hep bağladır (Mt. 542)

Karalar giymek (bağlamak):

Ne de tîz geçdi hemân gençligimiñ eyyâmı
İrividirdi qara tönli günümüñ aqşamı (Nzm. 689/1)

El atmak (Bir işe):

El atma şağın ol dilbere ‘uşşâkıñdır
Perçemlerini ben tarayım ammâ sen gül (Nzm. 711/2)

Kurban olayım:

Yine ol pāye-i pūr-nūrîña qurbān olayım
Saña qurbān olayım da heme şādān olayım (M. 10/142)

Yola çıkmak:

Binmişdi semend-i āsmāna
‘İzzetle olur yola revāne (9/123)

Can feda (can kurban):

Ol yolda fedā olaydı cānım
Taqdīrde bu Sidre’dir mekānım (M. 9/184)

Muradına ermek:

Sevq itdi o Refref-i şafāyı
İrdirdi murāda Muştafā’yı (M. 9/188)

Kıyameti koparmak:

Bu nefis tūrmayaraq tende kıyāmet koparır
Qulı ‘āşī kılarak rāh-ı Hudā’dan çıkarır (M. 10/9)

Ter dökmek:

Femmi bir gonca-i ter al yanağı lāle gibi
Utanup dökdigi ter verde düşen jāle gibi (M. 10/27)

Yalvar yakar olmak:

Yanarak yalvarırım Hālîk’a her leyl ü rüz

Ne olur Rüşdî'yi de eylese 'aşkla dil-süz (M. 10/66)

El uzatmak:

Uzadır Hâk saña kudretle yedi
Giderir tövbe o ef'âl-i bedi (M. 15/16)

Toprak olmak:

Olacak bu tenimiz çünkü türâb
İdelim zıkr ile taḥşîl-i şevâb (M. 15/176)

El vermek:

Ben ölürken sağ olaydı o velî
Dir idim vir baña luḫfuñla eli (M. 15/183)

Yüzü asık:

Biri bî-kes ğarîb ihtiyâr ola
Bu yüz egüp gider kederle yola (Nzm. 24/1)

Yel gibi:

Bu Muhammed yüce ḫilkatle esâsen aḫsen
Görüyor cümle melekler de anı müstaḫsen
Buluyor dil o selâmıyla ziyâ-yı rûşen
Şalavâtla geçiyor yıl gibi sırâṭı geçen
Kul ölürken acıyup Hâlıkıdır anı seven
Gelivirsin o melek sen yine Allâh'a güven (Msd. 25/8)

Yara açmak:

'Aşk derdi açar her dil-i âvâreye yâre
Ma'şûḫ bulur her dem ol yâreye çâre (Mt. 109)

Gönül yarası:

'Aşk çünkü gönül yâresidir 'aşığa her ân
Dermânı anıñ vuşlat-ı nâdîde-i cânân (Mt. 110)

Hor görmek(birini):

Sen itme kimseden nefret ki sen de olma [hīç] menfūr
Köpek de olsa görme anı bir civān iken ḥor (Nzm. 143/1)

Derdini dökmek:

Yandı gönlüm bī-miṣl cānāna ammā aldadır
Derdimi ḥübāna açdım belki yāre añladır
Bir sürürüm varsa dilde her zamān yār andadır (Msl. 152/1)

Yaş dökmek:

Yaş dökeriz dīde-i giryān ile
Oldı mesrūr müjde-i Raḥmān ile (M. 284/155)

Kan ağlamak- Ter dökmek:

Açar ‘āşık gözünden kan u ma‘şūkuñ yüzünden ter
Yanarlar āteş-i ‘aşka olurlar birbiriyle eş (Nzm. 293/6)

Sabrı taşmak (tükenmek):

Çün şabr u tekmiñ tükenüp dilde bu feryād
Artmağda hemān vaşl ile kıl bizleri dilşād (M. 318//102)

Göz dikmek:

‘Ālem idiyor göz dikerek farṭ ile ğıbṭa
İmkān arama medḥini kudret ile zābṭa (M. 321/4)

Yüzünde güller açmak:

Bī-miṣl-i nigār budur ḥüs(ü)nde
Bir gül mi açar ‘aceb yüzünde (Nzm. 356/1)

Ocağı sönmek:

Ni‘met içinde bir şahş gör ki
Sönmüş ocağı muḥtāc nāna (Nzm. 363/3)

Yanıp tutuşmak (Biri için, bir şey için):

Nedir bu hâl-i 'uşşâk
Nigāra oldu müştâk
Firâk içinde bir bak
Yanar tutuşur ol ân (Mr. 402/4)

Kaşlarını çatmak:

Çodım o yâriñ uğrına başımı
O cevriñe eger miyim kaçımı
Mezârıma dikiñ iki taşımı
O gün belki acır Rüşdî'ye cânân (Mr. 404/12)

Gözünü yolda kalmak:

Nice 'âşık odur ki şân ile cânâna irmişdir
Benim bir yâre hasretle gözüm yollarda kalmışdır (Nzm. 408/1)

Can yakmak:

Ne diyim âh yine cevriñle yakarsın cânımı
Hani nerde beni şâd eylediğiñ o demler (Nzm. 438/2)

Yüzünü kızartmak (kendi):

Cânâna didim ki ruhlariñda gül mi açdı
Utandı kızardı yüzleri o demde kaçdı (Mt. 440)

Yer yerinden oynamak:

Cânâna bakılması yasağ olaydı eger
Yirler semâya çıkar semâ yire inerdi (Mfr. 452)

Yılan gibi sokmak:

Bağınız âh sürinür mâr gibi yerlerde rakıb
Gelecek gizlice güyâ şokacak cânânı (Mfr. 455)

Rengi atmak (uçmak):

Çalınmadı āh zerre mişli dilde ‘aşkıñ pertevi
Çünkü şoldı gül gibi sīmāsı nev-civānımıñ (Mfr. 478)

Baş göstermek (yüz göstermek):

Bu cānān çıkmāsın cānān görmege
Çıķup gelmiş güzel yüz göstermege (Mt. 520)

Har vurup harman savurmak:

Beyhūde yire bir parañı şarf itme şaķın
Düşdükde eliñden tutanıñ yoķ a ķadın (Mt. 538)

Gözden düşmek:

O ķadar nāz u şīveyle atar o perçemi yüzden
Virirse alma būseyi a Rüşdī düşme çün gözden (Mt. 558)

Bayram etmek:

O gice cānān ile tenhāca ārām eyledim
Yār uyurken būse aldım tatlı bayram eyledim (Mt. 572)

Dem çekmek:

Dem çeküp ğam çekmesin ‘ālemde hīç
Her mezeñ ruhsār-ı yārsa tırma iç (Mt. 579)

Yok olmak:

Olacak mevt ile her ferd ‘adīm
Çalacak rūh ile firdevsde ķadīm (M. 687/25)

Dilinden kurtulamamak:

Bir būse yüzüñden meyi sīmñ eliñden
Luţf eyle ķurtulayım a dilber il dilinden (Mt. 691)

Eski kafalı:

Ḳabirde añlarız re'siñ bu āşinā-yı hālinden
Bu bir eski ḳafaymıř dir giçer melek su'ālinden (M. 724/2)

Başını ağrıtmak:

Şabriye eyler selām oğlum Cemāl'im ihtirām
Eyliyor Rüşdī du'ā-yı rıf'atıñde ihtimām
Yavrılar da sevgili Ceyhūn'una eyler selām
Çok baş ağrıtdım faḳat kesdim sözi ey Vāhid'im (Mr. 728/8)

El uzatmak:

Göremezsin o güzeller güzeli
Uzadır derdliye 'avniyle eli (Mt. 738)

Yüzü sararmak:

Ölüm 'aklıma geldikçe yüzimi hep şarardır
Cihānda bir gülen varsa ölüm aña [ki] zarardır (Mt. 814)

Dolup taşmak:

Ol gül yanaḳda jāleler
Çıḳardı dilde nāleler
Ṭolar taşar piyāleler
Yanar ṭurıram 'aşḳ ile (Sm. 842/19)

Yara açmak:

Açmadıḳ sīneñe derdi ile biñ yāre
Kes ümīdi el ayak iremez o nāzlı yāre (Mt. 861)

Gönlü(gözü) tok:

'Āşıḳlara sermāye der-i naḳd-i muḫabbet
Yokdur emelim 'ālemiñ sīm ü zerinde (Nzm. 621/2)

Tüyleri diken diken olmak, (Tüyleri ürpermek):

Ṭanbūrda olan nağme ki pür-nāz-ı leṭāfet

Virmekde kemān sesleri her kıla harāret (M. 321/7)

1.3. Eserleri

Rüşdî'nin eserleriyle alakalı dönemin kaynaklarında herhangi bir bilgiye ulaşılmamıştır. Şimdilik bilinen eserleri Külliyyât'ta bulunan müstakil şiirlerdir. Sayfa 283'te yer alan “*Mekteb Mu'allimlerinden Rıf'at Bey Nāmında Sevdigim Bir Zāta*” başlıklı manzum mektupta Muallim Rıfat Bey'in, kendisinden eserlerini istediğini fakat bir kaza sonucu bu mümtaz eserlerin hepsinin yandığını ve artık hayal olduğunu bu manzum mektup ile haberdar eder:

Benden ki taleb eylediñ ammā o eserler
Yanmışdı kaçā'en baña virmişdi kederler

Birçok eşerim var idi mümtāz idi gūyā
Şimdiyse anıñ varlığı bir hālet-i hülyā

Kaza sonucu yanan bu eserlerin isimlerinin zikredilmemesi, Külliyyât'ta başka bir eserin varlığına dair bir bilgi veya ipucu bulunmaması söz konusu olan bu yanmış eserlerin Rüşdî'ye ait olmadığı ihtimalini düşündürmektedir. Dolayısıyla şair, “birçok eserim” derken kütüphanesinde bulunan kitapları kastediyor olabilir.

1.3.1. Rüşdî'nin Şiir Külliyyâtı:

Nüsha Tavsifi

Eserin Adı: Şair, eserine hususi bir isim vermemiştir. Ancak klasik divan tertibinde değil de gelişigüzel bir şekilde hem kendi müstakil şiirlerini hem de bazı şairlerin hoşagiden şiirlerini derlediği için eser, “Şiir Külliyyâtı” olarak isimlendirilebilir.

Telif Tarihi: Ferağ kaydı bulunmayan eserin yazılış tarihi bilinmemektedir. Ancak bazı tarih notlarından ve metinlerden hareketle eserin, XIX. yüzyıl sonları ile XX. yüzyıl başlarında yazıldığı aşıkardır. Bu tarihlerden yola çıkarak Rüşdî'nin eseri uzun bir zaman aralığında kaleme aldığı anlaşılmaktadır. Nitekim s.64'te yer alan “*Bitlisde 1335 senesiydi Arabī*” başlık ile s.326'da yer alan “*12 Nīsān 1359 Tārihinde*

Edirne'de Selîmiye Câmî'-i Şerîfi Müze-ḥânesindeki Bir Levhadan Alındı'' başlığı eserin aşağı yukarı 26 yılda tamamlandığı bilgisine bizi ulaştırır.

Müellif: Mustafa Rüşdî

Bulunduğu Yer: Prof. Dr. Mehmet Fatih Köksal Kütüphanesi⁷⁹

Cilt: Eser, ön ve arka deffeler bordo bez kaplı kalın mukavva, sırtı yıpranmış kahverengi meşin cilt içindedir. Ön deffe üzerine şemseye benzetilmiş sarı kahverengi çizgilerden oluşan dikine elips şeklinde bir kâğıt yapıştırılmış olup ön kapak ciltten ayrılmış vaziyettedir.⁸⁰

Sayfa sayısı: 337 sayfa (168 yaprak)

Yazı: Rik'a hattı.

Mürekkep: Mavi, siyah ve kırmızı olmak üzere 3 farklı mürekkep kullanılmıştır.

Kağıt: Çizgili sarı kağıt.

Satır Sayısı: 8-18 satır arasında değişkenlik gösterir.

Sütun Sayısı: 2

Dış Ölçüler: 195x120 mm

İç Ölçüler: Muhtelif

Baş:

Allâh'ına irmiş idi 'arşında Muḥammed

---

⁷⁹ Bu eser, Prof. Dr. Mehmet Fatih Köksal Kütüphanesi Türkçe Yazmalar Kataloğu (2018) yayımlandıktan sonra kütüphaneye kazandırıldığı için kataloğda yer almaz. Dolayısıyla henüz kayıt numarası yoktur.

⁸⁰Köksal, a.g.m., 75.

Ol h azrete ma hb ub idi bir d ane o A med

Son:

L a-mek n-ı  udretinde ‘a ı  u ma‘  k var

Gel  asen g lz rına gir ‘a   ile d d ra ba 

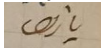
R  d , eserini kaleme aldıktan sonra kusurlu gördüğü ibare ve beyitlerin üstlerini karalayarak alt ve üst tarafına, sağ ve soluna çoğunlukla farklı renk mürekkep kullanarak doğrusunu yazmıştır. Bazı ibarelerinse üstünü  izmeksizin hemen üst tarafına farklı renk mürekkeplerle veya ayraç  inde başka uygun bir kelime yazmıştır. Yine bazı  aibeli durumlarda beyti karalayıp iptal ederek derkenara düzeltme amaçlı yeniden yazmıştır. Bütün bu özelliklerden hareketle şair esere istediği şekilde müdahale ettiği Çin nüshanın müellif hattı olduğu anlaşılmaktadır. Ayrıca şairin eklemeler, derkenar çıkartmaları ve karalamalar yapması K lly t’ın temize çekilmediğini ve müsvedde nüsha olduğunu gösterir.

“Müsvedde nüshaları tespit etmek çok kolaydır. Çeşitli düzenlemeler, karalamalar, çıkmalar, sonradan eklenmek üzere bırakılmış boşluklar, eklenmiş kağıtlar ( ukka) vb.  zelliklere sahip bir nüshanın müellif hattı olma ihtimali çok yüksektir. Güzel bir nüsha (eser) ortaya koymayı hedef ittihaz eden müstensih, istinsah ettiği nüshada bu gibi durumlar olsa da kendi nüshasını bunların son ve doğru olarak gösterilen şekillerini alacak, karalamalardan,  z klerden azade, temiz bir nüsha ortaya koymaya gayret edecektir.”⁸¹

Şair, bazı şiirlerinin ve beyitlerinin sağ üst kısmına kırmızı renk mürekkeple “yazıldı”⁸² ibaresini not etmiştir. Nüshada “yazıldı” notu hangi şiirlerin başına yazılmışsa onlara dipnot düşerek belirttik. Söz konusu olan ibare, şairin seçtiği şiirlerin üst tarafında yazılı olduğundan dolayı bu şiirlerin temize çekilmiş veya başka bir nüshaya yazılmış olacağına dair akıllarda soru işareti bırakmaktadır. Ancak ne

⁸¹Mehmet Fatih Köksal, Metin Ne rinin Ana Esasları, TÜBAR-XXXI-/2012, 185.

⁸²Bu ibarenin imlası  oyledir:

kaynaklarda ne de Külliyyât'ta başka bir eserinin varlığına rastlayamadığımız için bu tahminimiz askıda kalmıştır.

1.3.2. Şiir Külliyyâtı'nda Bulunan Şiirlerin Tertibi

Tablo 1.4.Şiir Külliyyâtı'nın içeriği şu şekilde tertip edilmiştir:

Şiir Sayısı	Nazım Şekli	Beyit Sayısı	Başlıklar	Açıklama
1	Mesnevi	3	Başlık yok	
2	Matla	1	Başlık yok	
3	Nazm	2	Başlık yok	
4	Nazm	5	Başlık yok	
5	Nazm	5	Başlık yok	
6	Mesnevi	3	Başlık yok	
7	Mesnevi	2	Başlık yok	
8	Nazm	2	Başlık yok	
9	Mesnevi	234	Bismi' llâhi' r-rahmâni' r rahîm	1-16. sayfalar arasında bulunan şiirin türü Mi' râciyye'dir.
10	Mesnevi	188	Başlık yok	17-30 sayfaları arasında bulunan şiirin türü Na't'tir.
11	Mesnevi	2	Başlık yok	
12	Matla	1	Başlık yok	
13	Nazm	2	Başlık yok	
14	Nazm	2	Başlık yok	
15	Mesnevi	202	Başlık yok	Mirâciyye türündeki şiirin ilk 189 beyti eserin 31-44. sayfaları arasında bulunmakta devamı ise eserin 44. ve 66. sayfalarında yer almaktadır.
16	Matla	1	Şâ'ir Nâbî-i Merhûmuñ Şu Beytine Hayrânım	Nâbî'nin Hayriyye adlı nasihat-nâmesinde bulunan bu beyit Külliyyât'ta tek olduğu için

				nazım şekli bahsinde “matla beyti” olarak değerlendirilmiştir.
17	Matla	1	Kebîr Bir Şâ’iriñ	Bu beyit Fuzûlî’nin divanında yer alan 47. gazelin matla beytidir.
18	Matla	1	Başlık yok	
19	Matla	1	Başlık yok	
20	Matla	1	Başlık yok	
21	Nazm	3	Başlık yok	
22	Müseddes	13 Bend	Başlık yok	Bu şiirin hemen altında menâkıb-nâmenin devamı bulunmaktadır.
23	Matla	1	Başlık yok	
24	Nazm	2	Başlık yok	
25	Müseddes	13 Bend	Başlık yok	
26	Matla	1	Başlık yok	
27	Müseddes	8 Bend	Başlık yok	
28	Kaside	19	Başlık yok	
29	Kıt’a	3	Başlık yok	
30	Mesnevi	9	Başlık yok	
31	Nazm	4	Başlık yok	
32	Nazm	3	Başlık yok	
33	Mesnevi	6	Başlık yok	
34	Mesnevi	32	Başlık yok	61-64. sayfaları arasında bulunan şiirin türü Şefaât-nâme’dir.
35	Matla	1	Başlık yok	
36	Matla	1	Başlık yok	

37	Müfred	1	Bitlis’de 1335 Senesiydi ‘Arabî	
38	Bend	1	Başlık yok	Bu şiir 3 dizeden oluşan bir benddir.
39	Mesnevi	6	Başlık yok	
40	Bend	1	Başlık yok	Bu şiir 4 dizeden oluşan bir benddir. Bendin hemen altında “Kaderi Yazdı İlâhî Bir El” başlığı altında menâkıb-nâmenin devamı olan 198-202. beyitler bulunmaktadır.
41	Nazm	2	Başlık yok	
42	Matla	1	Başlık yok	
43	Gazel	12	Başlık yok	
44	Kıt’a	5	Başlık yok	
45	Mesnevi	5	Başlık yok	Bu şiirin türü Tevhid’dir.
46	Mesnevi	21	Başlık yok	
47	Matla	1	Başlık yok	
48	Matla	1	Başlık yok	
49	Matla	1	Başlık yok	
50	Nazm	2	Başlık yok	
51	Matla	1	Başlık yok	
52	Nazm	2	Başlık yok	
53	Nazm	2	Başlık yok	
54	Tuyuğ Bend	1	Başlık yok	
55	Matla	1	Başlık yok	
56	Matla	1	Başlık yok	
57	Matla	1	Başlık yok	
58	Matla	1	Başlık yok	
59	Matla	1	Başlık yok	
60	Matla	1	Başlık yok	

61	Matla	1	Başlık yok	
62	Matla	1	Başlık yok	
63	Matla	1	Başlık yok	
64	Mesnevi	20	Başlık yok	
65	Mesnevi	20	Başlık yok	77-79. sayfaları arasında bulunan bu şiirin türü Münâcât'tır.
66	Mesnevi	21	Başlık yok	80-81. sayfaları arasında bulunan bu şiirin türü Münâcât'tır.
67	Gazel	10	Başlık yok	
68	Matla	1	Başlık yok	
69	Matla	1	Başlık yok	
70	Nazm	3	Başlık yok	
71	Nazm	3	Başlık yok	
72	Matla	1	Başlık yok	
73	Nazm	2	Başlık yok	
74	Mesnevi	15	Başlık yok	
75	Kıt'a	4	Başlık yok	
76	Nazm	4	Başlık yok	
77	Nazm	2	Başlık yok	
78	Nazm	3	Başlık yok	
79	Nazm	3	Başlık yok	
80	Nazm	2	Başlık yok	
81	Nazm	2	Başlık yok	
82	Matla	1	Başlık yok	
83	Matla	1	Başlık yok	
84	Matla	1	Başlık yok	
85	Matla	1	Başlık yok	
86	Matla	1	Başlık yok	
87	Kaside	16	Başlık yok	
88	Matla	1	Başlık yok	

89	Müfred	1	Başlık yok	
90	Matla	1	Başlık yok	
91	Matla	1	Başlık yok	
92	Matla	1	Başlık yok	
93	Matla	1	Başlık yok	
94	Matla	1	Başlık yok	
95	Matla	1	Başlık yok	
96	Nazm	2	Başlık yok	
97	Nazm	2	Başlık yok	
98	Nazm	2	Başlık yok	
99	Mesnevi	2	Başlık yok	
100	Mesnevi	2	Başlık yok	
101	Matla	1	Başlık yok	
102	Gazel	13	Başlık yok	
103	Nazm	2	Başlık yok	
104	Nazm	2	Başlık yok	
105	Mesnevi	2	Başlık yok	
106	Mesnevi	2	Başlık yok	
107	Müfred	1	Başlık yok	
108	Matla	1	Başlık yok	
109	Matla	1	Başlık yok	
110	Matla	1	Başlık yok	
111	Matla	1	Başlık yok	
112	Matla	1	Başlık yok	
113	Matla	1	Başlık yok	
114	Müfred	1	Başlık yok	
115	Müfred	1	Başlık yok	
116	Kıt'a	5	Başlık yok	
117	Matla	1	Başlık yok	
118	Nazm	2	Başlık yok	
119	Kıt'a	2	Başlık yok	
120	Müfred	1	Başlık yok	

121	Matla	1	Başlık yok	
122	Nazm	2	Başlık yok	
123	Matla	1	Başlık yok	
124	Müfred	1	Başlık	
125	Matla	1	Başlık yok	
126	Müfred	1	Başlık yok	
127	Nazm	2	Başlık yok	
128	Matla	1	Başlık yok	
129	Matla	1	Başlık yok	
130	Matla	1	Başlık yok	
131	Matla	1	Başlık yok	
132	Matla	1	Başlık yok	
133	Nazm	4	Başlık yok	
134	Matla	1	Başlık yok	
135	Tuyuğ	1	Başlık yok	
136	Matla	1	Başlık yok	
137	Matla	1	Başlık yok	
138	Matla	1	Başlık yok	
139	Matla	1	Başlık yok	
140	Kıt'a	3	Başlık yok	
141	Matla	1	Başlık yok	
142	Matla	1	Başlık yok	
143	Mesnevi	2	Başlık yok	
144	Matla	1	Başlık yok	
145	Matla	1	Başlık yok	
146	Matla	1	Başlık yok	
147	Matla	1	Başlık yok	
148	Matla	1	Başlık yok	
149	Mesnevi	2	Başlık yok	
150	Nazm	2	Başlık yok	
151	Bend	1	Başlık yok	Bu şiir 3 dizeden oluşan bir benddir.

152	Müselles	6 Bend	Başlık yok	
153	Müselles	3 Bend	Başlık yok	
154	Müfred	1	Başlık yok	
155	Müfred	1	Başlık yok	
156	Kıt'a	2	Başlık yok	
157	Matla	1	Başlık yok	
158	Matla	1	Başlık yok	
159	Matla	1	Başlık yok	
160	Matla	1	Başlık yok	
161	Matla	1	Başlık yok	
162	Matla	1	Başlık yok	
163	Matla	1	Başlık yok	
164	Matla	1	Başlık yok	
165	Matla	1	Başlık yok	
166	Matla	1	Başlık yok	
167	Matla	1	Başlık yok	
168	Matla	1	Başlık yok	
169	Matla	1	Başlık yok	
170	Matla	1	Başlık yok	
171	Matla	1	Başlık yok	
172	Matla	1	Başlık yok	
173	Matla	1	Başlık yok	
174	Kıt'a	5	Başlık yok	
175	Kıt'a	2	Başlık yok	
176	Müfred	1	Başlık yok	
177	Matla	1	Başlık yok	
178	Gazel	8	Başlık yok	
179	Matla	1	Başlık yok	
180	Gazel	7	Başlık yok	
181	Matla	1	Başlık yok	

182	Müfred	1	Başlık yok	
183	Gazel	5	Başlık yok	
184	Matla	1	Başlık yok	
185	Nazm	3	Başlık yok	
186	Müfred	1	Başlık yok	
187	Matla	1	Başlık yok	
188	Müfred	1	Başlık yok	
189	Nazm	2	Başlık yok	
190	Nazm	2	Başlık yok	
191	Müfred	1	Başlık yok	
192	Matla	1	Başlık yok	
193	Müfred	1	Başlık yok	
194	Matla	1	Başlık yok	
195	Matla	1	Başlık yok	
196	Matla	1	Başlık yok	
197	Nazm	2	Başlık yok	
198	Kıt'a	7	Başlık yok	
199	Matla	1	Başlık yok	
200	Nazm	2	Başlık yok	
201	Matla	1	Başlık yok	
202	Matla	1	Başlık yok	
203	Nazm	2	Başlık yok	
204	Müfred	1	Başlık yok	
205	Müfred	1	Başlık yok	
206	Matla	1	Başlık yok	
207	Müfred	1	Başlık yok	
208	Matla	1	Başlık yok	
209	Matla	1	Başlık yok	
210	Matla	1	Başlık yok	
211	Matla	1	Başlık yok	
212	Matla	1	Başlık yok	
213	Matla	1	Başlık yok	

214	Matla	1	Başlık yok	
215	Nazm	3	Başlık yok	
216	Gazel	8	Başlık yok	
217	Nazm	4	Başlık yok	
218	Nazm	3	Başlık yok	
219	Nazm	5	Başlık yok	
220	Tuyuğ	1	Başlık yok	
221	Nazm	4	Başlık yok	
222	Gazel	5	Başlık yok	
223	Gazel	8	Başlık yok	
224	Matla	1	Başlık yok	
225	Mesnevi	2	Başlık yok	
226	Matla	1	Başlık yok	
227	Mesnevi	2	Başlık yok	
228	Kıt'a	2	Başlık yok	
229	Kıt'a	2	Başlık yok	
230	Müfred	1	Başlık yok	
231	Matla	1	Başlık yok	
232	Matla	1	Başlık yok	
233	Kıt'a	4	Başlık yok	
234	Nazm	2	Başlık yok	
235	Nazm	2	Başlık yok	
236	Nazm	2	Başlık yok	
237	Matla	1	Başlık yok	
238	Nazm	2	Başlık yok	
239	Matla	1	Başlık yok	
240	Matla	1	Başlık yok	
241	Matla	1	Başlık yok	
242	Kıt'a	2	Başlık yok	
243	Matla	1	Başlık yok	
244	Mâni	1	Başlık yok	
245	Matla	1	Başlık yok	

246	Matla	1	Başlık yok	
247	Nazm	2	Başlık yok	
248	Mesnevi	2	Başlık yok	
249	Nazm	3	Başlık yok	
250	Tuyuğ	1 Bend	Başlık yok	
251	Matla	1	Başlık yok	
252	Bend	1	Başlık yok	Bu şiir 3 dizeden oluşan bir benddir.
253	Nazm	2	Başlık yok	
254	Nazm	2	Başlık yok	
255	Matla	1	Başlık yok	
256	Kıt'a	3	Başlık yok	
257	Matla	1	Başlık yok	
258	Matla	1	Başlık yok	
259	Nazm	2	Başlık yok	
260	Matla	1	Başlık yok	
261	Matla	1	Başlık yok	
262	Nazm	2	Başlık yok	
263	Müfred	1	Başlık yok	
264	Matla	1	Başlık yok	
265	Matla	1	Başlık yok	
266	Nazm	2	Başlık yok	
267	Matla	1	Başlık yok	
268	Mesnevi	3	Başlık yok	
269	Nazm	3	Başlık yok	
270	Mesnevi	6	Başlık yok	
271	Kıt'a	4	Başlık yok	
272	Gazel	5	Başlık yok	
273	Matla	1	Başlık yok	
274	Matla	1	Başlık yok	
275	Mesnevi	3	Başlık yok	

276	Mesnevi	5	Başlık yok	
277	Nazm	3	Başlık yok	
278	Matla	1	Başlık yok	
279	Nazm	2	Başlık yok	
280	Matla	1	Başlık yok	
281	Nazm	3	Başlık yok	
282	Matla	1	Başlık yok	
283	Matla	1	Başlık yok	
284	Mesnevi	256	Mevlidü'n-Nebî 'Aleyhi's-salātu Ve's-selâm	Mevlid nazım türüyle yazılan bu mesnevi Mehmet Fatih Köksal tarafından çalışılmıştır ⁸³ .
285	Gazel	5	Şâ'ir-i Merhûm Nâbî'nin Eser-i Kıymetdârı	Bu gazel Nâbî'ye aittir.
286	Gazel	5	Buña Nazîremiz	Nâbî'nin “bu” redifli gazeline yazılan naziredir.
287	Gazel	5	Diğer Nev'î	Yine bu gazel de Nâbî'nin “bu” redifli gazeline yazılan naziredir.
288	Gazel	5	Şâ'ir 'Aynî	Bu gazel Antepli Aynî'ye aittir.
289	Gazel	5	Şâ'ir-i Şehir Nef'î	Bu gazel Nef'î'ye aittir.
290	Gazel	5	Nazîremiz	Bu gazel Antepli Aynî ve Nef'î'nin “dır kadeh” redifli gazellerine yazılan naziredir.
291	Gazel	7	Ĥakîm Fuzûlî	Bu gazel Fuzûlî'ye aittir.
292	Gazel	7	Nazîremiz	Bu gazel Fuzûlî'nin “-ından” redifli gazeline yazılan naziredir.
293	Nazm	6	Başlık yok	

⁸³Mehmet Fatih Köksal, a.g.m., <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/2102385>

294	Matla	1	Merhūm Ğālib Dede	Bu beyit Őeyh Ğālib'in divanında yer alan "kim eřmimdir ol" redifli gazelin matla beytidir. Kūllyāt'ta gazelin sadece matla beytine yer verilmiřtir.
295	Kıt'a	2	Hūlūŝī Dede Merhūm	Bu Őiir Hūlūŝī Dede'ye aittir.
296	Nazm	2	Naźiremis	Bu Őiir Őeyh Ğālib ve Hūlūŝī Dede'nin "kim eřmimdir ol" redifli Őiirlerine yazılan naziredir.
297	Gazel	4	Ğālib Dede	Kūllyāt'ta Őeyh Ğālib'in "ūstūne gūl" redifli gazelinin matla beyti bulunmamaktadır.
298	Mūfred	1	Tıflī	Kūllyāt'ta Tıflī'nin "ūstūne gūl" redifli gazelinin sadece 1 beyti yer aldıđı iin "mūfred beyit" kategorisine dahil edilmiřtir.
299	Gazel	6	Naźiremis	Bu Őiir Őeyh Ğālib ve Tıflī'nin "ūstūne gūl" redifli gazellerine yazılan naziredir.
300	Mūfred	1	Naźiremis	Yine bu beyit de "ūstūne gūl" redifli Őiire naziredir.
301	Nazm	2	Başlık yok	
302	Gazel	5	Başlık yok	
303	Matla	1	Başlık yok	
304	Matla	1	Başlık yok	
305	Gazel	7	Başlık yok	Yine bu Őiir de "ūstūne gūl" redifli gazele naziredir.

306	Nazm	3	Başlık yok	Yine bu şiir de “kim çeşmimdir ol” redifli gazele naziredir.
307	Gazel	8	Başlık yok	
308	Gazel	8	Başlık yok	
309	Gazel	3	Bir Şâ’iriñ Eser-i Laîfi	Külliyât’ta yer alan bu 3 beyit Himmetzâde Şeyh Abdussamed Efendi tarafından yazılan gazele aittir.
310	Matla	1	Başlık yok	
311	Matla	1	Başlık yok	
312	Matla	1	Başlık yok	
313	Gazel	6	Başlık yok	Bu gazel Enderunlu Vâsıf’ın “bu yâ” redifli şiirine yazılan naziredir.
314	Gazel	9	‘Âşıkıñ Hâli Āh-ı Dildir Nâmı da Bülbüldür	Yine bu şiir de “üstüne gül” redifli gazele yazılan naziredir.
315	Matla	1	Başlık yok	
316	Matla	1	Başlık yok	
317	Gazel	8	Başlık yok	
318	Mesnevi	141	Fahr-i ‘Ālem Nebiyy-i Hâtem Salla’llāhu Te’ālā ‘Aleyhi ve Sellem Efendimiziñ İlāhi vü ‘Ulvī Nūr-ı Dil-ārāsını Müşāhede İçün ‘Āşıklarınñ Cenāb-ı Er-hamu’r-rāhiminden Niyāz u İstirhāmları	181-190. sayfaları arasından bulunan bu mesnevinin türü Münâcât’tır.

319	Matla	1	Başlık yok	
320	Kıt'a	11	Şeyh Muhyi'd- dīn-i 'Arābī Hāzretleriniñ İstihrācı	Muhyiddīn Arabī'ye ait olan bu şiiirin tamamı Arapça'dır. Çalışamada İstihrāc-nāme transkribe edilerek aparatta da Türkçesi verilmiştir.
321	Mesnevi	35	Başlık yok	
322	Matla	1	Başlık yok	
323	Matla	1	Başlık yok	
324	Matla	1	Başlık yok	
325	Nazm	2	Başlık yok	
326	Mesnevi	10	Bitlis'de İken Vālisi Fehmī Beg'e	Bu şiiirin türü Medhiye'dir.
327	Mesnevi	8	Yine Bu da Fehmī Beg'e	Bu şiiirin türü Medhiye'dir.
328	Müselles	3	Vāli'nin Bize Geldiği Gicede	
329	Mesnevi	19	İskilib Bāğ u Tağlarına Da'vet Oldığım Zamān Gördüğüm Hālet-i 'Āşīkāne	
330	Nazm	4	Merhūm Çelebi Hācı Hākānī Hāzretler-içün	
331	Matla	1	Başlık yok	
332	Bend	1	Başlık yok	Bu şiiir 3 dizeden oluşan bir benddir.
333	Kıt'a	2	Başlık yok	
334	Nazm	2	Başlık yok	
335	Nazm	2	Başlık yok	
336	Nazm	2	Başlık yok	

337	Tuyuğ	1 Bend	Başlık yok	
338	Matla	1	Başlık yok	
339	Nazm	2	Başlık yok	
340	Nazm	2	Başlık yok	
341	Özlü söz	1	Başlık yok	
342	Matla	1	Başlık yok	
343	Matla	1	Başlık yok	
344	Matla	1	Başlık yok	
345	Müfred	1	Başlık yok	
346	Matla	1	Başlık yok	
347	Matla	1	Başlık yok	
348	Matla	1	Başlık yok	
349	Nazm	2	Hakim-i Meşhür Lamartin Dimiş ki	
350	Müfred	1	Başlık yok	
351	Matla	1	Başlık yok	
352	Matla	1	Başlık yok	
353	Matla	1	Başlık yok	
354	Müfred	1	Başlık yok	
355	Müfred	1	Başlık yok	
356	Nazm	4	Başlık yok	
357	Matla	1	Başlık yok	
358	Nazm	2	Başlık yok	
359	Nazm	2	Başlık yok	
360	Matla	1	Başlık yok	
361	Nazm	2	Çorum'da Kavukçızâdelerden Rif'at Beg'e	
362	Nazm	3	Başlık yok	
363	Nazm	3	Başlık yok	
364	Matla	1	Başlık yok	

365	Matla	1	Başlık yok	
366	Matla	1	Başlık yok	
367	Nazm	2	Başlık yok	
368	Müfred	1	Başlık yok	
369	Matla	1	Başlık yok	
370	Müfred	1	Başlık yok	
371	Müfred	1	Başlık yok	
372	Mesnevi	2	Başlık yok	
373	Matla	1	Başlık yok	
374	Nazm	2	Başlık yok	
375	Müfred	1	Başlık yok	
376	Matla	1	Başlık yok	
377	Tuyuğ	1	Başlık yok	
		Bend		
378	Nazm	2	Başlık yok	
379	Matla	1	Başlık yok	
380	Kıt'a	14	Başlık yok	
381	Nazm	4	Başlık yok	
382	Nazm	2	Başlık yok	
383	Nazm	2	Başlık yok	
384	Matla	1	Başlık yok	
385	Nazm	2	Başlık yok	
386	Nazm	2	Başlık yok	
387	Matla	1	Başlık yok	
388	Matla	1	Başlık yok	
389	Matla	1	Başlık yok	
390	Nazm	2	Başlık yok	
391	Nazm	2	Başlık yok	
392	Matla	1	Başlık yok	
393	Müfred	1	Başlık yok	
394	Matla	1	Başlık yok	
395	Kıt'a	2	Başlık yok	

396	Nazm	2	Başlık yok	
397	Matla	1	Başlık yok	
398	Bend	1	Başlık yok	Bu şiir 3 dizeden oluşan bir benddir.
399	Kıt'a	2	Başlık yok	
400	Matla	1	Başlık yok	
401	Matla	1	Başlık yok	
402	Murabba	14	Başlık yok	Tardiye kafiye şeklinde tertip edilen bu şiir murabba-i müzdevictir.
403	Müfred	1	Başlık yok	
404	Murabba	12	Başlık yok	Tardiye kafiye şeklinde tertip edilen bu şiir murabba-i müzdevictir.
405	Müfred	1	Başlık yok	
406	Nazm	2	Başlık yok	
407	Matla	1	Başlık yok	
408	Nazm	2	Başlık yok	
409	Nazm	2	Başlık yok	
410	Müfred	1	Başlık yok	
411	Matla	1	Başlık yok	
412	Müfred	1	Başlık yok	
413	Matla	1	Başlık yok	
414	Matla	1	Başlık yok	
415	Matla	1	Sesi Çok Fenā Bir Ādeme	
416	Matla	1	Başlık yok	
417	Matla	1	Başlık yok	
418	Matla	1	Başlık yok	
419	Matla	1	Başlık yok	
420	Matla	1	Başlık yok	
421	Nazm	2	Başlık yok	

422	Bend	1	Başlık yok	Bu şiir 3 dizeden oluşan bir benddir
423	Müfred	1	Başlık yok	
424	Matla	1	Başlık yok	
425	Matla	1	Başlık yok	
426	Matla	1	Başlık yok	
427	Matla	1	Başlık yok	
428	Matla	1	Başlık yok	
429	Matla	1	Başlık yok	
430	Kıt'a	2	Başlık yok	
431	Nazm	2	Başlık yok	
432	Nazm	2	Başlık yok	
433	Matla	1	Başlık yok	
434	Nazm	2	Başlık yok	
435	Matla	1	Başlık yok	
436	Matla	1	Başlık yok	
437	Matla	1	Başlık yok	
438	Nazm	2	Başlık yok	
439	Matla	1	Başlık yok	
440	Matla	1	Başlık yok	
441	Müfred	1	Başlık yok	
442	Matla	1	Başlık yok	
443	Müfred	1	Başlık yok	
444	Müfred	1	Başlık yok	
445	Matla	1	Başlık yok	
446	Matla	1	Başlık yok	
447	Müfred	1	Başlık yok	
448	Matla	1	Başlık yok	
449	Matla	1	Başlık yok	
450	Matla	1	Başlık yok	
451	Müfred	1	Başlık yok	
452	Müfred	1	Başlık yok	

453	Müfred	1	Başlık yok	
454	Kıt'a	2	Başlık yok	
455	Müfred	1	Başlık yok	
456	Müfred	1	Başlık yok	
457	Mesnevi	2	Başlık yok	
458	Kıt'a	2	Başlık yok	
459	Nazm	2	Başlık yok	
460	Matla	1	Başlık yok	
461	Matla	1	Başlık yok	
462	Matla	1	Başlık yok	
463	Müfred	1	Başlık yok	
464	Müfred	1	Başlık yok	
465	Matla	1	Başlık yok	
466	Matla	1	Başlık yok	
467	Matla	1	Başlık yok	
468	Müfred	1	Başlık yok	
469	Matla	1	Başlık yok	
470	Müfred	1	Başlık yok	
471	Matla	1	Başlık yok	
472	Matla	1	Başlık yok	
473	Müfred	1	Başlık yok	
474	Matla	1	Başlık yok	
475	Matla	1	Başlık yok	
476	Matla	1	Başlık yok	
477	Matla	1	Başlık yok	
478	Müfred	1	Başlık yok	
479	Matla	1	Başlık yok	
480	Matla	1	Başlık yok	
481	Nazm	2	Rûhî-i Bağdâdi	Bu 2 beyit Bağdatlı Rûhî tarafından yazılan kasideye aittir. Külliyât'ta 2 beyit tutarında olduğu için ve mahlas

				bulunmadığı için çalışmada “nazm” olarak değerlendirilmiştir.
482	Matla	1	Başlık yok	
483	Nazm	2	Başlık yok	Bu şiir Bağdatlı Rûhî'nin yukarıda bahsi geçen şiirine yazılan naziredir.
484	Nazm	2	Başlık yok	
485	Kıt'a	4	Başlık yok	
486	Matla	1	Başlık yok	
487	Matla	1	Başlık yok	
488	Matla	1	Başlık yok	
489	Kıt'a	3	Başlık yok	
490	Matla	1	Başlık yok	
491	Matla	1	Başlık yok	
492	Müfred	1	Başlık yok	
493	Matla	1	Başlık yok	
494	Matla	1	Başlık yok	
495	Matla	1	Başlık yok	
496	Matla	1	Başlık yok	
497	Matla	1	Başlık yok	
498	Nazm	2	Başlık yok	
499	Matla	1	Başlık yok	
500	Matla	1	Başlık yok	
501	Matla	1	Başlık yok	
502	Matla	1	Başlık yok	
503	Müfred	1	Başlık yok	
504	Müfred	1	Başlık yok	
505	Matla	1	Başlık yok	
506	Matla	1	Başlık yok	
507	Matla	1	Başlık yok	
508	Nazm	2	Başlık yok	

509	Müfred	1	Başlık yok	
510	Müfred	1	Başlık yok	
511	Matla	1	Başlık yok	
512	Matla	1	Başlık yok	
513	Matla	1	Başlık yok	
514	Müfred	1	Başlık yok	
515	Nazm	2	Başlık yok	
516	Matla	1	Başlık yok	
517	Matla	1	Diğer Bir Şi'r	
518	Matla	1	Başlık yok	
519	Matla	1	Başlık yok	
520	Matla	1	Başlık yok	
521	Matla	1	Başlık yok	
522	Matla	1	Başlık yok	
523	Matla	1	Başlık yok	
524	Nazm	2	Başlık yok	
525	Müfred	1	Başlık yok	
526	Müfred	1	Başlık yok	
527	Kıt'a	2	Başlık yok	
528	Matla	1	Başlık yok	
529	Matla	1	Başlık yok	
530	Matla	1	Başlık yok	
531	Matla	1	Başlık yok	
532	Kıt'a	3	Başlık yok	
533	Matla	1	Başlık yok	
534	Müfred	1	Başlık yok	
535	Matla	1	Başlık yok	
536	Matla	1	Başlık yok	
537	Matla	1	Ḥakīm Molyer Dimiş ki/ Ben de Dirim ki	Beytin mısraları diyalog şeklinde tertip edilmiştir.
538	Matla	1	Başlık yok	

539	Nazm	3	Başlık yok	
540	Müfred	1	Başlık yok	
541	Matla	1	Başlık yok	
542	Matla	1	Başlık yok	
543	Matla	1	Başlık yok	
544	Müfred	1	Başlık yok	
545	Matla	1	Başlık yok	
546	Matla	1	Başlık yok	
547	Matla	1	Başlık yok	
548	Matla	1	Başlık yok	
549	Matla	1	Başlık yok	
550	Matla	1	Başlık yok	
551	Matla	1	Başlık yok	
552	Matla	1	Başlık yok	
553	Matla	1	Başlık yok	
554	Matla	1	Başlık yok	
555	Matla	1	Başlık yok	
556	Matla	1	Başlık yok	
557	Mesnevi	6	Başlık yok	
558	Matla	1	Başlık yok	
559	Matla	1	Başlık yok	
560	Matla	1	Başlık yok	
561	Matla	1	Başlık yok	
562	Matla	1	Başlık yok	
563	Matla	1	Başlık yok	
564	Matla	1	Başlık yok	
565	Matla	1	Başlık yok	
566	Kıt'a	2	Başlık yok	
567	Matla	1	Başlık yok	
568	Matla	1	Başlık yok	
569	Matla	1	Başlık yok	
570	Matla	1	Başlık yok	

571	Matla	1	Başlık yok	
572	Matla	1	Başlık yok	
573	Matla	1	Başlık yok	
574	Matla	1	Başlık yok	
575	Nazm	2	Başlık yok	
576	Matla	1	Başlık yok	
577	Nazm	2	Başlık yok	
578	Matla	1	Başlık yok	
579	Matla	1	Başlık yok	
580	Matla	1	Başlık yok	
581	Matla	1	Başlık yok	
582	Müfred	1	Başlık yok	
583	Matla	1	Başlık yok	
584	Matla	1	Başlık yok	
585	Matla	1	Başlık yok	
586	Matla	1	Başlık yok	
587	Müfred	1	Başlık yok	
588	Müfred	1	Başlık yok	
589	Matla	1	Başlık yok	
590	Matla	1	Başlık yok	
591	Müfred	1	Başlık yok	
592	Müfred	1	Başlık yok	
593	Matla	1	Başlık yok	
594	Matla	1	Başlık yok	
595	Matla	1	Başlık yok	
596	Matla	1	Başlık yok	
597	Matla	1	Başlık yok	
598	Matla	1	Başlık yok	
599	Matla	1	Başlık yok	
600	Matla	1	Başlık yok	
601	Matla	1	Başlık yok	
602	Matla	1	Başlık yok	

603	Nazm	2	Başlık yok	
604	Müfred	1	Başlık yok	
605	Matla	1	Başlık yok	
606	Matla	1	Başlık yok	
607	Matla	1	Başlık yok	
608	Matla	1	Başlık yok	
609	Matla	1	Başlık yok	
610	Matla	1	Başlık yok	
611	Nazm	4	Başlık yok	
612	Matla	1	Başlık yok	
613	Matla	1	Başlık yok	
614	Matla	1	Başlık yok	
615	Matla	1	Başlık yok	
616	Nazm	2	Başlık yok	
617	Nazm	2	Başlık yok	
618	Murabba	9 Bend	Başlık yok	
619	Müfred	1	Başlık yok	
620	Matla	1	Başlık yok	
621	Nazm	2	Başlık yok	
622	Matla	1	Başlık yok	
623	Nazm	2	Başlık yok	
624	Müfred	1	Başlık yok	
625	Matla	1	Başlık yok	
626	Müfred	1	Başlık yok	
627	Matla	1	Başlık yok	
628	Matla	1	Başlık yok	
629	Matla	1	Başlık yok	
630	Matla	1	Başlık yok	
631	Matla	1	Başlık yok	
632	Nazm	2	Başlık yok	
633	Müfred	1	Başlık yok	

634	Matla	1	Başlık yok	
635	Matla	1	Başlık yok	
636	Matla	1	Başlık yok	
637	Matla	1	Başlık yok	
638	Müfred	1	Başlık yok	
639	Matla	1	Başlık yok	
640	Nazm	2	Başlık yok	
641	Nazm	2	Başlık yok	
642	Müfred	1	Başlık yok	
643	Matla	1	Başlık yok	
644	Müfred	1	Başlık yok	
645	Matla	1	Başlık yok	
646	Matla	1	Başlık yok	
647	Matla	1	Başlık yok	
648	Matla	1	Başlık yok	
649	Matla	1	Başlık yok	
650	Müfred	1	Başlık yok	
651	Matla	1	Başlık yok	
652	Matla	1	Başlık yok	
653	Müfred	1	Başlık yok	
654	Müfred	1	Başlık yok	
655	Matla	1	Başlık yok	
656	Matla	1	Başlık yok	
657	Müfred	1	Başlık yok	
658	Matla	1	Başlık yok	
659	Müfred	1	Başlık yok	
660	Müfred	1	Başlık yok	
661	Nazm	4	Başlık yok	
662	Matla	1	Başlık yok	
663	Matla	1	Başlık yok	
664	Nazm	2	Başlık yok	
665	Matla	1	Başlık yok	

666	Matla	1	Başlık yok	
667	Matla	1	Başlık yok	
668	Müfred	1	Başlık yok	
669	Matla	1	Başlık yok	
670	Nazm	2	Başlık yok	
671	Matla	1	Başlık yok	
672	Matla	1	Başlık yok	
673	Matla	1	Başlık yok	
674	Matla	1	Başlık yok	
675	Müfred	1	Başlık yok	
676	Matla	1	Başlık yok	
677	Matla	1	Başlık yok	
678		1	Başlık yok	
679	Matla	1	Başlık yok	
680	Nazm	2	Başlık yok	
681	Nazm	4	Tekirtağı'nda Doğtor Ziyā Beg'inin Büyük Biraderi Ma'lul Hasan Efendi'ye	
682	Müfred	1	Bir Şa'ir-i Şehiriñ Tatlı Eseri	Külliyyât'ta hangi şaire ait olduğu belirtilmeyen bu beyit kaynaklarda Fuzûlî ile Gaybî'ye atfedilmektedir.
683	Matla	1	Bu Dağı	
684	Müfred	1	Bu Dağı	Bu beyit Meşâmî'ye aittir.
685	Nazm	4	Tekirtağı'nda Muhibbimizden Ma'rûfî İsminde Muhterem Bir Zâta Laîfe Olarak	

			Yazdığım Nâçiz Eşer	
686	Nazm	4	Ma'rûfî Ağzından Söylediğim Nazm	
687	Mesnevi	33	Bitlisde İken Vilâyet Mektûbcısı Āgâh Bey'in On Üç Yaşında Vefât İden Oğlu Türk Nâmındaki Cigerpâresi-çün Kendisine Yazdığım	Bu mesnevinin türü Mersiye'dir.
688	Matla	1	Başlık yok	
689	Nazm	2	Başlık yok	
690	Matla	1	Bir Şâ'iriñ Eseri	Bu beyit 17. yüzyıl şairi olan Nev'î'ye aittir.
691	Matla	1	Başlık yok	
692	Matla	1	Başlık yok	
693	Matla	1	Başlık yok	
694	Matla	1	Başlık yok	
695	Matla	1	Başlık yok	
696	Matla	1	Başlık yok	
697	Matla	1	Başlık yok	
698	Matla	1	Başlık yok	
699	Müfred	1	Başlık yok	
700	Mesnevi	7	Bitlis'de İken Ġalağa'da Doğtor Emîn Beg'e	
701	Bend	1	Doğtora Yazdığım Mektûb İçinde	Bu şiir 3 dizeden oluşan bir benddir.

			Ṭanbūrī Şalāḥu'd- dīn'e	
702	Bend	1	Bu Dağı	Bu şiir 3 dizeden oluşan bir benddir.
703	Müselles	6 Bend	Bu Meyānda Üstād Şehīr Ṭanbūrī Cemīl Beg Merḥūma	Rüşdī bu şiirde mahlas kullanmamıştır.
704	Müselles	4 Bend	Oğlı Mes'ūd Ḥaqqında	Rüşdī bu şiirde mahlas kullanmamıştır.
705	Mesnevi	5	Kemānī-i Şehīr Necātī Beg'e	
706	Müselles	2 Bend	Ḥānende-i Mümtāz Ḥāfız Mustafā Efendi	
707	Nazm	2	Ma'denī Ṭanbūr Müciidi Zeyn'el- 'Ābidī'niñ Oğlı Cemāl Ḥaqqında	
708	Bend	1	Başlık yok	Bu şiir 3 dizeden oluşan bir benddir.
709	Müselles	2	Başlık yok	
710	Nazm	2	Başlık yok	
711	Nazm	2	Körḥān-zāde Ḥalīl'e Yazdığım Şeyler	
712	Nazm	2	Başlık yok	
713	Nazm	2	Başlık yok	
714	Nazm	2	Başlık yok	
715	Nazm	2	Başlık yok	
716	Nazm	2	Başlık yok	
717	Nazm	2	Başlık yok	

718	Nazm	2	Ḳadīfe-zāde Sālīm Efendi	
719	Nazm	2	Şücaeddīn-zāde Sālīm Efendi	
720	Nazm	2	Tüccārdan ‘Arab-zāde Aḥmed Efendi	
721	Nazm	2	Başlık yok	
722	Nazm	2	Şeyḥ-zāde ‘Avnī	
723	Nazm	3	Şādık İḥvānımdan Kümbüloglu Tüysüz Mustafā Efendi	
724	Mesnevi	6	Başlık yok	
725	Kıt’a	2	Başlık yok	
726	Mısra	1	Başlık yok	
727	Müfred	1	Başlık yok	
728	Murabba	8 Bend	Bitlis’de İken İstanbul Muḥāsebe Müdüri ve El-ān İstanbul Defterdār Mu‘āvini Vāhid Beg’e	
729	Mesnevi	28	Bitlis Aḥvālī	Bu şiirin türü Hasb-i hâldir.
730	Mesnevi	23	El‘azīz’de İken Bitlis’de Mālīye Ketebesinden Ğazā’ī Nāmında Bir Zāta	Bu şiirin türü Hasb-i hâldir.
731	Mesnevi	8	Mekteb Mu‘allimlerinden Rıf‘at Bey	

			Nāmında Sevdigim Bir Zāta	
732	Nazm	5	Başlık yok	
733	Nazm	2	Başlık yok	
734	Nazm	3	Başlık yok	
735	Nazm	4	Başlık yok	
736	Gazel	19	Başlık yok	Gazel-i mutavvel örneğidir.
737	Matla	1	Başlık yok	
738	Matla	1	Başlık yok	
739	Nazm	2	Başlık yok	
740	Nazm	2	Başlık yok	
741	Matla	1	Başlık yok	
742	Nazm	2	Başlık yok	
743	Matla	1	Başlık yok	
744	Matla	1	Başlık yok	
745	Matla	1	Başlık yok	
746	Müfred	1	Başlık yok	
747	Matla	1	Başlık yok	
748	Matla	1	Başlık yok	
749	Nazm	2	Başlık yok	
750	Matla	1	Başlık yok	
751	Matla	1	Başlık yok	
752	Matla	1	Başlık yok	
753	Müfred	1	Başlık yok	
754	Matla	1	Başlık yok	
755	Matla	1	Başlık yok	
756	Kıt'a	3	Başlık yok	
757	Matla	1	Başlık yok	
758	Matla	1	Başlık yok	
759	Matla	1	Başlık yok	
760	Matla	1	Başlık yok	
761	Müfred	1	Başlık yok	

762	Matla	1	Başlık yok	
763	Kıt'a	2	Başlık yok	
764	Matla	1	Başlık yok	
765	Matla	1	Başlık yok	
766	Matla	1	Başlık yok	
767	Matla	1	Başlık yok	
768	Mısra	1	Başlık yok	
769	Nazm	2	Başlık yok	
770	Matla	1	Başlık yok	
771	Müfred	1	Başlık yok	
772	Matla	1	Başlık yok	
773	Müfred	1	Başlık yok	
774	Müfred	1	Başlık yok	
775	Matla	1	Başlık yok	
776	Nazm	2	Başlık yok	
777	Müfred	1	Başlık yok	
778	Müfred	1	Başlık yok	
779	Matla	1	Başlık yok	
780	Nazm	2	Başlık yok	
781	Nazm	2	Başlık yok	
782	Nazm	2	Başlık yok	
783	Nazm	2	Başlık yok	
784	Matla	1	Başlık yok	
785	Matla	1	Başlık yok	
786	Nazm	2	Başlık yok	
787	Matla	1	Başlık yok	
788	Matla	1	Başlık yok	
789	Nazm	2	Başlık yok	
790	Matla	1	Başlık yok	
791	Nazm	2	Başlık yok	
792	Matla	1	Başlık yok	

793	Kaside	7	Çankırı Belediye Re'îs-i[i] Eski Hâtır-şinâs Sa'îd Beg'e	
794	Matla	1	Başlık yok	
795	Matla	1	Başlık yok	
796	Matla	1	Başlık yok	
797	Matla	1	Başlık yok	
798	Matla	1	Başlık yok	
799	Matla	1	Başlık yok	
800	Matla	1	Başlık yok	
801	Matla	1	Başlık yok	
802	Matla	1	Başlık yok	
803	Matla	1	Başlık yok	
804	Matla	1	Başlık yok	
805	Matla	1	Başlık yok	
806	Matla	1	Başlık yok	
807	Müfred	1	Başlık yok	
808	Müfred	1	Başlık yok	
809	Müfred	1	Başlık yok	
810	Matla	1	Başlık yok	
811	Müfred	1	Başlık yok	
812	Müfred	1	Başlık yok	
813	Matla	1	Başlık yok	
814	Matla	1	Başlık yok	
815	Müfred	1	Başlık yok	
816	Matla	1	Başlık yok	
817	Matla	1	Başlık yok	
818	Matla	1	Başlık yok	
819	Matla	1	Başlık yok	
820	Müfred	1	Başlık yok	

821	Bend	1	Başlık yok	Bu şiir 3 dizeden oluşan bir benddir.
822	Nazm	2	Başlık yok	
823	Matla	1	Başlık yok	
824	Müfred	1	Başlık yok	
825	Nazm	2	Şarāb Fabrikasında Müdür Hāyri Efendi	
826	Matla	1	Başlık yok	
827	Matla	1	Başlık yok	
828	Matla	1	Başlık yok	
829	Nazm	5	Tekirtağı'nda Biñbaşılıđdan Teķā'id 'Alī Rızā Beg'e	
830	Matla	1	Başlık yok	
831	Nazm	3	Başlık yok	
832	Nazm	4	Tekirtağı Müftisi Hüseyn Efendi'ye	
833	Matla	1	Başlık yok	
834	Mesnevi	12	Cebel-i Bereket Vergi Me'mūrı Muhterem İbrāhim Beg'in El Yazmasıyla Hālā Evrāk-ı Perişānım Arasında Mevcūd Şadrā'zam Koca Rāđıp Paşa Merhūmuñ İstihrācı	Koca Rāđıp Paşa İstihrāc-nāme türündeki bu şiirinde, 93 Harbi olarak da isimlendirilen 1878 Osmanlı-Rus Savaşı ile Plevneli Gazi Osman Paşa'nın nereli olduğu ve fiziksel özelliklerini tahmin etmiştir. Aynı zamanda şiirin 6. beytinde Koca Rāđıp Paşa, ismi ile mahlasının toplamının 93 Harbi'ne tekabül ettiğini belirtmektedir.

835	Murabba	5	‘Ârif İlâhî Bir Çobanıñ İstihrâcı (1283)	Bu istihrâc-nâme Rif’atı tarafından yazılmıştır.
836	Mesnevi	20	Şeyh Muhyi’ d-dîn-i ‘Arabî’niñ İstihrâcı	Muhyiddin Arabî <i>İstihrâc-nâme</i> türündeki bu mesnevisinde 1912-1913 Balkan Savaşlarını tahmin etmiştir.
837	Kaside	25	Niyâzî-i Rûmî’niñ İstihrâcı	
838	Kaside	15	Bu Dağı	
839	Bend	1	Bosnevî Baba Tarafından	
840	Bend	1	Bu da Birinin Sözi	Bu şiirin kime ait olduğu belirsizdir.
841	Düzyazı		Hz. Ali tarafında tahmin edilen bu istihrâc-nâme metni mensur bir eserdir.	
842	Murabba	29	Başlık yok	Bu murabbanın türü semaidir.
843	Matla	1	Başlık yok	
844	Matla	1	Başlık yok	
845	Matla	1	Başlık yok	
846	Müfred	1	Başlık yok	
847	Müfred	1	Başlık yok	
848	Matla	1	Başlık yok	
849	Müfred	1	ZİRDE Beyit Fuzûlî’niñdir	Bu beyit Fuzûlî’nin divanında bulunan 19. gazelin 3. beytidir. Külliyât’ta sadece bu beyit yer aldığı için ve murassa kafiye düzeninde olmadığı için çalışmada müfred beyit içinde değerlendirilmiştir.

850	Müfred	1	Başlık yok	Bu beyit Emrî'nin divanında bulunan 235. gazelin 3. beytidir. Külliyyât'ta 4. Murad ve Nef'î'nin ağzından söylenerek aralarında geçen muammaya işaret etmektedir.
851	Matla	1	Başlık yok	Şeyhülislam Yahyâ'ya ait olan bu beyit 4. Murad ve Nef'î'nin ağzından söylenerek aralarında geçen muammaya işaret etmektedir.
852	Mısra	1	Başlık yok	
853	Matla	1	Başlık yok	
854	Nazm	3	Başlık yok	
855	Matla	1	Başlık yok	
856	Matla	1	Başlık yok	
857	Matla	1	Başlık yok	
858	Matla	1	Başlık yok	
859	Matla	1	Başlık yok	
860	Matla	1	Başlık yok	
861	Matla	1	Başlık yok	
862	Matla	1	Başlık yok	
863	Matla	1	Başlık yok	
864	Matla	1	Başlık yok	
865	Nazm	4	Vâsıf-ı Enderünî'ye Nazîremiz	Enderunlu Vâsıf'ın “bu yâ” redifli gazeline yazılan naziredir.
866	Matla	1	Kemâlpaşazâde'ye Nazîre	Bu beyit İbn-i Kemal'in “-âb” redifli gazeline yazılan naziredir.
867	Müfred	1	Başlık yok	
868	Nazm	2	Başlık yok	

869	Mesnevi	2	Başlık yok	
870	Matla	1	Başlık yok	
871	Matla	1	Füzûlî'nin Hadîkatü's- sü'edâ'sından	Fuzûlî'nin Hadîkatü's- süedâ'sında bulunan bu beyit Külliyât'ta tek başına yer aldığı için çalışmada "Matla" olarak değerlendirilmiştir.
872	Mesnevi	2	Bu Dağı	Yine bu beyitler de Fuzûlî'nin Hadîkatü's-süedâ isimli eserinin "Fasl-ı İbtılâ-yı Halîlullah Aleyhisselâm" başlığı altına yer almaktadır.
873	Kıt'a	3	Şâ'ir Merhûm u Muhterem Mehmed 'Akif Bey'in Hasta Yatağında Yazup Baş Ucuna Aşdığı Ebyât	Bu şiir Mehmet Akif Ersoy'un eseri olan Safahat'ta "Gölgeler" bölümü "Resmim İçin" başlığı altında yer alan bir <i>Kıt'a</i> 'dır.
874	Nazm	7	Başlık yok	
875	Matla	1	Rüşenî Tarîkına Şâ'ir Merhûm Bâkî'nin Beyti	Bâkî'ye ait olan bu beyit divanda bulunmamaktadır.
876	Matla	1	Şâ'ir Bâkî'ye Nâçiz Nazîrem	Bu beyit yukarıda bahsi geçen Bâkî'nin beytine yazılan naziredir.
877	Matla	1	Şâ'ir Tîgî	Bu beyit Edirneli Tîgî'ye aittir.
878	Matla	1	Tîgî-i Merhûma Nazîre-i Tağyîr	Bu beyit yukarıda bahsi geçen Edirneli Tîgî'nin "-a bizi" redifli beytine yazılan naziredir.

879	Nazm	2	Bu Dağı	Yine bu şiir de Edirneli Tîgî'nin “-a bizi” redifli beytine yazılan naziredir.
880	Müfred	1	Şadrâ'zam Koca Râgıb Paşa Anıñ Şadâret Tārîhî	Fıtnat Hanım'a ait olan bu beyit Koca Râgıb Paşa'nın Hicrî 1170 tarihindeki vezareti için düşülen tarihtir.
881	Matla	1	Başlık yok	Bu beyit Müfîd-i Bursevî'ye aittir.
882	Müfred	1	Başlık yok	Külliyât'ta Şehrî-i Tekfûrtağı'na atfedilen bu beyit Selânikli Meşhûrî'ye aittir.
883	Matla	1	Başlık yok	Külliyât'ta İlâhî'ye ait olduğu atfedilen bu beyit Nâbî'ye aittir.
884	Matla	1	Başlık yok	Külliyât'ta “nazm-ı mechûl” olarak nitelendirilen bu beyit Necâtî'ye aittir.
885	Matla	1	Başlık yok	Bu beyit Hâletî'ye aittir.
886	Müfred	1	Başlık yok	Bu beytin kim tarafından yazıldığı belli olmadığı için “lâ” ibaresi kullanılmıştır.
887	Müfred	1	Başlık yok	Bu beytin kim tarafından yazıldığı belli olmadığı için eserde “lâ” ibaresi kullanılmıştır.
888	Müfred	1	Başlık yok	Bu beyit Keçecizâde İzzet Molla'ya aittir.
889	Müfred	1	Başlık yok	Bu beyit Şeyhülislâm Yahyâ'ya aittir.

890	Kıt'a	2	Başlık yok	Külliyyât'ta Hayâlî'ye atfedilen bu kıt'a Nedîm' e aittir.
891	Matla	1	Başlık yok	Bu beyit Şînâsî'ye aittir.
892	Matla	1	Başlık yok	Bu beytin kim tarafından yazıldığı belli olmadığı için eserde "lâ" ibaresi kullanılmıştır.
893	Müfred	1	Başlık yok	Bu beyit Osman Nevres'e aittir.
894	Matla	1	Başlık yok	Bu beyit Bâkî'ye aittir.
895	Matla	1	Başlık yok	Bu beyit Tîgî'ye aittir.
896	Matla	1	Başlık yok	Bu beytin kim tarafından yazıldığı belli olmadığı için eserde "lâ" ibaresi kullanılmıştır.
897	Matla	1	Başlık yok	Bu beyit Şeyhülislâm Yahyâ'ya aittir.
898	Matla	1	Başlık yok	Rüşdî'ye ait olmayan bu beytin şairi eserde belirtilmemiştir. Kaynaklarda bu beytin şairi "lâ-edrî" olarak belirtilmiştir. ⁸⁴
899	Matla	1	Başlık yok	Bu beyit Dürrî'ye aittir.
900	Matla	1	Başlık yok	Bu beyit Fuzûlî'ye aittir.
901	Matla	1	Başlık yok	Bu beyit Fuzûlî'ye aittir.
902	Matla	1	Başlık yok	Şair bu beytin altına mahlasını Rüşdî-i nâçiz olarak kullanmıştır.
903	Matla	1	Başlık yok	Şair bu beytin altına mahlasını Rüşdî-i nâçiz olarak kullanmıştır.

⁸⁴ Şerife Akpınar, Konya Bölge Yazma Eserler Kütüphanesi "3469" Numarada Kayıtlı Bir Şiir Mecmûası", Turkish Studies 10/8, 2015, 370.

904	Matla	1	Başlık yok	Eserde Şem'î'ye atfedilen bu beyit Şûrî'ye aittir.
905	Matla	1	12 Nisân 1359 Tarihinde Edirne'de Selimiye Câmî'-i Şerîfi Müze-hânesindeki Bir Levhadan Alındı	Selimiye Cami'nin Müzesinde asılı olan bu beyit Pîr Hasan Sezai Gülşenî'ye aittir.
906	Bend	1	Bu Dahı Diger Bir Levhadan	Kaynaklarda bu şiirin Afyonkarahisar Mevlevihanesi'nde 5 numaralı levhada kayıtlı olduğu bilgisi yer almaktadır. ⁸⁵
907	Kaside	14	Şâh-ı Şühedâ Hafîd-i Habîb-i Hudâ İmâm-ı Hüseyin Rażıallâhu Te'âlâ 'Anha Hâzretleriniñ Kerbelâ'da Çekdiği Elemden Kazandığı Pâyesi	Bu şiirin türü Kerbela Mersiyesi'dir.
908	Bend	1	Bu da Ayrı	3 dizelikten oluşan bu bend de Hz. Hüseyin'in methidir.
909	Matla	1	Başlık yok	Şair bu beytin altına mahlasını Rüşdî-i nâçiz olarak kullanmıştır.

⁸⁵ Orhan Altuğ, Afyonkarahisar Mevlevihanesi'ndeki Levhaların Hat Sanatı Bakımından Değerlendirilmesi ve Levhaların Bugünkü Durumu, VII. Afyonkarahisar Araştırmaları Sempozyumu Bildirileri, 2005, 448-449.

910	Matla	1	Başlık yok	Şair bu beytin altına mahlasını Rüşdî-i nâçîz olarak kullanmıştır.
911	Müfred	1	Başlık yok	Bu beyit Şeyh Gâlip'e aittir.
912	Matla	1	Başlık yok	Şair bu beytin altına mahlasını Rüşdî-i nâçîz olarak kullanmıştır.
913	Matla	1	Başlık yok	Şar bu beytin altına mahlasını Rüşdî-i ezâkâr olarak kullanmıştır.
914	Matla	1	Başlık yok	
915	Matla	1	Başlık yok	
916	Matla	1	Başlık yok	
917	Bend	1	Başlık yok	Bu şiir 3 dizeden oluşan bir benddir.
918	Matla	1	Başlık yok	
919	Müfred + Düzyazı	1	Dervîş Ferruhî Saruhan Sancağı Muzâfâtından Akhîşar Nâm Çaşaba Ahâlisine	Akhisarlı Ferruhî'nin yanlış anlaşılan bir beyti örnek gösterilmiş ve altına da yanlış anlaşılma sebebi düzyazıyla açıklanmıştır.
920	Müfred + Düzyazı	1	Başlık yok	Ahmed Sabuhî Dede hakkında bilgilere yer verildikten sonra bir müfred beyit örnek gösterilmiştir.
921	Düzyazı + Matla	1	Hâfız Manastırî İsmi Ebübekir	
922	Matla	1	Başlık yok	Bu beyit Nedim'e aittir.
923	Matla	1	Başlık yok	Şair bu beytin altında mahlasını Rüşdî-i nâçîz olarak kullanmıştır.

924	Matla	1	Başlık yok	Şair bu beytin altında mahlasını Rüşdî-i elîm olarak kullanmıştır.
-----	-------	---	------------	--

Rüşdî'nin eserinde bulunan şiir ve düzyazı metinleri yukarıdaki tabloda ayrıntılı bir şekilde gösterilmiştir. Bu tabloya göre eserde toplamda 924 metin örneğine rastlanılmış olup bunlardan 912'si şiir, geri kalanı ise mısra ve düzyazı metin örnekleridir. Eserde yer alan şiirlerin tamamı Rüşdî'ye ait değildir. Şair beğendiği şairlerin hoşça giden şiir ve beyitlerini de derlemiştir. Dolayısıyla bu eser Rüşdî'nin edebi zevkini de yansıtan bir mahsuldür.

Şiirlerde tercih edilen nazım şekillerinin kullanım sıklığı sayıca şu şekildedir: 476 matla, 118 müfred, 166 nazm, 49 mesnevi, 32 gazel, 6 kaside, 32 kıt'a, 5 murabba, 7 müselles, 3 müseddes, 5 tuyuğ, 1 semai, 1 mani ve 13 bend. Şiirlerin yanı sıra Hz. Ali'ye ait mensur tarzda yazılan bir istihrâc-nâme metni, eserin sonlarına doğru bazı şairler hakkında bilgi veren tezkire niteliğinde düzyazı metinleri, şairin hayat felsefesini akseden özlü sözler ve mısralar da bulunmaktadır.

1.3.3. Mevlidü'n-nebî

Külliyât'ın 130-157. sayfaları arasında bulunan bu müstakil şiir, eserdeki mesneviler arasında en hacimli olanıdır. 256 beyit tutarında olan mesnevi aruzun “fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün” kalıbıyla yazılmıştır. Bir tevhid, na't ve münâcât bulunan eserin muhtevasında Hz. Muhammed'in doğumu, miraç hadisesi, Hz. Muhammed'in vefatı anlatılmaktadır.⁸⁶

1.3.4. Menâkıb-ı Şeyh Ali

Külliyât'ın 31-44. sayfaları arasında yer alan müstakil şiiri ise menâkıb-nâme'dir. Aruzun “fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilün” kalıbıyla yazılan bu menâkıb-nâme 202 beyit tutarındadır. Rüşdî, Şeyh Ali namındaki şeyhinin kerametlerini bu eserde

⁸⁶ Ayrıntılı bilgi için bk. Mehmet Fatih Köksal,

anlatmaktadır. Şeyh Ali ile ilgili bilgilerin yer alması ve dönemin tarihi ve sosyal olaylarını yansıtmaya yönüyle eser, biyografik ve tarihî kaynak niteliğindedir.⁸⁷

1.3.5. Mi'râciyye

Bu müstakil eser Külliyyât'ta yer alan ilk mesnevidir. Külliyyât'ın 1-16. sayfaları arasında yer almaktadır. 234 beyit tutarında olan mi'râciyye aruzun "mef'ûlü mefâ'ilün fe'ûlün" kalıbıyla yazılmıştır. Eserin muhtevasında na't, Hz. Muhammed'in mucizevi doğumu ve mi'râc hadisesi yer almaktadır.

1.3.6. Diğer Şiirleri

Külliyyât'ta yer alan diğer mesneviler ve bu mesnevilerin türleri şu şekildedir: fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilün kalıbıyla yazılan ve 190 beyit tutarında olan "na't", "mef'ûlü mefâ'ilü mefâ'ilü fe'ûlün kalıbıyla yazılan 32 beyit tutarındaki "şefâ'at-nâme", mef'ûlü mefâ'ilü mefâ'ilü fe'ûlün kalıbıyla yazılan 21 ve 35 beyit tutarında yazılan iki "şehir methiyesi", fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilün kalıbıyla yazılan 20 beyit tutarındaki "nasihat-nâme, fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilün kalıbıyla yazılan 21 beyit tutarındaki münâcât, mef'ûlü mefâ'ilü mefâ'ilü fe'ûlün kalıbıyla yazılan 141 beyit tutarındaki "münâcât", mef'ûlü mefâ'ilü mefâ'ilü fe'ûlün kalıbıyla yazılan 10 ve 8 beyit tutarında iki "tebrik-nâme", mefâ'ilün mefâ'ilün fe'ûlün kalıbıyla yazılan 19 beyitten oluşan "sergüzeşt-nâme", fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilün kalıbıyla yazılan 33 beyit tutarındaki "mersiye", fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilün kalıbıyla yazılan 23 ve 28 beyit tutarındaki iki "hasb-i hâl", Muallim Rıfat Bey, Doktor Emin Bey ve ünlü kemancı Necâti Bey için 5, 7 ve 8 beyit tutarında 3 "medhiye" kaleme almıştır.

Rüşdî'nin kaside nazım şekliyle kaleme aldığı şiirlerin türü: mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün kalıbıyla yazılan ve 19 beyit tutarında olan na't, 16 beyit tutarında olan ve aruzun "mef'ûlü mefâ'ilü mefâ'ilü fe'ûlün" kalıbıyla yazılan mi'râciyye, aruzun fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün" kalıbıyla 14 beyit tutarında kaleme aldığı Kербela Mersiyesi, Eski Çankırı Belediye Başkanı Said Bey'i övdüğü 7 beyitten hasıl olan medhiye bulunmaktadır. Şair bu şiirlerinin yanı sıra nazm, gazel, kıt'a, tuyuğ, müselles, müseddes ve murabba gibi muhtelif nazım şekilleriyle şiirler yazarak

⁸⁷Bu Menâkıb-nâme tarafımızca ayrıntılı bir şekilde incelenerek bir makale yayımlanmıştır: Filiz Kılıç-Şerife Güz, Rüşdî'nin Menâkıb-ı Şeyh Ali Adlı Eseri, Akademik Dil ve Edebiyat Dergisi, Cilt 6, Sayı 4, 2022, 1115-1147.

hacimli bir eser meydana getirmiştir. Bahsi geçen bu eser ve şiirler çalışmamızın “nazım şekilleri” bahsinde ayrıntılı bir şekilde izah edilmiştir.

1.3.7. Rüşdî'nin Eserde Şiirlerine Yer Verdiği Şairler

Rüşdî'nin Külliyyâtı'nda toplam 912 şiir bulunmaktadır. Bu şiirlerden 852 adedi Rüşdî'ye, 60 adedi de farklı şairlere aittir. Rüşdî, etkisinde kaldığı şairlerin beğendiği şiirlerini eserin muhtelif sayfalarına kaydederek edebi zevkini ortaya koymuştur. Rüşdî'nin Külliyyât'ta şiirlerinden örnekler verdiği bu şairler ve yaşadıkları yüzyıllar şöyledir:

Tablo 1.5.Külliyyât'ta Şiirleri Bulunan Şairler

Sıra	Şairin Mahlası	Yaşadığı Yüzyıl	Şiirlerin Bulunduğu Sayfa Numaraları
1	Nâbî	17. yy	44, 169, 325
2	Fuzûlî	16. yy	44, 171, 317, 326
3	Antepli Aynî	18.yy	170
4	Nef'î	17. yy.	170
5	Şeyh Gâlib	18. yy.	172, 173, 328
6	Hulûsî Dede (İsmail Hulûsî)	18. yy.	172
7	Tıflî	17. yy.	173
8	Himmetzâde Şeyh Abdussamed	18. yy	178
9	Şeyh Muhyiddin Arabi	13. yy.	192, 306
10	Bağdatlı Rûhî	16.yy.	229
11	Yahyâ Bey	19. yy.	235
12	Gaybî Sun'ullah	17. yy.	263
13	Meşâmî	16. yy.	264
14	Nev'î	16. yy.	267, 325
15	Koca Râgıb Paşa	18. yy.	303
16	Rif'atî	17. yy.	304

17	Niyâzî-i Rûmî	?	307, 309
18	Bosnavî Baba	?	310
19	Emrî	16. yy.	317
20	Şeyhülislam Yahyâ	17. yy.	326
21	Mehmet Akif Ersoy	20. yy.	321
22	Bâkî	16. yy.	324, 325
23	Edirneli Tîgî	17. yy.	324, 326
24	Fitnat Hanım	18. yy.	324
25	Müfid-i Bursevî	17.yy.	325
26	Selânikli Meşhûrî	19. yy.	325
27	Necâfî	15. yy.	325
28	Hâletî	17. yy.	325
29	Keçecizâde İzzet Molla	19. yy.	325
30	Nedim	18. yy.	325
31	Şinâsi	19. yy.	325
32	Osman Nevres	19. yy.	325
33	Dürri	18. yy.	326
34	Şûrî	16. yy.	326
35	Pir Hasan Sezâi	18. yy.	326
36	Derviş Ferrûhî	16. yy.	331
37	Ahmed Sabûhî Dede	17. yy.	331
38	Hâfız Manastrî	18. yy.	332

Tablodan da anlaşılacağı üzere Rüşdî, 38 farklı şairden 60 şiir derlemiştir. 17. ve 18. yüzyıl şairlerin şiirlerine ağırlık verdiği için o şairlerin daha fazla tesiri altında kalmıştır diyebiliriz. Zaten Rüşdî'nin hikemî üslubuyla şiirler kaleme alması da bunun bir göstergesidir.

İKİNCİ BÖLÜM

ŞEKİL İNCELEMESİ

2.1. Nazım Şekilleri

“Tekke şairlerini, belirli bir nazım şekli ile sınırlamak doğru değildir. Zira, pek çok tekke şairi, dünden bugüne kadar, divan şairleri kadar divan tarzında kuvvetli eserler vermişlerdir.⁸⁸” Tekke şiirinin bir mümessili olduğunu düşündüğümüz Rüşdî de şiirlerinde klasik Türk edebiyatının nazım şekillerini tercih etmiştir. Bunun yanı sıra şair sayıca az da olsa halk edebiyatı nazım şekillerini de kullanmıştır.

Rüşdî, eserini klasik divan tertibiyle düzenlemediği için ve başlıklarda şiirlerin nazım şekline dair bilgiler kaydetmediği için şiirlerin biçimsel özelliklerinden yola çıkarak hangi nazım şekillerini tercih ettiği böylelikle tespit edilmiştir. Şiir Külliyyâtı’nda klasik Türk edebiyatı nazım şekillerinden; *mesnevî, gazel, kaside, kıt’a, nazm/nazım, tuyuğ, murabba, müselles, müseddes, matla ve müfred beyitler; halk edebiyatı nazım şekillerinden de semai ve mani* olmak üzere toplamda 14 farklı nazım şekliyle şiirler kaleme almıştır. Aşağıdaki tabloda Külliyyât’ta bulunan nazım şekilleri ve kullanım sıklıkları belirtilmiştir:

Tablo 2.1.Külliyyât’ta Tercih Edilen Nazım Şekilleri

Nazım Şekilleri	Kullanım Sıklığı
Matla	476
Nazm	166
Müfred	118
Mesnevi	49
Gazel	32

⁸⁸ Abdurrahman Güzel, Tekke Şiiri, Türk Dili Dil ve Edebiyat Dergisi, Cilt LVI, Sayı 445-450, 1989, 281.

Kıt'a	32
Müselles	7
Kaside	6
Murabba	5
Tuyuğ	5
Müseddes	3
Semai	1
Mâni	1
Bend	13
Toplam	912

Eserde toplam 912 şiir mevcuttur. Bunlardan 852 şiir Rüşdî'ye ait, 60 şiir ise farklı şairlere aittir. Külliyyât'ta en fazla kullanılan nazım şekli matladır. Kısa olması bakımından şair eserinde matla nazım şeklini daha çok tercih etmiştir. Matla'ı sırayla nazm, müfred ve mesnevi takip etmektedir. Tabloda yer alan bu nazım şekillerinin yanı sıra bend ve mısralar da eserde yerini almıştır.

2.1.1. Nazm/Nazım

Nazm/nazım; "kıt'anın ilk beyti kafiyeli olan şeklidir. Kafiye örgüsü aa ba ca.. düzenindedir. Yani şekil ve kafiyelenişi bakımından gazele benzer. Yalnız mahlas beytinin bulunmayışı ve konusunun değişik olmasıyla gazelden ayrılır.⁸⁹" Divanlarda genellikle mukatta'ât ve rubaiyât başlıkları altında yer alan nazm, Külliyyât'ın bütününe yayıldığı için belli bir başlık altında toplanmış değildir.

Konu bakımından kıta gibi, hemen her konuda yazıldığı görülür. İki beyitten başlar, 15 beyte kadar uzayabilir. İki den fazla beyitle yazılan nazımların daha çok olaylara tarih düşürmede, övgü ve yergide kullanıldığı ifade edilir. Bütün mısraları kafiyeli olan nazımlara da rastlanır.⁹⁰ Nazımın bu hususiyetleri dikkate alınarak Rüşdî'nin kaleme aldığı 166 nazımda şu özellikler tespit edilmiştir: Külliyyât'ın genelindeki nazımlar, 2-7 beyit aralığındadır. Şiirlerin kafiye örgüsü ağırlıklı olarak aa ba ca.. şeklindedir.

⁸⁹Haluk İpekten, Eski Türk Edebiyatı Nazım Şekilleri ve Aruz, İstanbul: Dergah Yayınları, 2012, 58.

⁹⁰M. Yekta Saraç, Klasik Edebiyat Bilgisi Biçim-Ölçü-Kafiye, İstanbul: 3F Yayınevi, 2007, 74.

Rüşdî, nazımlarda hemen hemen her konuya değinmiştir. Hz. Peygamber'e övgü ve O'ndan şefaât isteme, Allah'a niyaz edip yalvarma, dünyanın faniliği, gençliğe özlem, ihtiyarlık, dosta kavuşma arzusu, ayrılık, gurbet, feleğin zulmü, bahtsız ve dertli olması, aşk, sevgilinin güzelliği gibi geniş bir konu alanıyla nazımlarını oluşturmuştur. Şairin bu konularla yazdığı nazımlar, klasik üslupla yazılan gazelleri andırmaktadır. Bilhassa aşk, sevgilinin güzelliği, feleğin zulmü ve dünyanın faniliğini anlattığı nazımlarında âşıkane ve rindane gazel havası vardır:

Ma'nevî cânânı görseñ zâhidâ bezmiñde sen
O 'azîz nefsi fedâ eyler idiñ ey bî-ğayâ (Nzm. 72/2)

Öyle dem ki hîç kalır zevkinde 'âlemler bütün
Mey virirken dest-i sîmîniyle cânân dünki gün (Nzm. 104/1)

Bulursañ sen bu Leylâ'yı naşıl Mecnûn olmazsın
Göñül vir böyle cânâna cihânda eyle iftiğâr (Nzm. 128/2)

Ey dilber-i nâz gözleriñe cân mı tayansun
Rûyînda olan pertev-i bî-misle mi yansun (Nzm. 219/1)

Atmaz mısın ey göñlüme pertev yüzi neyyir
Atsañ idecek âteşiñiz 'aşkıma te'sîr (Nzm. 79/1)

Fânîde giçen zamân hayâldir
Hep anda dönen de kıl ü kâldir (Nzm. 824/3)

A felek itme baña gayrı zulüm
Kederimden bilemem sağ u şolum (Nzm. 539/1)

Yağmadık cân yıkmadık ev koymadıñ 'âlemde dün
Zâlimâ kılmış perîşân seni ol zulmüñ bugün (Nzm. 772/1)

Dost firqatiniñ batsa da tā rūḥuma ḥārı
Sönmez bu muḥabbet güliniñ dilde bahārı (Nzm. 362/1)

Bugün yārān firākıyla coşan āhiñ eşeri
Aķıtsın gözlerimden dem ‘ göñülden de kederi (Nzm. 521/1)

Ararım āh yine ol gençligimiñ hoş demini
Bulamam ḥāl-i herem derdleriniñ merhemini (Nzm. 105/1)

Ayrıca şair dostlarına ve hürmet gösterdiği kişilere nazımlarıyla medhiyeler yazarak övmüştür. Dostlarına yazdığı medhiyeler mektup tarzındadır. Rüşdî, dostlarını hem övmüş hem de onlara karşı duyduğu özlemi dile getirmiştir. Söz konusu olan bu şiirlerde dostlarının isimlerini lakaplarıyla birlikte şöyle zikretmiştir:

*“Ma ‘denī Ṭanbūr Mūcidi Zeyn ‘el- ‘Ābidī’niñ Ođlı Cemāl Ḥaķķında,
Yāver(başlık yok), Körḥānzāde Ḥalīl’e Yazdığım Şeyler, Ḳadīfe-
zāde Sālīm Efendi, Şüccāeddīn-zāde Sālīm Efendi, Tüccārdan ‘Arab-
zāde Aḥmed Efendi, Şeyḥ-zāde ‘Avnī, Şādıķ İḥvānımdan
Kümbüloğlu Tüysüz Mustafa Efendi”*

Yukarıda isimlerini zikrettiğimiz kişilerin yanı sıra şair, bazı meslek gruplarına mensup hürmet ve takdir ettiği insanlara da nazımlarla medhiyeler yazmıştır. Rüşdî, bu kişilerin isimlerini meslekleriyle birlikte şöyle tanıtmıştır:

*“Merḥūm Çelebi Ḥacı Ḥāķānī Ḥazretler-içün, Tekirṭađı’nda
Biñbaşılıķdan Tekā ‘id ‘Alī Rızā Beg’e, Tekirṭađı Müftisi Ḥüseyn
Efendi’ye, Şarāb Fabrikasında Müdür Ḥayrī Efendi, Tekirṭađı’nda
Dođtor Žiyā Beg’iñ Büyük Birāderi Ma ‘lül Ḥasan Efendi’ye,
Tekirṭađı’nda sā ‘atçı Celālū `d-dīn Efendi, Ma ‘rūfī Ağzından
Söylediğim Nazm”*

Rüşdî'nin nazımlarda bazı durum ve kişileri yerdiği de olmuştur. Allah'ın varlığı ve birliğini sürekli dile getiren şair, tevhid inancı olmayanları, inkâr edenleri aşağıdaki nazımda hicvetmiştir:

Mağberde vü mağşerde olur mısın hâksâr
Ey a'mâ vü bî-fehm seni bir halk iden var (Nzm. 7/1)

Biz çünkü kuluz bu 'acz ile bizde 'akıl tar
Allâh'ı idersin bu 'ağılsızlıkla inkâr (Nzm. 7/2)

Şairin bir başka nazımda hicvettiği kişi ise Lamartine'dir. Lamartine'nin yalandan ibaret olan tabiat ve varlık algısını eleştirmiştir:

Ĥakîm-i meşhûr Lamartin demiş ki
Semâ da arz da cevher de yalandır
Bütün şedâ-yı tabî'at uzun bir efgândır (Nzm. 347/1)
Yalandır bu sözüñ seniñ Lamartin
Yağışmaz mı saña atılsa Martin (Nzm. 349/2)

Rüşdî'nin nazire olarak kaleme aldığı nazımları da mevcuttur. Bu şiirler çalışmamızın nazireler bahsinde ayrıntılı olarak incelendiği için bu kısımda sadece hangi şairlere ve hangi rediflere nazire yazıldığına değinilmiştir. Şair; Şeyh Gâlip'in "kim çeşmimdir ol" redifli, Edirneli Tîgî'nin "-a bizi" redifli ve Bağdatlı Rûhî'nin "-ân ne demdedir" redifli şiirlerine nazım ile nazireler kaleme almıştır.

Şairin nazımlarının bir diğer önemli yanı da kendisi ve çevresiyle ilgili bilgilere yer vermiş olmasıdır. Rüşdî'nin asıl adına, dostlarının isimlerine ve Çorumlu olabileceğine dair bilgilere bu nazımlar aracılığıyla ulaşmaktayız. Ayrıca şairin Tekirdağı'nda bazı meslek gruplarına ait kişilere şiirler yazmasıyla da Tekirdağı'nda ikamet ettiğini düşünmekteyiz.

2.1.2. Mesnevî

Rüşdî'nin Şiir Külliyyâtı'nda tespit ettiğimiz 49 mesnevi bir bölüm adı altında değil eserin muhtelif sayfaları arasında yer almaktadır. Mesnevilerdeki beyit sayıları 2 ile 256 arasında değişmektedir. Nitekim: “İki beyitten başlayarak 20-30 beyite kadar olan kısa mesneviler yazıldığı gibi, mesnevi şekliyle binlerce beyit süren uzun hikayeler, kitaplar da yazılmıştır.⁹¹” Külliyyât'ta mesnevilerin sayısının kaside ve gazellere oranla daha fazla olmasının sebebi mesnevilerde her beytin anlamının kendi içinde tamamlanması ve kafiye örgüsünün her beyitte değişmesinden kaynaklanmaktadır. O nedenle de kafiye örgüsü ve anlam alanı açısından şaire kolaylık sağladığı için mesneviye sıkça başvurmuştur.

Rüşdî, beyit sayıları 2, 3, 5, 7, 8, 10, 15, 19, 21, 23, 33, 35 olan mesnevilerde doğrudan konuya geçmiş, giriş ve bitiş bölümlerine yer vermemiştir. Ancak beyit sayıları 141, 190, 202, 237, 256 olan mesnevileri giriş, konunun işlendiği bölüm ve bitiş şeklinde tertip etmiştir. Nitekim Ünver, mesnevilerin tertip özelliklerini incelerken ilk (XIII-XIV. yy) ve sonraki dönem kısa mesnevilerde giriş ve bitiş bölümlerinin net bir şekilde görülmediğini tespit etmiştir.⁹²

Rüşdî'nin yazdığı ilk mesnevi Külliyyât'ın 1-16. sayfaları arasında yer alan bir mi'râciyyedir. “*Mi'râciyye*, Hz. Peygamber'in mi'râc mucizesini anlatan, daha çok mesnevi ve kaside nazım şekilleriyle yazılan, mensur örnekleri de bulunan türdür. Mi'râciyyeler, Hz. Muhammed'in hâl tercümeleleri olan siretin bir bölümü iken sonradan müstakil bir tür haline dönüşmüşlerdir.⁹³”

Rüşdî'nin kaleme aldığı bu mesneviyi mi'râc-nâme yerine mi'râciyye olarak adlandırmamızın sebebi 234 beyit tutarında kısa müstakil bir şiir olmasındandır. Aruzun “mef'ûlü mefâ'ilün fe'ûlün” kalıbıyla yazılan mesnevinin tertip özellikleri ise şu şekildedir:

⁹¹İpekten, a.g.e., 61.

⁹²Ayrıntılı bilgi için bk., İsmail Ünver, Mesnevî, Türk Dili, Türk Şiiri Özel Sayısı II. (Divan Şiiri), Sayı 415-417, 1986, 432-433.

⁹³Selçuk vd., Osmanlı Edebi Metinlerini Anlama Kılavuzu, Kesit Yay., 2015, 110.

Mi'râciyye'nin giriş bölümü İslami geleneğe uyarak besmele ile başlar ve ardından 3 beyitlik kısa bir tahmidle devam eder. Tahmidden sonra da 4-87. beyitleri arasında Hz. Peygamber'in yaratılan ilk cevher olduğunu, alemlerin onun yüzü suyu hürmetine yaratıldığını ve vasıflarını anlattığı bir na't kaleme alarak bu bölümü sonlandırır. Mesnevilerin giriş bölümünde yer alan sebab-i telif bölümü bu mesnevide bulunmamaktadır. Na'ttan sonra doğrudan konunun işlendiği bölüme geçmiştir. Bu da şairin, mesnevilerin tertip özelliklerini göz ardı ettiği göstermektedir.

Konunun işlendiği bölüm ise; "*Sulţān-ı Enbiyā Hazretleri'niñ Fānī Cihāna Teşrīfi*" başlığıyla başlamaktadır. Rüşdî, 88-99. beyitler arasında Hz. Peygamber'in mucizevî doğumunu tasvir eder. 100-228. beyitler arasında da mi'rac hadisesini anlatır. Bu bölümü kısaca özetleyecek olursak;

- Cebrâ'il'in Ümmü Hani'nin evine Hz. Peygamber'i götürmek için Burak'ı getirmesi,
- Hz. Muhammed'in göğe yükselmesi,
- Arşta bütün peygamberlere imamlık yaparak namaz kıldırması,
- Sidre-i müntehâ'ya kadar Cebrâ'il ile birlikte gitmesi sonra Refref'e binerek Allah'ın huzuruna çıkması,
- Allah'la konuşması ve ümmetini affetmesi için ağlayarak niyaz etmesi.

Mi'rac hadisesini anlattıktan sonra da 229-234. beyitleriyle bitiş bölümüne geçiş yapar. Şair bu beyitlerde Allah'a dua ederek mesneviyi sonlandırır.

Külliyât'ın 17-30. sayfaları arasında bulunan *na't* ise; eserin ikinci mesnevisidir. Aruzun "fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilün" kalıbıyla yazılan bu na't toplamda 190 beyit tutarındadır. "Sözlüklerde bir şeyi överek anlatma, övgü anlamına gelen "na't", edebiyat terimi olarak, Hz. Peygamber'i öven ona duyulan saygı ve sevgiyi dile getiren türdür. Diğer peygamberler, veliler, dört halife, din büyükleri hakkında yazılan na't olarak adlandırılrsa da yaygın anlamda na't, Hz. Peygamber'e duyulan muhabbet ve onun şefaatine nail arzusu ile yazılan şiirleri ifade etmektedir.⁹⁴"

---

⁹⁴Selçuk vd., 117.

Na'tın giriş bölümünde “besmele” yoktur. Rüşdî, ilk 21 beyitte “Allah’a ibadet ve itaat etmek, Allah’ı zikretmek, şükretmek, dünyanın faniliğini anlama, nefis terbiyesi, şeytana aldanmama” gibi öğretiler üzerine yoğunlaşarak dini öğütler verir. Bu yönüyle de eserin bu bölümü dini nasihat-nâmelere benzemektedir. Şair, 22-67. beyitler arasında ise uzunca bir cennet tasviri yaparak giriş bölümünü sonlandırır: “Cennette huri, gülman ve vildanların insanlara hizmet edeceği, her daim zevk ve safa içinde olunacağı, cevr ve cefanın olmayacağı, geçim derdinin, yokluğun olmayacağı, gülbahçeleri ve çeşitli meyvelerin olduğu” bir yer olarak tanıtmıştır.

Mesnevinin asıl bölümü 68-186. beyitleri kapsayan Hz. Peygamber’in övüldüğü kısımdır. Rüşdî, bu bölümde Peygamberimizi methederken “alemleri özü, ümmetlerin mâhı, nebilerin şâhı, yaratılmışların en üstünü” nitelendirmeleri kullanmıştır. Ayrıca Hz. Âdem, Hz. Musa ve Hz. İsa’nın nurunu Hz. Muhammed’den aldıklarını ifade ederek yüceltmıştır. Şair bu bölümün 144-182. beyitleri arasında bazı din büyüklerini ve medh-i çâr-yârı Hz. Muhammed ile olan ilişkileri üzerinden yad ederek onları da övmektedir. Bu övdüğü din büyüklerinin isimleri; Abdulkadir Geylânî, Bistamî, Veysel Karanî, Hallac-ı Mansur, Rifâî, Muhyiddin Arabî ve dört halife olan Hz. Ebu Bekir, Hz. Osman (Zinnûreyn), Hz. Ömer, Hz. Ali’dir.

Ümmeti için Allah’a dua edip ağlayan ve ümmetini kayıran Hz. Peygamber’in şefaatine mazhar olmak isteyen Rüşdî, mesnevinin son iki beytinde Allah’a dua ederek na’tı sonlandırır.

Eserin 61-64. sayfa aralığında yer alan bir diğer mesnevinin türü ise; *Şefâ’at-nâme’dir*. Aruzun “mef’ülü mefâ’îlü mefâ’îlü fe’ülün” kalıbıyla yazılan bu eser 32 beyit tutarındadır. Şair ilk 10 beyitle küçük bir na’t yazarak şiire giriş yapar. 11-32. beyitler arasında ise; Hz. Peygamber’in şefaatine nail olmak için yalvarır ve niyaz ederek mesneviyi sonlandırır. Çok kısa olduğu için, giriş, asıl konu ve bitiş bölümleri yer almamaktadır.

Rüşdî’nin dinî nasihatlerde bulunduğu, okuyucu bilgilendirmek amacıyla yazdığı bir diğer önemli mesnevisi de s.75’te bulunan küçük bir *Nasihat-nâme’dir*. “Fe’ilâtün fe’ilâtün fe’ilün” aruz kalıbıyla kaleme alınan eser 20 beyitten hâsıldır. Şair

bu mesnevîde Kur'ân-ı Kerim'i okumanın önemine ve Kur'ân'ın faziletlerine değinmiştir. Göklerin göğsü, ilâhî irfan ve hikmet, peygamberin mezhebi gibi benzetmelerle Kur'ân'ın yüceliğini nakletmiştir. Rüşdî, Kur'ân'ı ezberlemenin meziyetini, Allah katındaki mertebesini de izah etmiştir. Hafız olan kişinin cennette padişah olacağını, Hz. Peygamber'e komşu olacağını söyleyerek okuyucuyu bu alana yönlendirerek yüreklendirir. En son beyitte de okuyucudan kendi ruhu için Kur'ân okumasını talep ederek nasihat-nâme-yi sonlandırır. Şairin bu şiirini yazmasındaki maksadı okuyucuya öğüt vermek olduğu için dili gayet sade ve anlaşılırdır.

Rüşdî'nin mesnevîlerinde en fazla rastlanılan tür *Münâcât'tır*. Bunlardan ilki Külliyyât'ın 77-79. sayfaları arasında bulunan ve 20 beyitten oluşan küçük bir Münâcât'tır. Aruz ölçüsüyle yazıldığını düşündüğümüz bu şiirin aruz kalıbı hatalı kullanılmıştır. Şiir şekil bilgisi eksik olan şairin bu mesnevîdeki aruz hataları pek de makbul edilmeyen bir yanılmadan kaynaklanmaktadır. Tahminlerimiz doğrultusunda şair, “mef'ûlü mefâ'îlü mefâ'îlü fe'ûlün” aruz kalıbının ikinci ve üçüncü tefilelerinde yanılığa düşerek “mef'ûlü mefâ'îlün mefâ'îlün fe'ûlün” şeklinde Türk edebiyatında daha önce rastlamadığımız bir formda kullanmıştır. Rüşdî, bu münâcât'ta içten ve samimi bir üslupla Allah'ın yüceliği karşısında acizliğini dile getirerek afv ve günahlarının bağışlamasını ister. Bir diğer münâcât ise eserin 80-81. sayfaları arasında bulunan 21 beyitten oluşan mesnevîdir. Aruzun “fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilün” kalıbıyla yazılan bu mesnevîde şair, bu defa çaresizliğini ve aciziyetini daha belirgin bir şekilde ifade ederek Allah'ın lutfuna sığınır. Rüşdî, bu münâcât aracılığıyla içinde bulunduğu zor şartları ifade ederek bir nevî insanlara duyurmak istemiştir.

Münâcât türünde yazılan mesnevîlerden biri de eserin 181-190. sayfaları arasında bulunan 141 beyit tutarındaki şiirdir. Aruzun “mef'ûlü mefâ'îlü mefâ'îlü fe'ûlün” kalıbıyla yazılmıştır. Rüşdî, klasik mesnevî tertip özelliklerine uyarak şiirine besmele ile başlar. Besmelenin ardından “*Fahr-i Âlem Nebiyy-i Hâtem Salla'llâhu Te'âlâ 'Aleyhi ve Sellem Efendimiziñ İlâhi vü 'Ulvî Nûr-ı Dil-ârâsını Müşâhede İçün 'Âşıklarınıñ Cenâb-ı Er-hamu'r-râhiminden Niyâz u İstirhâmları*” başlığını yazar ve ilk beyitte tahmid yaparak şiirine giriş yapar. 2-85. beyitler arasında mi'râciyye yer almaktadır. Mir'râc mucizesi anlatılarak giriş bölümünü sonlandırır. Cebrail'in Burak'ı getirmesi, Hz. Muhammed'in göğe yükselmesi ve Sidre-i muntehâ'ya

ulaşması, Cebrail'in Sidre-i müntehâ'yı geçememesi, Allah'ın huzuruna çıkması ve ümmeti için 6 niyazda bulunması anlatılmaktadır. Çoğu mesnevisinde olduğu gibi bu mesnevide de sebep-i telif bölümüne yer vermeden asıl konu bölümüne geçiş yapar. 86-141. beyitleri kapsayan bu bölümde şair, yapmacıklıktan uzak bir üslupla Hz. Peygamber'e kavuşmak, şefaatine nail olmak ve günahlarının bağışlanması için acziyetiyle Allah'a yalvarır.

Millî Mücadele Dönemi'ne tanıklık eden şair, az da olsa şiirlerinde kahramanlık ve yiğitlik temini işlemiştir. Eserin 84. sayfasında bulunan ve 15 beyitten oluşan mesnevi aruzun “mefâ'îlün mefâ'îlün fe'ûlün” kalıbıyla hamasi tarzda yazılmış bir şiirdir. Mesnevinin ilk üç beytinde Hz. Peygamber'e seslenerek İslam'ın ordusuna yardım çağırısında bulunur. Şair orduyu ve askerleri galeyana getirmek için coşkulu bir şekilde ne yapmaları gerektiğini nasihat eder ve mutlaka zafer elde edeceklerini vurgulayarak askerinin moral ve motivasyonunu sağlar.

Tam bir İstanbul hayranı olan Rüşdî, İstanbul'un güzelliklerini anlattığı iki mesnevi nazım şekliyle “şehir methiyesi” kaleme almıştır. Rüşdî, söz konusu olan bu şiirlerde sadece şehrin güzelliklerini ve nadide güzellerinin olduğunu anlatmış ancak bu güzellerin isimleri, lakapları veya mesleklerine değinmemiştir. Dolayısıyla bu mesnevilerin türü şehrengiz değil, şehir methiyesi olarak değerlendirilmiştir.

Bitlis'te zor şartlar altında yaşamını devam ettiren şair, tekrar İstanbul'a tayininin çıkmasını istemektedir. Bu durumunu çoğu şiirinde sezdirerek duyurmak istemiştir. Zira aşağıda gösterilen her iki İstanbul methiyesinin ilk beytinde duyurduğu gibi.

Bir 'aşk-ı laţîf maţla'ıdır şanki Sitanbul

Açmaz mı 'aceb bir daha ol şehre Hudâ yol (M. 46/1)

Zevk ülkesidir 'âşık-ı nâlâna Sitanbul

Açmaz mı 'aceb bir daha ol şehre felek yol (M. 321/1)

Şehir methiyelerinden ilki; eserin 69-71. sayfaları arasında bulunmaktadır. Aruzun “mef’ûlü mefâ’îlü mefâ’îlü fe’ûlün” kalıbıyla yazılan eser 21 beyit tutarındadır. Rüşdî, İstanbul’a tekrar yolunun düşmesini dileyerek şiirine giriş yapar. 2-6. beyitler arasında İstanbul’un mukaddes bir şehir olduğunu vurgular. Kubbe ve mabetlerinde Hz. Peygamber, Hz. Hızır, Cebrail ve bütün meleklerin bulunduğunu söyleyerek manevî açıdan şehre kutsallık atfeder. 7-17. beyitler arasında okuyucuya ibadet konusunda nasihat eder. İlâhî ev olarak nitelendirdiği ve cennete benzettiği bu ibadethanelerde namaz kılmak, Allah’a dua etmek gerektiğini söyler. 19-21. beyitlerde de günahlarının bağışlanması için Allah’a dua ederek mesneviyi bitirir.

Şairin yazdığı diğer şehir methiyesi ise Külliyyât’ın 193-195. sayfaları arasında bulunmaktadır. Aruzun “mef’ûlü mefâ’îlü mefâ’îlü fe’ûlün” kalıbıyla yazılan bu mesnevi 35 beyit tutarındadır. Rüşdî, bu şiire de tekrardan İstanbul’a yolunun düşmesini isteyerek giriş yapmıştır. 2-10. beyitleri arasında nadide bir yaratılışa sahip olan İstanbul’un herkesi kendine aşık edecek kadar güzellikte olduğunu dile getirir. Çalgıcıları, şarkı söyleyenleri, tanbur nağmeleri, kanun ve keman sesleriyle türlü türlü zevk ve safa unsurlarını barındıran bir şehir olarak tavrı edilmiştir. 11-35. beyitlerde ise İstanbul’da nadide güzellerin olduğunu söyleyerek aşık ile sevgili tasviri üzerinde yoğunlaşmıştır. Şair, mazmunlardan yararlanarak klasik şiire ait aşık ve sevgili tiplerini anlatmıştır. Özetle şair bu şiirde İstanbul’un eğlence unsurlarını ve tanık olduğu genel aşk haletini anlatmıştır. Yine bu şiirde de kişilerin isim, lakap veya mesleklerine değinmemiştir.

Söz konusu olan bu şehir methiyeleri, İstanbul’un iki farklı yüzünü yansıtmaktadır. Şair, birinde İstanbul’un camilerini, kubbelerini ve ibadethanelerini kutsallık atfederek methederken diğerinde ise tam aksine sazlı sözlü eğlencelerini ve aşk manzaralarını övmüştür.

Rüşdî’nin mesnevi nazım şekliyle kaleme aldığı medhiyeler şairi ve eseri tanıtmamız açısından büyük önem arz etmektedir. Rüşdî ve yaşadığı dönemle ilgili birtakım bilgilere bu medhiyeler aracılığıyla ulaşılmıştır. Şair bu şiirlerini, Bitlis’te yaşadığı dönemde devletin ileri gelenleri ve kıymetli dostlarını övmek maksadıyla yazmıştır.

Eserin 196. sayfasında iki ayrı ıydiyye türünde tebrik-nâmeler bulunmaktadır. Bunlardan ilki “*Bitlis’de İken Vâlisi Fehmî Beg’e*” başlığıyla yazdığı tebrik-nâmedir. “Terim olarak *tebrik-nâme* akraba, dost, devlet büyükleri, dinî şahsiyetlere ve saygın kişilere doğum, sünnet, evlilik, terfi, dinî törenler, cülûs, sıhhat bulma, zafer, kudûm, yeni bir yapı inşa etme, satın alma, bir yapının onarılması, yeni yıl vb. vesilelerle sunulan manzum veya mensur eserlerdir.⁹⁵” Rüşdî de Bitlis Valisi Fehmi Bey’in bayramını kutlamak vesilesiyle bu övgü dolu şiiri yazmıştır. Aruzun “mef’ûlü mefâ’îlü mefâ’îlü fe’ûlün” kalıbıyla yazılan mesnevi, 10 beyit tutarındadır. Şair şiirin bütününde Fehmi Bey’in vasıflarını sayarak methetmiştir. Cömert, mümtaz ve latif bir kişiliğe sahip olan valinin bayramını 9. beyitte kutlamıştır. Rüşdî, Fehmi Bey’in cömert olmasını “a keremkâr” şeklinde bilhassa vurgulamıştır. Böylelikle şairin validen ihsan ve yardım beklediği anlaşılmaktadır.

Fehmi Bey’in bayramını kutlamak için yazdığı bir diğer tebrik-nâme ise; “*Yine Bu da Fehmî Beg’e*” başlıklı mesnevidir. Aruzun “mef’ûlü mefâ’îlü mefâ’îlü fe’ûlün” kalıbıyla yazılan şiir 8 beyitten oluşmaktadır. Rüşdî, bu şiirin 1-7. beyitleri arasında Fehmi Bey’in büyüklüğü karşısında şairlik yeteneğinin kifayetsiz kaldığını ifade ederek memduhunu över. En son beyitte de yine bayramını kutlayarak şiirini sonlandırır.

Musikiye merakı olan Rüşdî, musikişinas olan beğendiği kişileri övmekten geri durmamıştır. Külliyyât’ın 272. sayfasında bulunan “*Kemânî-i Şehîr Necâtî Beg’e*” başlıklı çok kısa bir mesnevi kaleme almıştır. Aruzun “mef’ûlü mefâ’îlü mefâ’îlü fe’ûlün” kalıbıyla yazılan şiir 5 beyit tutarındadır. Bir gece vakti Necâtî Bey’i dinlemeye giden Rüşdî, onun yeteneği karşısında hayran kalır ve o geceyi asla unutmuyarak Necâtî Bey’i metheder.

Mesnevi nazım şekliyle yazılmış önemli medhiyelerden biri de “*Mekteb Mu’allimlerinden Rıf’at Bey Nâmında Sevdigim Bir Zâta*” başlıklı şiiridir. Aruzun “mef’ûlü mefâ’îlü mefâ’îlü fe’ûlün” kalıbıyla yazılan şiir 8 beyit tutarındadır. Şairin Çorumlu olabileceği ihtimali ve bütün eserlerinin kazara yandığı bilgisine manzum

---

⁹⁵Selçuk vd., a.g.e., 138.

mektup tarzında yazdığı bu medhiyeden ulaşılmaktadır.⁹⁶ Rüşdî bu mesnevîde Rıfat Bey'in çok güçlü bir kaleminin olduğunu ve hatta onun şiirleri karşısında kendisinin aciz kaldığını dile getirerek övmüştür. 7-8. beyitte de dostlara selam söyler ve Çorum'da kavuşmaları için temenni ederek mektubunu sonlandırır.

Külliyât'ta bulunan önemli şiirlerden birisi de hasb-i hâl türünde yazılan mesnevîlerdir. Hasb-i hâl, “şairlerin daha çok kendilerini konu edindikleri, âdeta kendileriyle dertleştikleri; yaşadıkları zamandan, çevrelerindeki insanlardan şikâyet ettikleri sohbet havası içinde yazılmış şiirlerdir.”⁹⁷ Rüşdî hem bireysel hem de toplumsal olan sıkıntı ve zorlukları mesnevî nazım şekliyle yazdığı 3 hasb-i hal ile samimi bir dil kullanarak anlatmıştır. “Şairlerin bu tür eserleri yazmaktaki amaçları, içinde buldukları olumsuz durumlardan, yaşadıkları sorunlardan yöneticileri ve devlet adamlarını haberdar etmektir.”⁹⁸ Rüşdî de Bitlis'te tanık olduğu olumsuzlukları, zorlu yaşam şartlarını, yoksul halkın içler acısı durumunu devletin ileri gelenlerini hasb-i hallerle haberdar etmiştir.

Eserin 280. sayfasında yer alan “*Bitlis Ahvâli*” başlıklı şiir, “fe' ilâtün fe' ilâtün fe' ilâtün fe' ilün” aruz kalıbıyla yazılmış ve 28 beyitten oluşan bir hasb-i haldir. Rüşdî görev yaptığı il olan Bitlis'i iyice gözlemledikten sonra yoksul halkın sefalet içinde yaşadığı zorlukları ve biçare durumunu, kendisi ve ailesinin zor şartlar altında yaşadıklarını söyleyerek seslerini duyurur. Ayrıca Bitlis'in zengin kesiminin cimri olduğunu da vurgulayarak eleştirir. Şiirin ilk beytinde insanların Bitlis'i çok övdüklerini ancak Bitlis'e giderken yolda rastladığı bir kişinin bunun yalan olduğunu söyler. Rüşdî, 2-9. beyitler arasında Bitlis'in coğrafi özellikleri ve iklim şartlarından bahsetmiştir: dağlık bir yer olması, çok sert ve uzun bir kış mevsimine sahip olması gibi. 10-27. beyitlerde ise olumsuz koşulları, gariban halkın çaresizliğini dillendirir. Evlerin çatılarının akması, hamamdaki suların kesilmesi, çocukların aç kaldıklarını derin bir üzüntüyle aktarmış ve 20. beyitte zengin kesime ve hükümete alenen bir yardım çağrısında bulunmuştur:

---

⁹⁶Rüşdî'nin Hayatı bahsinde bu konu ayrıntılarıyla izah edildiği için burada tekraren değinilmemiştir.

⁹⁷Selçuk vd. a.g.e., 87.

⁹⁸H. Dilek Batislam, Tarih ve Kültür Kaynağı Olarak Hasb-i Hâller, Türklük Bilimi Araştırmaları (TÜBAR), Sayı 22, 2007,30.

Acıyan yok mı bu hâle o da Türk yavrusudur
Aña yardım idemezseñ bu gönül ağrısıdır (M. 729/20)

En son beyitte de şair ümitsizliğe kapılmayarak bir gün bu gariban halkın kötü durumdan kurtulacağını söyleyerek şiirini sonlandırır.

Rüşdî'nin “*Bitlis’de İken Galata’da Doktor Emîn Beg’e*” başlıklı kaleme aldığı manzum mektubu da 7 beyitten oluşan bir hasb-i hâl örneğidir. Külliyyât’ın 269. sayfasında bulunan şiir, aruzun “mef’ûlü mefâ’îlü mefâ’îlü fe’ûlün” kalıbıyla yazılmıştır. Şair, ilk 3 beyitte Galata’da doktorluk yapan Emin Bey’i överek şiirine giriş yapar. 4-6. beyitler arasında ise kendisi ve ailesini İstanbul gibi bir yerden Bitlis’e sürükleyen feleğe sitem eder. Bitlis’in doktorlarından ve sağlık hizmetlerinden memnun olmadığını dile getiren şair, yaşadığı köydeki olumsuz koşulları Doktor Emin Bey’e bu hasb-i hal ile bildirir. En son beyitte de dostlarına selam söyleyerek mektubu sonlandırır.

Mesnevi nazım şekliyle yazılan son hasb-i hal ise “*El’azîz’de İken Bitlis’de Mâliye Ketebesinden Gazâ’î Nâmında Bir Zâta*” başlıklı şiirdir. Bir manzum mektup olan bu şiir, aruzun “fe’ilâtün fe’ilâtün fe’ilâtün fe’ilün” kalıbıyla yazılmış olup 23 beyit tutarındadır. Rüşdî, bu şiirde Bitlis’in olumsuz hava koşulları ve coğrafi konumu yüzünden tarım açısından elverişsiz bir yer olduğuna değinerek halkının gelir kapısının olmadığını vurgular. Şair bu hasb-i halle sadece devletin ileri gelenlerine değil, yoksul halka da seslenir. Para kazanabilmeleri okuyup memur olmalarını veya arıcılık yapmalarını önerir. Rüşdî, Bitlis’in zengin kesimini cimri, kurnaz olarak nitelendirir ve fukaranın imdadına koşmadıkları için de eleştirir. Hükümeti ise savaş dönemi olmasına rağmen elinden gelen yardımları yaptıkları için metheder. En son beyitte de bütün dostlarına selam söyleyerek şiiri bitirir.

Çorum’un İskilip ilçesinde bir davete icabet eden Rüşdî, orada gerçek bir aşk hadisesine tanıklık eder ve *sergüzeşt-nâme* türünde küçük bir mesnevi yazarak bu aşkı anlatır. “*İskilib Bâğ u Tağlarına Da’vet Oldığım Zamân Gördüğüm Hâlet-i ‘Aşıkâne*” başlıklı bu şiir, aruzun “mefâ’îlün mefâ’îlün fe’ûlün” kalıbıyla yazılmış olup 19 beyit tutarındadır. Sergüzeşt-nâme bir edebiyat terimi olarak “bir kişinin başından geçen

hadiseleri anlattığı eser” biçiminde tanımlanabilir. Bu genel tanımlama sergüzeşt-nâmeleri hatıra türü eserler kapsamında değerlendirmemizi gerekli kılar.⁹⁹ Rüşdî, kendi başından geçmese de şahit olduğu gerçek aşkı hatıra olarak yad ettiği için bu şiir, sergüzeşt-nâme türü içinde değerlendirilmiştir.

Divan şiirine konu olan aşık, maşuk ve rakip üçlüsü gerçek hayattan alınmış bu aşk hadisesinin ana karakterlerini oluşturmaktadır. Şair bu kişilerin isimlerini doğrudan vermek yerine klasik şiirde kullanılan aşık ve sevgili tiplmeleriyle nitelendirmiştir. Nigar aşık, civan nigara pas vermeyen maşuk, mahbube ise rakiptir. Platonik bir aşk hadisesinin anlatıldığı mesnevîde sevgili tipi erkektir. Şair, erkek sevgili tipini eğlenceye düşkün, heveskar ve genç olduğundan dolayı civan olarak nitelendirmiştir. Nitekim, klasik şiirimizde “sevgilinin yaşı daima gençlik yaşıdır. Bedeni en çekici renktedir. O can bağışlayıcıdır. Hayat verir. Bazen sevgilide erkek özellikleri de zikredilebilir.¹⁰⁰

Nigar mavi gözlü, ay yüzlü çok güzel bir kadın olarak tanıtılır ve hatta nigarın güzelliğini anlatmak için eğer Mecnun nigarı görseydi Leyla için ağlamazdı, Ferhad da Şirin’i terk ederdi mübalağasını yapar. Civanın güzelliği ise zühreye benzetilir, nigar bu güzellik karşısında pervane olur ve yüreği yanar. Civanın gözü ise nigarı hiç görmez mahbubenin aşkıyla sararıp solmaktadır. Nigar civana kavuşmak için can atarken civan da mahbubeye kavuşmak için can atar. Şair mesnevinin son beytinde klasik şiirde anlatılan rakip bu aşkı görseydi dünyayı ayağa kaldırırdı diyerek şiiri sonlandırır. Bu aşkın örneklerini klasik şiirimizde de görmek mümkündür. Örneğin; Yusuf u Züleyha aşk mesnevisinde de sevgili tipi erkek, aşık tipi ise kadındır. Bununla birlikte kimi araştırmacılar divan şiirinin sevgili tasvirinde cinsel kimlik olmadığını dile getirirler: “divan şiirinde insan güzelliğinin bütün ayrıntılarıyla anlatıldığı tip, sevgili tipidir. Sevgilinin bütün uzuvları şekli, özellikleri ve aşıkta yarattığı etkileri bakımından kalıplaşmış benzetmelik (müşebbehün-bih)lerle en güzel olarak tasvir edilir. Şiirdeki bu ideal/standart sevgili tipinin güzelliği kadına özgü özelliklerle tasvir edilirken, cinsel kimliği açıkça ifade edilmez. Çünkü divan şiiri ne erkeğe aşık ne de

⁹⁹ Haluk Gököl, Eski Türk Edebiyatında Manzum Sergüzeşt-nâmeler. Doktora Tezi, Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana, 2006, 6.

¹⁰⁰Pala, a.g.e., 402.

kadına maşuk rolü vermiştir. Sevgili kimi zaman kadın, kimi zaman tasavvufun aşk ve güzellik anlayışının etkisiyle erkek olarak, kimi zaman da cinsiyeti belirsiz biçimde anlatılır.¹⁰¹

Rüşdî, Bitlis'te yaşadığı dönemlerde Vilayet Mektupçusu Agah Bey'in küçük yaşta vefat eden oğlu için mesnevi nazım şekliyle bir mersiye kaleme alınan manzum mektuptur. Külliyyât'ın 265-267. sayfaları arasında bulunan mersiye aruzun “fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilün” kalıbıyla yazılmıştır. “*Bitlisede İken Vilâyet Mektûbcısı Āgâh Bey'in On Üç Yaşında Vefât İden Oğlu Türk Nâmındaki Cigerpâresi-çün Kendisine Yazdığım*” başlıklı şiir 33 beyitten oluşmaktadır. Rüşdî, Agah Bey'in oğlunun vefat haberine duyduğu üzüntü ve kederi gayet sade bir dille, samimi ve candan bir üslupla ifade etmiştir. Şair, insanları galeyana getiren ve isyankâr bir tavırla değil son derece ılımlı, insanları rahatlatan bir tavırla şiirini oluşturur. Her nefsin bir gün ölümü tadacağına, sabretmesi gerektiğine, evladının cennete gittiğine değinerek acıyı dindirmeye çalışır. Agah Bey'in acısının dinmesi için Allah'a dua ederek ve sağlık, sıhhat dileyerek şiirini sonlandırır.

Rüşdî, Külliyyâtı'nda kendi mesnevilerinin haricinde başka şairlere ait 2 mesnevi örneklerine yer vermiştir. Söz konusu olan 2 mesnevinin türü *istihrâc-nâmedir*. Bu istihrâc-nâmelerin ilki Koca Ragıb Paşa'ya aittir. Eserin 303-304. sayfalarda bulunan şiirin başlığından hareketle Rüşdî, bu istihrâc-nâmeyi dağınık bir halde duran evraklarının arasında bulduğunu söyler. Bunun yanı sıra bu istihrâcın el yazması Cebel-i Bereket Sancağı'nda vergi memuru olan İbrahim Bey tarafından yazıldığını belirtmektedir: “*Cebel-i Bereket Vergi Me'mûrı Muhterem İbrâhim Beg'in El Yazmasıyla Hâlâ Evrâk-ı Perişânım Arasında Mevcûd Şadrâ'zam Koca Râgıp Paşa Merhûmuñ İstihrâcı*”

Şiirin başına düşülen tarih notları Koca Ragıb Paşa'nın 1. Dünya Savaşı gibi büyük bir hadiseyi öngörerek istihrâc ettiği anlaşılmaktadır: Koca Ragıb Sene-i Şemsiye yılı olarak 1293, Sene-i Kameriyye olarak 1333 yılları olarak hesap etmiştir. Bu tarihler

¹⁰¹ Ayrıntılı bilgi için bk., Ülkü Çetinkaya, Divan Şiirinde Aşk Kahramanı Kadınlar, Ankara Üniversitesi Dil, Tarih ve Coğrafya Fakültesi, https://www.academia.edu/11902958/D%C4%B0VAN_%C5%9E%C4%B0%C4%B0ND_E_A%C5%9EK_KAHRAMANI_KADINLAR

de miladi takvime göre 1914/15 yıllarına tekabül etmektedir. Ayrıca tarihlerin ardından “Zuhūr-ı Harb-i ‘Umūmī” şeklinde açıklayıcı olması açısından not düşülmüştür.

Mesnevi nazım şekliyle yazılan diğer istihrâc-nâme de Şeyh Muhyiddin Arabî tarafından yazılan şiiirdir. “Şeyh Muhyi’-d-dīn-i ‘Arabī’niñ İstihrâcı” başlığıyla Külliyyâ’ta yerini alan eser, 20 beyit tutarında olup aruzun “mefâ’îlün mefâ’îlün fe’ûlün” kalıbıyla yazılmıştır. İlk beyitte Muhyiddin Arabî’nin 1330 tarihini belirtmesiyle Balkan Savaşlarını tahmin ettiği anlaşılmaktadır:

1330 senesinde hicrî

Bulgar bulandırır zulümle dehri (M. 836/1)

Yine bu şiirin bir diğer el yazmasına Milli Kütüphane’de 06 Mil. Yz. B 395 numarada kayıtlı olan yazmanın 250a-b sayfalarında da rastlamaktayız.

Rüşdî’nin mesnevilerinde hemen hemen her nazım türünün örneklerine rastlamaktayız. Yukarıda tek tek hakkında bilgi verdiğimiz mesnevilerin daha açık ve anlaşılır olması açısından tablo halinde gösterilmiştir:

Tablo 2.2.Külliyyât'ta Bulunan Mesneviler

Başlık	Aruz Kalıbı	Tür	Beyit Sayısı
Başlık yok	mef’ûlü mefâ’îlün fe’ûlün	Mi’râciye	237
Başlık yok	feilâtün fe’îlâtün fe’îlâtün fe’îlün	Na’t	190
Başlık yok	fe’îlâtün fe’îlâtün fe’îlün	Menâkıb-nâme	202
Başlık yok	mef’ûlü mefâ’îlü mefâ’îlü fe’ûlün	Şefâ’at-nâme	32
Başlık yok	mef’ûlü mefâ’îlü mefâ’îlü fe’ûlün	Şehir Methiyesi	21
Başlık yok	feilâtün fe’îlâtün fe’îlâtün fe’îlün	Nasihat-nâme	20
Başlık yok	?	Münâcât	20

Başlık yok	fe' ilātün fe' ilātün fe' ilün	Münâcât	21
Başlık yok	mefâ' ilün mefâ' ilün fe' ülün	Nasihât-nâme	15
Mevlidü'n-nebî	fâ' ilātün fâ' ilātün fâ' ilün	Mevlîd	256
Başlık yok	mef' ülü mefâ' ilü mefâ' ilü fe' ülün	Münâcât	141
Başlık yok	mef' ülü mefâ' ilü mefâ' ilü fe' ülün	Şehir Methiyesi	35
Bitlis'de İken Vâlisi Fehmî Beg'e	mef' ülü mefâ' ilü mefâ' ilü fe' ülün	Tebrîk- nâme/Medhiy e	10
Yine Bu da Fehmî Beg'e	mef' ülü mefâ' ilü mefâ' ilü fe' ülün	Tebrîk-nâme/ Medhiye	8
İskilib Bağ u Tağlarına Da'vet Oldığım Zamân Gördüğüm Hâlet-i 'Âşıkâne	Mefâ' ilün mefâ' ilün fe' ülün	Sergüzeşt- nâme	19
Bitlisde İken Vilâyet Mektûbcısı Āgâh Bey'iñ On Üç Yaşında Vefât İden Oğlı Türk Nâmındaki Cigerpâresi- çün Kendisine Yazdığım	Fe' ilātün fe' ilātün fe' ilün	Mersiye	33
Bitlis'de İken Ġalağa'da Doğtor Emîn Bege	Mef' ülü mefâ' ilü mefâ' ilü fe' ülün	Hasb-i hâl/Medhiye	7
Kemânî-i Şehîr Necâî Beg'e	Mef' ülü mefâ' ilü mefâ' ilü fe' ülün	Medhiye	5
Bitlis Ahvâli	fe' ilātün fe' ilātün fe' ilātün fe' ilün	Hasb-i hâl	28

El'azîz'de İken Bitlis'de Mâliye Ketebesinden Ġazâ'î Nâmında Bir Zâta	fe' ilâtün fe' ilâtün fe' ilâtün fe' ilün	Hasb-i hâl	23
Mekteb Mu'allimlerinden Rıf'at Bey Nâmında Sevdiğim Bir Zâta	mef' ülü mefâ' ilü mefâ' ilü fe' ülün	Medhiye	8
Cebel-i Bereket Vergi Me'mûrı Muhterem İbrâhim Beg'in El Yazmasıyla Hâlâ Evrâk-ı Perişânım Arasında Mevcüd Şadrâ'zam Koca Râğıp Paşa Merhûmuñ İstihracı	?	İstihrac-nâme	12
Şeyh Muhyi'd-dîn-i 'Arabi'niñ İstihracı	mefâ' ilün mefâ' ilün fe' ülün	İstihrac-nâme	20

2.1.3. Kaside

Kaside, 9 beyitten 100 beyte kadar, aynı aruz kalıbıyla yazılmış gazel gibi aa ba ca da.. şeklinde kafiyelenen bir nazım şeklidir.¹⁰² Yapılan araştırmalar kasidelerin beyit sayısında değişiklikler olduğunu göstermektedir. Babacan, XIX. yüzyılda yazılan kasidelerin beyit sayısının 2 ile 267 arasında değiştiğini tespit etmiştir.¹⁰³ Rüşdî'nin Külliyyâtı'nda toplamda 6 kaside bulunmaktadır. Bunlardan 4 tanesi Rüşdî'ye diğer 2 tanesi de Niyâzî-i Rûmî'ye aittir. Bu kasidelerin beyit sayıları 7-25 aralığındadır. Dolayısıyla Rüşdî'nin kasideleri beyit sayısı bakımından az olduğu için “kaside-beççe” olarak adlandırılabilir.

¹⁰²İpekten, a.g.e., 40.

¹⁰³İsrafil Babacan, XIX. Y.Y. Türk Edebiyatında Kaside Nazım Şekli (Şekil ve İçerik), Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal, Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2001, 8.

Kasidelerin “nesib veya teşbib, girizgâh, medhiye, fahriye, tegazzül ve dua” olmak üzere 6 bölümden oluşan bir kompozisyonu vardır. Ancak bu kompozisyona her kasidede tam anlamıyla uyulduğu söylenemez. “Hatta kasidelerin çok azında bu kompozisyonun takip edildiğini görürüz. Ayrıca sıralamada da değişiklik görülür. Bazen tegazzül kısmı farklı yerlerde bulunur. Bazen nesib bölümü yer almaz, bazen doğrudan fahriye ile kasideye başlanır. Bazen de doğrudan medhiye ile şiir başlar ve biter.¹⁰⁴ Rüşdî ise kasidelerinde nazım birimi ve kafiyeye düzeni kaidelerini aynen devam ettirmişse de kasidenin bölümlerine yer vermeden doğrudan övgü kısmına geçmiştir. Dolayısıyla kasidenin genel kompozisyonuna uymayarak sözü uzatmadan asıl konuya geçtiği için kasidelerin beyit sayısında azalmalar olmuştur.

Külliyyât’ın 56-58. sayfaları arasında bulunan 19 beyit tutarındaki kasidenin türü Na’ttır. Şair kasideye doğrudan medhiye bölümüyle başlar ve son beyitte de dua yaparak kasideyi sonlandırır. Şair, bu na’tında Hz. Peygamber’in vasıflarını birbiri ardınca sıralar. Peygamber’in yüzünün aydan daha parlak olduğunu, cemalinin benzersiz güzellikte olduğunu, yaratılan ilk cevher olduğunu, mi’râca çıktığını ve müminlere şefaate edeceğini bildirir.

Eserin 89-91. sayfalarında yer alan kaside ise 16 beyit tutarında olup aruzun “mef’ûlü mefâ’îlü mefâ’îlü fe’ûlün” kalıbıyla yazılmıştır. Türü mirâciyye olan bu kasidede de sadece medhiye ve dua bölümünden oluşmaktadır. Rüşdî, teşbib, girizgâh bölümlerine yer vermeden mi’râc hadisesini anlattığı medhiye bölümüyle şiirine giriş yapmıştır. Beyit sayısı bakımından kısa olan kasidede mi’râc hadisesi genel hatlarıyla anlatılmıştır. Çoğu mi’râciyyelerde bulunan; Ümmühani, Refref, Sidre-i müntehâ gibi motiflere değinmemiştir. En son beyitte de Allah’tan af dileyerek şiirini tamama erdirir.

Bir diğer kaside ise, s.296’da bulunan 7 beyitlik şiiridir. Bu kasideyi eski Çankırı Belediye Başkanı Said Bey için yazar. Ancak Rüşdî, bu şiirini Said Bey’den herhangi bir şey talep etmek için yazmamıştır. İhtiyarlık döneminde Rüşdî’yi yüceltip hüznünlü gönlünü neşelendirdiği için minnetarlık duygusuyla yazmıştır. Sadece dua

---

¹⁰⁴Saraç, a.g.e., 23-24.

bölümünden ibaret olan kasidede şair Said Bey'in her gününün bayram gibi geçmesi, zevale uğramaması, kederlenmemesi için Allah'a niyaz eder. Şair, belediye başkanına Said'im diye seslenerek samimi ve içten bir dil kullanmıştır.

Rüşdî'nin son kasidesi ise 14 beyit tutarındaki fâilâtün fâilâtün fâilün kalıbıyla yazılan bir Kerbela Mersiyesidir. Sadece medhiye bölümünden oluşan bu mersiye Hz. Hüseyin'in Kerbela'da çektiği sıkıntı ve eziyetleri anlatarak Allah katında derece ve makamının arttığını vurgulayarak hem methetmiş hem de şehadetine duyduğu üzüntüyü samimi ve canlı bir üslupla dile getirmiştir.

Külliyât'ta yer alan diğer 2 kaside ise Niyâzî-i Rûmî'ye aittir. Her iki kaside de istihrâc-nâme türünde yazılmıştır. Eserin 307-308. sayfalarında bulunan “*Niyâzî-i Rûmî'niñ İstihrâcî*” başlıklı kaside 25 beyitten oluşmaktadır. Bu şiirde Niyâzî-i Rûmî, Mısır'da Hizbu'l-vatan isminde bir cemiyetin kurulacağını ve bu cemiyetin müslümanları kurtaracağı tahmininde bulunmuştur. Niyâzî-i Rûmî'ye ait olan “*Bu Dahı*” başlıklı diğer kaside 15 beyit tutarındadır. Sayfa 309-310'da bulunan şiir, aruzun “fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün” kalıbıyla yazılmıştır.

2.1.4. Gazel

Rüşdî'nin Külliyâtı'nda gazeller klasik divan düzenindeki gibi birbiri ardınca değil, eserin farklı sayfalarında dağınık bir şekilde yer almaktadır. Edebiyatımızda ağırlıklı olarak 5-9 beyit aralığında gazeller yazılsa da 15 beyit ve üstünde yazılan gazellere de rastlanılmaktadır. 15 beyitten fazla olan gazellere de gazel-i mutavvel adı verilir. 33 gazelin içindeki bir şiir 19 beyit tutarında olduğu için gazel-i mutavveldir. Gazellerin beyit aralığı 3 ile 19 arasında değişim göstermektedir.

Rüşdî'nin gazelleri konu ve üslup bakımından zengindir. Pek çok şairin etkisinde kalan şair, birbirinden farklı tarzları aynı nazım şeklinde kullanmıştır. Fuzûlî'nin tesiriyle âşıkane, Nâbî ve Koca Ragıp Paşa'nın etkisiyle hikemî, Bâkî'nin tesiriyle rindane ve Şeyh Gâlip'in etkisiyle de sebk-i hindî tarzlarıyla gazeller kaleme yazmıştır.

Mesnevi ve kasidelerde sıklıkla rastladığımız na't türü, gazelde de karşımıza çıkmaktadır. Nâbî'nin “-dur bu” redifli na't türünde yazdığı gazeline Rüşdî de 2 adet

gazel nazım şekliyle na't kaleme almıştır. Mesnevi ve nazm başta olmak üzere çoğu nazım şekliyle medhiye yazan şair, gazellerinde de bu tutumunu devam ettirmiştir. Tekirdağı'nda Şeyh Marûfî namındaki bir şeyhi 4 beyitlik bir nazımla methetmiştir.

Rüşdî, takva sahibi biri olduğunu ifade etmek için gördüğü bir rüyayı gazel nazım şekliyle anlatır. Şair bu rüyada Hz. Muhammed'i görmüştür. Rüyada Hz. Muhammed'i görmek manevi açıdan kıymetli olduğu için maneviyatını bu gazelle anlatmak ister. Nitekim Hz. Muhammed bir hadisinde şöyle rivayet eder: “Kim, beni rüyasında görmüşse, mutlaka beni görmüştür; çünkü şeytan benim kılığıma giremez.¹⁰⁵” 6 beyit tutarında olan şiirde şair, Hz. Muhammed, Hz. Adem, Hz. Musa, Hz. Nuh, Hz. İbrahim ve Hz. İsmail'in bulunduğu bir ortamda ellerini bağlayarak karşılarında durur. Hz. Muhammed'in “gel ocağı yak” buyruğu üzerine Rüşdî hemen ocağı yakar. 12 yaşındayken gördüğü bu rüyayı anlattığı için artık peygamberleri rüyasında görmediğini söyleyerek şiirini tamamlar.

Rüşdî, bazı beğendiği şairlerin beğendiği şiirlerine 17 nazire yazmıştır. Bu nazirelerden 9 adeti gazeldir. Nâbî'nin “-dur bu”, Aynî ve Nef'î'nin “-dır kadeh”, Fuzûlî'nin “-ından”, Şeyh Gâlip ve Hulusi Dede'nin “kim çeşmimdir ol”, Şeyh Gâlip ve Tıflî'nin “üstüne gül” ve Enderunlu Vâsîf'in “-bu ya” redifli şiirlerine gazel nazım şekliyle şiirler yazmıştır.

Rüşdî, bazı gazellerinde mahlasının yerini alışılmışın dışında kullanarak orijinal bir tutum sergilemiştir. Mahlaslar genellikle şiirlerin makta beyti veya makta beytine yakın beyitlerde konumlandırılmaktadır. Rüşdî ise bazı gazellerinde bu usûle uymayarak mahlasını kendi zevk ve tercihinine göre tasarruf etmiştir. Kural dışı olan bu kullanıma toplam 14 gazelde şu şekilde rastlamaktayız:

- Mahlasını 4 gazelin sadece matla beyitlerinde kullanması,
- Mahlasını 2 gazelin sadece hüsn-i makta beyitlerinde kullanması,
- Mahlasını 68. şiirin 3. beyti ile makta beytinde zikrederek aynı şiirde 2 kez kullanması,

¹⁰⁵İbrahim Canan, Hadis Ansiklopedisi-Kütüb-i Sitte, Cilt 17, Ankara: Akçağ Yayınları, 1993, 530.

- 181. şiirin hüsni matla beyti ile makta beytinde mahlasını 2 kez kullanması,
- 224. şiirin hüsni makta beyti ile 5. beytinde mahlasını 2 kez kullanması,
- 304. şiirde mahlasını sadece 4. beyitte kullanması,
- 12 beyit tutarındaki 44. şiirin sadece 10. beytinde kullanması.

2.1.5. Kıt'a ve Tuyuğ

Divanlarda “Mukatta’ât” başlığı altında yer alan kıt’alar, Rüşdî’nin Külliyyâtı’nda farklı sayfalarda dağınık olarak konumlandırılmıştır. Eserde 30’u Rüşdî’ye 2’si farklı şairlere ait olmak üzere toplamda 32 kıt’a tespit edilmiştir.

Eserde beyit sayıları 2-14 aralığındadır. “2 beyitten uzun kıt’alara kıt’a-i kebîre denir. Kıt’alarda mahlas bulunmayışı genel bir kural olmakla birlikte uzun kıt’alarda şairler çoğunlukla mahlaslarını söylemişlerdir.”¹⁰⁶ Şair, kaleme aldığı 2 kıtada mahlasını kullanmıştır. Bu kıt’alardan biri 14, diğeri de 4 beyit tutarındadır. Şair, kıt’alarında daha çok âşıkane tarzıyla dinî-tasavvufî konuları işlemiştir. Allah’tan rahmet isteme, Hz. Peygamber’in şefaatine nail olma, Hz. Peygamber’i övme, ümitvar olma, dosttan ayrı kalma, dosta duyduğu özlem, sevgilinin güzelliği, aşkın verdiği yakıcı kederi çoğu şiirinde olduğu gibi kıt’alarında da değinmiştir. Bununla birlikte insanları düşündürmeye sevk eden manzum bir bilmece olan *lugaz* örneğine rastlamaktayız.

Söz konusu olan 2 kıt’anın biri Şeyh Muhyiddin Arabî’ye, diğeri de Mehmet Akif Ersoy’a aittir. Sayfa 192’de bulunan Muhyiddin Arabî’nin kıt’ası 11 beyit tutarındadır. Dili tamamen Arapça olan şiirin türü ise istihrâc-nâmedir. Arabî, Mora fethinden sonra Messina ve Malta Adalarının fethedileceğini ve o adalara İslamiyet’in yayılacağını bu şiir vasıtasıyla tahmin etmiştir. Rüşdî’nin Külliyyâtı’ndan başka bu istihrâc-nâmenin bir nüshaları da Milli Kütüphane’de EHT 1948 A 3154 ve EHT 1971 A 284 numarada kayıtlı yazmalarda bulunmaktadır.

Mehmet Akif Ersoy’un kıt’ası ise 3 beyit tutarındadır. Rüşdî, Mehmet Akif’in bu şiiri hasta yatağında yatarken yazdığını ve başucuna astığını başlıkta belirtmiştir.

¹⁰⁶Filiz Kılıç vd., Eski Türk Edebiyatı El Kitabı, 12. Baskı, Ankara: Grafiker Yayınları, 2018, 267.

Rüşdî, milli Türk şiirinin nazım şekli olan tuyuğla da şiirler kaleme almıştır. Külliyyât'ta toplam 5 tuyuğ bulunmaktadır. Şair tuyuğlarında konu bakımından kıt'a ile benzer konulara değinmiştir. Âşıkane üslubuyla aşkın verdiği elemi, sevgilinin güzelliğini, dünyada hiç gün yüzü görmediğini, ömrünün kederle geçtiğini ve peygambere olan sevgisini dile getirmiştir. Rüşdî, kendi hayatını, ruh halini ve içinde bulunduğu sıkıntıları hemen hemen bütün şiirlerine aktardığı gibi kıt'a ve tuyuğlarına da yansıtmıştır.

2.1.6. Musammatlar (Müselles-Murabba-Müseddes)

Külliyyât'ta 7 müselles, 5 murabba ve 3 müseddes olmak üzere toplam 15 musammat bulunmaktadır. Murabbalardan 4'i Rüşdî'ye 1'i de Rif'ati mahlaslı bir şaire aittir. Murabbaların hepsinde de bend sayısı çoktur. Genellikle 5-7 bend aralığında yazılan murabbalar, eserde 5-29 bend tutarındadır. Bunu yanı sıra murabbalarda dikkat çeken bir diğer ortak özellik ise kafiye düzenidir. "aaav bbbv cccv dddv" şeklinde tardiye kafiye kullanımı bütün murabbalar için söz konusudur. Şiirlerden 3 tanesi murabba-i müzdevic iken 2'si murabba-i mütekerrirdir.

Sayfa 279'da bulunan 8 bend tutarındaki murabba-i müzdevicin türü hasb-i hâldir. Şair, İstanbul Muhasebe Müdürü Vahid Bey'e Bitlis'te yaşadığı zorluklardan, Bitlis'in iklim şartlarından ve coğrafi özelliklerinden bahsederek durumunu Vahid Bey'e izah eder ve yardım bekler. Torunlarının İstanbul diye ağladığını vurgulayarak tekrardan tayininin İstanbul'a çıkmasını arzu eder.

Eserin 304-305. sayfalarında yer alan Rif'atî'ye ait 5 bend tutarındaki murabba-i müzdevicin türü ise istihrâc-nâmedir. Rüşdî, şiirin başlığını "“Ârif İlâhî Bir Çobanîñ İstihrâcî 1283” şeklinde kaydetmiştir. "Çoban İstihrâcî" ve Türkiye'ye Ait İstihraç 1280" adlı şiirler Rif'atî'nin yazdığı bir şiirin varyantı olduğu çok belirgin ortadadır. Kuşaktan kuşağa aktarılırken, az da olsa iletileri dolayısıyla dili küçük değişikliğe uğramıştır.¹⁰⁷ Rüşdî, diğer murabbalarında ise aşk acısı, sevgilinin güzelliği, ihtiyarlık, feleğe sitem gibi konuları işlemiştir.

¹⁰⁷Mustafa Gökçeoğlu, İstihraç Şiirleri, Halkbilimi Halk Sanatları Derneği Yay., Sayı 14, 1989, 20.

“Türk edebiyatında müselles genellikle adı anılan, fakat yaygınlık kazanmadığı için örneği verilmeyen bir nazım biçimidir.”¹⁰⁸ Rüşdî'nin edebiyatımızda örneğine çok az rastlanılan müselles nazım şekliyle 7 şiir kaleme alması literatüre büyük katkı sağlayacağından dolayı önem arz etmektedir. Külliyyât'ta yer alan 7 müsellesin bend sayısı 2-6 aralığındadır. Şairin, bazı müselleslerinde mahlasını kullanmaması, her beytin kendi aralarında kafiyeli olması gibi hususlarla bu nazım şeklinin şekil bakımından kusurlu olduğunu göstermektedir.

Şair, müselleslerinde ağırlıklı olarak medhiye türünü kullanmıştır. Musikiye ilgisi olan şair, Tanbûrî Cemil Bey'in musiki yeteneğini, Cemil Bey'in oğlu Mesud'un da musikiye olan yatkınlığını ve Hafız Mustafa Efendi'nin sesinin güzelliğini 3 müselles aracılığıyla methetmiştir.

Rüşdî, Bitlis Valisi Fehmi Bey'in bir gece vakti evine geldiğini anlattığı bir sergüzeşt-nâmeyi de 3 benden oluşan bir müselles ile anlatır. Gerçek yaşamdan alınmış ve bizzat şairin başından geçen bir anıyı içerdiği için bu şiir sergüzeşt-nâme türü olarak değerlendirilmiştir. Diğer 3 müselleste ise şair, gazellerindeki ifade tarzıyla âşikane ve rindane üslubunu kullanarak aşk, zevk ve eğlence konularını işlemiştir.

Şair, musammatlar arasında müseddes nazım şekliyle de şiirler yazmıştır. Eserde toplam 3 müseddes yer almaktadır. Eserin 45-47. sayfaları arasında bulunan 13 bend tutarındaki müseddesle şair, didaktik bir üslup kullanarak halka şu nasihatlerde bulunur: Allah'a tövbe etmek, Hz. Peygamber'e salavat vermek, sadaka vermek, nefesine karşı sabırlı olmak, mihnehâne olarak nitelendirdiği dünyada yanlış yola sapmamak, kadere inanmak. İnsanlara telkinde bulunan Rüşdî, şiirin içeriğine dikkat etmiş, şeklini ise göz ardı etmiştir. Söz gelimi bu müseddesin müzdevic mi, mütekerrir mi olduğu şaibelidir. 5. mısra düzenli olarak 13 bendde de tekrar ederken 6. mısra her bendde değişmektedir. Dolayısıyla Rüşdî, şiirin kafiye düzenini ihmal ederek kendince bir uygulama yoluna gitmiştir.

---

¹⁰⁸ Saraç, a.g.e., 107.

Didaktik tarzda yazdığı bir diğer müseddes ise 49-52. sayfaları arasında yer alan 13 bend tutarındadır. Aşağıda gösterilen mısralar, her bendin sonunda tekrar ettiği için müseddes-i mütekerrirdir:

*Ķul ölürken acıyup Hlkdr anı seven
Gelivirsin o melek sen yine Allh'a güven (Msd. 25)*

Rşd, söz konusu olan bu mseddeste; ölümü düşünüp korkuya kapılmamaları, Allah'ın affına sığınmalarını, tövbe edip Allah'ı zikretmelerini, Hz. Peygamber'e hürmet edip gece gündüz salavat getirmelerini konusunda nasihatlar verir.

Klliyttaki son müseddes ise 53-55 sayfaları arasında yer alan 8 bend tutarındaki na'ttir. Eserin hemen hemen her nazım şeklinde rastladığımız na't türü, müseddes nazım şeklinde de karşımıza çıkmaktadır. Müseddes-i mütekerrir olan şiirin tekrar eden mısraları şöyledir:

*Kim itse muĥabbeti resl-ı Kibriy'ya
Elbette irer o zt bu bezm-i Mustaf'ya (Msd. 27)*

Rşd, bu şiirde de vezin gereği 3 bendin son mısralarında “bezm-i Mustaf'ya” ter kibini kullanmamış, yerine sırasıyla “bezm-i a'lya(2), ol zyya(3), resl-i Kibriy'ya(4)” terkiplerini kullanmıştır.

313-316 sayfaları arasında bulunan 29 bend tutarındaki uzun şiirin nazım şekli ise halk edebiyatı nazım şekillerinden olan semaidir. 8'li hece lsyle yazılan ve kendine özgü bir ezgisi olan bu semaide Allah aşkının yakıcılığı ve Allah'a kavuşma arzusunu dile getirmiştir.

2.2. Vezin

Vezin şiirin ahengini temin eden temel unsurlardan biridir. Hatta aruz vezni iin denir ki: “Musiki, ses ahengini konu edinir. Aruz ise nazım ahengini işler. Aruzla musiki

arasında ahenk ve mevzu yönünden çok benzerlik vardır. Aruza, diğer bir tabirle nazım musikisi de diyebiliriz.”¹⁰⁹

Rüşdî, Külliyyâtı’nda hem aruz hem de hece ölçülerini kullanmıştır. Fakat ağırlıklı olarak aruz ölçüsüyle şiirler kaleme almıştır. Şairin eserinde 12 farklı aruz kalıbıyla yazılmış şiirler mevcuttur. En fazla kullandığı aruz kalıbı ise remel bahrinden “*fe’ilâtün, fe’ilâtün, fe’ilâtün, fe’ilün*” kalıbıdır. Bu kalıbın haricinde sırayla “*fâ’ilâtün, fâ’ilâtün, fâ’ilâtün, fâ’ilün*”, “*mefâ’ilün, mefâ’ilün, mefâ’ilün, mefâ’ilün*” ve “*mef’ülü, mefâ’ilü, mefâ’ilü, fe’ülün*” aruz kalıpları da sıkça kullanılmıştır.

Tablo 2.3.Külliyyât’ta Tercih Edilen Aruz Kalıpları

Aruz Vezinleri	Şiir Sayıları
Fe’ilâtün fe’ilâtün fe’ilâtün fe’ilün	160
Fâ’ilâtün fâ’ilâtün fâ’ilâtün fâ’ilün	148
Mefâ’ilün mefâ’ilün mefâ’ilün mefâ’ilün	97
Mef’ülü mefâ’ilü mefâ’ilü fe’ülün	87
Mefâ’ilün mefâ’ilün fe’ülün	67
Fâ’ilâtün fâ’ilâtün fâ’ilün	48
Mef’ülü mefâ’ilün fe’ülün	47
Müstef’ilâtün müstef’ilâtün	33
Fe’ilâtün fe’ilâtün fe’ilün	23
Mef’ülü fâ’ilâtü mefâ’ilü fâ’ilün	10
Mefâ’ilün fe’ilâtün mefâ’ilün fe’ilün	6
Mef’ülü fâ’ilâtün mef’ülü fâ’ilâtün	16
Fe’ilâtün mefâ’ilün fe’ilün	2
Mef’ülü mefâ’ilün mef’ülü mefâ’ilün	17
Mefâ’ilün fe’ülün mefâ’ilün fe’ülün	2
Fa’ilün fâ’ilün fa’ilün fâ’ilün	1

¹⁰⁹Ali Kemal Belviranlı, Arûz ve Âhen, İstanbul: Selçuk Yayınları, 1965, 26.

Eserde en fazla kullanılan aruz bahirleri ise Türk edebiyatında en çok tercih edilen remel ve hecez bahirleridir. Aşağıdaki tabloda Rüşdî'nin tercih ettiği aruz bahirleri ve şiirlerdeki kullanım sıklığı gösterilmiştir:

Tablo 2.4.Külliyyât'ta Tercih Edilen Aruz Bahirleri

Aruz Bahirleri	Şiir Sayıları
Remel bahri	373
Hecez bahri	300
Recez bahri	30
Muzâri bahri	10
Müctes bahri	5
Hafif Bahri	2

Rüşdî, aruz ölçüsünün yanında çok az da olsa hece ölçüsünü de kullanmıştır. Toplamda 912 şiirden oluşan Külliyyât'ta hece ölçüsüyle kaleme alınmış 19 şiir bulunmaktadır. Bu şiirlerden üçü 8'li, ikisi 7'li, beşi 11'li, üçü 14'lü, altısı da 15'li hece ölçüsünden oluşmaktadır.

Tablo 2.5. Hece Ölçüsüyle Yazılan Şiir Sayıları

Hece Ölçüsü	Şiir Sayısı
15'li hece ölçüsü	6
11'li hece ölçüsü	5
14'lü hece ölçüsü	3
8'li hece ölçüsü	3
7'li hece ölçüsü	2

Vezin açısından eseri değerlendirdiğimizde şairin aruz ölçüsünün kural ve kaidelerini çoğunlukla göz ardı ettiği dikkat çekmektedir. Bu noktada Rüşdî'nin aruz veznine dair yeterli bilgi birikiminin olmadığı ve şiirlerinde şekle değil muhtevaya önem verdiği öngörülmektedir. Dolayısıyla eserde hat safhada aruz kusurları tespit edilmiştir. Eserde en çok karşılaştığımız aruz kusuru ise imâle-i maksûrdur. “İmâle-i maksûr Türkçe kelimelerde yapılan uzatmadır. Türkçede uzun sesli bulunmadığı için kısa okunması gereken hecelerin uzun okunmasına imâle denir ve aruz uygulamasında

büyük hata sayılır.¹¹⁰” İmâle genellikle bir kusur olarak görülmekle birlikte bazı durumlarda metne ahenk katan bir öge olarak da yer alır.¹¹¹ Külliyyât’ta rastladığımız imâle-i maksûre örnekleri koyu renkle belirtilmiştir:

Bu ‘aşkıñla iren irdi o lâ-mekânda dîvâna
Beni de nûr-ı ‘aşkıñla İlâhî eyle dîvâne (Mt. 2)

Hudâ’nın sevgili dostı Muhammed Mustafâ’dır bu
Nazîrsiz mesnedi ‘arşda virilmiş pür-şafâdır bu (G. 286/1)

A Rüşdî yal(ı)ñız dosta degil bu söz saña ‘â’id
Riyâzetle erit cismi gönül gam-hâne ey dostum (G. 307/8)

Göñlümüñ bir âhına cânı tayanmaz bülbülüñ
N’eylerem de düşdüm ‘aşka böyle bir kâr-hânedede (Nzm. 339/2)

İtmişdi beni o gice med-hüş kemânı
İñletdi anıñ nağmesi sevdâ-yı cihânı (M. 705/2)

Güneş görse semâda âh ider ‘aşkıñla ey cânân
‘İzârında doğan nev haş siyâh nûruñ şihâbından (G. 292/5)

Şabâhında açar altunları güyâ Kıızılırmağ
Gice olduğda derdiyle coşar sevdâlı Ceyhündur (Nzm. 720/2)

Hâlimi ‘arz eyleyim de git di ister gitme di
Biñ çañmi söndirir gönümde bir tûfân henüz (G. 736/2)

“Türk edebiyatında Arap ve İran aruz kaideleri ve kalıpları hakkında bilgi veren bazı kitap ve risaleler yazılmış olmakla birlikte, Arap ve İran edebiyatlarında olduğu gibi aruz ölçülerini inceleyen, tartışarak yeniden düzenlemeye çalışan ve Türk diline uygun

¹¹⁰İpekten, a.g.e., 146.

¹¹¹Saraç, a.g.e., 211.

yeni bahir ve kalıplar öneren yazarlar çıkmadığı için bu ölçünün uygulanması yalnızca onu kullanan şairlere kalmıştır. Türk şairleri de Türkçeyi böylesine yabancı bir şiir ölçüsü içinde söylemede büyük güçlüklerle karşılaşmışlar, ancak pek çok hatalar, zorlamalar, uzatma ve kısaltmalarla Türkçeyi bu ölçüye uydurmaya çalışmışlardır. Öyle ki ilk yüzyıllarda söylenmiş şiirlerin aruzla mı ya da heceyle mi söylendiğini ayırt etmek bile oldukça güçtür.¹¹²” Rüşdî, klasik edebiyatımızın son dönem şairi olmasına rağmen ilk dönem şairleri gibi çok fazla imâle kullanarak aruzu Türkçe’ye uyarlamaya çalışmıştır. Ancak bu konuda pek başarılı olduğu söylenemez. Zira bazı şiirlerinin veznini aruzla mı yoksa heceyle mi yazdığını anlamak pek de kolay değildir. Sade bir dille şiirler yazan şair haliyle aruzu Türkçeye uyarlayabilmek için zorlamalar ve hatalar yapmıştır. Aşağıdaki şiiri aruzun “*mefâ ‘ilün mefâ ‘ilün fe ‘ülün*” kalıbıyla yazan şair, hata olarak değerlendirilen ve hoş karşılanmayan Türkçe kelimelerdeki imâleyi murabba nazım şekliyle yazdığı 12 bentten oluşan şiirinin her mısrasında kullanmıştır:

Şebâbetimde bir **yola** giderken
Göze göründi pür-şafâlı gülşen
Girince gülşene yâr oldu rüşen
Bu sırrı ben rakîbime açamam (Mr. 404/1)

Çodım **o** yâriñ uğrına başımı
O cevrine eger miyim kaçımı
Mezârıma dikiñ **iki** taşımı
O gün belki acır Rüşdî’ye cânân (Mr. 404/12)

Zihaf; “Uzun sesli heceleri bulunan Arapça ve Farsça kelimeleri aruz kalıplarına uydurabilmek için yapılan hatadır. Zihaf imâlenin tersidir ve yalnız yabancı kelimelerde yapılır. Uzun sesli bulunmayan Türkçede zihaf yapmak söz konusu değildir.¹¹³”

Aruz uygulamasında iki türlü zihaf vardır: “1. Metnin edebî değerini düşüren zihaf: Uzun ünlülerin kısa ünlü şeklinde, yani açık hece olarak değerlendirilmesidir. Bu tür

¹¹²İpekten, a.g.e., 140-141.

¹¹³İpekten, a.g.e., 157.

zihafklar metin edebî deęerini dūřur.¹¹⁴” Rūřdî’nin eserinden bu tūrdeki zihafklara
örnekler:

Dil ĥastasına sākī sıfatıyla kerem kııl
Elbette bu ‘aşk derdine řāfī yine sensin (Nzm. 4/4)

Her dem murādı be-ęam dilinde
Gelsin beni görsin ‘aşk ilinde (M. 9/111)

Dā’im dileriz luřfuñı yüksek keremiñden
Dūr itme bizi ol sāye-i muřteremiñden (M. 34/14)

Ey nūr-ı kulūb ey řāhib-i devlet a ĥānım
İster kerem it ister elem it yine şağ ol (Kt. 44/3)

Biñlerce güneş toğdı o şeb mülk-i ezelde
Mes’ūd gözine envār-ı ilāhī görüñdi (K. 87/10)

Baña ģaraż için yaparsa bunu
Ĥudā’sı kahr ide yaķında onı (Mt. 165)

Bu yıl yaşım tā yetmişine vardı
Göñülde pertev-i nigār kararđı
O ‘aşk çiçekleri de hep şarardı
Faķať göñül diyor ki ben kōcamam (Mr. 404/11)

Lāle renk oldu ruĥuñ Rabbānī bir būse ile
Ruĥ-ı řeffāf-ı digeñ oldu ĥayādan gül-gün (Mfr. 473)

Leylā’ıñ Mecnūn’ı varsa řīrīn’iñ Ferĥād’ı var
Yaķdılar ‘aşk āteřinde o iki dīvāneyi (Kt. 333/1)

---

¹¹⁴Saraç, a.g.e., 215.

Her dem yaşasın ‘aşk ile nūşunda dem olsun
Çalsun kemānı sāzlara¹¹⁵ pīr-i kıdem olsun (M. 705/5)

Deriñi yüzdirecekseñ taleb eyle nāṭūrı
Kalmıyor katliñe noqşān yalıñız bir sāṭūrı (M. 729/11)

“2. Metnin edebî değerini düşürmeyen ve bir ölçüde hoş görülen zihaf lar: bu tür zihaf ların başında med ile okunması gereken yerleri med ile okumamak gelir. Bu zihaf çeşidi ilki gibi büyük bir kusur sayılmaz.¹¹⁶” Örneğin;

Āşıkda kerem ma‘şūḳda niyāz ne güzel şān
Ümmetlerini o gice ‘afv eyledi Raḥman (Nzm. 1/3)

Bilmez gül-ile nāmına virdim idi lāle
‘Uşşāk dir imiş cānāndaki ḥüsn ü cemāle (M. 30/6)

Nuriyla söner nārı caḥīmiñ
Zīrā nūrıdur Rab-i Raḥīmiñ (M. 9/84)

Bülbül ile pervāne vü ‘āşıkān-ı beşer
Leylā’ya fedā-yı cān iden Mecnūn’a beñzer (Mt. 264)

Ne diyim āh yine cevriñle yaqarsın cānımı
Hani nerde beni şād eylediğñ o demler (Nzm. 438/2)

Bu örneklerin dışında şair bir de mahlasında zihaf yapmıştır. Ancak bu uygulama usta şairler tarafından da çokça kullanıldığı için büyük bir aruz kusuru olarak değerlendirilmez:

¹¹⁵ “sāzlara” ibaresinin üzerine sonradan ayrıç içinde ibare iptal edilmeksizin “mezemde” ibaresi yazılmıştır.

¹¹⁶Saraç, a.g.e., 216.

Bu kuluñ **Rüşdî**'yi 'afv eyle çıkarma aradan
O Muhammed gibi bir sevgiliyi ey yaradan (M. 66/21)

'Afv eyle bu nâçizi de ey Rabb-i refî'im
Luţfuñ ile kııl **Rüşdî**'ye ol şâhı şefî'im (M. 318/122)

Şair, imâle ve zihafan sonra imâle-i memdûd olarak isimlendirilen med aruz uygulamasını da bolca kullanmıştır. Med, bir aruz kusuru olarak değil şiirin ahengini artıran bir öge olarak değerlendirilir. Fakat imâle-i memdûdun bazı kuralları ihmal edilerek hatalı kullanılan durumlar olmuştur. Şöyle ki: “Türkçe kelimelerde imâle-i memdûd hiç yapılmaz. Türkçede kısa heceyi uzun okuyarak imâle yapmak zaten yanlıştır. Bir de bu kısa heceyi iki hece olacak biçimde büsbütün uzatmak aruzda büyük yanlış sayılır; mısraın ahengini büyük ölçüde bozar.¹¹⁷” Med aruz uygulamasını eserinde sıkça kullanan Rüşdî de yer yer bu kuralı ihlal ederek bazı Türkçe kelimelerde med yapmıştır:

Bu Ebû Cehl ile Nemrûd u o 'aşî Fir'avn
Ve o Şeddâd'a dağı **belki** eyleye Rab'avn (M. 10/101)

Rüşdî kuluñı **kat** bu cenklerde miyâna
Taşşirine bir 'afv için olsun bu nişâne (M. 34/30)

Bir görsem dergeh-i pîride ey düşmen seni
Eylerüm şekvâ o pîre şâhid olsun evliyâ (Nzm. 71/3)

'Aşk derdi açar her dil-i âvâreye yâre
Ma'sûk bulur **her** dem ol yâreye çâre (Mt. 109)

Senden ki selâm **geldi** peykiñle şifâhî
Ey kullarınıñ sevgili Raḥmân-ı İlâhî (M. 318/6)

---

¹¹⁷İpekten, a.g.e., 155.

Ol āteş-i ‘aşk **virdi** çün dillere efgān
‘Aşkıñ sebebi pertev-i peygamber-i zī-şān (M. 318/113)

Biz kullarını **yağma** āteşli firāka
Hem atma bizi ‘aşk u muhabbetden ırağa (M. 318/130)

Göster baña şöyle **bir** şānı
Yandır İlahī bu şem‘-i cānı (Mt. 342)

Keyfiyet-i ‘aşk ‘aceb değışdi mi cihānda[n]
Bir tāze hüsni mi indi yoksa āsumāndan (Mt. 507)

Beyhūde yire bir parañı şarf itme şağın
Düşdükde eliñden tutanıñ **yok** a kadın (Mt. 538)

Rüşdī, vezin zaruriyetinden dolayı şiirdeki bazı kelimelerde ses türemesi, ses düşmesi ve birleşme, tahfif gibi birtakım uygulamalara başvurmuştur. Külliyyât’ta vezin gereği ses türemesi yapılan ibareler:

Gel itme bir daha **cev(i)r**
Saña kalır mı bu devir
O cevri luṭfa bir çevir
Yanar tırıram ‘aşk ile (Sm. 842/25)

Ṭoğacağ çünkü **zik(i)rl**e bu gönül mehtābı
Açılır zıkr ile firdevs ü ‘aden ebvābı (M. 10/2)

Yed-i luṭfuñdan **umar(i)ken** ulı Bisṭāmī
Keremiñle virilür kevşer-i ‘aşkıñ cāmı (M. 10/146)

Görseydi eger Rüşdī’yi bir meclis-i meyde
Elbette atar pençe-i qahrıyla **bez(i)mden** (G. 67/3)

Allāh'a şığındım felegiñ zulm **veh(i)minden**
Yardım umarım şāh-ı hāremiñ himeminden (Mt. 68)

Cibrīl fedā eyleyemez cānı o yolda
Yok çünki **em(i)r** firkat ile āhı görüdü (K. 87/7)

Ƙaldırdı **zul(ü)m** şeynini şimşir-i telefle
Her kavm gelüp dīnine girmişdi şerefle (M. 34/3)

Şu güzel gönca **hüs(ü)nde** ne kadar cāzibe-dār
Var iken gönca-i hāndān aranır mı reyhān (Mfr. 176)

Akacak **gön(ü)le** ol nāzlı hicābdan pertev
Gelecek rūhuña elbet yine biñ neş'e-i nev (M.10/44)

Birini Bū Cehil itdiñ birini peygamber
'Acabā bu **hük(ü)münden** bize kim virse haber (Nzm. 76/4)

'Aceb gördüñ mi ey zāhid cihānda böyle bir dilber
Meze virir yanağından dudağından **[ü]** dilinden (Kt. 175/1)

Rüşdî de pek çok şair gibi vezin gereği bazı kelimelerde ses düşmesi ve birleşme ses olayına başvurmuştur:

Dilde ğam rūhumda ğam cismimde ğam bilmem neden
Giçmiyor vaktim elemsiz **n'eyleyim** 'ālemde ben (Nzm. 203/1)

Felek **n'eylerse** itsin ben uşandım
Anı Allāh tanır bir şey' şandım
Bu hüsni-zānn ile eţvāra kandım
Gönül dir kırtulaydım 'aşk ilinden (Mr. 618/2)

Ʀayanup derdine şabr eyleyelim

Buña bir çäre mi var **n'eyleyelim** (M. 687/27)

Kümbüloğlu bir kel oğlu sevgili bir dostumuz

N'eyleyim ki yok anuñla re'simizde postumuz (Nzm. 723/1)

Şairin vezin gereği yapmış olduğu bir diğer işlem ise tahfiftir. Şeddeli olan bazı tek heceli kelimeler vezin gereği şeddesiz okunmaktadır. Bununla birlikte şair yine mısraları vezne uyarlayabilmek için uzun ünlülü sesleri düşürmüş, bazı kelimeleri de kısaltmıştır. Külliyyâtta ki tahfif örnekleri:

Ni'metlerini zehr idiyor batn-ı beşerde

Aksın feleğin ol **sem-i** mu'tâdı gözümden (G. 67/9)

Ťatını Ťatlı o ruğdan viriyor sâķī-i rûğ

Yaķıyor Ťubbe-i dilde yine bir Ťem'-i **feruğ** (Nzm. 247/1)

Nedir ol gözdeki hâlet beni medhüş ider her dem

Güzellikde nazīriñ yok cihânda ey **meh-i** tâbân (G. 223/3)

Şıķılan bir Ťulı añlar irişir feryâda

Anı sen gönderiyorsın a **şehim** imdâda (M. 10/159)

Ĥaķ **dergehine** irdiği ân sağ u şolunda

'Aşķ 'âleminiñ pertev[i] nâ-gâhı¹¹⁸ göründi (K. 87/13)

Ĥayret idiyor ni'meti taķsîmde Ĥükümet

Ger böylece olmaz ise aç Ťaldı bu millet (M. 34/25)

Bir 'aşķ-ı laŤîf maŤla'idır şanki **Sitanbul**

Açmaz mı 'aceb bir daha ol şehre Ĥudâ yol (M. 46/1)

¹¹⁸ “‘Aşķ ‘âleminiñ pertev-i nâ-gâhı” mısrası “Nûrlar Ťođarak Ĥayret ile gehi” mısrasının üstü çizilip iptal edilerek üzerine yazılmıştır.

Ulu dergāhıña geldik emel-i ‘afv ile biz

Günehi ‘afv ile eyler bizi pāk u temīz (M. 66/2)

Bir veznin kusurlu olduğunu söyleyebilmek için sebepleri olmalıdır. Bu sebepler müstensihin dikkatsizliğinden ve yanlış okumalar yapmasından ya da şairin şiir bilgisinin eksik olmasından kaynaklanmaktadır.¹¹⁹ Rüşdî’nin eseri müellif hattı olduğundan müstensihden kaynaklanan hatalar bulunmaz. Dolayısıyla şairin şiir şekil bilgisinde eksiklik veya dikkatsizlik vardır diyebiliriz. Rüşdî, şiirlerinde daha çok ne anlatmak istediğine odaklandığı için şekli özelliklere gereken önemi vermemiştir. Hatta alışılmışın dışında olan kullanımlara yönelmiştir. Yukarıda sıraladığımız aruz hataları çoğu divan şairinin başvurduğu tasarruflardandır ve normal karşılanır. Fakat Rüşdî’nin “mef’ûlü mefâ’îlü mefâ’îlü fe’ûlün” aruz kalıbıyla yazdığı birkaç şiirinde bilgi karmaşası yaşadığını düşünmekteyiz.

2.3. Kafiye

Bir şiir terimi olarak kafiye, mısraların sonunda veya sonu kabul edilen yerlerde, kendisi yahut anlamı farklı kelimelerde belli bir sesin (bu sesi gösteren hareke ve sükûn bakımından aynı harfin) tekrarlanmasıdır.¹²⁰ Her dizenin sonunda tekrar eden bu sese ise revî harfi denir.

Eski şiir anlayışında kafiye aynı zamanda şairin şiir yeteneğini gösteren temel ölçütlerdendir. Bu yüzden şairler özellikle kafiyelenmesi güç sözcüklerle şiirler yazmaya çalışarak hünerlerini gösterirlerdi.¹²¹ “Kafiye aynı zamanda müziktir; his ve düşüncenin algılama yetisine sahip olduğu bir müzik! Kulağı olduğu kadar, zihni de tatmin edecek kadar dürüst olduğunda, düşüncedir; ulaştığı ses, kendinden daha büyük bir yapıya katılımını onayladığında duygudur.¹²²” Dolayısıyla kafiye hem anlam hem de ses bakımından uyumlu olursa ahenkli ve etkileyici bir şiir ortaya çıkar.

¹¹⁹Hasan Kaplan, Mısrayı Aruzla Uyduran Bir Şair: Zîver ve Şiirlerinde Aruz Tasarrufları, ESTAD, Cilt 2, Sayı 1, 2019, 282.

¹²⁰Saraç, a.g.e., 265.

¹²¹ Kaçar vd., a.g.e., 37.

¹²²Hasan Boynukara, Modern Eleştiri Terimleri, Van: Boğaziçi Yayınları, 1993, 123-124.

Revi harfinin bulunduğu kafiye bazen mısra ve beyit sonunda bulunduğu gibi bazen de rediflerin bulunduğu durumlarda mısra ortasında hatta mısradaki ilk kelimedede de olabilir. Bu durum kafiye tarifindeki "...veya sonu kabul edilen yerlerde" ifadesinin gerekçesidir.¹²³ "İki kafiye bulunduran şiirlere *zû-kâfiyeteyn*, ikiden fazla kafiyesi olan şiire *zû'l-kavâfi* denir.¹²⁴ Rüşdî'nin Şiir Külliyyâtı'nda ise iki ve ikiden fazla kafiyesi olan beyitlere rastlanmaktadır. Mısranın başında, ortasında ve sonunda bulunan bu kafiye örnekleri şöyledir:

Size kevşer içirüp 'aşk ile sermest idecek
Size hâşş zâtını rü'yetde de serbest idecek (M. 64/15)

Her ānda o cemāliñ bize rahmet ammā
Heybetlü o celāliñ bize n'eyler 'acabā (M. 65/6)

Yā Rab bize ni'met virecek bir sensin
Yā Rab bize rahmet idecek de sensin (M. 65/8)

Ne kadar rûy-ı dil-āvîz ne kadar süsli civān
Ne bu gerdān-ı şafā-dār ne bu gözlerdeki ān (Nzm. 97/1)

Ey fahr-i 'ālem ey nūr-ı nāsūt
Ey nūr-ı ādem ey zevk-i lāhūt (M. 268/1)

Ey şāh-ı harem dāver-i dil-h'āh-ı merāhim
Ey şāh-ı kerem server-i dergāh-ı mekārim (Nzm. 281/1)

Her neyi ben istemezsem yok iken ol çok olur
Her neyi arzū idersem var iken ol yok olur (Mt. 352)

Yukarıda gösterilen beyitlerde şair; mısra başında, ortasında ve sonunda kafiyeli kelimelere yer vererek şiirin ahengini güçlendirmiştir.

¹²³Saraç, a.g.e., 265-266.

¹²⁴Saraç, a.g.e., 268.

Külliyât'taki şiirlerde ağırlıklı olarak tercih edilen kafiye türleri şöyledir: “-ān, -āh, -āb, -āk, -āt, -ār, -āz, -āne, -ād, -r, -t, -k, -ūr, -īd, -ām, -‘ānī, -āle.” Bu örneklerden de anlaşılacağı gibi eserde kullanılan kafiye türlerinin çoğunluğu Arapça ve Farsça kelimelerden oluşmaktadır. Türkçe kafiye oranı ise yok denecek kadar azdır.

Rüşdî, Şiir Külliyyâtı'nda çoğu divan şairi gibi kafiye çeşitlerinden en fazla mürdef kafiye türünü kullanmıştır. Ardından mücerred ve müesses kafiye türünü son olarak da sayıca en az oranda olan mukayyed kafiye türünü kullanmıştır. Külliyyât'ta kafiye türlerinin dağılım tablosu:

Tablo 2.6.Külliyât'ta Tercih Edilen Kafiye Türleri ve Dağılım Oranı

Kafiye Türleri	Dağılım Oranı
Mürdef Kafiye	293
Mücerred Kafiye	277
Müesses Kafiye	181
Mukayyed Kafiye	40

Revi harfinden önce ridf harflerinin bulunduğu kafiye türüne *mürdef kafiye*(*kafiye-i mürdefe*) denir. Eserde tespit edilen söz konusu bu kafiye türüne örnekler:

Biz zīr-i zelīl içinde idelim āh u zār
Sen öyle yüceliğiñle ol yine pāyidār (Nzm. 6/2)

Vefāsı yok bize fānī cihānıñ
Naşīb olmaz mı zevki āsumānıñ (Nzm. 190/1)

Seniñ ol perçemiñ ki hüsnuñe zīr-i şehāb olmuş
Bu hāl ‘uşşāk göñlünde şafā-yı āfītāb olmuş (Mt. 766)

Sadece revî harfinin tekrarlanmasıyla oluşan *mücerred kafiye* örnekleri ise eserde şöyle yer almaktadır:

Geldikde vücūda rūḥ-ı ekmeḥ

Olmuşdı bütün cihāna mürsel (M. 9/95)

Bugün bir dilber-i nādideyi gördüm geçerken ben
Şoyup ‘uryān bıraқdı ‘aқlımı ‘aşkıyla ol rehzen (Nzm. 617/1)

Nigārim dūn cefāsiyla Һarāb gönli yıқup gitdi
Bugün biñ dürlü şiveyle anı yapup ыıkup gitdi (Mt. 764)

Te’sis harfinin bulunduğu *müesses kafiye*de, revî harfi ile harekesiz elif harfinin arasında harekeli farklı bir harf yer alır. Bu kafiyenin eserde örnekleri şu şekildedir:

Pek ‘ulvî ‘alāmet oldı zāhir
Çok söylemeyim bu bahşe dā’ir (M. 9/93)

Ṭanbūrda olan nağme ki pür-nāz-ı leṭāfet
Virmekte kemān sesleri her kıla Һarāret (M. 321/7)

Bir güzel gördüm bugün ben meclis-i pīrānede
Һüsnüne āyine olmuş bādesi peymānede (G. 732/1)

Külliyyât’ta sayıca diğer kafiye türlerine göre az olan *mukayyed kafiye*, revî ve kayd harfinden oluşmaktadır. Külliyyât’ta tespit edilen mukayyed kafiye örnekleri:

O şehiñ bahtını itmişdi bülend
Beşeri andan iden fā’idemend (M. 40/200)

‘Āşık bu diliñ derdini itmez digere ‘arż
Elbette saña minnet-i dā’im bize bir farż (M. 318/87)

Üç kadeḫ mey parladup ol anda sermest olsun o
Uyқusunda bir nigārla zevke serbest olsun o (Nzm. 721/2)

Bununla birlikte şiirlerde “kâfiye-i şâyeġân” denilen kafiye türüne de rastlanılmıştır. “Kâfiye-i şâyeġân, Farsça çokluk ve sıfat-ı müşebbehe eki olan –ân eki ile kafiye yapılan kafiyeye denir. Bu ekin getirilmesi kafiye bulmada zorluġa düşen şaire kolaylık sağlar.¹²⁵” Hacimli bir eser meydana getiren Rüşdî de kafiye bulmakta zorlanmış olmalı ki kâfiye-i şâyeġân adı verilen kafiye türüne başvurmuştur:

İdecek nâz ile seyrân o nezîh vildânlar
Saña hıdmet ile meşġül olacak ġilmânlar (M. 10/24)

Olacak hafıza komşu Şakaleyn Sultân’ı
Oķu ta ‘zîm ile her leyl ü nehâr Qur’ân’ı (M. 64/19)

Pertev-i cânâna maţla ‘âsitânımdır kadeh
Bî-mişl hürşîd-i hüsne âsumânımdır kadeh (G. 290/1)

Ümmetlerine rahmet-i Raġmân’ı getirdi
Bî-mişl ü nazîr ni‘met-i ġufrânı getirdi (M. 318/84)

Revî harfinin birden fazla olması durumuna “iltizâm-ı lüzûm-ı mâ-lâ yelzem” denir. Söz konusu olan bu hususiyet Rüşdî’nin bazı şiirlerinde de yer almaktadır:

Ķalsun mı şeh-i Sinâ’da **mâtem**
Nezinde o dem nebî-i **hâtem** (M. 9/139)

İrmişdi rusül şehine **Hârûn**
Maġv oldu anîñ ġününde **Ķârûn** (M. 9/149)

Firġatle yanar iken o **dâ’im**
Olmuşdı ġuzûr-ı Ħaġ’da **Ķâ’im** (M. 9/201)

Ol tâze firâķ açdı Burâķ’a nice **yâre**

---

¹²⁵Saraç, a.g.e., 273.

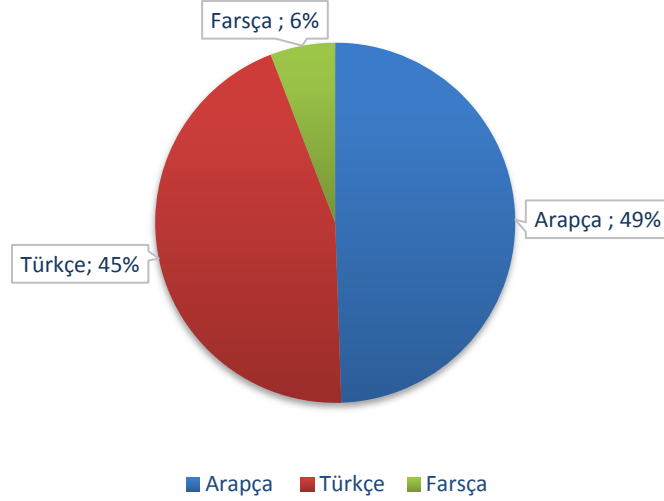

Her yâresine cevher-i 'âlem idi çâre (M. 318/26)

Rüşdî'nin şiirlerinde dikkat çeken bir diğer husus ise kafiye bulmakta zorlandığı için bazı kelimeleri tekraren kullanmıştır. Bu kelimeler: “*pervâne, cānâne, peymâne, dīvâne, hâne, gül, bülbül, şādān, cihān*”

Külliyât'ta tercih edilen kafiyelerin kelime kökenleri ağırlıklı olarak Arapça ve Türkçe'dir. Bunun yanı sıra az da olsa Farsça kökenli kelimelerle yapılan kafiye çeşitleri de tespit edilmiştir.

Tablo 2.7. Kafiyelerde Tercih Edilen Arapça-Türkçe-Farsça Kelimelerin Dağılım Grafiği

Rüşdî'nin şiirleri geneli itibariyle kafiye bakımından kusurlu ve özensizdir. Bu noktadaki tahminlerimiz şairin kafiye bilgisinin eksik olduğu yönündedir. Nitekim şair, kafiyenin kurallarını dikkate almadan gelişigüzel şiirler meydana getirmiştir. Eserde kafiye kusurlarından en fazla ikvâ, sonra ikfâ ve imladan kaynaklanan kusurlar dikkat çekmektedir.

İkvâ, mücerred ve mukayyed kafiyelerde kafiyeyi sağlayan harflerden önceki harfin harekesinin (ünlü sesinin) farklı olmasına denir.¹²⁶ Külliyât'ta çok sayıda rastlanan bu kafiye kusurunun örnekleri şöyledir:

¹²⁶Kaçar vd., a.g.e., 41.

Çekerim firkatiniñ derdini yāriñ **her** dem
Ne için hîç acımaz ‘aşka cānān **bir** dem (Mt. 496)

Göñül ki ‘aşk cihānıdır cānān içinde yaşar
Büse cāniñ pertevidir bütün cihānı **deger** (Mt. 518)

A icād eyleyen baht ü **ķaderi**
Yiter **Rüşdi**’ye firkatiniñ kederi (Mt. 523)

O ķadar nāz u şiveyle atar o perçemi **yüzden**
Virirse alma buseyi a **Rüşdi** düşme çün **gözden** (Mt. 558)

Şafādan lezzet alsam bir bezimde
O gün ğamla tolar yaşlar **gözümde**
Kıyāmet koparır felek **özümde**
Göñül dir kurtulaydım ‘aşk ilinden (Mr. 618/1)

Nerede şimdi o tāze **güzeliñ**
Ne dinür emrine ol lem-yezeliñ (M. 687/3)

Bir buse yüzünden meyi sīmñ eliñden
Luţf eyle kurtulayım a dilber il **dilinden** (Mt. 691)

Pür neş’e görünür ‘ayn-ı hayālimde **Halil**
Bir teşne-i vişālim baña kim olsa **delil** (Nzm. 712/1)

Bir yere gitmek dilerseñ çünki biñ metru **yokuş**
‘Avdet eylerken tabī’i ol ķadar **ķorkunç iniş**
Var ise fırsat eliñde gelmeden **ķış tiz şavış**
Çünkü beş şürūķdur **ķarlar yağarmış Vāhid’im** (Mr. 728/2)

İkfâ, “Revi harfinin mahreç (seslerin çıkış yerlerinin) yakınlığı olan bir başka harfe dönüşmesidir.¹²⁷ Eserden söz konusu olan bu kafiye kusuruna örnekler:

Geçmekte kederle ‘ömr-i beşer
Yokdur cihânda sürürdan eğer (Mt. 536)

Nigârım geldi bezmimde hâzîn gönle şafâ şaçdı
Tırur mı bu gönül büse dilerken dilberim kaçdı (Nzm. 185/1)

Benim bu işde bir kabâhatim yokdur diriken ben
Beni teşvîk iden gönül nedâmet iyleyüp şaçdı (Nzm. 185/3)

Bu elîm firâte tākāt mi yiter
Bu cihânıñ işi hep böyle gider (M. 687/15)

Şair yazdığı bir beyitte ikfâ kafiye kusurunu yapmamak için aşağıda gösterilen beyitte “hep” ibaresini revî harfini “b” olduğundan dolayı “heb” şeklinde imla etmiştir:

Göster o güli bülbül-i nālânına Yâ Rab
Yâ Rabb saña yalvarırız leyl ü nehâr heb (M. 318/116)

Külliyyât’ta yer alan kafiye kusurlarından biri de “itâ-yı celî”dir. “Açık kafiye tekrarı anlamına gelen itâ-yı celî, aynı kafiyenin birden fazla kullanılmasıdır.¹²⁸” Aşağıdaki şiirde “bülbül ağlar gül güler” kafiyeleri 7 beyitten oluşan bu nazmın 5 beytinde aynı anlamda kullanılarak tekrarlanması hasebiyle itâ-yı celî denilen kafiye kusuru yapılmıştır:

Hâr ile olmuş nişîn ol gonca bülbül n’eylesün
Yüzdedir sırr-ı haķîkat **bülbül ağlar gül güler** (Nzm. 874/2)

¹²⁷Saraç, a.g.e., 274.

¹²⁸Saraç, a.g.e., 274.

Her şüküfeniñ çerāğı dillere pür zīb ü fer
Seyr ider sünbül ü lāle **bülbül ağlar gül güler** (Nzm. 874/4)

Kedernākım yine her demde **yā Rab**
Bırakma ‘avn idüp bu ğamla **yā Rab** (Nzm. 262/1)

Sürürüm yok gönülde zerre mişli
Kerem kıl ma‘nevī bir zevki **yā Rab** (Nzm. 262/2)

Ne kadar hüzn ile ötmekte gönülden bülbül
Görüyor ki kodılar pertev-i hüsn **üstüne gül** (G. 305/1)

Naşıl olsun da tayansın buña şeydā-yı keder
Yine bir buse hicābındaki ter **üstüne gül** (G. 305/2)

Ɔodı çok ğıbtā idüp reh-i nālemde rakīb
Nice biñ hār-ı firāk altına hem **üstüne gül** (G. 305/3)

Yukarıda örnekleri verilen kafiye kusurlarının yanı sıra bir de adı konulmayan kafiye kusurları vardır. Rüşdî şiirlerinde kafiye kurallarını görmezden gelerek gelişigüzel bir şekilde kafiye seçtiği için çok fazla kafiye kusurları dikkat çekmektedir. Aşağıdaki gazelde redif belirtme hal eki olan “-i”, kafiye ise “nd” harflerinden meydana gelen mukayyed kafiyedir. Ancak 1 ve 4. beyitte redif kullanılmamış “efendi ve kendi” ibareleri kök halindedir. O nedenle de gazelin kafiye örgüleri farklı olduğundan dolayı kafiye kusuru dikkat çekmektedir.

Şākir ere lāyık dīne bir yüksek efendi
Parlatdı bu dīn nūrı ile Ɔalbini kendi (Nzm. 735/1)

Peygamberiniñ şānına ‘āşık ise dilden
Zihninde virir HāƆ aña berdār bülendi (735/2)

Rüşdī ki anı cennetiniñ reh-güzerinde

Bekler gidemez anıñ ile uça semendi (735/3)

Allāhını zıkr itmede her vakt şehirde

Mağşūdına bir gün irecek Şākir Efendi (735/4)

Aşağıdaki “-ı görüñdi” redifli kasidenin kafiyesi “-āh” seslerinden oluşan mürdef kafiye dir. Ancak kasidenin 10. beytinde belirtme hal eki olan “-i” yoktur. “İlāhī” kelimesi kök halde olduğu için kafiyenin örgüsü değişir. Dolayısıyla hem redif hem de kafiyesi kusurludur.

Cān virmeyi de az görerek zāt-ı Muḥammed

Hāş ‘āşık idi nūr-ı şehenşāhı görüñdi (K. 87/8)

Bir mertebe kim vařf idemez kul o resūlūñ

‘Ālem-i ‘ulüvvundaki nev-cāhı görüñdi (K. 87/9)

Biñlerce güneş toğdı o şeb mülk-i ezelde

Mes‘ūd gözine envār-ı **İlāhī** görüñdi (K. 87/10)

Aşağıdaki 10 beyitten oluşan gazelde de redif iyelik eki+ayrılma hal eki “imden” seslerinden oluşmaktadır. Kafiyesi ise tek ses benzerliğinden yani “z” sesinden oluşan mücerred kafiye dir. Ancak gazelin 2. 4. ve 8. beyitlerinde kafiye kusurları vardır. Ayrıca 10. beytin redifi yoktur ve kafiyesi değişmiştir. O nedenle kafiye örgüsü de değiştiğinden kafiye ve redifte hatalı kullanım söz konusudur:

Dīdem akıdır yaşlarını derdli özüm den

Dil ehli bilir fark iderek ḥālī sözüm den (G. 67/1)

Yok zerre kadar raḥm u kerem çünkü felekde

Pek hoşlanıyor āhımı tıyduğça **sesimden** (G. 67/2)

Bir gün beni maḥv eyleyecektir bu zulümle

Mağşūd bu ise dönmeye bir böyle ‘**azimden** (G. 67/4)

Bulsaydı beşer fırsatı gelmezdi cihāna
Yāhūd haberi olsa idi sırr-ı **ezelden** (G. 67/8)

Rüşdî var ise gönülde ‘aşk u muhabbet
Yetmez mi saña ‘ālem-i fānîde o **miḥnet** (G. 67/10)

Arap alfabesiyle yazılan metinlerde Türkçe sözlüklerdeki ünlü harfleri belirtmek için kullanılan elif, vav ve ye (ﻋ ﻭ ﻯ) harfleri metinde med harfleri gibi kullanılmışsa bunlara hurûf-ı müstahlefe (müstahlef harfleri); med harfleri Türkçe imlâ harfleri yerine kullanılmışsa bunlara da hurûf-ı ma’zûle (mazule harfleri) denir. Türkçe kelimelerin uzun okunmaması sebebiyle hurûf-ı müstahlefedeki kaynaklanan kusurlara hoşgörüyle bakılmıştır¹²⁹.

Rüşdî’nin şiirlerinde de bu kafiye kusurlarına rastlanmaktadır. Aşağıdaki matla beytinde Türkçe kelime olan “yanmaḳ” fiilindeki elif imla harfi med harfi gibi kullanarak hurûf-ı müstahlefe yapılmıştır:

Devriñ keremi cāhile maḡrūrlara ezvāk
Dil ehline bu āteş-i aḡzān ile **yanmaḳ** (Mt. 194)

Biz ‘āşık-ı ḡusnüz dilimiz dilber[i] **arar**
Āteşde yanıyor gibi bî-şabr u ḳarār (Mt. 209)

Ocaḳ söndüreniñ söner **ocaḡı**
Yanar mı öyle zālimiñ çerāḡı (Mt. 211)

Gelerek bezmime bir ‘arz-ı vücūd eylese yār
Gülerek göz süzerek gönlümi şād itse ne **var** (Mt. 474)

O gice cānān ile tenhāca ārām eyledim

---

¹²⁹Kaçar vd., a.g.e., 50.

Yār uyurken bñse aldım tatlı **bayram** eyledim (Mt. 572)

Aşağıdaki şiir örneklerinde ise med harfleri Türkçe imla harfleri yerine kullanılarak kafiye yapıldığı için hurûf-ı ma'zûle görülmektedir:

Ey dilber-i nâz gözleriñe cân mı **ṭayansun**
Rüyiñda olan pertev-i bî-misle mi **yansun** (Nzm. 219/1)

Bir gönca gibi açmada dillerde cemâliñ
Ol zevk-i dil-ārâ ile sen cismime **cānsın** (219/2)

Her ānda fedā uğrıña nâ-çîz hayātım
Ol cāzibeli göz ile cānān-ı **cihansın** (219/4)

Ġamzeñ ki benim göñlüme ' İsa-yı hayātdır
Hüsññdeki pertevlere cānım yine **yansın** (219/5)

Yitemez yüksek olan şānını ta'rife **ḥayāl**
O idi gülşen-i sāzende de mekşûf gül **al**
Neġamātı arasında yine 'aşk zevkine **ṭal** (Msl. 703/2)

Bu gice bezmime gelmiş idi şanki iki **ay**
Dili pür nūr idecek anları çift hñri **şay** (Nzm. 739/1)

Biri cismimde güneş ay biri rñhumda ziyā
Bu iki yār bıraḫdı dile bir hñy ile **hāy** (Nzm. 739/2)

Rüşdî'nin kafiye bulmakta zorluk yaşadığının bir diğeri göstergesi de bazı beyitlerinde kafiye kullanmamış olmasıdır.

Yār gelince 'aşıkññ kalmas hemi
Merhemi yārdır ḫalır mı bir hemi (Mt. 767)

Nigārım ahr u cevriyle beni dn pek arāb itdi
Bugün elden piyāleyle baa arāb[1] luf itdi (Mt. 376)

Yine rtmŖ bu güzel rularını kāküller
Aıvrise aıdır dīdeme dilden seyller (Nzm. 438/1)

Nezd-i cānānda neden sākin trursın ey gönül
Yār gidince āh idüp baygın alursın ey gönül (Mt. 672)

Size nef' itmege cr'et idemem
Bu gnnde yine andan geemem (M. 687/23)

Bu adar yoklua n'eyle tayanırlar bilmem
Felegi her iŖi böyle mteayyır mi dimem (M. 730/8)

Ol gnca baa rāyihāsıyla vaanımdan
Mektb gelir rehber-i Ŗirn-sanden (M. 731/2)

RŖdī'nin Ŗiir Kllyātı'nda redifler; sadece ek, sadece kelime, iki kelime,  kelime, ek+kelime ve ek+iki kelime olmak üzere altı farklı Ŗekilde kategorize edilmiŖtir. Eserde sadece tek kelimedenden oluŖan redif sayısı 84, iki kelimedenden oluŖan redif sayısı 13,  kelimedenden oluŖan redif sayısı 3, ek+kelimedenden oluŖan redif sayısı 29 ve ek+ iki kelimedenden oluŖan redif sayısı ise 4 adettir. Bu rediflerin dıŖında kalan bütün rediflerse sadece ek olarak kullanılan rediflerdir. Bu ekler arasında en sık kullanılan redifler, “-i, -ım, -dan, -den, -de -lar, ler, -ına, -i, -ı, -sı, -ya, -a, -e, -sın” ekleridir. Söz konusu olan bu redif eŖirlerine eserden rnekler:

Sadece tek kelimedenden oluŖan redif

Bir güzel gördükde ‘āŖı yārini yād **eyliyor**

oncayı amıŖ görünce āh u feryād **eyliyor**

Bizi yā Rab yüce lufı ile mesrr **eyle**

Bu aranlıda alan dilleri pr-nr **eyle**

Gelür ba'zen baña yārim dilimi pür-mesārr **eyler**
Olur ger gelmeyüp ālām-ı firqatle zār **eyler**

Bağarım rüyına yāriñ yanağı lāle **gibi**
Utanup dögdigi ter derde düşen jāle **gibi**

İki kelimededen oluşan redif

Bu dünyāyı neden sevdiñ bu bir ğam-hāne **ey dostum**
Bugün ma'mūr ise hāneñ yarın vīrāne **ey dostum**

Bir gice hānemde gördüm 'ālem-i rü'yā **bu yā**
Cümle resüller yanında zāt-ı Kibriyā **bu yā**

Üç kelimededen oluşan redif

Perteve nāzır olan kāşāne **kim çeşmimdir ol**
Ġālibā cānān arar bir dāne **kim çeşmimdir ol**

Bizi sen hādīm-i şāh-ı harem **eyle yā Rab**
Bizi ol şāha bağışla kerem **eyle yā Rab**

Ek+tek kelimededen oluşan redif

Rif'at'ım ki nūr-ı dīdemdir **benim**
Pür-vefādır bir güzīdemdir **benim**

Bī-çāre gönül cefāya **düşdi**
Bir dilber-i bī-vefāya **düşdi**

Bu diliñ derdi nedir dilbere meftūn **mı 'aceb**
Kederi zevk ile yek-ser gibi Mecnūn **mı 'aceb**

Ek+ iki kelimededen oluşan redif

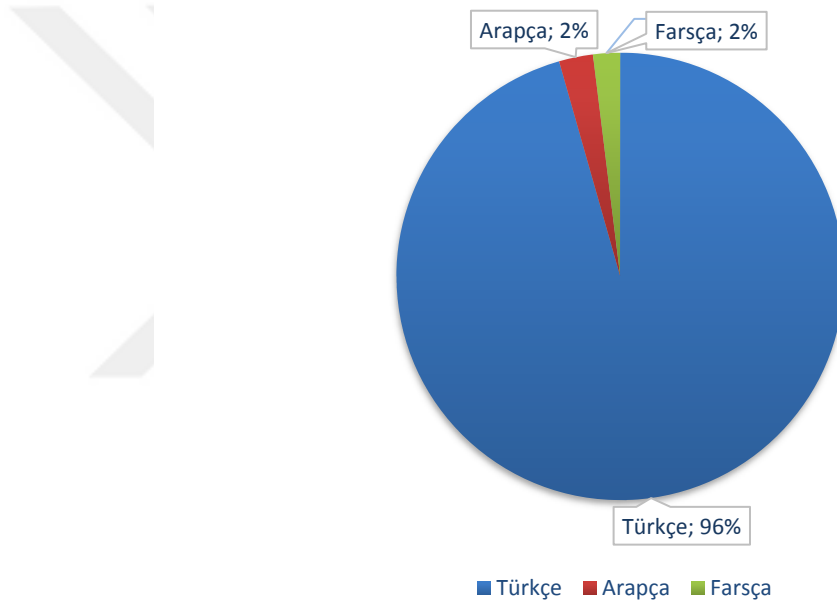
Nezd-i cānānda neden sākin tūrursın **ey gönül**
Yār gidince āh idüp baygın kılursın **ey gönül**

Sen sipāh-ı dīne şāhsın yā Ḥüseyn

Derdliler gönlünde māhsın yā Ḥüseyn

Geneli itibariyle sade ve anlaşılır bir dille kaleme alınan Külliyât'taki şiirlerin redifler, çoğunlukla Türkçe kelime ve eklerden oluşturulmuştur. Eserde tercih edilen redifler incelendiğinde 585'i Türkçe, 15'i Arapça ve 12'si Farsça ek ve kelimelerden meydana geldiği tespit edilmiştir:

Tablo 2.8. Rediflerde Tercih Edilen Türkçe, Arapça ve Farsça Ek ve Kelimelerin Dağılım Grafiği

Tablo 2.9. Ek Halindeki Redifler

-uñ/-üñ/-iñ	-sin	-ı/-i	-a/-e	-den/-dan
-yı/-yi	-dı/-di	-da/-de	-nıñ	-dır/-dir/-dur/-dür
-r	-ūd	-ler/-lar	-sı/-si	-inde/-ünde
-iñ	-ya/-ye	-siydi	-la	-ım/-im/-um/-üm
-ünden	-it	-ar/-er/-ır/-ur/-ür	-leri	-sına/-sine

-nda	-mağda	-ıyor/-iyor	-ından/-inden/-ünden	-sini
-mıyor	-sın/-sin/-sun/-sün	-amaz	-larına	-ecek
-sıdır	-ine/-ına	-mededir	-ıdur	-malıdır
-ımız	-ıñı/-iñi	-dedir	-ıyla/-iyle	-yelim
-ıdır/-idir	-ligine	-iken	-ısın	-ayım
-mışdır	-dım	-ümde	-lendi	-dıñ
-yle	-ma/-me	-nır	-ñi	-mege
-imiş	-madın	-ken	-yim	-alım
-lır	-sem	-lerime	-miydi	-acak mısın
-imdir	-idi	-siyiz	-lerim	-deki
-ıdır	-yim	-ivir	-meden	-ladım
-ımızda	-mı			

Tablo 2.10. Tek Kelimeden Oluşan Redifler

Gibi	eyler	henüz	Olsun	Olmak	yok
Olalım	İle	İtdi	İderim	İder	getirdi
Eyledim	oldı	dedi	Olaydı	Olmuş	oluñ
İtdiñ	olsa	bizimdir	Virdiñ	İderiz	bugün
Eyle	sensin	itmedeyiz	İtme	bilmedeyiz	saña
Eyler	idecek	eylediği	Eyliyor	senindir	var
Ol	İt	oldı	Olayım	Olanı	içün
Kıldı					

Tablo 2.11. Kelime Grubuyla Oluşan Redifler

bu yā	olsun o	eyle İlāhī
içün İlāhī	ey dostum	kim çeşmimdir ol
üstine gül	yā Rab	eyle yā Rab
it bize	mümkün değil	eyledi Hāk
itdi Hudā	var goncada	

Tablo 2.12. Ek+Kelimeden Oluşan Redifler

-sın yâ Hüseyn	-a bizi	-siz değil	-maz tâli'im
-mı olur	-up gitdi	-si yok	-ursın ey gönül
-sa senin	-ı var	-dan oldu	-ı gönülümüñ
-mı 'aceb	-ya düşdi	-mdir benim	-iñ içinde
-ı gül	-dan soñra	-ımdır kadeh	-dır bu
-ımsın benim	-a bağışla	-dı gönül	-ümde sensin
-mez oldu	-uñ ile	-si var	-ı göründi

Redif aslında ilk başta şair için bir kolaylık olarak görülebilir ise de aslında başarılı şiir ile başarısız şiiri belirleyen ölçütlerden birisi olarak kabul edilmektedir.¹³⁰ Bu ölçütü göz önünde bulundurarak Rüşdî'nin şiirlerini değerlendirdiğimizde çok da başarılı şiirler ortaya koymadığına şahit oluruz. Bu da şairin şiir şekil bilgisinin eksik olduğunu göstermektedir. Şair eserinin genelinde yaptığı kafiye ve redif kusurlarının temel sebebi şiirin veznini bozmamak içindir. Dolayısıyla Rüşdî'nin ahenk unsurları arasında vezne daha çok önem verdiği anlaşılmaktadır.

Şairin yapmış olduğu redif kusurları ekseriyetle benzer olan seslerin farklı fonksiyonlarda kullanılmasından kaynaklanmaktadır. Örneğin yönelme hal eki olan “-a/-e” sesleri ile kelimenin aslî sesleri olan “-a/-e” harfleriyle redif yapılarak hatalı bir kullanım söz konusudur.

Bu 'aşkıñla iren irdi o lā-mekānda **dīvāna**

Beni de nūr-ı 'aşkıñla İlahī eyle **dīvāne** (Mt. 2)

Yine aynı hatalı kullanımı belirtme hal eki olan “-ı/-i” ekleri ile kelimenin bünyesinde bulunan “-ı/-i” aslî sesleriyle yapılan redif örneğinde de rastlamaktayız

Aç da kalsa şabr ider ol hoş **kişi**

Çünkü anıñ besmeleyedir **işi** (M. 284/231)

¹³⁰ Saraç, a.g.e., 260.

Şair, bazı şiirlerin bir veya birkaç beytinde redif değişikliği yaparak şiirin ahengine halel getirmiştir. Aşağıdaki şiirin 2. beytindeki redif söyleyiş bakımından benzer olsa da anlam bakımından farklı bir ibare ile değiştirilmiştir.

1. Güller açdı **Rüşdî**’ye vir keşeri bardak **ile**
Dil yanar ağlar tırur her dem o yâr-i Hâk **ile**
2. Pertev-i imdâdını gözler tırur bu gözlerim
Görmedi bu kemteri bir lûfa müsteḥâk **bile** (50)

Aşağıdaki beyit Külliyyât’ın 299. şiiri olan gazele ait matla beytidir. Gazelin bütününde kullanılan “üstüne gül” redifi matla beytinin ilk mısraında vezin gereği “bülbul” ibaresiyle değiştirilmiştir. Ayrıca gazelin kafiyesi olan “-âr” mürdef kafiye yine söz konusu bu mısra da kullanılmayarak şiirin ahengini bozmuştur.

Ne kadar ‘aşk ile ötmekte seherde **bülbul**
Biliyor kim kıldılar gül-ruḥ-ı yâr **üstüne gül** (G. 299/1)

Aşağıda “-f” sesinden oluşan mücerred kafiyeli ve “-imdir” redifli gazelin 7. beytindeki “fehimidir” ibaresi ile 8. beytindeki “Kerim’dir” ibareleri kök halinde olduğu için redifleri kusurludur. Aynı zamanda 5. beyitteki “kafesimdir” ibaresinde ses değişikliği olduğu için kafiye kusuru mevcuttur.

1. Dost avcısıyım meclis-i ihvân hedefimdir
Ben cevher isem yârân cigerim şadefimdir
2. Vuşlat yerine kâ’im olan şimdi bu hicrân
Ben bir selef oldum benim anlar ḥalefimdir
3. Ben çünkü muḥabbetim ararım dostı her ân
Dostâne muḥabbet benim elbet şerefimdir
4. Cāndan tütüşub âh ile cismim küle döndi

Dostlar şanıyor dil āhımı elde defimdir

5. Ol tağdaki dost ru'yeti kâbil olamazsa
Bülbülleriyim 'aşkları dilde **kafeşimdir**
6. Dilden dökiyor gözyaşını dīde-i giryān
Bir böyle firāk elbet sebab-i telefimdir
7. Çal sâzıñı iç bāde-i hasret saña kâfī
İhvān şanıvirsin seni nokşān-ı **fehimidir**
8. **Rüşdī** emeliñ dostlara vuşlat ise bu şek
Mağşūduñ ile Hāk irdire çünkü **Kerīmdir** (G. 317)

Aşağıdaki örneklerde ise fonksiyon bakımından farklı olan eklerle redif yapılmıştır. Bulunma hal eki olan “-da” ile bağlaç olan “-da”yı anlam ve işlev yönünden farklı oldukları için redifi hatalıdır.

Bir gün gelecek var ise 'ömrüm o Çorum' **da**
Mesrūr kalırım dostlara vāşıl olurum **da** (M. 731/8)

***

1. Parlıyor nūşīn yüzler bezm-i 'āşıkānede
Gel a şūfī gör neler var ma'nevī meyhānede
2. 'Aşk ile yanmağdayım āh ben de bir Mecnūn gibi
'Aklı olsa derdime hayrān kalır dīvānede
3. 'Aşkımıñ hālātına itmez taħammül 'āşıkān
Derdime bir dem tayanmaz bülbül ü pervāne **de** (Nzm. 734)

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

MUHTEVA İNCELEMESİ

3.1. Din

3.1.1. Allah

Bütün esmâ-i hüsnanın anlamlarını kendinde toplayan hak ilahın ismi. Gerek ilim ve ayn mertebesinde gerekse fiiller ve eserler mertebesinde (hazretinde) tüm zat sıfatlarını ve kemal vasıflarını kendinde toplayan, varlığı zorunlu zatın ismi.¹³¹

Rüşdî, Allah'ı en çok mesnevilerinde zikretmiştir. Bilhassa münâcât türündeki şiirlerinde Allah'ın bağışlayıcı sıfatını vurgulayarak günahlarının affi için Allah'a yalvarır. Ayrıca bu hususta Allah'a niyaz etmeleri için insanları uyarır:

Nâ-çîz-i 'ubeydiñim a şâhım

'Afv eyle çoğ-ise de günâhım (M. 9/232)

Oluyordu o belâya ya şabūr

Anı 'afv itmeye mi Rab-i Ğafūr (M. 15/116)

Düşdük mi bu takşîr ile şâhâne gözün'den

'Afv eyle de atma bizi nūr dâne özüñden (M. 34/27)

Yine mesnevilerinde Allah'ın varlığı ve birliğine iman etmeye, Allah'tan başka bir yaratıcı ve güç olmadığına değinir:

Bir 'âcize kim yardım ider dinse Allâh

Lâ-ḥavle ve lâ-ḳuvvete illâ bi'llâh (Mt. 26)

¹³¹Süleyman Uludağ, Tasavvuf Terimleri Sözlüğü, İstanbul: Kabcacı Yayınları, 2016, 37.

Yā Rab seni biz şıdk ile var bilmedeyiz
Yā Rab seni bī-şekk yine bir bilmedeyiz (M. 65/2)

Bir Tañrı seni bildik bize ma‘būd sensin
Yā Rab keremiñle yine mevcūd sensin (M. 65/3)

Rüşdî, insanın aklının aciz olduğunu söyleyerek Allah’ın varlığına ulaşamayacağını belirtir ve iman edenleri akil, inkâr edenleri de akılsız olarak niteler:

Biz çünkü kuluz bu ‘acz ile bizde ‘akıl tar
Allāh’ı idersin bu ‘akılsızlıkla inkâr (Nzm.7/2)

‘Ākil semāya bakup añlar ki Hālık’ı var
Baķmış da anı var bilmeyene hīç ‘akıl yok (Mfr. 205)

Bilemez ‘akl-ı beşer biñ sene fikr eylese de
Bu belāniñ bu ğamiñ bu eleminiñ mātemini (Mfr. 89)

Bu semāvāta baķınca görünür bir varlık
Saña yokdur diyecek ‘aklı mı var Allāh’ım (Mfr. 204)

Rüşdî, insanlara Allah’ı zikretmelerini ve belaya uğradıklarında dahi şükretmelerini nasihat ederek zikrin ve şükrün önemine değinir:

Giceler zıkr idelim tā-be-seher Raḥmān’ı
Bu şerefden dolayı sevdi Hudā insānı (M. 10/1)

Ṭoğacaķ çünkü zıkr(i)le bu gönül mehtābı
Açılır zıkr ile firdevs ü ‘aden ebvābı (M. 10/2)

Rüşdî “Allah” lafzını, ağırlıklı olarak mesnevilerinde insanlara nasihatlerde bulunurken ve Allah’a günahlarının affi için dua ederken sıkça kullanmıştır. Bunu yaparken de Allah’ın sıfatlarından ve esma’ül-hüsnadan fazlaca yararlanmıştı.

3.1.2. Melekler

Külliyyât'ta dört büyük melekten olan ve vahiy meleği olarak bilinen Cebrâil'in adı geçmektedir. Şair, mi'râciyye ve na't türündeki mesnevilerinde mi'râc hadisesini anlatırken Cebrâil'den bahseder. Mi'râc gecesi Hz. Peygamber'e Burak adındaki bineği getiren ve Sidre-i müntehâ'ya kadar eşlik eden Cebrâil eserde "Cibrîl", "Ruhu'l-emîn" ve "Ruh'ul-kudüs" isimleriyle anılmaktadır.

Virmişdi bu emri peyke ol zāt
Cibrîl getirdi süsli bir at (M. 9/115)

Tā Sidre'ye kim irişdi ol dem
Cibrîl'e buyurdi fahr-ı 'âlem (M. 9/178)

Eserde bir defaya mahsus olmak üzere Hz. Cebrâil ile birlikte Hz. Mikâil'in de adı geçmektedir. Rüşdî, kaleme aldığı bir kaside de Hz. Cebrâil ve Hz. Mikâil'i Peygamber'e hizmetçi olan iki melek şeklinde tanıtmıştır:

Seniñ dergâhıña hıdmet iden Cibrîl ü Mîkâ'îl
Bunuñçün her nebîden mevki'îñ a'lâ vü pertevdir (K. 28/12)

Külliyyât'ta Hz. Azrâil'in ismi doğrudan geçmez. Ölüm meleği olarak isimlendirilen Hz. Azrail, vazifesiyle vasıflandırılarak zikredilmiştir:

Cānıñı almağa gelse *melek 'ül-mevt* seniñ
Ezilir heybeti altında o bî-çâre teniñ
Kesilür şoñ nefesiñ çıkdığı anda kefeniñ
Ağıdırsın o zamān göz yaşını 'ā'ileniñ
Ķul ölüirken acıyup Ĥālîkıdır anı seven
Gelivirsin o melek sen yine Allāh'a güven (Msd. 25/1)

3.1.3. Kitaplar

Eserde kutsal kitaplardan sadece Hz. Peygamber'e gönderilen son ilahi kitap Kur'ân-ı Kerim'in bahsi geçmektedir. Kur'ân-ı Kerim'i okumak ve ezberlemenin faziletlerini anlatarak Allah'ın bize bağışladığı bir rahmet olarak nitelendirir. Rüşdî, Kur'ân üzerinden hafız olmanın hikmetine de temas etmiştir. Nitekim Kur'ân'ı okuyup ezberleyenin cennette Hz. Peygamber'e komşu olacağını müjdelemektedir:

O keremkâr seviyor hâfız olan her kulunu
O kula gösterecek cennetiniñ hâş yolunu (M. 64/2)

Ulu Kur'ân bize Allâhımızñ rahmetidir
Reh-i dîninde revân olmamızñ hikmetidir (M. 64/11)

Olacak hafıza komşu Şakaleyn Sultânı
Oğu ta'zîm ile her leyl ü nehâr Kur'ân'ı (M. 64/19)

Eserde, Kur'ân-ı Kerim'in karşılığı olarak "ümmü'l-kitâb" ifadesini de kullanılmıştır:

Hak'dan irişince hitâb
Okuna bi-ğayr-i hesâb
Va'demizdir **ümmü'l-kitâb**
Ol dem 'ayân olacaqdır (Mr. 835/5)

3.1.4. Peygamberler

Rüşdî, eserinde başta Hz. Muhammed olmak üzere pek çok peygamberin ismini telmih yaparak kullanmıştır. Hz. Peygamber'e olan sevgisini dile getirmek için pek çok şiirler kaleme alan Rüşdî, Hz. Peygamber'in şefaatine nail olmak ve O'na komşu olmak ister. "Varlığın ilki O'dur. Cihan güzellerinin tecellisidir. İnsanların efendisi, ezel ve ebedin tek hakimidir. İncil O'nun gelişini haber vermiştir. Arş'a çıkmış, çerh ü zemin O'na secde etmiştir. Ondan daha üstün şefaatchi yoktur. O'nun ümmeti olmakla müslümanlar övünür. O'nun vasıflarını hakkıyla kimsecikler övemez, bitiremez, anlatamaz. O

peygamberlerin imamıdır.¹³²” Şair Hz. Muhammed’in bütün bu özelliklerini na’t, mi’râciyye, mevlid ve şefâ‘at-nâme türündeki müstakil mesnevilerinde anlatmıştır. Rüşdî, Hz. Muhammed’in alemlerin özü, alemlerin yaratılma sebebi ve yaratılan ilk nur olduğunu söyleyerek yüceltir:

Ḥaḳḳında buyurmuş-idi *levlāk*¹³³
Olmazdı sen olmasaydın eflāk (M. 9/12)

Bādī-i ḥayāt idi o cānān
İhyāya sebep odur kemā-kān (M. 9/27)

O yine cevher-i ervāḥ o yine māh-i ümem
O yine ezher-i eşbāḥ o yine şāh-ı himem (M. 10/73)

Hz. Muhammed’in daima ümmeti için Allah’a dua edeceğini belirterek şefaatine nail olmak ve cennette komşu olmak ister:

Dökerek gözyaşı ‘arşda idiyor Ḥaḳḳ’a niyāz
Olunur ümmeti ‘afv çünkü kalır mı esefi (Nzm. 5/4)

Zīrā biliriz şāniña düşmüşdi şefâ‘at
Sen eyle kerem bizlere ey şāh-ı sa‘ādet (M. 34/11)

Bir devlet-i bī-misle irüp nūr-ı semavāt
Ümmetlerini Ḥālīḳ’a ‘afv itdiren ol zāt (M. 318/60)

Bütün bunların yanı sıra şair, Hz. Peygamber’in mi’râc hadisesini anlatarak mucizelerine de değinir. Hem mi’râciyye türünde hem de na’t türündeki mesnevilerinde mi’râca yükselişini ve bütün peygamberlere imamlık yaptığını tahkiye ederek anlatılmıştır:

¹³²Pala, a.g.e., 331.

¹³³ “Sen olmasaydın, yeri göğü yaratmazdım.” Kutsi hadisinden kısmi iktibas.

Ol fahr-i firāş-ı Ümmü Hānī
Cibrīl-i emīn ile nihānī (M. 9/122)

Binmişdi semend-i āsmāna
‘İzzetle olur yola revāne (M.9/123)

Atdıkdā adīm şehiñ Burāk’ı
Sür‘atde yakın ider ırakı (M. 9/124)

Lāhūtda o leyl oğundı bāngı
Ol fahr-i semā uçardı şanki (M. 9/125)

Şan berke binüp gider Muḥammed
Nūr itdi o Kuds’i nūr-ı Aḥmed (M. 9/126)

Uydukdā imām-ı asfāya
Kıldırdı namāzı enbiyāya (M. 9/168)

Külliyât’ta Hz. Peygamber’in bilinen diğeri isim ve sıfatları da yer almaktadır: nūr-ı Aḥmed, Aḥmed-i Muḥtār, nūr-ı Mustafā, Resūlallāh, habīb, Muḥammed Muştafā, server.

Eserde yer alan diğeri peygamberlerin isimleri: Hz. Adem, Hz. İsâ, Hz. Mûsâ, Hz. İbrahim, Hz. Davud, Hz. İsmâil, Hz. İlyâs, Hz. Şuayb, Hz. Zekeriyya Hz. Nuh, Hz. Yakup, Hz. Yusuf, Hz. Şit, Hz. Eyyüb ve Hz. Yahya’dır. Sözü edilen bu peygamberlerin isimleri ağırlıklı olarak mirâciyyenin “asıl olay” bölümünde yer almaktadır:

Ḥavvā’ya sebep olur vücūdı
Ol *Şit*’e şeref virir şühūdı (M. 9/63)

Mûsâ’yı zuhūrı itdi mesrūr
İsâ’yı tülū’ı itdi pür-nūr (M. 9/64)

Ya 'kūb Yūsuf'una yañarken

Ol nūrla olurdı göñli rüşen (M. 9/66)

Eyyüb'e şifā virirdi adı

Yahyā'ya hayāt olur fu'ādı (M. 9/67)

Ol şān-ı şerefle *İsmā'ıl*

Hep anda görür kemāli tekmīl (M. 9/72)

Gözlerdi rusūl bu pūr-şafāyı

Ol zāt-ı şerīf-i *Muṣṭafā'yı* (M. 9/127)

Ol cecdi necībi *İbrāhīm*

Gözlerdi bu hoş zamānı dā'im (M. 9/130)

Fānīde iken *Şu'ayb-ı dānā*

Ma'lūldı gözi görür mi ra'nā (M. 9/134)

Mūsā ki o şāh-ı Tūr-ı Sinā

İrmişdi Muḥammed'e o eşnā (M. 9/138)

Bıçkı şehīdi şehīd-i 'ulyā

Ol zāt-ı şerīf¹³⁴-i *Zekerıyyā* (M. 9/142)

Meşhūr-ı cihān nebī *Süleymān*

Olmuşdı ḥabīb-i Ḥaqq'a ḥayrān (M. 9/152)

İshāq nebīniñ 'azm ü cezmi

Görmekdi bu 'ulviyāt-ı bezmi (M. 9/153)

¹³⁴ “zāt-ı şerīf” ibaresi, “San u şerefiyle” ibaresinin üstü çizilip iptal edilerek üzerine yazılmıştır.

Sultān-ı rusüle irdi *İlyās*
Bir kaya içinde cem'-i enfās (M. 9/155)

Yūsuf'da olan o hüsni 'ulyā
Olmuşdı bu hüsni içinde hūlyā (M. 9/158)

Size *Dāvūdī* sesi baķ ne şadālar viriyor
O şadādan da ķulūbe ne şafālar iriyor (M. 64/13)

Aña muhtācdır *Ādem ü 'İsā Nūh u İbrāhim*
Melekler āfītābı şehriyār-ı enbiyādır bu (G. 287/4)

3.1.5. Dört Halife

Külliyât'ta çâr-ı yâr-ı güzîn olarak nitelendirilen dört halifeye yönelik şiirler kısıtlı olsa da edebiyatımızda ön plana çıktıkları yönleriyle bahsedilmektedir. Hz. Ebubekir'in halife edilişi ve nice kaleleri fethettiği, Hz. Ömer'in Ebu Lü'lü tarafından şehit edildiği, Zi'n-nûreyn lakabıyla Hz. Osman'ın Hz. Peygamber'in iki kızıyla evlendiği ve damadı olduğu anlatılmıştır:

Ebū Lü'lü elinde şehīd oldu '*Ömer*
O gice bir buluğa ağlayarak girdi kamer (M.10/169)

Ne için nāmına şān oldu 'aceb *Zi'n-nûreyn*
Virilir zātına zīrā o şereflī Ķamereyn (M.10/170)

O hilāfet ile dāmād-ı nebīdir '*Osmān*
Anı dāreynde 'azīz itdi cenāb-ı Raḥman (M.10/172)

Rüşdī, dört halife içinde en fazla Hz. Ali'ye değinmiştir. Hz. Muhammed'in damadı olduğu ve İbn-i Mülcem'in oğlu tarafından şehit edildiğini anlatmıştır. Ayrıca şair, Hz. Ali'nin bir istihrâcına da yer vererek ilim sahibi biri olduğuna da temas etmiştir. Külliyât'ın 311. sayfasında bulunan bu istihrâc, *Ḥazret-i İmām-ı 'Alī Rażıyallahu 'Anhuñ İstihrâcı* başlıklı mensur metindir.

O şecā'at ile meşhūr *İmām-ı 'Alī*

Oluyor 'izz ü sa'ādet ile dāmād-ı nebī (M.10/173)

Oldu şabāh namāzında [o] hañçerle şehīd

Sebeb-i mevti olan Mülcem'in oğluydu pelīd (M.10/176)

3.1.6. Ayetler

Külliyât'taki ayetler ağırlıklı olarak mesnevilerde yer almaktadır:

Hakkında buyurmuş-idi *levlāk*¹³⁵

Olmazdı sen olmasaydın eflāk (M. 9/12)

*Ol kün fe-yekün*¹³⁶ yaratıldı

Çün nūr-ı Hudā leṭāfetiyydi (M. 9/23)

*Feseyekfikehumu 'llāh*¹³⁷ bu ulu āyetine

Dökilen kanı ile irdi Hudā rahmetine (M. 10/171)

*İrci 'ī*¹³⁸ emrine itā'at ile

Giriyor cennete selāmet ile (M. 15/174)

Bir 'ācize kim yardım ider dinse Allāh

*Lā-ḥavle ve lā-kuvvete illā bi'llāh*¹³⁹ (Mt. 26)

Uyduḡ ise biz nefis ile *şeyṭān-ı racīme*¹⁴⁰

Zātūñ yine ol ism-i Ġaffārla müsem mā (Kt. 75/3)

¹³⁵ "Sen olmasaydın, yeri göğü yaratmazdım." Kutsi hadisinden kısmi iktibas.

¹³⁶ "Ol." der. O da hemen oluverir. Yasin Suresi 82. Ayetten kısmi iktibas.

¹³⁷ "Allah onlara karşı sana kafidir." Bakara Suresi 137. ayetten kısmi iktibas.

¹³⁸ Fecr Süresi 28. Ayetten kısmi iktibas.

¹³⁹ "Allahtan başka hiçbir güç yoktur." Kehf Süresi 39. Ayetten kısmi iktibas.

¹⁴⁰ "Taşlanmış, Allah'ın huzurundan kovulmuş olan şeytan" anlamına gelen Hicr Suresi 17. Ayette geçen kısmi iktibas.

Ṭoğdı ol ān *rahmeten li'l-ālemīn*¹⁴¹
Nūra ğarķ oldu semāvāt u zemīn (M. 284/82)

Olacak mevt ile her ferd 'adīm¹⁴²
Ḳalacak rūḥ ile firdevsde ḳadīm (M. 687/25)

Geh teheccüd geh taşadduķ ğāḥ du'ā
*Leysa li'l- insāni' il-lā mā se 'ā*¹⁴³(Mt. 863)

Bu Dağı Diger Bir Levḫadan

Ṭālibī vāḳıf ider nūkte-i *kerramnā*¹⁴⁴ ya
Nefḥ-i feyz-i ezeli eyledi Mevlānā'ya
Gösterir bezm-i elestī ile firdevsi saña
Ṭurma gel şevķ ile sen dergeh-i Mevlānā'ya (B. 906)

Ḥüzn ile tev'em midir bilmem bu dil
*Ḥasbuna 'llāhu ve ni 'me 'l-vekīl*¹⁴⁵ (Mt. 553)

3.1.7. İbadetle İlgili Mefhumlar

Rüşdī, Allah'a ibadet etmek için yapılması gereken esasları doğrudan halka aktararak bilgilendirir ve ibadet etmenin önemine değinir. Rüşdī'ye göre cennete girmenin yolu ibadet etmekten geçer:

Ḳapanur Ḥaḳķ'a 'ibādetle caḥīmiñ kapısı
Alınur 'aşķ u muḫabbetle na'īmiñ ṭapısı (M. 10/5)

*İrci 'ī*¹⁴⁶ emrine iṭā'at ile
Giriyor cennete selāmet ile (M. 15/174)

¹⁴¹ "Alemler için rahmet" anlamına gelen Enbiya Suresi 107. Ayetten kısmi iktibas.

¹⁴² "Her nefis ölümü tadacaktır." Āl-i İmran Suresi'nin 185. ayetine mealen iktibas yapılmıştır.

¹⁴³ "İnsan için çalışmasından başka bir şey yoktur." Necm Suresi 39. Ayetten iktibas.

¹⁴⁴ "Biz çok ikrām ettik" anlamına gelen İsrā Suresi 70. Ayetten kısmi iktibas.

¹⁴⁵ Ali İmran Suresi, 173. Ayette geçer. Anlamı: Allah bize yeter, o ne güzel vekildir.

¹⁴⁶ Fecr Suresi 28. Ayetten kısmi iktibas.

İslam'ın temel şartlarından biri olan namaz ibadetinin bahsi mi'râciyye nazım türüyle kaleme alınan mesnevide geçmektedir:

Uyduğda imām-ı asfāya
Kıldırđı namāzı enbiyāya (M. 9/122)

Mevlā'ya idildi anda secde
Feth oldu o lā-mekāna perde (M. 9/195)

Bulunur Hakk'a 'ibādet ile yol
İriyor secde ile Rabbine kul (M 15/18)

Ta'zīm ile kıl Hāzret-i Allāh'a namāzı
İtmez mi kabūl 'aşk ile kul itse niyāzı (M. 46/12)

Rüşdî yine it Hāzret-i Allāh'a niyāzı
Kıl tırma hemān beyt-i ilāhî'de namāzı (M. 46/18)

Rüşdî'nin eserde değindiği bir diğer ibadet ise oruç mefhumudur. Menākıb-nāme'de değindiği Şeyh Ali namındaki şeyhinin üzerinden bu ibadetin önemine temas etmiştir:

Kurı etmekle tutardı orucı
Aña maşşerde olur mı şorucı (M. 15/56)

Tutuyor yıl orucı zāt-ı şerīf
Bedeni olmuşidi nūr-ı laţīf (M. 15/61)

Tutuyorken orucı çünkü dimez
Oturup sofraya bir loğma yimez (M. 15/62)

“Bir müslümanın belli kurallara uyarak zilhicce ayında Kâbe’yi ziyaret etmesi” olarak tanımlanan hac ibadeti eserde doğrudan anlatılmasa da hac ile bağlantılı ibarelerle çağrıştırılır. Söz konusu olan bu ibareler: Beytü’l-haram ve Lebbeyk

Şalavāt vir ki nebiyy-i kereme
Seni vāşıl kıla **Beytü’l-haram**’a (M. 15/108)

‘Azm ider göklere mænende-i peyk
Nefes-i gulgule-nāk-i **“lebbeyk”**¹⁴⁷ (Mt.16)

3.2. Tasavvuf

XIX. asrın sonları ile XX. asrın başlarında yaşamış bir tekke şairi olan Rüşdî, tasavvufî mefhumları ayrıntılarıyla tanıtmaya da yüzeysel olarak ismen değinmiştir. Söz gelimi; Allah katından gelen bilgi olarak kabul edilen ilm-i ledün ibaresinin tanımına yer verilmemiş, Hz. Ali ve Hz. Muhammed’in sahip olduğu bir ilim olarak izah etmiştir. Rüşdî, Allah’ın aslanı olarak nitelendirilen Hz. Ali’yi ledün ilmi hususunda da aslana benzeterak yüceltmıştır. Nitekim Hz. Ali’nin cifr ilmine vakıf olması ledün ilmine sahip olduğunu da gösterir. Eserde Hz. Ali’nin cifr ilmi vasıtasıyla savaş tahmininde bulunduğu bir istihrâc-nâmesi yer almaktadır.

O Hüdâ dîniniñ a’ dāsına bir düşmendi
O yine ‘ilm-i ledünide dağı arlandı (M. 10/176)

Ey luğf u kerem sultānı
Ey ‘ilm-i ledün hakanı
‘Avn eyle bu **Rüşdî** kıla
Ey ‘arş-ı şeref cānāmı (B. 40)

Rüşdî, toplumsal ve sosyal konuların dışındaki şiirlerinde ağırlıklı olarak tasavvuf konulu şiirler kaleme almıştır. Onun tasavvuf anlayışında vahdet-i vücud, ibn-i vakt

¹⁴⁷ Bu beyit Nâbî’nin “Hayriyye” adlı nasihatnâme türündeki mesnevisinde yer almaktadır.

olma, ene'l-hak, fena fillâh, tevhid, şükür, rind, zahid gibi kavramlar ön plana çıkmaktadır.

3.2.1. Vahdet-i vücud

Sözlüklerde; “Bir bilme, Allah’tan başka varlık olmadığının idrak ve şuuruna sahip olmak” şeklinde tanımlanmıştır. Söz konusu olan bu kavrama Külliyât’ta bilhassa münâcât nazım türündeki şiirinde sıkça rastlamaktayız:

Bir Tañrı seni bildik bize ma‘būd sensin
Yā Rab keremiñle¹⁴⁸ yine mevcūd sensin (M. 65/3)

Yā Rabb seni ma‘būd biliriz kim varsın
Yā Rabb yüce kudret ile keremkârsın (M. 65/9)

Yā Rab seni bir bilmedeyim ben [ki] El-ḥaḳ
Esbābı bu ki bir nazīriñ yok[dur] ey Ḥaḳ (Mt. 274)

3.2.2. Mâsivâ

Rüşdî, mâsivâyı dertle dolu bir kesret alemi olarak ele alır ve bir an evvel bu mâsivâdan kurtulup ebedi âleme göçmek ister:

İdrîs nebî iner semâdan
Giçmişdi o çünki mâsivâdan (M. 9/140)

Bizi kırtar keremiñle ğam-ı mâsivâdan
Bunu elbet umarız sen gibi bir Mevlâ’dan (M. 66/19)

3.2.3. Tecellî

Arapça, açık ve zâhir olmak demektir. Kâşânî ve Cürçânî’ye göre; gaybden gelen ve kalbde ortaya çıkan nurlara tecelli denir.¹⁴⁹

¹⁴⁸ “keremiñle” ibaresi, “vücūd ile” ibaresinin üstü çizilip iptal edilerek üzerine yazılmıştır.

¹⁴⁹ Ethem Cebecioğlu, Tasavvuf Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü, 5. Basım, Ağaç Kitabevi Yay., İstanbul, 2009, 638.

Hakkiñ bu tecellî-i cemâli
Gösterdi beşerdeki kemâli (M. 9/28)

Aña hoş cām-ı tecellî var-iken
İçemez gayrı vefākār elden (M. 15/11)

Mey-i Raḥman ile şādî ne lezîz ni‘metdir
Size rü‘yetle tecellî ne ‘azîz devletdir (M. 64/16)

Yâ Rabb o tecellî cemâliñle baña
Luṭf eyle mütevekkil bu dîn erbâbı saña (M. 65/4)

‘Arşında tecellî o celâliyle dikildi
Secdeyle laṭîf nûrlara yüz sürdi egildi (M. 318/73)

Fânîde iken eylediñ ol yâre tecellî
Yadıñla olur ‘âşık-ı bî-çâre tesellî (M. 318/88)

Gaybu’s-sır tecellî mefhumuna eserden örnekler:

Bir nûr ki toğar o hoş fu‘âda
Lâyıkdı aña bu zevkli bâde (M. 9/222)

İrdikde bu luṭf-ı Kibriyâ’ya
İtmişdi şenâ-yı bî-nihâye (M.9/223)

Ey maḥrem-i Haḫḫ u nûr u sırr-bîn-i mâ-beyn
Bir pāye vü pîrāye saña o ḫâb-ı ḫavseyn (M. 39/1)

3.2.4. Zahid

Dünyaya rağbet etmeyen, dünyadan yüz çeviren, el etek çeken. Kendini bütünüyle ahirete ve Hakk’a veren, mala, mülke, makama ve şöhrete değer vermeyen, dünyayla ahiret arasında tercih yapmak gerektiği zaman ağırlığını daima ahiretten yana

koyan.¹⁵⁰ Zahidin bu tanımının yanı sıra “ham sofı, ham ruhlu, pişmemiş, olgunlaşmamış dinin özünden habersiz şekilci ve zahirci kişi”¹⁵¹ olarak da bilinmektedir. Rüşdî'nin Külliyyâtı'nda yer alan “zahid” tipi ham sofı manasında kullanılmıştır. Rüşdî, zahidi nefesine düşkün ve ikiyüzlü olarak eleştirir:

Sen bizi zâhid mi şandıñ bizde yokdur bir riyâ
Göñlümüz olmuşdur ‘aşkıñ perteviyle pür-ziyâ (Nzm. 71/1)

Ma‘nevî cānānı görseñ zâhidâ bezmiñde sen
O ‘azîz nefsi fedâ eyler idiñ ey bî-ħayâ (Nzm. 71/2)

3.2.5. Rind

Rind acıyı tatlıyı, iyiyi kötüyü hoş görür. Üzüntü ve neşe onun katında aynıdır. Hayat felsefesiyle böyle olan kişilere rind denilir ve rindlik divan şiirinde bir mazmun olarak ele alınır.¹⁵²

Şairlerimiz kendilerini rind olarak tanıtmak istemişler ve hayatın tezahürlerini lâ-kaydî ile karşılayanları rindlerden saymışlardır. Rindlerin uyuşamadığı, anlaşamadığı zahiddir ki, şiirlerinde geçen sofı, vaiz, hoca gibi tabirler hep zahide racidir.¹⁵³ Rüşdî de rind meşrepli kişilerden olduğunu vurgulayarak rindâne hayatı anlatır. Hâce olarak nitelendirdiği zahid tipini de dar kalıplı bilgilere sahip oldukları için eleştirir:

Bir güzel gördüm bugün ben meclis-i rindânede
Hüsnine āyîne olmuş bādesi peymānede (G. 222/1)

İntihâb itmez bu rindân ihtiyârdan sâķiyi
Bende ol rindlerdenim ki bezme cānān isterim (Mfr. 451)

¹⁵⁰Uludağ, a.g.e., 389.

¹⁵¹Uludağ, a.g.e., 389.

¹⁵²Pala, a.g.e., 377.

¹⁵³Ahmet Talât Onay, Açıklamalı Divan Şiiri Sözlüğü: Eski Türk Edebiyatında Mazmunlar ve İzahı, Haz. Cemal Kurnaz, İstanbul: Bilge Kültür Sanat Yay., 2021, 311.

Yārdan meyden ne çaksun h̄āceler
Anıñ ancağ kadrini rindān bilür (Mt. 505)

Sen delīl-i zevk-i dilsin çünki nāmıñ bādedir
Rindler bezminde şimdi tāze şānıñ sādedir (Nzm. 641/1)

Halīl'im rind-i şāfīdir ki her dem zevk-yāb olsun
O gül-rūlar elinden turmayup şīrīn şarāb alsun (Nzm. 715/1)

Mescidin kandilini meyhānede ey cām iden
Şimdi ma'bedlerde rindān mı gelir cānān ile (Mfr. 182)

3.2.6. Şükür

Rüşdī okuyuculara verilen nimetler karşısında Allah'a teşekkür etmeleri gerektiğini sıkça söylemiştir. Çünkü şükretmek “nankör olmamak, nimetin kıymetini bilmek¹⁵⁴” demektir. Dolayısıyla verilen nimetlere minnet duymak için ve belalardan korunmak için şükretmek gerektiğini aşağıdaki beyitlerde izah eder:

Akacağ **şükür** ile cinān-ı na'īm enhārı
Bāğımıñ gülşeniniñ hep açılır ezhārı (M. 10/3)

Ne diyorsun yine **Rüşdī** saña lāzım mı şī'r
Şalavāt it o nebīye hem idüp Hakk'ı zıkr
İdesin zikriñ içinde ulu Mevlā'yı fikr
Bu güzel hālet ile it yüce **Allāh'a şükür**
Yazıyor alnımıza böyle hükümdār kader
İrecek zıkr ile kullar yüce lāhūta kadar (Msd. 22/13)

Yā Rabb saña biz 'acz ile **şükür** itmedeyiz
Nārında yanacağsağ diye fikr itmedeyiz (M. 65/7)

---

¹⁵⁴Uludağ, a.g.e., 338.

3.2.7. Nefs

Nefs-i emmâre olarak da adlandırılan insanın aşağılık duygularını içeren nefis, eserde sıklıkla bahsi geçen mefhumlardandır. Nefs-i emmâre; “Hissî ve şehvî lezzetlerin peşinde koşmayı emrederek insanı kötülükler yapmaya sevk eden nefistir. Bu nefis, “Ben nefsimi temize çıkarmam. Çünkü, nefis dâima kötülüğü emredicidir (Yûsuf/53).” ayetinde kendisinden bahsedilen nefistir. Aklı ve kalbi aldatan nefs-i emmâre cimrilik, haset, kibir, zulüm, hırs, öfke, şehvet, gazap gibi sıfatlara sahiptir. Bu nefis, sahibini sürekli kötülüklerle sevk ettiği için emmâre vasfını almıştır.¹⁵⁵ Rüşdî, kötü yola düşüren bu nefse sabrederek uymamayı ve onunla savaşmayı nasihat eder:

Bize göstermededir nefs-i le'îm bir kötü yol
Anı redd eyle ki olsun bu laţîf rûhuña kul (M. 10/10)

İdesin azgın olan nefis ile iblîs ile cenk
Setr iderseñ olamaz cümle şerâfet buña denk (M 10/15)

Oluyor nefsimiz iblîs ile dost
Düşünür mi gidiyor elden post (M. 15/8)

Rüşdî arama gitdi uçup 'arşa o cānān
Giç nefs-i le'îmden bulasın ru'yete imkân (M. 30/9)

Uyduğ ise biz nefis ile şeytān-ı racīme
Zātūñ yine ol ism-i Gaffārla müsemmā (Kt. 75/3)

Beşer her ānda şān ister anıñ āmāli iqbāldır
Bu nefse uyma şabr ile geçir āsūde eyyāmı (Nzm. 254/2)

¹⁵⁵Mücahit Kaçar-Ahmet Akdağ, Molla Ahmed İlahî- Tasavvuf-nâme (İnceleme-Metin-Sadeleştirme-Tıpkıbasım), İstanbul: Büyüyenay Yayınları, 2015, 59.

3.2.8. Celâl

Kelime anlamı ululuk olan Celâl, “ilâhî bir sıfat olup, kalbe heybet ve tâzîm verir.¹⁵⁶” Rüşdî, Allah’ın büyüklüğünü ve azametini anlatmak için Celâl sıfatını kullanır. Allah’ın gazabından korkan şair, yine O’na niyaz ederek merhametine sığınır:

Her ānda o Cemāliñ bize rahmet ammā
Heybetlü o Celāliñ bize n’eyler ‘acabā (M. 65/6)

3.2.9. Cemâl

Sözlüklerde “yüz güzelliği Allah’ın lutfu¹⁵⁷” şeklinde yer alan Cemâl mefhumunun tasavvufî anlamı: “Âşıkın ısrarlı istek ve arzusu üzerine maşukun kemalleri izhar etmesi. Allah’ın lütuf ve rahmet nedeni olan vasıfları.¹⁵⁸” Şair eserde Allah’ın Cemâl sıfatını cömertlik ve lutf kelimeleriyle birlikte kullanarak tenasüp yapmıştır. Sonsuz lütuf ve kerem sahibi olan Allah’tan cemâline ulaşmayı niyaz eder:

Hakķıñ bu tecellî-i Cemāli
Gösterdi beşerdeki kemāli (M. 9/28)

Yā Rabb o tecellî Cemāliñle baña
Luţf eyle mütevekkil bu dîn erbābı saña (M. 65/4)

Cemāliyle kemâlde mişli yok bir yār-i Rabbānî
O hüsn-i dilgüşâsıyla şafâ-yı aşfıyâdır bu (G. 287/3)

Ol dost-ı Kerîm ümmetine sen kerem eyle
Cennât u Cemāliñ ile hep muhterem eyle (M. 318/121)

¹⁵⁶ Zafer Erginli, Metinlerle Tasavvuf Terimleri Sözlüğü, 166.

¹⁵⁷ Pala, a.g.e., 87.

¹⁵⁸ Uludağ, a.g.e., 86.

3.2.10. Lâ-mekân, bî-nişân, mutlak

Mekân maddi şeyler için söz konusudur, Allah, melekler ve ruhlar mekana ihtiyaç duymaz; diğer bir ifadeyle mana ve ruhlar alemi mekansızdır, lâmekandır.¹⁵⁹ Rüşdî, lâ-mekânı kesret aleminin terk edilip Allah'ın huzuru ve Hz. Peygamber'in mi'râca yükseldiği yer olarak anlatmıştır. Dolayısıyla fenafillaha erişmeyi benliğin Allah'ta yok oluşuna da değinmiştir:

Dîvân-ı nezih-i *lâ-mekândan*

Fermân-ı vişâli aldı andan (M. 9/117)

'Aşkıyla uçan o *lâ-mekâna*

İRmez mi İlâh'a *bî-nişâne* (M. 9/197)

Ol bezmi gören hemân kalırmış öyle hayrân

O *lâ-mekân*-ı kudretde ulu Allâh'a cânân

Ol şâh-ı kerem elindedir 'atâ vü ihsân

Her kim ki seve bu şâhı anı sevdi Raḥman

Kim itse muḥabbeti resûl-i Kibriyâ'ya

Bî-şübhe irer bu kul şafâli ol ziyâya (Msd. 27/3)

Lâ-mekân-ı kudretinde 'âşık u ma'sûk var

Gel ḥasen gülzârına gir 'aşk ile dîdâra bak (Mfr. 924)

Bildim ki seni Ḥudâ-yı *muṭlak*

Her bir kûluna raḥîm ü eşfaḳ (M. 33/1)

Yâ Rabb sensin ilâhî *muṭlak*

Yoḳdur nazîriñ ey Tañrı el-ḥaḳ (M. 45/4)

¹⁵⁹Uludağ, a.g.e., 227.

3.2.11. Sırr

Gizem, esrar olarak bilinen bu kelimenin tasavvufi anlamlarından bazıları; “Hakkın gaib hale getirip halka bildirmedığı şey” ve “gönül ehlinden ve keşf sahiplerinden başkasının idrak edemediği hususlar, tasavvufi duygular ve bilgiler¹⁶⁰” şeklinde sözlüklerde yer almaktadır. Şair sır mefhumunu “sırr-ı ezel, sırr-ı aşk ve sırr-ı derd” şeklinde terkipler oluşturarak kullanmıştır. İnsan akli bu sırları idrak etmekte acizdir. Dolayısıyla Rüşdî, aşağıdaki beyitlerle sırrın müslümanlar için ciddi bir iman imtihanı anlatmaya çalışmıştır.

Bulsaydı beşer fırsatı gelmezdi cihāna
Yahūd haberi olsa idi *sırr-ı ezelden* (G. 67/8)

İnsān bu *sırr-ı aşkı* ‘ārif
Bülbülde var mı ‘aceb ma‘ārif (Mt. 373)

Mestāne gözün ma‘kesidir dilde serā’ir
Ol *sırr* ki benim sidre-i sīnemde hezārım (G. 379/4)

Kimseler añlayamaz ‘aşk nedir sevdā nedir
Hālīkīñ *sırrıdır* kim anı cānān gösterir (Mt. 518)

Dime esrārımı zīrā ne yār bilir ne bīgāne
Bu *sırr-ı derdimi* ancak bilir bülbülle pervāne (Mt. 520)

3.2.12. Gönül

Klasik Türk şiirinde gönül mefhumuna ilişkin pek çok teşbih ve mecazlar yapılmıştır. Rüşdî de gönlü sırların tecelli ettiği bir aynaya benzetir. “Tasavvufta gönül bir ayna olarak ele alınır. Bu aynada Tanrı’nın tecellisi zuhur eder. Tasavvuf gönle çok önem verir. İnsan bütün âlemin özü olduğu için insanın hakikati de gönlüdür. Gönlün gerçeğini bilenlere gönül ehli (ehl-i dil) denir.¹⁶¹”

¹⁶⁰Uludağ, a.g.e., 317.

¹⁶¹Pala, a.g.e., 169.

Gönül, gamların konakladığı bir ev, hâne, virâne, hücre, harem ve halvetgâh'tır.¹⁶² Bir gönül ehli olan Rüşdî'nin virâne olmuş gönlü de hep inlemektedir.

Ulu 'Abdu'l-kâdir Geylânî'ye bak
Akıdır *dîde-i dilden* [o] dem'ân-ı firâk (M. 10/153)

Ser-â-ser nûr-ı şefkatle müzeyyendir *dil-i pâkiñ*
Bunuñçün ümmete 'avniñ yine bî-şekk muqarrerdir (K. 28/18)

Tenimde kalmadı kuvvet *dil ü cānında* hep nāle
Bu nālemi fiğānımı gelüp gördü hemān kaçdı (Nzm. 602/2)

Görünür bak yine peymāne-i meyde hüsni
Dil ü cānında toğar şanki o mehtāb-ı şafağ (Nzm. 660/3)

Dünyāda iken nûr gibi *gönlünde* toğardı
Ol nûrîña sen çünki aña 'āşık-idüñ (Nzm. 3/2)

Bulmuşdı o 'arşa toğrı rāhı
Gönlünde görür idi İlāh'ı (M. 9/174)

Diyeler hem o haķīriñ nesi var
O *gönlüde* yine bir āh sesi var (M. 15/33)

İ'tiyādımdır benim her demde cānān gözlerim
Mümkün olsa yārimi *gönlüm* içinde gizlerim
Anda tenhā söylerim diñlerdi belki sözlerim (Msl. 153/3)

3.2.13. Dört Kapı

Tarikat ehlinin manevi yolculuğu esnasında geçmesi gereken dört aşama: şeriat, tarikat, marifet, hakikat.¹⁶³ Külliyyât'ta şeriat, tarikat ve hakikat olmak üzere üç kapıya

¹⁶²Pala, a.g.e., 169.

¹⁶³Uludağ, a.g.e., 110.

rastlanılmaktadır. Kadiriyye tarikatının bir müridi olan Rüşdî, Hz. Peygamber'in rehberliğinde mürşidi olan Şeyh Ali'nin talimatıyla hakikate ulaşmak için gayret eder.

Bu *şerî'at* yolunuñ parlayıcı lem'asıdır
O *hakîkat* iliniñ nûr saçıcı şem'asıdır (M. 10/123)

Beni kurtar bu nefis şerrinden
Bulayım çünkü *tarîk*-i pâki (Nzm. 99/2)

İdesin hürmeti dâ'im yüce peygamberiñe
Gice gündüz şalavât vir bu ulu serveriñe
Bu *tarîkle* irişirsin o kerem-perveriñe
Virecek tâc-ı şeref-dârı bu yüksek seriñe
Kul ölürken acıyup Hâlıkıdır anı seven
Gelivirsin o melek sen yine Allâh'a güven (Mds. 25/4)

Rüşdiyâ yokdur saña dünyâda râhatdan eşer
Gir *hakîkat râhına* olsun gönül çün şâd u şen (G. 334/2)

Hâr ile olmuş nişîn ol gonca bülbül n'eyesün
Yüzdedir *sırr-ı hakîkat* bülbül ağlar gül güler (Nzm. 874/2)

3.2.14. Ârif

Ârif, bilen, vâkıf, tanıyan, anlayışlı, kavrayışı mükemmel, irfan ve marifet sahibi anlamlarına gelir. Allah Teâlâ'nın kendi zatını, sıfatlarını, isimlerini ve fiillerini müşahede ettirdiği kimselere arif denir.¹⁶⁴ Rüşdî'ye göre ise ârif; nefisine yenik düşmeyen, aşkın sırrına erişmiş marifetli kimselerdir:

Düşemez *'ârif* olan kes bu nefisle hevese
Girecek emre iñâ'atle yüce firdevse (M. 10/11)

¹⁶⁴ İsa Çelik, Tasavvuf Tarihinde Ârif Kavramı, Tasavvuf İlmî ve Akademik Araştırma Dergisi, Sayı 12, 2004, 26.

İnsân bu sırr-ı ‘aşkı ‘*ârif*
Bülbülde var mı ‘aceb ma‘ârif (Mt. 373)

‘*Ârif* ol da gir bu bezme ehl-i ‘aşka kııl nazar
Bir tecellîdir ezelden hûb olanlar nâz ider (Nzm. 874/6)

3.2.15. Dünya

Rüşdî, dünyayı gelip geçici olan bir gam-hâneye benzetmiştir. O yüzden de bu gam-hâneye gönül vermemek gerektiğini, zikir ve ibadetlerle ebedî dünyaya hazırlanmak gerektiğini teşvik eder:

Ne seversin soñı fânî bu yalan *dünyâyı*
Bulacağsın bu zik(i)rlle ebedî me’vâyı (M. 10/16)

Bu *dünyâyı* neden sevdiñ bu bir ğam-hâne ey dostum
Bugün ma‘mür ise hâneñ yarın vîrâne ey dostum (G. 307/1)

3.2.16. Levh-i mahfuz

Korunmuş satıh, üstü düz nesne, üzerinde yazı olan satıh. Allah kudretiyle olacak şeylerin, üzerinde yazılı bulunan levha.¹⁶⁵ Rüşdî de levh-i mahfuzda insanın kaderinin ve Hz. Muhammed’in peygamber olacağını yazılı olduğunu belirtmektedir.

Bir görmek-içün o nûr-ı zâtı
Hem *levhdeki* muğadderâtı (M. 9/121)

Virilir zâtına i‘câz-ı risâletle ‘alem
Yazıyormuş bu ulu devleti tâ *levhde* kalem (M. 10/118)

3.3. Aşk

Dini-tasavvufî konularda eserler meydana getiren Rüşdî, şiirlerinde ağırlıklı olarak ilâhî aşkı işlemiştir. Hatta bunu kaleme aldığı bir kıt’ada da bilhassa belirtmiştir:

¹⁶⁵Pala, a.g.e., 287.

A dīvāne bu **'aşkı** bil mecāz degil haqīkat[dir]

Göñül cān çıksa da çıkmaz yine bu 'aşk ilinden (Kt. 175/2)

Rüşdî'ye göre her şeyin özünde aşk vardır ve âlemin yaratılma sebebi aşk üzerinedir. Şair bu anlayışla; "Ben gizli bir hazine idim, bilinmeyi diledim, bunun için (beni bilmeleri için) yaratıkları yarattım" kudsî hâdisine gönderme yaparak Allah'ı tanıma yolunun aşk olduğunu dile getirir:

Dil hastasına sākī şifatiyla kerem kııl

Elbette bu **'aşk** derdine şāfī yine sensin (Nzm. 4/4)

Halk eyledi **'aşk** için cihānı

Ol nūrla bezendi lā-mekānı (M. 9/8)

Rüşdî aşkı, insanı vahdet-i vücûda eriştirmede bir vasıta olarak ele alır. O nedenle de aşkın kıymetine değinerek zevklerin en üstünü olarak değerlendirir:

Bu kadar zevkiñ içinde mütemāyiz yine **'aşk**

Şeref ü kıymetiniñ mişli de yok böyle bu 'aşk (M. 10/64)

Dili pür-**'aşk** u muhabbet yolu Allāh'a açık

Beni bir görmek-içün gel didi Haq 'arşına çık (M.10/115)

Eyā **'aşk u muhabbet** bā' işi şems-i cihān-ārā

Seniñ rüh-ı revān-ı aqdesiñ ervāha cevherdir (K. 28/2)

Rüşdî, klasik üslupla yazdığı âşikâne ve rindâne tarzdaki şiirlerinde aşkı sevda kelimesiyle beraber kullanarak yakıcılığını vurgular. Şair aşk erbabına kederin musallat olduğunu söyler ve aşık da bu durum karşısında sabrederse amacına ulaşacağını belirtir:

Sevdā dinilen sem mi veya o dile dārū

‘*Aşk* her ne ise yandıracak anı güzel-rū (M. 30/4)

Hak eyledi ‘*aşk* ehline ekdārı musallaḥ

Maḫşūda irmekde ola şabr-şî‘ārı (Nzm. 32/3)

Size kevşer içirüp ‘*aşk* ile sermest idecek

Size ḥāşş zātını rü’yetde de serbest idecek (M. 64/15)

İç a Rüşdî bāde-i ‘*aşkdan* riyāyı terk idüp

‘Aşk nedir cānān nedir gör ma‘nevī mey-ḥānede (Nzm. 70/3)

Rüşdî’nin şiirlerinde ilâhî aşkın yanı sıra beşeri aşkın da izlerini görmek mümkündür. Külliyyât’ın 198-199. sayfaları arasında yer alan “*İskilib Bāğ u Tağlarına Da‘vet Oldığım Zamān Gördüğüm Hālet-i ‘Aşıkāne*” başlıklı şiirde Rüşdî, bizzat şahit olduğu beşeri aşkı anlatır. Bu gerçek aşkın özneleri Nigar ve Civan olarak adlandırılmıştır. Nigar, Civan’a aşık Civan ise başka birine aşıktır.

Nigār ol ḥüsn-i dil-ārāya ḥayrān

Civān maḥbūbeniñ ‘aşkıyla giryān (M. 329/6)

Civāniñ bî-mişl ol ḥüsn ü ānı

Nigāriñ kaynıyor cisminde cānı (M. 329/10)

3.3.1. Âşık

Rüşdî’nin aşık mazmununa ilişkin kullandığı teşbih ve mecazlar, klasik söylemde yaygın olarak kullanılan unsurlardandır. Acıdan beslenen aşık, gonca gibi güzel olan sevgiliyi görünce daima ah ederek feryad koparır. Dilber mest edici bir bakış attığı zaman ise pervaneye döner. Sevgili dışında başka güzelleri gördüğünde de aklına sevgilisi gelir. Sevgilinin nazıyla kendinden geçen aşık onun mahallesine giderek yalvarır. Aşığı bülbüle, maşuğu güle benzeten Rüşdî, gülün güldüğünü, aşığın ise ağladığını söyler. Çünkü naz yapan dilberin fitratında aşığı perişan halde ve ağlamaklı

bir şekilde görmek onun hoşuna gider. Aşğın ise fitratında dilberin gül yüzünü görünce ağlayıp inlemek vardır.

Bir güzel gördükde ‘āşık yārini yād eyliyor
Goncayı açmış görünce āh u feryād eyliyor (Mt. 59)

‘Aşğına biñ āh idüp cāndan seven her ‘āşığa
Kendini sevdirmege bir intizār var goncada (G. 102/3)

Yağışur ‘āşığa cānānesiniñ itdigi nāz
Yine mecnūnlara düşmekdedir ol tatlı niyāz (Mt. 113)

Vir eliñle ‘āşıkāne bir mey-i gül-fāmı kim
‘Aqlımı tam ğayb idüp sermest ola dīvāneler (Kt. 119/2)

Sevdiğim bir yār kim sevdāsı gönülñ māhıdır
Hüsnünñ hālāt-ı ‘aşkı ‘āşıkāniñ āhıdır (G. 216/1)

Bu nigār baksa eger ğamze-i mestāne ile
Arada fark mı kalır ‘āşığa pervāne ile (Nzm. 238/1)

Böyledir ma‘şūka ‘āşık bülbül ağlar gül güler
Şüretā baksañ ne lāyıķ bülbül ağlar gül güler (Nzm. 874/1)

Rüşdî’nin şiirlerinde erkek sevgili tipine de rastlamaktayız. “Divan edebiyatında gerek tasviri yapılan sevgilinin özellikleri gerekse de âşıkane yazılmış bazı şiirlerde erkek isimlerinin zikredilmesi, divan şiirinde eşcinsel bir aşkın var olduğu iddialarına yol açmıştır.¹⁶⁶” Rüşdî bu erkek sevgili tiplerinin isimlerini açıkça söylememiştir. Ancak kullandığı bazı ibarelerle homoseksüel bir sevgiyi anlattığı aşıkardır. Şair kişilerin adını vermeden “kâr-hânede bir civanın civana aşık olmasını ve gulam-pâreliğe eğilim

¹⁶⁶Mücahit Kaçar, Divan Şiirinde “Erkek Sevgili Tipi” ve Şehrengizlerdeki Erkek Güzeller, Cilt 37, Sayı 37, 2007, 62 (61-83).

gösteren bir valinin güya sarhoş diye bir delikanlıyı hapsetmesini homoseksüel kişiliğe sahip olmasına bağlar.

Ol civān civāna ‘āşıkımış hemān feryād ider
‘Āşık-ı gül-rūya ‘āşık böyle bir kār-hānede (Nzm. 359/2)

Bir delikanlıyı sarhoş diye habs eylediler
O şehir vāl̄si meger [ki] gulām-pāre imiş (Mfr. 867)

3.3.2. Sevgili/Ma’sûk

Eserin dini-tasavvufî konulu şiirlerinde karşılaşılan sevgili tipi Hz. Muhammed’dir. Şair, Hz. Peygamber’in Allah’ın sevgilisi anlamındaki “*habibullah*” sıfatını farklı terkiplerle kullanarak şiirlerini meydana getirmiştir.

Bil anı o çün ***habīb-i Hâkır***
Her şān-ı kemāle müsteḥâkır (M. 9/33)

Emr itdi o ān cenāb-ı Allāh
Ol sen ***habībim*** bu şāna āgāh (M. 9/216)

A **Rüşdî** yalvarup yüz sür gidüp dergāh-ı sultāna
Şefā‘at şāhı ***ma’sûk-ı cenāb-ı Kibriyā’dır*** bu (G. 287/5)

Divan şiirinin başkahramanı olan sevgili merhametsiz, acımasızdır ve aşığa eziyet eder. Aşığın ağlamasından zevk alır ve gönlü taşa benzetilir. Yaptığı aşk oyunları ile aşığı kıskandırır çünkü sevgilinin fitratında naz yapmak vardır.¹⁶⁷ Rüşdî’nin sevgili için teşbih ve istiâreler yoluyla kullandığı ifadeler: Dilber, ma’sûk, cânân, dildâr, gonca, melek, gülizâr, nigâr.

Olmadım ‘âlemde bir dem şādımān
Dil perişān ***dilberim*** āh bī-amān (Mt. 88)

¹⁶⁷ Pala, a.g.e., 401-402.

‘Aşk derdi açar her dil-i āvāreye yāre
Ma ‘şūk bulur her dem ol yāreye çāre (Mt. 109)

Güler ‘āşık vişāliñ neş’esiyle
Güler **ma ‘şūk** istihzā sesiyle (Nzm. 197/1)

Ma ‘şūka bildirse ‘aşkı ‘āşık
Elbette cevri ider **nāzlı ma ‘şūk** (Mt. 651)

Sevgili merhametsiz olduğu kadar utangaç ve güzeldir de onun güzellik unsurları anlatılmakla bitmez çünkü aşğın gözünde dünyanın en güzeli odur. Şair hüsn-i talil yoluyla sevgiliyi utandığı zaman üzerine su damlaları damlayan goncaya benzetir. Bu güzellik karşısında perişan olan aşğın bu derdine tek çare de yine sevgilidir.

Böyle **cānāna** irerseñ **Rüşdiyā** ‘ālemde sen
Rūyına bak ki hicābdan jāleler var goncada (G. 102/13)

Görmemiş Ferhād u Mecnūn böyle bir **dildār** kim
Görse Leylā görse Şīrīn hūsnünüñ hayrānıdır (G. 216/4)

Nūr içinde **goncaya** beñzer ‘izārda pertevi
Atdığı ok **nūrdandır** çünkü dil hākāmıdır (G. 216/6)

Bugün bir goncayı gördüm **melekde** yokdur ol hūsnī
Utandıkça hemān örterdi gül rūyını kāküller (Nzm. 390/2)

Açmamışdı **gül yüzi** gülşende ol nāzık beden
Açdı mümtāz sözleriyle ‘āşık-ı şīrīn sūhan (Mt. 467)

Baňa gösterdiñ-idi o **nigārı**
Görüp dilimde kaldı āh u zārı (Nzm. 664/1)

3.3.3. Rakip

Başkalarının menfaatine mani olarak kendi menfaatine çalışan kimseler demektir. Edebiyatımızda engel, düşman, ağyâr, hasûd, yabancı gibi manalara kullanmışlardır.¹⁶⁸ Rüşdî teşbih ve istiârelerle sevgili ve aşğın arasına giren rakibi; köpeğe, dikene ensesini de büyük bir dağa benzeterek kaba ve çirkin bir biçimde tasvir etmiştir. Ayrıca öldürücü ve hilekâr olması yönüyle de Şeh-nâme’de bahsi geçen Rüstem’e benzetmiştir:

Ruḳabā itmededir ‘āşıkı her ān bī-zār

Bu hezārımı da bī-zār idiyor *ḥār*-ı bahār (Nzm. 105/2)

Araya ḥiddet ile girdi *raḳīb*

Büyük bir tağa beñzer eñsesiyle (Nzm. 197/2)

Nigārın gitdi āsūde *raḳībīñ* şimdi bāğına

Göñül sen de çekil Ferhād gibi feryād tağına (Nzm. 221/1)

Raḳībīñ bezmine gitme a yārim

Seni çünkü *köpek* gibi ışırır (Mfr. 263)

Girebilsün mi anıñ devlet-i kâşānesine

O *raḳīb* olsa da *Rüstem* gibi bir şır-şiken (Nzm. 301/2)

3.4. Rüşdî’nin Şiirlerinde Sosyal Hayat

3.4.1. Yeme-içme Kültürü

Klasik Türk şiirinde Osmanlı Devleti’nin yeme-içme kültürüne dair izlere sıkça rastlamaktayız. Sosyal yaşamda büyük bir öneme sahip olan yiyecek ve içeceklerin isimlerini Rüşdî’nin eserinde de görmek mümkündür. Eserde bahsi geçen çeşitli yiyecek ve içecek isimleri aşağıdaki beyitlerde şu şekilde geçmektedir: “*Helva, etmek, kuru ekmek, mey, meze, zülâl, nân, mey-i nâb, bal, üzüm, duhter-i rez*”

Rüşdî sevgiliyi, tatlı bir lezzeti olduğundan dolayı helvaya teşbih etmiştir:

¹⁶⁸Onay, a.g.e., 305.

Gül yanağdan bahş iderken eylediñ hiddet baña
Zâhidâ cânâna irseñ yir misin *helva* gibi (Mfr. 208)

Rüşdî, toplumdan ve sosyal yaşamdan uzak kalmış bir şair değildir. Şiirlerinde yaşadığı sıkıntılı dönemi ve toplumun içler acısı vaziyetini nakletmiştir. Kıtlığın ve yoksulluğun hüküm sürdüğü bu dönemde gözlemediği Bitlis halkının bir kuru ekmeğe muhtaç olduğunu “etmek, nân ve bal” yiyecekleriyle anlatır:

Kimi *etmek* bulamazken kimi *bal* yir a‘lâ
Felegiñ her işi böyle müteğâyyir hâlâ (Mt. 589)

Ƙurî etmek geçivirse eline çok sevinür
Aña bir aƘ para virseñ o sevinçle tepinür (M. 729/22)

Arı al da eviñe Ƙoy saña çok *bal* yapsın
Balı şat *etmege* vir ki velediñ toƘ yatsın (M. 730/17)

Ni‘met içinde bir şahş gör ki
Sönmüş ocağı muhtâc *nâna* (Nzm. 363/3)

Şairin klasik tarzda yazdığı âşıkane ve rindane konulu şiirlerinde içeceklerden kevser ile şaraba yer vermiştir:

Elinden *mey* içüp hayrân Ƙalurken gül‘izâra
Şaşırdım vir didim ancak bu derde büsedir çâre (Mt. 128)

Ne ile neş‘elenür bu dil-i şüfi‘acabâ
Mey ü sâƘî ile biz her gice şâdân demiz (Mfr. 463)

İç bu sâde *bâdeden* Rüşdî baƘup cânâneye
‘AşƘ nedir cânân nedir gör böyle bir meyhânede (G. 222/5)

Elinde parlayan peymānede şahbāsı Leylā'nın
İçilmez mi *zülāl*-i hoş-güvār-ı 'aşk ki *kevsir-ves* (Nzm. 292/4)

Akıdır dīdelerim hüzn-i cefā hīç acımaz
N'ideyim ben mezem olsun *mey-i nāb* üstüne gül (G. 305/6)

Klasik Türk edebiyatında içki meclislerinin tasviri yapılırken adı sıkça geçen meze, Rüşdî'nin şiirlerinde de yer almaktadır. Şair mezeyi dilberin yanağı, dudağı ve dilinden yapılan bir yiyecek olarak tasvir etmiştir:

'Aceb gördüñ mi ey zāhid cihānda böyle bir dilber
Meze virir yanağından dudağından [ü] dilinden (Kt. 175/1)

3.4.2. Giyim- Kuşam

Klasik şiirde konu edilen birçok kavramın yanında insanların giydiği elbiseler, başlarını sarmak için kullandıkları örtüler, şapkalar, ayakkabı çeşitleri ve takılar da şiirlerde kendilerine yer bulmuşlardır¹⁶⁹. Rüşdî'nin Külliyyât'ta giyim-kuşama dair yer verdiği unsurlar ise şöyledir: “*libās, külah, tâc, pîrehen, gömlek*”

Sözlüklerde “elbise, giyilecek şey¹⁷⁰” anlamında yer alan libās terimi, Külliyyât'ta da elbise, kıyafet anlamında kullanılmıştır:

Giyemez tāze *libāsı* o fakīr
Yakamaz anı cehennemde sa'ır (M. 15/60)

Taç, şeyhlerin veya sülûkta belli bir mertebeye ulaşmış dervişlerin tarikat kıyafeti olarak kullandıkları, tarikatlara göre farklı şekil ve ranklerdeki başlıkların (külah) adıdır.¹⁷¹ “Divan şiirinde şairler tarafından sıkça kullanılan külah, genellikle “külah giydirmek”, “kec külah”, “külah atmak”, “külahı yere vurmak”, “külah kapmak” gibi

¹⁶⁹ Savaşkan Cem Bahadır vd., Osmanlı Edebi Metinlerini Anlama Kılavuzu, Kesit Yay., 2015, 593.

¹⁷⁰ İlhan Ayverdi, Misallî Büyük Türkçe Sözlük, İstanbul: Kubbealtı Neşriyatı-Milliyet, 2011, 1868.

¹⁷¹ Semih Ceyhan, Taç, TDV İslam Ansiklopedisi, Cilt 39, 2010, 363.

deyimlerle şiiirlere girmiştir.¹⁷² Rüşdî ise şeyhlik makamının yetkinliği üzerinde durarak külâh terimini kullanmıştır:

Ey şeyh irâdetim çıkar gönülden âhi
Sen anı yapamazsañ başdan çıkar *külâhı* (Mt. 121)

Başta takılan bir diğler giyim-kuşam terimi ise tâcdır. “Hükümdarların resmî günlerde başlarına giydikleri ve mücevherli başlık, taç. Bazı tarikat ulularının değışik şekilde yapılan külâhlarına da tâc tabir olunur. Hatta bu tarikatlarda tâc giyme merasimi dahi yapılır.¹⁷³”

Rüşdî yine yan vü ağla dâ'im
Koyсын başına eliyle tâciñ (Nzm. 31/4)

Eserde tâc ve külâhla birlikte kıyafet olarak gömlek ve pîrehen de yer almaktadır. Rüşdî, gömleğı yine halkın yoksulluğunu izah etmek amacıyla pîreheni ise ölümü anlatırken kullanmıştır.

O cisim öyle za'îf ki eti yok hepsi kemik
Üzerinde bulunan *gömlegi* biñ yirde delik (M. 729/24)

O la'în şeytâna tutdırma ölürken deheniñ
Çır u çıplak kalacağsın soyulur *pîreheniñ*
O seniñ soñ nefesiñde olamaz 'avn ideniñ
Uçarak gitdi güzel rûh yalıñız kaldı teniñ
Şul ölürken acıyup Hâlîkîdır anı seven
Gelivirsin o melek sen yine Allâh'a güven (Msd. 25/2)

¹⁷² Olcay Hiçdurmaz, Klasik Türk Şiirinde Maddi Kültür Giyim Kuşam, Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Erzurum, 2009, 50.

¹⁷³Pala, a.g.e., 435.

3.4.3. Hastalıklar

Klasik şiirimizde sosyal yaşamın olumsuz bir parçası olan hastalıklar ve bu hastalıkların tedavi yöntemleri de yer almaktadır. Sosyal hayatın bu yönü çok az da olsa Rüşdî'nin şiirlerinde de mevcuttur.

Eserin 263. sayfasında bulunan “*Tekirtağı'nda Doktor Ziyā Beg'iñ Büyük Birāderi Ma'lūl Hasan Efendi'ye*” başlıklı 4 beyit tutarındaki nazmda Hasan Bey'in el ve ayağında engelinin olduğunu belirtir:

El ayak ma'lūl (.-) pür-miḥen

Her elemle şanki memlūdur o ten (Nzm. 681/1)

Külliyyât'ın 9. mesnevisinde şair, Hz. Şuayb'ın görme rahatsızlığı olduğuna aşağıdaki beyitte değinmiştir:

Fānīde iken Şu'ayb-ı dānā

Ma'lūldı *gözi görür mi* ra'nā (M. 9/134)

Eserde geçen bir diğer hastalık ise tüberküloz olarak da isimlendirilen veremdir. Sevgilinin güzelliğinin hastalıkları iyileştirme gibi bir özelliğinin olduğunu vurgular. Zira cananın güzelliği aşığıdaki veremi yok ederek iyileştirir:

Sultān ne güzeldir baña elbet kerem eyler

Çün ḥüsni anıñ 'āşıkā def'-i *verem* eyler (G. 308/1)

3.4.4. Halk İnanışları ve Uygulamaları

Külliyyât'ta toplumun kültürüne ilişkin birtakım uygulama ve adetlere rastlanmaktadır. Kadiriyye tarikatına mensup olan Rüşdî'nin eserde örneklendirdiği inanış ve uygulamalar ağırlıklı olarak din ve tasavvuf kültürüyle bağlantılıdır. Aşağıdaki beyitlerde sözü edilen inanış ve uygulamaları görmek mümkündür: “el ve ayak öpmek”, “el vermek” ve “alın yazısı(kader)”

Saygı duymak ve hürmet göstermek için halk arasında yaygın bir uygulama olan el ve ayak öpmek Rüşdî'nin şiirlerinde de yer almaktadır. Şair Hz. Peygamber'e tazim etmek ve duyduğu sevgiyi dile getirmek amacıyla elini, ayağını ve hatta bastığı yerleri öpmek ister:

Rüşdî ola pāk kademî¹⁷⁴ hāki
Dā'im *öpeyim o pāy-i pāki* (M. 9/22)

Recebü'l-ferdiñ içinde gice rü'yāda baña
O mübārek *yedini virdi sevindim öptüm* (Mfr. 37)

Yüce ma'sūkuña irsek yed-i mes'ūdīyiz
Öperiz hem o şerefli *ayağa yüz süreriz* (M. 66/14)

“Tarikata girmeye, belli bir şeyhe intisap etmeye ve ondan evrât almaya *el almak* dendiği gibi bir şahsı tarikatına kabul edip ona evrât (vazife, ders) vermesine de el vermek denir.¹⁷⁵” Rüşdî de Şeyh Ali olarak zikrettiği şeyhinden el almak istediğini menâkıb-nâme türünde yazdığı mesnevîde dile getirir:

Ben ölürken sağ olaydı o velî
Dir idim vir baña luţfuñla eli (M. 15/183)

Eserde ön plana çıkan inanış ise alın yazısıdır. “Takdiri ifade için baş yazısı, alın yazısı, ser-nüvişt gibi tabirler kullanılır. Bu yazılar itikada göre asla değişmez. Mukadder ne ise zuhura gelir. Bu Müslümanlarca esas itikatlardan birini teşkil eder.¹⁷⁶ Rüşdî, söz konusu olan bu inanışı 13 bend tutarındaki bir müseddeste ve Külliyyât'ın muhtelif şiirlerinde izah etmeye gayret göstermiştir:

Bu mihen-hānede var mı 'acabā bir rāhat
Şehine derd-i hükümet ü gedāya zillet

¹⁷⁴ “pāk kademi “ibaresi, “çün ayağda” ibaresinin üstü çizilip iptal edilerek üzerine yazılmıştır.

¹⁷⁵Uludağ, a.g.e., 120.

¹⁷⁶Onay, a.g.e., 48.

Yaşıyorken gam-ı 'âlem ölüyorken firkat
Bu ne hâldir diye Hâk'dan sorulur mı hikmet
Yazıyor alnımıza böyle hükümdâr kader
Çekecek bu elem-i 'âlemi elbet beşer (Msd. 22/1)

Baña cefâ ider idi o güzel
Yazılı alnıma bu derd-i ezel
Cânımı uğrına kodımdı bedel
Bu fikrimi bozup da ben kaçamam (Mr. 404/2)

Erbâb-ı diliñ her demi elbette kederdir
Kâdir mi kulu kırtula ol *hük-m-i kaderdir* (Mt. 656)

3.4.5. Eğlence Kültürü

İnsanların hoşça vakit geçirmesini sağlayan eğlence kültürü, sosyal hayatın vazgeçilmez bir parçası olmakla birlikte şiirlere konu olmasıyla da önem arz etmektedir. Eğlence kültürü ve eğlence mekanlarına ilişkin terimlere klasik şiirde oldukça sık karşılaşılmaktadır. Başta meyhane ve içki meclisleri olmak üzere, kahvehâneler, çerağan eğlenceleri, bayramlar, nevrüz, oyunlar, helva sohbetleri, hamamdaki eğlenceler yer almaktadır. Rüşdî'nin eserinde zikredilen eğlence kültürüne yönelik terimler ise şunlardır: *nevrüz, dini bayramlar, İstanbul'daki sazlı sözlü eğlenceler, kahvehâne, çayhâne ve meyhane*.

“Divan şiirinde nevrüz baharla ilgili özellikler içinde ve bir bayram olarak kabul edilir. Hatta nevrûziye yazmak da bir gelenektir.¹⁷⁷” Ancak Rüşdî nevruzu bir eğlence unsuru olarak değil, kelimenin tam anlamını kastederek kullanmıştır. Zira nevrüzün kelime anlamı “yeni gün” demektir.

Maşşerde yine o şems-efrüz
Elbette ider o leyli *nevrüz* (M. 9/81)

---

¹⁷⁷Pala, a.g.e., 358.

Külliyyât'ta bahsi geçen bayramlar ise dini bayramlardır. Rüşdî, Bitlis Valisi Fehmî Bey'in bayramını kutlamak için *ıydiyye* türünde 2 tebrik-nâme kaleme almıştır. Bir bayram tebriği olan bu iki şiiirden örnek beyitler şu şekildedir:

Rüşdî de du'âsıyla ider **Fehmî**'ye ikrâm
Var ol u yaşa zevk içinde nice **bayram** (M. 326/9)

Tebrik iderim **sa'd ile bayramıñı** vâlî
Şânîñ şerefiñ 'izzetiñ olsun müte'âlî (M. 327/8)

Eserde eğlence kültürüne ilişkin mekanlardan kahve-hâne ve çay-hânelerin bahsi geçmektedir. Şair Bağdatlı Rûhî'nin iki beytine yer vererek 16. yüzyılın sosyal hayatına temas etmiştir. Sânî isimli bir şahıs üzerinden kahvehaneler, zevk ehli olanların bir araya toplandığı eğlence merkezi olarak tanıtılmıştır.

Mecma' mı yine ehl-i zevke kahve-hâneler
Varır mı hüs seyrine yârân ne demdedür (Nzm. 481/1)

Şânî geçer mi küşesine kahve-hâneniñ
Yanına cem' olur mı zarifân ne demdedür (Nzm. 481/2)

Eserde eğlence kültürüne ait bahsi geçen bir diğer mekan ise çay-hânedir. Türk kültüründe büyük bir öneme sahip olan çay ve çay-hâneler klasik şiiirde çok da ilgi gören bir kültür olmamıştır. Rüşdî de bilhassa bu kültür ortamını anlatmak amacıyla değildir. Kaleme aldığı bir nazmda yaver olarak nitelendirdiği kişiyi methederken değinmiştir. Sözü edilen bu nazmla bir çay tiryakisi olduğu anlaşılan şair, yaverinin çayhânesinde çayını içerek mest olur:

Yáveriniñ **çayını** bir mey gibi nüş itmeli
Hüzn-i 'âlemden geçüp biñ zevk ile cüş itmeli (Nzm. 710/1)

Kimsesizdir yáverimiz **çay-hânede** dem-güzâr
'Avn-i yârânıyla olsun her gününde neş'e-dâr (Nzm. 710/2)

Külliyât'ta adına en fazla rastladığımız eğlence kültürü ise meyhânelerdir. “Meyhâne kavramı klasik edebiyatımızda çok önemli bir yere sahiptir. Bunun sebebi edebiyatımızın içine işlemiş olan şarap motifinin olmazsa olmazı, üretilip tüketildiği yer olması ve en önemlisi de tasavvufi olarak değerlendirilmesidir.¹⁷⁸”

Meyhâne kelimesi harâbât başlığıyla da anlatılmıştır. “Mutasavvıflar harâbâtı bir tekke olarak ele alırlar ve orada İlahî aşk şarabının içilip sarhoş olunduğunu söylerler. Böylece harâbât bir neşe ve feyz kaynağı, gerçeğe ulaşılan yer olur ki tekke mukabili kullanılır.¹⁷⁹”

Eserde meyhânenin hem tasavvufî hem de gerçek anlamı kullanılmıştır. “*Şarâb Fabrihasında Müdür Hayrî Efendi*” başlıklı nazmında Hayri Efendi'nin çok işlek bir meyhanesi olduğunu vurgular:

Alır meyhânesinden mangırı zevkiyle çüş eyler
Çoğaldıkça mebâlig Hayrimiz şahbâyı nüş eyler (Nzm. 825/1)

Aşağıdaki beyitlerde ise meyhâneyle tekkeler kastedilmiştir:

Parlıyor nüşîn yüzler bezm-i 'âşıkânede
Gel a şüfî gör neler var ma'nevî *meyhânede* (Nzm. 734/1)

Dilde hâlem döndi bir *meyhâneye*
Mey virüp 'aşk eyledim cānāneye
İñliyor her dem gönülde n'eylerim
Girmez ol yâr 'aşksız kâşāneye (T. 220)

İstanbul'a hayran olan Rüşdî, İstanbul'daki sazlı sözlü eğlencelerin insanda uyandırdığı zevk ve heyecanı kaleme aldığı şehir methiyesi türündeki şiirinde bahsetmiştir:

¹⁷⁸Savaşkan Cem Bahadır vd., a.g.e., 588.

¹⁷⁹Pala, a.g.e., 192.

Sāzendeleri pertev-i ezvāk-ı fu'āda
H'ānendeleri müjde-i 'uşşāk-ı murāda (M. 321/6)

Ṭanbūrda olan nağme ki pür-nāz-ı leṭāfet
Virmekde *kemān* sesleri her kıla ḥarāret (M. 321/7)

Ḳānūnunu çalmağda iken şānlı vecīhe
Pertev gibidir nağmesi her rūḥ-ı nezīhe (M. 321/8)

3.4.6. Sosyal Eleştiri

Toplumı çok iyi gözlemleyen ve realist bir bakış açısına sahip olan Rüşdî, toplumdaki bazı aksaklıkları eleştirmekten kendini alı koymamıştır. Hem yaşadığı devrin hem de yaşadığı devirden önce gerçekleşen olay ve durumları izah etmiştir.

Nef'î'nin etkisinde kalan şair, Nef'î gibi bir büyük şairi öldürenleri cahil olarak nitelendirip eleştirmiş ve onun ölümüne duyduğu üzüntüyü bir mısra ile dile getirmiştir:

Bî-nazîr nāzım-ı devri yoğiden cāhile bak (852)

Şairin bir diğer eleştirdiği nokta ise yoksul ve fakir olan Bitlis halkına yardım etmeyen zengin kesimdir:

Ne faḳîrdir o ahālî para yok kısmeti az
Gelelim zengînine āh o da pek çok ḳurnaz (M. 730/6)

Sözime ḳızma a zengîn bize virmişdi keder
O zavallı fuḳarānıñ günü yoḳlukla geçer (M. 730/7)

Rüşdî, Allah'a inanmayan, Allah'ın varlığına ve birliğine karşı çıkan insanları da akıl yoksunu, kör ve anlayışsız diye itham ederek hicveder:

Mağberde vü mağşerde olur mısın hâksâr
Ey a‘mā vü bî-fehm seni bir halk iden var (Nzm. 7/1)

Biz çünkü kıluz bu ‘acz ile bizde ‘akıl tar
Allâh’ı idersin bu ‘akılsızlıkla inkâr (Nzm. 7/2)

3.5. Tarihi ve Efsanevi Kahramanlar

Rüşdî, şiirlerinde anlatımı kuvvetlendirmek amacıyla klasik Türk edebiyatında yaygın olarak kullanılan gerek tarihi gerekse efsanevi ve mitolojik kahramanları telmih, teşbih ve mecazlardan faydalanarak kullanmıştır.

3.5.1. Behlûl Dâna

Behlûl, Kufeli olup Harunürreşit zamanında Bağdat’ta yaşamıştır. Harunürreşit’in kardeşi olduğuna dair rivayet de vardır. Mecnun görünen akil bir zattır. Onun için Behlûl-i Dâna derler.¹⁸⁰ Rüşdî de arif bir zat olan Behlûl’ün vefasızları ve eziyet edenleri önemsemediğini ifade eder:

Vefâsı yok cefâsı çok derûnı pür-belâdır hep
Buña yüz virmedi bir ân o **Behlûl Dâna** ey dostum (G. 307/2)

3.5.2. Ebû Cehl

Peygamberimizin en büyük düşmanıdır. Hicretin ikinci yılında Bedr gazasında 70 yaşındayken Abdullah İbn Mes’ûd tarafından öldürüldü.¹⁸¹ İslam’a karşı beslediği kin, nefret ve inadı nedeniyle İslam peygamberi tarafından kendisine Ebû Cehl (cehaletin babası) denmiş ve bu lakapla tanınmıştır. Bu lakap şiirde Bû Cehl olarak da kullanılmıştır.¹⁸² Rüşdî de hem Bû Cehl hem de Ebû Cehl ibarelerini kullanarak bahsetmiştir.

¹⁸⁰Agâh Sırrı Levend, Divan Edebiyatı Kelimeler ve Remizler Mazmunlar ve Mefhumlar, İstanbul: Dergah Yayınları, 2018, 150.

¹⁸¹Pala, a.g.e., 132.

¹⁸²Metin Akkuş, Divan Şiirinde İnsan I, Dinî Kişilikler, Erzurum: Fen-Edebiyat Fakültesi Yayınları, 2000, 42.

3.5.3. Nemrûd

Bâbil'in müessisi ve hükümdarıdır. İlahlık davasında bulunan ve İbrahim'in dine davetine ehemmiyet vermediği gibi İbrahim'i yakalayıp mancınıkla ateşe atan cebbârdır. Rivayete göre İbrahim -Allah'ın emriyle- ateşte yanmamış, ateş gülistan olmuş, Nemrûd da sivrisinekler tarafından öldürülmüştür.¹⁸³

3.5.4. Fir'avn

Eski Mısır'da Amâlika-Kıbt padişahlarının husûsî unvânlarıdır. Hazret-i Mûsâ'ya iman etmeyip zulmeden Velid bin Mus'ab adında imiş. Dilimizde inat ve gururda ileri gidenlere denir.¹⁸⁴ Hz. Mûsâ ve kavmine zulmeden bu Mısır kralının hikayesi, Yûsuf Sûresinde anlatılır. Buna göre Hz. Mûsâ'nın imana davetini reddeden Firavn, tanrılık iddiasında bulunur ve kavmini de buna inandırır. Hz. Mûsâ'nın gösterdiği mucizelere de inanmaz. Kendisine inananları onun zulmünden kurtarmak için Mısır'dan ayrılan Mûsâ'yı takip ederken Kızıldeniz'de boğularak ölür.¹⁸⁵

3.5.5. Şeddad

Hûd Peygamber zamanında yaşamış olup Yemen'deki Âd Kavmi'nin hükümdarıydı. Rivayetlere göre, peygamberlerden veya salih kişilerden işitmiş olduğu ahiret âlemindeki Cennet'in bir benzerini yaptırmak iddiasıyla Bağ-ı İrem adı verilen efsanevî bahçeleri yaptıran, Tanrılık iddiasında bulunan ve zulmüyle ünlenen bir hükümdardır. Divan şiirinde zulmün simgesi olarak anılır.¹⁸⁶

Bu *Ebû Cehl* ile *Nemrûd* u o 'âşî *Fir'avn*

Ve o *Şeddâd'a* dağı belki eyleye Rab'avn (M. 10/101)

Birini *Bû Cehil* itdiñ birini peygamber

'Acabâ bu hük(ü)münden bize kim virse haber (Nzm. 76/4)

---

¹⁸³Onay, a.g.e., 198.

¹⁸⁴Onay, a.g.e., 160.

¹⁸⁵Pala, a.g.e., 157.

¹⁸⁶Gencay Zavotçu, Klasik Türk Edebiyatı Sözlüğü, 2. Basım, İzmit-Kocaeli: Umuttepe Yayınları, 2018, 654.

3.5.6. Rüstem

İran'ın milli kahramanı olan Rüstem Zâl'in oğludur. Şehnâme'ye göre olağanüstü bir çocuk olduğu anlatılan Rüstemin başındaki saçlar kırmızı, yüzü kan gibi, elleri de kanlıdır. Bir günlük olduğu halde bir yıllıkmış gibi görünmektedir. Eski şiirimizde kahramanlık, acı kuvvet ve yenilmezlik sembolü olarak anılmaktadır.¹⁸⁷ Rüşdî de Rüstem'i kuvvet, güç ve yenilmezlik vasıflarıyla zikretmiştir.

Yaman bir kudrete mâlik olan şâh-ı cihāngirān
Tayanmaz şîr mûşa olsa da kudretde bir **Rüstem** (Nzm. 21/3)

Bu akan dîde yaşım olsa gözüñde şebnem
Tayanır mıydı 'aceb görse bu hâle **Rüstem** (Nzm. 149/2)

Girebilsün mi anîñ devlet-i kâşānesine
O raķîb olsa da **Rüstem** gibi bir şîr-şiken (Nzm. 301/2)

İdemez çünkü taħammül yine 'ālemde beşer
Tayanır mıydı 'aceb cevriñe meşhûr **Rüstem** (Nzm. 508/2)

3.5.7. Cemşîd

İran hükümdarlarından Pişdâdiyân'ın dördüncüsü olan Cem veya Cemşîd. Şarabı icat etmekle meşhur olmuştur.¹⁸⁸ Sadece şarabı bulmakla yetinmeyen Cem, “tahta çıkınca önce demiri yumuşatıp kalkanlar, zırhlar ve silahlar yaptıktan sonra keteni, ibrişimi ve kıl ipliği eğirerek değerli kumaşlar yapar.¹⁸⁹” Buna rağmen klasik Türk şiirinde ekseriyetle Cem'in şarabı bulduğuna telmih yapılmıştır. Aşağıdaki beyit Rüşdî'ye ait değildir. Ancak Külliyyât'ta yer aldığı için bu başlık altında değerlendirmeye tabii tutulmuştur:

Cihānda cām-ı **Cemşîd**'i piyāle şanmayan serler

¹⁸⁷Ayrıntılı bilgi için bk., Zavotçu, 572-574; Pala, 382.

¹⁸⁸Onay, a.g.e., 93.

¹⁸⁹Kaçar vd., a.g.e., 536.

Felek sāk̄isi destinde döner peymānedir şimdi¹⁹⁰ (Mfr. 684)

3.5.8. Ebû Lü'lüe

Fîrûz en-Nihâvend ismiyle de bilinen Ebû Lü'lüe, Hz. Ömer'i şehit eden İranlı hristiyan bir köledir. "Hz. Ömer, 23(644) yılı haccını eda edip Medine'ye döndüğü günlerde, Mugîre b. Şu'be'nin Basra valisi iken edindiği kölesi Ebû Lü'lüe Fîrûz en-Nihâvendî efendisinin kendisinden fazla ücret aldığını söyleyerek bunun azaltılmasını istedi. Halife onun demircilik, marangozluk ve nakkaşlık yaptığını öğrenince Mugîre'nin kendisinden aldığı ücretin fazla olmadığını bildirdi. Bunun üzerine Ebû Lü'lüe ertesi gün sabah namazında hançerle Hz. Ömer'i yaraladı... Hz. Ömer üç gün sonra vefat etti.¹⁹¹" Rüşdî de Hz. Ömer şehit edilmesi olayına aşağıdaki beyitte değinmiştir:

Ebû Lü'lü elinde şehîd oldu 'Ömer
O gice bir buluğa ağlayarak girdi kamer (M. 10/169)

3.6. Külliyât'ta Zikredilen Mutasavvıflar

3.6.1. Bistâmî (d. 160/777-ö. 235/850)

Aslen Bistamlıdır. Âbid ve zâhid idi. 30 yıl nefis mücahadesi ve hareketlerini, ilme bağlı kılmaya çalışmakla geçirdi.¹⁹² Bâyezîd coşkulu davranışları, taşkın sözleri ve samimi hali ile çevresindekiler üzerinde derin tesirler bırakmış ve seçkin bir zümrenin kendi görüşleri etrafında toplanmasını sağlamıştır. Kendisini takip edenlere Tayfûrî, tuttuğu yola da Tayfûriyye veya Bistâmiyye adı verilmiştir. Ancak Tayfûriyye bilinen mânada bir tarikat olmayıp bir tasavvuf cereyanıdır. Hallâc, Şiblî, Harakânî, Ebû Saîd-i Ebû'l-Hayr, Nifferî, Senâî, Attâr, Câmî, İbnü'l-Arabî, İbnü'l-Fârız ve Mevlânâ gibi büyük mutasavvıflar hep bu cereyana bağlı kalmışlardır.¹⁹³

Yed-i luţfuñdan umar(i)ken ulı *Bisţâmî*

¹⁹⁰ Bu beyit Meşâmî'ye aittir.

¹⁹¹ Ayrıntılı bilgi için bk., Mustafa Fayda, Hz. Ömer, TDV İslam Ansiklopedisi, Cilt 34, 2007, 44-51.

¹⁹² Hayrani Altıntaş, Tasavvuf Tarihi, Ankara: Ankara Üniversitesi İlahiyet Fakültesi Yayınları, 1986, 139.

¹⁹³ Süleyman Uludağ, Bâyezîd-i Bistâmî, TDV İslam Ansiklopedisi, Cilt 5, 1992, 238-241.

Keremiñle virilür kevşer-i ‘aşkıñ cāmı (M. 10/146)

3.6.2. Abdulkâdir Geylânî (d.470/1077-ö.561/1166)

Hazar denizi güneyindeki Gilan eyaletinin Nif köyünde doğdu. Nesebi Hz. Ali’ye ulaşır. Hanbelî fikhını ve diğer ilimleri tahsil etmiştir. Şeyhi Ebu’l-Hayr Muhammed b. Müslim ed-Debbâs’tır. Tasavvufa dair çeşitli eserleri vardır. Takvâ ve verâsı meşhurdur. Kâdiriyye tasavvuf okulunu kurmuştur. Türbesi Bağdat’dadır.¹⁹⁴ Abdülkâdir-i Geylânî’nin tasavvufu, şeriata ve dinin zâhirî hükümlerine titizlikle bağlı kalma esasına dayanır. O, her an Kur’an ve hadislerle uygun hareket etmeyi şart koşar. Ona göre bir zâhidin hayatında görülebilecek derunî haller dinî ölçülerin dışına taşmamalıdır.¹⁹⁵

Vefatından sonra da özellikle çocukları, talebeleri ve müritlerinin onun görüş ve düşüncesi etrafında birleşerek, İslam âleminin değişik yerlerine göç edip, tarikatna insanları davet etmedeki samimi ve ihlaslı çabaları sayesinde, tarikatı umumiyetle hüsnü kabul görmüş ve günümüze kadar gelmiştir.¹⁹⁶

Ulu ‘Abdu’l-kâdir Geylânî’ye bak

Akıdır dîde-i dilden [o] dem ‘ân-ı firâk (M. 10/153)

3.6.3. Şeyh Muhyiddîn Arabî (d.560/1165- ö.638/1240)

Muhyiddin Arabî, 560/1165 tarihinde Endülüs Mürsiye’de dünyaya gelmiştir. Soylu bir Arap sülalesinden geldiğini belirten Arabî’nin soyu Benû Tayy kabilesine dayanmaktadır. İbnü’l-Arabî’ye Şeyhü’l-Ekber ve Muhyiddîn unvanları verilmiştir. “Şeyhü’l-Ekber denilmesinin sebebi, tasavvuf yolunda ve ilminde adeta bir dönüm noktası teşkil edecek tarzda zirve noktalara ulaşmasıdır. Ayrıca dini ilimlerde yenileyici(müceddid) olduğu için kendisine Muhyiddîn lakabı verilmiştir.¹⁹⁷

¹⁹⁴ Altıntaş, a.g.e., 146-147.

¹⁹⁵ Süleyman Uludağ, Abdülkâdir-i Geylânî, TDV İslam Ansiklopedisi, Cilt 1, 1988, 234-239.

¹⁹⁶ Dilaver Gürer, Abdülkâdir Geylânî Hayatı, Eserleri, Görüşleri, İstanbul: İnsan Yayınları., 2014, 331.

¹⁹⁷ Muhyiddîn İbn-i Arabî, Eş-Şeceretü’n-Numaniyye Fi’d Devleti’l-Osmaniyye, Haz. Harun Çetin, 2021, 14.

Anadolu’da derin izler bırakan İbnü’l-Arabî, “dönemin belli başlı Selçuklu yerleşim bölgeleri olan Malatya-Konya ekseninde bir süre ikamet etmiş, dört yıla yakın bir süre Malatya’da, bir o kadar da Konya’da kalmıştır. Buralarda ilim ve irfan meclisleri düzenlemiş, istidat gördüğü bazı kimseleri talebeliğe kabul etmiştir.¹⁹⁸

İbnü’l-Arabî’nin tesirinde kalan Rüşdî, onun tasavvuf anlayışını, öğreti ve esaslarını yer yer şiirlerinde yansıtarak *Fususul-hikem* adlı eserini zikretmiştir. Aynı zamanda eserde, cifr ilmine vakıf olan Arabî’nin 2 istihrâc-nâme metnine de yer vermiştir.

Bunu yazmış o *Fusûsu’nda* o velî ‘*Arabî*
Çavlen ‘afv idecek çünkü o Rabb-i ezelî (M. 10/100)

Biliriz Şâm’da şehîd oldu velî-i ‘*Arabî*
O seniñ ‘aşkıñ olur şânına tezyîdesi (M. 10/150)

Biliriz sen gibi bir şâh yolına Muhyî’ d-dîn
Bu da kurbânlık için cânını koymuşdı rehîn (M. 10/151)

O yüce şân-ı ‘azîziyle velî-i ‘*Arabî*
Şerefiñle o şeref-dâr idi ey şânlı nebî (M. 10/152)

3.6.4. Hallâc-ı Mansûr (d.244/858-ö.309/922)

Hallâc-ı Mansûr “ene’l-Hak” dediği için derisi yüzülerek öldürülen bir sufîdir.¹⁹⁹ Bu sözün bâtinî manasını değil de zâhirî manasını ele alanlar onu münkir kabul ettiler.²⁰⁰

Rüşdî de Hallâc-ı Mansûr’un bu olayına telmih yaparak değinmiştir:

Hani *Hallâc idi Mansûr* saña kurbân oldu
O ki bir kuṭb idi ‘avniñ ile şādân oldu (M. 10/144)

¹⁹⁸ M. Erol Kılıç, İbnü’l-Arabî, TDV İslam Ansiklopedisi, Cilt 20, 1999, 513.

¹⁹⁹ Levend, a.g.e., 149.

²⁰⁰ Pala, a.g.e., 185.

3.7. Rüşdî'nin Şiir Yazdığı Şahıslar

Rüşdî, dostları başta olmak üzere devletin ileri gelenleri, memurları ve sevdiği kişilere şiirler yazmıştır. Övmek, takdir etmek, içinde bulunduğu durumu izah etmek gibi amaçlarla yazdığı bu şiirlerin türü ekseriyetle medhiye ve hasb-i hâllerden oluşmaktadır.

Bitlis'te muhasebe memuru olan Mustafa Rüşdî, bu şiirler vasıtasıyla Vali Fehmi Bey, vilayet mektupçusu Agah Bey, İstanbul Muhasebe Müdürü Vahid Bey, Doktor Emin Bey, Maliye Katiplerinden Gazâ'î Bey ve Çankırı eski Belediye Başkanı Said Bey'e Bitlis halkının yoksulluk ve zor iklim şartları altında yaşamaya çalıştıklarını izah ederek devletten yardım ve destek beklemiştir. Aynı zamanda kendisi ve ailesinin de zor koşullarda yaşadıklarını bildirerek alenen olmasa da tayininin yeniden İstanbul'a çıkmasını memurlara sezdirmiştir.

Eserde daima dostlarını özlediğini ve onlara kavuşmak istediğini dile getiren şair, bu manzum mektup tarzında yazdığı şiirlerle de hatırşinas ve vefakar bir kişiliğe sahip olduğunu gösterir. “Körhân-zâde Halil, Kadife-zâde Sâlim, Şucâeddin-zâde Sâlim Efendi, Tüccar Arapzâde Ahmed Efendi, Şeyh-zâde Avnî, Kümbüloğlu Tüysüz Mustafa Efendi, Kavukçu-zâdelerden Rif'at Bey, Muallim Rif'at Bey ve Tekirdağ Müftüsü Hüseyin Efendi” lakaplarıyla yad ettiği bu dostlarından ayrı kalmanın verdiği hüznü anlatmıştır. Bitlis'te görev yapan şair, yine dostlarıyla bir araya gelip eski düzende olmaları için Allah'a niyaz eder. Dolayısıyla bu şiirlerde de gizliden gizliye tayin talebini sezdirmektedir.

Toplamda 27 farklı kişiye 29 manzum mektup tarzında şiirler kaleme almıştır. Methederek yad ettiği 27 kişi, Rüşdî'nin ikamet ettiği muhitler olan Bitlis, Çorum, Elazığ, İstanbul ve Tekirdağı'nda yaşamaktadırlar.

Tablo 3.1.Rüşdî'nin Şiir Yazdığı Kişiler

Sayfa Numarası	Şiir Yazdığı Kişinin İsmi veya Lakabı	Şiirin Nazım Şekli ve Türü
196	Bitlis'de İken Vâlisi Fehmî Beg'e	Mesnevi/Iydiyye (Tebriknâme)
196-197	Yine Bu da Fehmî Beg'e	Mesnevi/ Iydiyye (Tebriknâme)
197	Vâlîniñ Bize Geldigi Gicede	Müselles/Sergüzeşt-nâme
199-200	Merhûm Çelebi Hâcî Hâkânî Hazretleri için	Nazm/Medhiye
206	Çorum'da Kavukçızâdelerden Rif'at Beg'e	Nazm /Medhiye
263	Tekirtağı'nda Doktor Ziyâ Beg'in Büyük Birâderi Ma'lûl Hasan Efendi'ye	Nazm
264	Tekirtağı'nda Muhibbimiz Ma'rûfî İsminde Muhterem bir Zâta Laîfe Olarak Yazdığım Nâçiz Eşer	Nazm
265	Bitlisde İken Vilâyet Mektûbcısı Âgâh Bey'in On Üç Yaşında Vefât İden Oğlu Türk Nâmındaki Cigerpâresi-çün Kendisine Yazdığım	Mesnevi/Mersiye
269	Bitlis'de İken Ğala'ta'da Doktor Emîn Beg'e	Nazm/Hasbihal
270	Doğtora Yazdığım Mektûb İçinde Tanbûrî Şalâhu'd-dîn'e	Bend
271	Bu Meyânda Üstâd Şehîr Tanbûrî Cemîl Beg Merhûma	Müselles/Medhiye
271	Oğlu Mes'ûd Hakkında	Müselles/Medhiye
272	Kemânî-i Şehîr Necâtî Beg'e	Mesnevi/Medhiye

272-273	H'ānende-i Mūmtāz Hāfız Mustafā Efendi	Müselles/Medhiye
273	Ma'denī Tānbūr Mūcidi Zeyn'el- 'Ābidī'niñ Oğlı Cemāl Hakkında	Nazm/Medhiye
274-275	Körhānzāde Hālil'e Yazdığım Şeyler	6 Nazm/Medhiye
276	Ḳadīfe-zāde Sālim Efendi	Nazm/Medhiye
276	Şücāeddīn-zāde Sālim Efendi	Nazm/Medhiye
276	Tüccārdan 'Arab-zāde Aḥmed Efendi	Nazm/Medhiye
277	Şeyḥ-zāde 'Avnī	Nazm/Medhiye
277	Şādık İhvānımdan Kümbüloğlu Tüysüz Mustafa Efendi	2 Nazm/Latife
279	Bitlis'de İken İstanbul Muḥāsebe Müdiri ve El-ān İstanbul Defterdār Mu'āvini Vāḥid Beg'e	Murabba-i Müzdevic/Hasb-i hāl
282	El'aziz'de İken Bitlis'de Māliye Ketebesinden Ġazā'ī Nāmında Bir Zāta	Mesnevi/Hasb-i hāl
283-284	Mekteb Mu'allimlerinden Rıf'at Bey Nāmında Sevdigim Bir Zāta	Mesnevi/Medhiye
285	Şākir Efendi	Nazm/Medhiye
296	Çankırı Belediye Re'īs[i] Eski Hātır- şinās Sa'id Beg'e	Kaside/Medhiye
301	Şarāb Fabrikasında Müdür Ḥayrī Efendi	Nazm/Medhiye
301-302	Tekirtağı'nda Biñbaşılıktan Tekā'id 'Alī Rızā Beg'e	Nazm/Medhiye
302-303	Tekirtağı Müftisi Ḥüseyn Efendi'ye	Nazm/Medhiye

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

TRANSKRİPSİYONLU METİN

4.1. Metnin Kuruluşunda İzlenen Yöntem ve Eserin İmla Özellikleri

1. Arapça ve Farsça kelimelerin ve eklerin imlasında Prof. Dr. İsmail Ünver'in "Çeviri Yazıda Yazım Birliği Üzerine Öneriler" isimli makalesindeki tavsiyeler esas alınmıştır.
2. Her beyte sıra numarası verilmiş olup düzyazı ve şiir farketmeksizin bütün metin örnekleri numaralandırılmıştır.
3. Eserin özgünlüğünü korumak amacıyla transkribe edilirken metne sadık kalınmıştır.
4. Okunamayan ibareler yay ayraç içinde aruz kalıbının açık kapalılığına göre (.-) şeklinde gösterilmiştir. Aynı zamanda okunamayan ibarelerin fotoğrafları aparatta gösterilmiştir.
5. Eserde köşeli parantez içerisindeki [ ] ibareler, metin tamiri ve eklemeleri ifade eder. Metin tamiri hususunda Mehmet Fatih Köksal'ın makalesindeki (2008: 169-190) tekliflere uyulmuştur.
6. Eserde vezin aksaklıklarına yol açan ibareler mısradan çıkarılmıştır. Çıkarılan bu ibareler mısradaki konumuna göre "<>" işaretiyle gösterilmiştir.
7. Zihafklar, kusurlu medler ve ünlü ulamalarında "Metin Neşrinde Vezinle İlgili Problemler, Bazı Tespit ve Teklifler" başlıklı makaledeki (Köksal 2009: 63-86) önerilere uyulmaya çalışıldı.
8. "Vāv-ı mādūle" ler "˘" işaretiyle belirtildi.
9. Vezni kusurlu olan beyit ve mısralar aparatta belirtildi.
10. Eserde bulunan âyet ve hadis-i kudsîler tırnak içine alınmadan eğik(italik) karakterle dizilmiştir.
11. Ayet ve hadis iktibaslarının anlamları aparatta belirtilmiştir.
12. Şiirlerdeki mahlaslar koyu renkle belirtilmiştir.

13. Metinde anlam ve vezin gereği yapılan bazı ibarelerde ses türemesi yapılmıştır.
Bu sesler ( ) ayra içinde belirtilmiştir.
14. Okumakta emin olunamayan kelimelerin yanına “?” koyulmuş ve kelimenin fotoğrafı dipnota eklenmiştir.

4.2. Metin

-1-

Mef' ulü/mefā 'ilü/mefā 'ilü/fe 'ülü²⁰¹

1. Allāh'ına irmiş idi 'arşında Muḥammed
Ol ḥazrete maḥbüb idi bir dāne o Aḥmed²⁰²
2. Mevlā'sına 'āşık idi ma'şūk idi ol māh
Parlatdı bütün 'ālemi pür-nūr gibi nā-gāh
3. 'Āşıkda kerem ma'şūkda niyāz ne güzel şān
Ümmetlerini o gice 'afv eyledi Raḥman²⁰³

-2-

Mefā 'ilün/mefā 'ilün/mefā 'ilün/mefā 'ilün

1. Bu 'aşkıñla iren irdi o lā-mekānda dīvāna²⁰⁴
Beni de nūr-ı 'aşkıñla İlāhī eyle dīvāne

-3-

Mef' ulü/mefā 'ilü/mefā 'ilü/fe 'ülün

1. Yā Rabb niyāzım bu du'āmızı ḳabülün
Raḥmet ḳılasın zātına dā'im²⁰⁵ o resülün²⁰⁶
2. Dünyāda iken nūr gibi göñlünde²⁰⁷ ṭoḡardı²⁰⁸

²⁰¹ Müellif, toplamda 8 şiir bulunan eserin ilk iki sayfasında numaralandırma yapmamıştır. Numaralandırma işlemi Külliyyât'ın 9. şiiri olan Mirâciyye ile başlatıldığını için çalışmamızda ilk iki sayfaya numara verilmemiştir.

²⁰² Bu beyitten önce kırmızı mürekkeple sayfanın en üstüne sonradan aşağıdaki beyit yazılmıştır. Sayfada beyte uygun bir yer bulunmadığından dolayı remel bahrinde yazılan bu beyit dipnotta gösterilmiştir:

'Āşık oldum ḳor yanaklı yāre dün
Perteviyle beñzemez ol yāre gün

²⁰³ Bu beytin altına şiirin tamamlandığını simgelemek amacıyla "mim" harfi yazılmıştır.

²⁰⁴ "dīvāna" ibaresinin üzerine sonradan ibare iptal edilmeksizin ayrıç içinde "meydāna" ibaresi yazılmıştır.

²⁰⁵ "dā'im" ibaresi "her dem" ibaresinin üstü çizilip iptal edilerek üzerine yazılmıştır.

²⁰⁶ Bu beyit sonradan farklı bir mürekkeple derkenara yazılmışsa da normal metin alanındaki beyit vezin bakımından daha uygun olduğu için çalışmaya o esas alınmıştır. Derkenardaki beyit ise aparatla gösterilmiştir:

Yā Rabb niyāzım bu işid 'ālemi ḳabülün
Raḥmet ḳıla beni zātına dā'im o resülün

²⁰⁷ "göñlünde" ibaresinin üstüne sonradan farklı bir mürekkeple ibare iptal edilmeksizin "dillerde" ibaresi yazılmıştır.

²⁰⁸ "ṭoḡardı" ibaresi sonradan "ṭoḡardıñ" ibaresinin üstü çizilip iptal edilerek üzerine yazılmıştır.

Ol nūrīña sen çünkü aña ‘āşık-idüñ²⁰⁹

-4-

Mef‘ülü/mefā‘ilü/mefā‘ilü/fe‘ülün

1. Sultān-ı rusülsin yine sultān-ı rusülsin
Sen gülşen-i ‘arşın yüce bezmindeki gülsin
2. Ey maḥrem-i Ḥaḫḫ ey sevgili nūr-ı ilāhi²¹⁰
Ümmet biliyor kim yine sen pertev-i dilsin
3. Bizde ne kadar çoksa günāh sende ‘afv çok
‘Afv eyle bizi ef’idemiz şevḫ ile tolsın²¹¹
4. Dil ḥastasına sākz şıfatıyla kerem kııl
Elbette bu ‘aşḫ derdine şāfi yine sensin²¹²
5. Sermest olalım bāde-i ‘aşḫıñla a şāhım
Luṭf eyle bize tek o da bir damlacık olsun

-5-

Fe‘ilātün/fe‘ilātün/fe‘ilātün/fe‘ilün²¹³

1. O şeref-dār Muḥammed ki nebīler ḫalefi
Yüce pāyesine ḫayrān idiler hep selefi
2. Anı lāhūtına da‘vet iderek Ḥazret-i Ḥaḫḫ
İrişir anda murāda yüce baḫrde şadefi

²⁰⁹ Bu mısra, önce “O zāta ‘izzetle şeref viridiñ” mısramın sonra da “Lāyıkdı o zātı çünki tā ‘arşa çıkarıñ” mısramın üstleri çizilip iptal edilerek üzerine yazılmıştır. Defaatle yazılıp üstü çizilen çok karmaşık ve karalama halinde olan bu beyit şiiriyet bakımından pek başarılı değildir.

²¹⁰ Mısranın vezni kusurludur.

²¹¹ Bu mısra farklı bir zamanda farklı bir mürekkeple bu nazmın 1. beytinin üstüne yazılmışsa da vezin bakımından ilk yazılan mısra daha uygun olduğu için çalışmaya o esas alınmıştır. Sonradan yazılan mısra ise aparatatta belirtilmiştir:

“‘Afv eyle bizi sen ulu Ğaffārsın”

²¹² Bu beyit sonradan derkenara yazılmışsa da aslında manzumenin 4. beytidir. Beytin bu manzumeye ait olduğunu müellif işaret ederek belirtir.

²¹³ *Külliyat*’ın ikinci giriş sayfası olan bu sayfa da numaralandırılmamıştır.

3. Bu şerādan gice çıkmış idi ‘aşkla yola
Bu za ‘îf ümmeti taḥlîş idi ḳasd-i hedefi
4. Dökerek gözyaşı ‘arşda idiyor Ḥaḳḳ’a niyāz
Olunur ümmeti ‘afv çünki ḳalır mı esefi
5. Üzerinde mütecellî idi Tañrı şerefi
Şeref-içün çalınur yirde vü göklerde defî²¹⁴

-6-

Mef‘ ülü/mefā ‘ilün/mef‘ ülü/mefā ‘ilün²¹⁵

1. Ey ‘arş-ı Ḥudā seniñ ne yüce ṭāli ‘iñ var
Bir o²¹⁶ şerāfete müşerref olur iftiḥār
2. Biz zîr-i zelîl içinde idelim āh u zār
Sen öyle yüceliğiñle ol yine pāyidār
3. Şeytānla nef(i)s elinde olmuşuz giriftār
Lākin ideriz mededi Tañrı’dan intizār

-7-

Mef‘ ülü/mefā ‘ilü/mefā ‘ilü/fe‘ ülün²¹⁷

1. Maḳberde vü maḥşerde olur mısın²¹⁸ ḥāksār
Ey a ‘mā vü bî-fehm seni bir ḥalḳ iden var
2. Biz çünki ḳuluz bu ‘acz ile bizde ‘aḳıl ṭar
Allāh’ı idersin bu ‘aḳılsızlıkla inkār

²¹⁴ Bu beytin altına nazmın tamamlandığını simgelemek için “mim” harfi yazılmıştır.

²¹⁵ Nazmın genelinde bu aruz kalıbının kullanımı problemlidir.

²¹⁶ O: öyle, N.

²¹⁷ Nazmın genelinde bu aruz kalıbının kullanımı problemlidir.

²¹⁸ “olur mısın” ibaresi “olmayasın” ibaresinin üstü çizilip iptal edilerek altına yazılmıştır.

-8-

Fe‘ilātün/fe‘ilātün/fe‘ilātün/fe‘ilün

1. Uçarak sür‘at ile biñ sene itseydi sefer
İremez ‘arş-ı İlähiyye bu ‘acziyle beşer
2. Kimiñ ümmetleriyiz²¹⁹ biz idelim hamd u şenā
O velī ni‘metimiz ‘arşa çıkan peygamber

s.1

-9-

Bismi’ llāhi’ r-raḥmāni’ r-raḥīm

Mef‘ülü/mefā‘ilün/fe‘ülün

1. Bī-ḥadd senā o lā-yezāle
‘Avniyle mübāşirim bu kıle
2. Var bir haberim o pür-keremden
Maḥbüb-ı nezīh ü muḥteremden
3. Biñ hamd u selām güzel resüle
Allāh’a vesīledir vuşüle
4. Sen bil ki o şāh-ı ma‘nevīyi
Sultān-ı rusül olan nebīyi
5. ‘Ālem o pertev ile tıldı
Her pertevi bir peyāMBER oldı²²⁰
6. Tā rüz-ı ezel deminde Allāh
Bir nūr-ı ḥayāt uyardı nā-gāh

²¹⁹“ümmetleriyiz” ibaresi mısradaki üstü çizilip iptal edilen okunmaz haldeki ibarenin altına kırmızı mürekkeple yazılmıştır.

²²⁰Bu beyit farklı bir zamanda farklı bir mürekkeple derkenara, 1. beytin üstüne ve 13. beytin altına tekraren yazılmışsa da aslında *Mi’râciyye*’nin 5. beytidir. Muhtemelen unutulup sonradan yazılan bu beytin yanına 5. beyit olduğu müellif tarafından numaralandırılarak belirtilmiştir.

7. Ol nūrı idi ‘ulüvv-ı zātîñ
Bādîsi idi bu kâ’inātîñ
8. Halk eyledi ‘aşk için cihānı
Ol nūrla bezendi lā-mekānı
9. Bir pertev-i Hāk ki lā-mekānda
Toğmuşdı güneş mişālî anda
10. Gelmişdi zuhūra nūr-ı a‘lā
‘Aşıkdi aña cenāb-ı Mevlā
11. Mevlā’sı sevüp o hüsni ü ānı
Virmişdi aña ‘ulüvv-i şānı
12. Hakkında buyurmuş-idi *levlāk*²²¹
Olmazdı sen olmasaydın eflāk
13. Ol nūr-ı laṭîf ü neş’et-i nev
Olmuşdı bütün cihāna Pertev
14. Cānānı idi o Kibriyā’nıñ
Sultānı idi bu enbiyānıñ
15. Bir baksa düşerdi biñ hayāya
Dönmüşdi o hüsni²²² bir ziyāya²²³

---

²²¹ “Sen olmasaydın, yeri göğü yaratmazdım.” Kutsi hadisinden kısmi iktibas.

²²² “dönmüşdi o hüsni” ibaresi, “Her demi dönmüşdi” ibaresinin üstü çizilip iptal edilerek üzerine yazılmıştır.

²²³ Bu beyit derkenara, lafzen kısmi değişiklikler yapılarak aşağıdaki beytin üstü çizilip iptal edilmesiyle yeniden yazılmışsa da karmaşık ve tutarsız olduğu için şiiriyet bakımından bütünlük sağlamamakta dolayısıyla okunmaz haldedir. Derkenardaki iptal edilen beyit ise şöyledir:

Çudretle bakardı Hāk Te‘ālā
Dönmüşdi hicāba ruḥ-ı a‘lā

s.2

16. Ol hüsni dile ne oldı ol yār²²⁴
Gülzār içinde gül oldı dīdār²²⁵
17. Zeyn oldı o lā-mekān-ı şāna
'Ulviyyetine budur nişāne
18. Hüsünden aķup gelirdi her ter
Mevcūd idi terinde cevher²²⁶
19. Naķlen kitābdan alındı ķālim²²⁷
Anuñla vücūd bulur 'avālim
20. Hāķ nūrı idi o tā ezelden
Her yoğı yaratdı bu güzelden
21. Dünyāda gören o pādişāhı
Açıldı cināna toğrı rāhı
22. **Rüşdī** ola pāk ķademi²²⁸ hāķi
Dā'im öpeyim o pāy-i pāķi
23. Ol *kün fe-yekün*²²⁹ yaratıldı
Çün nūr-ı Hudā leķāfetiyydi

²²⁴ Bu mısra, "Baķdıķca hicāb iderdi ol yār" mısranın üstü çizilip iptal edilerek altına yazılmıştır.

²²⁵ Vezni kusurlu olan bu mısra "Gülzārda gül olmuş-idi dīdār" mısranın üstü çizilip iptal edilerek üzerine yazılmıştır.

²²⁶ Bu beyit hem üstü çizilerek iptal edilen beytin üstüne ve altına hem de sayfanın en üstüne lafzen kısmi değişiklikler yapılarak kırmızı mürekkeple tekrardan yazılmışsa da normal metin alanındaki beyit vezin bakımından daha uygun olduğu için çalışmaya o esas alınmıştır. Sonradan yazılan beyit ise şöyledir:

Aķınca o gül yüzünde her ter
Her dānesi oldı bir peyğamber

²²⁷ Mısranın vezni kusurludur.

²²⁸ "pāk ķademi" ibaresi, "çün ayaķda" ibaresinin üstü çizilip iptal edilerek üzerine yazılmıştır.

²²⁹ "Ol." der. O da hemen oluverir. Yasin Suresi 82. ayetten kısmi iktibas.

24. Bir hüsni idi kim laṭīf ü nādir
‘Aşıkdı aña cenāb-ı Kādir
25. Ol rūḥ-ı nezāhetinde ḥālet
Bī-miṣl ü nazīr idi leṭāfet
26. Çün kudret-i Ḥaḳ neşīdesiydi
Her cevheriñ o güzīdesiydi
27. Bādī-i ḥayāt idi o cānān
İḥyāya sebep odur kemā-kān
28. Ḥaḳḳ’iñ bu tecellī-i cemāli
Gösterdi beşerdeki kemāli
29. ‘Ālemde yine ṭulū‘ da nūri
Anuñla bulur beşer sürürü

s.3

30. Ol çünki ziyā-yı lem-yezeldir
‘Ālemde o bī-naẓīr güzeldir
31. Bir māha mişāldi vech-i pāki
Tābende kılar semā vü ḥāki
32. Mesnedde bütün bu ḥalka fā’iḳ
Elbette aña bu rütbe lāyıḳ
33. Bil anı o çün ḥabīb-i Ḥaḳ’dır
Her şān-ı kemāle müsteḥaḳdır
34. Allāh’a vekāletiyle hādī
Çün şer‘i cihāna virdi şādī

35. Hāş dilde toĝar o şanlı neyyir
İtmişdi nice fu'ādı tenvîr
36. Her hükmi anıñ medâr-ı hikmet
Şânında budur şi'âr-ı 'izzet²³⁰
37. Allâh dimede yüce resüle
Medhinde dile geleni söyle
38. Yokdur mişâl ü nazîri anıñ
Çün mâhı budur²³¹ o lâ-mekâniñ
39. Ol baĝr-i 'ulûm u dürr-i 'irfân
Miftâĝ-ı serâ'irât-ı Kur'ân
40. Ser-çeşmesidir bu cism ü cânıñ
Bir âb-ı ĝayâtı her cihâniñ
41. Ol nûr-ı nücûm u mâh u ŝems²³²
Pertev gibi bir nefis-i nefis
42. Andan alıyor ziyâyı her pîr
Erbâb-ı sülûkı itdi tenvîr
43. Bir mürde dili iderse ihyâ
Ol dilde toĝardı bir süreyyâ

s.4

²³⁰ “‘izzet’ ibaresi “kudret” ibaresinin üstü çizilip iptal edilerek yanına yazılmıştır.

²³¹ “mâhı budur” ibaresi, “zeyni idi” ibaresinin üstü çizilip iptal edilerek üzerine yazılmıştır.

²³² “Nücûm ve mâh” ibarelerinin yerleri deĝiştirildiĝinde vezindeki hata ortadan kalkar. Dolayısıyla çalışmamızda bu ibarelerin yerleri deĝiştirilmiştir. Metindeki şekli ise şöyledir: “Ol nûr-ı mâh u nücûm u şems”

44. Her ānda bu iktidāra mālīk
Andan alıyor ziyāyı sālīk
45. Bī-miṣl-i merātīb-i bülendi
Yokdur aña beñzeyen efendi
46. Dāreynde penāhımız bu server
Ol nūr-ı Hudā ile²³³ münevver
47. Maḳberde bu ümmetine şāhib
Her derdli ḳula budur muşāhib
48. Esbāb-ı nevāsıdır cihānıñ
Bādī-i şafāsıdır cinānıñ
49. Bir pertevdir²³⁴ ‘ulüvv-ı zātıñ
Bir şem‘asıdır mülevvinātıñ
50. Anuñla zuhūra geldi ādem
Dinmez mi o nāma faḫr-i ‘ālem
51. Anıñla bu ādemiñ ferāḡı
Andan uyanır göñül çerāḡı
52. Geldikde vücūda nūr-ı ezher
Olmuşdı aña cihān müsahḫar
53. Her ‘āleme pertev oldı zātı²³⁵
Anuñla bu ümmetiñ²³⁶ necātı

²³³ “Ol nūr-ı Hudā ile” ibaresi, “Ol çünkü Hudā ile” ibaresinin üstü çizilip iptal edilerek altına yazılmıştır.

²³⁴ “Bir pertevdir” ibaresi, “Ma’şūḳı budur” ibaresinin üstü çizilip iptal edilerek yanına yazılmıştır.

²³⁵ “Her ‘āleme pertev oldı” ibaresi, “İstıḳbāl u ḫālete olur” ibaresinin üstü çizilip iptal edilerek üzerine yazılmıştır.

²³⁶ “bu ümmetiñ” ibaresi, “bu ādemiñ” ibaresinin üstü çizilip iptal edilerek altına yazılmıştır.

54. Z̤ulmet yerine oğup bu envār
Sönmüşdi bütün zalām-ı edvār

55. ‘Ālemde budur yegāne maħlūk
ün zātı ulu Īlāh’a ma’şūk

56. Būlbūl gibidir lisān-ı zātı
Bir gül gibidir ten ü şıfātı

57. Ol zīver-i nūr-ı māh²³⁷ [u] encüm
Maħzūn oladır viren²³⁸ tebessüm

58. Parlatdı ulū’ı ‘arş u hāki
Başlar üzerinde pāy-ı pāki

s.5

59. Bir māh idi bu şerāda şānı
Bir şems olur semāda cānı

60. Añla ne adar yüce maķāmdır
Her ‘avn u kerem anda tamāmdır²³⁹

61. Şāmildi bütün cihāna dādı
Lāyıķdı aña Muħammed adı

62. Ādem ki muķaddem beşerdi
Gülzārı bu şems ile yişerdi

63. Ĥavvā’ya sebep olur²⁴⁰ vücūdı

²³⁷ zīver-i nūr-ı māh: zīver u nūr-ı māh, N.

²³⁸ “oladır viren” ibaresi, “olamaz viren” ibaresinin üstü çizilip iptal edilerek üzerine yazılmıştır.

²³⁹ Mısranın vezni kusurludur.

²⁴⁰ “olur” ibaresi, “idi” ibaresinin üstü çizilip iptal edilerek üzerine yazılmıştır.

Ol Ŗit'e Ŗeref virir Ŗühüdü

64. Mūsā'yı zühürü itdi mesrür
'İsā'yı tulü'ı itdi pür-nür

65. Māhiyyetini gören bu rūḥuñ
Envārı dilinde tođdı Nūḥ'uñ

66. Ya 'kūb Yūsuf'una yañarken
Ol nūrta olurdu göñli rūŖen

67. Eyyüb'e Ŗifā virirdi adı
Yaḥyā'ya ḥayāt olur fu'ādı

68. Her dostuna eylemekde imdād²⁴¹
Hep ümmeti bu mededle pür-Ŗād²⁴²

69. Maḥlūka mu 'in olurdu İlyās²⁴³
İmdāda Muḥammed idi esās

70. Vaḳtinde bu nūrı İbrāḥīm
Ḥaḳ'dan işidir Ŗorardı dā'im

71. Medḥ eyleridi Hüdā'sı anı
Ceddiñ bu idi sürür-ı cānı

72. Ol Ŗān-ı Ŗerefle İsmā'ıl
Hep anda görür kemāli tekmil

73. Ol Ŗāha bütün rusül u Mūsā

²⁴¹ Bu mısra, "Dostına meded iden (...)" mısramın üstü çizilip iptal edilerek üzerine yazılmıştır.

²⁴² Bu mısra, "İmdādı bu nebiden alırdı" mısramın üstü çizilip iptal edilerek üzerine yazılmıştır.

²⁴³ Bu beytin başında "taŖḥiḥ olacak" ibaresi yer almıŖsa da beyitte herhangi bir tamir ve düzenleme işleminin yapılmamıştır.

Ümmet olalım dir idi 'İsā

74. Dergāh-ı resūle yüz sürenler
Āftāb-ı cihān ile erenler

s.6

75. Veys'el-Ḳaranī²⁴⁴ gice vü gündüz
İsterdi türābına süre yüz

76. Ḳuṭb-ı 'ālem ü pīr-i Rifā'ī
Andan alıyor idi şu'ā'ı

77. 'Abdu'l-kādir Şerīf²⁴⁵ Geylān²⁴⁶
Olmağda idi yolunda ḳurbān

78. Allāh'a olur da zātı ḥāş yār
İtmez mi bu evliyāyı iḳdār

79. Olsun da vücūdı kevne bādī
Virmez mi o enbiyāya şādī

80. Yoğdur nazīri şibhi şāhıñ
Mağberde odur seniñ penāhıñ

81. Mağşerde yine o şems-efrüz
Elbette ider o leyli nevrüz

82. Sāḳī-i şafā-yı āb-ı kevşer
Her rūḫa sürür viren o server

²⁴⁴ Nüşhada "Ḳaranī" ibaresi "Ḳarānī" şeklinde yanlış yazılmıştır.

²⁴⁵ "Şerīf" ibaresi, "o pīr" ibaresinin üzerine sonradan ayrıç içinde yazılmıştır.

²⁴⁶ Mısranın vezni kusurludur.

83. Ol rāyiḥa-i riyāḥ-ı cennet
Ol fātiḥa-i şabah-ı raḥmet

84. Nuriyla söner nārı caḥīmiñ
Zīrā nūrıdur Rab-i Raḥīm' iñ

85. Gör ki şānını şeh-i cihāniñ
Miftāḥı elindedir cināniñ

86. Gör pāyesini ne deñlü yüksek
Bir ferd iremez o şāna bī-şek

87. Vir sen selāmı o şāha dā' im²⁴⁷
Elbette bulursın zevk-i dā' im²⁴⁸

Sultān-ı Enbiyā Ḥazretleri' niñ Fānī Cihāna Teşrīfi

88. Kudretle cenāb-ı lā-yezāli
Gösterdi reğā' ib-i kemāli

s.7

89. Toğduḡda öglesinde nā-gāh
Bir māh mişāl o zāt-ı āgāh

90. Çün geldi cihāna faḥr-i ādem
Bir gülşen-i cāna döndi 'ālem

91. İtmişdi bütün bu gögi gülşen
Ḥayrāndı beşer o meh toğarken

92. Tā şarḡa vü ġarba irdi nūrı
Yükseldi hemān semāya toğrı

²⁴⁷ Bu beytin altına bölüm sonunu simgelemek amacıyla mim harfi yazılmıştır.

²⁴⁸ Mısranın vezni kusurludur.

93. Pek 'ulvī 'alāmet oldı zāhir
Çok söylemeyim bu bahşē dā'ir
94. Sarşılmış-idi o taht-ı Īrān
İtmişdi bu hāl mülūki hayrān
95. Geldikde vücūda rūḥ-ı ekmel
Olmuşdı bütün cihāna mürsel
96. Olmaz mı risāleti yegāne
Her mu'cizesi aña nişāne
97. Teşrīf kılnca cisme ol cān
Biñ dürlü gumūma düşdi şeytān
98. İblīse 'adū idi biliñ ki
Hep derdi bunuñ-içündi çünki
99. Çün kırk yaşına irişdi sultān
Olmuşdı fu'ādı baḥr-i 'irfān
100. Giydirdi Ḥudā'sı şehe bir tāc
Ol demde açıldı rāh-ı mi'rāc
101. Ḥaḫ 'aşkı ile o mihr-i tābān
Toğmaḫda idi firāḫla her ān
102. Çün 'aşkı gönülde taldı taşdı
Bir āhı hicāb 'arşı açdı
103. Giçmekde idi İlāh'a nāzı
Elbette ḫabūl olur niyāzı

104. Bir Şu'le idi dilinde firkat
Olmuşdı yakın o ān-ı vuşlat

s.8

105. İsterdi Muĥammed'ini Bārī
Süslendi o lā-mekān diyārı

106. Bayramı idi o gice Őāhıñ
Olmuşdı leyāli yevm māhıñ

107. Yükseldi bu pāyesiyle zātı
Mi'rāc'da görüldi mu'cizātı

108. Mevcüddi o gül teninde ĥātem
Çıkmaz mı o 'arşa faĥr-i ādem

109. Da'vet idiyor anı Ĥudā'sı
Nüzhetle tıyuldu bir nidāsı

110. Emr itdi o peyke Rab-i 'ālem
Git söyle o zāt-ı pāke maĥrem

111. Her dem murādı be-ġam dilinde
Gelsin beni görsin 'aşk ilinde

112. Meftūĥ aña bu āsitāne
İrsin bu cihāna 'āŐıkāne

113. GiŐsin o ĥicāb-ı ĥākdānı
Görsün bu bülend-i lā-mekānı

114. Zevk aldı o peyk bu iŐtiyāĥdan
Ol Őāha selām getirdi Ĥaĥ'dan

115. Virmişdi bu emri peyke ol zāt
Cibrīl getirdi süsli bir at

116. Ol mäh-ı şerā vü şems-i eflāk
Nüşende-i āb zevk-i *levlāk*

117. Dīvān-ı nezih-i lā-mekāndan
Fermān-ı vişāli aldı andan

118. ‘Arş illerine Hudā nebīsi
Da‘vet olunur nefis²⁴⁹-i nefisi²⁵⁰

s.9

119. Nūrlar toğuyordu āsumānda
Sen gör ki neler toğar o cānda

120. Olmuşdı teni nefisi mehtāb
Rūhuyla uçardı öyle pür-tāb

121. Bir görmek-içün o nūr-ı zātı
Hem levhdeki muqadderātı

122. Ol fahr-i firāş-ı Ümmü Hānī
Cibrīl-i emīn ile nihānī

123. Binmişdi semend-i āsmāna
‘İzzetle olur yola revāne

124. Atdıķda adım şehiñ Burāk’ı
Sür‘atde yakın ider ırākı

²⁴⁹ “nefs” ibaresi, “rūh”ibaresinin üstü çizilip iptal edilerek üzerine yazılmıştır.

²⁵⁰ Mısranın vezni kusurludur.

125. Lāhūtda o leyl okundu bāngı
Ol fahr-i semā uçardı şanki
126. Şan berke binüp gider Muḥammed
Nūr itdi o Ƙuds' i nūr-ı Aḥmed
127. Gözlerdi rusül bu pür-şafâyı
Ol zāt-ı şerîf-i Muştafâ'yı
128. Toğmuşdı o pertev-i nefîsi
Rûyında o ḥüsn-i (-.--)²⁵¹
129. Hâzırdı o enbiyâ-yı Raḥmân
Hep oldı bu ḥüsn ü âna ḥayrân
130. Ol ceddı necîbi İbrâhîm
Gözlerdi bu hoş zamâni dâ'im
131. Gördükde ḥafîdini o ceddı
Coşmuşdı göñülde baḥr-i vecdı

s.10

132. Ol göñli yaḳardı nâr-ı firḳat
Söndirdi o nârı nūr-ı vuşlat
133. Raḥmet (.-.)²⁵² kıl bu ikiden
Ceddiñ torunu bu 'arşa giden
134. Fânîde iken Şu'ayb-ı dânâ
Ma'lûldı gözi görür mi ra'nâ

²⁵¹ Bu kelime okunamamıştır.

²⁵² Bu kelime okunamamıştır.

135. Ol göz ki bu ma'nevî mekânda
Pür şevk ü şafâ görürdi anda
136. Çün gördi le'âfetiyle mâhı
Kalsun mı anıñ dilinde âhı
137. Hiddet ü şecâ'atiyle meşhûr
Fir'avn'ı iden deñizde ma'khûr
138. Mûsâ ki o şâh-ı Tûr-ı Sinâ
İrmişdi Muhammed'e o eşnâ
139. Kalsun mı şeh-i Sinâ'da mâtem
Nezdinde o dem nebî-i hâtem
140. İdrîs nebî iner semâdan
Giçmişdi o çünki mâsivâdan
141. Gördükde cenâb-ı Muştafâ'yı
Bulmuşdı sürûr [u] pür-şafâyı
142. Bıçkı şehîdi şehîd-i 'ulyâ
Ol zât-ı şerîf²⁵³-i Zekeriyyâ
143. İrdikde o yâr-ı Kibriyâ'ya
Hayrân kalır bu i'tilâyâ
144. Yolında arardı bir bahâne
Kavuşdı bu mefhar-ı cihâna
145. Vardı bu şehiñ yüce ma'kâmı

²⁵³ “zât-ı şerîf” ibaresi, “San u şerefiyle” ibaresinin üstü çizilip iptal edilerek üzerine yazılmıştır.

Dillerde döner o şānlı nāmı

146. Firdevsde uçan o rūḥ-ı pür-zevk
Vuşlatda sürürü buldı pür-şevk

s.11

147. Gördükde (-.-)²⁵⁴ bu şāhı
Yükseldi sürür içinde cāhı
148. Ol Ḳuds'e iren 'azīz-i mümtāz
Eylerdi resūle 'arz-ı i'zāz
149. İrmişdi rusül şehine²⁵⁵ Hārūn
Maḥv oldı anıñ gününde Ḳārūn
150. Olduḡda bu şehriyāra vāşıl
Her dürlü murādı oldı ḥāşıl
151. Bulmuşdı bu vuşlata vesīle
Ḥandān idi rūḥ-ı enfüsiyle
152. Meşhūr-ı cihān nebī Süleymān
Olmuşdı ḥabīb-i Ḥaḳḳ'a ḥayrān
153. İshāḳ nebīniñ 'azm ü cezmi
Görmekdi bu 'ulviyāt-ı bezmi
154. Hem nesli idi bu nūr-ı cāniñ
Ḥayrānı olur şeh-i cihāniñ

²⁵⁴ Bu kelime okunamamıştır.

²⁵⁵ “şehine” ibaresi, “şāha” ibaresinin üstü çizilip iptal edilerek üzerine yazılmıştır.

155. Sultān-ı rusüle irdi İlyās
Bir kaya içinde cem‘-i enfās

156. Sultān²⁵⁶-ı Mışır hazīne-dārı
Ken‘ān iliniñ o gül‘izārı

157. ‘Aşk ‘āleminiñ o māhitābı
Ŗaŝmıŝdı görüp bu āfitābı

158. Yūsuf’da olan o hūsn-i ‘ulyā
Olmuŝdı bu hūsn içinde hūlyā

159. Ol fahr-i melek ü nūr-ı ādem
Olmuşdı bu enbiyāya hātem

160. Ol māh-ı bülend-i vaqt-i āhır
Çün oldu bu ŝoñ ‘aşırda zāhir

161. Āhır zamāniñ budur emīri
Göklerde vü yerde yoğ nazīri

162. ‘Arş gülşenine uçan bu bülbül
Olmuşdı bu enbiyāya bir gül

s.12

163. Alkıŝladılar nebīler anı
Ey ‘arş iliniñ meh-i nihānı

164. Kıldıñ bizi sen a māh-ı enver
Envār-ı viŝāl ile münevver

²⁵⁶ “Sultān” ibaresi, “Ol şehr” ibaresinin üstü çizilip iptal edilerek üzerine yazılmıştır.

165. Maḥşûş saña ‘ulüvv pâye
Bir ferd iremez bu i‘tilâya
166. Olmuşdı teḳaddümünde bir ter
Miḥrâba giçer o ânda server
167. Diller ki bütün maḳâli kesdi
Rûhlarda uçan nefîs-i nefsi
168. Uyduḳda imâm-ı asfâya
Ḳıldırđı namâzı enbiyâya
169. Bi’l-cümle velî vü cem‘-i aḳtâb
Çün ol nûr ile olur feraḥ-yâb
170. Ma‘şûḳ-ı nezîhi Kibriyâ’nıñ
Olmaz mı imâmı enbiyânıñ
171. Bir ‘avn-i şafâ-yı iḥsânla
Ḥoş ḳıldı velîleri de şânla
172. İvmekde idi cisimde cānı
Beklerdi Ḥudâ’sı çünki anı
173. Gülmekde idi o gice cānân
Her leylesini gün itdi Yezdân
174. Bulmuşdı o ‘arşa toḡrı rāhı
Gönlünde görür idi İlâh’ı
175. İsterdi Muḥammed’ini Allâh
Yükseldi semâya toḡrı nâ-gâh

176. İtmişdi firākı Hāk izāle
Binmişdi Burāk-ı lā-yezāle

177. ‘Avniydi semāda enbiyāniñ
Rūhiydi şerāda evliyāniñ²⁵⁷

s.13

178. Tā Sidre’ye kim irişdi ol dem
Cibril’e buyurdi fahr-ı ‘ālem

179. Ol şimdi yine benimle hem-rāh
İster beni ol cenāb-ı Allāh

180. Cibril cevāben dir a Dāver²⁵⁸
Zātıñla gider idim berāber

181. ‘Arzım bu saña a rūh-ı enfes
Lāhūta çıka mı ğayrı bir kes

182. Virseydi emir ulu İlāh’ım
Batsam da çıkar idim a şāhım

183. Yaqsun mı beni ğazabla Mevlā
Meftūh saña bu bāb-ı ā’lā

184. Ol yolda fedā olaydı cānım
Tağdırdede bu Sidre’dir mekānım

185. Sultān-ı rusül buyurdi ol ān
Bir ben olayım bu yolda ğurbān

²⁵⁷ Bu beyit sonradan farklı bir mürekkeple derkenara tekrardan yazılmıştır.

²⁵⁸ Mısranın vezni kusurludur.

186. Sultāna açıldı bāb-ı eşref
Gelmişdi hemān o demde Refref

187. Nūr içinde görüldi bir cāh²⁵⁹
Medhūş kalır o zāt-ı āgāh

188. Sevķ itdi o Refref-i şafāyı
İrdirdi murāda Muştafā’yı

189. Toğduķda semāda māh-ı nāsūt
Kalmışdı ziyā içinde lāhūt

190. Allāh’a olunca hūş bir yār
Olmuşdı o ‘arş içinde serdār

191. Uğrunda anıñ hayāt-ı kudsī
Hāzır fedā’ya gönülden hepsi²⁶⁰

192. Emr eyledi ki bu yolda Fettāh
Pervāne gibi dönerdi ervāh

193. Raḥmet idi her cihāna cismi
Lāyıķdı aña Muḥammed ismi

s.14

194. Ta’zīme gelüp melekler anı
Hep gördi idi bu nūr²⁶¹-ı cānı

195. Mevlā’ya idildi anda secde
Feth oldu o lā-mekāna perde

²⁵⁹ Mısranın vezni kusurludur.

²⁶⁰ Mısranın vezni kusurludur.

²⁶¹ “bu nūr” ibaresi, “zībende” ibaresinin üstü çizilip iptal edilerek üzerine yazılmıştır.

196. ‘Aşk nūrı ile cihān-ı kudret
Tolmuşdı resūle geldi hayret
197. ‘Aşkıyla uçan o lā-mekāna
İRmez mi İllāh’a bī-niṣāne
198. Rūhunda yanardı ‘aşk çerāğı
Nūrlar içinde yürür ayağı²⁶²
199. Olmuşdı ulu İllāh’a müştāk
İRmez mi murāda ṣāh-ı ‘uṣṣāk
200. ‘Arşında açar güli Ra’ūf uñ
Gönlünde öter hezārı rūhuñ
201. Firkatle yanar iken o dā’im
Olmuşdı huzūr-ı Hāk’da kā’im
202. Mevlā’sı selām idüp buyurdu
Açdım ki saña bu yüce yurdu
203. Sen gör ki beni a yār-ı Ekrem
Oldum saña ben bu gice maḥrem
204. İrdiñ bu huzūra ‘aşkla böyle
Vardır dilegiñ şıkılma söyle
205. Çün buldı murādına vuṣūli
Ağlardı niyāz ile resūli

---

²⁶² Mısranın vezni kusurludur.

206. Hep ümmet-içün ider ricâyı
İtmişdi bu kevne ilticâyı
207. ‘Aczimle gice niyâza geldim
‘Afv eyle bu ümmeti efendim
208. Feryâdı coşup yüce özünden
Yaşlar akıdır güzel gözünden

s.15

209. Yalvardı Raḥīm-i Kirdigār’a
Bulmuşdı bu ümmetine çäre
210. Giçmekde idi Ḥudâ’ya nâzı
Pek hoş görüldi bu niyâzı
211. Toğmuşdı o demde nūr-ı Settār
Gelmişdi zuhūra şân-ı Gaffār
212. Ey dost-ı nezîhim ağlama sen
Anları bağışladım saña ben
213. Tutmakta iken gönülde mâtem
İrmişdi murâda fahr-i ‘âlem
214. Ağlardı o ân içinde güldi
Gül-rüyı gül-i laṭîfe döndi
215. Her tıydığı bir nezîh sesdi
Rûḥunda sürür nesîmi esdi
216. Emr itdi o ân cenâb-ı Allâh
Ol sen ḥabîbim bu şâna âgâh

217. Ey rûhı vüçüdü pāk ü t̄ahir
Gör ŧimdi beni²⁶³ yak̄t̄n ü z̄ahir²⁶⁴
218. Ol ānda görüندی nūr-ı Settār
Ėarķ oldu bu nūr içinde ol yār
219. Görmüşdi Muḥammed’iñ kemāli
Ėudret ‘āleminde bī-miḡāli
220. ‘Aşķ kevşeriyle tolan piyāle
Virmez mi şafāyı zi’l-cemāle
221. ‘Aşķ bādesidir o lā-mekānıñ
Nūşunda mıdır Muḥammed anıñ
222. Bir nūr ki t̄oĖar o ḡoş fu’āda
Lāyıkdı aña bu zevķli bāde

s.16

223. İrdikde bu luţf-ı Kibriyā’ya
İtmişdi şenā-yı bī-nihāye
224. DiĖķatle baķıñ ne denlü ‘izzet
Dıdār-ı ulūhiyeti rü’yet
225. Şān-ı keliminde it sükütı
Añlar mı ‘aķıl o lā-yemütı
226. ‘Arz eyle selāmıñı resüle
Allah’a vesīledir vüsüle

²⁶³ Gör ŧimdi beni” ibaresi, “Gör sem zātım” ibaresinin üstü çizilip iptal edilerek mısram altına yazılmıştır.

²⁶⁴ Müellif bu mısram üzerini çizip iptal ederek altına tamir edilmiş şeklini yazmıştır.

227. Kim itse bu dergehe deḥālet
Mevlā'sı virir aña sa'adet
228. Bir kimse bu nūra olsa 'āşık
Elbette sever o kulu Ḥālık
229. Ey nūr-ı Muḥammed'i yaradan
Çıkartma bizi de bu aradan
230. Her derde devā olur bu dā'ī
Şarf eyle selāmına mesā'ī
231. Bir derd elemiyle derdmendim
Luṭf eyle bu bendeñe efendim
232. Nā-çīz-i 'ubeydiñim a şāhım
'Afv eyle çoğ-ise de günāhım
233. Bir irse idim o bārgāha
Kurbān iderim cānı o²⁶⁵māha²⁶⁶
234. **Rüşdī** ki seniñ kapuñda kemter
Kalsun mı firāk ile mükedder²⁶⁷

s.17²⁶⁸

-10-

Fe'ilātün/fe'ilātün/fe'ilātün/fe'ilün

²⁶⁵ "iderim cānı o" ibaresi "olurdum o yüce" ibaresinin üstü çizilip iptal edilerek üzerine yazılmıştır.

²⁶⁶ Bu beyit sonradan derkenara yazılmışsa da aslında mesnevi nazım şekliyle yazılan bu *Mi'rāciye*'nin 233. beytidir. Beytin *Mi'rāciye*'ye ait olduğunu müellif işaret ederek belirtir.

²⁶⁷ Bu beytin altına *Mi'rāciye*'nin bittiğini simgelemek amacıyla "mim" harfi yazılmıştır.

²⁶⁸ Sonradan farklı bir mürekkeple sayfanın derkenarına yazılan aşağıdaki mısra sayfada akış olarak uygun bir mısra olmadığından dolayı dipnotta gösterilmiştir:

"Toğacak şükr ile elbette bu hürşidimiz"

1. Giceler zikr idelim t̄a-be-seher Raḥmān'ı
Bu şerefden dolayı sevdi Ḥudā insānı
2. Toğacak çünki zik(i)rlle bu gönül mehtābı
Açılır zikr ile firdevs ü 'aden ebvābı
3. Akacak şükr ile cinān-ı na'īm enhārı
Bāğınıñ gülşeniniñ hep açılır ezhārı
4. Taşacak zikr ile dillerde bu enhār-ı ledün
Bu günün zikr ile geçsün ki geçüp gitdi o dün
5. Kapanur Ḥaqq'a 'ibādetle caḥīmiñ kapusu
Alınur 'aşk u muḥabbetle na'īmiñ tapusu
6. Kulı irmekde zik(i)rlle kerem-i Mevlā'ya
İrecek cennet içinde ni'am-ı a'lāya
7. Yine ol Ḥālīk'ı ḥalvetde gönülden yād it
Giceler t̄a-be-seher ağlayarak feryād it
8. Kulına Ḥaḳ baña 'iṣyān ile gelsin dımedi
Gire 'abdim yüce firdevsime ṭā'atla didi
9. Bu nefis t̄urmayarak tende kıyāmet kıparır
Kulı 'āṣī kılarak rāh-ı Ḥudā'dan çıkarır
10. Bize göstermededir nefs-i le'īm bir kötü yol
Anı redd eyle ki olsun bu laṭīf rūḥuña kul
11. Düşemez 'ārif olan kes bu nefisle hevese
Girecek emre iṭā'atle yüce firdevse

12. Saña virmekde elem çünkü bu miḥnet-ḥāne
Bularaḫ cennet-i ḥuldı yaṣa mes‘ūd-āne
13. Saña firdevsi virirken o Kerīm sulṭānıñ
Düşünüp uyma şaḫın sözine [sen] şeyṭānıñ²⁶⁹
14. Bu cihān zevḫine meyl itme güvenme bir dem
O na‘ım-i ebedīyi bularaḫ ol ḥürrem
15. İdesin azğın olan nefis ile iblīs ile cenk
Setr?²⁷⁰ iderseñ olamaz cümle şerāfet buña denk²⁷¹
- s.18**
16. Ne seversin şoñı fānī bu yalan dünyāyı
Bulacaḫsın bu zik(i)rle ebedī me’vāyı²⁷²
17. Olamaz ehl-i diliñ dār-ı fenāya hevesi
Virecek Ḥālīḫ’ını zikr iderek şoñ nefesi
18. O güzel²⁷³ cennet içinde o laṭif ḥūriler
Seni her dem gözedüp ṭurmada ol nūriler

²⁶⁹ Bu mısra, sadece iki ibarenin lafzen değıştirilmesiyle mısra iptal edilmeksizin derkenara tekrardan yazılmışsa da anlam bakımından ilk yazılan daha uygun olduğu için çalışmaya o mısra esas alınmıştır. Derkenara yazınla mısra ise şöyledir:

“Düşünüp gitme şaḫın yolına şeyṭānıñ”

²⁷⁰ Okumakta emin olmadığımız bu ibarenin imlası şöyledir:

²⁷¹ Bu beyit sonradan farklı bir mürekkeple derkenara yazılmışsa da aslında mesnevi nazım şekliyle yazılan bu Na‘t’ın 11. beytidir. Beytin bu mesneviye ait olduğunu müellif işaret ederek belirtir.

²⁷² Bu mısra sayfanın en üst kısmına mısra iptal edilmeksizin sonradan farklı bir mürekkeple yeniden yazılmıştır:

“İdivir terk diliñde ṭuṭuşan sevdāyı”

²⁷³ “O güzel” ibaresi, “O yüce” ibaresinin üstüne ibare iptal edilmeksizin sonradan yazılmıştır. Vezin bakımından sonraki yazılan ibare daha uygun olduğu için çalışmaya o esas alınmıştır.

19. Ne kadar hoş yaratılmış o şafâ-dâr²⁷⁴ bedeni
Bayacak cāzibe-i hüsn-i dil-ārāsı seni
20. Bize Qur'an'da o hāli idiyor Hāk ta'rīf
Anı diğkat ile diñle ne kadar hoş u laṭīf
21. Beden-i nāziki beñzer gül içinde nūra
Kıyamaz bakmağa insān o meh-i meşhūra
22. O 'izārīñ güle hem lāleye dönmüş üzeri
Bu degil mi saña zevk 'āleminiñ reh-güzeri
23. Sevilür gonca gibi tāze vü nüşīn yanağ
Ne kadar hoş u şafâ-dār o şīrīn dudak
24. İdecek nāz ile seyrān o nezīh vildānlar
Saña hıdmet ile meşgūl olacak gılmānlar
25. Bu laṭīf nāzlılarıñ şīve-i nādīdeleri
Göresin kākūl içinde süzilir dīdeleri
26. Gözine zīnet olan cāzibeli ebrūlar
Şaçılır revnağ olur gül yüzine gīsūlar
27. Femmi bir gonca-i ter al yanağı lāle gibi
Utanup dökdiği²⁷⁵ ter verde düşen jāle gibi
28. Saña bir baksa o gönülde şafālar uyarır
Bakıvirseñ yüzine gül gibi birden kızarır

²⁷⁴ “o şafâ-dâr” ibaresi, “o güzeller” ibaresinin üzerine ibare iptal edilmeksizin sonradan farklı mürekkeple yazılmıştır. Anlam bakımından sonraki yazılan ibare daha uygun olduğu için çalışmaya o esas alınmıştır.

²⁷⁵ “Utanup dökdiği” ibaresi “Utanup dökilen” ibaresinin üstü çizilip iptal edilerek yanına yazılmıştır.

29. O güzel gözdeki hâlet meh-i şādī gibi hoş
Seni bir gânzesi eyler mütemādī medhūs

s.19

30. Ne kadar cāzibe-i cān o güzel gözdeki ān
Yed-i kudretle müzeyyen o dil-ārā cānān

31. Yüzine bir daha baksañ o hicābıñ eşeri
Görilür nūr gibi parlar anıñ alnında teri

32. Heme ān buseye āmāde o nūşīn yanak
Virecek çünkü lebe zevkīni şīrīn dudak

33. Tırışunda bakışında görünür vaşl emeli
Atılır ān-ı hicābında dile ‘aşk temeli

34. Ne vakit ki bakasın öyle nazīrsiz sīmā
Saña eyler yine sevdālī²⁷⁶ nazarla īmā

35. O şafāya tayanır mı ‘acabā görse bu göz
Olacak zevk ile gamsız yine pür-nāle bu öz

36. Bakasın sīnesi sīmāsı da pertev²⁷⁷ gibi ak
İçirir kevşer-i pür ‘aşkıñı bardak bardak

37. Nice yüz biñ sene sevseñ ter ü tāze peyker
Çogalan ‘aşkıñı her dem yine tezyīd eyler

38. O güzel gözde olan pek yüce bir cāzibeniñ
Aña rūhı tayanır mı bu nigārı seveniñ

²⁷⁶ “sevdālī” ibaresinin üstüne sonradan ayrıç içinde “mestāne” ibaresi yazılmıştır.

²⁷⁷ “Pertev” ibaresi “bir çar” ibaresinin üzerine ibare iptal edilmeksizin sonradan yazılmıştır.

39. Saña (--)²⁷⁸ mezesi tāze yüzünden būse
Götürür şīve ile zevki dil-i me'yūsa
40. Yanağı gör yine perçemle müzeyyen üzeri
Yüzi üstünde güzel göz yüce hüsnuñ eseri²⁷⁹
41. Dileseñ dilde vişāli aña çünkü āgāh
Saña bir būse virirken idecek nāzlı nigāh
42. Tayanır mı buña 'āşık duya cilveyle sesi
Hele ol tatlı sözünde sizilen cāzibesi
43. Saña olmağda o cānān yine her vechile rām
İdeceksin ebedī 'ālem içinde ārām
- s.20**
44. Akacak²⁸⁰ göñ(ü)le ol nāzlı hicābdan pertev
Gelecek rūḥuña elbet yine biñ neş'e-i nev
45. Şanasın sīnesi nūrdan yanağı al gülden
Hele ol gerden-i zī-bende vü nāzende beden
46. Yüziniñ nūr[1] siyāhī gibi tābı bekler
Çıkarır bezmiñ içinde nice şādī demler
47. Şanılur süsli çiçeklerle müzeyyen ol yüz
Sevilür gonca gibi açmadadır çünkü henüz

²⁷⁸ Okuyamadığımız bu kelime mısradaki “tatlı” ibaresinin üstü çizilip iptal edilerek üzerine yazılmıştır.

²⁷⁹ Bu mısra farklı bir zamanda farklı bir mürekkeple lafzen kısmi değişiklikler yapılarak derkenara yeniden yazılmıştır:

“Yüzi üstündeki pertev yüce hüsnuñ eseri”

²⁸⁰ Akacak: Atacak, N.

48. İçirir bâde-i gül-fâmını ‘aşk teşnesine
Götürür ‘âşıkını nâz ile zevk neş’esine
49. Tayanılmaz o güzellerde olan câzibeler
Seni medhûş bırakır vaqt-i vişâlinde neler
50. Uçacak pertev-i rûhuñ o yüce vaşla kadar
Atacak na‘rayı zevkle yoğiken zerre keder
51. Ne vaķit zevkine irmek dileseñ âmâde
Düşürür vuşlat-ı bî- mişli seni feryâda
52. Aña maķbûl olacak ‘âşıkınıñ her dilegi
Bura cānânına beñzer mi ‘adeniñ <ol> melegi²⁸¹
53. Yeñi açmış güle beñzer yine pür-nâz ‘izâr
Şolacaktır dime hüsni ile taptâze o yâr²⁸²
54. Virecek <de> hür ile vildân saña biñ nev‘ sürür
İdecek çünki vaķitler nice zevklerle mürür
55. Göresin her ağacı gülşen içinde rüşen
Yiyessin meyvesini mişl ü nazîri yoğiken
56. O laķif meyvelerine nice dürlü lezzet
Bulunur mı aña beñzer bu cihânda ni‘met
57. Nefes aldıkca gelir gülşeniniñ gül koķusu
Bayılır irse o zevke bu cihāniñ şofisi

²⁸¹ Mısradan “ol” kelimesi vezinde aksaklıklara yol açtığı için çıkarılmıştır.

²⁸² Bu beyit farklı bir zamanda kırmızı mürekkeple sayfanın derkenarına lafzen kısmi değişiklikler yapılarak tekrardan yazılmıştır:

Yeñi açmış güle beñzer yine gül-güne ‘izâr
Heme ân tâze vü terdir yine pek tâze o yâr

s.21

58. Ne de hoş bāde-i kevşer o yüce bākīde
Burada var mı şafā²⁸³ böyle mey ü sākīde
59. Bu te'ayyüş gamı yokdur orada yok yokluk
Demi her demde şafādır²⁸⁴ ne 'aceb mes'üdlük
60. O cinānda yüce devlet ile bākī ni'met
Giçecek zevk-i ziyāfet ile dā'im sāt
61. Ora fānīye mi beñzer ebedīdir ezvāk
Uşanır mı bu şafālar ile meşgūl 'uşşāk
62. Bu cihānda güventüp eyleme ikbāle gurūr
O beķāda ebedīdir heme ezvāk u sürūr
63. Saña yokdur orada 'arīza-i cevr ü cefā
Gice yok uyku da yokdur yine hep zevk ü şafā
64. Bu kadar zevkiñ içinde mütemāyiz yine 'aşk
Şeref ü kıymetiniñ mişli de yok böyle bu 'aşk
65. Eger olsaydı gönül 'aşk ile meftūn her dem
Kalamaz çünkü bu fānīde de bir tek mātem
66. Yanarak yalvarırım Hālīķ'a her leyl ü rüz
Ne olur **Rüşdī**'yi de eylese 'aşkla dil-süz
67. Yüce me'vāda keder yok didi eslāf-ı şeref
Ne ölüm var ne elem var ne de bir güne esef

²⁸³ “şafā” ibaresinin üzerine sonradan ayrıç içinde “vefā” ibaresi yazılmıştır.

²⁸⁴ “şafādır” ibaresi “varlık” ibaresinin üstü çizilip iptal edilerek üzerine yazılmıştır.

68. Bu şafâlar o Muḥammedi'ne bir hürmet için
Bu 'atâlar o yüce rüşene bir 'izzet için
69. Anı nürdan yaradup öylece bî-mişl-i güzel
Kılıyor dost u nedîm kendine ol 'azze ve cel
70. Ulu Mevlâ'ñı unutma yine tevḥîd eyle
O nebîyy-i keremiñ zâtını temcîd eyle
71. Yüce Allâh'ıñı bilmege uludur ekberdir
O şefâ'at kâñı a **Rüşdî** ne yüce serverdir²⁸⁵
72. O nebî server-i âdem o nebî neyyir-i rûḥ
O nebî miḥver-i 'âlem o nebî rûḥ-ı fütûḥ
- s.22**
73. O yine cevher-i ervâḥ o yine mâh-ı ümem
O yine ezher-i eşbâḥ o yine şâh-ı himem
74. Ki anıñ ḥâş şeref-içün yaradıldı 'âlem
O şerefden ṭolayı geldi vücûda âdem
75. Bu güneşden alıyor pertevi Ādem Mūsā
Bu ziyâdan alıyor nûrını el-yevm 'İsā
76. Bu güzel Aḥmed'ini zâtına yâr eyledi Ḥaḳ
İde çün kendini ma'lûm anı var eyledi Ḥaḳ
77. Adını virdi Muḥammed diye 'âlemlerde
Ki anıñ mişlini ḥaḳ itmedi âdemlerde

---

²⁸⁵Mısranın vezni kusurludur.

78. O melekler de musahhar bu ulu serdāra
Anı Hāk ‘izzet içinde getirir serkāra
79. Muhammed gibi sultān-ı Kerīm’e beñzer
Ki o rehber gibi yok ‘ālem içinde bir er
80. İdelim çokca selāmı o şefi’-i ümeme
Bizi ‘afva çalışan öyle şeh-i pür-himeme
81. Bize bir şāfi’-i aqdes bize bir şems-i kerem
Bize bir nūr-ı muqaddes o nebiyy-i Ekrem
82. Bu gönüllerde odur nūr-ı leṭāfet uyaran
Bütün ümmetlerini hep o nebīdir kayıran
83. Bizi bir meclis-i ‘irfāna o dāhil kıldı
Bizi ol ni‘met-i Yezdān’a o vāşıl kıldı
84. Bizi İslām şerefiyle o şerefdār itdi
Bize ol lutf-ı ‘azīmi o keremkār itdi
85. Yine ümmet işini vāsıtaadır teshīle
Yine rü’yet-i İlāhī’ye odur vesīle
86. Bizi maḳberde şıḳarken o su’ālīñ melegi
Bizi ḳurtarmaḳ için Hākḳ’a iden o dilegi
- s.23**
87. Ulu maḳşerde ḥesāba çekilürken ümmet
Bizi taḥlīşe ḳoşan o²⁸⁶ velī-ni‘met

²⁸⁶Müellif “o” ibaresini veznin ahengine uyarlamak amacıyla iki kez üst üste yazmıştır.

88. Nice biñ şāhib-i ‘iṣyāna iden raḥm ü kerem
Tutacak düşkün elinden yine ol şāh-ı ḥarem
89. Yüce peygamberimiz şān ile Allāh’a vekīl
Nice ‘āşilere cānilere her ‘abde kefil
90. Çıkarır ümmetini āteş içinden o nebī
Götürür cennet-i ḥulde o şafālar sebebi
91. İrecek devlet-i ‘uzmāya bu şādī ümmet
İde Mevlā’sı resūle mütemādi raḥmet
92. Yed-i kudretle ezelde anı nūr itdi Ḥudā
Bugün ümmetler ider²⁸⁷ cānını ol uğra²⁸⁸ fedā
93. Bizedir ā‘zam-ı luṭfi yüce ol pāye ile
Olacak raḥmeti şāmil nice a‘dāya bile
94. Raḥīm Tañrısı’nıñ ‘afvına dil bağlayarak
Kayırup ümmetini yalvaracak ağlayarak
95. Biliriz a‘zam-ı imdādını ‘ālī şāhıñ
Nārı iṭfā idecek nūrı nebiyyu’llāhıñ
96. Ne büyük luṭf u keremdir o yüce imdādı
O caḥīmde kesilür ümmetiniñ feryādı
97. O ider ümmetini nār-ı caḥīmden taḥlīs
O ider ni‘meti çün dār-ı na‘īmden taḥşīs

²⁸⁷“ümmetler ider” ibaresi mısradaki “ümmeti ider” ibaresinin üstü çizilip iptal edilerek üzerine yazılmıştır.

²⁸⁸“uğra” ibaresi, “cānā” ibaresinin üstüne sonradan ayrıç içinde ibare iptal edilmeksizin yazılmıştır. Vezne daha uygun olduğu için “uğra” ibaresi çalışmaya esas alınmıştır.

98. İdiyor Hâlık'ı dâ'im o kerîme ikrâm
Ne dilerse viriyor her günü böyle bayram

99. Kalacak ehl-i küfür dâr-ı cahîmde el-Hâk
Gidecek âteş ü berdi kalacak tatlı şıcak

100. Bunı yazmış o Fusûsunda o velî 'Arabî
Kavlen 'afv idecek çünkü o Rabb-i ezeli

101. Bu Ebû Cehl ile Nemrûd u o 'âşî Fir'avn
Ve o Şeddâd'a dahî belki eyleye Rab'avn

s.24

102. Kerem ü rahm-i Hudâ'ya olamaz bir gâyet
Olacak böylece her şahsa nihâyet rahmet

103. Bizi firdevsde makrûn kılabak Hâk'a nebî
İdecek def' karanlıkları bir şems gibi

104. Bu za'îf ümmetine şâhib olan peygamber
Diğer ümmetlere de 'avn idecek ol server

105. Yatıyor medfen-i pâkinde o ammâ haydır
Görüyor ümmetini şanki semâda aydır

106. Bu güneş ayda anıñ nûrına dâ'im muhtâc
Naşıl olmaz bu nebî Âdem'e 'İsâ'ya da tâc

107. Bu yeri kıldı müzeyyen o ziyâ-yı ezeli
Yüce lâhûta da nûr oldu²⁸⁹ güzeller güzeli

²⁸⁹ “nûr oldu” ibaresinin üstüne, ibare iptal edilmeksizin ayraç içinde “nûrdur bu” ibaresi yazılmışsa da ilk yazılan ibare daha uygun olduğu için çalışmaya o esas alınmıştır.

108. Bu laţif nūr-ı nebīye kim olursa ‘aşıķ
Anı irdirdi murāda o cenāb-ı Hālķ
109. O idi ‘ālem-i fānīde velīler māhı
O yine ‘ālem-i bākīde nebīler ŗāhı
110. Ŗu yuce ŗānını gōr ki yuce ‘arŗa med‘uv
Hani kim irdi rusūlden bu maķāma yāhū
111. Anı ta‘zīm idelim ķünki o nūr-ı Hāķ’dır
O ŗefā‘atle müzeyyen ŗeref-i muţlakdır
112. Muĥammed gibi ŗefķatlümüzüñ pāyına
İremez cümle nebīler ŗıgınur sāyesine
113. İdiyor zātını tekrīm o cenāb-ı Hālķ
Ŗu yuce ĥālete baķ ki aña Allāh ‘aşıķ
114. O yuce Sidre’ye irdi oradan ‘arŗa sefer
Ulu ‘arŗa ķıkarır zātını ol ŗānlı ķader
115. Dili pūr-‘aşķ u muĥabbet yolu Allāh’a aķıķ
Beni bir gōrmek-iķün gel didi Hāķ ‘arŗıma ķıķ
116. Ŗerefiyle uķarak ķıķdı o lāhūta nebī
Nice ‘ālemleri parlatmıŗ-idi ŗems gibi
- s.25**
117. Olamaz böylece emŗāl o nebī ‘izzetine
Anı ĥalk itdi²⁹⁰ nazīre olarak raĥmetine

²⁹⁰ “ĥalk itdi” ibaresi, “gōsterdi” ibaresinin üstü ķizilip iptal edilerek üzerine yazılmıŗtır.

118. Virilir zātına i‘cāz-ı risāetle ‘alem
Yazıyormuş bu ulu devleti tā levhde kalem
119. Anı müstağrağ ider nūrına ol ‘azze ve cel
Naşıl olsun o yüce nūrına bir mişl ü bedel
120. Anı bir ‘ālem-i raḥşendeye māh itdi Ḥudā
Anı peygamber-i mevcūdeye şāh itdi Ḥudā
121. Anı bir cevher-i nādīdeye kân eyledi Ḥaḳ
Anı ol kevşer-i pākīzeğe ḥan eyledi Ḥaḳ
122. Aña emşāl olamaz pek seviyor İlāh’ı
Bize şāfi‘ kılıyor baḳ o tecellīgāhı
123. Bu şerī‘at yolunuñ parlayıcı lem‘asıdır
O ḥaḳīḳat iliniñ nūr saçıcı şem‘asıdır
124. Bu gönül gülşeniniñ goncaları fātīḥası
Yüce ‘arşında açan bir o gülüñ rāyihası
125. Görinür dīde-i ‘uşşāḳına gaybıñ ereni
İdiyor neyline vāşıl yüzini bir göreni²⁹¹
126. O sa‘ādetlü bize Tañrımızıñ āyetidir
Yüce āyāt ile her ni‘metiniñ gāyetidir
127. Olamaz kudret-i Mevlā’ya nihāyet gāyet
O ulu şāh-ı cemīl oldı Ḥudā’ya āyet

²⁹¹ Bu mısra sonradan normal metin alanındaki mısra iptal edilmeksizin ayraç içinde derkenara yazılmıştır:

“Alıyor çünkü erenler yine andan nefesi

128. Arıyor nūrına pervāne gibi ser vireni
Odur iqlīm-i dil-ārāda erenler ereni
129. Ulu Tañrı'nıñ²⁹² [o] bir sevgili mümtāz yāri
Bu gönüllerde toğan hep o mehiñ envārı
130. Görinür ehl-i şafā dīdesine mertebesi
Anı inkār idemez 'aql-ı selīm felsefesi²⁹³

s.26

131. O yüce nūrına pervāne olup ser vireni
Uyarır gāfil iken be's ile sersem gezeni
132. Nazar itmez mi efendim 'acabā bendesine
Gideyim yüz süreyim dergehiniñ perdesine
133. Ne tūrursın ulu dergāhına var kudrete baķ
Girüp ol baħr-i ziyāya olasın müstağraķ
134. Mehi toğmaz mı gönülde dil-i Haķ-dādesiniñ
O sa'ādetli bilir teşnesiyiz bādesiniñ
135. O leṭāfetle bilir ķurbeti şermendesini
O mehābetle görür firķati dem-bestesini
136. O leṭāfet de onuñ pek yüce devlet de onuñ
O sa'ādet de onuñ dil de emāret de onuñ
137. Biliyor 'izzetinüñ sırrına²⁹⁴ şāyān olanı

²⁹² Tañrıniñ: Tanrısiniñ, N.

²⁹³ "felsefesi" ibaresinin yanına sonradan ibare iptal edilmeksizin "silsilesi" ibaresi yazılmıştır.

²⁹⁴ "'izzetiniñ sırrına" ibaresinin üstüne sonradan ayrıç içinde ibare iptal edilmeksizin "ķurbetinüñ zevķine" ibaresi yazılmıştır.

Biliyor rahmetiniñ nūrına kurbān olanı

138. Anı medh itmege cür'et idemezdim ammā
N'ideyim zabtına kādır degilim dil gūyā

139. Ne zamān olsa efendim bizi irşād eyler
Yüce envārına mazhar kılarak şād eyler

140. İcirüp havz-ı ledünden o laṭif kevşerini
Uyarır dilde bu 'aşkıñ yüce pertevlerini

141. İdelim çünki selāmı giceler tā-be-şafak
İde çün bizleri şādān yüce elṭāf ile Hāk

142. Yine ol pāye-i pūr-nūrına kurbān olayım
Saña kurbān olayım da heme şādān olayım

143. Yire yüzler sürerek yalvararak ağlayayım
Bu seniñ himmetiñe luṭfuña dil bağlayayım

144. Hani Hāllāc idi Mañşūr saña kurbān oldu
O ki bir kuṭb idi 'avniñ ile şādān oldu

s.27

145. Viriyor cānını va'd itdi [o] huzūruñda
Oluyor şimdi o müstağrak [onun] nūruñda

146. Yed-i luṭfuñdan umar(i)ken ulı Bisṭāmī
Keremiñle virilür kevşer-i 'aşkıñ cāmı

147. Yüce bir pāyeye irdi ulu sāyeñde o zāt

Bu kerāmātına muhtâc o bütün mevcūdât²⁹⁵

148. Hani ol Veys-i Karamî görebilseydi seni
Saña kurbân idecekti yüce rûhuyla teni
149. Gelerek bāb-ı risāletde arardı seni
Bugün elbette Hūdā'ya yine hāzır bedeni
150. Biliriz Şām'da şehīd oldu velī-i 'Arabī
O seniñ 'aşkıñ olur şānına tezyīdesi
151. Biliriz sen gibi bir şāh yolına Muhyi' d-dīn
Bu da kurbānlık için cānını koymuşdı rehīn
152. O yüce şān-ı 'azīziyle velī-i 'Arabī
Şerefiñle o şeref-dār idi ey şānlı nebī
153. Ulu 'Abdu'l-kādir Geylānī'ye bak²⁹⁶
Akıdır dīde-i dilden [o] dem'ān-ı firāk
154. İreyim dir idi elṭāfiña ey şānlı nebī
Keremiñle o da olmuş idi bir hāş velī
155. Şerefi 'āleme şāyi' iken bir öylece er²⁹⁷
İdiyor 'ālem-i 'ulviyyete sāyeñde sefer
156. O seniñ nesl-i necībiñe mensūb idi
Bu şerefle nice dillerde o maḥbūb idi
157. Hani o pīr-i Rifā'ī ki erenler māhı

²⁹⁵ Bu beyit sonradan farklı bir mürekkeple derkenara yazılmışsa da aslında mesnevi nazım şekliyle yazılan bu *Na'a*'ın 143. beytidir. Beytin bu mesneviye ait olduğunu müellif işaret ederek belirtir.

²⁹⁶ Mısranın vezni kusurludur.

²⁹⁷ Mısranın vezni kusurludur.

Yoluña sâlik olup oldu velîler şâhı

158. O zamânında iken yüce bu şanlı velî
Seniñ hâş ‘avnıña irmek idi her dem emeli²⁹⁸

s.28

159. Şıklan bir kulı añlar irişir feryâda
Anı sen gönderiyorsın a şehim imdâda
160. Düşerek bir kedere²⁹⁹ olmuşdik çok maḥzûn
Gice rü’yâda virüp müjdeyi olduk memnûn
161. Okuyor fâtiḥayı rûḥuna dâ’im bu fakîr
O belâdan bizi kurtardı da itdi tesîr³⁰⁰
162. A keremkâr bu ḥalâşda daḥı ‘avniñ var
Seni medḥ eylememek **Rüsdî**’ye çünki çok ‘âr³⁰¹
163. O Ebû Bekri’ñi kıldıkdı ḥalîfe vü velî
Saña muḥtâc idi zîrâ o da ey şanlı nebî
164. Reh-i dîne o bütûn varını itmişdi fedâ
Saña ḥıdmetdeki her ḥâlini sevmişdi Ḥudâ
165. O velî şânını göreñ ulu peygamberine
İdiyor mâlı degil cânı fedâ serverine

²⁹⁸ Bu beyit sonradan derkenara yazılmıştır.

²⁹⁹ Mısradaki “bir derde” ibaresinin üstü çizilip iptal edilerek üzerine öncelikle “bir eleme” ibaresi yazılmıştır. Ancak bu şekilde mısranın vezni kusurlu olduğu için müellif farklı renkli mürekkeple ayrıç içinde “kedere” ibaresini yazmıştır. Böylece veznin kusuru giderilmiştir.

³⁰⁰ Bu mısranın altına sonradan farklı renkli mürekkeple mısra iptal edilmeksizin aşağıdaki mısra yazılmışsa da vezne daha uygun olduğu için ilk yazılan mısra esas alınmıştır. Sonradan yazılan mısra ise şöyledir:

“O seniñ sâyeñde ḥalâş itdi bizi hem tesîr”

³⁰¹ “çok ‘âr” ibaresi mısradaki üstü çizilip iptal edilen ibarenin üzerine yazılmıştır.

166. Yüce ‘adli ile şān aldı cenāb-ı Fārūk
İyüyi hem kötüyü fark kılan hoş mahlūk
167. Nice kal‘eleri fetḥ itdi ‘adāletle o er
Aña Allāh kadir oldu nebīsi rehber
168. O yüce ‘adline ḥayrān yine el-yevm ‘ālem
Ḥani var mı bu cihānda aña beñzer ādem
169. Ebū Lü’lü elinde şehīd oldu ‘Ömer
O gice bir buluṭa ağlayarak girdi kamer
170. Ne içün nāmına şān oldu ‘aceb Zī’n-nüreyn
Virilir zātına zīrā o şerefli Kamereyn
171. *Feseyekfikehumu ‘llāh*³⁰² bu ulu āyetine
Dökilen kanı ile irdi Ḥudā rahmetine
172. O ḥilāfet ile dāmād-ı nebīdir ‘Osmān
Anı dāreynde ‘azīz itdi cenāb-ı Raḥman

s.29

173. O şecā‘at ile meşhūr imām-ı ‘Alī
Oluyor ‘izz ü sa‘ādet ile dāmād-ı nebī
174. O Ḥudā dīniniñ a‘dāsına bir düşmendi
O yine ‘ilm-i ledünide daḥı arslanı
175. Nice cenklerde görüldi yüce arslan şıfatı
Tepelerdi ayaḳ altında o a‘dāyı atı

³⁰² “Allah onlara karşı sana kafidir.” Bakara Suresi 137. ayetten kısmi iktibas.

176. Oldu³⁰³ şabâh namâzında [o] hançerle şehîd
Sebeb-i mevti olan Mülcem'iñ oğluydı pelîd
177. Bakıñız hâlet-i zî-şânına bir öyle eren
Elem-i hançeri tuymaz yüce huzûrda iken
178. Çıkarılmağda iken hâş bedeninden hançer
Namâza tûrdı hemân bir acı tuymazdı o er
179. Ulu peygamberine itmiş-idi cânı fedâ
Oluyor nâm-ı şeref-dârı anıñ şîr-i Hudâ
180. Hani Ken'ân iliniñ öyle hani sultânı
A nebî sendeki hüsnuñ o da bir hayrânı
181. Saña olmuş idi çün Hazret-i Allâh 'âşık
Yaradılmış o bütün hüsne bu hüsnuñ fâ'ik
182. Olayım ümmeti dirdi o şeref-dâr Mûsâ
Saña 'âşık mı degil cümle rusûl ü 'Îsâ
183. Ulu şânıñ bize virmekde meserret her ân
Olalım nûrîña pervâne gibi hep kurbân
184. Ne tûrursun ki a **Rüşdî** bu gönül derdleriñe
Ola şâfi şalavât vir ulu peygamberiñe
185. Sürerim başdığı topraklara 'âşî yüzümi
Açarım rûyına 'avniyle ölürken gözümü
186. Beni red eyleme 'âşî görerek ey şâhım

---

³⁰³ Oldu: oluyor, N.

Seni ‘aşılere şāfi‘ kılıyor Allāh’ım

s.30

187. Bizi ‘afv eyle İlähî keremiñ hâkķıçün
Bize luţf eyle İlähî³⁰⁴ o nebî ‘aşķıçün
188. Baña peygamberim eyler diye şefkatle nazar
Gice yalvarmada **Rüşdî** kuluñuz tâ-be-seher³⁰⁵

-11-

Fe‘ilätün/fe‘ilätün/fe‘ilün

1. Uçarak biñ sene itmişdi sefer
İremez ‘arş-i İlähîye beşer
2. Yalınız irdi şeref-dâr bir er
Muhammed o ‘azîz peygamber

-12-

Fe‘ilätün/fe‘ilätün/fe‘ilätün/fe‘ilün

1. Uzayan tâ-be-semâ her dem efgânımız
İşidir Hâķ acımaz ‘äleme Allāh ola mı

-13-

Mef‘ülü/mefâ‘ilün/mef‘ülü/mefâ‘ilün

1. Üftâde-i ‘aşķıyım ne dir baña o şāhım
Añlarsa bu ‘aşķımı odur yine penāhım
2. Te’şîri yine o hüsni-bî-mişâliniñ bu
Āyîneye baksa bir yaķardı anı āhım³⁰⁶

³⁰⁴ “Bize luţf eyle İlähî” ibaresi “Nazar eyle keremiñle” ibaresinin üstü çizilip iptal edilerek üzerine yazılmıştır.

³⁰⁵ Bu beytin altına *Na’î*’in bittiğini simgelemek amacıyla mim harfi yazılmıştır.

³⁰⁶ Bu mısranın yanına mısra iptal edilmeksizin sonradan kırmızı mürekkeple şu mısra yazılmıştır:
“Āyîneye baksa bir acıdır anı āhım”

-14-

Mef'ülü/mefâ'ilü/mefâ'ilü/fe'ülün

1. Sevdâlı cihân nāmını virdim bu dile³⁰⁷ ben
Bir gül yanağı görse olurdu yine³⁰⁸ gülşen
2. 'Aşkımla hemân tırmayarak yārime bakşam³⁰⁹
Bağdıķca anıñ gönli olacak yine rüşen³¹⁰

s.31

-15³¹¹-

Fe'ilātün/fe'ilātün/fe'ilün

1. Kaderi yazdı ilāhī bir el
Bozamaz anı nebī vü mürsel
2. Külü alında muħarrer kaderi
Aña maḥşūş bu fānī kederi
3. Bakıñız Ādem'e cennetde iken
İnerek itdi bu kevnī mesken
4. Yüce fermāna muğāyir eşeri
Giri qor qurb-ı Ĥudā'dan beşeri
5. Baķasın bir günü gülmekde giçen
Görilür irtesi gün ağlar iken

³⁰⁷ “bu dile” ibaresi “gönlüme” ibaresinin üstü çizilip iptal edilerek kırmızı mürekkeple üzerine yazılmıştır.

³⁰⁸ “olurdu yine” ibaresi, “olur şanki” ibaresinin üstü çizilip iptal edilerek kırmızı mürekkeple üzerine yazılmıştır.

³⁰⁹ Bu mısra sonradan kırmızı mürekkeple üstü çizilip iptal edilen okunmaz haldeki mısranın üzerine yazılmıştır.

³¹⁰ Bu mısra sonradan kırmızı mürekkeple üstü çizilip iptal edilen okunmaz haldeki ibarenin altına yazılmıştır.

³¹¹ Menâkıb-nâme türündeki bu mesnevi tarafımızca hazırlanan “Rüşdî'nin Menâkıb-ı Şeyh Ali Adlı Eseri” başlıklı çalışma ile tanıtılmıştır.

6. Bu uŐura yanılıp ağlanacak
Anı kim ‘avf idecek Hzet-i Hk
7. Bu nefisdir ki o Őeytana uyan
O degil mi bizi hicrana oyan
8. Oluyor nefsimiz ibls ile dost
DüŐinür mi gidiyor elden post
9. Őhehv mey iirir maŐrabadan
Düşürür bu beşeri mertebeden
10. Anı idikde düşer bin kedere
Gidemez unki hüdi’ sefere
11. Ana hoş cm- tecell var-iken
İçemez ğayrı vefkr elden
12. Bu uŐurun yolu yaılıŐ yoldur
Anı Şağ bilme ki zr Őoldur
13. Őađ cennet Őol came varır
Bedeni nr- Őeddle ararır³¹²

s.32

14. Bu nefisdir bizi Hk’dan ayıran
‘Acab var mı bizi bir ayıran
15. Seni kim urtaracak Őh- rusül

---

³¹² Bu mısranın altına farklı bir zamanda farklı bir mürekkeple mısra iptal edilmeksizin ayrı içinde Şu mısra yazılmıştır:

“Ana cennet yolu elbet apanır”

Şalavât vir aña hiç ağlama gl

16. Uzadır Hk saña kudretle yedi
Giderir tövbe o ef'l-i bedi
17. Giderek f'idesi yok mı ola
Götürür 'abdini anula yola
18. Bulunur Hk'a 'ibdet ile yol
riyor secde ile Rabbi'ne³¹³ kul
19. Bu zik(i)rleri iriyor Hk'a iren
Oluyor Őn ile 'lemde eren
20. Nitekim oldu o dem de neb
Güneşi toğdı v gayb oldu Őebi
21. Kula 'avn eyler-ise Allh'ı
Aılur bb-ı kerem Şeh-rhı
22. Olur 'avniyle murdt hŐıl
Kulunu 'izzete eyler vŐıl
23. Bu hikyem reh-i dne ma'tf
Kvli kim sylede Allh-ı Ra'f
24. Bilirim Hzret-i Allh'ı ulu
Buluyor Hk sözi 'avniyle kulu
25. Dilerim lem-yezeli rahmetini
Bize de luf ide sz kudretini

---

³¹³ Bu ibarenin üzerine sonradan ayraç içinde "rahmete" ibaresi yazılmıştır.

26. Sözümlü lütf ile hoş kılsa Hudā
Olacak sāmi'e bir şem'a hüdü
27. Bu gönül kübesine şem'a yağan
Yakamaz gayrısı ancak Raḥman
28. O güzel şem'a olur dīn nūrı
Oluruz biz de anıñ mesrūrı

s.33

29. Hudā'dan dileğim her emelim
Āyetle dīn ile dilde temelim³¹⁴
30. İderim mü'min olan zāta ricā
İdeler **Rüsdī**-i nā-çize du'ā
31. O du'āda diyeler soñ nefesi
Alırken ide Ḥaḳ şād o kesii
32. Diyeler 'afv ile kılmı emīn
Ki be-ḥaḳḳ-ı şeh ü māh-ı ḥaremeyn
33. Diyeler hem o ḥaḳīriñ nesi var
O gönülde yine bir āh sesi var
34. Anıñ āhı şu ki 'ulvī kereme
İre dünyāda o şāh-ı ḥareme
35. Kerem eyle göre peygamberini
Medīne vü cihān serverini

³¹⁴ Beytin vezni kusurludur.

36. Bu faḳīriñ de du‘āsı size bu
Oliñız şānlı resūle ḳomşu
37. O şehe ḳomşu olup def‘-i miḥen
İtdiñiz cennet-i a‘lā?³¹⁵ iken³¹⁶
38. Bu ḥikāyātıma kim oldu sebeb
Yüce şeyḫim ‘Alī ‘ālī mezheb³¹⁷
39. Bakıñız ḥāline ‘ulviyetine
İrişir tağda Ḥudā rahmetine³¹⁸
40. O tamām yirmi sene bir ğarda
İdiyor zıkr leyl ü nehārda³¹⁹
41. Yaşıyor anda tamām yirmi sene
Taḳılur pertev-i dīn sinesine
42. Yüce ‘aşkıyla olup şan Mecnūn
Gelerek şāhra olur bir Seyḫūn
43. Oluvirmişdi deli bir deryā
Dirilir çünki şafā-yı ‘ulyā
44. O zamānında miş(i)lsiz er idi
Reh-i Mevlā’ da baña rehber idi

³¹⁵ Emin olamadığımız bu ibarenin imlasi şöyledir:

³¹⁶ Bu beyit sonradan derkenara yazılmışsa da aslında menākıb-nâmenin 37. beytidir. Beytin bu mesneviye ait olduğunu müellif işaret ederek belirtir.

³¹⁷ Bu beyit menākıb-nâmenin sebeb-i telifidir.

³¹⁸ Bu beyit sadece bir kelimenin lafzen değiştirilmesiyle derkenara tekrardan yazılmıştır:

Bakıñız ḥālet-i ‘ulviyesine

İrişir tağda Rabbisine

³¹⁹ Mısranın vezni kusurludur.

s.34

45. Ağ olduĝda baña ma'lûm ki şaĝı
Düşerek kaldı topal bir ayaĝı
46. İmdi rütbesini gizli tutub
Bilirim olmuş-idi dehre kütüb
47. O yüce hilkatiniñ vaşfını tuy
Beni hayrân kılar andaki hüy
48. O idü çünkü kerâmet-perver
Bırakır mı bu dîn ehlinde keder
49. O merâtible sa'âdetde idi
Baña her ânda 'inâyetde idi
50. O gönül 'âleminiñ müjde-resi
Götürür hâlet-i 'ulvîye kesi
51. Kerem ü luţf u 'avn mâlikidir
Ulu dîn yollarınıñ sâlikidir
52. O leţâfetle müzeyyendi hüyı
Çü anıñ pāk ü temiz idi şoyı
53. Aña kim baksa dili rahma gelir
Anı dil añlasa göz dem'alanır
54. Yimez içmez idi her gün şâ'im
Baña eylerdi du'âyı dâ'im
55. Şu güzel vaşfına bak nûrlu yüzi

O dilinde heme Allāh'dı sözi

56. Kıru etmekle tutardı orucı
Aña maşşerde olur mı şorucı

57. Aña lāyıkdı dīne ehl-i felāh
Uyumazdı giceler tā-be-şabāh

58. Uzadup da yatamazdı ayağı
Yüziniñ perteve beñzerdi ağı

s.35

59. Kıramaz gönlini hiçbir ferdiñ
O idi kardeşi ehl-i derdin

60. Giyemez tāze libāası o faķır
Yakamaz anı cehennemde sa'ır

61. Tutıyor yıl orucı zāt-ı şerif
Bedeni olmuş-idi nūr-ı laţif

62. Tutıyorken orucı çünkü dimez
Oturup sofraya bir loķma yimez

63. Severek yir idi aķ etmegini
Göresin böyle gedālar begini

64. Yüce Mevlā'sına olmuşdı yakın
O idi 'āşık-ı nebiyy-i Emīn

65. Kime baksa gülerek nāzır idi
O faķırken yine hoş hāţır idi

66. Aña kim irse şafāya irişir
Reh-i Hāk'da o idi hās beşir
67. Tutarak toğrı Hudā'ya özini
Tutıyor dilde Muhammed sözini
68. Azıcık kalmış-idi çünkü sesi
Alıyor zıkr ile dā'im nefesi
69. Ne ise çok dimeyim gayrı yiter
Nerede dil işiden böylece er
70. Bedel-i naqdīyi Mar'aş'da virüp
Gelerek türbe-i 'Ukkāşe irüp
71. Didim anda atımıñ rehberine
Sürelim yüz bu eriñ maķberine³²⁰
72. Sürelim perdesine çünkü yüzi
Gördi ol hātem-i resüli gözi
73. Yüzini sürmiş-idi mühre velī
Oluyor pāye-i mümtāzı 'alī³²¹

s.36

74. Kirācı dir ki bu yüksek tağdan
Çıkamaz böyle za'īf at andan

³²⁰ Derkenara sonradan farklı bir mürekkeple yazılan bu beyit aşağıda gösterdiğimiz beytin lafzen kısmi değişiklikler yapılmasıyla tekrardan yazılmış şeklidir. Şiiriyet bakımından derkenarda yazılı olan beyit daha uygun olduğu için çalışmaya o esas alınmıştır. Normal metin alanındaki beyit ise şöyledir:

Didim anda kirācı ādemine
Sürelim yüz bu eriñ maķdemine

³²¹ “pāye-i mümtāz-ı 'alī” ibaresi, “māyesi bī-misl-i 'alī” ibaresinin altına sonradan ibare iptal edilmeksizin yazılmıştır. anlam bakımından sonraki yazılan ibare daha uygun olduğu için çalışmaya esas alınmıştır.

75. Anı sen eyle ziyāret şimdi
Oluyor çünkü vaqt-i ikindi³²²
76. Bu söziyle hemān indim atdan
Giçemem çünkü bu yüksek zātdan
77. Çıkarak tağa irüp türbesine
Sürüyordum yüzümi perdesine
78. Baña itseydi nefis bir nefesi
İşidirdi kulağım öyle sesi
79. Beni kılsaydı şafā-dār o ulu
[Bu] gönül nūr ile olurdu tolu³²³
80. İdiverdim ki³²⁴ du‘ā ağlayarak
Var ümīdim o murādı vire Hāk
81. Dökilürken gözimüñ yaşı benim
Titremekte idi ol ān bedenim
82. İnerek öyle şehīd tağından
Bu firāk şanki cinān bāğından
83. Binerek ol ata çıkdımdı yola
Bakıyorken o tağa şağa şola
84. Kirācı çün baña olmuşdı emīn
Didi ki bak vaṭanıñ oldu yakın

³²² Mısranın vezni kusurludur.

³²³ Bu mısra, “Bu gönülde kılamazdı kaygı” mısranın üstü çizilip iptal edilerek üzerine yazılmıştır.

³²⁴ “İdivirdim ki” ibaresi “İderek öyle” ibaresinin üstü çizilip iptal edilerek üzerine yazılmıştır.

85. Baña sen şimdi izin vir burada
İki gün var vatanıma arada
86. Beni artık burada terk idiyor
Yol alup Mar‘aş’a toğrı gidiyor
87. Baña ‘ā’id yoğidi bir³²⁵ eşyā
Kirācı gitdi ben oldumdı yaya
88. Bakarım ki orada şeyh-i kerem
Baña toğrı geliyordu o dem
89. Saña müjde gözün aydın oğlum
Seni ‘Ukkāş kapusunda gördüm
- s.37**
90. Seni bağladılar ol hoş kapuya
Kim anıñ ayağına başı kıoya
91. Bu sefer şevk ile ağlamış-idim
Dilimi şeyhime bağlamış-idim
92. Bu ziyāretde yoğ-idi bu pīr
Görinür şeyhime ma‘nāda bu sır
93. Anı sen añlayacaķsañ söze baķ
Dil-i ‘irfānıña bir kıandīl taķ
94. O resūlūñ şerefi sāyesine
Çıkup irdi şeref-i pāyesine

---

³²⁵ “bir” ibaresi, “çün” ibaresinin üstü çizilip iptal edilerek üzerine yazılmıştır.

95. Anı her hālete āgāh kılan
O keremkār-ı cenāb-ı Raḥman
96. Şıgınuḡ ‘avnına ol lem-yezeliñ
İriyor luṭfına Rab-i ezeliñ
97. Seviyordu yüce şāh-ı ḥaremi
Bulıyordu o Kerīm’den³²⁶ keremi
98. Bu idi şeyḫ-i kerāmet-perver
Var ise mişlini bul da göster
99. Dil-i raḥşendesi gülşen gibi pāk
Anı görmezsem olurum derdnāk
100. O yüce rütbeyi nerden buluyor
Aña bādī idi ḳalbindeki nūr
101. O gönülde var idi nūr-ı hüdā
Bu hüdāyı kerem itmişdi Ḥudā
102. Yüce Mevlā’sına dönmüşdi yüzi
Geçiyordu bütün ezkārla günü
103. Çıkarır mı açığa zıkrını hıç
Göremezsin yüce gönli vazgiç
104. Bu zikirler sebab-i ‘izz ü şeref
Bu zikirle şerefi buldı selef

s.38

---

³²⁶ “Kerīm’den” ibaresi sonradan “tarafdan” ibaresinin üstüne ibare iptal edilmeksizin yazılmıştır. Anlam bakımından “Kerīm’den” ibaresi daha uygun olduğu için çalışmaya o ibare esas alınmıştır.

105. Bu zik(i)r ehli olan řāh u gedā
Oluyor zıkr ile maqbūl-ı Hūdā
106. Bu zik(i)rle gidiyor dil kederi
Buña dirler reh-i dīniñ³²⁷ seferi
107. Seviyordu yüce Mevlā'sını o
Baña dirdi yüzini secdeye қо
108. Şalavāt vir ki nebiyy-i kereme
Seni vāşıl kıla Beytū'l-ħaram'a
109. Bu yolumda baña oldu mürşid
Togıyor dilde söziyle hūrşid
110. Alamaz destine tesbīħ-i zıkr
İdiyor kalp ile Mevlā'yı fikr
111. Şeref-i zikre bu vāşıl olanı
Seviyor Hāzret-i Allāh anı
112. Dir idi çün yine ol zāt-ı ħalīm
Gice gündüz oqu Qur'an-ı Kerīm
113. Şıgınuş Hāzret-i Bārī'ye tamām
Heme ān eyler-idi zikre devām
114. Ne dinir böyle Hūdā'yı sevene
Anı vāşıl kıla bāğ-ı 'Aden'e
115. Aña lāyık mı degil dār-ı na'ım

---

³²⁷ “reh-i dīniñ” ibaresi “di gönül” ibaresinin üstü çizilip iptal edilerek üzerine yazılmıştır.

Yakamaz zākiri ol nār-ı cahīm

116. Oluyordu o belāya ya şabūr
Anı 'afv itmeye mi Rab-i Ğafūr

117. Günehi tar ise 'afv eyledi Haḳ
Anı ben 'arz ideyim müjdeye baḳ

118. Yaşı giçmiş idi yüz on beşini
Göresin Rab-i Raḫīm' iñ işini

s.39

119. Buyurur böyle kul haḳkında eyā³²⁸
İderim anlara ta'zībde hayā

120. İdemez böylesi 'ālemde günāh
İdiyor kendine Allāh'ı penāh

121. Dil-i maḫzūn-ı ğarībānı sizen
Muḫammed o keremkār eren

122. Aña mensūb idi Şeyḫ 'Alī
Bu sözüm bil ki ḫilāfdan ḫālī

123. Ulu şeyḫim o nebī bendesidir
O şehiñ ki bu da perverdesidir

124. Yaḳarak şem'asını dilde nebī
Ten ü cānı göresin nūr gibi

125. O idi derde şifānıñ vireni

³²⁸ Mısranın vezni kusurludur.

O Muḥammed o erenler ereni

126. Şerefi öyle yüce peygamber
Toguyor anıñ için şems ü kamer
127. Uzadup şefkat-ile şanlı yedi
İdiyor düşmüşe luḫ u mededi
128. Virelim rûḫ-ı resüle şalavāt
Bulalım ‘izz-i Ḥudā’da derecāt
129. Yüce rütbeyle şefā‘at kānı
İdecek ümmetine iḫsānı
130. O risālet derecātında refi‘
Olacak ümmete maḫşerde şefi‘
131. Aña virdi yüce Allāh’ı maḫām
Daha dünyāda iken virdi selām³²⁹

s.40

132. Heme ān eyleyeyim³³⁰ rûḫı şād
O da elbet bizi eyler irşād
133. Bu resüldür sebab-i ḫalk-ı kevn
Bu resüldür bize sultān-ı ‘avn
134. Bu nebimiz yine³³¹ bir şems-i münir

³²⁹ Bu mısranın altına sonradan farklı bir mürekkeple mısra iptal edilmeksizin “Yüce ‘arşında ider Ḥaḫla kelām” mısraı yazılmıştır. Her iki mısra da şiiriyet bakımından beyte uygun olsa da ilk yazılan mısra çalışmaya esas alınmış, sonraki yazılan ise aparatta belirtilmiştir.

³³⁰ “Heme ān eyleyeyim” ibaresi, “O selāmla idelim” ibaresinin üstü çizilip iptal edilerek üzerine yazılmıştır.

³³¹ “Bu nebimiz yine” ibaresinin farklı bir zamanda kırmızı mürekkeple altı çizilip yanına ibare iptal edilmeksizin “Yā Resül’ allāh” yazılmışsa da vezin bakımından ilk yazılan ibare daha uygun olduğu için çalışmaya o esas alınmıştır.

İşidir 'ālem-i kıli o emīr

135. Sebeb-i halk-ı semavāt u zemīn
Olacak ümmete her yirde mu'ın
136. Aña ümmet olalım dir Mūsā
Bu emelde idi zīrā 'Īsā
137. Anı her kim seve olmaz maḥrūm
Bu huşūs ehl-i dile hep ma'lūm
138. Gelelim pek yüce bir şeyḥe yine
O nebī idi delīl ḥaḳ-ı dīne
139. Sebeb-i rü'yet-i nūr-ı zātı
O Muḥammed o Ḥudā mir'āti
140. Görinür nūr-ı İlāhī andan
Alıyor nūrını lā-mekāndan
141. Bu maḳāmı ne ḳadar yüksekdir
İşi hīç olmadığı bī-şekdir
142. Aña 'āşık aña ma'şūk Allāh
Ne yüce aña nebiyy-i āgāh
143. İrilir anıñ ile Mevlā'ya
İrilir mertebe-i 'ulyāya
144. Gelelim Şeyḥ 'Alī'yi yāde yine
O zamānında mu'īndi dīne

145. Yüce ‘Abdu’l-kādir’e mensübdü bu er³³²
Anı itmiş idi çünkü rehber
146. Baña gösterdi kerāmet her gün
Ola ‘izzetle Hudā’ya maqrūn
147. Ğama düşdükce beni şād itdi
Bu harāb gönlimi ābād itdi
148. O bugün cennet içinde şāhdır
Anı şāh eyleyenı Allāh’dır
149. Ne kadar hoş idi her vaşfiyla
Bunı da ‘arz ideyim aşlıyla
150. Yüce dil gülşeniniñ pertevini
Uyarup nūr idiyor dil evini
151. Hani dünyādaki ol sevgili gül
Hani şimdi o İlāhī bülbül
152. Nerede şimdi ‘aceb şeyh-i kerem
O fakır sābir idi buldı ni’am
153. Ölümüñ her cāna ālāmı ağır
Şaķın olma bunı tuymaķda sağır
154. Anı bir Ermeni itmişdi şehīd
Bu yüce rütbe ile oldu ferīd
155. Bu şehādetini on yıl evvel

---

³³² Mısranın vezni kusurludur.

Baňa aňlatdı kerāmetle güzel

156. Gelecek çünkü ölüm bizlere de
Bağalım kabre giden izlere de

157. Alalım ‘ibreti anlardan biz
İdelim zevk ü şafāya perhīz

158. Ölüyorken tıyılır zıkr sesi
Alıyor Hağ diyerek şoñ nefesi

159. Atıyorken bu cihānda kadem
Buluvirdi o niyetle ‘ademi

s.42

160. ‘Ademiñ şanma ki yokdur girişi
Çürüyor hepsi kemikle derisi

161. Olamaz rûh-ı nezīhe ‘adem
Atıyor cennet-i ā’lāda kadem

162. Bu fenādan çekivirmişdi eli
Yüce pertev ile tölmuşdi dili³³³

163. Yalınız rûh ile seyrān iderek
Yüce bülbül gibi tayrān iderek

164. İrişince o erenler demine
Em alur yarasınıñ merhemine

165. Olıyor çünkü o Dört Yol’da şehīd

³³³ “Yüce pertev ile tölmuşdi” ibaresi “Yüce bir ‘aşk ile sermestdi” ibaresinin üzerine sonradan yazılmıştır.

Gömilür Çardağ'a ol şeyh-ı ferīd

166. Ki anıñ raħm ideni Rab-i Raħīm
Gelemez kabrine şeytān-ı racīm

167. İderim ğıbtā o şeyhi görene
Bu şehīd irdi o bezm-i erene

168. Oқurum zātına çok fātiħa ben
İderim rūhımı anıñ ile şen

169. O benim şeyhim idi āh o benim
Ben ölünce o keserdi kefenim

170. O çabuқ tavranaraқ giydi kefen
Uçaraқ itdi cinānı mesken

171. Baña terk eyleyerek mātemini
Bıraқup ğitdi keder 'ālemini

172. Yumuyordı gözini fānīde
Alıyor zevki bugün bāķīde

173. Bu ölenler gidiyor āhirete
Gidiyor Hālīķ'a misāfirete

s.43

174. *İrci* 'ı³³⁴ emrine itā'at ile
Giriyor cennete selāmet ile

175. Aña irmişdi Hūdā'nın keremi

³³⁴ Fecc Sûresi 28. Ayetten kısmî iktibas.

Bitirüp gitdi o her bir elemi

176. Olacak bu tenimiz çünkü türâb
İdelim zıkr ile tahşîl-i şevâb

177. Emeli terk idelim fânîde
İdelim ni‘metine bâkîde

178. Bu cihânda dilemezdi sevine?³³⁵
Girecek şân ile firdevs evine³³⁶

179. O velîler ile olmuş idi eş
O benim gönülüne toğdırdı güneş

180. Bu güneş rāh-ı hidāyet güneşi
O güneşle söniyor gam āteşi

181. Sözi olmuşdı şafālî cevher
Bırakır mıydı gönüllerde keder

182. Beni nuşhuyla idüp rāha qarîb
Gitti gam geldi [o] zevk-i ‘acîb

183. Ben ölürken sağ olaydı o velî
Dir idim vir bâna luţfuñla eli

184. Olayım zātıñna hıdmetle mürîd
Sen idiñ böyle kerāmetle ferîd

185. Nerede şeyh diyerek eyleme āh
O bugün hādîm-i Hābîba’llāh

³³⁵ Emin olamadığımız bu ibarenin imlası şöyledir:

³³⁶ Bu mısranın aynısı sonradan derkenara tekrardan yazılmıştır.

186. Demi āsūde giçer bil ki anıñ
Dostıdır çünki Resūla'llāh'ıñ

187. Aña bir fātiha biñlerce ricā
İderim şefkatini istid'ā

188. Şanasın uçdı o rūh bülbüli āh
Anı irdirdi murāda Allāh

189. Yüce rūhunda uyandı çerāğı
Yürisin nūrlar içinde ayağı

s.44

-16-

Şā'ir Nābī-i Merhūmuñ Şu Beytine Hayrānım

Fe'ilātün/fe'ilātün/fe'ilün³³⁷

1. 'Azm ider göklere mānende-i peyk
Nefes-i gulgule-nāk-i "lebbeyk"

-17-

Kebīr Bir Şā'iriñ³³⁸

Fe'ilātün/fe'ilātün/fe'ilātün/fe'ilün

1. Ey gubār-ı kademıñ 'arş-ı berīn başına tāc
Şeref-i zātıña ednā-yı merātib Mi'rāc

-18-

Fe'ilātün/fe'ilātün/fe'ilātün/fe'ilün

1. Āfitāba baqamam hātırıma yār gelür
Māha noqşān irer o gice ki dildār gelür³³⁹

³³⁷ Bu beyit Nābī'nin "Hayriyye" adlı nasihatnâme türündeki mesnevisinde yer almaktadır.

³³⁸ Bu beyit Fuzūlî'nin divanında yer alan 47. gazelin matla beytidir.

³³⁹ Bu beyit Şükrü Bey adında Osmanlı'nın son döneminde yaşayan bir aydına aittir. Ayrıntılı bilgi için bk.; "Sahbā-yı Mükerrrem (İnceleme-Metin)" İnönü Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, 2019, Malatya.

-19-

Müstef‘ilün/fe‘ülün/müstef‘ilün/fe‘ülün

1. Bir gonce gibi yanaqlarıñ görünmez oldı
Cevriñle³⁴⁰ sürür u gam baña bilinmez oldı

Rüşdî

-20-

Mef‘ülü/mefā‘ilün/mef‘ülü/mefā‘ilün³⁴¹

1. Cānāna didim seniñ yüzüñde gül mi açdı
Gül-rüyı kızardı āh³⁴² hemān utandı kaçdı

-21-

Mefā‘ilün/mefā‘ilün/mefā‘ilün/mefā‘ilün

1. Bugün bir āteşe düşdüm dil ü tenimde bir mātem
Çıkmaz bu caħīm zarar içinden āh nedir bilmem
2. Şaķın unutma bir sākī-i mevtā var ki fāniniñ
Amān bilmez hücüm eyler saña nüş itdirir bir sem
3. Yaman bir kudrete mālİK olan şāh-ı cihāngirān
Tayanmaz şır mūşa olsa da kudretde bir Rüstem

s.45

-22-

Fe‘ilātün/fe‘ilātün/fe‘ilātün/fe‘ilün

1. Bu miħen-hānede var mı ‘acabā bir rāħat
Şehine derd-i hükümet ü gedāya zillet
Yaşıyorken gam-ı ‘ālem ölüyorken firķat
Bu ne hāldir diye Hāk’ dan sorılır mı hikmet

³⁴⁰ “Cevriñle” ibaresinin üzerine sonradan kırmızı mürekkeple ve ayrıç içinde “Hüsünüñle” ibaresi yazılmıştır.

³⁴¹ Bu aruz kalıbının kullanımı problemlidir.

³⁴² “kızardı āh” ibaresinin üzerine sonradan kırmızı mürekkeple ve ayrıç içinde “kızır dīde” ibaresi yazılmıştır.

Yazıyor alnımıza böyle hükümdâr kader
Çekecek bu elem-i 'âlemi elbet beşer

2. Eleme tākati varsa çekeçursun âdem
Yazı ğam her kışı ğam gündüzi hem leylesi ğam
Kime bir zerre meserret gelivirse bir dem
Anı ta'ķīb idecekdir nice dürlü mâtem
Yazıyor alnımıza böyle hükümdâr kader
Kedere şabr idene var yüce bir devlet-i ser

3. Kimi pīride sefâlet çekiyor hem bī-kes
Utanup kimseye itmez kerem eyle diye ses
Şadaķayla o faķīre yoğise feryād-res
Aña 'uķbāda Hudāsı virecekdir firdevs
Yazıyor alnımıza böyle hükümdâr kader
Kulına Hālīķ'ı eyler yüce me'vāyı maķar

4. O la'īn şeytān ile nefsine kim olsa ıraĝ
Bu sevādında giçüp ölse o er pāk-dimāĝ
Ölümünde yaķılur maķberine nūrlı çerāĝ
Ulu maķşerde şıķılmaz virilür hāl-i ferāĝ
Yazıyor alnımıza böyle hükümdâr kader
Bulacaķ cenneti kul nefsine şabr itse eger

5. Uyanup vaķt-i seherde yöniñi Hāķķ'a çevir
Var ise servetiñ elde azını Hāķ yola vir

s.46

Bu hayırlı şadaķayla yüce maķşüdiña ir
Daha her ne diliyorsañ virecek Rab-i Kādīr
Yazıyor alnımıza böyle hükümdâr kader
Şadaķayla idilür cennet-i a'lāya sefer

6. Ulu peygamberiñi bil saña dünyāda mu‘in
O cinānda idecekdir seni Mevlā’ya yakın
Yolına toğrı gidüp egri yola gitme şaşın
Şeref-i şer‘ini pertev gibi gögsüñde taşın
Yazıyor alnımıza böyle hükümdār kader
Bu yüce dīn³⁴³ seni elbet çıkarır ‘arşa kadar
7. Bize yardım idiyor bak şerefiyle o nebī
Aña yalvar ki gönülden gidere her kerbi
Ulu Mevlā’ña niyāz it ki o ‘afvıñ sebebi
O zamān haşıl olur böyle kuluñ her talebi
Yazıyor alnımıza böyle hükümdār kader
O kuli³⁴⁴ cennet içinde yüce maqşūda irer
8. Muḥammed nebī pek çok seviyor Allāh’ı
Bize şāfi‘ kılıyor bak o tecellīgāhı
Bu za‘īf ümmete melce’ o yüce dergāhı
O nebī nūr-ı İlāhī vü nebīler şāhı
Yazıyor alnımıza böyle hükümdār kader
Şıklıan ümmetine yardım ider peygamber

s.47³⁴⁵

9. Buyurur Ḥaḳ a ḥabībim saña dergāhım açık
Bakıñız bu ne şerefdir buyur ‘arşıma çık
Yüce lāhūtuma ancak seni gördüm lāyık
Seni kıldım o kadar dostlarıma ben fā’ik
Yazıyor alnımıza böyle hükümdar kader
O ḥabībim içirir böyle kula hoş kevşer³⁴⁶

³⁴³ “dīn” ibaresi, “dil” ibaresinin üstü çizilip iptal edilerek üzerine yazılmıştır.

³⁴⁴ “O kuli” ibaresi, “bu kuli” ibaresinin üstü çizilip iptal edilerek üzerine yazılmıştır.

³⁴⁵ Bu sayfanın sol alt derkenarında “Girisi diğer saḫifede” ibaresi yer almaktadır. Bu derkenar çıkması bize Külliyyāt’ın 31-43 sayfaları arasında yer alan menākıb-nâmenin 48. sayfadan tekrar devam ettiğini işaret etmektedir.

³⁴⁶ Bu mısra, “Bu ḥabībim için itdim kula firdevsi hāzır” mısranın üstü çizilip iptal edilerek üzerine yazılmıştır.

10. İdelim emrini ifā o nebī keremiñ
Yolına cānı fedā idelim muhteremiñ
Heme yüzler sürelim hākine şāh-ı hāremiñ
Öpelim başdığı toprağını³⁴⁷ ‘ālī himemiñ
Yazıyor alnımıza böyle hükümdār kader
Açacak bāb-ı cinānı bu cigerim³⁴⁸ server
11. Ulu Allāh’ıña imānıñı tutduñsa kavī
Yine her yirde mu‘iniñ ulu Allāh’la nebī
Işıdır kabriñi bir nūr o nebīden mervī
Yaşamaz bil seni artık o caħimiñ ‘alevi
Yazıyor alnımıza böyle hükümdār kader
Viremem böyle kula maķber ü maķşerde keder
12. Bedeniñ nūr gibi oldu yaķamaz nār-ı caħim
Bu güzel dīn ile sevdi seni ol Rab-i Raħim
Saña her demde mu‘in çünki o maħbūb-ı Kerim
Kerem-i Haķ ile bulduñ yüce bir dār-ı na‘im
Yazıyor alnımıza böyle hükümdār kader
Toğacak böyle kuluñ göñli derūnında kamer
13. Ne diyorsun yine **Rüşdī** saña lāzım mı şī‘r
Şalavāt it o nebīye hem idüp Haķķ’ı zikr
İdesin zikriñ içinde ulu Mevlā’yı fikr
Bu güzel hālet ile it yüce Allāh’a şükr
Yazıyor alnımıza böyle hükümdār kader
İrecek zikr ile kullar yüce lāhūta kadar

s.48

³⁴⁷ “başdığı toprağını” ibaresi mısradaki üstü çizilip iptal edilen okunmaz haldeki ibarenin üzerine yazılmıştır.

³⁴⁸ Bu ibare mısradaki üstü çizilip iptal edilen kelimenin altına sonradan yazılmıştır.

Fe ‘ilātün/fe ‘ilātün/fe ‘ilün³⁴⁹

190. Hani dostum hani bir aḥbābım
Bu kederle yine ben bī-tābım

191. Atayım gūşe-i ḥüzne postı
Olayım şānlı resülün dostı

192. Öpeyim nūr elini ḥürmet ile
O virir derde şifā şefkat ile

193. Bu kuşurla ne dilersin **Rüşdī**
O şehe çünki şefā‘ at düşdi

194. Kim olursa o resüle vāşıl
Olur elbette murādı ḥāşıl³⁵⁰

195. İftirā eyleme şāh-ı dīne
O resüle vü o muḥyi’ d-dīn’e

196. Daḥl ideniñ yiri nār oldı
Bir büyük derde giriftār oldı

197. Çü odur³⁵¹ şāh-ı rusül ü nebī
‘İzzet ü³⁵² devletünün hep sebebi

-23-

Fā ‘ilātün/fā ‘ilātün/fā ‘ilātün/fā ‘ilün

1. ‘Aşq bir pertevdir anı gizlemek mümkün degil
İftihār it anı söndürmek de hīç mümkün degil

³⁴⁹ 190-197 beyitler menâkıb-nâmenin devamı olarak bu sayfaya yazılmıştır.

³⁵⁰ Bu beytin altına bölüm sonunu simgelemek amacıyla mim harfi yazılmıştır.

³⁵¹ “Çü odur” ibaresi “Belki odur” ibaresinin üstü çizilip iptal edilerek üzerine yazılmıştır.

³⁵² “‘İzzet ü” ibaresi, “çünkü o derd” ibaresinin üstü çizilip iptal edilerek üzerine yazılmıştır.

-24-

Mefā 'ilün/mefā 'ilün/fe'ülün

1. Biri bī-kes ġarīb iħtiyār ola
Bu yüz egüp gider kederle yola
2. Bu ādemiñ olur mı hīç mu 'īni
Aña mu 'īn yine Allāh'ı ola

s.49

-25-

Fe 'ilātün/fe 'ilātün/fe 'ilātün/fe 'ilün

1. Cāniñi almağa gelse melek'ül-mevt seniñ
Ezilir heybeti altında o bī-çāre teniñ
Kesilür soñ nefesiñ çıkdığı anda kefeniñ
Akıdırsın o zamān göz yaşını 'ā'ileniñ
*Ķul ölürken acıyup Ĥālķıdır anı seven
Gelivirsin o melek sen yine Allāh'a güven*
2. O la'īn şeytāna tıtdırma ölürken deheniñ
Çır u çıplağ kalacağsın soyulur pīreheniñ
O seniñ soñ nefesiñde olamaz 'avn ideniñ
Uçarağ gitdi güzel rūħ yalıñız kaldı teniñ
*Ķul ölürken acıyup Ĥālķıdır anı seven
Gelivirsin o melek sen yine Allāh'a güven*
3. Yakacağ Ĥālķ'ını bilmeyeni nār-ı caħīm
Bu cihān nārına beñzetme ki ol nār-ı elīm
Köhnede 'afvına yalvar ki o Ġaffār [u] Raħīm
Meded itse kerem itse odur Allāhu Ĥalīm
*Ķul ölürken acıyup Ĥālķıdır anı seven
Gelivirsin o melek sen yine Allāh'a güven*
4. İdesin ĥürmeti dā'im yüce peygamberiñe

Gice gündüz şalavât vir bu ulu serveriñe

s.50

Bu tarîkle irişirsin o kerem-perveriñe
Virecek tâc-ı şeref-dârı bu yüksek seriñe
Ķul ölürlen acıyup Ħâlîķıdır anı seven
Gelivirsin o melek sen yine Allāh'a güven

5. Muħammed'ini ta'zîm iderek Raħmān'ı
Şağ iken 'arşa çıkardı o güzel ĥakānı
Yine lâhūtı içinde o nezîh cānānı
Bize her demde şefti' dir bu şefā'at kānı
Ķul ölürlen acıyup Ħâlîķıdır anı seven
Gelivirsin o melek sen yine Allāh'a güven
6. Hani var mı bu maķāma irişen peyğamber
Bütün ervāħa Ħudā'sı anı kıldı cevher
O kadar mürsele zîrā budur işte server
O Raħîm'dir o Kerîm'dir o leĥāfet-perver
Ķul ölürlen acıyup Ħâlîķıdır anı seven
Gelivirsin o melek sen yine Allāh'a güven
7. Uyanık tur şalavât vir giceler tâ-be-şabāħ
Bulasın 'ālem-i fānide de zikriñle felāħ³⁵³
O zamān yardım iderler saña tekmîl-i ervāħ
Alasın cennet içinde ne laĥîf³⁵⁴ bûy-ı riyāħ
Ķul ölürlen acıyup Ħâlîķıdır anı seven
Gelivirsin o melek sen yine Allāh'a güven

s.51

³⁵³ Bu mısra, "İresin nezdi İlāhî'ye bu zikriñle ferāħ" mısramın üstü çizilip iptal edilerek üzerine yazılmıştır.

³⁵⁴ "ne laĥîf" ibaresi "lutfuñla" ibaresinin üstü çizilip iptal edilerek üzerine yazılmıştır.

8. Bu Muḥammed yüce ḥilkatle esāsen aḥsen
Görüyor cümle melekler de anı müstaḥsen³⁵⁵
Buluyor dil o selāmıyla ziyā-yı rüşen
Şalavātle geçiyor yıl gibi şırātı geçen
Ḳul ölürken acıyup Ḥālḫıdır anı seven
Gelivirsin o melek sen yine Allāh'a güven
9. Virecek Rab-i Kerīm mü'mine cennetde yiri
O yüce 'āleme şāh eyleyecek öyle eri
Olamaz 'ālem-i a'lāda anıñ bir kederi
Virilir ḥūr ile vildān bu da dīnin eḡeri
Ḳul ölürken acıyup Ḥālḫıdır anı seven
Gelivirsin o melek sen yine Allāh'a güven
10. Düşemez 'ārif olan kes bu nefisle hevese
Girecek Ḥālḫ'a t̄a'atle yüce firdevse
İrişir 'izzet içinde İlāhı o sese
Ne güzeldir dil ü dīdeñ o Ḥudā'yı görse
Ḳul ölürken acıyup Ḥālḫıdır anı seven
Gelivirsin o melek sen yine Allāh'a güven
11. Yine var dīn eriniñ ḥarbde şehādet emeli
O civān-merdlere 'avn itmede Rab-i ezeli

s.52

Oluyor çünkü şehīdān yüce rütbeyle velī
Uludur mertebesi şīr-i Ḥudā mişl-i 'Alī
Ḳul ölürken acıyup Ḥālḫıdır anı seven
Gelivirsin o melek sen yine Allāh'a güven

12. Bakıñız **Rüşd**-i nā-çize ki gamsız mıdır o

³⁵⁵ Bu mısranın üzerinde kafiyesi farklı olan bir mısra yer almaktadır.
“Yücelikte aña beñzer bulunur mı bir kes”

Ġamı pek çoksa faķať derdine yok mı dārũ
Güvenüp dir ki mu‘īnim yüce Ĥaķ’dır yā hũ
İçirir ĥavz-ı ledünden aña Ĥaķ ĥoş bir Őu³⁵⁶
Ķul ölürlen acıyup Ĥālıķıdır anı seven
Gelivirsin o melek sen yine Allāh’a güven

13. Ne diyorsun ki a **RüŐdī** emeliñ cennet mi
Bu miĥen-ĥānede ķurtulmadıĥıñ miĥnet mi
Seni böyle düşüren her kedere firķat mi
Ne ĥarīb ĥālet-i sevdā emeliñ ru’yet mi
Ķul ölürlen acıyup Ĥālıķıdır anı seven
Gelivirsin o melek sen yine Allāh’a güven

-26-

Mef‘ ũlü/mefā ‘īlü/mefā ‘īlü/fe ‘ ũlün

1. Bir ‘ācize kim yardım ider dinse Allāh
Lā-ĥavle ve lā-ķuvvete illā bi ‘llāh³⁵⁷

s.53

-27³⁵⁸-

Mef‘ ũlü/mefā ‘īlü/mefā ‘īlü/fe ‘ ũlün³⁵⁹

1. Bir bezm-i ledünne gir de gör o āb-ı feyzi
Nüş eyle Őafā-yı³⁶⁰ ‘aşķ ile Őarāb-ı feyzi
Sermest kılar iĥenleri o nāb-ı feyzi
Gör ‘ulvi cihān iĥinde³⁶¹ āfītāb-ı feyzi
Ķim itse muĥabbeti resũl-ı Ķibriyā’ya
Elbette irer o zāt³⁶² bu bezm-i MuŐafā’ya

³⁵⁶ “aña Ĥaķ ĥoş bir su” ibaresi, “O nebī ĥünkü ulu” ibaresinin ũstü ĥizilip iptal edilerek altına yazılmıştır.

³⁵⁷ “Allahtan başka ĥiĥbir güc yoktur.” Kehf Sũresi 39. Ayetten kısmi iktibas.

³⁵⁸ Şiirin saĥ ũst tarafına “yazıldı” ibaresi not edilmiştir.

³⁵⁹ Bu aruz kalıbının kullanımı problemlidir.

³⁶⁰ “Őafā-yı” ibaresi “a RüŐdī” ibaresinin ũstü ĥizilip iptal edilerek ũzerine yazılmıştır.

³⁶¹ “cihān iĥinde” ibaresi, “cihanda sen de “ ibaresinin ũstü ĥizilip iptal edilerek ũzerine yazılmıştır.

³⁶² “o zāt” ibaresi “o ķul” ibaresinin ũstü ĥizilip iptal edilerek ũzerine yazılmıştır.

2. Sulţān-ı rusūl odur ki ōñ zamān nebīsī
Allāhu Kerīm'iniñ o lā-mekān enīsī
Demler uyarān odur³⁶³ cihān-ı cān re'īsī
Dīn erbābınıñ odur ziyā-feşān velīsī
Kim itse muḥabbeti resūl-i Kibriyā'ya
*Bī-şübhe irer bu kul o bezm-i a 'lāya*³⁶⁴
3. Ol bezmi gören hemān ƙalırımış öyle ḥayrān
O lā-mekān-ı ƙudretde ulu Allāh'a cānān
Ol şāh-ı kerem elindedir 'aṭā vü iḥsān
Her kim ki seve bu şāhı anı sevdi Raḥmān
Kim itse muḥabbeti resūl-i Kibriyā'ya
*Bī-şübhe irer bu kul şafālı ol ziyāya*³⁶⁵
- s.54
4. Ey dil nedir³⁶⁶ seniñ bu yolda āh u zārīñ
Ƙurbānı olur iken rehinde gül'izārīñ
Uğrunda cānım fedā olaydı³⁶⁷ şehriyārīñ
Dirlerdi ne yüce baḥtı var bu iḥtiyārīñ
Kim itse muḥabbeti resūl-i Kibriyā'ya
*Bī-şübhe irer bu kul cenāb-ı Muştāfā'ya*³⁶⁸
5. 'Ālemde devā-yı dil 'ināyeti bu şāhdan
Kim itse deḥāleti şifā bu pādīşāhdan
Sönmüş dili nūr ider şafālı bir nigāhdan
Ey **Rüşdī** ara devāñı bu 'ulüvv cāhdan

³⁶³ “odur” ibaresi, “bu ki” ibaresinin üstü çizilip iptal edilerek üzerine yazılmıştır.

³⁶⁴ “a 'lāya” ibaresi, “Muştāfā'ya” ibaresinin üstü çizilip iptal edilerek üzerine yazılmıştır.

³⁶⁵ “şafālı ol ziyāya” ibaresi, “bezm-i Muştāfā'ya” ibaresinin üstü çizilip iptal edilerek üzerine yazılmıştır.

³⁶⁶ “dil nedir” ibaresi, “Rüşdī niçün” ibaresinin üstü çizilip iptal edilerek üzerine yazılmıştır. “Dil” ibaresinin üzerine sonradan kırmızı mürekkeple “göñlüm” ibaresi yazılmışsa da vezne daha uygun olduğu için çalışmaya o ibare esas alınmıştır.

³⁶⁷ “Uğrunda cānım fedā olaydı” ibaresi, “Baƙsaydı saña bir luṭf ile o” ibaresinin üstü çizilip iptal edilerek üzerine yazılmıştır.

³⁶⁸ “cenāb-ı Muştāfā'ya” ibaresi, “o bezm-i Muştāfā'ya” ibaresinin üstü çizilip iptal edilerek yanına yazılmıştır.

*Kim itse muḥabbeti resūl-i Kibriyā'ya
Bī-şübhe irer bu kul o bezm-i Muştāfā'ya*³⁶⁹

6. Cānān-ı İlāh idi rusūlüñ oldı şāhı
Gördükde rusūl-i Ƙuds' de böyle pādişāhı

s.55

Yükseldi o gice rusūlüñ şereflī³⁷⁰ cāhı
Lāhūt-ı 'alāda³⁷¹ çün çözildi taḥtgāhı³⁷²
*Kim itse muḥabbeti resūl-i Kibriyā'ya
Bī-şübhe irer bu kul o bezm-i Muştāfā'ya*

7. Kim görse o uyku 'āleminde Muştāfā'yı
Bir böyle gönül bulur o ma'nevi şafāyı
Göstermeye mi saña o bī-naẓīr Ḥudā'yı
Dünyāda iken gören cemāl-i Kibriyā'yı
*Kim itse muḥabbeti resūl-i Kibriyā'ya
Bī-şübhe irer bu kul o bezm-i Muştāfā'ya*

8. Taḫşīrle gidilmez bu yola ben emīnim
'İşyānda devām iderisem caḥīm zemīnim
Bī-şübhe murāda irdirirler ehl-i dīnim
Rüşdī'yi uyar seḥerde ey dil-i enīnim
*Kim itse muḥabbeti resūl-i Kibriyā'ya
Bī-şübhe irer bu kul o bezm-i Muştāfā'ya*

³⁶⁹ “o bezm-i Muştāfā'ya” ibaresinin altına sonradan farklı bir mürekkeple ibare iptal edilmeksizin “‘atā' -i muḫtedāya” ibaresi yazılmışsa da müseddesin her bendinin son mısrasında genelde ilk yazılan ibare olduğu için o esas alınmıştır.

³⁷⁰ “o gice rusūlüñ şereflī” ibaresinin üzerine sonradan farklı bir mürekkeple “nebīleriñ irince çünki” ibaresi yazılmışsa da anlam bakımından ilk yazılan ibare daha uygun olduğu için çalışmaya o esas alınmıştır.

³⁷¹ “‘alāda” ibaresi, “şerefdē” ibaresinin üzerine sonradan ibare iptal edilmeksizin yazılmıştır. Gerek vezin gerek anlam bakımından her iki ibare de mısrada kullanılabilir haldedir. Müellif muhtemelen okuyucunun zevk ve beğenisine bırakmıştır.

³⁷² Bu mısra “Ƙurdırdı Ḥudā'sı çünki 'arşda taḥtgāhı” mısranın üstü çizilip iptal edilerek üzerine yazılmıştır.

s.56

-28-

Mefā 'ilün/mefā 'ilün/mefā 'ilün/mefā 'ilün

1. Mişāliñ şanki bir aydır cemāliñ andan enverdir
Beşersin yā Resūla'llāh kemāliñ andan ekşerdir
2. Eyā 'aşq u muhabbet bā'ışı şems-i cihān-ārā
Seniñ rüh-ı revān-ı aqdesiñ ervāha cevherdir
3. Toğar ol nūr-ı 'aşkıñ pāk gönüllerde seher vaqti
O nūra cān virenler ma'nevī pervānelerdendir
4. Vücūduñ kā'inātiñ halkına bādī iken ey şāh
Seniñ nūruñla pür-nūr olmayan 'ālemde kimlerdir
5. Bu nūr-ı dīni senden iktibās itdik ki mes'ūduz
Bu ni'metden haberdār olmayan bigānelerdendir
6. Fu'ādiñ 'arş-ı Mevlā'dır sa'ādetde nazīriñ yok
Ki nāmıñ fahr-ı 'ālem her hadīşiñ dilde kevşerdir
7. Çıķup ta 'arş-ı a'lāya irişdiñ zāt-ı Mevlā'ya
Hudā'yı sađlıđıñda gördiđüñ bir emr-i eşherdir
8. Tefavvukla irüp ol devlete pek bahtiyār olduñ
Saña 'ālem benī ādem melekler hep musahħardır

s.57

9. Bu yüksek pāyeler mevcūd iken sende a sultānım
Niyāziñ 'izz-i Mevlā'da kabūl olmaķ muķadderdir
10. Maķām-ı 'izzetiñden hep şefā'at gözlüyor ümmet

Şefî‘-i ‘âlem olduğıñ bütün cihānda³⁷³ aẓhardır

11. Bize rahmet dilerseñ luţf idüp Allāhu‘r-rahmden
Belā şübhe bize her devlet-i ‘uzmā müyesserdir
12. Seniñ dergāhıña hıdmet iden Cibrīl ü Mīkā‘īl
Bunuñçün her nebīden mevki‘iñ a‘lā vü pertevdir
13. Zelīl vaqtinde el tutmağ seniñ şān-ı şeref-dārıñ
‘Avn kıl yā Resūla‘llāh bu ümmet pek mükedderdir
14. Saña Hāğ’dan selām olsun diye ümmet selām eyler
Seniñ bir tek selāmıñ ümmetiñ göñlünde zīverdir
15. Keremkār şāhımız sensin delīl-i ‘afv u ğufrānsın
Seni bu ümmete şāfi‘ kılan Allāhu Ekber’dır
16. ‘Adū belki³⁷⁴ müheyyādır hücūma yā Resūla‘llāh
Eger yardım iderseñ³⁷⁵ ümmetiñ bī-şekk³⁷⁶ muẓafferdir
17. Bi-‘avni‘l-lāh bu mülküñ hıfzına ğayret iden ‘asker
‘Adūya karşı arslan heybetiyle hep seferberdir³⁷⁷

s.58

³⁷³ “bütün cihānda” ibaresi, “ay gibi” ibaresinin üstü çizilip iptal edilerek altına yazılmıştır. Ayrıca mısradaki “ay gibi” ibaresi iptal edildikten sonra ayrıç içinde “güneşden” ibaresi yazılmışsa da “bütün cihānda” ibaresi anlam bakımından daha uygun olduğı için çalışmaya o esas alınmıştır.

³⁷⁴ “belki” ibaresi, “çün” ibaresinin üstü çizilip iptal edilerek üzerine yazılmıştır.

³⁷⁵ “Eger yardım iderseñ” ibaresi, “Seniñ ‘avniñ olunca” ibaresinin üstü çizilip iptal edilerek üzerine yazılmıştır.

³⁷⁶ Bī-şekk” ibaresi, “elbet” ibaresinin üstü çizilip iptal edilerek üzerine yazılmıştır.

³⁷⁷ Sayfanın en alt kısmında yer alan bu beyit, muhtemelen farklı bir zamanda farklı bir mürekkeple bir sonraki sayfanın üst kısmındaki üstü çizilerek iptal edilen beytin yerine tekrardan yazılmıştır. Lafzen bazı ibarelerin benzerliğı neticesinde bu kaniya varılmıştır. Diğer sayfadaki iptal edilen beyit ise şöyledir:

Bu aç kalan çocuklarıñ babası yā Resūla‘llāh
‘Adū-yı dīne karşı hāzır olmuş hep seferberdir

18. Ser-ā-ser nūr-ı şefkatle müzeyyendir dil-i pākiñ
Bunuñçün ümmete ‘avniñ yine bī-şekk³⁷⁸ muqarrerdir
19. Seni her dem dilinde yād iden bir ‘abd-ı nāçār ki
Kerem kııl yā Resūla’ llāh diyen **Rüşdī**-i kemterdir

-29-

Fā ‘ilātün/fā ‘ilātün/fā ‘ilün

1. Ey nazīri olmayan peygamberim
Ol Hudā haqqı-çün imdād [it] bize
2. Biz şu dil-hün hāle giriftār iken
‘Avniñi luṭf eyleyüp dād it bize
3. Ümmetiñ pek çok şıkıldı āh ile feryād ile
Ağlayup güldük deḥālet eyleriz zīrā size³⁷⁹

s.59

-30-

Mef‘ ülü/mefā ‘ilü/mefā ‘ilü/fe‘ ülün

1. ‘Aşkıñ ocağı yanmada bilmem ki nedir āh³⁸⁰
Altmış yedi yıldır yanıyor sönmedi eyvāh³⁸¹
2. ‘Aşkı didiler āteş-i sūzāna da beñzer
Ekdār mı diyim³⁸² yoksa aña zevk-i ser-ā-ser
3. Göñlümde yana çünki³⁸³ yanartağ gibi āteş

³⁷⁸ “yine bī-şekk” ibaresi, “bilirüz ki” ibaresinin üstü çizilip iptal edilerek üzerine yazılmıştır.

³⁷⁹ Bu beytin vezni Kıt’adaki diğer beyitlerden farklıdır. Kıt’a’nın vezni “fāilātün/fāilūtün/fā ‘ilün” iken bu beyit “fā ‘ilātün/fā ‘ilātün/fā ‘ilātün/fā ‘ilün” vezniyle yazılmıştır.

³⁸⁰ Bu beyitten önce sayfanın en üstüne sonradan farklı bir mürekeple bu beyit tekraren yazılmıştır. Ancak dağmık ve karalama şeklinde yazıldığı için beyit tamir edilemez haldedir. Dolayısıyla, normal metin alanında yer alan bu beyit çalışmamıza esas alınmıştır.

³⁸¹ “eyvāh” kelimesinin üzerine sonradan ayrıç içinde “billāh” yazılmıştır.

³⁸² diyim: diyeyim,N.

³⁸³ “yana çünki” ibaresi, “benim var” ibaresinin üstü çizilip iptal edilerek üzerine yazılmıştır.

Ba‘zen oluyor hālet-i nādīdesi dil-keş

4. Sevdā dinilen sem mi veya o dile dārū
‘Aşk her ne³⁸⁴ ise yandıracak anı güzel-rū
5. Rū gül mi ‘aceb lāle mi sünbül mi nedir bu
Gülşendeki güllerde de yok böyle³⁸⁵ laṭīf bū
6. Bilmez gül-ile nāmına virdim idi lāle
‘Uşşāk dir imiş cānāndaki ḥüsn ü cemāle
7. Bir yār görerek uykuda biñ zevkle³⁸⁶ yandım³⁸⁷
Uyku giderek geldi (.-.)³⁸⁸ ne kazandım³⁸⁹
8. Firkat dinilen zulmete beñzer ki yamandır
Gūyā o cehennemde giçen derdli zamandır
9. **Rüşdī** arama gitdi uçup ‘arşa o cānān³⁹⁰
Giç nefsi le‘îmden bulasın ru‘yete imkân³⁹¹

-31-

Mef‘ülü/mefā‘ilün/fe‘ülün

³⁸⁴ “her ne” ibaresi mısradaki üstü çizilip iptal edilen okunmaz haldeki ibarenin üzerine yazılmıştır.

³⁸⁵ “yok böyle” ibaresi, “yoğdur bu” ibaresinin üstüne farklı bir mürekkeple, farklı bir zamanda ilk yazılan ibare iptal edilmeksizin yazılmıştır. Anlam bakımından daha uygun olduğı için bu ibare esas alınmıştır.

³⁸⁶ “biñ zevkle” ibaresinin üzerine sonradan farklı bir mürekkeple ibare iptal edilmeksizin “ol ḥüsnüne” ibaresi yazılmışsa da anlam bakımından ilk yazılan ibare daha uygun olduğı için çalışmaya o esas alınmıştır.

³⁸⁷ “yandım” ibaresi, “yandık” ibaresinin üstü çizilip iptal edilerek üzerine yazılmıştır.

³⁸⁸ Bu kelime okunamamıştır.

³⁸⁹ “kazandım” ibaresi, “karanlık” ibaresinin üstü çizilip iptal edilerek yanına yazılmıştır. Sonrasında ise “kazandım” ibaresinin üzerine farklı bir mürekkeple ibare iptal edilmeksizin “kazandık” ibaresi yazılmışsa da redif bakımından “kazandım” ibaresi daha uygun olduğı için çalışmaya o esas alınmıştır.

³⁹⁰ Bu mısra, “Rüşdī arama tā ‘arş-ı Hudāda o cānān” mısraının üstü çizilip iptal edilerek yanına yazılmıştır.

³⁹¹ Bu mısra, alt alta yazılmış üstü çizilerek iptal edilen şu iki mısraların altına yazılmıştır. İlk yazılıp iptal edilen mısra: ““Yok öyle cihānda anı görmemege imkân”, bu mısraının peşi sıra yazılıp iptal edilen 2 mısra:

“Yok anı ol fānide görmemege imkân”.

1. Yanmazsa gönüldeki sirâcın
Ol şâh-ı rûsul ola du‘âcın
2. Andan yüce yok hakîm-i hâzık
Yalvar aña kim³⁹² vire ‘ilâcın
3. Diller uyaran o şems-i ‘âlem
Müstevcib şevk ü ibtihâcın
4. **Rüşdî** yine yan vü ağla dâ‘im
Koysın başına eliyle tâcın

s.60

-32-

Mef‘ülü/mefâ‘ilü/mefâ‘ilü/fe‘ülün³⁹³

1. Cânân gülünüñ batsa da tâ rûhuma hârı
Sönmez³⁹⁴ yine bu ‘aşk iliniñ³⁹⁵ şem³⁹⁶-i bahârı
2. Dil kılsa da bu zulmet-i firkat ile muzlim
Elbet görülür vaşl ile bir zevk-i nehârı
3. Hâk eyledi ‘aşk ehline ekdârı musallağ
Mağşûda irmekde ola şabr-şi‘ârı

-33-

Mef‘ülü/mefâ‘ilün/fe‘ülün³⁹⁷

1. Bildim ki seni Hudâ-yı muṭlağ
Her bir kûluna Raḥîm ü eşfağ

³⁹² “Yalvar aña kim” ibaresi mısradaki üstü çizilip iptal edilen okunmaz haldeki kelimenin üzerine yazılmıştır.

³⁹³ Nazmın sağ üst tarafına kırmızı mürekkeple “yazıldı” ibaresi not edilmiştir.

³⁹⁴ “Sönmez” ibaresi, “şolmaz” ibaresinin üstü çizilip iptal edilerek üzerine yazılmıştır.

³⁹⁵ “iliniñ” ibaresinin üzerine sonradan kırmızı mürekkeple ibare iptal edilmeksizin “gülünüñ” ibaresi yazılmıştır.

³⁹⁶ “şem” ibaresi, “dilde” ibaresinin üstü çizilip iptal edilerek üzerine yazılmıştır.

³⁹⁷ Şiirin sağ üst tarafına kırmızı mürekkeple “yazıldı” ibaresi not edilmiştir.

2. Çok yalvarırım ‘azābdayım ki
Ağlar tırırım kederle çünkü
3. Nefsiñ eline düşüp esīrim
Mağrūk hüzn-i bahır-ı kebīrim
4. Tahlīş buyur bu ‘abdı andan
Feryādımı tıy gönülde gamdan
5. Olsaydı kuluñ keremle mağfūr
Olmaz mı idi o demde sürūr
6. **Rüşdī** kuluñda sevāb me‘āsī³⁹⁸
Ġaffārına çün şıgındı ‘āşī

s.61

-34-

Mef‘ülü/mefā‘ilü/mefā‘ilü/fe‘ülün

1. Toğmışdı güzel³⁹⁹ Mekke’de bir māh-ı mu‘allā
Ol māhı bütün ‘āleme nūr eyledi Mevlā
2. Ol zāt-ı Muḥammed idi geldikde cihāna
Dīn şem‘asını yakmağa olmışdı bahāne
3. Kaldırdı zul(ü)m şeynini şimşīr-i telefle
Her kavm gelüp dīnine girmişdi şerefle
4. Ol dīnde bulup revnaķı her kalb-i süveydā
Görmüşdi yüce pertevi gönülünde hüveydā
5. Zulmet yirine toğmış-idi şems-i ‘adālet

³⁹⁸ Mısranın vezni kusurludur.

³⁹⁹ “güzel” ibaresinin üzerine sonrada ayraç içinde “yüce” ibaresi yazılmıştır.

Nefret⁴⁰⁰ yerine konmuş-idi zevk-i leṭāfet

6. Her mu‘cizesi dilleri ğarḳ eyledi nūra
Erbāb-ı küfür baş egerek geldü huzūra
7. Ḥayrān idiler mu‘cizesinde nice a‘dā
Lākin bu hüdā olmadı ba‘zen de hüveydā
8. Ol lem-yezeliñ sevgili dostı vü resūli
Dünyāda iken ‘arşına bulmuşdı vuşūli
- s.62
9. Peyġamberidir ‘ālem-i kevnīñ ḥarameyniñ
Hem serveridir her bir ümemiñ şaḳaleyniñ
10. Ey nūr-ı Ḥudā server ü peyġamber-i ‘ālem
Sāyeñde bugün ḳalmaya⁴⁰¹ ‘ālemdeki mātem
11. Zīrā biliriz şāniña düşmüşdi şefā‘at
Sen eyle kerem bizlere ey şāh-ı sa‘ādet
12. Bi’l-cümle nebīler ile birlikde o Mūsā
İsterler-idi zātıña ümmet ola ‘İsā
13. Her ḥālde seniñ luṭfuña muḥtāc bu ādem
Ey şāh-ı kerem bizlere ‘avn eyle dem-ā-dem
14. Dā’im dileriz luṭfuñı yüksek keremiñden
Dūr itme bizi ol sāye-i muḥteremiñden
15. ‘Avniñ ile irmekde o Allāh’a irenler

⁴⁰⁰ “Nefret” ibaresinin üzerine sonradan ayrıç içinde “vaḥşet” ibaresi yazılmıştır.

⁴⁰¹ “bugün ḳalmaya” ibaresi “seniñ ḳalmadı” ibaresinin üstü çizilip iptal edilerek üzerine yazılmıştır.

Firdevse de bu dīniñe mensūb girenler

16. Sulţān-ı keremdir diye imdādını her gün
Gözler tırırız ey şeh-i ferd-āne-i gerdūn
17. Şer' iñ bu güzel rāhına yañlış gidişinden
Kurtar bu za'ıf ümmeti nā-ħoş işinden
18. İmdād diyerek irse o dergāhıña bir ses
Elbet olacaķ şāh-ı cihān āha meded-res
19. Tā 'arşda niyāz eyleridim irse semendim
Ey Tañrımızıñ sevgili bir dostı efendim
20. Dīn düşmenimiz tā ki bu ħudūda yanaşdı
Dil baħri coşup ğam ile tā gözlere taşdı
21. Tarlıķda kalup olmadayız çünki mükedder
Olmaz mı 'acep ümmetiñiz luţfa müyesser
22. Elden çıkacaķ dīn ile āsūde bu ħālet
İmdād idivir bizlere ey şāh-ı mehābet

s.63

23. Açlık ile yokluk ile dil-ħūn bu ümmet
Sāyeñde emīniz ki soñı bir nice ni'met
24. Ey dīn ereni şabr idelim böyle günüñde
Açsın o sürūr lāleleri tā ki göñülde
25. Ğayret idiyor ni'meti taķsīimde ħükümet

Ger böylece olmaz ise aç kaldı bu millet⁴⁰²

26. Dillerde bu mâtem yaşı gözlerden aqarken
Evvelce bize luş ile Şefkatle bakarken
27. Düşdük mi bu taqşır ile Őāhāne gözünden
'Afv eyle de atma bizi nūr dāne özünden
28. 'Avn eyle yine qurtaralım dīn ile mülki
Qurnaz Őifatıyla bizi maqv itmeye tilki
29. Geldik kerem it yalvararak çünki huzūra
'Afv itdiresin ümmetiñi Rab-i Ğafūr'a
30. **Rüşdi** kuluñı qat bu cenklerde miyāna
Tağşirine bir 'afv için olsun bu nişāne

s.64

31. Dillerde 'alev-dār bu ğam āteŐi ey Őāh
Yalvar da anı raqmet ile söndire Allāh
32. Qurtar bizi ol Tañrı'ya yalvar kerem eyle
Evvelki gibi vāşıl-ı zevq-i ni'am eyle

-35-

Fe'ilātün/fe'ilātün/fe'ilātün/fe'ilün

1. İdelim zikrini Rabbiñ giceler tā-be-Őafaq
Fuqarāyı idecek Őād nice eltāf ile Hāq

⁴⁰² Derkenarda yer alan bu beyit, normal metin alanındaki aşağıdaki beytin lafzen değişiklikler yapılmasıyla tekrardan yazılmış Şeklidir. Müellif derkenardaki beytin bu beyit olduğunu bir iŐaretle belirtirek gösterir:

'Ālem Őıkılup kaldı ki bizden daha fazla

Qahretmedeyiz böylece bir kısmet ezele

Şiiriyet aqısından derkenardaki beyit daha uygun olduğu için o esas alınmıştır.

-36-

Mefā 'ilün/mefā 'ilün/fe 'ülün

1. İlahî itme bu **Rüşdî**'yi dil-hûn
Hâbîbiñ hürmeti vü hâtırıçün

-37-

Bitlis'de 1335 senesiydi 'Arabî

Fe 'ilätün/fe 'ilätün/fe 'ilätün/fe 'ilün

1. Recebü'l-ferdiñ içinde gice rü'yâda baña
O mübârek yedini virdi sevindim öpdüm

-38-

Mef 'ülü/mefā 'ilü/mefā 'ilü/fe 'ülün⁴⁰³

1. Takşîre bakarak kesme ümîdi nâ-gâh
Bir gün beni de 'afv idecek Hâzret⁴⁰⁴-i Allâh⁴⁰⁵
Lâ havle velâ kuvvete illâ billâh

s.65

-39⁴⁰⁶-

Mef 'ülü/mefā 'ilü/mefā 'ilü/fe 'ülün⁴⁰⁷

1. Ey maḥrem-i Hâkḫ u nūr u sırr-bñ-i mâ-beyn
Bir pāye vü pīrāye saña o ḳāb-ı ḳavseyn
2. Ey şāh-ı şeref-yāb u zevḫ u şevḫ-i lāhūt⁴⁰⁸
Ey mäh-ı 'alev-tāb devā-yı derd-i nāsūt

⁴⁰³ Bu aruz kalıbının kullanımı problemlidir.

⁴⁰⁴ "beni de 'afv idecek hâzret" ibaresi, "bizi de 'afv idecektir" ibaresinin üstü çizilip iptal edilerek üzerine yazılmıştır.

⁴⁰⁵ Bu mısranın altına sonradan aşağıdaki mısra yazılmışsa da vezin bakımından ilk yazılan mısra daha uygun olduğu için çalışmaya o esas alınıp farklı bir mürekkeple farklı bir zamanda yazılan bu mısra ise aparatta belirtilmiştir:

"Bir gün beni de 'afv eyle güldür Allâh"

⁴⁰⁶ Şiirin sağ üst tarafına kırmızı mürekkeple "yazıldı" ibaresi not edilmiştir.

⁴⁰⁷ Bu aruz kalıbının kullanımı problemlidir.

⁴⁰⁸ Beytin vezni kusurludur.

3. Sulţān-ı rusūl ola da şān ile keremkār
İtmez mi tūrābını öpenleri şeref-dār
4. Göñlümde ümīd ile bu şem‘a-i mesārım
Sönsün mi bu ye’s ile o nūr-ı intizārım
5. **Rüşdī** ki zātıña yine feryād iden kıl⁴⁰⁹
Diler ki ulu dergehiñe açıla bir yol⁴¹⁰
6. Yā Rab seni ‘azīz bilirim ben El-ḥaḳ
Esbābı saña bir nazīr yoḳ ey Ḥaḳ

-40-

Müstef‘ilün/müstef‘ilün

1. Ey luṭf u kerem sulţānı
Ey ‘ilm-i ledün ḥakanı
‘Avn eyle bu **Rüşdī** kıla
Ey ‘arş-ı şeref cānānı

Ḳaderi Yazdı İlähī Bir El Bu Bahş e Gitdi⁴¹¹

Fe‘ilātün/fe‘ilātün/fe‘ilün⁴¹²

198. Muḥammed gibi yoḳdur bī-şekk
Aña ḥādım bütün ervāḥ-ı melek
199. Anı çoḳ sevmede Ḥaḳ ‘azze ve cel
Olamaz ‘izzetine mişl ü bedel

s.66

⁴⁰⁹ “yine feryād iden kıl” ibaresi, “üstünde kemeri” ibaresinin üstü çizilip iptal edilerek altına sonradan kırmızı mürekkeple yazılmıştır.

⁴¹⁰ Bu mısra, “Yalvarmada āh ile nicesine desti” mısramın üstü çizilip iptal edilerek altına yazılmıştır.

⁴¹¹ Şair bu anekdotuyla bu manzumenin s.31’de başlayan menākıb-nâmenin devamı olduğunu izah etmiştir.

⁴¹² Şiirin sağ üst tarafına kırmızı mürekkeple “yazıldı” ibaresi not edilmiştir.

200. O şehiñ bahtını itmişdi bülend
Beşeri andan iden fā' idemend
201. Anıñ ümmetleri hem bendesiyiz
Nice taqşır ile şermendesiyiz
202. Bizi 'afv eyle İlähî kerem it
Aña vuşlatla bizi muhterem it⁴¹³

-41-

Fā' ilätün/fā' ilätün/fā' ilätün/fā' ilün

1. Ehl-i dīne yardım eyler dā'imā sultān-ı dīn
Şem'-i şer'-i pākine pervāne cümle müslimin
2. Kahramānsın gir bu harbe çünki nesliñ kahramān
Sen muzaffersin yine sultān-ı dīne ol Emīn

-42-

Fe' ilätün/fe' ilätün/fe' ilün

1. Utanup dökdigi ol nūr gibi ter
Oldı her bir teri bir peygamber⁴¹⁴

s.67

-43-

Mef' ülü/mefā' ilü/mefā' ilü/fe' ülün

1. Gördükce güzel Leylā'yı Mecnūn mişāli
Farq eylememiş hıyām-ı leb mey mi şarāb mı
2. Bezminde o nādīde hüs(ü)n seyrine⁴¹⁵ talmış

⁴¹³ Bu mısra "Anıñ hürmeti için muhterem it" mısraının altına sonradan farklı bir mürekkeple ilk yazılan mısra iptal edilmeksizin yazılmıştır. Vezin bakımından daha uygun olduğu için bu mısra çalışmaya esas alınmıştır.

⁴¹⁴ Bu mısra, beytin ikinci mısrası olan "Oldı her kaçresi bir peygamber" mısraının altına yazılmıştır.

⁴¹⁵ "seyrine" ibaresi "zevkine" ibaresinin üzerine sonradan yazılmıştır.

Şormaz ki benim hālimi ma‘mūr mı harāb mı

3. ‘Aşkıñ o nezīh hālet-i ‘ulvīsine irmiş
Şormışdı aña sevdiği maḳberde türāb mı
4. Çün kendisi⁴¹⁶ de cism ile bir maḳbere girmiş
Rūhuyla uçup cennete girdiyse ‘aceb mi
5. Fānī bu cihān kimseye ḳalmaz şoñı mevtdir
Bir ben şorarım maḳbūbı āh sevme şevāb mı
6. Āh öyle güzeller şehiniñ ‘aşkına düş de
Bir firḳat-ile aña ki ‘aşḳ zevḳ mi ‘azāb mı
7. İrsem de ḳara yüzlerimi pāyına sürsem
Fermānı ‘aceb irme me’ālinde ḥiṭāb mı
8. Āteşlere yanmaḳda göñül ḡayrı şaşırdım
Çün emri baña öylece yan diye ‘itāb mı
9. Maḳbūl mı tutar yoksa ḳoḡar mı beni şāhım
‘Aşḳım baña bilmem ki [bu] esbāb-ı ‘iḳāb mı
10. **Rüşdī** gibi bir ‘ācize lāyık mı ki feryād⁴¹⁷
Būlbūl olamaz dır ise ḡarīb mi⁴¹⁸
11. Medḥindeki noḳşānıma ben mu’terifim āh
Lākin anı red öylece bir şāha cevāb mı

⁴¹⁶ kendisi de: kendisinde, N.

⁴¹⁷ “feryād” ibaresi “yüce ‘aşḳ” ibaresinin üstü çizilip iptal edilerek üzerine yazılmıştır.

⁴¹⁸ Bu mısra sonradan lafzen kısmi deḡişiklikler yapılarak derkenara tekrardan yazılmıştır. Mısranın normal metin alanındaki şekli ise şöyledir:

“Būlbūl olamazdı güle dirse o ḡarīb mi”

12. Yansun da kül olsun ten ü cānım bu uğurda
Noqşān-ı senā şāhımı görmege hicāb mı⁴¹⁹

s.68

-44⁴²⁰-

Mef' ulü/mefā 'ilü/mefā 'ilü/fe' ulün

1. Sönmekde bugün ye' s ile gönümdeki pertev
Ey pīr-i kerem gel [ki] bu mişkäte çerāğ ol
2. Geldim yine biñ derd ile dergāhıña ey şāh
Luţf eyle emān gönlüme bādī-i ferāğ ol
3. Ey nūr-ı kulüb ey şāhib-i devlet a hānım
İster kerem it ister elem it yine sağ ol
4. Hāğ virdi saña bir yüce mesned ki a pīrim
Anıñ şeref-içün dime dergāha irāğ ol
5. Ya eyle beni pertev-i 'irfānıña qurbān
Yāhūd bu qaranlıkda qalan gönle çerāğ ol

-45⁴²¹-

Müstef' ilātün/müstef' ilātün

1. Yā Rabb bütün⁴²² kudret seniñdir
Yoğ gayrı hākīm hikmet seniñdir
2. Her ānda bākī her ānda varsın
Her derde Şāfi Perverdīgār'sın

⁴¹⁹ Bu mısra sonradan farklı bir mürekkeple aşağıda gösterdiğimiz ilk yazılan mısra iptal edilmeksizin altına yazılmıştır. Vezin bakımından daha uygun olduğu için çalışmaya bu mısra esas alınmıştır. İlk mısra ise şöyledir:

“Sultānımı bir görmege noqşānım hicāb mı”

⁴²⁰ Kıt'anın sağ üst tarafına kırmızı mürekkeple “yazıldı” ibaresi not edilmiştir.

⁴²¹ Şiirin sağ üst tarafına kırmızı mürekkeple “yazıldı” ibaresi not edilmiştir.

⁴²² “bütün” ibaresi “dirim” ibaresinin üzerine sonradan ayrıç içinde yazılmıştır.

3. Dilden gönülden zikrimde sensin
Fik(i)rde rûhda gönülümde sensin
4. Yâ Rabb sensin ilâhi muṭlak
Yoḡdur nazîriñ ey Tañrı el-ḡaḡ
5. Maṭlûbı çoḡsa yitmez mi luṭfuñ
Rüşdi'yi ḡaşâ dinmez unutduñ

s.69

-46⁴²³-

Mef'ülü/mefâ'ilü/mefâ'ilü/fe'ülün

1. Bir 'aşk-ı laṭif maṭla'ıdır şanki Sitanbul⁴²⁴
Açmaz mı 'aceb bir daha ol şehre Ḥudâ yol
2. Nâdide bu ḡilḡat ile her şey'i muḡaddes
Pervâne gibi dönmede eṭrâfını herkes
3. Kim girdi ise ayrılabilisin o şehirden
Ṭoymaz dadına biñ sene dem sürse dehirden
4. Ma'bedleri beñzer yüceliklere⁴²⁵ semâya
Mü'min ṭoyamaz çünki ilâhî bu şafâya
5. Ervâḡ uçuyor ḡubbesiniñ tâ üzerinde
Peyḡamberi gördüm gibi kürsî üzerinde⁴²⁶

⁴²³Şiirin sağ üst tarafına kırmızı mürekkeple "yazıldı" ibaresi not edilmiştir.

⁴²⁴"Sitanbul" ibaresinin üzerine iptal edilmeksizin sonradan "İstanbul" ibaresi yazılmıştır. İlk yazılan ibare vezne daha uygun olduğu için çalışmaya o ibare esas alınmıştır.

⁴²⁵"yüceliklere" ibaresi üstü çizilip iptal edilen okunmaz haldeki ibarenin üzerine yazılmıştır.

⁴²⁶Bu mısradaki yer alan iki kelime(gördüm, peyğamberi) takdim-tehir yapılarak derkenara tekrardan yazılmıştır. Mısranın ilk yazıldığı şekli ise şöyledir:

"Gördüm şanılr peyğamberi reh-güzerinde"

6. Cibrîl-i Emîn cümle melekler ile mahrem
Gelmiş orada hâzır gibi Hızır-ı mükerrer⁴²⁷
7. ‘Arz it dilegi şıdık ile ol Hâlıkımızdan
‘Avn irmededir ümmete peygamberimizden
8. Allâh’a niyâz eyle ki sen ‘aşk ile her ân
Mağsûdîña vâşıl kılacak çün ulu Raḥman

s.70

9. İslâm arıyor nûrını mişkât-i ezelden
Nûrlar yağıyor ma‘bede çün ‘azze ve celden⁴²⁸
10. Girseñ içine cennete girdim şanılr âh
Zirâ orada hâzır gibi Hâzret-i Allâh⁴²⁹
11. Mü’min oluyor zevk ile müstağrak-ı envâr
Dillerde toğar andaki ‘ulviyyet-i esrâr
12. Ta‘zîm ile kıl Hâzret-i Allâh’a⁴³⁰ namâzı
İtmez mi kabûl ‘aşk ile kul itse niyâzı
13. Eltâf-ı Hudâ dil ile ta‘rîf olunur mı
Tağşîr ile ol Hâlık’a bir yol bulunur mı
14. Bul toğrı yolu şâd idesin rûḥ-ı resûli
Ol şâh ile bul cennet-i firdevse vuşûli
15. Her câmi‘e beş vakte müheyyâ olarak git
Ferdâyı düşün her dem [ü] tevḥîd-i Hudâ it

⁴²⁷ Mısrânın vezni kusurludur.

⁴²⁸ “‘azze” ibaresi üstü çizilip iptal edilen “Rab” ibaresinden sonra yazılmıştır.

⁴²⁹ Mısrânın vezni kusurludur.

⁴³⁰ “Hâzret-i Allâh’a” ibaresi “câmi‘-i ‘lâda” ibaresinin üstü çizilip iptal edilerek üzerine yazılmıştır.

16. Bir cāmi‘e ihlāş ile girseydi girenler
Olmaz mı mu‘īn anlara Allāh’a irenler

s.71

17. Bir dem ki⁴³¹ saña luţf ile baksa idi⁴³² Allāh
Eylerdi seni hikmet-i esrārına āgāh

18. **Rüşdī** yine it Hazret-i Allāh’a niyāzı
Çıl turma hemān beyt-i ilāhīde namāzı⁴³³

19. Ey Rab-i Ğafūr’uñ o şefā‘atde ferīdi
Senden yine kesmem bu günāhımla ümīdi

20. Koğsañ kuluñı kırtaracağ olsa da bir er
Gitmem bu kapudan digere ey ulu server

21. **Rüşdī**-i zelīl yetmiş senelik günehindən⁴³⁴
Bir ‘afv diliyor sen gibi yek dāne⁴³⁵ şehinden

-47⁴³⁶-

1. Ey **Rüşdī** eger kaldıñsa hāl-i ‘aşk içinde böyle dil-beste
Allāh yolına toğrı yürü āheste āheste⁴³⁷

-48-

Fe‘ilātün/fe‘ilātün/fe‘ilātün/fe‘ilün

⁴³¹ “Bir dem ki” ibaresi, “Rüşdī” ibaresinin üstü çizilip iptal edilerek üzerine yazılmıştır.

⁴³² “idi” ibaresi “yüce” ibaresinin üstü çizilip iptal edilerek üzerine yazılmıştır.

⁴³³ Bu beytin altına bölüm sonunu simgelemek amacıyla mim harfi yazılmıştır.

⁴³⁴ Mısranın vezni kusurludur.

⁴³⁵ “yek dāne” ibaresi “bir dāne” ibaresinin üstü çizilip iptal edilerek üzerine yazılmıştır.

⁴³⁶ Beytin sağ üst tarafına kırmızı mürekkeple “yazıldı” ibaresi not edilmiştir.

⁴³⁷ Vecize niteliğindeki bu beyit ölçüsüzdür.

1. Biri[si] devlet-i dünyā için itdiyse dilek⁴³⁸
Anı elbet bırakır zillet içinde felek

-49-

Fe ‘ilātün/fe ‘ilātün/fe ‘ilātün/fe ‘ilün

1. Bu cihānıñ çekecek çünki beşer her gamını
Yıkalım birleşelim bu felegiñ tā tamını

s.72

-50-

Fā ‘ilātün/fā ‘ilātün/fā ‘ilātün/fā ‘ilün

3. Güller açdı **Rüşdī**’ye vir kevşeri bardak ile
Dil yanar ağlar turur her dem o yār-i Haq ile
4. Pertev-i imdādını gözler turur bu gözlerim⁴³⁹
Görmedi bu⁴⁴⁰ kemteri bir luḡfa müsteḫaḡ bile

-51-

Mef ‘ülü/mefā ‘ilü/mefā ‘ilü/fe ‘ülün⁴⁴¹

1. Gönlünde ḡayāl lisānında ḡāl ne ḡāldir
Ey **Rüşdī** bilir misin bu ‘ālem de ḡayāldir

-52-

Mef ‘ülü/mefā ‘ilü/mefā ‘ilü/fe ‘ülün

1. Artık acıdım dirse baña şāh-ı ferīdim⁴⁴²
Maḡşūdiña irdirmege geldim a mürīdim⁴⁴³

⁴³⁸ Bu mısra iptal edilmeksizin sonradan farklı renk mürekkeple aşağıdaki mısra yazılmışsa da şiiriyet bakımından ilk yazılan mısra daha uygun olduğu için çalışmaya o esas alınmıştır. İlk yazılan mısra ise şöyledir:

Bu cihān dostı için (-) dem itdiyse dilek

⁴³⁹ “turur bu gözlerim” ibaresi “tutamaz ‘aşk ile” ibaresinin üstü çizilip iptal edilerek üzerine yazılmıştır.

⁴⁴⁰ “bu” ibaresi, “ol” ibaresinin üstü çizilip iptal edilerek üzerine yazılmıştır.

⁴⁴¹ Bu aruz kalıbının kullanımı problemlidir.

⁴⁴² “dirse baña şāh-ı ferīdim” ibaresi “ben saña ey derdli mürīdim” ibaresinin üstü çizilip iptal edilerek üzerine yazılmıştır.

⁴⁴³ “Maḡşūdiña irdirmege geldim a mürīdim” mısrası, “‘Avniyle saña irmege bu şāh-ı ferīdim” mısrasının üstü çizilip iptal edilerek üstüne yazılmıştır.

2. Derhāl o şehiñ pâyına yüz sür ki a **Rüşdi**⁴⁴⁴

Var anda bu dil yâresine çâre ümîdim

-53-

Mef' ulü/mefâ' ilü/mefâ' ilü/fe' ulün⁴⁴⁵

1. Artık acıyor şâh⁴⁴⁶ saña ey derdli mürîdi

Elden mi kaçırdıñ idi sultân-ı ferîdi

2. Gel eyle dehâlet aña bir 'aşk ile **Rüşdi**

Var anda bu dil yâresine çâre ümîdi

s.73

-54⁴⁴⁷-

Fâ' ilâtün/fâ' ilâtün/fâ' ilün

1. Açdı güller lâleler zanbağ ile

Bizde yokdur anlara bakmak bile⁴⁴⁸

Dil yanarken 'aşk-ı yâr-ı Hâk ile

Olmadım bir luţfa müsteħak bile

-55-

Fâ' ilâtün/fâ' ilâtün/fâ' ilün

1. Sende gül yüz var iken ey cānān

İstemem yansun o gül ü gülsitān

-56-

Fâ' ilâtün/fâ' ilâtün/fâ' ilün⁴⁴⁹

⁴⁴⁴“ Derhāl o şehiñ pâyına yüz sürsen a Rüşdi” mısraı, “Gel eyle dehâlet yine sultāniña” mısramın üstü çizilip iptal edilerek üzerine yazılmıştır.

⁴⁴⁵ Bu gazel aynı sayfada yer alan bir üst gazele cevaben yazılmıştır. Şair, kendini soyutlayarak Tecrid sanatı yapmıştır. Bir üst beyitteki hasbihaline bu beyitle sanki başka biri tarafından cevap verilmiş gibidir.

⁴⁴⁶ “şâh” ibaresi mısradaki üstü çizilip iptal edilen okunmaz haldeki ibarenin üzerine yazılmıştır.

⁴⁴⁷ Şiirin sağ üst tarafında kırmızı mürekkeple “yazıldı” ibaresi not edilmiştir.

⁴⁴⁸ “Bizde yokdur anlara bakmak bile” mısrası, “N'eyleyim ben anlara bakmam bile” mısrasının üstü çizilip iptal edilerek üzerine yazılmıştır.

⁴⁴⁹ Beytin sağ üst tarafına kırmızı mürekkeple “yazıldı” ibaresi not edilmiştir.

1. Lāle zanbağ gül ü gül-rū zamānı
Gonca açmış bülbül eyler figānı

-57-

Fā 'ilātün/fā 'ilātün/fā 'ilātün/fā 'ilün⁴⁵⁰

1. 'Aşk ile bir bülbül oldum devr-i gülzār eyledim
Gülleri çok hoşdur ammā goncayı yār eyledim

-58-

Mefā 'ilün/mefā 'ilün/fe 'ülün⁴⁵¹

1. Baña kaldı ise cefālī 'ālem
Yiter o 'āleme bu derdli nālem

s.74

-59-

Fā 'ilātün/fā 'ilātün/fā 'ilātün/fā 'ilün

1. Bir güzel gördükde 'āşık yārini yād eyliyor
Goncayı açmış görünce āh u feryād eyliyor

-60-

Fā 'ilātün/fā 'ilātün/fā 'ilātün/fā 'ilün⁴⁵²

1. Şāf 'aşkı⁴⁵³ n'eylesün 'ālemde şūfī ey nigār
Mübtelā-yı şehvete itmez ki pīrān⁴⁵⁴ i 'tibār

-61-

Mefā 'ilün/mefā 'ilün/fe 'ülün⁴⁵⁵

1. Nedir bu 'aşk nedir bu tatlı sevdā
Kıomaz beşer dilinde fikr-i ferdā

⁴⁵⁰ Beytin sağ üst tarafına kırmızı mürekkeple “yazıldı” ibaresi not edilmiştir.

⁴⁵¹ Beytin sağ üst tarafına kırmızı mürekkeple “yazıldı” ibaresi not edilmiştir.

⁴⁵² Beytin sağ üst tarafına kırmızı mürekkeple “yazıldı” ibaresi not edilmiştir.

⁴⁵³ “Şaf-ı 'aşkı” ibaresi “‘Aşk u sevdā” ibaresinin üstü çizilip iptal edilerek üzerine yazılmıştır.

⁴⁵⁴ “itmez ki pīrān” ibaresi “yoğdur cihānda” ibaresinin üstü çizilip iptal edilerek altına ve üzerine yazılmıştır.

⁴⁵⁵ Beytin sağ üst tarafına kırmızı mürekkeple “yazıldı” ibaresi not edilmiştir.

-62-

Mef' ulü/mefā 'ilün/mef' ulü/mefā 'ilün⁴⁵⁶

1. Toğmağdasın ey güneş yine sürürüñ ile
İnsānı yaqarşın sen⁴⁵⁷ yine gurürüñ ile

-63-

Mef' ulü/mefā 'ilü/mefā 'ilü/fe 'ülün

1. Cevriñle giçer ay güneş devrde hālet
Yoğdur bu gibi hālāta bu beşerde tākāt⁴⁵⁸

s.75

-64-

Fe 'ilātün/fe 'ilātün/fe 'ilātün/fe 'ilün⁴⁵⁹

1. Ola Mevlā'ya yakın hāfız olan Kur'ān'ı
Ki bu Hāfız adıdır Tañrımızıñ 'unvānı
2. O keremkār seviyor hāfız olan her kulunu
O kula gösterecek cennetiniñ hāş yolunu
3. Kerīm'iñ size bir mevhibe-i bāhiresi
Oluyor ef'ideñiz hıfz-ı Hudā⁴⁶⁰ dā'iresi
4. O kelāmātına Hağ göñlüni itmiş dergāh
Bu şerefle olacağsın yüce bir cennete şāh
5. Ulu Qur'ān'ı oqu kendiñi Hağğ'a sevdire
Saña hūrī ile ni'met tolu cennet evidir

⁴⁵⁶ Bu aruz kalıbının kullanımı problemlidir.

⁴⁵⁷ “yağarsın sen” ibaresi “yağarsın āh” ibaresinin üstü çizilip iptal edilerek üzerine yazılmıştır.

⁴⁵⁸ Beytin vezni kusurludur.

⁴⁵⁹ Mesnevinin sağ üst tarafına kırmızı mürekkeple “yazıldı” ibaresi not edilmiştir.

⁴⁶⁰ “hıfz-ı Hudā” ibaresinin üstüne sonradan kırmızı mürekkeple “āyetiniñ” ibaresi yazılmıştır. “hıfz-ı Hudā” ibaresi üstü çizilmediği ve iptal edilmediği için hem vezin hem de anlam bakımından bu ibare daha uygun olduğu için çalışmaya o esas alınmıştır.

6. Sizi ur'an okumakla idiyor Ha i'zaz
Sizi ur'an'a ri'ayetle ider Ha mümtaz
7. O kelamati faat eylediiniz zahmet ile
Size firdevsini ihsan idecek rahmet ile
8. Dutadır hafiz iun Ha o güzel me'vayı
Grniz sizde olan mertebe-i 'ulyayı

s.76

9. Yüce ur'an bu gönül gklerini ggsidr⁴⁶¹
Yüce ur'an yüce peygamberini mezhebidir
10. Yüce ur'an bu gönüllerde ilahi 'irfan
Yüce ur'an o nebiden bize irmi fermn⁴⁶²
11. Ulu ur'an bize Allahımızı rahmetidir
Reh-i dininde revan olmamızı hikmetidir
12. Ne büyük 'izz u sa'adet bize bah eylediği
Dil-i huffaza bu ur'an'ını nak eylediği
13. Size Davd'i sesi ba ne⁴⁶³ adalar viriyor
O adadan da kulübe ne afalar iriyor
14. Sizi bülbül gibi ho-h'an idiyor Rab-i ezel
Sizi bir gl gibi handan idecek hıfza bedel

⁴⁶¹ "bu gönül gklerini ggsidr" ibaresi "bize 'irfan u eref mektebidir" ibaresinin üstü çizilip iptal edilerek üzerine yazılmıtır.

⁴⁶² "o nebiden bize irmi fermn" ibaresinin üzerine iptal edilmeksizin "o nebiden de ifahi fermn" ibaresi yazılmıtır. iiriyet bakımından ilk yazılan ibare daha uygun olduğu iin alımaya o ibare esas alınmıtır.

⁴⁶³ "Davd'i sesi ba ne" ibaresi "Davd'a ebhe ho" ibaresinin üstü çizilip iptal edilerek üzerine yazılmıtır.

15. Size kevşer içirüp ‘aşk ile sermest idecek⁴⁶⁴
Size⁴⁶⁵ hāşş zātını rü’yetde de serbest idecek⁴⁶⁶

16. Mey-i Raḥman ile şādī ne lezīz ni‘metdir
Size rü’yetle tecellī ne ‘azīz devletdir

s.77

17. Sizi her vechile şādān idecek uḫrāda
Sizi bir ‘āleme sultān idecek me’vāda

18. Ebedi ‘ālem içinde saña luṭf eyledi Ḥaḳ
Bī-(---)⁴⁶⁷ ni‘meti kevşerini zevkiñe baḳ⁴⁶⁸

19. Olacak ḥafıza ḳomşu Şaḳaleyn Sultānı
Oḳu ta‘zīm ile her leyl ü nehār Ḳur’ān’ı

20. Size **Rüşdī** gibi nā-çiz oluyor bir bende
Aña Ḳur’ān oḳu kim ḳabri ola tābende

-65⁴⁶⁹-

Mef’ülü/mefā’ilü/mefā’ilü/fe’ülün⁴⁷⁰

1. Yā Rab bu ‘ibādīñ kime feryād eyler
Allāh diyene aḡyārı mı imdād eyler

2. Yā Rab seni biz şıdḳ ile var bilmedeyiz

⁴⁶⁴ “Size kevşer içirüp ‘aşk ile sermest idecek” mısraı, “O lezīz kevşer ile Ḥaḳ sizi sīrāb idecek” mısrasının üstü çizilip iptal edilerek üzerine farklı bir zamanda farklı bir mürekkeple yazılmıştır.

⁴⁶⁵ Size: Sizi, N.

⁴⁶⁶ “Sizi hāşş zātını rü’yetde de serbest idecek” mısrası, “Sizi cennetde o rü’yet ile pür-tāb idecek” mısrasının üstü çizilip iptal edilerek üzerine yazılmıştır.

⁴⁶⁷ Bu kelime okunamamıştır.

⁴⁶⁸ Bu beyit sonradan derkenara yazılmışsa da aslında mesnevinin 18. beytidir. Beytin bu mesneviye ait olduğunu müellif işaret ederek belirtir.

⁴⁶⁹ Şiirin sağ üst tarafına kırmızı mürekkeple “yazıldı” ibaresi not edilmiştir.

⁴⁷⁰ Bu aruz kalıbının kullanımı şiirin genelinde problemlidir.

Yā Rab seni bī-şekk yine bir bilmedeyiz

3. Bir Tañrı seni bildik bize ma‘būd sensin
Yā Rab keremiñle⁴⁷¹ yine mevcūd sensin

4. Yā Rabb o tecellī cemāliñle baña⁴⁷²
Luţf eyle mütevekkil bu dīn erbābı saña⁴⁷³

s.78

5. Yā Rabb bizi ẓahrıñ ile maḫhūr itme⁴⁷⁴
‘Afv eyle keremiñden bizi sen dūr itme

6. Her ānda o cemāliñ bize raḫmet ammā
Heybetlü o celāliñ bize n’eyler ‘acabā

7. Yā Rabb saña biz ‘acz ile şükr itmedeyiz
Nārında yanacaḫsak diye fikr itmedeyiz

8. Yā Rabb bize ni‘met virecek bir sensin
Yā Rabb bize raḫmet idecek de sensin

9. Yā Rabb seni ma‘būd biliriz kim varsın
Yā Rabb yüce ẓudret ile keremkārsın

10. Yā Rab saña her dem güvenüp faḫr ideriz
Elbette seni melce’ bilerek şabr ideriz

⁴⁷¹ “keremiñle” ibaresi, “vücūd ile” ibaresinin üstü çizilip iptal edilerek üzerine yazılmıştır.

⁴⁷² “baña” ibaresi, “bize” ibaresinin üstü çizilip iptal edilerek üzerine yazılmıştır. Ayrıca bu mısranın vezni kusurludur. Bu mısra derkenarda sonradan kırmızı mürekkeple yeniden yazılmışsa da anlam ve vezin açısından başarılı olamamıştır.

⁴⁷³ “bu dīn erbābı saña” ibaresi, “bu islām çünkü size” ibaresinin üstü çizilip iptal edilerek üzerine yazılmıştır.

⁴⁷⁴ Bu beyit kendisinden bir önceki beyit olan aşağıdaki beytin kısmi değişikler yapılarak yeniden yazılmış şeklidir:

Yā Rab o celāliñle beni tecellī itme

Gazabıñla bizi sen mahv itme

11. Takşîre bakarak yakma bizi âteşîne
‘Afv itme diye hâşâ karışan yok işîne

s.79

12. Göklerde o meleklerde nef(i)s yok bir nefes
Yerlerde iki düşman bize şeytânla nefis
13. Lâhûtda heme tâ‘at u ‘ibâdetle rehâ
Nâsûtda yine takşîr ile ‘işyân nühâ
14. Yüksekde o melekdir aña yok qahr u ‘ikâb
Alçaqda yine her dem bize ekdâr u ‘azâb
15. Yâ Rabb keremiñ hışmıña çok fâ‘ik iken
Âh çünkü sorulur mı bize qahrıñ bu neden
16. Yokdur ki diger Allâh bize imdâd idecek
Herhangi yola gitseñ saña toğrı gidecek
17. Elbette yine vardır bu işînde hikmet
Herhâlde ola İslâm’a nihâyet rahmet
18. Yâ Rabb bizi luţfuñ ile şâdân eyle
Cennetde yüce rü’yet ile handân eyle
19. Olsun da saña ‘âşık saña ma‘şûk o nebî
Şâfi‘ mi kılamazsın bize ol sevgiliyi
20. **Rüşdî** ki bu kuşûrla diliyor bir mededi
Yâ Rabb bize luţf eyle na‘îm-i ebedi

s.80

-66-

Fe‘ilātün/fe‘ilātün/fe‘ilātün/fe‘ilün

1. Bizi yâ Rab yüce luḫfuñ ile mesrûr eyle
Bu karanlıkda kalan dilleri pür-nûr eyle
2. Ulu dergâhıña geldik emel-i ‘afv ile biz
Günehi ‘afv ile eyler bizi pāk u temîz
3. Umaraḫ luḫfuñı dâ’im seni biz yâd ideriz
Bizi ‘afv eyle İlähî diye feryâd ideriz
4. Bu sevâddan dileriz giceyi ‘avniñle hemân
Umarız sen gibi Allâhu Raḫîm’den dermân
5. O yüce zât-ı Muḫammed yine peygamberimiz
O seniñ izniñ ile şâfi‘miz rehberimiz
6. Seni vaḫdetle añup yirlere yüz sürmedeyiz
O güzel dostuñı Ḥaḫ bilmedeyiz sevmedeyiz
7. Baş egüp yalvarırız çün giceler tâ-be-seḫer
Ne olur⁴⁷⁵ âh idivirseñ bize raḫmetle nazâr
8. Şıgınuş şâniña elṫâfiña dil baḫlıyoruz
Yine bir ‘afv u kerem gözleyerek aḫlıyoruz
9. Biliriz maḫbere mevtle irişir bu tenimiz
Saña ḫurbân olalım nûr idesin⁴⁷⁶ medfenimiz
10. Bizi îmândan ayırma o resûl ḫürmetine

⁴⁷⁵ “Ne olur” ibaresinin üzerine iptal edilmeksizin sonradan farklı mürekkeple “olur ki” ibaresi yazılmıştır. “Ne olur” ibaresi vezne uygun olduğu için çalışmaya o esas alınmıştır.

⁴⁷⁶ “İdesin” ibaresinin üzerine ayraç içinde “ola ol” ibaresi yazılmıştır.

Bizi yakma o caħimde o nebī 'izzetine

11. O su'ālîñ melegi geldiği ān biz ne diriz
Saña ħurbān ħılınan bu bedeni gösteririz
12. Bu za'ıfler giderek ġayra deħālet idemez
Bu hidāyet de seniñdir puta Allāh diyemez
13. Buyurursın yire yüz sür baña ta'zīmle egil
Bu emirle süreriz yüz saña bir ġayra degil
14. Yüce ma'sūħuña irsek yed-i mes'ūdīyiz
Öperiz hem o şereflî ayaġa yüz süreriz
15. Bizi sen ħādīm-i şāh-ı ħarem eyle yā Rab
Bizi ol şāha baġışla kerem eyle yā Rab

s.81

16. Yüce mi'rāc gicesi sevgili peyġamberimiz
Saña yalvardı niyāzla bizi 'afv eylediñiz
17. O gice ħürmetine sen bize luţf eyle yine
Keremiñ çok ki dirġ itme bu ehl-i dīne
18. Yine ekdār deñizinde ħalaraq müstaġrak
Saña geldik vü şıġındık bize 'avn it ey Ĥak
19. Bizi ħurtar keremiñle ġam-ı māsivādan
Bunu elbet umarız sen gibi bir Mevlā'dan
20. Bu niyāzı da ħabūl it kerem it yā müte'āl
Saña mü'min olanıñ rūħını īmān ile al

21. Bu kuluñ **Rüsd7**'yi 'afv eyle çıkarma aradan
O Muḥammed gibi bir sevgiliyi ey yaradan

-67-

Mef' ulü/mefā' ilü/mefā' ilü/fe' ulün⁴⁷⁷

1. Dîdem akıdır yaşlarını derdli özümden
Dil ehli bilir fark iderek ḥālî sözümden
2. Yok zerre kadar raḥm u kerem çünki felekde
Pek hoşlanıyor āhımı tıyduḡça sesimden
3. Görseydi eger **Rüsd7**'yi bir meclis-i meyde
Elbette atar pençe-i ḡahıryla bez(i)mden
4. Bir gün beni maḥv eyleyecekdir bu zulümle
Maḡşud bu ise dönmeye bir böyle 'azimden
5. Düşdüm bu kadar ḡalet-i dil-süz-ı cefāya
Ṭāḡat kesilir ḡālî düşündükçe dizimden
6. Ben pür elemim bī-kes ü maḡzün u ḡarībim
Elbette gören añlayacak ḡüzni yüzümden
7. Giçmezdi benim giçdigim efḡānlı bu yoldan
Mecnūn eger 'aksini sezseydi izimden
8. Bulsaydı beşer fırsatı gelmezdi cihāna
Yāḡūd ḡaberi olsa idi sırr-ı ezelden
9. Ni' metlerini zehr idiyor baṡn-ı beşerde

s.82

⁴⁷⁷ Gazelin sağ üst tarafına kırmızı mürekkeple "yazıldı" ibaresi not edilmiştir.

Aksın felegiñ ol sem-i mu‘tādı gözümnden

10. **Rüşdī** var ise göñülde ‘aşk u muhabbet⁴⁷⁸
Yetmez mi saña ‘ālem-i fānīde o miḥnet

-68-

Mef‘ülü/mefā‘ilü/mefā‘ilü/fe‘ülün

1. Allāh’a şığındım felegiñ zulm veh(i)minden
Yardım umarım şāh-ı ḥaremiñ himeminden

-69-

Fe‘ilātün/mefā‘ilün/fe‘ilün⁴⁷⁹

1. Ḥudā’ dan eylerim keremi dilek
Saña boyun eger miyim a felek

s.83

-70-

Fā‘ilātün/fā‘ilātün/fā‘ilātün/fā‘ilün

1. Ma‘nevī bir yār gördüm meclis-i pīrānede⁴⁸⁰
Ḥüsnine āyīne olmuş bādesi peymānede
2. Mey degil kevşer virür gözler süzer imā ile
Var mıdır ‘ālemde böyle şīve bir cānānede
3. İç a **Rüşdī** bāde-i ‘aşkdan riyyāyı terk idüp
‘Aşk nedir cānān nedir gör ma‘nevī mey-ḥānede

-71-

Fā‘ilātün/fā‘ilātün/fā‘ilātün/fā‘ilün

⁴⁷⁸ Bu mısranın üstü çizilip iptal edilerek farklı mürekkeple üzerine “ Rüşdī saña var ise göñülde ‘aşk u muhabbet” mısraı yazılmıştır. Sonradan beytin yine farklı mürekkeple mısranın vezin kusurunu düzeltmek amacıyla tekrardan yazılmışsa da mısranın vezni kusurludur.

⁴⁷⁹ Beytin sağ üst tarafına kırmızı mürekkeple “yazıldı” ibaresi not edilmiştir.

⁴⁸⁰3 beyitten oluşan bu nazm, külliyyatın 124. sayfasında 2 beyit daha eklenip değişiklikler yapılarak mükerreren yazılmış ve gazel tamamlanmıştır.

1. Sen bizi⁴⁸¹ zāhid mi şandıñ bizde yokdur bir riyā
Göñlümüz olmuşdur⁴⁸² ‘aşkıñ perteviyle pür-ziyā
2. Ma‘nevī cānānı⁴⁸³ görseñ zāhidā bezmiñde sen
O ‘azīz nefsi fedā eyler idiñ ey bī-ḥayā
3. Bir görsem dergeh-i pīrīde ey düşmen seni
Eylerüm şekvā o pīre şāhid olsun evliyā

-72-

Fe‘ilātün/fe‘ilātün/fe‘ilātün/fe‘ilün

1. ‘Ayş u nūş eyle düşünme o ğam-ı ferdāyı⁴⁸⁴
İdesin secdeyi Hakk’a bulasın me‘vāyı

s.84

-73-

Mefā‘ilün/mefā‘ilün/mefā‘ilün/mefā‘ilün

1. Muḥammed Mustafā senden alur envārı ey Hakk
Anıñ ümmetiyiz olsağ n’olur ol nūra mülḥakk
2. Yüce ‘arşıñı māh itdüñ [o] nebīlere pādīşāh
Bizi ‘afv eyle luṭfuñla anıñ ḥakkı için ey Hakk

-74-

Mefā‘ilün/mefā‘ilün/fe‘ülün

1. Gel ey dīn-i mübīniñ pehlivānı
Gel ey meydān-ı ḥarbiñ ḳahramānı

⁴⁸¹ “bizi” ibaresi “beni” ibaresinin üzerine ayrıç içinde sonradan yazılmıştır.

⁴⁸² “Göñlümüz olmuşdur” ibaresi, “çünki diller oldı” ibaresinin üzerine ayrıç içinde yazılmıştır.

⁴⁸³ “Ma‘nevī cānānı” ibaresi, “böyle bir cānānı” ibaresinin üstü çizilip iptal edilerek üzerine yazılmıştır.

⁴⁸⁴ Bu beyitten önce sonradan beytin hemen üzerine kırmızı mürekkeple farklı bir zamanda yazıldığını tahmin ettiğimiz aşağıdaki beyit yer almaktadır. Şiiriyet bakımından ilk yazılan beyit daha uygun olduğu için çalışmamıza onu esas aldık ve sonraki beyti ise dipnotta göstermeyi tercih ettik:

Güvenüp sevme şakın sen bu yalan dünyāyı

N’idesin çünki beḳāsız bu yalan dünyāyı

2. Gel ey cennet ü hürî neş'e-dârı
Gel ey nüşîn-i kevşer teşne-dârı
3. Gel ey dâr-ı fenâniñ derdmendi
Gel ey dâr-ı beķāniñ şevķmendi
4. Bugün düşmeni itmekde [o] tuġyān
Ķan içmekten alur lezzet o şeytān
5. Bu iç ķal'ayadır anıñ hücümü
Söner mi mü'miniñ dilde⁴⁸⁵ nücümü
6. Bu düşmen pençesinde sen ezilme
Silāhlan arslan ol sersem gezinme
7. 'Adūnın şoñ demi maġlūbiyetdir
Naşīb olan saña gālībiyetdir
8. Ĥudā'nıñ 'avnına bil baġlayanlar
Zafer bulur seherde aġlayanlar
9. Hücüm it düşmene ey ķahramān sen
Ola gōñlūñ zaferle şād u rüşen

s.85

10. Resūlūñ emr ü fermānıyla her gāh
Diyetin dā'imā Allāh Allāh
11. Di Allāh düşmene hücüm iderken
İrersin maķşada ey 'asker irken

---

⁴⁸⁵ "dilde" ibaresi "māh u" ibaresinin üstü çizilip iptal edilerek altına yazılmıştır.

12. Hüdā'yı bir bilenler evvel'allāh
Taşır şanki gönülde nūrı bi'llāh
13. 'Ināyet isteyüp Allāhımızdan
Keselim korkuyı fu'ādımızdan
14. Resūle tā gönülde eyle feryād
Olur İslām'a çün Allāh'dan imdād
15. Bu Türk'ün sönmez elbette ocağı
O bayrağında parlar ay çerāğı

-75-

Mef'ülü/mefā'ilü/mefā'ilü/fe'ülün

1. Raḥman bilerek çünki güvendik saña yā Rab
Luṭfuñ çoğiken ḳahrıñ niye var bu mu'ammā⁴⁸⁶
2. Raḥmet umarız zāt-ı raḥīmiñden İlāhī
Āmāli ḳuluñ 'afvına olmazsa da imā
3. Uyduḳ ise biz nefis ile şeytān-ı racīme⁴⁸⁷
Zātıñ yine ol ism-i Ğaffārıla müsem mā
4. Vardır bu işiñ hikmeti elbette soñunda
Sensin yaradan ol iki a'dāmızı ammā⁴⁸⁸

s.86

-76-

Fe'ilātün/fe'ilātün/fe'ilātün/fe'ilün

⁴⁸⁶ Mısranın vezni kusurludur.

⁴⁸⁷ "Taşlanmış, Allah'ın huzurundan kovulmuş olan şeytan" anlamına gelen Hicr Suresi 17. Ayette geçen kısmi iktibas.

⁴⁸⁸ "ammā" ibaresi "zīrā" ibaresinin üzerine ayraç içinde sonradan yazılmıştır.

1. Diyelim ehl-i kuşūra yaqışur dürlü ‘azāb
Ya bu ma‘şūmlara yā Rab yaqışur mı o ‘iķāb
2. Kimine bir yüce rütbeyle nübüvvet viridiñ
Kimine ķahr u ğazabla nice zillet viridiñ
3. Kimini Fir‘avun itdiñ kimi oldu Nemrūd
Kimine ‘arşıñ açıķdır kimine yol mesdūd
4. Birini Bū Cehil itdiñ birini peyğamber
‘Acabā bu ħük(ü)müñden bize kim virse ħaber

***

21. Yā Rabb ‘ālemiñde sen benimsin ben seniñ⁴⁸⁹
Yā Rabb var benim biz yok seniñ ħiç meskeniñ
22. Yā Rabb çok ararsa nerde bulsun ķul seni
Yā Rabb ayrılıķdan ķurtar artık sen beni

-77-

Mef‘ülü/mefā‘ilün/fe‘ülün

1. Cibrīl tutardı elde Ķur‘ān
Rü’yāda berāber ‘abd-i Raĥman
2. Sancaķ digere virildi ammā
Ķur‘ān baña olundu iĥsān

s.87

-78-

Mef‘ülü/mefā‘ilü/mefā‘ilü/fe‘ülün

1. Atmaz mısın ey göñlüme pertev yüzi neyyir

---

⁴⁸⁹ Bu iki beyit 66 numaralı münacat türündeki şiirin devamıdır. Şiirin bütününde olduğu gibi bu iki beytin de aruz kalıbı problemlidir.

Atsañ idecek āteşiniz ‘aşkıma te’ sîr

2. Bir dem acıyup eylemediñ āh baña imdād
Zîrā idemez ğayrı ziyālar dili tenvîr
3. Luţf eyle de baĝ göñlüme bir şem‘a-i sevdā⁴⁹⁰
Zîrā bulamam sen gibi bir hûsn-i cihāngîr

-79-

Mef‘ülü/mefā‘ilü/mefā‘ilü/fe‘ülün

1. Bir ğonca ki āh hûsnine cān virmede bülbül⁴⁹¹
Rüşdî aña baĝ derdiñi def‘ eyle hemān gül
2. Ol hûsn-i cihānıñ adı serdār-ı ḥasendir
Her demde anıñ bezmine sākî gül ü sünbül
3. Ol ğonca içün dildeki feryādımı tuysa
Elbette acır öylece efgānıma bülbül

s.88

-80-

Mef‘ülü/mefā‘ilü/mefā‘ilü/fe‘ülün⁴⁹²

1. Ḥaĝ dīde-i kudret ile her şey’i görürken
Görmez gibi ḥāl gösteriyor derd-i beşerden
2. Şeytānla nefis bir kula olduğda musallat
Bilmem ki neden kırtarmaya öyle şererden

-81-

Fā‘ilātün/fā‘ilātün/fā‘ilātün/fā‘ilün

⁴⁹⁰ “sevdā” ibaresi “şîrîn” ibaresinin üzerine sonradan yazılmıştır.

⁴⁹¹ “bülbül” ibaresi “her gül” ibaresinin üstü çizilip iptal edilerek üzerine yazılmıştır.

⁴⁹² Şiirin 4. dizesinde aruz kalıbının kullanımı problemlidir.

1. Ey haḳikat-i ilāhīne aḳ(ı)l ırmeyen Ḥaḳ
Bu günāhla ‘azābıñña olan benim müsteḥaḳ⁴⁹³
2. Raḥmetiñden ümḫdimi bir dem olsun kesmedim
Baña raḥmıñıla nazār ḳıl yine bir luḫf ile baḳ

-82-

Fā ‘ilātün/fa ‘ilātün/fa ‘ilün

1. Derdimi ḫuy benim dilim ne söyler⁴⁹⁴
Göñlümi gör orda hemān iñiler

-83-

Müstef ‘ilātün/müstef ‘ilātün

1. Derdim çoḡaldı yine benim āh
Bilmem ki yardım ider mi Allāh

s.89

-84-

Mef ‘ülü/mefā ‘ilün/fe ‘ülün

1. Cihānda beşer bu ḫālde gider
Gününde sürür ayında keder

-85-

Mefā ‘ilün/mefā ‘ilün/mefā ‘ilün/mefā ‘ilün

1. Muḫammed nūrıñña olmuş idi rūḫıyla pervāne
Beni de aniñ ‘aşḳıyla İlāhī eyle dīvāne

-86-

Mef ‘ülü/mefā ‘ilü/mefā ‘ilü/fe ‘ülün⁴⁹⁵

1. Her göñle bu ‘aşḳıñ zevḳ-i dil-süz Seyḫün’ı

⁴⁹³ Mısranın vezni kusurludur.

⁴⁹⁴ Mısranın vezni kusurludur.

⁴⁹⁵ Bu beytin aruz kalıbının kullanımı problemlidir.

Aksaydı bütün beşer olurdu bir Mecnûn'[1]

-87-

Mef'ülü/mefâ'ilü/mefâ'ilü/fe'ülün

1. Bir leyle-i mes'ûde de Hâk⁴⁹⁶ rāhı görüdü
Ma'sûkına 'arşîñ yüce şeh-rāhı görüdü
2. Açmışdı Hudā bāb-ı semavātı resüle
Ol sevgiliniñ pāye-i dil-h'āhı görüdü
3. Toğmışdı çıqıp şems gibi 'arşîñ içinde
İklîm-i ezel gökleriniñ māhı görüdü
4. Zevk olmuş-idi 'ālem-i lāhūta kudümü
Gülşende gülüñ gonce-i bābgāhı görüdü

s.90

5. Gül-ruhlarıdır ma'tla'-ı envār-ı melā'ik
Her bir melege rüy-ı ziyā-gāhı görüdü
6. Şāyeste idi olmağa maħbūb-ı Hudā'ya
'Aşk 'āleminiñ dilber-i āgāhı görüdü
7. Cibrîl fedā eyleyemez cānı o yolda
Yok çünki em(i)r firkat ile āhı görüdü
8. Cān virmeyi de az görerek zāt-ı Muħammed
Hāş 'āşık idi nūr-ı şehensāhı görüdü⁴⁹⁷
9. Bir mertebe kim vaşf idemez kul o resülüñ

⁴⁹⁶ "Hâk" ibaresinin üzerine sonradan parantez içinde "'aşk" ibaresi yazılmıştır.

⁴⁹⁷ Bu beyit sonradan derkenara yazılmışsa da aslında gazelin 8. beytidir. Beytin bu sayfadaki gazele ait olduğunu müellif işaret ederek belirtir.

‘Älem-i ‘ulüvvundaki⁴⁹⁸ nev-câhı göründi⁴⁹⁹

10. Biñlerce güneş toğdı o şeb mülk-i ezelde⁵⁰⁰
Mes’üd gözine envār-ı ilāhī göründi

11. Terk itmiş-idi cānını İläh’ı yolında
Kudret iliniñ zīnet-i pīşgāhı⁵⁰¹ göründi

12. ‘Aşkıyla uçup eyledi devrānını ‘arşda
Ol ānda Hudā’niñ yüce dergāhı göründi

13. Hağ dergehine irdiği ān sağ u şolunda
‘Aşk ‘āleminiñ pertev[i] nā-gāhı⁵⁰² göründi

s.91

14. Pervānesiyiz hem nicesiyiz o şefkiñ⁵⁰³
Tā ‘arşda za’īf atınıñ⁵⁰⁴ şāhı göründi

15. İtmişdi Hudā ‘arşına ma’şūqını da’vet
Mi’rāc idi kim ol gice İläh’ı göründi

16. İsterse kılar bendesini ‘afvına lāyık
Kemter kulyım **Rüsdī**’ye ‘aşk⁵⁰⁵āhı göründi

-88-

Fā ‘ilatün/fa ‘ilatün/fa ‘ilün

1. Olmadım ‘ālemde bir dem şādımān

⁴⁹⁸ “‘ulviyetdeki” ibaresi “lāhūt cihāndaki” ibaresinin üstü çizilip iptal edilerek üzerine yazılmıştır.

⁴⁹⁹ Mısranın vezni kusurludur.

⁵⁰⁰ “ezelde” ibaresi “şerefde” ibaresinin üstü çizilip iptal edilerek yanına yazılmıştır.

⁵⁰¹ “zīnet-i pīşgāhı” ibaresi “pertev-i nā-gāhı” ibaresinin üstü çizilip iptal edilerek üzerine yazılmıştır.

⁵⁰² “‘Aşk ‘āleminiñ pertev-i nā-gāhı” mısrası “Nūrlar toğarak hayret ile gehī” mısrasının üstü çizilip iptal edilerek üzerine yazılmıştır.

⁵⁰³ “nicesini o şefkiñ” ibaresi, “... o şehiñ biz” ibaresinin üstü çizilip iptal edilerek üzerine yazılmıştır.

⁵⁰⁴ “za’īf atınıñ” ibaresi, “Hudā’ya bu hūsn” ibaresinin üstü çizilip iptal edilerek üzerine yazılmıştır.

⁵⁰⁵ “‘aşk” ibaresi “dil” ibaresinin altına sonradan yazılmıştır.

Dil perişān dilberim āh bī-amān

-89-

Fe ‘ilātün/fe ‘ilātün/fe ‘ilātün/fe ‘ilün

1. Bilemez⁵⁰⁶ ‘aql-ı beşer biñ sene fikr eylese de
Bu belāniñ bu ğamiñ bu eleminiñ mātemini⁵⁰⁷

-90-

Mefā ‘ilün/mefā ‘ilün/mefā ‘ilün/mefā ‘ilün

1. Baña göstermediñ bir gün giçen günler hayāl oldı
Bugün yine firāğıñla baña bilmem ne hāl oldı

-91-

Mefā ‘ilün/mefā ‘ilün/mefā ‘ilün/mefā ‘ilün

1. Bu zevk u şevk-i cānānla leyālim āh nehār olsa
Dilerdim hem şitā-yı ğam gidüp artık bahār olsa

s.92

-92-

Fā ‘ilātün/fā ‘ilātün/fā ‘ilātün/fā ‘ilün

1. Ben de bir cānān kıluydum şimdi maṭrūdum şehā
İt beni şāhım kabūl ki tāze bir kurbān saña

-93-

Mef ‘ülü/mefā ‘ilün/mef ‘ülü/mefā ‘ilün

1. Rūyuñda bu perteviñ güneş gibi parlıyor
Karşuñda ‘āşıklarıñ saña bakup ağlıyor

-94-

Fā ‘ilātün/fā ‘ilātün/fā ‘ilün

1. Olmadım dünyāda bir gün şādımān

⁵⁰⁶ “Bilemez” ibaresi, “İremez” ibaresinin üstü çizilip iptal edilerek üzerine yazılmıştır.

⁵⁰⁷ “mātemini” ibaresi, “bā ‘işini” ibaresinin üstü çizilip iptal edilerek üzerine yazılmıştır.

Hep yıkılsun zīnetiyle āsumān

-95-

Mefā' ilün/mefā' ilün/fe' ülün

1. Seniñ hüsñünde her nev'-i şafā⁵⁰⁸ çok
Neden 'aşıklara 'aceb vefā yok

-96-

Mef' ülü/mefā' ilün/fe' ülün

1. Bir yāre bu 'aqlımı taqđım
Her varımı uğrına yaqđım
2. Sevdāda nehir olup aqđım
Cevriyle bu 'aşkı biraqđım

-97-

Fe' ilātün/fe' ilātün/fe' ilātün/fe' ilün

1. Ne qadar rüy-ı dil-āvīz ne qadar süsli civān
Ne bu gerdān-ı şafā-dār ne bu gözlerdeki ān
2. Bu melek añlamadım indi mi gökden 'acabā
Beni hep yaqdı vü gitdi tayanır mı buña cān

s.93

-98-

Fe' ilātün/fe' ilātün/fe' ilün

1. Olamam ben seni senden şākī
Yaradan ey tağ u taş u hāki
2. Beni kırtar bu nefis şerrinden
Bulayım çünkü tarīk-i pāki

⁵⁰⁸ “her nev'-i şafā” ibaresi “böylece ziyā” ibaresinin üzerine sonradan yazılmıştır.

-99-

Mef' ulü/mefā 'ilü/mefā 'ilü/fe' ulün

1. 'Älemde beşer için nedir bu deñli bir ğam
Ekdāra naşıl şabr idecek zavallı ādem⁵⁰⁹
2. Her ānı belā cefā vü ibtilā vü mātem
İnsānı bu hāl maḥv idecek Allāhu a'lem

-100-

Mef' ulü/mefā 'ilü/mefā 'ilü/fe' ulün

1. Virdiñ bize bu nefsi ki taqşiri bizimse
Kim virdi 'aceb şehvet-i menhīyi bu nefse
2. Kimdir yaradan nefis ile şeytān-ı kerīhi
Mūsā didi bu fitne seniñdir [ey] İlähī

-101-

Mefā 'ilün/mefā 'ilün/fe' ulün

1. Cenāb-ı Haq ḥaḳıḳate tarılmaz
Ḥudā bilen yalan söze şarılmaz

s.94

-102-

Fā 'ilātün/fā 'ilātün/fā 'ilātün/fā 'ilün

1. Bī-mişāl ḥüsniyle zevk-i nev-bahār var ğoncada
Gösterir sīmā-yı mestūriyla 'ār var ğoncada
2. Her gören meftün olur bu rüy-ı dil-ārāsına
Çünkü parlak nūr gibi hoş bir 'izār var ğoncada

---

⁵⁰⁹ Beytin vezni kusurludur.

3. ‘Aşkına biñ āh idüp cāndan seven her ‘āşıkā
Kendini sevdirmeye bir intizār var goncada
4. Dīde-i dil-sūzına bađdıķca ol hoş ğamzeler⁵¹⁰
‘Āşıkı sermest ider bir iķtidār var goncada
5. Nūr-ı hūsni parladırken bezm-i ‘aşķda her dili
Bir de tatlı şīvesiyle istinād var goncada
6. Cān virirdi uğrına görseydi ol Mecnūn-ı ‘aşķ
Hūsni biñ Leylā deger bir nev-eşer var goncada
7. Terk iderdi görse Ferhād öyle bir Şīrīn’ini
Çünkü tāb-ı hūsn ile bir iştihār var goncada⁵¹¹
8. Raħm kılmaz şehveti mu‘tād olan ‘āşıklara
Ğayrı küsmüş anlara bir iğbirār var goncada
9. Böyle her şehvet-perestiñ bezmine varmak degil
Anlara bir yan da baķmaz iftiħār var goncada

s.95

10. Kōklamak isterse ‘āşık süsli gül‘izārını
Anı bir kōklatmasında biñ zarar var goncada
11. Al yanakdan ehl-i derde būseler virmekte āh
Ruħlarında ol eşerden ber-güzār var goncada
12. Var mıdır ‘ālemde böyle hūsn ile bir yār kim
Nāzırı medhūş ider hoş bir şī‘ār var goncada

⁵¹⁰ “bađdıķca ol hoş ğamzeler” ibaresi “bađdıķca her ān/çünkü ğamzeler” ibaresinin yanına sonradan yazılmıştır.

⁵¹¹ Bu beyit sonradan derkenara yazılmışsa da aslında gazelin 7. beytidir. Beytin bu sayfadaki gazele ait olduğunu müellif işaret ederek belirtir.

13. Böyle cānāna irerseñ **Rüşdiyā** ‘ālemde sen
Rūyına bađ ki hicābdan jāleler var goncada

-103-

Fā ‘ilātün/fa ‘ilātün/fa ‘ilātün/fa ‘ilün

1. Öyle dem ki hīç kalır zevķinde ‘ālemler bütün
Mey virirken dest-i sīmīniyle cānān dūnki gün
2. Kışķanup bu ‘āşıkāne zevķi ol zālīm felek
Kırdı zīrā kāse-i ezvākını bezmiñ bugün

-104-

Fe ‘ilātün/fe ‘ilātün/fe ‘ilātün/fe ‘ilün

1. Ararım āh yine ol gençligimiñ hoş demini
Bulamam hāl-i herem derdleriniñ merhemini
2. Ne çabuğ kaçdı ‘ömürden o güzel eski günüm
İdemem def ‘-i dilimden bu firāķıñ hemini

s.96

-105-

Fe ‘ilātün/fe ‘ilātün/fe ‘ilātün/fe ‘ilün

1. Olamaz ‘āşıkā ‘ālemde raķıbsız bir yār
Nitekim gülde de var bülbüle karşı biñ hār
2. Ruķabā itmededir ‘āşıkı her ān bī-zār
Bu hezārımı da bī-zār idiyor hār-ı bahār

-106-

Mef ‘ülü/mefā ‘ilü/mefā ‘ilü/fe ‘ülün⁵¹²

⁵¹² Bu aruz kalıbının kullanımı problemlidir.

1. Şordumdı sek(i)r hālinde bir mecnūn-ı zāra
Hīç yok mı ‘aceb bu ‘āşıkān derdine çāre
2. Bir çāresi yok didi oñulmaz böyle yara
Ancağ çāresi budur gidüp yalvar o yāre

-107-

Fe ‘ilātün/fe ‘ilātün/fe ‘ilātün/fe ‘ilün

1. Bülbülñ tā-be-seher derd ile feryādı neden
Batdı mı çeşmine şanki gül-i pür-hārñ ucu

s.97

-108-

Fe ‘ilātün/fe ‘ilātün/fe ‘ilātün/fe ‘ilün

1. Bulamam ‘ālem-i miḥnetde raķıbsız bir yār
Nitekim gülde de var bülbül için yüz biñ hār⁵¹³

-109-

Mef‘ ülü/mefā ‘ilü/mefā ‘ilü/fe ‘ülün

1. ‘Aşğ derdi açar her dil-i āvāreye yāre
Ma ‘şūğ bulur her dem ol yāreye çāre⁵¹⁴

-110-

Mef‘ ülü/mefā ‘ilü/mefā ‘ilü/fe ‘ülün

1. ‘Aşğ çünkü göñül yāresidir ‘āşıka her ān
Dermānı anñ vuşlat-ı nādīde-i cānān

⁵¹³ “yüz biñ” ibaresi “nice hār” ibaresinin üzerine sonradan yazılmıştır.

⁵¹⁴ Bu mısra, ilk yazılan mısra olan “Ol yāreye ma ‘şūğ bulur her dem çāre” mısramın altına ve üstüne mısra iptal edilmeksizin yazılmıştır. Ancak vezne sonradan yazılan mısra uygun olduğu için o esas alınmıştır.

-111-

Mef'ülü/mefā'ülü/mefā'ülü/fe'ülün

1. 'Āşık aradı bulmadı dil derdine çäre
Bī-çäre kalup ağlayarak gitdi o yäre

-112-

Fe'ilätün/fe'ilätün/fe'ilätün/fe'ilün

1. 'Acabā var mı cihānda yalınız 'āşığa yār
Ruķabāsı anı eyler gice gündüz bī-zār

-113-

Fe'ilätün/fe'ilätün/fe'ilätün/fe'ilün

1. Yaķışur 'āşığa cānānesiniñ itdigi nāz
Yine mecnūnlara düşmekdedir ol tatlı niyāz

-114-

Mef'ülü/mefā'ülü/mefā'ülü/fe'ülün

1. Cānāna baķıñ sürmeli gözler ne güzeldir
'Āşıklara bir büseyi virmezse kör olsun

s.98

-115-

Mef'ülü/mefā'ülü/mefā'ülü/fe'ülün

1. Cānān yolunda öle⁵¹⁵ şeref-dār [o] 'āşık
Şīrīn'e fedā-yı cān iden Ferhād'a beñzer

-116-

Mef'ülü/mefā'ülü/mefā'ülü/fe'ülün

1. Kimdir bizi men' eyleyecek 'aşk⁵¹⁶-ı nigārdan
Diller uyaran nūr gibi cānāne bizimdir

⁵¹⁵ öle: ölen, N.

⁵¹⁶ “'aşk” ibaresi “bezm” ibaresinin üzerine parantez içinde sonradan yazılmıştır.

2. ‘Uşşāka bu ‘aşk rāhı açık tā ki ezelden
Dilberlere hāş küşe-i kāşāne bizimdir
3. Cānāna fedāyız yine biñ cānımız olsa
Gelsin o raqīb sāha-i merdāne bizimdir
4. Dil bülbülümüz⁵¹⁷ uçmada her hüsñ üzerinde
Kim men‘ idecek⁵¹⁸ hālet-i mestāne bizimdir
5. Göz gānzesine gözyaşı dökmekdeyiz her ān⁵¹⁹
‘Āşıklara bakmazsa da⁵²⁰ cānāne bizimdir

-117-

Müstef‘ilātün/müstef‘ilātün

1. Destiñde var iken böyle bāde
Meşrū‘ mı omuzda seccāde

-118-

Fe‘ilātün/fe‘ilātün/fe‘ilün

1. Ne güzel tāze yanağda şebnem
Hele alnındaki süsli perçem
2. Göziniñ cāzibesi yaqdı beni
Bu civānı ne olur āh öpsem⁵²¹

s.99

-119-

⁵¹⁷ “bülbülümüz” ibaresi, “pervemiz” ibaresinin üstü çizilip iptal edilerek üzerine yazılmıştır.

⁵¹⁸ “Kim men‘ idecek” ibaresi mısradaki üstü çizilip iptal edilen okunmaz haldeki kelimenin üzerine yazılmıştır.

⁵¹⁹ Mısranın vezni kusurludur.

⁵²⁰ “Āşıklara bakmazsam da” ibaresi “Bir rahm ile bakmasa” ibaresinin üstü çizilip iptal edilerek altına yazılmıştır.

⁵²¹ Bu mısranın altına, mısra iptal edilmeksizin sonradan “Bu civānı yine bir gün görsem” mısraı yazılmıştır.

Fā‘ilātün/fā‘ilātün/fā‘ilātün/fā‘ilün

1. Perçemiñle örtme dil-süz hüsñüñi āh ey perī
Aç da yansun pertev-i ‘aşkıñda hep pervāneler⁵²²
2. Vir eliñle ‘aşıkāne bir mey-i gül-fāmı kim
‘Aqlını tam ğayb idüp sermest ola dīvāneler

-120-

Fā‘ilātün/fā‘ilātün/fā‘ilātün/fā‘ilün

1. Va‘dim olsun kırtarırsa Hāḡ bu ‘aşkıñdan beni
Mübtelā-yı ‘aşkı dā’im ben teselli eyleyim

-121-

Mef‘ülü/fā‘ilātün/mef‘ülü/fā‘ilātün

1. Ey şeyḡ irādetim çıkar gönülden āhı
Sen anı yapamazsañ başdan çıkar⁵²³ külāhı

-122-

Fā‘ilātün/fā‘ilātün/fā‘ilātün/fā‘ilün

1. Parlıyor nūşīn-i ruḡlar ‘aks idüp peymāneden
Mey şanıırken ol meger bir ‘aşḡ imiş cānāneden
2. Zūlmüne şabr eyle cānānıñ anı sen nāz şay
Çıkdı böyle bir karar çün meclis-i pīrāneden

s.100

-123-

Fe‘ilātün/fe‘ilātün/fe‘ilātün/fe‘ilün

1. Neyyir açmış ruḡ-ı tābendede hüsñüñ çiçeği
Ṭayanır mı buña bir cān a cihānıñ meliki

⁵²² “pervāneler” ibaresi, “dīvāneler” ibaresinin üstü çizilip iptal edilerek üzerine yazılmıştır.

⁵²³ Başdan çıkar: çıkar başdan, N.

-124-

Mef' ulü/mefā 'ilü/mefā 'ilü/fe' ulün

1. İrmezse bu yıl rak'ib eger bahār-ı hüsne
Ol gonce-i dilgüşāyı ben küşād ideyim

-125-

Fe' ilātün/fe' ilātün/fe' ilātün/fe' ilün

1. İderim zevkını lezzetini te' mın dilimiñ
Yanağından dudağından öperek sevgilimiñ

-126-

Fe' ilātün/fe' ilātün/fe' ilātün/fe' ilün

1. Yeni 'aşkım heremiñ hātıra-i māzisi
Götürür gönli hayālen dem-i istikbāle

-127-

Mefā 'ilün/mefā 'ilün/mefā 'ilün/mefā 'ilün

1. Donanmış hüsni pertevle güneş mi⁵²⁴ āh bu gül 'izār
O gerden sīne dīde tez virir her gönle āh u zār
2. Bulursañ sen bu Leylā'yı nasıl Mecnūn olmazsın
Gönül vir böyle cānāna cihānda eyle iftihār

s.101

-128-

Mefā 'ilün/mefā 'ilün/mefā 'ilün/mefā 'ilün

1. Elinden mey içüp hayrān kalurken gül 'izāra
Şaşırdım vir didim ancağ bu derde busedir çāre

-129-

Mefā 'ilün/mefā 'ilün/fe' ulün

⁵²⁴ “güneş mi” ibaresimısradaki üstü çizilip iptal edilen ibarenin üzerine yazılmıştır.

1. Hazîn bir gönle her kim ki tokanır
Anîñ ‘arşa kadar âhı tayanır⁵²⁵

-130-

Fe ‘ilātün/fe ‘ilātün/fe ‘ilātün/fe ‘ilün

1. Viriyor bâdeyi yârim süzerek gözlerini
Ne olur âh meze itse baña gül yüzlerini

-131-

Fe ‘ilātün/fe ‘ilātün/fe ‘ilātün/fe ‘ilün

1. Yine gönüm gidiyor derd ile cānān iline
Aña ‘aşkı düşürür âh beni iller diline

-132-

Mefā ‘ilün/mefā ‘ilün/fe ‘ülün

1. Bu ‘aşk ile giçer leyl ü nehārim
‘Aceb ‘avn eylemez mi Kirdigār’ım

-133-

Fe ‘ilātün/fe ‘ilātün/fe ‘ilātün/fe ‘ilün

1. Seni Allāh bilirim kendimi tā ki bileli
Eşer-i kudret-i mümtāzını yüksek görelî
2. O güneşle aya yıldızlara itdikçe nazar
Görünür varlığın elbet saña Hâk’dır dimeli
3. Ezelîsin ebedîsin bu şeref haqqıçün
Baña göster sağ iken ‘arşa çıkan ol güzeli
4. Emele karşı neyim var virecek yâ Rabbî
Yalınız var ise **Rüşdî**’de bu cāndır bedeli

---

⁵²⁵ Anîñ âhı ‘arşa kadar tayanır: Anîñ ‘arşa kadar âhı tayanır, N.

-134-

Mef‘ülü/mefā‘ilü/mefā‘ilü/fe‘ülün

1. ‘Älemde ne bir gedā alır ne de⁵²⁶ pādiah⁵²⁷
Bāı olan ‘ālemlerde o cenāb-ı Allāh

-135-

Fā‘ilatün/fa‘ilatün/fa‘ilün

1. Gāh dilerdim yārdan imdād u dād
Gāhı de eyler idim Allāh’ı yād
Geçdi ‘ömrüm böylece feryād ile
Bir gün olsun olmadım ‘ālemde ād

-136-

Fā‘ilatün/fa‘ilatün/fa‘ilatün/fa‘ilün

1. Kimseler añlayamaz āh ‘aş nedir sevdā nedir
Dilde bir ātedir anı git de ol Mecnūn’a or

-137-

Mefā‘ilün/mefā‘ilün/mefā‘ilün/mefā‘ilün

1. Dime esrārımı zırā ne yār bilir ne bīgāne
Bu derd ü āhımı ancak bilir Ferhād-ı dīvāne

-138-

Mefā‘ilün/mefā‘ilün/mefā‘ilün/mefā‘ilün

1. Açılmayan o onca ki hicāb içinde[dir] sımā
Hele o özlerindeki nedir bu zevlı ĩmā

⁵²⁶ De: bir, N.

⁵²⁷ Bu beytin altına, beyit iptal edilmeksizin tekrardan yazılmıştır:

“Älemde ne bir faır alır ne bir zengīni
Her hāle deidir turur cihān rengīni”

-139-

Mef' ulü/mefā' ilün/fe' ulün

1. Girdim bu halāşı yoķ belāya
Bir 'aşķa lezīz bir ibtilāya

s.103

-140-

Mef' ulü/mefā' ilü/mefā' ilü/fe' ulün

1. Gördükçe beni artmadadır hiddeti yārūñ
'Aşķım bu elīm ķahrına ķarşu yine coşķun
2. Ben 'āşıkıyım olmadayım çün aña hādım
Lākin acımaz bildi beni hüsline meftün
3. Ağla yine yan āteş-i 'aşķıyla a **Rüşdī**
Yazmış bu seniñ nāmıñı Hāķ levhde dil-hūn

-141-

Mef' ulü/mefā' ilü/mefā' ilü/fe' ulün

1. 'Aşıķlara dil yāresidir 'aşķ ile sevdā
Ol yāre ile olmadadır nāle hüveydā

-142-

Mefā' ilün/mefā' ilün/fe' ulün

1. 'Adem hālinde ķala mıydı ādem
Ne cennet⁵²⁸ olurdu ne de cehennem⁵²⁹

-143-

Mefā' ilün/mefā' ilün/mefā' ilün/mefā' ilün

1. Sen itme kimseden nefret ki sen de olma [hīç] menfūr
Köpek de olsa görme anı bir civān iken hōr

⁵²⁸ "Cennet" ibaresi "firdevs" ibaresinin üzerine sonradan yazılmaktadır.

⁵²⁹ Mısranın vezni kusurludur.

2. Bu fānīde şağın bu mülk ü māla olma [sen] ma‘rüz
Olursın çün nebīden Hāzret-i Allāh’dan [ki] dūr

s.104

-144-

Fā‘ilātün/fā‘ilātün/fā‘ilün

1. Kes ümīdi bezmiñe gelmez o yār
Dem-güzār ol itme ğayrı intizār

-145-

Mef‘ülü/mefā‘ilü/mefā‘ilü/fe‘ülün

1. Dilden mi bu söz kırtulacağ şu yaşımızda
Sevdā ile ‘aşğ böyle tūrurken başımızda

-146-

Mef‘ülü/mefā‘ilün/mef‘ülü/mefā‘ilün

1. Bağdıqca utanur [o] gül yüzine cānānım
Göñlümde coşarak tılgalanır a fiğānım

-147-

Fe‘ilātün/fe‘ilātün/fe‘ilātün/fe‘ilün

1. Görirem rüyını yāriñ açılan lāleleri
Dil-i vīrānım içinde çıkarır nāleleri

-148-

Mefā‘ilün/mefā‘ilün/mefā‘ilün/mefā‘ilün

1. Dilerdim nāz-ı cānānla leyālim hep nehār olsa
Şitā-yı ğam gidüp artık vişāliyle bahār olsa

s.105

-149-

Fe‘ilātün/fe‘ilātün/fe‘ilātün/fe‘ilün

1. Beni öldirmege kaçdıñ mı var ey şüh-ı şiyem
Dökilen alnıña perçem baña bir tığ-i sitem
2. Bu ağan dīde yaşım olsa gözüñde şebnem
Tayanır mıydı ‘aceb görse bu hāle⁵³⁰ Rüstem

-150-

Mef‘ülü/mefā‘ilü/mefā‘ilü/fe‘ülün

1. Meftün oluyor hüsñüñi gördükçe göñüller
Sevdā okudur ‘aşıkā alnındaki teller
2. Nālān göñül ‘arz idiyor dil ile efğān
Zirā akıdır dīdeme Seyhün gibi seyler

-151-

Mef‘ülü/mefā‘ilü/mefā‘ilü/fe‘ülün

1. Hüsñüñde seniñ ‘aşk uyarır bir eñeriñ var
Parlar o güzel ruhlarıñ ammā kederiñ var
Bilmem bu gice hangi raķībe seferiñ var

-152-

Fā‘ilātün/fa‘ilātün/fa‘ilātün/fa‘ilün

1. Yandı göñlüm bī-miṣ(i)l cānāna ammā aldadır
Derdimi hūbāna açdım belki yāre añladır
Bir sürürüm varsa dilde her zamān yār andadır

s.106

2. Göñli bir cānān-ı cevre cilvesiyle bağladım
Her zamān āh nāz-ı sevdā perveriyle ağladım
Derd-i ‘aşkıñ talğasıyla turmadan hep çağladım

⁵³⁰ “bu hāle” ibaresi “o tığa” ibaresinin üzerine sonradan yazılmıştır.

3. İ'tiyādımdır benim her demde cānān gözlerim
Mümkün olsa yārimi göñlüm içinde gizlerim
Anda tenhā söylerim diñlerdi belki sözlerim
4. Yārime her derd-i gūn-ā-gūnumı 'arz eyledim
Cānımı uğruna kurbān itmegi farz eyledim
Yāre bir cān az gelür bir cān daha farz eyledim
5. Bir bahāra döndi göñlüm gülşen oldu yārime
'Aşkıyı gül goncasıyla açdı gül 'izārıma
Gül 'izārım gelse gülzārımda baksa zārıma
6. Gençliğin gülzār-ı 'aşkı bir hāzāna döndi bil⁵³¹
Ben bugün⁵³² bir yār gördüm nev-bahāra döndi dil
Şimdi **Rüṣdī** dīdeden seyl-āb-ı 'aşkı tırma sil

s.107

-153-

Fe 'ilātün/fe 'ilātün/fe 'ilātün/fe 'ilün

1. Ne olur āh gelivirseñ yoluñı gözlemeden
Ne olur añlayıvirseñ ruħuñı özlemeden
Ne çıkar böyle cānım maqşadıñı gizlemeden
2. Bakarım gül yüzine ay gibi bir hālesi var
O yanar tağ gibi göñlümde faqat nālesi var
Dile dermān olacak gözlerimiñ jālesi var
3. Reh-i 'aşkıda yine bir yāri görüp yandı göñül
O vefāsız sözine şöhetine kandı göñül
Bu yanık **Rüṣdī**'ye cānān acıyor şandı göñül

⁵³¹ Bu bend s.107'de farklı bir müsellesin bendleri arasına yazılmışsa da s.106'daki müsellesin son bendidir. Dolayısıyla bu bendi s.106'ya almayı tercih ettik.

⁵³² "Ben bugün" ibaresi, "Ben faqat" ibaresinin üzerine sonradan parantez içinde yazılmıştır.

-154-

Mefā 'ilün/mefā 'ilün/mefā 'ilün/mefā 'ilün

1. Seher vaḳti ziyādan al güle beñzer melek gördüm
Meger cānān yüzinden buse aldırmiş kızartdirmiş

-155-

Mefā 'ilün/mefā 'ilün/mefā 'ilün/mefā 'ilün

1. Seher vaḳti idi al⁵³³ nūra beñzer bir niğār gördüm
Meger cānān eline bir gül almış anı çoqlarmış

-156-

Mefā 'ilün/mefā 'ilün/mefā 'ilün/mefā 'ilün

1. Buña herhangi 'āşık şabr ider bilmem ki 'ālemde
Perī rū dilberiñ bir gamzesi biñ zevkidir cāniñ
2. Gül açmış bülbül āh eyler piyāle tıldırır sākī
Semāda māhı tanzīr eyliyor sīmāsı cānāniñ

-157-

Mefā 'ilün/mefā 'ilün/mefā 'ilün/mefā 'ilün

1. Seniñ ol perçemiñ ki hüsünüñe zeyn-i seḫāb olmuş
Bu hāl 'uşşāka 'ālemde şafā-yı āfītāb olmuş

-158-

Fā 'ilatün/fa 'ilatün/fa 'ilatün/fa 'ilün

1. Rūy-ı gül-fāmı hiçābla açdı süsli perçemiñ
'Āşığı mecnūn iden bu gül yüzüñde şebnemiñ

-159-

⁵³³ "idi al" ibaresi, "içinde" ibaresinin üstü çizilip iptal edilerek üzerine yazılmıştır.

Fā 'ilatün/fa 'ilatün/fa 'ilatün/fa 'ilün

1. Rūy-ı gül-fāmiñ açup dül-bend içinden perçemiñ
Bir melekke şöbet itmiş gibidir āh her demin

s.109

-160-

Mefā 'ilün/mefā 'ilün/fe 'ülün

1. Güzel gözüñ ile baña bakıvir
Bu cismimi vü cānımı yaqıvir

-161-

Mefā 'ilün/mefā 'ilün/mefā 'ilün/mefā 'ilün

1. Yüzüñ mäh perçemiñ siyāh gözüñde āh ne hoş nigāh
Ümīdimi keser miyim baña bir buse vir a şāh

-162-

Mefā 'ilün/mefā 'ilün/fe 'ülün

1. Ne cennet ola idi ne cehennem
Qalaydı hep 'adem ilinde ādem

-163-

Mef 'ülü/fa 'ilatün/mef 'ülü/fa 'ilatün

1. Gençlik deminde kıl göñlümi sürür-ı meşhün
Pirlikde göre[bilir] misin 'acep güzel göz

-164-

Mef 'ülü/fa 'ilatün

1. İşi görülse hoşdı
Görülmeyince coşdı

-165-

Fe 'ilatün/mefā 'ilün/fe 'ilün

1. Baña ğaraž için yaparsa bunu

Hudā'sı kahr ide yakında onu

-166-

11'li Hece Ölçüsü

1. Kurtarırsa Hudā beni eliñden
Kurtulurum o gün fenā diliñden

s.110

-167-

Mef'ülü/mefā'ilün/fe'ülün

1. Ey Haka beni gamla pır itdiñ
Pırlıkde ise esır itdiñ

-168-

Fā'ilātün/fa'ilātün/fa'ilātün/fa'ilün

1. 'Aşk neş'esidir unutturana [o] gümümü baña
Kurbān[in] olayım ey dil bu hayāliñle saña

-169-

Fā'ilātün/fa'ilātün/fa'ilātün/fa'ilün

1. 'Aşıkāne tavırımı gör şanki bir dīvāneyim⁵³⁴
Çünkü hüsnüñ şem'asında ben yine pervāneyim⁵³⁵

-170-

Mef'ülü/mefā'ilü/mefā'ilü/fe'ülün⁵³⁶

1. Gençlikde giçen günüm ne tatlı bir zamānmış
Fırdevse şebih olan⁵³⁷ ne zevkli bir cihānmış

-171-

Mef'ülü/mefā'ilün/fe'ülün

⁵³⁴ "şanki bir dīvāneyim" ibaresi, "aşksıza bīgāneyim" ibaresinin üzerine sonradan yazmıştır.

⁵³⁵ "ben yine pervāneyim" ibaresinin üzerine sonradan "çünkü bir pervāneyim" ibaresi yazılmıştır.

⁵³⁶ Bu aruz kalıbının kullanımı problemlidir.

⁵³⁷ "olan" ibaresi mısradaki üstü çizilip iptal edilen okunmaz haldeki kelimenin üzerine yazılmıştır.

1. Vuşlat haberi getürdi bir kes
Bir hâtife nazîre miydi o ses

-172-

Fâ ‘ilâtün/fâ ‘ilâtün/fâ ‘ilâtün/fâ ‘ilün

1. Dem olur ki hîç kalır nezdinde ‘âlemler⁵³⁸ bütün
Bir meze virmişdi cânân gül ‘izârdan dünki gün

s.111

-173-

Fe ‘ilâtün/fe ‘ilâtün/fe ‘ilün

1. Eşer-i ‘aşk görirem sende a kuş
Ötüyorsın gice gündüz ne de hoş

-174-

Mefâ ‘ilün/mefâ ‘ilün/mefâ ‘ilün/mefâ ‘ilün

1. Naşıl tursun da feryâd itmesin bu hüsniñ ‘uşşâkı
Semâda ay gibi parlar tururken rûyı cânânıñ
2. Kim-içün bülbül âh eyler piyâle tıdırır gonca
Baña bir mey içirmez yâr elinden zulm-i devrânıñ
3. Cânım pervânedir her dem o cânân hüsni şem‘inde
Yanup kül olmadan gayrı nesi var nâr-ı hicrânıñ
4. Nümüne olsun ‘âlemde bu hâlim hâl-i ‘uşşâka
Fedâsı cism ü cânımdır bu nevha-ger-i meydânıñ
5. Tıyıñ ey ehl-i ‘aşk gelüp bu soñ demimde feryâdı
Şehîd-i ‘aşkıyım çünki bugün bî-misl-i cânânıñ

⁵³⁸ “‘âlemler” ibaresi, “cennetler” ibaresinin üzerine sonradan parantezle yazılmıştır.

-175-

Mefā 'ilün/mefā 'ilün/mefā 'ilün/mefā 'ilün

1. 'Aceb gördüñ mi ey zāhid cihānda böyle bir dilber
Meze virir yanağından dudağından [ü] dilinden
2. A dīvāne bu 'aşkı bil mecāz degil ḥaḳīḳat[dir]
Göñül cān çıksa da çıkmaz yine bu 'aşk ilinden

s.112

-176-

Fe 'ilātün/fe 'ilātün/fe 'ilātün/fe 'ilün

1. Şu güzel gonca ḥüs(ü)nde ne kadar cāzibe-dār
Var iken gonca-i ḥandān aranır mı reyḥān

-177-

Mef' ülü/mefā 'ilü/mefā 'ilü/fe 'ülün

1. İnmiş mi bu semā-yı ḥasenden şerāya ḥūr⁵³⁹
Togsın dil-i 'uşşāḳda bir ay gibi [bu] nūr

-178-

Fe 'ilātün/fe 'ilātün/fe 'ilātün/fe 'ilün

1. Giçemez 'aşk u hevādan⁵⁴⁰ dil-i nāçiz henüz
Güzelim gonca gibi tāze dil-āvīz henüz
2. Şanırım bezmime gelmiş yine gözler süzerek
Şarılup boynuma gūyā yine⁵⁴¹ mey-rīz henüz
3. İçerim bādesini ḥāl-i ḥayālimde hemān⁵⁴²

⁵³⁹İnmiş mi bu semā-yı ḥasenden şerāya ḥūr: İnmiş mi semā-yı ḥasenden şerāya bu ḥūr, N.

⁵⁴⁰“Hevādan” ibaresi, “niğārdan” ibaresinin üzerine sonradan yazılmıştır.

⁵⁴¹“boynuma gūyā yine” ibaresi, “şanki peymāneme” ibaresinin üstü çizilip iptal edilerek üzerine yazılmıştır.

⁵⁴²ḥāl-i ḥayālimde hemān” ibaresi, “kevşer nūşin gibi” ibaresinin üstü çizilip iptal edilerek üzerine yazılmıştır.

O 'izārındaki renkler ile lezīz henüz

4. Bakılınca kızarırdı ruḥ-ı tāzesi āh
Anı ĩmā ile itsem yine ta'cīz henüz
5. Yanarım ğamze-i dil-sūzına pervāne gibi
Uçarım ŧanki semāda⁵⁴³ feraḥ-āmīz henüz
6. Gice gūndūz dilerim vuŧlatımı ol melegiñ
ŧanırım bezmime gelmiŧ yine ŧeb-ḥīz henüz
7. Arıyor derd ile Leylā'sını Mecnūn gibi dil
İdemem 'aŧkına sevdāsına perḥīz henüz
8. Ne dinūr böyle nigāra açılan ğoncasını
Saña koḳlatmadı **Rūŧdī** ḥazer ittiñ⁵⁴⁴ henüz

s.113

-179-

Fā' ilātün/fā' ilātün/fā' ilātün/fā' ilün

1. Parlıyor nūŧīn-i ruḥlar bezm-i 'aŧıḳānede
Gel a ŧūfi ğör neler var ma'nevī dem-ḥānede

-180-

Müstef' ilātün/müstef' ilātün

1. Būyunda ğül var rūyunda lāle
Ġöñlümde var ol ey ḫatlı nāle
2. Pertev mi var bu cānān yüzünde
Hiç ḫurma **Rūŧdī** baḳ ol cemāle

⁵⁴³ "Uçarım ŧanki semāda" ibaresi, "Dönerim ŧanki önünde" ibaresinin üstü çizilip iptal edilerek üzerine yazılmıştır.

⁵⁴⁴ İttiñ: ittiniz, N.

3. Feryāda düşdüm bir bülbül oldum
Dil gülşenimden aqsun şelāle
4. Bir ‘āşıkım ki meftün-ı Leylā
Ol ‘aşk içinde irsem zevāle
5. Hayrān kalırdı ol hüsne hūrī
Görse⁵⁴⁵ hayādan gül yüzde jāle
6. Yansa kül olsa ‘aşkıyla ‘ālem
Almaz o çünkü ‘uşşākı kālē
7. Virseydi n’olur **Rüşdī** yanarken
‘Aşk bādesiyle tolsuñ piyāle

-181-

Fe ‘ilātün/fe ‘ilātün/fe ‘ilātün/fe ‘ilün

1. Ne çabuk geçdi hemān gençliğimiñ eyyāmı
İrivirdi kara günli gicemiñ aqşāmı

-182-

Fā ‘ilātün/fā ‘ilātün/fā ‘ilātün/fā ‘ilün

1. Mescidin kandilini meyḥānede ey cām iden
Şimdi ma‘bedlerde rindān mı gelir cānān ile

s.114

-183-

Fe ‘ilātün/fe ‘ilātün/fe ‘ilātün/fe ‘ilün

1. Nice yıldır gezerim ‘aşk ile efgān ilini
Baña öpdürmedi ṭālī’ yine cānān elini

---

⁵⁴⁵ Görse: Görseydi, N.

2. Taramam ağlayarak aşk ile feryād iderek
Akıdır dīdelerimden bu gönül kan silini
3. Kerem u rahm iderek bakmadı bir gün yüzime
Baña koçlatmadı rüyında açan cān gülini
4. Felegiñ pençesine bağılı mı taqdir-i beşer
Yine esdirmede başımda bu tūfān yilini
5. Saña **Rüşdī** yine yoç ‘ālem-i nāsūtda sürūr
Öpesin ‘ālem-i lāhūtda o cānān elini

-184-

Mef‘ülü/mefā‘ilün /fe‘ülün

1. Mevtimde benim kadem olaydı
Yāhūd ki tenim ‘adem olaydı

s.115

-185-

Mefā‘ilün/mefā‘ilün/mefā‘ilün/mefā‘ilün

1. Nigārim geldi bezmimde hazīn gönle şafā şaçdı
Turur mı bu gönül buse dilerken dilberim kaçdı
2. Gidüp cānānımı buldum didim āh kimden incindiñ
Didi niçin demin benim bu yüzlerimi incitdiñ⁵⁴⁶
3. Benim bu işde bir kabāhatim yoçdur diriken ben
Beni teşvīk iden gönül nedāmet iyleyüp şaçdı

-186-

---

⁵⁴⁶ Mısrada redif kusuru bulunmaktadır. “Niçin demin benim bu yüzlerimi incitdiñ didi” şeklinde metin tamiri yapılırsa kusur ortadan kalkmış olur.

Fe‘ilātün/fe‘ilātün/fe‘ilātün/fe‘ilün

1. Baña göstermedi gençlikde vü pīride sürür
Yine düşmen gibidir āh baña ṭāli‘ ḥālā

-187-

Mefā‘ilün/mefā‘ilün/mefā‘ilün/mefā‘ilün

1. Niçin bir buse virmez de o sevgilim kaçır benden
Alınsa büsesi cebren ṭarılır gelmez irkenden

-188-

Mefā‘ilün/mefā‘ilün/mefā‘ilün/mefā‘ilün

1. Firāk-ı dil-güdāz-ı yār ile bugün perīşānım
Beni andan ayıran o raḳībim de perīşān ya

s.116

-189-

Mefā‘ilün/mefā‘ilün/fe‘ülün

1. Felek yār olmayınca Muşṭafā’ya
Ḳalır mı bir gönülde bir şafā ya
2. A **Rüşdī** fānīyi bākī mi şandıñ
Taḥammül eyle böyle her cefāya

-190-

Mefā‘ilün/mefā‘ilün/fe‘ülün

1. Vefāsı yok bize fānī cihānıñ
Naşīb olmaz mı zevḳi āsumānıñ
2. Uşandırdı beni cevriyle cāndan
Vefāsız çünki cānānı zamānıñ

-191-

Fe‘ilātün/fe‘ilātün/fe‘ilātün/fe‘ilün

1. Ne elīm āteş içinde bu dil-i bī-çārem
Beni āteş ‘alevinden mi yaratdıñ yā Rab

-192-

Fe ‘ilātün/fe ‘ilātün/fe ‘ilün

1. Yandı gönülüm yine bir sīm bedene
Şükr olsun güzeli halk idene

-193-

Mef ‘ülü/mefā ‘ilü/mefā ‘ilü/fe ‘ülün

1. Maḥbūb seveniñ var ise tab ‘ında nezāhet
Geçdikde ele fırsatı öpmezse kör olsun

-194-

Mef ‘ülü/mefā ‘ilü/mefā ‘ilü/fe ‘ülün

1. Devriñ keremi cāhile maḡrūrlara ezvāk
Dil ehline bu āteş-i aḡzān ile yanmak

s.117

-195-

Mefā ‘ilün/mefā ‘ilün

1. Görüñdi anda bir ma ‘nī
Eyā benden midir ya ‘nī

-196-

Fe ‘ilātün/fe ‘ilātün/fe ‘ilün

1. Ne diyim āh yine azdı bu nefis
Bürüdi ḥicretini çünkü o sis

-197-

Mefā ‘ilün/mefā ‘ilün/fe ‘ülün

1. Güler ‘āşık vişāliñ neş’esiyle
Güler ma ‘şük istihzā sesiyle

2. Araya hiddet ile girdi rakīb
Büyük bir tağa beñzer eñsesiyle

-198-

Mef' ulü/mefā ' ilü/mefā ' ilü/fe ' ulün⁵⁴⁷

1. Her leyl ü nehār göñlüm içinde nelerim var
Güller açılır bülbül öter şanki bahārim
2. Şolmuş o çiçekler ile şimdi kederim var
Ya ' nī yine Mecnūn gibi meftūn niğārim⁵⁴⁸
3. Bir çāresi yok derdime senden a cefākār
Feryād ile giçmekde hemān leyl ü nehārim
4. Bākī o yüce ' āleme zīrā seferim var
Bir ān gelüp görse idi cism-i nizārim
5. Āh görse idim o güli bir kere ölürken
Hüsnuñdeki zīnet beni medhūş ide yārim
6. Yalvarmada İlāh'ına **Rüşdī** gibi nā-çiz
Olsaydı diye yār ile firdevsde qarārim

s.118

7. Hākim ola mürtekib mu ' ayyeni de zālīm⁵⁴⁹
Tolmuş yine ' ālemiñ içinde bu mezālīm

-199-

Fā ' ilātün/fā ' ilātün/fā ' ilün

⁵⁴⁷ Bu gazelin matla beyti bir sonraki sayfanın üst kısmına yazılmıştır.

⁵⁴⁸ Bu beyit takdim-tehir yapılarak düzeltilmiştir.

⁵⁴⁹ Bu beyit bir üst sayfadaki gazelin matla beyitidir.

1. Dā'imā işsiz kalan mahrûm kişi
Söylemekdir tırmadan anıñ işi

-200-

Fā'ilātün/fā'ilātün/fā'ilātün/fā'ilün

1. Söndürür zâlim bu 'adliñ pertev-i tâbnâkını
Hep yıkar bu 'âlem-i kalbiñ yüce eflâkını
2. Öyle hâkim qahr olup 'âlemde nâmı qalmaya
Haksızı eyler vefâya mâl ider emlâkını

-201-

Fe'ilātün/fe'ilātün/fe'ilātün/fe'ilün

1. Seni pür-neş'e ider o mey-i nâ-pâk-ı mihen
Çevirir zevkiñi hüzne⁵⁵⁰ şeh-i eflâk-ı fiten

-202-

Fā'ilātün/fā'ilātün/fā'ilün

1. Ol Hudâ ki zehr ider her bâdeyi
İçmeyen itmekde istifadeyi

s.119

-203-

Fā'ilātün/fā'ilātün/fā'ilātün/fā'ilün

1. Dilde ğam rûhumda ğam cismimde ğam bilmem neden
Giçmiyor vaktim elemsiz n'eyleyim 'âlemde ben
2. Gözyaşı dökmekte dîdem tâ o göñlümde akar
Öyle bed-bahtım ki zîrâ yok baña bir beñzeyen

-204-

⁵⁵⁰ "hüzne" ibaresinin üstüne sonradan parantezle "zehre" ibaresi yazılmıştır.

Fe‘ilātün/fe‘ilātün/fe‘ilātün/fe‘ilün

1. Bu semāvāta bākınca görünür bir varlık
Saña yoğdur diyecek ‘aklı mı var Allāh’ım

-205-

Mef‘ülü/fā‘ilātün/mef‘ülü/fā‘ilātün

1. ‘Āķil semāya bakup añlar ki⁵⁵¹ Hālīķ’ı var
Baķmış da anı var bilmeyene hīç ‘akıl yoğ

-206-

Mef‘ülü/mefā‘ilü/mefā‘ilü/fe‘ülün

1. Yoğ meyli diliñ dār-ı fenā sīm ü zerinde
Bülbül gibi hep uçmada gül yüz üzerinde⁵⁵²

-207-

Fā‘ilātün/fā‘ilātün/fā‘ilātün/fā‘ilātün

1. Gül yanāđdan baħş iderken eylediñ hiddet baña
Zāhidā cānāna irseñ yir misin helva gibi

-208-

Fā‘ilātün/fā‘ilātün/fā‘ilātün/fā‘ilün

1. Ben bugün bir yār gördüm anda pek hoşdı nigāh
Dīde-i dil-sūzı gōñle şanki bir āteşdi āh

s.120

-209-

Mef‘ülü/mefā‘ilü/mefā‘ilü/fe‘ülün

1. Biz ‘āşīķ-ı hüsñüz dilimiz dilber[i] arar

⁵⁵¹ “anlar ki” ibaresi, “fehm ider” ibaresinin üstü çizilip iptal edilerek üzerine yazılmıştır.

⁵⁵² Bu mısranın hem altına hem de üzerine düzeltilmiş hali farklı bir mürekkeple yazılmıştır. Mısranın üzerinde kırmızı mürekkeple: “Bülbül gibi hep uçmada gül yüz üzerinde” yazmaktadır. Mısranın altında ise siyah mürekkeple: “Bülbül gibi āh itmede gül yüz üzerinde” yazmaktadır. İki de vezne ve anlama uymaktadır. Ancak alta yazılan mısranın en sonki düzeltilmiş hali olduğunu düşündüğümüz için metne o mısrayı yazdık.

Āteşde yanıyor⁵⁵³ gibi bî-şabr u qarār

-210-

Fe 'ilātün/fe 'ilātün/fe 'ilātün/fe 'ilün

1. Gelerek bezmime pertev gibi parlar cānān
Gülerek göz süzerek gönlimi eyler şādān

-211-

Mefā 'ilün/mefā 'ilün/fe 'ülün

1. Ocağ söndüreniñ söner ocağı
Yanar mı öyle zālimiñ çerāğı

-212-

Fā 'ilātün/fā 'ilātün/fā 'ilün

1. Yāre 'aşkı 'arz u izhār eyledik
Kendiñi bir āteşe atmış direk

-213-

Fā 'ilātün/fā 'ilātün/fā 'ilün

1. Dā'imā itmekdeyim senden dilek
İtmediñ hāşıl murādı ey felek⁵⁵⁴

-214-

Fā 'ilātün/fā 'ilātün/fā 'ilātün/fā 'ilün

1. Her gören meftün olur bu gamze-i dil-sūzına
Böyle yāriñ cān fedā vü nāz-ı dil-fürüzına

-215-

Fā 'ilātün/fā 'ilātün/fā 'ilün

⁵⁵³ Yanıyor: yanıyormuş,N.

⁵⁵⁴ Bu beyit kırmızı mürekkeple sonradan yazılan ve iptal edilmeyen şu beytin üstüne yazılmıştır:

Dāimā itmekdeyim yārdan dilek

İtmedi hāşıl murādı ol melek

Çalışmamıza anlam bakımından daha uygun olduğu için kırmızı mürekkeple yazılan beyit esas alınmıştır.

1. ‘Aşk ilinde ben yine dīvāneyim
Bir ziyā-dār hüsne kim pervāneyim
2. Cānı virdim ol nigārīñ ‘aşkına
Uğrına kırbān olan dīvāneyim
3. Başka bir ‘ālem bulur hüsñünde dil
Ol perīşān perçeminde şāneyim

s.121

-216-

Fā ‘ilātün/fā ‘ilātün/fā ‘ilātün/fā ‘ilün⁵⁵⁵

1. Sevdigim bir yār kim sevdāsı göñlüñ māhıdır
Hüsñünüñ hālāt-ı ‘aşkı ‘āşıkānıñ ahıdır
2. Az görürdüm uğrına itsem fedā bu cānımı
Çünkü diller feth iden dilberleriñ cānānıdır⁵⁵⁶
3. Böyle bir cānān ki mişli yok anıñ ‘ālemde hıç
‘Aşkına kırbān olanlar hüsñünüñ bürhānıdır
4. Görmemiş Ferhād u Mecnūn böyle bir dildār kim
Görse Leylā görse Şīrīn hüsñünüñ hayrānıdır
5. Āfet-i ‘ālem gibi zī-bende rü tābende ten
‘Aşıkı mecnūn iden⁵⁵⁷ güzelleriñ müjgānıdır
6. Nūr içinde gönçaya beñzer ‘izārda pertevi
Atdığı ok nūrdandır çünkü dil hākānıdır

⁵⁵⁵ Gazelin sağ üst tarafına kırmızı mürekkeple “yazıldı” ibaresi not edilmiştir.

⁵⁵⁶ “ıden dilberilerin cānānıdır” ibaresi, “bu ülkemiñ sultānıdır” ibaresinin üstü çizilip iptal edilerek üzerine yazılmıştır.

⁵⁵⁷ “ıden” ibaresi “o” ibaresinin üzerine sonradan iptal edilmeksizin yazılmıştır. “İden” ibaresi anlama daha uygun olduğu için metne o esas alınmıştır.

7. Hüsni dil-ārāsımñ nādide bir Mecnūnyam
Ġamzesi bile diger Leylalarıñ sultānıdır⁵⁵⁸
8. Muntaẓır **Rüşdī** bu yāriñ pertevinde⁵⁵⁹ yanmaġa
Āsumānī bir nigār ki hūrler aqrānıdır

s.122

-217-

Mefā ‘ilün/mefā ‘ilün/mefā ‘ilün/mefā ‘ilün

1. Şafā-yı hāl budur **Rüşdī** yanında bir nigār olsun
Göñül bezminde bülbüller ötüp bir nev-bahār olsun
2. Yüzünden gözünden koķlayup feryād iderken āh
Ümīd eyler iken⁵⁶⁰ sīmñ sīne āşikār olsun
3. Elinden mey içerken sāk7-i devrānıñ uğrında
Olayım hüsne kurbān baña bir iftiħār olsun
4. A yār kurbān olurken baķ baña ol nāzlı gözlerle
Nigāhıñ maķberimde rühuma bir ber-güzār olsun

-218-

Mef ‘ülü/mefā ‘ilü/mefā ‘ilü/fe ‘ülün⁵⁶¹

1. Bilmem ki bu hāriķa-i hüsni ile yüzünde
Bir māh gibi toġar ‘āşikınıñ özünde
2. ‘Älemde nice göñülleri budur uyarar
Çün vaşla rumūzı var o şīveli sözünde

⁵⁵⁸ “sultānıdır” ibaresi, “cellādıdır” ibaresinin üstü çizilip iptal edilerek üzerine yazılmıştır.

⁵⁵⁹“Rüşdī bu yāriñ pertevinde” ibaresi, mısra da üstü çizilip iptal edilen okunmaz haldeki ibarenin üzerine yazılmıştır.

⁵⁶⁰“Ümīd eyler iken” iken ibaresi “ edā vü nāzıyla” ibaresinin üstü çizilip iptal edilerek önüne yazılmıştır.

⁵⁶¹ Nazmın 2. ve 3. Beytinde bu aruz kalıbının kullanımı problemlidir.

3. Maḥzūn gönüllere pertev viren bu cānān
Her ‘āşıkına ber-güzār ‘aşkı var gözünde

-219-

Mefā ‘ülü/mefā ‘ilü/mefā ‘ilün/fe ‘ülün

1. Ey dilber-i nāz gözleriñe cān mı tayansun
Rūyında olan pertev-i bī-misle mi yansun⁵⁶²

s.123

2. Bir gönca gibi açmada dillerde cemāliñ
Ol zevk-i dil-ārā ile sen cismime cānsın
3. Pervāne gibi pertev-i ‘aşkıñda yanar dil
Cismimle berāber yanarağ kül gibi kıalsın
4. Her ānda fedā uğrıña nā-çiz hayātım
Ol cāzibeli göz ile cānān-ı cihānsın
5. Ğamzeñ ki benim gönlüme ‘İsā-yı hayātdır
Hüsñüñdeki pertevlere cānım yine yansın

-220-

Fā ‘ilātün/fā ‘ilātün/fā ‘ilün

1. Dilde hālem döndi bir meyḥāneye
Mey virüp ‘aşk eyledim cānāneye
İñliyor her dem gönülde n’eylerim
Girmez ol yār ‘aşksız kāşāneye

-221-

⁵⁶² “pertev-i bī-misle mi yansun” ibaresi, “zīnet-i bī-misle mi yansun” ibaresinin üzerine ibare iptal edilmeksizin sonradan yazılmıştır.

Mefā 'ilün/mefā 'ilün/mefā 'ilün/mefā 'ilün

1. Nigārîñ gitdi āsūde raḳṭbiñ şimdi bāğına
Göñül sen de çekil Ferhād gibi feryād⁵⁶³ tağına
2. O bārān-ı semā gibi gözüñden kanlı yaşlar dök
Faḳat dökme mey-i Mecnūn gibi 'aşkıñ ocağına
3. Metīn ol şabr idüp ey dil taḳın bir tavır-ı merdāne
O yār bir gün gelür elbet yine 'aşık kucağına
4. Gelince turma bir şarıl o zülfünüñ saçağına
Gelirsin 'aşkıñ ey **Rüşdī** yine evvelki çağına

s.124

-222-

Fā 'ilātün/fā 'ilātün/fā 'ilātün/fā 'ilün

1. Bir güzel gördüm bugün ben meclis-i rindānede⁵⁶⁴
Ḥüsnine āyine olmuş bādesi peymānede
2. Būseyi eyler meze gözler süzerken 'aşıka
Var mıdır 'ālemde böyle şive bir cānānede
3. Al yanaḳlar tāze gül nāzik bilekler sīm gibi
Sizse ḫāli cān virir elbette her pervānede
4. Bir bakılsa rüyına terler hicābından hemān
'Aḳlını toplardı belki görse her dīvānede
5. İç bu sāde bādeden **Rüşdī** bakup cānāneye
'Aşk nedir cānān nedir gör böyle bir meyḫānede

⁵⁶³ “gibi feryād” ibaresi, “dil-hūnuñ” ibaresinin üstü çizilip iptal edilerek üzerine yazılmıştır.

⁵⁶⁴ Bu gazel Külliyyāt'ın 83. sayfasındaki 3 beyitten oluşan nazmın tamamlanarak yeniden yazılmış şeklidir.

-223-

Mefā 'ilün/mefā 'ilün/mefā 'ilün/mefā 'ilün

1. Teniñ elmās mı pertev mi nedendir bu beyāz gerdān
Beni böyle bıraқdıñ 'ālem-i 'aşkıñda ser-gerdān
2. Yanaқlar tāze bir gonca dudaklar bir gül-i ḥandān
Nedir bu zeyn-i ḥüsñüñ dillere pertev mi ey cānān
3. Nedir ol gözdeki ḥālet beni medhūş ider her dem
Güzellikde nazīriñ yoқ cihānda ey meh-i tābān
4. Femiñden her çıkan söz her dile virmekdedir şādī
Semādan bir melek mi ses virir 'uşşāқа ey sultān
5. Buluţ altında perçemle kapanmış ay gibi rüyuñ
Açıldıkça bu **Rüşdī**'yi yaқar ol pertev-i sūzān

s.125

6. O gençlik 'ālemim geçdi bugün bir ihtiyār oldum
Faқat ḥüsñüñdeki tal'at yine göñlümde nūr-efşān
7. Seni bir gördigim gündenberi iqlīm-i 'aşkıñda
Döner **Rüşdī** o nūr-ı ḥüsñüñe pervānedir el-ān
8. Yine yüzler sürerdim turmadan ol ḥāk-i pāyiñe
Olurdum bir daha görsem hemān ol ḥüsñüñe қurbān

-224-

Mefā 'ilün/mefā 'ilün/fe 'ülün

1. Ne bulursam felek elimden alır
Göñül bütün yine elemle қalır

-225-

Mef'ülü/mefā'ilün/fe'ülün

1. Bülbül gülünüñ dalında öter
Pervāne āteş içinde tüter
2. Sevdāya düşen bu şānlı beşer⁵⁶⁵
Leylā'sı için yanar da biter

-226-

Fe'ilätün/fe'ilätün/fe'ilätün/fe'ilün

1. Baba evlādı için dir bu oğul çok yaşasın
Diyedir oğlı anamdan babamız çok yaşasın

s.126

-227-

Fā'ilätün/fā'ilätün/fā'ilätün/fā'ilün

1. Añladım ben gönlümüñ feryādıdır bülbüldeki
Bilmedim āh bülbülüñ esrārını ol güldeki
2. Çünkü ben feryādımı tıydum ki her bülbüdedir
Ġayrı bildim gönlümüñ maqşūdını bir güldedir

-228-

Mefā'ilün/mefā'ilün/fe'ülün

1. Göñülde cüş iden bu āh u efgān
Baña bir sevgili-çün 'ādet oldu
2. Giçer bu 'aşk ile leyl ü nehāрім
Çüriden cismimi ol āfet oldu

-229-

⁵⁶⁵ “bu şānlı beşer” ibaresi, “insānoğlı” ibaresinin üstü çizilip iptal edilerek yanına yazılmıştır.

Fā‘ilatün/fa‘ilatün/fa‘ilatün/fa‘ilün

1. Göñlüme bir zevk idüp bu şöhet-i yārānımı
Eylerim terciḥ kevniñ zevk-i gūn-ā-gūnına
2. Ayrılık maḥzūn ider āh ağladır ba‘zen beni
Hangi bir dostum irer bu derdimiñ dermānına

s.127

-230-

Fā‘ilatün/fa‘ilatün/fa‘ilatün/fa‘ilün

1. Tāzeler gördükçe ‘aşık ṭurmadan feryād ider
Goncalar itmez tenezzül gül ider imdād aña

-231-

Mef‘ülü/mefā‘ilün/fe‘ülün

1. Pervāne neden yanar o nāra
‘Aşkıyla tüter baḳıñ hezāra

-232-

Müstef‘ilātün/müstef‘ilātün

1. Bülbül didi ki gülşen ü ‘ālem
Kaldıysa baña yaḳar bu nālem

-233-

Fe‘ilātün/fe‘ilātün/fe‘ilātün/fe‘ilün

1. Neresin öpmelidir yüzleriñiñ ey āfet
Femime pākce yaḳın yerlerini incitme
2. Baña pek hoş görinen nūr gibi gerdāniñdır
Anı da öp daha başka yirime meyl itme
3. O güzel sīnede sīmīn memeleriñ tatlı
Yiter artık aşağı bir yire ṭoḡrı gitme

4. O laṭīf sīneniñ altında ‘aceb gizli ne var
Kırarım ḥatırñı gayrı beni söyletme

s.128

-234-

Fe ‘ilātün/fe ‘ilātün/fe ‘ilātün/fe ‘ilün

1. Görinür lāle gibi gül gibi peymānede mey
İñiler ‘aşk gibi sevdā gibi mey-ḥānede ney
2. Ne bu sāḳī-i dil-āvizdeki tābende ḥüs(ü)n
Ruḥına gerdenine baḳ ne dil-ārā hey hey

-235-

Fe ‘ilātün/fe ‘ilātün/fe ‘ilātün/fe ‘ilün

1. O benefşe gibi gözler o dil-efrüz sözler
Götürür ‘āşık-ı sevdā-zedeye süzüşler
2. Cānı uğrında fedā eylemege ‘azm itdim
Baña bir yan baḳıvirse o dil-āşüb gözler

-236-

Fe ‘ilātün/fe ‘ilātün/fe ‘ilātün/fe ‘ilün

1. Yanağı ḡonca gibi açmadadır cānānıñ
Hele būs itmede yoḳdur yasağı sultānıñ
2. Güzeliñ gerdeni aḳ o dil-efrüz göze baḳ
Bu civānıñ ṭoyamaz zevḳine zīrā cānıñ

-237-

Fā ‘ilātün/fa ‘ilātün/fa ‘ilün

1. Baḳ şu yāriñ nāz u istiḡnāsına
Çünki maḡrūr çeşm-i dil-ārāsına

-238-

Fe‘ilātün/fe‘ilātün/fe‘ilātün/fe‘ilün

1. Bu nigār baksa eger ğamze-i mestāne ile
Arada fark mı alır ‘āşıa pervāne ile
2. Deli göñlüm yine dir ki o güzel gözlerini
Severek āh öpüvirsem leb-i pīrāne ile

s.129

-239-

Mef‘ülü/mefā‘ilün/fe‘ülün

1. Bir ‘abda meded ılırsa Allāh
Elbette toĝar dilinde bir māh

-240-

Mef‘ülü/mefā‘ilün/fe‘ülün

1. Yalvar ki resül-i Kibriyā’ya
Uĝratmaya Hak seni belāya

-241-

Mef‘ülü/mefā‘ilün/fe‘ülün

1. Yalvar ki o cenneti yaradan
ıartmaya seni o aradan

-242-

Fā‘ilātün/fā‘ilātün/fā‘ilātün/fā‘ilün

1. Şanki bir ‘āşı gibi atmada Şem‘a cismini
‘AŞ nedir cānān nedir bilmez iken pervāneler
2. Derd⁵⁶⁶-i ‘aŐıñ Şiddeti ma‘lüm iken bu ādeme

⁵⁶⁶“derd” ibaresi, “nār” ibaresinin üstü çizilip iptal edilerek üzerine yazılmıştır.

Nür-ı dil-fürüz-ı 'aşka cān virir merdāneler⁵⁶⁷

-243-

Mef'ülü/mefā'ılı/mefā'ılı/fe'ülün

1. Cānāneye 'aşk dāde-i giryān-ı nāle[dir]
Her zevk u hüzn cümlesi 'ālemde hayāldir⁵⁶⁸

-244-

8'li Hece Ölçüsü

1. Böyle degilse de emel
Atdım bu gülşene temel
Gördi bu gül yüzi gönül
Gel güzelim yanıma gel

s.130

-245-

Fe'ilätün/fe'ilätün/fe'ilün

1. Giceler zıkr idesin tā-be-seher
Ulu Mevlā'ya şıgın itme keder

-246-

Fā'ilätün/fā'ilätün/fā'ilätün/fā'ilün

1. Aşkı bilmez ādeme ādem dinir mi ey güzel
'Ālemi bu 'aşk için halk itdi Zāt-ı lem-yezel⁵⁶⁹

-247-

Fe'ilätün/fe'ilätün/fe'ilätün/fe'ilün

1. Tatını⁵⁷⁰ tatlı o ruhdan viriyor sāk7-i rüh
Yaquyor kubbe-i dilde yine bir şem'-i feruḥ

⁵⁶⁷Mısranın altına ve kenarına sonradan mısralar yazılmışsa da bu mısra iptal edilmediği için ve anlam bakımından en uygunu olduğu için çalışmaya bu mısra esas alınmıştır.

⁵⁶⁸"hayāldir" ibaresi, "yalandır" ibaresinin üzerine sonradan yazılmıştır.

⁵⁶⁹"Zāt-ı lem-yezel" kelimesi mısraya sonradan eklenmiştir. Mısranın önceki halinde "ol Rab-i lā-yezāl" yazmaktadır. Ancak bu şekliyle vezne uymamaktadır.

⁵⁷⁰"Tatını" ibaresi, "mezeyi" ibaresinin üstü çizilip iptal edilerek üzerine yazılmıştır.

2. Şanasın zevk uçuyor bezm-i şafâ-dârında
Meze itdi baña gül yüzlerini çünkü o şüh

-248-

Mef' ulü/mefâ 'ilü/mefâ 'ilü/fe' ulün

1. Toplandı bugün meclis-i zevke nice yârân
Gözler süzerek geldi yine nâz ile cānân
2. **Rüşdî** o gice aldı temâşâ-yı hüs(ü)nden
'Aşk pertevini ay gibi ol süsli yüzünden

s.131

-249-

Fâ 'ilatün/fa' ilatün/fa' ilatün/fa' ilün

1. Göñlümi virdim bugün bir mişli yok cānāna ben
Görmedim 'ālemde böyle şanlı hüsne beñzeyen
2. Sîne sîm simâsı şan ay dîdesi çün dil-fürüz
Lāleye dönmüş yanaqlar aq güle beñzer beden
3. Gül yüzüme derdli **Rüşdî** hüsününi bir seyr için
Gör velâkin dönme nâz-ı 'aşk ile mecnûna sen

-250-

Fâ 'ilatün/fa' ilatün/fa' ilün

1. Dilde nâlem gözde jâlem var benim
'Aşk ile vîrāna dönmüşdür⁵⁷¹ tenim
Yandı göñlüm bir nigârîñ hüsüne
Gülmez olsun tek anîñla meskenim

⁵⁷¹ “dönmüşdür” ibaresi, “döndi şâf” ibaresinin üstü çizilip iptal edilerek üzerine yazılmıştır.

-251-

Mef' ulü/fā' ilātün/mef' ulü/fā' ilātün

1. Ey luṭfi vü keremi [vü] 'ināyeti bī-ḥadd
Rüşdī de seniñ⁵⁷² ümmetiñ aña eyle meded

-252-

Fā' ilātün/fā' ilātün/fā' ilātün/fā' ilün

1. Parlasın 'aşk 'āleminde dilde cānān pertevi
'Āşıkıñ çün cānıdır her demde ol zevkiñ evi
Kevşer ol her ān o dilde ey şarāb-ı ma'nevī

s.132

-253-

Mefā' ilün/mefā' ilün/mefā' ilün/mefā' ilün

1. Keremkār Ḥālīk' iñdan āh yüce Rab-i Raḥīm' iñden
Ümīdi kesme 'işyāniñ ile ye's eyleyüp birden
2. Eger sen mest-i lā-ya'kıl iken terk-i ḥayāt itseñ
Seni çürük kemigiñe bağışlar mağfiretinden

-254-

Mefā' ilün/mefā' ilün/mefā' ilün/mefā' ilün

1. Göñülde ber-ḳarār bir şabr iden her şāna aḳvāmı
O şandır hep cihānı sevḳ iden āfāta encamı
2. Beşer her ānda şān ister aniñ āmāli iḳbāldir
Bu nefse uyma şabr ile geçir āsūde eyyāmı

-255-

Mef' ulü/mefā' ilü/mefā' ilü/fe' ulün

1. Bir ḡamze ile beni de yakdıñ⁵⁷³ sen a ḳurnaz

⁵⁷² Bu kelime mısranın üzerine sonradan eklenmiştir.

⁵⁷³ Beni de yakdıñ: yakdıñ beni de, N.

Lākin bu gönül nāzīña bi'llāhi tayanmaz

-256-

Müstef' ilātün/müstef' ilātün

1. Şahbāyı içenler mi olur mest
Ben mest-i mükedder-i cihānım
2. Ferdāyı düşünmeyen mi mesrūr
Maḥzūn-ı muşavver-i zamānım
3. Allāh'a irenler oldı bī-dār
Bī-dār-ı dil-āver-i nihanım

s.133

-257-

Fa'lün/fā'ilün/fa'lün/fā'ilün

1. Eş'ārda kuşūrlıdır sözlerim
Ḥaḫ'dan dā'imā meded gözlerim

-258⁵⁷⁴-

Fe'ilātün/fe'ilātün/fe'ilün

1. Derdimi tıy <benim> dilim ne söyler
Göñlümi gör o da hemān iñiler

-259-

Fe'ilātün/fe'ilātün/fe'ilün

1. A felek itme baña çünki⁵⁷⁵ zulüm
Kederimden bilemem sağ u şolum
2. Eger olmasa idi ḥavf-ı Ḥudā
Seni yıkmaz mı idim irse şolum

⁵⁷⁴ Beytin sağ üst tarafına kırmızı mürekkeple “yazıldı” ibaresi not edilmiştir.

⁵⁷⁵ “çünkü” ibaresi, “ğayı” ibaresinin üzerine sonradan yazılmıştır.

-260⁵⁷⁶-

Fe‘ilātün/fe‘ilātün/fe‘ilātün/fe‘ilün

1. Bu ‘aşırda tutacak yok düşeniñ destinden
‘Ademī yergisidir bī-himemiñ hestinden

-261⁵⁷⁷-

Mef‘ülü/mefā‘ilün/mef‘ülü/mefā‘ilün

1. Ey bağı yanıqlarıñ yār u yāveri Allāh
Rüşdī-i haķire de yardım itseñ n’ olur āh⁵⁷⁸

s.134

-262⁵⁷⁹-

Mefā‘ilün/mefā‘ilün/fe‘ülün

1. Kedernākim yine her demde yā Rab
Bırakma ‘avn idüp bu ğamla yā Rab
2. Sürürüm yok göñülde zerre mişli
Kerem kıl ma‘nevī bir zevķi yā Rab

-263-

Mefā‘ilün/mefā‘ilün/fe‘ülün

1. Raķībiñ bezmine gitme a yārim
Seni çünki köpek gibi ıştırır

-264-

Fe‘ilātün/fe‘ilātün/fe‘ilün

1. Beni yārim çıkarır mı özden
Yine yan bakmada süsli gözden

⁵⁷⁶Beytin sağ üst tarafına kırmızı mürekkeple “yazıldı” ibaresi not edilmiştir.

⁵⁷⁷Beytin sağ üst tarafına kırmızı mürekkeple “yazıldı” ibaresi not edilmiştir.

⁵⁷⁸Mısranın vezni kusurludur.

⁵⁷⁹Nazmın sağ üst tarafına kırmızı mürekkeple “yazıldı” ibaresi not edilmiştir.

-265-

Mef' ulü/mefā 'ilü/mefā 'ilü/fe' ulün

1. Bülbül ile pervâne vü 'aşıqān-ı beşer
Leylā'ya fedā-yı cān iden Mecnūn'a beñzer

-266-

Fe' ilātün/fe' ilātün/fe' ilātün/fe' ilün

1. Yine miñnetle bugün ağlayarak bir kederim
Çaderimdir bu da elbet yine nā-sāz çaderim
2. Dilerim Hāzret-i Allāh bugün alsa cānımı
Açılırdı reh-i mağberde cināna seferim

-267-

Mefā 'ilün/mefā 'ilün/mefā 'ilün/mefā 'ilün

1. İlāhī çok niyāz ider diler bir nūr-ı dil **Rüşdī**
Anñ çok derdli gönlüne yine gam āteşi düşdi

s.135

-268-

Müstef' ilātün/müstef' ilātün

1. Ey fahr-i 'ālem ey nūr-ı nāsūt
Ey nūr-ı ādem ey zevk⁵⁸⁰-i lāhūt
2. Senden niyāzım çokdur günāhım
'Afv eyle 'āşī **Rüşdī**'yi şahım
3. Yokdur bu senden mümtāz Şāfi'
İmdād şefā'at ey zāt-ı Nāfi'

-269-

⁵⁸⁰“zevk” ibaresi, “sırr” ibaresinin üzerine sonradan yazılmıştır.

Mef'ülü/mefā'ilü/mefā'ilü/fe'ülün

1. Yā Rabb beni Aḥmed-i Muḥtār'a bağışla
'Afv eyle de ol sevgili serdāra bağışla
2. Ol sevgiliniñ pāyına rüy-ı süheyle
Yüz sürmedeyim sen yine ol yāre bağışla
3. **Rüşdī** kuluñum eyleme maḫhūr günehimle
Raḥm eyle de ol zāt-ı keremkāra bağışla

-270-

Müstef'ilātün/müstef'ilātün⁵⁸¹

1. Ma'şūḫ-ı Haḫ'sın peygamberimsin
Zīrā nazīrsiz bir efendimsin⁵⁸²
2. Nezdinde iḥsān bir şey' āsān
Ey nūr-ı Yezdān ey yār-ı Raḥman
3. Taḫşīr içinde me'yūs u nā-çīz
Ḳaldım perīşān her ḫālde 'āciz
4. Ey faḫr-i 'ālem sen it irāde
Gelmişse vaḫtım irdir murāda
5. Taḫşīr benimdir kesmem ümīdi
Ey mürseliniñ şāh-ı ferīdi
6. Bir müjde gönder **Rüşdī**-i mehcūr
Sayeñde olsun luḫfuñla mesrūr

s.136

⁵⁸¹Şiirin sağ üst tarafına kırmızı mürekkeple "yazıldı" ibaresi not edilmiştir.

⁵⁸²Mısranın vezni kusurludur.

-271-

Mef'ülü/mefā'îlü/mefā'îlü/fe'ülün

1. Öpsem işigin medfen-i pâkinde resülün
Medfen midir o cennet-i ā'lā-yı 'adendir
2. Evvelce girer cennet-i 'ulyāya o sultān
Kevşer içiren cennete evvelce girendir
3. Şādān kılacek ümmetini çünki keremkār
Allāh'ı bize gösterecek de o erendir
4. Her ānda görür dīde-i mes'ūdı Hudā'yı
Sağlıkda iken 'arşa çıkup Hakk'ı görendir

-272-

Müstef'ilātün/müstef'ilātün

1. Hākiñde dura bir 'abd-i kemter
Taşşire bakma bir müjde gönder
2. Topragına kul yüzler sürerse
Sultān kulını maḥzūn mı eyler
3. 'Afv eyle beni luḥfuñla şāhım
Ey ümmetine şāfi' olan er
4. Sāyeñde luḥfen bir 'abd-i kemter
Nūruñla her dem olsun münevver
5. Hakk'ıñ keremi vü kudret-içün⁵⁸³
Rüşdī'ye 'avn it ey şānlı server

⁵⁸³ “Hakkıñ keremi vü kudretiçün” mısrası, “Hakkıñ saña ol 'aşkı hakkıçün” mısrasının üstü çizilip iptal edilerek yanına yazılmıştır.

-273-

Müstef‘ilātün/müstef‘ilātün⁵⁸⁴

1. Yā Rabb senden yok ğayrı Allāh
Varlığına çün dil oldı āgāh

-274-

Mef‘ülü/mefā‘ilü/mefā‘ilü/fe‘ülün

1. Yā Rab seni bir bilmedeyim ben [ki] El-ḥaḳ
Esbābı bu ki bir nazīriñ yok[dur] ey Ḥaḳ

s.137

-275-

Fā‘ilātün/fa‘ilātün/fa‘ilün⁵⁸⁵

1. Ey efendim sen⁵⁸⁶ İlāhımsın benim
Hem keremkār bir penāhımsın benim
2. Çok kuşuruñ şāḥibi bir bendeyim
Sen ki Ğaffār pādişāhımsın benim
3. ‘Ācizim çün toĝrıya çıkmaz yolum
Rüşdī’ye ‘avn it ki bir ‘āciz kulum

-276-

Fe‘ilātün/fe‘ilātün/fe‘ilün⁵⁸⁷

1. Muḥammed gibi yokdur bī-şek
Aña ḥādım bütün ervāḥ-ı melek
2. Anı çok sevmede Ḥaḳ ‘azze ve cel
Olamaz şānına bir mişl ü bedel

⁵⁸⁴ Beytin sağ üst tarafına kırmızı mürekkeple “yazıldı” ibaresi not edilmiştir.

⁵⁸⁵ Şiirin sağ üst tarafına kırmızı mürekkeple “yazıldı” ibaresi not edilmiştir.

⁵⁸⁶ “sen” ibaresi, “bir” ibaresinin üstü çizilip iptal edilerek üzerine yazılmıştır.

⁵⁸⁷ Şiirin sağ üst tarafına kırmızı mürekkeple “yazıldı” ibaresi not edilmiştir.

3. O şehiñ bahtını itmişdi bülend
Beşeri andan iden fâ' idemend
4. Biz anıñ ümmeti hem bendesiyiz
Nice taqşır ile şermendesiyiz
5. Bize yâ Rabb anıñçün kerem it
Keremiñle bizi hep muhterem it

-277-

Mef' ülü/mefâ' ilü/mefâ' ilü/fe' ülün

1. **Rüşdi** ki eger giçmeye bu zevk-i fenâdan⁵⁸⁸
Toğmaz diline şems gibi şevk u ziyâdan
2. Luţfiyla aña Hâzret-i Allâh ide imdâd
Taqşırine biñ âh ile nâdim o hayâdan

s.138

-278-

Mefâ' ilün/mefâ' ilün/mefâ' ilün/mefâ' ilün⁵⁸⁹

1. Ümîd ü intizârımı keser miyim [o] Tañrı'dan
Niyâz-ı ni' mete yokdur tenezzülüm [ki] ğayrıdan

-279-

Fâ' ilätün/fâ' ilätün/fâ' ilätün/fâ' ilün

1. 'Aşk ile bir bülbül oldum 'azm-i gülzâr eyledim
Ğoncalar açmış görünce 'aşk ile zâr eyledim
2. Böyle sevdâ kimde vardır anı 'uşşâk söylesün
Ol gülün hârında zîrâ gönli berdâr eyledim

⁵⁸⁸“zevk-i fenâdan” ibaresi, “zevk-i diyârdan” ibaresinin üzerine sonradan yazılmıştır.

⁵⁸⁹Beytin sağ üst tarafına kırmızı mürekkeple “yazıldı” ibaresi not edilmiştir.

-280-

Fe‘ilātün/fe‘ilātün/fe‘ilātün/fe‘ilün

1. Baña bir ‘avn idivirse o keremkâr Hüdâ
Görinür nür-ı nübüvvet ile şehrah-ı hüdâ

-281-

Mef‘ülü/mefā‘ilü/mefā‘ilü/fe‘ülün⁵⁹⁰

1. Ey şâh-ı harem dâver-i dil-h‘âh-ı merâhim
Ey şâh-ı kerem server-i dergâh-ı mekârim
2. Halk itmedi Haq zâtına beñzer yüce âdem
Nuruñla toplu taşdı şeref buldı bu ‘âlem
3. Bir luţfuña lâyıq degil ammâ keremiñle
Bağsañ ne olur **Rüşd**-i nâ-çize dem-â-dem

-282-

1. Bu çekdiği keder kuluñ günâhınıñ eşeri
Yağar anı o yapıdığı kötülüğün şereri⁵⁹¹

-283-

Mef‘ülü/mefā‘ilün/fe‘ülün

1. Ol yâri gören cihânda bir dem
‘Aşk âteşine yanar dem-â-dem

s.139

-284-

**MEVLİDÜ’N-NEBİ ‘ALEYHİ’Ş-ŞALĀTU VE’S-
SELĀM⁵⁹²**

⁵⁹⁰Şiirin sağ üst tarafına kırmızı mürekkeple “yazıldı” ibaresi not edilmiştir.

⁵⁹¹Beytin vezni kusurludur.

⁵⁹² Eserin bütünlüğünü bozmamak için Külliyât’ın 130-157. sayfaları arasında bulunan Mevlidi’n-nebî başlıklı 256 beyit tutarındaki mesnevinin tamamı Mehmet Fatih Köksal tarafından hazırlanan “Mevlid Türünün Son Örneklerinden: Rüşdî’nin Mevlidi’n-Nebî’si” başlıklı çalışmadan alınmıştır. (Köksal, 2021: 81-105).

Bismi'llāhi'r-raḥmāni'r-raḥīm

Fā'ilātün/fā'ilātün/fā'ilün

1. Allāh Allāh diye başladım söze
Nūr olur bu zıkr-i Ḥaḳ şāfi öze
2. Allāh adı ism-i a'zamdır eyā
Hangi gönle girse eyler pür-şafā
3. Allāh ismi cümle esmāniñ başı⁵⁹³
Anı zıkr it 'aşḳ ile dök göz yaşı
4. 'Aşḳ ile Mevlā'sına her kim añar
Ol gönülde bir İlāhī ay toĝar
5. Dā'imā Allāh'ını yād itse ḳul
Feth olur ol zıkr ile Allāh'a yol
6. Kim ki Allāh zıkrine eyler devām
Ol ḳuluñ me'vāsıdır dāru's-selām
7. Kim arasa şıdḳla Ḥaḳ rāhını
'Aşḳ ile buldı bulan Allāh'ını
8. Her günāha ḳul yanup āh itse ger
Ḳalmaz elbet ol günāhından eşer
9. Yokdur aniñ 'afvına bir intihā
Yokdur andan ĝayrı bir Allāh daha
10. Varlığında birliğinde dime şek

⁵⁹³ Nüşada bu beyitten aşağıdaki beyit varsa da üstü çizilerek iptal edilmiştir. Bu beytin bir benzeri 14. beyitte kayıtlıdır:

Allāh adı dilde zevḳ-i ma'nevī
Ḳalbi nūra ĝarḳ ider bir pertevi

Yokdur anıñ zātına bir müşterek

11. Gösterir āsarı zīrā andı var
Cümle yoğı var iden ol Kirdgār
  12. Ādem’e rūhıyla itdi bir nefes
Çıkdı Allāh var diye ‘ālemde ses
  13. Hāy u Qayyūm’dur o zāt-ı lā-yemūt
İ’tikādı dā’imā sen böyle tut
  14. Pāk olan diller olur zikriñ evi
Anı nūra ğark ider Hāq pertevi⁵⁹⁴
- s.140**
15. Zātını var hem de bir bil ol ganī
Ru’yetiyle bahtiyār eyler seni
  16. Ey ‘azīzler eylerim da’vet sizi⁵⁹⁵
Meclis-i mevlūde gel söylet bizi
  17. Böyle bir meclis size cennet ola
Diñleyenler ma’nevī lezzet bula
  18. Kim ki diñler mevlid-i peygamberi
Cennetü’l-Firdevs ola anıñ yeri
  19. Hāq müyesser kıldı başladım söze

⁵⁹⁴ Derkenara yazılan bu beytin hemen yanında sadece lafzen kısmi değişiklikler olan şu beyit de yazılıdır:

Allāh adı şaru cismiñ pertevi
Zikr iden dil oldı ol nūruñ evi

⁵⁹⁵ Bu beyitten önce üstü çizilmek suretiyle iptal edilen şu beyit vardır:

Hürmet eyle ol şefā’at kânına
Vir şalāti ir Hudā ihsânına

‘Ăcizâne bir niyâzım var size

20. Kim ki rahmet ide **Rüşdî** çäkere
Komşu olsun ol büyük peygambere
21. Bir kerem kılsun beni yâd eylesin
Fâtıha’yla rûhumı şâd eylesin
22. **Rüşdî**-i nâ-çîze bir du‘â iden⁵⁹⁶
Kimseye olsun naşîb Dâru’l-‘Aden⁵⁹⁷
23. Kim ki himmet eyleye **Rüşdî** kıla⁵⁹⁸
Hâlık’ıñ ğufrânına mażhar ola
24. İşte geldim bahşine peygamberiñ
Raħmet olsun zâtına ol serveriñ
25. Tâ ezelde kudretiyle zât-ı Hağ
Öyle bir nûr kim yaratdı şâna bağ
26. Hağ idüp aħsen şıfâtla bî-mişâl
Nûr içinde nûr olur ol pür-kemâl
27. Lâ-mekânda bir ğül oldı ğüsn ü ân
Faħr ider her dem aniñla âsumân

s.141

28. Rûhı bir pertevle rengâreng iken⁵⁹⁹
Öyle ğül-ğün ğüsne müstağrağ iken⁶⁰⁰

⁵⁹⁶ Bu beyit sonradan derkenara yazılmıştır.

⁵⁹⁷ Bu beyit sadece iki kelimenin (olsun naşîb) fark ve takdim-tehiriyle derkenara mükerreren yazılmıştır.

⁵⁹⁸ Bu beyit sonradan derkenara yazılmıştır.

⁵⁹⁹ “İken” ibaresi “olur” ibaresinin üzeri çizilip iptal edilerek üstüne yazılmıştır.

⁶⁰⁰ “müstağrağ iken” ibaresi “aşğ âheng olur” ibaresinin üzeri çizilip iptal edilerek üstüne yazılmıştır.

29. 'Aşık oldu Hâk o nūr-ı zātına
Rūhını nūr itdi kâ'inātına
30. Çünkü oldu zātı bir nūr āyesi
Cümle mevcūduñ odur ser-māyesi
31. Pek sever zīrā cenāb-ı Hâk anı
Var mı kılta medhine kudret hani
32. Nūrına bir ānı hāş mir'āt iden
Kendini görmüşdi ol āyineden
33. 'Aşka şāyān bir ilāhī cilvedir
Medhine ancak Hudā'sı muhtedir
34. Anı medh eyler o Kur'ān'ında Hâk
Her ne dürlü medh olursa müsteħak
35. Cümle maḥlūqātınıñ baş tācıdır
Çünkü 'ālem hep anıñ muhtācıdır
36. *Vir şalātı yükselip irsin aña*
*Ol şefā'at kānı luḥ itsin saña*⁶⁰¹
37. Hāzret-i Allāh nebiyy-i hātemi
Sevdi ḥalk itdi anıñ-çün 'ālemi
38. Ol ḥabīb-ekrem-içün Ādem'e
Rūh virüp peygamber itdi 'āleme

---

⁶⁰¹ Bu beytin altına bölüm sonunu simgelemek üzere mim harfi yazılmıştır.

39. Zāt-ı pāk-i Muştafā nūru'l-hüdā
Ādem'in alnında ʔođdı ibtidā
40. Ma'nevī nūr ʔođdı Ādem alnına
Bir güneş ʔođmuşdı gūyā alnına
41. Öyle nūr kim ʔođdı Ādem alnına
Virdi zīnetler 'ulüvv-i şanına

s.142

42. Bir zamān Havvā'yı nūr itmişdi nūr
Geçdi andan Şīt'i itdi pür-sürür
43. İrdi ol nūr zāt-ı İbrāhīm'e çün
Oldılar ol nūra müstağrağ bütün
44. Eyledi seyrān cihānda ol ziyā
'Ālemi ʔoldurdu nūr-ı Muştafā
45. Eñ şonında ʔođdı nūr-ı mu'teber
Oldı maḥzū'l-enbiyāda müstağar
46. Vir şalātı yükselüp irsin aña
Ol şefā'āt kānı luḥf itsin saña⁶⁰²
47. Ol Amīne kim Muḥammed anası
ʔođdı andan Ḥālīk'in nūr dānesi⁶⁰³
48. Zāhir oldı ol kađīmiñ kudreti
Virdi ol maḥbūbuna çok 'izzeti

⁶⁰² Bu beytin altına bölüm sonunu simgelemek üzere mim harfi yazılmıştır.

⁶⁰³ "nūr dānesi" ibaresi "bir dānesi" ibaresinin üstü çizilip iptal edilerek üzerine yazılmıştır.

49. 'Älem-i fânîyi teşrîf itmeden
Mürde-diller şağ iden ol gül-beden
50. Zülmete olmak için bir perde-keş
Mekke şehrinde toğardı ol güneş
51. 'Älemi mesrûr iden ol müjdedâr
Halka bildirmekdi bir Allâh var
52. Kullara kılmışdı şâfi' anı Hâk
Ümmet olduk böyle bir sulţâna bak
53. Bak o nûruñ 'âlemi tenvîrine
Enbiyâ vü evliyânîñ pîrine
54. Şehr-i gülzâr-ı Rebî'ü'l-evvel'in
On ikinci gice şâh-ı mürseliñ

s.143

55. Çıkdı bir nûr hânesinden tâb ile
Şanki toğdı 'âlem âfitâb ile
56. Oldı Mekke şânına bir cilvegâh
Virdi dîni cümleye bir intibâh
57. Toldı 'arz u âsumân ol nûr ile
Toğdı ol-gün ay güneş sürûr ile
58. İndi gökden üç güzel o şanki ay
Anları pertev içinde gonca şay
59. Geldi hem birçok melekler hâkine
Tâ ki yüz sürsün o cism-i pâkine

60. Ol melekler 'arz ider ki ey güzel
Ey Amīne saña ol Rabbu'l-ezel
61. Bir oğul ihsān kılar ki bī-nazīr
İftihār eyler anıñla ol qadīr
62. İftihār eyler cemī-i enbiyā
Oldı pervāne bu nūra evliyā
63. Tıtdı kā'inātı nūr-ı Ahmedī
'Ālemīnde yoq aña beñzer nebī
64. Gelmeden dünyāya cism-i nūzheti
Tıoğdı çünki āsumānī hikmeti
65. Nūr-ı zātından anı halk eyledi
Lā-mekānı nūrına ğarq eyledi
66. 'Ālem-i lāhūt içinde her melek
'Aşq ile devrān ider ol-gün felek
67. Var daha şānında hikmetler nice
Söylesem yetmez tükenmez bu gice
68. Ol Amīne'den rivāyet muhtaşar
Gelmedigin 'āleme Hayru'l-beşer
69. Bir şusuzluq 'arız oldı cānıma
Geldi bir hūr cām elinde yanıma
70. Virdi bir kevsir ki içdim anı ben
Nūr içinde kaldı cismim şād u şen

s.144

71. Bir melek geldi soñunda müjdeye
Bir melek kim rûh olur her mürdeye
72. Oğşadı ol dem kanadla bağrımı
Def` idüp kesmişdi birden ağrımı
73. Toğması güyâ tulu`-ı mäh idi
Her kemäle bir tecellîgâh idi
74. Vaqt irişdi ol vücūd-ı pür-şafâ
Toğmağ ister bir güneşdir Muştafâ
75. Toldı bir pertevle çünki hânesi
Toğdı Tañrı nûrunuñ pervânesi
76. Her kemâliñ müntehâ-yı `izzeti
Her cemâliñ nev-şafâ-yı zîneti
77. Fağr ider Hağ zâtını i`zâz ile
Daği yüksekdir yağîn olmaz dile
78. Bir nebî ki yerde gökde nâmı var
Ma`nevî dillerde ihtirâmı var
79. Bir velî ki evliyâ mehtâbıdır
Mürselîniñ nûr-ı âfitâbıdır
80. Kimseler görmüş mi böyle hüsn ü ân
`Aleminñ ziyâsıdır ol nev-civân
81. Öyle bir `izzet içinde ol nebî
Cisme geldi rûhı bir güneş gibi

82. Ȧogdı ol ān *rahmeten li`l-`ālemīn*⁶⁰⁴
Nūra ğarķ oldu semāvāt u zemīn
83. Bir nidā itmişdi zīrā ol ğanī
Rahmeten li`l-`ālemīn kıldım seni
84. *Vir şalātı yükselüp irsin aña*
Ol şefā`at kānı luţf itsin saña

s.145

85. Bir ħarābe yer iken bir ğulşene
Döndi `ālem bir nehār-ı rüşene
86. Söndi zılmūñ cān yaķan her āteşi
Ȧogdı `adliñ pür-ziyā-yı dil-keşi
87. Her tarafından `aşıkāne bir nidā
Āsumāndan ħākdāndan merĥabā
88. Merĥabā ey ğonca-i ğulzār-ı Ħaķķ
Merĥabā ey maţla`-ı envār-ı Ħaķķ
89. Ey Ħudā`nıñ sevgili bir maĥremi
Enbiyānıñ evliyānıñ erkemi
90. Merĥabā ey nūr-ı `ālem merĥabā
Merĥabā ey faĥr-i ādem merĥabā
91. Āsumānıñ nūr-ı cān u cevheri
Ħākdānıñ sevgili peyğamberi

⁶⁰⁴ “alemler için rahmet” anlamına gelen Enbiya Suresi 107. Ayetten kısmi iktibas.

92. Sen şafâ geldiñ şafâ-yı dilgüşâ
Emr ü fermâniñ olur 'âlemgüşâ
93. 'Âlem-i a'lâ içinde her melek
Şevk ü şādīsiyle devr eyler felek
94. Ey İlah'ın sevgili hâş bendesi
Kâlb-i hâsiñ neyyir-i nâzendesi
95. Ey tulû'-ı zevk-i mâh-ı âsumân
Ey furûğ-ı neyyir-i âhîr-zamân
96. Muttaşıfsın hilm ile ihsân ile
Müttehimsin pâyede her şân ile
97. Çünkü sensin teşne-diller kevseri
Ümmetiñ hem yâveri hem rehberi
98. Hâk seni bî-mişl kıldı pâyede
Ümmetiñ mağfûrudur bu sâyede
99. Çünkü şâfi'sin bu şādī ümmete
'İzzetiñ olmağda bādī rahmete
100. Gör resûl-i ekremiñ yüksekliğ
Fağr ider aniñla Rabbu'l-âlemîn

s.146

101. Vir şalâtı yükselüp irsin aña
Ol şefâ'at kânı luğf itsin saña

FAHR-İ 'ÂLEM EFENDİMİZİN 'ARŞ-I A'LÂYA İ'LÂSİ

102. Sinni irdi kırkına bî-iştibâh
Gösterirdi 'âleme toğrı râh
103. Giydi devletlü risâlet tâcını
Diñle şâhiñ ma'nevî mi'râcını
104. Ümmühânî hânesinde bir gice
Kõndı bir devlet başına pek yüce
105. Emr idüp Cibrîl'e Zât-ı lem-yezel
Git habîbim Muştafâ'yı al da gel
106. İndi Cibrîl şevk ile ol-hâneye
Da'vet eyler bezm-i maḥrem-[h]âneye
107. Dir ki ey sultân büyük bir müjde var
Çok selâm eyler saña Perverdigâr
108. Lâ-mekân-ı kudretinde ol ğanî
Emr ider kim Aḥmed'im görsün beni
109. Gel kerem kıl bin Burâk'a ol süvâr
Ḥâlık'ıñ eyler seni çok intizâr
110. İntizâr eyler veliyy-i ni'metiñ
Yükselür bu gice şâniñ 'izzetiñ
111. Kalkdı peygamber yatağından hemân
Ol Burâk'a bindi oldu şâdumân
112. Kuds'e irdi ân içinde ol nebî
'Aşk ile uçmuşdı bir pertev gibi

113. Toplanup gelmişdi cümle enbiyā
Böyle emr itmişdi zāt-ı Kibriyā

s.147

114. İrdiler bu resm istikbāline
Çok sevinç gösterdiler iqbāline

115. Hepsi dir mes'ūd ola mi'rāc saña
Gitmemişdir bir nebī 'arşdan yaña

116. Pek yüce bir şāna irdiñ ey güzel
Bir seni pek sevdi ol 'azze ve cel

117. Bir efendiñ var ki zīrā mişli yok
Sen güzelsin hüsnuññ emşāli yok

118. Ma'nevī bir hüsñ ile çık ey nebī⁶⁰⁵
Ol yüce 'arş gökleriniñ kevkibi⁶⁰⁶

119. Ey nebīler şāhı ey Rūhu'l-emīn
Ey velīler māhı ey zeynü'z-zemīn

120. İşbu teşrīfiñle şād olduk tamām
Hālīk'ıñ maḥbūbı ey faḥru'l-enām

121. Geçdi mihrāba hemān sultān-ı dīn
İtdiler Mevlā'ya secde mürselīn

⁶⁰⁵ “ey nebī” ibaresinin üstüne kırmızı mürekkeple “ey perī” yazılmıştır. Ancak normal satırdaki ibarenin üstü çizilmediği için hem şiiriyet hem kafiye bakımından beytin ikinci mısrasındaki “kevkibi” ibaresiyle daha uygun olan bu ibareyi tercih ettik.

⁶⁰⁶ “kevkibi” kelimesinin üstüne kırmızı mürekkeple “neyyiri” yazılmışsa da beytin önceki mısrasındaki gerekçeyle bunu tercih ettik.

122. Oldılar fāriğ namāzdan enbiyā
Dostunı ister o zāt-ı Kibriyā
123. Öyle peygamber ki işbu şāna bak
Lā-mekānda muntazır çün anı Hāk
124. Sür'āt itdi zāt-ı peygamber yola
Böyle devlet irmedi hīç bir kula
125. Nūra müstağrak idi sağı solı
Gördi 'arşa toğrı açılmış
126. Bindi tekrār ol semend-i 'izzete
'Aşq ile yükseldi semt-i kudrete
127. Āsumānı geçdiler çün Sidre'ye
İrdilerdi bir İlāhī perdeye
128. Ol maqāma irdi çünki peyk ile
Dir ki peygamber benimle gel bile
129. Havf ile Cibrīl resūle dir şehā
Bundan yukarı baña yol yok daha⁶⁰⁷

s.148

130. Korkarım çıkmam cihān-ı kudrete
Ger açarsam bir kanad bundan öte
131. Hep yanar cismim em(i)r yok gitmeye
Hālīk'ın Kādir delālet itmege

---

⁶⁰⁷ Mısranın vezni kusurludur.

132. Zāhirā Cibrīl aña hem-rāh idi
Dostuna yol gösteren Allāh idi
133. Dir ki Cibrīl pek mübārekdir bu dem
Zātiña hāşdır bu zevk-i muhterem
134. Emr ider ol fahr-i ādem bī-fütūr
Tañrı'ma ben gideyim sen bunda tūr
135. Çünkü irmek isterim Raḥmān'ıma
Biñ cānım olsa fedā sultānıma
136. 'Aşk yolunda kıymayan bir cānına
Vāşıl olmaz bī-miḡ(i)l cānānıma
137. Çıkdı peygamber fedā-yı cān ile
Girdi bir 'ulvī cihāna şān ile
138. 'Arşa maḡrūn cümle-i lāhūtiyān
Geldiler nezd-i resūle nā-gehān
139. Oldılar ol perteviñ üftādesi
Emriniñ fermānınıñ āmādesi
140. Her kemāliñ bā' işi ol lā-yezāl
Her maḡāmda gösterir yüz biñ kemāl
141. İrdi çünkü 'ālem-i lāhūtuna
İrmek ister ḡayy-ı lā-yemūtuna
142. İtdiler hep anda Ḥaḡḡ'a secdeyi
'Āşığı ma'sūka açdı perdeyi

143. Terk idüp gelmişdi cümle varlığı
Gördi ol dem lā-mekān gülzārlığı⁶⁰⁸
144. Geçdi yetmiş biñ hicābı ol resül
Togdı bir nūr kim göründi Hakk’a yol

s.149

145. **Rüşdiyyā** tām işte fırsattır saña
Böyle bir ān kim ele geçmez daha
146. Eyle Allāh’a nebīye ilticā
Böyle bir mā-beynde maqbūldur ricā
147. Başka bir şey isteme fānīde sen
Ma’nevī bir ‘aşka kurbān cān [u] ten
148. Yā İlahī ol hābibiñ gül yūzi
‘Aşkınıñ göñlümde toğsun yıldızı⁶⁰⁹
149. İrdi ‘arşa ol nebī biñ zevk ile
Biñ şafā-yı nūr ile biñ şevk ile
150. Gördi ol rüçhānı artdı hayreti
Nūr içinde nūr olan bir kudreti
151. Vāşıl oldı bī-nazīr ol kudrete
Zātı mevcūd bī-nişān bir hikmete
152. ‘Ālem-i a’lā içinde bā-şafā
Gördi Allāh’ı Muḥammed Muştafā

⁶⁰⁸ Bu beyit ilk mısraları aynı olmak üzere hem normal metin alanında hem derkenara yazılmıştır. Normal metin alanında ikinci mısra “Oldı meşhūr ‘arşınıñ gülzārlığı” şeklindedir.

⁶⁰⁹ Bu beytin altına bölüm sonu olduğuna işaret eden “mim” harfi yazılmıştır.

153. Çünkü gördi bî-nazîr Allâh'ını
Ağlayup çıkardı dilden âhını

154. Ümmetim için İlâhî yağı beni
Bildiler anlar da zîrâ Hâk seni

155. Yaş dökeriz dîde-i giryân ile
Oldı mesrûr müjde-i Raḥmân ile

156. Şâd olup gülmüşdü ol ân gül yüzi
Nûr-ı Kibriyâ'yı seyr eyler gözi

157. Söyleşildi anda toksan biñ kelâm
Raḥman olsun ol resûle ve's-selâm

s.150

158. *Vir şalâtı rûḥ-ı pür-envârına*
Sen de ir devletünüñ dîdârına

Mef'ûlü/mefâ'ilü/mefâ'ilü/fe'ûlün

159. Sultân-ı rusûlsün yine sultân-ı rusûlsün
Sen gülşen-i 'arşın yüce bir müjdesi gülsün

160. Ey maḥrem-i Hâk ey sevgili düst-ı İlâh⁶¹⁰
Ümmet [de] bilür kim yine sen pertev-i dilsin

161. Bizde ne kadar çoksa günâh sende [de] 'afv çok
'Afv eyle bizi qalblerimiz şevk ile tolsun

⁶¹⁰ Mısranın vezni kusurludur.

162. Ser-mest olalım kevşer-i ‘aşkıñla a şāhım
Luţf eyle bize tek o da bir tamlacık olsun

163. Yā Rab yine rahmet kılasın rūḥ-ı resūle
Mazhar olalım cennet-i Firdevs’de kabūle

s.151

Fā ‘ilatün/fa ‘ilatün/fa ‘ilün

164. Var mı bir bākī olan dünyāda hīç
Her gelen gitmekde elbet ir ü giç

165. Tatmada her cān bu mevtiñ tadını
Kimsede kıomaz o varlık şādını

166. Kaldı mı bir pādişāha devleti
Mevte māni’ oldı mı ol şevketi

167. Böyle kıurmuş aşlını kevnīñ İlāh
İtmede şāh u gedāsı āh u vāh

168. Hastalandı bir gün ol faḥru’l-ümem
Oldı aşḥābıñ⁶¹¹ tamāmı pür-elem

169. Yatdı beş on gün nebīler serveri
Yandı⁶¹² āteşler içinde her yeri

170. Mescide ol hālde girdi şāh-ı dīn
Bende bir ḥaqqı olanlar söylesin

171. Tıydılar bu emri çünkü cümlesi
Sizdiler ol mevte īmālı sesi

⁶¹¹ Bu kelimenin üstüne ayrıç içinde “fu’adı” yazılmıştır.

⁶¹² Yandı: Yağdı, nüsha.

172. Ağlayup aşhâb dir ey pür-kemâl
Hakkımız yok var ise olsun helâl
173. Sen helâl it hakkıñı ey zât-ı pāk
İtme bizi terk idüp de derdnāk
174. İçlerinden dir ki ‘Ukkāş yā resûl
Olmasun göñlün bu cürmümden melûl
175. Harb yolunda kāmşını urduñ baña
Hakkımı luḫ eyle ‘arz itdim saña
176. İbn Ḥaṭṭāb çekdi bir şemşir-i cān
Öldüre ‘Ukkāşe’yi ol dem hemān
177. Ğayret-ile itdi aşhâb çün hücüm
Didede göz yaşları dilde ğumüm

s.152

178. Emr ider sultān-ı Ekrem yā ‘Ömer
İtme ta‘cîl iş ḫay(ı)r mı yoksa şer
179. Görelim bir şabr idüñ niyyet nedir
Sû’-i kaşda olmaz elbet muḫtedir
180. Gel de ey ‘Ukkāşe benden ḫakkı al
Ḳalmasun aşhâb içinde kîl u ḳāl
181. Dir ki ‘Ukkāş yā Resûlallāh benim
Ol zamān çıplaḳ idi zîrā tenim
182. Açdı peygamber hemān-dem zahrını

Öpdi 'Ukkāş ol nübüvvet mührini

183. Yüz sürüp pāk dīdesinden dökdi yaş
Çıkdı aşhābıñ içinde bir telāş

184. Ol nübüvvet mühri şān-ı zātınıñ
Bir nişānesiydi mu'cizātınıñ

185. Gördi hāli düşdi aşhāb hayrete
İrmemişdi kimse böyle devlete

186. Geldiler 'Ukkāşe'niñ hep yanına
Sürdiler yüz dīde-i zī-şānına

187. İtmesün mi zāt-ı 'Ukkāş iftiḥār
Oldı çün dāreyn içinde baḥtiyār

188. Mescidinde kopdı tekrār bir figān
Çünkü ayrılık günü oldı 'ayān

189. Gitdi yatdı ferşine 'ālī-cenāb
İrdi ol vaḳ(i)t gurūba āfitāb

190. Gel buyurdı 'Āyişe sen yanıma
Diḳḳat eyle şimdi bu fermānıma

191. Ferşimiñ altında var bir kaç guruş
Bir faḳīre vir de olsun göñli hoş

192. Sen taşadduḳ eyle anı cānıma
Ben eli boş gideyim sulṭānıma

193. Gözleyen her demde Allāh'dan rızā
Tutdı ol emri 'Aliyyü'l-Murtezā
194. Fātıma ağlar u dir ki ey peder
Yeriñe ben ideyim qabre sefer
195. Bu iki yavru seniñle şād iken
Nere biraqup gidersin şimdi sen
196. Düşkün itdiñ kendiñe bu cānları
Sen giderseñ kim avutsun anları
197. Göñlümüz qalsun mı böyle pür-keder
Bizleriñ feryādına kimler irer
198. Ümmete çok şefqatiñ varken seniñ
Şimdi bir maqber mi olsun meskeniñ
199. Āh idüp ol ān buyurdı ağlama
Göñlümi hüzn āteşiyle dāglama
200. 'Arş-ı a'lāsında va'd itmişdi Hāq
Ümmetim olmuşdı 'afva müsteħāq
201. Şabr idüp tur altı ay bu firqate
Şoñra gel yanımda ir bir devlete
202. Ni'mete irmez mi düşkün ümmetim
Anlarıñ 'afvında çokdur ğayretim
203. Ümmetiñ şefkatde ol nā-dīdesi
Seyl gibi yaşlar dökerdi didesi

204. Gel Hüseyn'im soñ demimde gör beni
Şimdi ben de isterim görmek seni

205. Gel Hasan gel sen de gel yavrum baña
Çünkü benden ayrılık vardır saña

206. Ey ğarībān ey şehīdān-ı cihān
Baña irersiñiz çok sürmez hemān⁶¹³

207. Ağlayup āh itdi peygamber o ān
Şarşılurdu şanki arz u āsumān

208. Bir ağıt kōpmuşdı 'ālemde o gün
Bil ki mağribden toğardı şanki gün

s.154

209. Ümmeti-çün istiyordı rahmeti
Sen İlāhī 'afv kııl bu ümmeti

210. Geldi Cibrīl dir ki ihtirām ile
Her dileğīñ Hāķķ'a maķbūldür dile

211. Geldi sem'-i pākine bir hoş nidā
Ümmetiñi saña bağışlar⁶¹⁴ Hudā

212. İstemezseñ mevtiñi şu şāna baķ
Ey habībim ķal diyor dünyāda Hāķ

213. Böyle sultān Hālīķ'a ma'sūķ iken
Giydi gitdi soñ gününde bir kefen

⁶¹³ Mısranın vezni kusurludur.

⁶¹⁴“Ümmetiñi saña bağışlar” ibaresi “Ümmeti bağışladı saña” ibaresinin üstü çizilerek iptal edilip mısra üzerine yazılmıştır.

214. Virmedi me'mûr mevte cānını
Aldı gitti 'arşına cānānını
215. Vir şalātı rūḥ-ı pür-envārına
Sen de ir cennetde Ḥaḳ⁶¹⁵ dīdārına

s.155

216. İtme yā Rab sen bizi dil-ḥūn bugün
Raḫmetiñe ḳıl bizi memnūn bugün
217. Ey keremkār pek za'īfdır ümmetim
Anlar için nārda yansun tenim
218. Ağlayup āh itdi ma'şūḳ 'āşıḳa
Eylemez mi raḫmet 'āşıḳ ma'şūḳa⁶¹⁶
219. İtdi istirḫāmını Mevlā ḳabūl
Cennetü'l-Firdevs'e açılmışdı yol
220. Ey ḫabībim bunca feryādıñ nedir
Ben seni her şey'e ḳıldım muḳtedir
221. Sen bilirsin bī-naẓīr bir Ḥālıḳ'ım
Kendi nūrumsun saña ben 'āşıḳam
222. Ben yüce bir pāye virdim ki saña
Her niyāziñ bil ki maḳbūldür baña
223. İste benden her ne isterseñ hemīn

⁶¹⁵“Ḥaḳ” kelimesi “nūr” kelimesinin üzerine kırmızı kurşun kalemle yazılmıştır.

⁶¹⁶Bu mısranın üstüne, mısra iptal edilmeksizin “Geldi maḫbūbuñ sözi ḫoş 'āşıḳa” mısraı yazılmışsa da kafiye bakımından ilk yazılan daha uygun olduğu için onu esas aldık.

Ben seni kıldım şefi'ü'l-müznibîn

224. İste benden eylerim ihsân saña
Ben bugün açdım büyük meydân saña

225. Sen bugün mādāma kim olduñ şefi'
Ümmetiñ me'vāsını kıldım refi'

226. Gülleri açmış rebî'î mevsime
Ümmeti hep al götür Firdevs'ime

227. Anda bākî ni'metimle şād oluñ
Raḥmetimle korkudan āzād oluñ

228. Eyleyüp te'mîn tamāmen raḥmeti
Kurtarır nār-ı caḥîmden ümmeti

229. Mü'miniz lâkin 'umūmen 'āşiyiz
Ol şefâ'at kânınıñ muhtâcıyız

s.156

230. İtmez ehl-i Haḫ bu dünyāda heves
Zikr ider anlar Hudā'yı her nefes

231. Aç da kalsa şabr ider ol hoş kişi
Çünkü anıñ besmeyleyedir işi

232. İşbu fānide çekenler miḥneti
Buldılar 'uqbāda vāsi' ni'meti

233. Açlığından bağladı taş karnına
Baḫ Muhammed'iñ bu yüksek şânına

234. Böyle fānīde Muḥammed ḥazreti
İstemezdi artık olsun ni‘meti
235. Faqr ile yār oldu bir Allāh’ına
Bağ güzel ḥasletli kevneyn şāhına
236. Ümmeti-çün geldi gam meydānına
Tā çocukken yalvarır Raḥmān’ına
237. Pek severdi cümle yār u ālini
Ḥādimiñ her dem şorardı ḥālını
238. Kim ki gelse meclis-i pür-şānına
Nā’il itdi ma‘nevī iḥsānına
239. İncidenler ol mübārek zātını
Gördiler her demde iltifātını
240. İtdi faqrı iḥtiyār sultān iken
Kılleti hoş gördi bir ḥaḳan iken
241. Meyli yokdı ‘ālemiñ bir cāhına
Cān fedā eylerdi bir Allāh’ına
242. Gölge[si] yokdur odur nūr āyesi
Cisminiñ olmazdı zīrā sāyesi
243. Ol laṭifdir luṭf ile meşhūrdur
Ḳalbi cismi rūḥı hepsi nūrdir
244. Dā’imā Mevlā ile hem-dem idi
Ol Kelīm’iñ sırrına maḥrem idi

245. Herkesi sevmekde bir ¼ardaş gibi
Düşküne yardım ider yoldaş gibi

s.157

246. Hüsni-i hulka zâti olmuşdur esâs
Kimseyi kırmazdı ol hâtır-şinâs

247. Ümmet olduk böyle bir sultâna biz
Haq yanında mu'teber haqana biz

248. İşte uçdı gitdi rûh-ı enveri
Kaldı bizde ber-güzâr bir cevheri

249. *Ber-güzârı gönle nûrdur it devâm*
Söyle dâ'im eş-şalâtu ve's-selâm

250. Yâ İlâhî biz fakîriz sen ganî
Çünkü bildik bî-nazîr Allâh seni

251. Giçme bizden 'afv kııl hem rahmet it
Ol habîbiñ hürmeti-çün şefkat it

252. Nûr-ı zâtiñ gayreti-çün yâ Gafûr
Rahmetiñden rü'yetiñden itme dür

253. Her kula kâfi 'ulüvv-i şefkatiñ
Müntehâsız çünkü baır-i rahmetiñ

254. Ağlayup geldik huzûra pür-kuşûr
Göñlümüz 'afvıñ ile bulsun sürür

255. İlticâya başka bir dergâh yok
Çünkü senden gayrı bir Allâh yok

256. Sen İlah'sın bizlere sensin mu'ın
Mağfired kıl yâ İlähe'l-'âlemîn

s.169

-285-

Şâ'ir-i Merhûm Nâbî'niñ Eşer-i Kıymetdarı

Mefâ'ılün/mefâ'ılün/mefâ'ılün/mefâ'ılün

1. Şağın terk-i edebden küy-ı maħbüb-ı Hudâ'dır bu
Nazargâh-ı İlahîdir maķâm-ı Muştafa'dır bu
2. Felekde mâh-ı nev Bâbü's-selâm'ıñ sîne-çâkidir⁶¹⁷
Bunuñ qandili Cevzâ⁶¹⁸ maṭla'-ı nûr u ziyâdır bu
3. Habîb-i Kibriyâ'niñ h'âbgâhıdır fazîletde
Tefevvuk-kerde-i 'arş-ı cenâb-ı Kibriyâ'dır bu
4. Bu câhiñ⁶¹⁹ pertevinden oldı deycür-i 'adem zâ'il
'Amâdan açdı mevcûdât çeşmin⁶²⁰ tütüyâdır bu
5. Mürâ'ât-ı edeb şartıyla gir Nâbî bu dergâha
Meṭâf-ı qudsiyândır cilvegâh⁶²¹-ı enbiyâdır bu

-286-

Buña Nazîremiz

Mefâ'ılün/mefâ'ılün/mefâ'ılün/mefâ'ılün

1. Hudâ'nın sevgili dostı Muhammed Muştafa'dır bu
Nazîrsiz mesnedi 'arşda virilmiş pür-şafâdır bu

⁶¹⁷ D: cilvegâhıdır

⁶¹⁸ D: kındîlidir hûr

⁶¹⁹ D: hâkiñ

⁶²⁰ D: çeşmi

⁶²¹ D: büsegâh

2. Bütün 'älemleri nürundan eyler müstefid zîrâ
Vücüd u rûhı Hâk' dan pertev almış bir ziyâdır bu
3. Sönüp zulmetde kalmış dilleriñ şem '-i şafâ-dârı
Bu yüksek pâye-i 'izzetle şâh-ı aşfiyâdır bu
4. Aña muhtâcdır 'âlem benî âdem melikler hep
Çü 'arşîñ mâhitâbı nür u tâb-ı enbiyâdır bu
5. A **Rüşdî** turma git yüz sür 'ulüvv-i câh-ı sultâna
Şefâ'at kânidir maḥbûb-ı zât-ı Kibriyâ'dır bu

-287-

Diger Nev'î

Mefâ'ilün/mefâ'ilün/mefâ'ilün/cmefâ'ilün

1. Bütün 'âlemlere rahmet Muhammed Mustafâ'dır bu
Kurulmuş taht-gâhı 'arş içinde pür-şafâdır bu
2. Döner 'uşşâkı pervâne gibi etrâf-ı nürunda
Hudâ'dan pertev almış cism ü cânı pür-ziyâdır bu
3. Cemâliyle kemâlde mişli yok bir yâr-i Rabbânî
O ḥüsn-i dilgüşâsıyla şafâ-yı aşfiyâdır bu
4. Aña muhtâcdır Âdem ü 'İsâ Nûḥ u İbrâhim
Melekler âfitâbı şehriyâr-ı enbiyâdır bu

s.170

5. A **Rüşdî** yalvarup yüz sür gidüp dergâh-ı sultâna
Şefâ'at şâhı ma'sûk-ı cenâb-ı Kibriyâ'dır bu

-288-

Şâ'ir 'Aynî

Fā‘ilatün/fa‘ilatün/fa‘ilatün/fa‘ilün

1. Bülbul-i mest-i müdāmım gül-sitānımdır adeh
Şāh-bāz-ı mey-perestim āşiyānımdır adeh
2. Bir erāgān eyledim mestāne bu şeb h‘ābda
Lāle-i gül-zār-ı bezm-i dāstānımdır adeh
3. ‘Ālem-i ābı firūzān itdi nūr-ı neş‘emiz⁶²²
Revgānı⁶²³ bādeyle şem‘-i bezm-i cānımdır adeh
4. Sāqi-i bezm-i eleste hem-dem idim bir zamān
İşte ol gündenberü hātır-nişānımdır adeh
5. Ma‘ni-i bīgāneyi ‘Aynī yine mest eyledim
Bāde-i rengīn sözüm genc-i dehānımdır adeh

-289-

Şā‘ir-i Şehīr Nef‘ī

Fā‘ilatün/fa‘ilatün/fa‘ilatün/fa‘ilün

1. Pür-şafā dā‘im dili bir şūha hemdir⁶²⁴ adeh
Tā ezelden meclis-i rindāna maḥremdir adeh
2. Bezm-i bāga bir sebū-yı pür mey ise gonca ger
Bāg-ı bezme bir gül-i ḥandān⁶²⁵ u ḥurremdir adeh
3. Bir tıtersa pādişāh ile gedāyı mey n‘ola
Hem sifāl-i meykede hem tāc-ı Edhem‘dir adeh
4. Gösterüp⁶²⁶ dūnyāyı mirāt-ı habābında tamām

⁶²² D: neşvemiz

⁶²³ D: Revgān-ı

⁶²⁴ Divan: şuḥ hemdemdir

⁶²⁵ Divan: şādāb

⁶²⁶ Divan: gösterir

Kendi başlı başına⁶²⁷ bir özge 'âlemdir kadeh

5. N'ola pür şevk itse dünyâyı dil-i **Nef'î** gibi
Rûzgâra yâdigâr-ı meclis-i Cem'dir kadeh

-290-

Nazîremiz

Fâ 'ilatün/fa 'ilatün/fa 'ilatün/fa 'ilün

1. Pertev-i cānāna maṭla' āsitānımdır kadeh
Bī-mişl hūrşīd-i hūsne āsumānımdır kadeh
2. Pür-hicāb gül yüz terinden jāle-dānımdır kadeh
Dīdeler süzdükce dilden nāle-ḥ'ānımdır kadeh
3. Cānı pertevlerle yanmış nev-civānımdır kadeh
Cān fedā cānāna 'ömr-i cāvidānımdır kadeh
4. Öyle bir pervāneyim ki şem'-dānımdır kadeh
Cān atup ol nūra yansa şīr-sitānımdır kadeh
5. İç a **Rüşdî** yār elinden mihrībānımdır kadeh
Māh-ı hūsni seyre yüksek bir cihānımdır kadeh

s.171

-291-

Ḥakīm Fuzûlî

Mefā 'ilün/mefā 'ilün/mefā 'ilün/mefā 'ilün

1. Sipihriñ fāriḡam vaşluñda māh u āfitābından
Ġarāz 'īd-i vişālūñdür bu ay u gün ḥisābından
2. Temāşā-yı ruḡuñ 'azmine çıkdı āfitāb ammā

⁶²⁷ Divan: başka başına

Gelürken sür‘at ile düşdi yüz yirde şitâbından

3. Güneş⁶²⁸ maḥcūbdur şerm⁶²⁹-i ruḥuñdan yandurup çarḥı
Çıkarmak ister anı şu‘le-i āhum ḥicābından
4. Reh-i ‘aşkıñda ol gāyetde şems⁶³⁰ meh muztarib olmuş
Ki her ne eylese bilmez ne eyler ıztırābından
5. Güneş levḥi degül gökde şu‘ā‘ üstinde zerrīn ḥaṭ
Felek almış eline bir varak ḥüsnüñ kitabından
6. Degirmen dāne için çizginür bī-hūde devr itmez
Mücerredsen gönül vehm itme çarḥuñ inḳılābından
7. Kimi huş-yār gördüñ⁶³¹ sen aña şun⁶³² cām-ı mey sākī
Bi-ḥamdi’llāh **Fuzūlī** mestdür vaḥdet şarābından

-292-

Naẓremiz

Mefā‘ilün/mefā‘ilün/mefā‘ilün/mefā‘ilün

1. Cihāniñ geçdim artık seyr-i māh u āfitābından
Velākin dil giçer mi dilberin ḥüsn-i şebābından
2. Seni ey dilberim çıkmış bütün ‘uşşāk temāşāya
Öperler āh idüp ‘aşk illeriniñ hoş türābından
3. Görenler çok ḥicāb ider yanıñda kendi ḥüsnünden
Şaḳın çıkarma meh rüyuñ dil-āvīz o şehābından

⁶²⁸ Divan: Felek

⁶²⁹ Divan: Şem‘

⁶³⁰ Divan: Felek ‘ışkıñda ol gāyetde ey meh

⁶³¹ Divan: görseñ

⁶³² Divan: vir

4. O hüsniñ pertevinde her yanan pervâne-i ‘aşka
Hased kılmaktadır cânân-ı ‘âlem hep hicâbından

s.172

5. Güneş görse semâda âh ider ‘aşkıñla ey cânân⁶³³
‘İzârında doğan nev hat siyâh nûruñ şihâbından
6. Felek-âsâ döner hem çırpınur bir nûş için ‘uşşâk
Elinde parlayan peymâne-i sevdânıñ âbından
7. Kimi Mecnûn kimi Ferhâd ide Hâk **Rüşd**’ye imdâd
İçeydim âh resülün⁶³⁴ ‘aşkına Mevlâ şarâbından

-293-

Mefâ ‘ilün/mefâ ‘ilün/mefâ ‘ilün/mefâ ‘ilün

1. Neden Leylâ’ya meftündür dil-i Mecnûn-ı sevdâ-keş
O hüsni dil-keşiñ simâ-yı pertev-rîzi pür-âteş
2. Bakınca ol ruha ‘âşık nasıl ki olmasun medhüş
Bu pertevler o gül ‘izârda mer’îdir ki pek dil-keş
3. O gözler dil-rübâ fem rûh-fezâ leb büseden rengin
Nasıl sermest-i zevk olmaz buña ‘uşşâk ey⁶³⁵ kardeş
4. Elinde parlayan peymânede şahbâsı Leylâ’mıñ
İçilmez mi zülâl-i hoş-güvâr-ı ‘aşk ki kevser-veş
5. Yakışmaz şanma Leylâ’ya bu sevdâ-kâr Mecnûn’uñ
Semâ-yı kalbi ufkunda toğar turursa ol⁶³⁶ güneş

⁶³³“ey cânân” ibaresi, mısra da üstü çizilip iptal edilen ibarenin üzerine yazılmıştır.

⁶³⁴“resülün” ibaresi iptal edilmeksizin üstüne “Ahmed’iñ” ibaresi yazılmışsa da vezne “resülün” ibaresi uygun olduğu için metne onu esas aldık.

⁶³⁵“uşşâk ey” ibaresi, “pervâneler” ibaresinin üstü çizilip iptal edilerek üzerine yazılmıştır.

⁶³⁶“toğar turursa ol” ibaresi, “doğar pertevi ol bir” ibaresinin üstü çizilip iptal edilerek üzerine yazılmıştır.

6. Aqar ‘aşıq gözünden kan u ma‘şūkuñ⁶³⁷ yüzünden ter
Yanarlar āteş-i ‘aşka olurlar birbiriyle eş

-294-

Merhūm Ğālib Dede

Fā‘ilātün/fā‘ilātün/fā‘ilātün/fā‘ilün

1. Düşdi āteş şimdi bir ‘ummāna kim çeşmimdir ol
Oldı deryā-hīz o āteş-hāne kim çeşmimdir ol

-295-

Hulūşī Dede Merhūm

Fā‘ilātün/fā‘ilātün/fā‘ilātün/fā‘ilün

1. Fehm idiñ bunun yanında rağbetim ol zālimiñ
Şimdi çıksın didigi bīgāne kim çeşmimdir ol
2. Ey hayāl-i yār Yusūf-veş ‘azīz olsañ dağı
Habsolursın bir gün zindāna kim çeşmimdir ol

s.173

-296-

Nazīremiz

Fā‘ilātün/fā‘ilātün/fā‘ilātün/fā‘ilün

1. Perteve nāzīr olan kāşāne kim çeşmimdir ol
Ğālibā cānān arar bir dāne kim çeşmimdir ol
2. Düşdü āteş nā-gehān bir cāna kim gönlümdür⁶³⁸ ol
Anı söndirmez bu girye-hāne kim çeşmimdir ol

-297-

⁶³⁷ ma‘şūkuñ: ma‘şūka, N.

⁶³⁸ “gönlümdür” ibaresi, “çeşmimdir” ibaresinin üstü çizilip iptal edilerek üzerine yazılmıştır.

Ġalib Dede⁶³⁹

Fe‘ilātün/fe‘ilātün/fe‘ilātün/fe‘ilün

1. ‘Ayb pūşānda olur varsa şāfā-yı hātır
Māhdır perde-i şeb-gün-ı leyāl üstüne gül
2. Żabı idüp şimdi perīler hāne-i endīşemi
Pür-hayāl oldu o mīnā-hāne kim çeşmimdir ol⁶⁴⁰
3. Kimse naķş eylemedi şafha-i hātırda daħı
Ruħ-ı aln⁶⁴¹ gibi bālīn-i visāl üstüne gül
4. Bu gazeldir gül-i rüy-ı sefid⁶⁴²-i eş‘arım
Komasın Ġalib anıñ ehl-i hayāl⁶⁴³ üstüne gül

-298-

Ṭıflı

Fe‘ilātün/fe‘ilātün/fe‘ilātün/fe‘ilün

1. Dāğlar sīnede dil nālede gūyā kōdılar
Kafes-i bülbül-i şūrīde maķāl üstüne gül

-299-

Nażiremiz

Fe‘ilātün/fe‘ilātün/fe‘ilātün/fe‘ilün

1. Ne kadar ‘aşk ile ötmekte seherde bülbül
Biliyor kim kōdılar gül-ruħ⁶⁴⁴-ı yār üstüne gül
2. Naşıl olsun da taħammül idebilsin buña dil
Bakışur derd-i şeref-dār-ı hezār üstüne gül

⁶³⁹ Bu gazelin divanda yer alan dört beyti nüshada eksiktir.

⁶⁴⁰ Şeyh Ġalib’e ait olan bu beytin redifinden de anlaşılacağına göre müellif yanlışlıkla bu gazelin arasına yazmıştır.

⁶⁴¹ Divān: Rūħ-ı aln

⁶⁴² Divan: seped

⁶⁴³ Divan: kemāl

⁶⁴⁴ “gül-rūħ” ibaresi, “gül-fem” ibaresinin üstü çizilip iptal edilerek üzerine yazılmıştır.

3. Kıodı çok ğıbtā idüp rāh-ı vişālinde raķıb
Nice biñ hār elemim vaķt-i neħār üstüne gül
4. Tıramaz dīde-i dilden yine Ceyħun-ı emel
Akıdır gülşen-i hoş faşl-ı bahār üstüne gül
5. Yoğ idi şabra mecāli didi kim ağlayarak
O laťif ān-ı vişāliñde de ‘ār üstüne gül
6. Kıodı bir tāze ğazel ‘āleme ħayāl-i **Rüşdī**⁶⁴⁵
Koyalar nazmım ile süsli ‘izār üstüne gül

s.174⁶⁴⁶

-300-

Naziremiz

Fe ‘ilātün/fe ‘ilātün/fe ‘ilātün/fe ‘ilün

1. Şeref-i hāle-i dil-köşküñ üstüne māh
Kıodılar böylece <bir> şān üstüne gül

Rüşdī

-301-

Fe ‘ilātün/fe ‘ilātün/fe ‘ilātün/fe ‘ilün

1. Kıoyamaz kimse eli ol güle **Rüşdī** var iken
Gözedir ğonca-i nāzendeñi elbette tiken
2. Girebilsün mi anıñ devlet-i kāşānesine
O raķıb olsa da Rüstem gibi bir şır-şiken

⁶⁴⁵ “ħayāl-i Rüşdī” ibaresi, eserde “Rüşdī-i hayāl” olarak geçmektedir. Vezinde hata oluştursa da tamlamanın anlamlı olması için tarafımızca metne bu şekilde müdahale edilmiştir.

⁶⁴⁶ Müellif bu sayfada “üstüne gül” redifli ğazel nazım şekliyle bir nazire daha yazmışsa da üstünü çizip iptal etmiştir. Dolayısıyla iptal edilen bu nazire çalışmaya alınmamıştır. Ayrıca sayfanın en üst kısmına sonradan kırmızı mürekkeple “Zire muşahħahi yazılmıştır.(Aşağıya yanlışları ve hataları düzeltilerek yazılmıştır.)” ibaresini ekleyen şair, sayfa 175’in alt kısmına yanlışları düzeltilerek tekrardan naziresini yazmıştır.

-302-

Fā‘ilātün/fā‘ilātün/fā‘ilātün/fā‘ilün

1. Gördüğüm her güle bülbül şem‘aya pervāneyim
Kendimi bildim ki artık dehrde ferdāneyim
2. Bezmime her kim gelirse ‘aşk ile sermest olur
‘Ālem-i zevkiñ içinde şanki bir meyḥāneyim
3. Görmemiş bir kimse böyle şive-kār bir sākīyi
Rūḥ-fezā ol perçem-i cānānıma⁶⁴⁷ bir şāneyim
4. Bir iken cismimde cānım şimdi yüz biñ cān⁶⁴⁸ ile
Eylerim kurbān bu uğra böyle bir merdāneyim
5. Dil hemān feryād idüp dir kim a **Rüşdī** dilberin
Ḥüsünüñ bir gör güle biñ cān viren bir dāneyim

-303-

Mefā‘ilün/mefā‘ilün/mefā‘ilün/mefā‘ilün

1. Ümīd itme irişmekse bu yüksek erlere derdiñ
A **Rüşdī** yardım itse ‘aşk güzel sūzende söylerdiñ

-304-

Mefā‘ilün/mefā‘ilün/mefā‘ilün/mefā‘ilün

1. Visāliñ zevkleri hoşdur nice eyyāmdan şoñra
Mücerrebdir ziyā gündüz zālām akşamdan şoñra⁶⁴⁹

⁶⁴⁷ “cānānıma” ibaresi, “ben cānınlā” ibaresinin üstü çizilip iptal edilerek üzerine yazılmıştır.

⁶⁴⁸ “cān” ibaresi, “şevk” ibaresinin üstü çizilip iptal edilerek üzerine yazılmıştır.

⁶⁴⁹Bu beyit sonradan parantez içinde beytin altına beyit iptal edilmeksizin yazılmıştır. Anlam olarak daha uygun olduğu için metne sonradan parantezle yazılan beyti esas aldık. Beytin ilk hali ise şöyledir:

Bu ‘aşkıñ pertevi hoşdur nice eyyāmdan şoñra

Mücerrebdir sürür gündüz keder akşamdan şoñra

Bu beytin ikinci mısrasının üzerine de mısra iptal edilmeksizin sonradan farklı(kırmızı) mürekkeple şu iki mısra yazılmıştır: “Bu ‘ālemde ziyā gündüz zālām akşamdan şoñra”, “Görürsün hep ziyā gündüz zālām akşamdan şoñra”

-305-

Fe‘ilātün/fe‘ilātün/fe‘ilātün/fe‘ilün

1. Ne kadar hüzn ile ötmekte gönülden bülbül⁶⁵⁰
Görüyor ki kodılar pertev-i hüsn üstüne gül
2. Naşıl olsun da tayansın buña şeydâ-yı keder
Yine bir büse hicâbındaki ter üstüne gül
3. Kodı çok ğıbtâ idüp reh-i nâlemde rakîb
Nice biñ hâr-ı firâk altına hem üstüne gül
4. Yanaşup ğayret ile didi **Rüşdî**-i elîm⁶⁵¹
Olayım dîde-i giryân ile âb üstüne gül

s.176

5. Didi hem âh iderek dilber-i bî-hem-tâya
O laţîf ân-ı vişâliñde de nâb üstüne gül⁶⁵²
6. Akıdır dîdelerim hüzn-i cefâ hîç acımaz
N’ideyim ben mezem olsun mey-i nâb üstüne gül
7. Güle dilber dinir ammâ yine maķşad cānān
Yakışur âh ne güzeldir o güzel şâb⁶⁵³ tene gül⁶⁵⁴

-306-

Fâ‘ilātün/fâ‘ilātün/fâ‘ilātün/fâ‘ilün

⁶⁵⁰ Bu gazel bir önceki sayfada üstü çizilip iptal edilen gazelin tekrardan yazılmış şeklidir.

⁶⁵¹ Elîm: elem, nüsha.

⁶⁵² Bu mısranın üstüne, mısra iptal edilmeksizin sonradan “Açılan ân-ı vişâliñdeki âb üstüne gül” mısraı yazılmışsa da anlam açısından ilk yazılan daha uygun olduğu için metne onu esas aldık.

⁶⁵³ “şâb” ibaresi, “sîm” ibaresinin üstü çizilip iptal edilerek üzerine yazılmıştır.

⁶⁵⁴ Beytin redifi kusurludur. “üstüne gül” olması gerekirken “tene gül” redifi kullanılmıştır.

1. Düşdi bir pertev ‘alevli cāna kim çeşmimdir ol
Anı söndirmez bu girye-hāne kim çeşmimdir ol
2. Dā’imā āteşde yandım bir gün olsun sönmedim
Ġālibā cānānı her dem gözleyen çeşmimdir ol
3. Sen misin ‘ālemde **Rüşdī** hüs-n-i cānān ‘āşığı
Dil cihānından bakan bir dāne kim çeşmimdir ol⁶⁵⁵

s.177

-307-

Mefā ‘ilün/mefā ‘ilün/mefā ‘ilün/mefā ‘ilün⁶⁵⁶

1. Bu dünyāyı neden sevdiñ bu bir ğam-hāne ey dostum
Bugün ma‘mūr ise hāneñ yarın vīrāne ey dostum
2. Vefāsı yok cefāsı çok derūmı pür-belādır hep
Buña yüz virmedi bir ān o Behlül Dānā ey dostum
3. Gününde hep⁶⁵⁷ te ‘ayyüş derdi leylinde ğam-ı ferdā⁶⁵⁸
Çekersin bu belāyı sen bu miḥnet-hāne ey dostum
4. Demiñ her ān giçer ekdār ile bir dem şafā yokdur
İçersin zehr-i hüznü böyle bir mey-hāne ey dostum
5. Seniñ firdevs mekānıñdır gönül virme bu fāniye
Bugün var yarını yok bir ḥayālet-hāne ey dostum
6. Bu nefsiñ rūḥa ğālibse zelīl olmak muḥakkakdır

⁶⁵⁵ Bu manzumeden sonra Rüşdī'nin gördüğü salih rüyayı bir gazelle anlattığı manzumesi yer almaktadır. “ bu ya” redifiyle yazılan bu gazel, nüshada sayfa 179’da düzeltmeler yapılarak yeniden yazılmıştır. Sayfa 179’daki manzume anlam ve vezin olarak daha uygun olduğu için metne o gazeli esas aldık. Sayfa 176’teki gazel iptal edilmediği için sayfa 179’da aparatta gazele yer verdik.

⁶⁵⁶ Gazelin sağ üst tarafına kırmızı mürekkeple “yazıldı” ibaresi not edilmiştir.

⁶⁵⁷ “hep” ibaresi mısradaki ütü çizilip iptal edilen okunmaz haldeki ibarenin üzerine yazılmıştır.

⁶⁵⁸ “ğam-ı ferdā” ibaresi, “dil-süz” ibaresinin üstü çizilip iptal edilerek üzerine yazılmıştır.

Aña mağlūb olma tavranub merdāne ey dostum

7. Bu her nefes aldıkça ölüm bize taḳarrūbde
O irmeden irelim meclis-i 'irfāna ey dostum
8. A **Rüşdī** yal(1)ñız dosta degil bu söz saña 'ā'id
Riyāzetle erit cismi gönül gam-hāne ey dostum⁶⁵⁹

-308-

Mef' ulü/mefā ' ilü/mefā ' ilü/fe' ulün

1. Sultān⁶⁶⁰ ne güzeldir baña elbet kerem eyler
Çün hüsni anıñ 'āşıka def' -i verem eyler
2. İç bāde-i pür-'aşkıñı sermest olasın sen
Sekrān ḳulunı vāşıl-ı zevḳ-i ni'am eyler
3. Gördüm o laṭif hüsne hayran ile baḳdım
Yaḳdı cānımı şefḳati bilmem ne dem eyler
4. Bildim ki gönül derdine bir çāre de yoḳdur
Yalvar ki o sultāñıña pek çok himem eyler
5. O gice huzūrunda ki ta'zīm ile ṭurdum⁶⁶¹
Cürm eyler-isem belki baña bir sitem eyler
6. 'Aşkıñı çoḡalup gitmededir ben n'ideyim āh
Āh eyleyenıñ şānını şöhr-i şiyem eyler

⁶⁵⁹ "cismi gönül gam-hāne ey dostum" ibaresi, "laḳmı ḳala bir dānecik postum" ibaresinin üstü çizilip iptal edilerek üzerine yazılmıştır.

⁶⁶⁰ "Sultān" ibaresi, "cānān" ibaresinin üstü çizilip iptal edilerek üzerine yazılmıştır.

⁶⁶¹ Bu dizenin altına sonradan farklı (kırmızı) mürekkeple şu beyit yer almaktadır:

"Ta'zīm kılrıdım gice rü'yāda o şāha

Ta'zīm ile gice rü'yāda o şāha"

Anlam, vezin ve kafiye açısından ilk yazılan daha uygun olduğu için metne onun esas aldık.

s.178

7. Ağlar tırıram tã-be-seher çok gicelerde
Hüzn itme seni vaşıl-ı bezm-i harem eyler
8. Düşdüñse bu ‘aşk nārına pervâne mişāli
Rüşdî saña şāhiñ acıyup çok kerem eyler

-309-

Bir Şā’iriñ Eşer-i Laţîfi⁶⁶²

Fā’ilatün/fā’ilatün/fā’ilatün/fā’ilün

1. Tende cānım cānda cānānım Muḥammed Muştafā
Mülk-i dil tahtında sultānım Muḥammed Muştafā⁶⁶³
2. Muntaızıdır meh cemāliñ görmege ‘aşıklarıñ
Gel tülū’ it mäh-ı tãbānım Muḥammed Muştafā
3. Yā Resūla’llāh adıñdır çün⁶⁶⁴ seniñ “Abd’uş-şamed”
Kıl şefā’at ey keremkārım Muḥammed Muştafā

-310-

Fā’ilatün/fā’ilatün/fā’ilatün/fā’ilün

1. Māha beñzer yüzlerinde revnağ-ı tãbendesı
Oldı lāyıkdır anıñ-çün cümle ḥalk bir bendesi

Rüşdî

-311-

⁶⁶²Bu manzume, Himmetzade Şeyh Abdussamed Efendi’ye ait olan gazel nazım şekliyle yazılan na’ttan alınmıştır.

⁶⁶⁴“adıñdır çün” ibaresi, Bursalı Mehmed Tahir’in Osmanlı Müellifleri adlı eserinde “ğaribindir” şeklinde geçmektedir.

Mefā 'ilün/mefā 'ilün/mefā 'ilün/mefā 'ilün

1. Bu 'aşkıñ hāleti hoşdur nice eyyāmdan soñra
Mücerrebdir sürür gündüz keder akşāmdan soñra

-312-

Mefā 'ilün/mefā 'ilün/mefā 'ilün/mefā 'ilün

1. Vişāliñ zevki pek hoşdur biraz zamāndan soñra
O hoş şafāyı def' ider cefā bir āndan soñra⁶⁶⁵

s.179

-313-

Fā 'ilātün/fā 'ilātün/fā 'ilātün/fā 'ilün

1. Bir gice hānemde gördüm 'ālem-i rü' yā bu yā
Cümle resüller yanında zāt-ı Kibriyā bu yā
2. Hāzret-i Ādem ü Mūsā Nuḥ u İbrāhīm daḥı
Toplanup teşrīf kılmış meclis-i 'ulyā bu yā
3. Karşuda ta'zīm ile el kavşırup tırmuş idim
Gel ocağı yak buyurdu şāh-ı enbiyā bu yā
4. Emrini tutdum u yaqđım zāt-ı İsmā'ıl'e de
Şadra çık otur buyurdu māh-ı evliyā bu yā
5. Çünkü İsmā'ıl cevāben yā Resūla'llāh yerim
Hoş u rāhatdır diyordu zāt-ı pür-ziyā bu yā
6. On iki yaşımda gördüm söyledim rü'yāmı çün

⁶⁶⁵Müellif bu beyti sonradan alt alta lafzen kısmi değişiklikler yaparak mükerreren yazmıştır:

Vişāliñ zevki pek hoşdur biraz zamāndan soñra
Şafā gider yerine ye's gelir bir āndan soñra

***

Vişāliñ zevki hoşdur āh biraz zamāndan soñra
Nedāmetle yirine ye's gelür bir āndan soñra

Gelmez oldılar gayrı **Rüşdiyyā** dünyā bu yā⁶⁶⁶

-314-

‘Āşıkıñ Hāli Āh-ı Dildir Nāmı da Bülbüldür

Fe ‘ilātün/fe ‘ilātün/fe ‘ilātün/fe ‘ilün

1. Ne kadar derd ile dilden ötüyor āh bülbül
Görüyor ki kodılar perçem-i yār üstüne gül
2. Bakarak hālete elden gider ihtiyārı
Konuyor büse hicābındaki ter üstüne gül
3. Kodı şiddetli ‘azimle reh-i ‘āşıkda raķīb
Nice biñ hār-ı firākı bu sefer üstüne gül
4. Tutuşup āteş-i ‘aşkla şunu söyler bülbül⁶⁶⁷
Acımaz mı ‘acabā böyle keder üstüne gül
5. Didiler uğrıña qurbān olacaķdır ‘āşık⁶⁶⁸

⁶⁶⁶ Bu gazel s. 176’daki gazelin yeniden düzeltmeler yapılarak yazılmış şeklidir. s.176’daki gazel ise şöyledir:

Bir gice hānemde toĝdı pertev-i ‘ulyā bu yā
Şem ‘a-i ‘aşkı uyardı yār-i Kıbrīyā bu yā

Ol hasen sultānı emr itdi ocaĝı yaķ diyü
Emrini tutdum ü yaķdım şanlı rü’yā bu yā

Hāzret-i ‘İsā vü Mūsā zāt-i İbrāhīm dahı
Tolanup teşrīf kılmış cümle enbiyā bu yā

Zāt-ı İsmā‘il’e emr itdi o sultān şadra çık
Yā Resül’ullāh yerim hoş didi pür-ziyā bu yā

Söyledim rü’yāyı birçoķ kimseler tıydı bunı
Gelmez oldılar gayrı Rüşdiyyā dünyā bu yā

Gögsüme el bağlayup tırdım huzūrda böylece
Neyleyim ki tız uyandım hālet-i ‘ulyā bu yā

⁶⁶⁷ “bülbül” ibaresi, gōñül” ibaresinin üstü çizilip iptal edilerek üzerine yazılmıştır.

⁶⁶⁸ “‘aşık” ibaresi, “bülbül” ibaresinin üstü çizilip iptal edilerek üzerine yazılmıştır.

Sevinüp zevke ular böyle haber üstüne gül

6. Akıdır süsli yanak⁶⁶⁹ büse hicâbıyla teri⁶⁷⁰
O teri bâde-i dildir ki güher üstüne gül

7. Didi 'âşık ki bu 'aşkla⁶⁷¹ ölür[i]sem bir gün
Gelerek kor mıyam o ebedî yir üstüne gül

s.180

8. Bize itmez ki tenezzül o civân 'âşıkıdır
Oturur tâzece âgüş-ı siper üstüne gül

9. Şeref-i şu'le-i **Rüşdî** konıla rüy-ı tere
O zamân çok yakışır derd⁶⁷²-i ciger üstüne gül

-315-

Fâ 'ilâtün/fa 'ilâtün/fa 'ilün

1. 'Âşıkıñ hâş nâmı nâ-şâd bülbül
Şanı dâ'im 'aşk ile feryâd-ı gül⁶⁷³

-316-

Fâ 'ilâtün/fa 'ilâtün/fa 'ilün

1. Bülbülüñ mu'tâdıdır feryâd-ı gül
'Âşıkı maẖzûn faķat dil-şâd-ı gül

-317-

⁶⁶⁹ "süsli yanak" ibaresi, "tatlı nigâr" ibaresinin üstü çizilip iptal edilerek üzerine yazılmıştır.

⁶⁷⁰ Sayfanın derkenarına bu mısrayı biraz değiştirerek tekrardan yazmıştır: "Akıdır tatlı 'izâr büse hicâbıyla teri"

⁶⁷¹ "Didi 'âşık ki bu 'aşkla" ibaresi, "O laţif hüsnüñ 'aşkıyla" ibaresinin üstü çizilip iptal edilerek üzerine yazılmıştır.

⁶⁷² "derd" ibaresi, mısradaki üstü çizilip okunmaz halde olan ibarenin üzerine yazılmıştır.

⁶⁷³ Bu mısra iptal edilmeksizin altına ve üstüne mısralar yazılmıştır. Mısranın üstüne: "Âh ile feryâdi anıñ var gül", altına ise: "Anda var pāk 'aşk ile feryâd-ı gül" mısraları yazılmışsa da anlam vezin açısından ilk yazılan daha uygun olduğu için metne onu esas aldık. Ayrıca müellif beytin altına sonradan mısraları onarmak amacıyla birkaç beyit denemesi yazmışsa da vezin ve anlam birliği sağlanamadığından mısraların üstü çizilip iptal edilmiştir.

Mef'ülü/mefā'lü/mefā'lü/fe'ülün

9. Dost avcısıym meclis-i ihvān hedefimdir
Ben cevher isem yārān cigerim şadefimdir
10. Vuşlat yerine kâ'im olan şimdi bu hicrān
Ben bir selef oldum benim anlar hālefimdir
11. Ben çünkü muḥabbetim ararım dostı her ān
Dostāne muḥabbet benim elbet şerefimdir
12. Cāndan tutuşup āh ile cismim küle döndi
Dostlar şanıyor dil āhımı elde defimdir
13. Ol tağdaki dost ru'yeti kâbil olamazsa
Bülbülleriyim 'aşkları dilde kafesimdir
14. Dilden döküyor gözyaşını dīde-i giryān
Bir böyle firāk elbet sebab-i telefimdir
15. Çal sâzını iç bāde-i ḥasret saña kâfī
İhvān şanıvirsin seni noḡşān-ı fehimdir
16. **Rüşdī** emeliñ dostlara vuşlat ise bu şek
Maḡşūduñ ile Ḥaḡ irdire⁶⁷⁴ çünkü Kerīm'dir

s.181

-318-

Bismillāhi' r-raḡmani' r-raḡīm

**Faḡr-i 'Ālem Nebiyy-i Ḥātem Salla'llāhu Te'ālā 'Aleyhi ve
Sellem Efendimiziñ İlāhi vü 'Ulvi Nūr-ı Dil-ārāsım**

⁶⁷⁴ “irdire” ibaresi, mısradaki üstü çizilerek iptal edilen okunmaz haldeki ibarenin altına yazılmıştır.

Müşāhede İün ‘Aşıkklarınıñ Cenāb-ı Er-ḥamu‘r- rāḥiminden Niyāz u İstirḥāmları

Mef‘ūlü/mefā‘ilü/mefā‘ilü/fe‘ūlün

1. Yā Rabb saña itmedeyiz ḥamd u senāyı
Ḳurduñ o yüce dostuñ-iün ‘arşa bināyı
2. Ol kān-ı kerem sultān-ı ḥarem ki Muḥammed
Sen ‘aşıkısın ‘aşkıña lāyıkdı o Aḥmed
3. Bildik ki seniñ ‘aşkın ile oldı münevver
Bi’l-cümle rusül pādişāhı bu peyāmber
4. Göstermegiün nūrını ol servere bir leyl
Bi’l-vāsıta itdiñ idi ḥoş da‘vete bir meyl
5. Virdiñdi emir bende-i Cibrīliñe nā-gāh
Gelsin bu gıce lāḥūtuma bir o nezīh şāh
6. Senden ki selām geldi peykiñle şifāhī
Ey ḳullarınıñ sevgili Raḥmān⁶⁷⁵-ı ilāhī
7. Cibrīl idiyor ḥāş o selāmınıñ ile⁶⁷⁶ bī-dār
Hem ‘arşına da‘vet gibi bir⁶⁷⁷ müjdeyi iş‘ār
8. Çün gözleridiñ dīde-i ḳudret ile anı
Yükseltmiş-idi da‘vet-i mümtāz ile şānı
9. Biz her ne ḳadar şükr idebilsek saña pek az

⁶⁷⁵ “sevgili Raḥmān” ibaresi, “Ḳādir u Ḳayyüm” ibaresinin üstü çizilip iptal edilerek üzerine yazılmıştır.

⁶⁷⁶ “ḥāş o selāmınıñ ile” ibaresi, “gökden inüp serveri” ibaresinin üstü çizilip iptal edilerek üzerine yazılmıştır.

⁶⁷⁷ “bir” ibaresi, ḥāş” ibaresinin üstü çizilip iptal edilerek üzerine yazılmıştır.

Çün eylediñ (--..)⁶⁷⁸ her vechim⁶⁷⁹ o mümtāz

10. Viridiñ o yüce rūḥuna münhā⁶⁸⁰ şalavātı
Elbet görilür şāha selāmīñ şemerātı
11. Hāzırlanıyor⁶⁸¹ ‘arşıña devletlü efendi
Gördükde hemān zātına ḥāş süsli⁶⁸² semendi
12. Mesrūr olarak zevk olarak⁶⁸³ geldi şerefle
Cibrīl egilüp oldu rükū‘ya vesīle
13. Bir ‘aşk-ı muḳaddes ile binmişdi Burāk’a
Mi‘rāc gicesi çünki nihāyetdi firāka
- s.182⁶⁸⁴
14. Sürmüşdi serī‘ seyr ile şan berķ-i semāyı
Zirā gidiyor ru‘yete envār-ı Hudā’yı
15. Gökden inerek geldi ta‘zīme nebīler
Ervāḥ-ı melā’ik ile bi’l-cümle velīler
16. Bir ānda o Cibrīl ile tā Kuds’e irişdi
Mürsel ü velīler ile şāhāne görüşdi
17. Hep eylediler zātına ta‘zīm-i tamāmı

⁶⁷⁸ Bu kelime okunamamıştır.

⁶⁷⁹ “Çün eylediñ (--..) her vechim” ibaresi, “Azdır olmaz pertev-i nezihinde” ibaresinin üstü çizilip iptal edilerek üzerine yazılmıştır.

⁶⁸⁰ “rūḥuna münhā” ibaresi, mısradaki üstü çizilip iptal edilen ibarenin üstü çizilip iptal edilerek üzerine yazılmıştır.

⁶⁸¹ “Hāzırlanıyor” ibaresi, “Da‘vetli idi” ibaresinin üstü çizilip iptal edilerek üzerine yazılmıştır.

⁶⁸² ḥāş süsli” ibaresi, “maḥşuş” ibaresinin üstü çizilip iptal edilerek üzerine yazılmıştır.

⁶⁸³ “Mesrūr olarak zevk olarak” ibaresi, “hāzırlanarak benimle” ibaresinin üstü çizilip iptal edilerek üzerine yazılmıştır.

⁶⁸⁴ Müellif bu sayfanın sayfa numarasını yazmamıştır.

Olmuşdı o ‘izzetlülere hâşş⁶⁸⁵ imâmı

18. Teşrîfîni gözler idi çün Hâlık-ı Rahmân
Pek çok sevinüp menba‘-ı nūr oldu o sultân
19. Ya‘nî anı gözler idi gökler yaradan zât
Tâ⁶⁸⁶ rûz-ı ezelden beri Allâh’ına mir’ât
20. Ayrıldı Kudüs’den ü velîlerle rusûlden
Ayrılmayı bir dem dilemezlerdi o gülden
21. Sevdâlı Burâk irmişiken şanlı⁶⁸⁷ murâda
Heyhât⁶⁸⁸ arada firâte olmuşdı irâde
22. Bir ân ki duyar cennet-i bâkîde şedâyı⁶⁸⁹
Añlar ki Burâk Hâk tarafından o nidâyı⁶⁹⁰
23. Duyduğda hemân yâ Muhammed diye ismi
Âteş gibi bir ‘aşk ile tolmuş idi cismi
24. Olmuşdı anıñ ‘âşıkı cennetde iken tâ
Yanmağda idi sönmedi ‘aşk şem‘i serâpâ
25. Mağşûdına tam irmişiken ayrılıyor çün
Ahû gibi gözyaşları dökdi yine dil-hûn
26. Ol tâze firâk açdı Burâk’a nice yâre
Her yâresine cevher-i ‘âlem idi çâre

⁶⁸⁵ “o ‘izzetlülere hâşş” ibaresi, “bütün mürsel-i zî-şân” ibaresinin üstü çizilip iptal edilerek üzerine yazılmıştır.

⁶⁸⁶ “Tâ” ibaresi, “çün” ibaresinin üstü çizilip iptal edilerek üzerine yazılmıştır.

⁶⁸⁷ “şanlı” ibaresi, “böyle” ibaresinin üstü çizilip iptal edilerek üzerine yazılmıştır.

⁶⁸⁸ “Heyhât” ibaresi, “Lâkin” ibaresinin üstü çizilip iptal edilerek üzerine yazılmıştır.

⁶⁸⁹ “şedâyı” ibaresi, mısradaki üstü çizilip okunmaz halde olan ibarenin üzerine yazılmıştır.

⁶⁹⁰ “o nidâyı” ibaresi, “o şedâyı” ibaresinin üstü çizilip iptal edilerek üzerine yazılmıştır.

27. Sulţān-ı kerem vuşlat⁶⁹¹-ı Yezdān ile şādān
Nālende Burāk firķat-i sūzān ile giryān

s.183

28. Pervāne-i nūr şimdi de⁶⁹² bir nār ile yandı
Lākin o za‘īf tende yeñi pertev uyandı

29. Çün şāh-ı rusūl āteş-i ‘aşķla tıramazdı
Ol yolda fedā olsa da cāmı aramazdı

30. Süslendi semānıñ nice envār⁶⁹³la diyārı
Mi‘rāc o gice ilk göge irdirdi o yārı

31. Biñ zevķ ile şükr eyledi elţāf-ı Hudā’ya
İtmezdi nazār zīnet-i eşķāl-i semāya

32. Uçmaķda⁶⁹⁴ [bu] nūr gibi şeh-bāz adıyla
Altıncı göge irdi melekler ķanadıyla

33. Ol şāhı görenler nice zevķlerle⁶⁹⁵ sevindi
Bezmim o gice⁶⁹⁶ hālet-i şādīye zemīndi

34. Göklerde bu teşrīfine şād oldu melekler
Bir sāz-ı dil-ārā gibi iñlerdi felekler

35. Baķmazdı bile şānına şenlik yapılırken
Haķ ‘aşķı ile mest idi ol mürsel-i aķsen

⁶⁹¹ “vuşlat” ibaresi, “müjde-i devlet” ibaresinin üstü çizilip iptal edilerek üzerine yazılmıştır.

⁶⁹² “Bir dāne-i nūr şimdi de” ibaresi, “pervānesidir çünkü tazece” ibaresinin üstü çizilip iptal edilerek üzerine yazılmıştır.

⁶⁹³ “envār⁶⁹³la” ibaresi, “şevķlerle” ibaresinin üstü çizilip iptal edilerek üzerine yazılmıştır.

⁶⁹⁴ “Uçmaķda” ibaresi, “Güyā uçuyor” ibaresinin üstü çizilip iptal edilerek üzerine yazılmıştır.

⁶⁹⁵ “görenler nice zevķlerle” ibaresi, “gören her melek öyle” ibaresinin üstü çizilip iptal edilerek üzerine yazılmıştır.

⁶⁹⁶ “Benim o gice” ibaresi, “çün o gice tam” ibaresinin üstü çizilip iptal edilerek üzerine yazılmıştır.

36. İrmışdi meleklerle⁶⁹⁷ yedinci āsumāna
Gittikçe yakınlaştı ‘ulüvv⁶⁹⁸ şānı Hudā’ya
37. Geldiñ de o muntehā-yı Sidre’ne ‘āşık
Bindirdi şeref ile cenāh-ı peyke⁶⁹⁹ Hālık
38. Tā Sidre-i muntehā’ya gelmişdi Cibrīl
Eylerdi ol nevā zülfiyle şāhı tebcīl
39. Şāh anda niyāz ider cenāb-ı lā-yezāle
Yā Rab seni irdirir cemāl-i (.-.)⁷⁰⁰
40. (...) ⁷⁰¹yetişdi Refref
Zirā olacak nūr-ı ilāhiyle müşerref
41. Refref ki selām viridi (.-.)⁷⁰² resūle
Bir öyle selām müjde idi ‘arşa vüsüle
42. Ol vāsıta kim şānına olduḡda müheyyā
Şebnem süsi toḡmış o gül üstünde süreyyā⁷⁰³
43. Binmişdi hemān Sündüs-i pür-şāna keremkār
Toḡmuşdı yine neyyir-i ḡalb-i ‘arşa envār
44. Cibrīl fedā eyle[ye]mez cānı o yolda

⁶⁹⁷ “İrmışdi meleklerle” ibaresi, “Vaḡtā ki irer ‘aşk ile” ibaresinin üstü çizilip iptal edilerek üzerine yazılmıştır.

⁶⁹⁸ “Gittikçe yakınlaştı ‘ulüvv” ibaresi mısradaki üstü çizilip iptal edilen ibarenin üzerine yazılmıştır.

⁶⁹⁹ “şeref ile cenāh-ı peyke” ibaresi, mısra da üstü çizilip okunmaz halde olan ibarelerin üzerine yazılmıştır.

⁷⁰⁰ Bu kelime okunamamıştır.

⁷⁰¹ Bu mısra okunmaz haldedir.

⁷⁰² Bu kelime okunamamıştır.

⁷⁰³ Müellif metinde 42. beyti atladığı için sonradan derkenara yazmıştır.

İtmişdi tefavvuk yüce lāhūta vūsülde

s.184

45. Emr olsa idi çıkmaya ol ‘arş-ı Hudā’ya
İtmezdi dirîğ rûhunu rāhında fedāya
46. Kalmışdı o peyk Sidre-i bālāda mükedder
Lāhūtına irmek yüce sultāna muqadder
47. Bir ‘abdine kim ‘āşık ola Hazret-i Allāh
Kim olmaya kim ma‘şūquna bende-i dergāh
48. Tekmīl bu nebīlerle melekler aña muhtāc
Zīrā oluyor başlarına pertevi bir tāc
49. Elbette anıñ ‘izzeti her ‘izzete cārī
Virmiş aña her kudreti ol Hazret-i Bārī
50. İste ne dilerseñ aña yalvar yine iste
Bī-şübhe gelir cümle murād hayr ile deste
51. Ma‘lūm bu şehiñ hādimi hem mehteri ol peyk
Her emrine münkād olarak dir idi *Lebbeyk*⁷⁰⁴
52. Ümmetleri de hādimi sultān-ı cihāniñ
Kurbān olalım nūrına ol rûh-ı nihāniñ
53. Yā Rab aña viridiñ idi bir yüce iqbāl
Elbet olamaz zāt-ı şeref-dārına emşāl

⁷⁰⁴Hac sırasında Cenâbihakk’a hitâben söylenen, “Senin emrini yerine getirmeye hazırım, maksadım dâima sensin, muhabbetim, ihlâsım, kulluğum sanadır” anlamındaki bir cümlenin ilk kelimesidir. “Buyrunuz, ne emrettiniz efendim” anlamındadır.

54. Müstağrak-ı nūr eylediñ ol mäh-ı cihānı
‘Alemleri envārına garķ eyledi şānı
55. Mevlā⁷⁰⁵ bu güzel serveri tā ‘arşa çıkardı
Güyā o gice cevher-i eyyām-ı bahārdı
56. ‘Aşķ kevseri deryā gibi coşmuşdı özümnden
Ol hālet ile yaşlar dökilürdi gözünden⁷⁰⁶
57. İrmişdi nezīh hālete ol kalb-i hebānun
Akmaz tükenüp menba‘-ı derdindeki Ceyhün
58. Ser tā-be-kadem zevķ ile tölmuşdı vücūdı
Sermest idivirir heybetiñ fikr-i şuhūdı
59. Giçmekde iken hicr ile her ānı o şāhiñ
Şādān gidiyor gülşenine şimdi İlah’ıñ

s.185

60. Bir devlet-i bī-mişle irüp nūr-ı semavāt
Ümmetlerini Hālīķ’a ‘afv itdiren ol zāt
61. Mevlā bu nebī ‘āşıkı ma‘şūk ‘āşık-ı Hāķ
Yüksek ü nezīh şāhımuñ şānına bir baķ
62. Ol ‘aşķı ile tırmadı göklerde vü yirde
Kalkmış idi Mevlā’sına mā-beyndeki perde
63. Çün sevgiliniñ gül teni tā ‘arşa irişdi
Maķşūdı idi ümmetini ‘afva yetişdi

⁷⁰⁵ “Mevlā” ibaresi “Takdır” ibaresinin üstü çizilip iptal edilerek üzerine yazılmıştır.

⁷⁰⁶ Mısranın vezni kusurludur.

64. İrdi o gice ‘izzet ile nūrlı cihāna
Parlağ nice aylar gibi bī-miṣl-i mekāna
65. Cibrīl bu mes‘ūd zātına oldı bahāne
Ya‘nī ki çıkarmışidi İlāh o cihāna⁷⁰⁷
66. ‘Ulvī emeli Hālīk’ı görmek idi zīrā
Ma‘lūm ki Hudā ‘āşıkı ol yār-ı dil-ārā
67. Gördükde güzel gözler ile zāt-ı Hudā’yı
Müstağrağ olup nūrına bulmuşdı şafāyı
68. Sūz oldı o pāk lā-mekānında bu ‘aşkıdan
Dökdi bu sefer āb-ı hicāb nūrlı yanağdan⁷⁰⁸
69. Söz oldı faḫaḫ Hāk’da ne elfāz <var> ne bir nāz
Bir hikmet-i ‘ulvī ne mekān ne cihān var
70. ‘Aşkıyla o pertevlere müstağrağ iken yār
Ümmetleriniñ ‘afvını ister dil-i pūr-nār⁷⁰⁹
71. Ağlar şeref-i ‘aşk ile nāzende özünden
Yaşlar dökilür nūr gibi zībende gözünden
72. Bir böyle baña hüzn ile ekdārıla dikildi
Mesrūr olarak göz yaşını zevkle sildi

⁷⁰⁷ Müellif bu mısrayı vezne uydurabilmek için mısranın sağ ve sol derkenarlarına denemeler yapmıştır. Ancak bu denemelerden sadece bir tanesi vezne uymaktadır. O mısrayı da metnimizde yer verdik. Düzeltilmemiş hali ise şu şekildedir: “Elbet deli ‘aşkı çıkardı anı lā-mekāna”

⁷⁰⁸ Metne düzeltilmiş halini yani derkenarda yazılı olan mısra alınmıştır. Mısranın ilk hali ise şöyledir: “Dökdi bu sefer dil kevşeri tatlı dudakdan” bu mısranın vezni kusurlu olduğu için derkenara düzeltilerek yeniden yazılmıştır.

⁷⁰⁹ Bu beytin düzlenmiş hali derkenarında yer almaktadır. Metne düzeltilmiş halini yani derkenarda yazılı olan beyit alınmıştır. Beytin ilk hali ise şöyledir:

‘Aşkıyla o pertevide müstağrağ iken hem
Ümmetleriniñ ‘afvını ister o laṭif fem

73. ‘Arşında tecellî o celâliyle dikildi⁷¹⁰
Secdeyle laţîf nûrlara yüz sürdi eğildi

s.186

74. Zîrâ bu ağıt ümmetiçün şevke sebebdî
Mazhar olacak rahmete ferhunde bu şebde

75. Bakmağda iken pertev-i Mevlâ’sına ol yâr
Sermest kalıyor eyledi Allâh yine bî-dâr

76. ⁷¹¹

77. Çün ru’yet idüp Hâlîk’îñ envârına şaşdı
Deryâyı deli cüş iderek ‘aşk⁷¹² ile taşdı

78. Rahmet gözedüp ağlayan[1] güldi sevindi
Ol yâr ki Hudâ şefkatine çünki emîndi

79. Mağbûl oluyor hazrete bi’l-cümle niyâzı
Kurtarmışidi ümmetini altı niyâzı

80. Çün semene irdi o cenâbîñ bu nidâsı
Pertev gibi parlar o gönülde şafâsı

81. Envâr-ı şeref-dârımı duymazsın a yârim
Şimdengirü meftûh saña dâr ü diyârim

82. Emr oldı o dem ‘avdetine fahr-i cihânîñ

⁷¹⁰ Bu beyitten önce sayfanın en üstünde sonradan farklı bir mürekkeple yazılmış aşağıdaki beyit yer almaktadır. Sayfada beyte uygun bir yer bulunmadığından dolayı beyti dipnotta belirttik:

Ol şâhı çıkarmadı göge melik-i eflâk

Tâ ‘arşa kadar irdiren anı şân-ı levlâk

⁷¹¹ Sayfada 76. Numaralı beyit yazılmamıştır.

⁷¹² “aşk” ibaresi, “şân” ibaresinin üstü çizilip iptal edilerek üzerine yazılmıştır.

Fermānını baş üstüne koymuşdı Hudā'nıñ

83. İrmişdi bütün raḥmet-i zī-şān-ı Hudā'ya
Me'zūn idi çün döndi geri dār-ı fenāya
84. Ümmetlerine raḥmet-i Raḥmān'ı getirdi
Bī-miṣl ü nazīr ni'met-i gufrānı getirdi
85. Baḳ ḥikmetine Ḥazret-i Yezdān-ı Raḥīm'iñ
'Avdetde yine kerem idi ferṣ o Kerīm'iñ
86. Ey cümle cihānıñ ulu ḳudretli İläh'ı
'Arz eyliyoruz zātıña dillerdeki āhı
87. 'Aşık bu diliñ derdini itmez digere 'arz
Elbette saña minnet-i dā'im bize bir farz
88. Fānīde iken eylediñ ol yāre tecellī
Yādıñla olur 'aşıḳ-ı bī-çāre tesellī

s.187

89. Dünyāda seni görmedi Mūsā gibi mürsel
Mürseleriñe şāh idi elbette o ekmel
90. Sāyeñde bu zāt cümle-i maḥlūḳıña fā'ıḳ
Ma'şūḳluḡa da zātıña ol zāt idi lāyık
91. Tā 'arşda görür pertev-i Yezdān'ıñ ol ān
Bir ferde naşīb olmadı böyle ulu iḥsān
92. Bi'l-cümle nebīlerle melekler bütün⁷¹³ 'ālem

⁷¹³ Bütün: buni, nüsha.

Anıñ şerefiçün yār olmuşdı ‘avālim

93. Bī-misl ü nazır şān ile şāh eylediñ anı
‘Āşık-ı (-)⁷¹⁴ nūr idi ol⁷¹⁵ hüs-n-i nihānı
94. Dīn nūrını ümmetleri⁷¹⁶ andan alıyorken
‘Āşıklar ol yār ile şādān oluyorken
95. Bugün bu elem-hāneyi terk eyledi gitdi
‘Āşıklarımıñ göñlüni hep pür-keder itdi
96. Virdiñ bu yüce dostuñıa ‘arşıñda sa‘ādet
Luţfuñla anıñ mesned-i ‘ulyası şefā‘at
97. Ma‘lüm o sa‘ādet ile ‘ālemde resülün
Her bir dileği olmadadır çünki kabülün
98. Yoқdur ki seniñ kudret-i bī-mişliñe şānı
Olmaz ki қadīm Hалıқ’ı қullar gibi fānı
99. ‘Āşık göremez yārini mā-beynde firāk var
Firқatde bizi eyleme ol mevtle pür-zār
100. Lütfen bütün ‘āşıklara göster yüce māhı
Ey қullarımıñ Қādir ü Қayyūm İlāh’ı
101. Her derdli қuluñ derdine sensin yine Şāfī
Ol firқati bir vaşl ile sen eyle telāfī
102. Çün şabr u tekmīl tükenüp dilde bu feryād

 Bu kelime okunamamıştır.

⁷¹⁵ “nūr idi ol” ibaresi, “pertev olur” ibaresinin üstü çizilip iptal edilerek üzerine yazılmıştır.

⁷¹⁶ “ümmetleri” ibaresi, “hādimleri” ibaresinin üstü çizilip iptal edilerek üzerine yazılmıştır.

Artmakta hemân vaşl ile kıl bizleri dilşād

103. Nā-şād göñül āteş içinde yanıyorken
Ol mäh-ı münevver ile kıl dilleri rüşen
104. Güller gibi açmış o gülistāniñ içinde
Neşr itmede bu gülşen-i Raḥmān'ıñ içinde

s.188

105. Bir dāne o gül bāğçe-i kudretde açarken
'Aşıkların āteş-i 'aşkıyla yakarken
106. Raḥmān'ıña didiñ tāmıña raḥm it⁷¹⁷ İlahī
Ey kullarınñ maqşad-ı 'ulyāda penāhı
107. Dīniñle bizi eylediñ ey Ḥaḳ mütedeyyin
Olduḳ bu ulu zātıña maḥbūbuña mü' min
108. Yā Rab o cān kevşerini gösterivirsen
Vaşl eli ile nār-ı dili söndirivirsen
109. Yā Rabb deḥālet ideriz zātıña her ān
Senden toḡacaḳ neyyir-i raḥm ey ulu Raḥman
110. Zīrā iriyor 'arşıña bizden bu za'if ses
Sensin bu faḳīr kullara raḥmetle meded-res
111. 'Aşḳ ḥāletiniñ yanmada dillerde çerāḡı
Sönmez yanıyord āteş-i hicrānla ocāḡı
112. Olduḳ o kerem kānına biz cān ile 'aşık

---

⁷¹⁷ İt:eyle, N.

Bir girecek olsun görelim ey ulu Hâlık

113. Ol âteş-i 'aşk virdi çün dillere efgân
'Aşkîñ sebebi pertev-i peygamber-i zî-şân
114. Raḥm eyle bize raḥmetiñ ḥaqqıçün İlähi⁷¹⁸
Hem ol güzeliñ pertevi 'aşkıçün İlähi
115. Luṭf eyle bu 'aşıkları ḥasretde biraḳma
Ol nâr-ı cehennem gibi firḳat ile yaḳma
116. Göster o güli bülbül-i nālânına Yâ Rab
Yâ Rabb saña yalvarırız leyl ü nehâr heb
117. Yaḳmaḳ ise ḳaşd-ı Kerîm'iñ bu cahîmde
Raḥmet ü kerem çok yine sen Rab-i Raḥîm'de
118. Yâ Rabb bizi vâşıl-ı zevḳ-i ḥarem eyle
Ḥâş toprağına yüz sürelim sen kerem eyle
119. Ḳat' eylemez [o] ḳulları Hâlık'dan ümîdi
Emr it olalım ol şehiñ uğruna şehîdi

s.189

120. Efgânda bu erbâb-ı 'aşḳ ey yüce Allâh
Luṭf it meded it bî-çâre o ḳullara nâ-gâh
121. Ol dost-ı Kerîm ümmetine⁷¹⁹ sen kerem eyle
Cennât u cemâliñ ile hep muḥterem eyle

⁷¹⁸ Mısranın vezni kusurludur.

⁷¹⁹ Bu ibare "ümmetine" şeklinde okunmuştur.

122. ‘Afv eyle bu nāçīzi de ey Rabb-i refī‘im
Luţfuñ ile kııl **Rüsd**’ye ol şāhı şefī‘im
123. Biz kullarıña ‘ālem-i lāhūt ki ırāqdır
Her derd ü elemden şedīd iş bu firāqdır
124. Bir ferd alamaz bŷy-ı laţfī o iliñden
Ol gülşen-i kudretdeki hoş-bŷ bu gülŷnden
125. Toğsaydı eger şān ile dillerde o māhıñ
Elbet açılır ‘āşıkā ol ‘āleme rāhıñ
126. Feryādımızı duymadasın ey ulu Mevlā
‘Āşık dilemez firdevsi ki cennet-i a‘lā⁷²⁰
127. Raḫmet umarız leyl ü nehār derd ile senden
Senden dileriz vuşlat-ı peygamberi senden
128. Sensin bŷtŷn ‘ālemler içinde a şehinşāh
Biz kalb ile taşdıķ ideriz sensin o Allāh
129. Ol vechile [biz] itmedeyiz hep saña ĩmān
ĩmān ile gitmekligi it bize [de] iḫsān
130. Biz kullarıñı yakma āteşli firāķa
Hem atma bizi ‘aşķ u muḫabbetden ıraĝa
131. Biz ‘āşıkını şāh-ı şeref-dāra baĝışla
Geldik ķapuña dīdede buḫŷr gibi yaşla
132. Bir dem ki bize luţf ile itseydi tekellŷm

---

⁷²⁰ Mısranın vezni kusurludur.

Elbet kılamaz derdli bu dillerde te' ellüm

133. Yā Rabb karanlık dili ol nūr ile nūr it
Ol mäh-ı şafādār ile pür-zevk ü sürür it

134. Ey cümle kuluñ Rabb'i keremkār kadīmi
Sen 'arşıña aldın o şerefdār nedimi

s.190

135. Kaldık burada 'aşk ile ateşler içinde
Giç olsa da güç olmasa bu vuşlat⁷²¹ işinde

136. Geldik kapuña ağlayarak gözyaşı dökdük
Dökdük bu ümīdler ile dilden gamı sökdük

137. İhsān buyurup nūrıñı ol mäh-ı şı'āra
Tā rüz-ı ezelden beri 'aşıksın o yāre

138. Sen 'aşkıñ-ıçün bizlere raḥm eyle İlähī
Ol mäh ile gönümüzi nūr eyle İlähī

139. 'Aşk derdi ile artmada günden güne āhım
Her āhı duyup raḥm kılan sensin İläh'im

140. Raḥmet kılasın şāhımızıñ zātına her dem
Raḥm eylesin bende-i nā-çīze de bir dem

141. Bülbüllere gül 'aşkı viren sensin İlähī
Rüşdī aña rāzı göre rü'yāda kemāhī

s.191⁷²²

⁷²¹ “vuşlat” ibaresi, “fırkat” ibaresinin üstü çizilip iptal edilerek üzerine yazılmıştır.

⁷²² Bu sayfa tamamen boş bırakılmıştır.

s.192

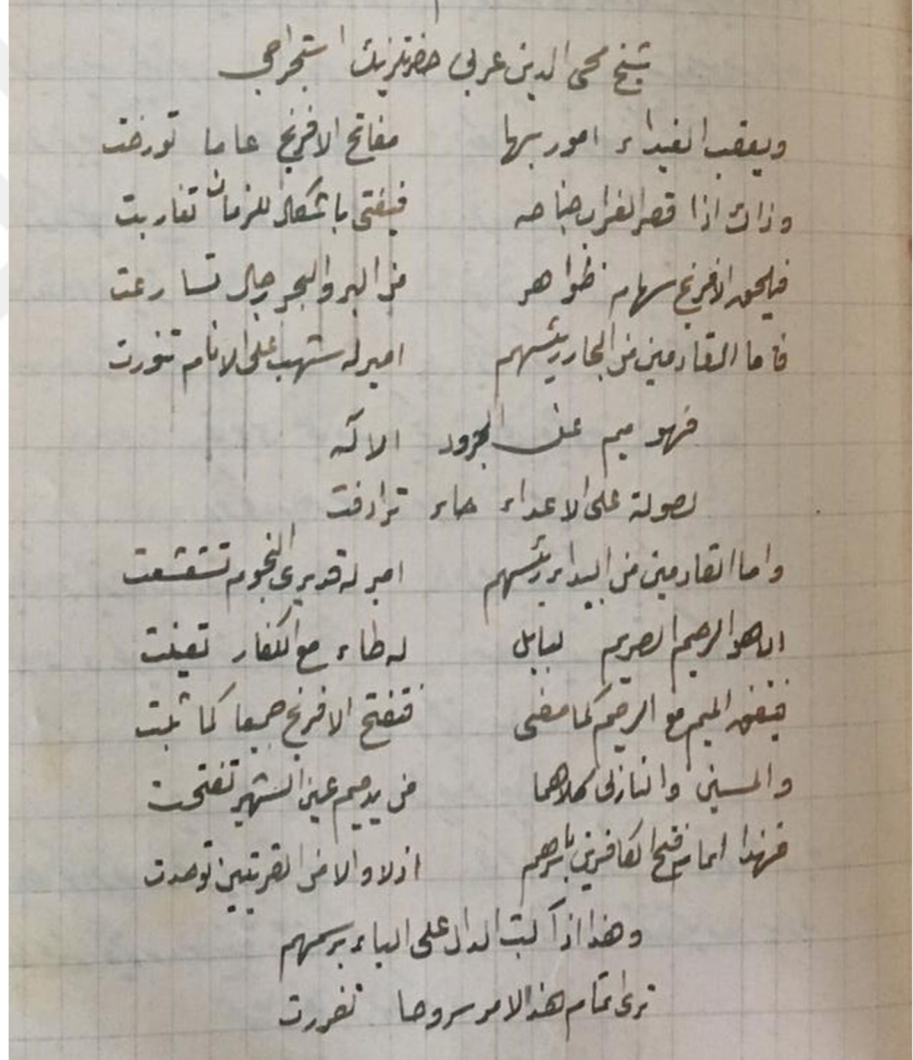
-319-

Mef'ülü/mefā'ilün/fe'ülün

1. Ey dīn-i mübīn muḥibbi Aḥmed
Olsun ṣeft'īñ nebī Muḥammed

-320-

Şeyḫ Muḫyi'd-dīn-i 'Arabī Ḥazretleriniñ İstihrācī⁷²³

⁷²³Tamamen Arapça olan bu *İstihrâc-nâme*'de Muhyiddin Arabî, Mora'nın müslümanlar tarafından fethedileceğini tahmin eder. Mora fethinden sonra da Messina ve Matla Adaları'nın müslümanlar tarafından fethedilerek o bölgeye İslamiyet'in yayılacağını ön görür.

-321-

Mef'ülü/mefā'îlü/mefā'îlü/fe'ülün

1. Zevk⁷²⁴ ülkesidir 'aşık-ı nālāna⁷²⁵ Siṭanbul
Açmaz mı 'aceb bir daha ol şehre felek yol
2. Bir şān ile ki hilkat-i nādīdesi pek hoş
Kim görse anı olmadadır 'aşk ile medhūş
3. Kim girdi ise ayrılabilisün o şehirden
Tıoymaz dadına biñ sene dem sürse dehrden
4. 'Ālem idiyor göz dikerek farṭ ile gıbtā
İmkān arama medhīni kudret⁷²⁶ ile zabṭā
5. Her Türk'e müheyyā tırıyor zevk ü şafāsı
Bir ferdine yok hālet-i şādīde cefāsı
6. Sāzendeleri pertev-i ezvāk-ı fu'āda
H'ānendeleri müjde-i 'uşşāk-ı murāda
7. Tanbūrda olan nağme ki pür-nāz-ı leṭāfet
Virmekte kemān sesleri her kıla ḥarāret
8. Kānūnunu çalmağda iken şānlı vecīhe
Pertev gibidir nağmesi her rūḥ-ı nezīhe
9. Ḥayrān bırakır hālet-i zevkinde cihānı
Sāmi'leriniñ göñlüne virmekte fiğānı

⁷²⁴ “Zevk” ibaresi, “aşk” ibaresinin üstü çizilip iptal edilerek üzerine yazılmıştır.

⁷²⁵ “aşık-ı nālāna” tamlaması, “şahib-i zevke” tamlamasının üstü çizilip iptal edilerek üzerine yazılmıştır.

⁷²⁶ “kudret” ibaresi, “fikret” ibaresinin üzerine sonradan yazılmıştır.

10. Mecnūn gibi bir gül yüze meftūnsa da bülbül
Bülbüllere bir yan bile bakmaz o güzel gül
11. Şimdi giçeyim şānlıca bir bahşı beyāna
Çok süsli güzeller girecek çünkü meyāna
12. Nādīde güzellerle tolu bil ki Sitanbul
Herkes arıyor ‘aşk ile ol şehre hemān yol
13. Biñ ‘aşk uyarır dilberiniñ ‘āşıkā nāzı
Pek hoş geliyor ‘āşıkınıñ yāre niyāzı
14. Her ‘āşıkı bir bülbüle beñzer o fiğānda
Dil nālesini tıy ki yok misli cihanda

s.194

15. Bülbül gibi mi biñ çeşīd⁷²⁷āh ile zārı
Fehm itse anı hayrān bıraķırdı hezārı
16. ‘Arz eylese ma‘şūķuna feryādını sen tıy
‘Ulvī o hazīn hāl-i niyāzında güzel hūy
17. Yaşlar aķıdır ağlayarak yāre gözünden
İtmekde ümīd buseyi nūşīn yüzünden
18. Cānāna⁷²⁸ virir mey ile pūr- ‘aşk piyāle
Ol anda gelür ‘āşıkına ‘aşk ile⁷²⁹ nāle
19. Bir ğamze ile baksa eger ‘āşıkā yāri

⁷²⁷“çeşīd” ibaresinin üzerine sonradan “nev” ibaresi yazılmışsa da vezin gereği ilk yazılan ibare uygun olduğu için çalışmaya o esas alınmıştır.

⁷²⁸ Nūshada “cānāniña” olarak geçen bu ibare vezin gereği “cānāna” şeklinde okunmuştur.

⁷²⁹“aşk ile” ibaresi, “fart ile” ibaresinin üzerine sonradan yazılmıştır.

İtmez mi fedā cān ile hep eldeki varı

20. Ferhād ile Mecnūn göre şaşmaz mı bu hāle
Ol gözde olan cāzibeler gözlere jāle
21. ‘Aşk ‘āleminiñ bezmini itmekde bu tezyīn
Bir bāde virir nāz ile kevşer gibi nūşīn
22. Cānān diliñ şānını bülbül gibi yād it
Giç karşısına ağlayarak ‘arz-ı murād it
23. Göz kıpmasını görse idi ‘āşık-ı āgāh
Eylerdi fedā cānını cānānına nā-gāh
24. Bir ay gibi ol hūsnüne gülden mi o hāle
Ceyhūn gibi coşsun dil-i şeydāda şelāle
25. Bir gönca gibi açsa yüzi tāze güzel gül
Ferhād⁷³⁰ gibi feryād ile ağlardı o bülbül
26. Bir başka degil ‘āşıkınıñ şāf idi āhı
Zirā acıyup būseyi virmekde⁷³¹ o māhı
27. Vuşlat dileyüp itmedi cānāna ezāyı
Bulmuş yalınız cāzibeli gözde şafāyı
28. Ğamzeyle tedāvi idiyor derdi bu sākī
Gel yüzlerine sür yüziñi vaqt-i telāfī
29. ‘Āşık ne ile göstere ‘aşkı eşerinde
Yār gösteriyor ‘āşıkā zevki kederinde

⁷³⁰ “Ferhād” ibaresi, “Mecnūn” ibaresinin üzerine sonradan yazılmıştır.

⁷³¹ “virmekde” ibaresi, “virmişdi” ibaresinin üzerine sonradan yazılmıştır.

30. Bülül ki virir cânını gül-güne ‘izāra
Ol gül de virir bādesini derdli hezāra

s.195

31. Şehvetle degil ‘aşıkınıñ şāfdı⁷³² murādı
Gözden ağıdır yaşlarını çünkü fu’adı
32. Virāne gönül olsa da maqşūdına vāşıl
Her zevk-i cihān vuşlat-ı cānānda mı hāşıl
33. ‘Aşkıñ şeref ü kıymeti şehvetde bulunmaz
‘Ulvī vü nezīh hāleti ta ‘rīfde olunmaz
34. Medh eyledigim şanma Sitanbul o degildir
Pervāne gibi nūrda yanan pāk gönüldür⁷³³
35. **Rüşdī** ola ger biñ sene ‘ömründe zamānıñ
‘Aşq hāletini⁷³⁴ ‘arz idemezsin o cihānıñ

-322-

Mefâ ‘ilün/mefâ ‘ilün/fe ‘ülün

1. Hayāl bir sīm ü zerdır şā‘irāne
Bulur defīnelerden māhirāne

-323-

Mef ‘ülü/mefâ ‘ilün/mef ‘ülü/mefâ ‘ilün

1. Ey şems-i cefā⁷³⁵ daha böyle toğacağ mısın
‘Älemde beşeri gam ile boğacağ mısın

⁷³² “şāfdı” ibaresi, “‘aşkı” ibaresinin üzerine sonradan yazılmıştır.

⁷³³ “pāk gönüldür” ibaresi, “sāde bu dildir” ibaresinin üstü çizilip iptal edilerek üzerine yazılmıştır.

⁷³⁴ “‘hāletini” ibaresi, “‘ālemini” ibaresinin üzerine sonradan yazılmıştır.

⁷³⁵ “cefā” ibaresi, “‘cihān” ibaresinin üzerine sonradan yazılmıştır.

-324-

Mefā'ılün/mefā'ılün/fe'ülün

1. A Rüşdî 'âdetiñ bir kıl ü kâldır
Bilirsın şî'r ü nesriñ hep hayâldır

-325-

Fe'ilätün/fe'ilätün/fe'ilätün/fe'ilün

1. Görinür tavr-ı nezâket şanasın bir medenî
Bilirim andaki tab'ı ne denîdir ne denî
2. O kadar şerr le'im ki idesin diğkat aña
Sürinür mâr gibi yirde şokacaktır bedeni

s.196

-326-

Bitlis'de İken Vâlisi Fehmî Beg'e

Mef'ülü/mefā'ılı/mefā'ılı/fe'ülün

1. Hılkatdeki 'ulviyyet-i evşâfiñi bir gün
Tuydum o yüce şıfatıñı şanıña uygun
2. Vardır didiler tab'-ı nezîhiñde le'âfet
Yokmuş o seniñ halk-ı Kerîmiñde 'adâvet
3. Ol hūydaki hâlet saña biñ nev' sa'âdet
Zâtiñ ile fahr eyleye her ân hükümet
4. Her meclise bir zînet olan pāk vücūduñ
Elbette kılar nâzırını mesrūr şühūduñ
5. Şâyân u sezâ şanıña çün böyle fehâmet
Şimeñdeki hâlet aña itmekde şehâdet

6. Tābende kılar her dili mümtāz-şi'ārīñ
Mes'ūd ola ehliñ ile her leyl ü nehārīñ
7. Ol meşreb-i nādīdeñi bildim ki şeref-dār
Oldum saña ben şıdķ ile dā'ī a keremkār
8. Tevķīr idiyor zātıñı me'mūr u ahālī
Lāyık ki diyor çok yaşasın şān ile vālī
9. **Rüşdī** de du'āsıyla ider **Fehmī**'ye ikrām
Var ol u yaşa zevķ içinde nice bayram
10. Virsün saña Hāķ luḫ ile bir devre-i hestī
Lāyık ki dirim ṭab'īña bir ṭab'-ı behiştī

-327-

Yine Bu da Fehmī Beg'e

Mef'ülü/mefā'ilü/mefā'ilü/fe'ülün

1. Nazmıñ gezerim fikr ile vādīsini birden
Lākin oluyor kaçdına her sür'ati rehzen
2. Güyā ṭayarım göñlimi eş'arıma mevrīd
Ammā olamam 'acz ile bir şā'ire şākird
3. Hāmem seni medḫ itmege 'azm eyledi ammā
Nokşān bırakır vaşfiñi 'acze bu da'imā

s.197

4. Fikrim ne kadar itse de her nazmını īrād
Lāyık mı aña kim vire eş'ār diye bir ad
5. Artmaķda benim zātıñı ta'zīm ile faḫrım
Yitmez o seniñ şānıñı medḫ itmege ķadrim

6. **Rüşdî** ki bugün yaqmada bir şem'a-i nazmı
Nūruñda faķať hayr'ola nūr lem'ası Fehmī
7. Çok söylemeyim çünkü bu efsāne degildir
Az sözde haķıķatlere bir kevne delīldir
8. Tebrīk iderim sa'd ile bayramını vālī
Şāniñ şerefiñ 'izzetiñ olsun müte'ālī

-328-

Vālīniñ Bize Geldigi Gicede

Fe'ilātün/fe'ilātün/fe'ilātün/fe'ilün

1. Şerefi **Rüşdî**'yi tenvīr idecekdir bu gice
Olurum vuşlat-ı Fehmī ile mesrūr bu gice
Bu meserret ile şaymaķdayım her zevķi hıķe⁷³⁶
2. Baña bir böyle muħabbet diye gelsin ki neden
Bu (--)⁷³⁷ olamaz sende necābet var iken
O şerefdir ki ide göñlümi güyā gülşen
3. İçilen bādeler olsun diliñe bir⁷³⁸ pertev
Virecek neş'e-i ķalbiñ bize bir neş'e-i nev
Saña 'ālemde meserret ola dā'im peyrev

s.198

-329-

İskilib Bāğ u Tağlarına Da'vet Oldığım Zamān Gördüğim

Ĥālet-i 'Aşıkāne

Mefā'ılün/mefā'ılün/fe'ülün

⁷³⁶ Mısranın vezni kusurludur.

⁷³⁷ Bu kelime okunamamıştır.

⁷³⁸ "diliñe bir" ibaresi, "Dil-i pākīzeñe" ibaresinin üstü çizilip iptal edilerek üzerine yazılmıştır.

1. Bu ag mıydı 'aceb Ferhād'a me'vā
Güliyle bülbüli pür-'aşk u sevdā
2. Hazīn bir hāl içindeydi hezārı
Yanardı bülbül-içün gül'izārı
3. Bu cānān Şebde ay nehārda neyyir
Budur işte akan 'uŐŐāka zincīr
4. Nigārīn 'āŐıkı bezmiñ rübābı
Diliñ āhı vü rūhuñ āfītābı
5. Bu 'āŐık hep nigārıyla berāber
Gōñüller 'aşk ile olsun ser-ā-ser
6. Nigār ol hūsn-i dil-ārāya hayrān
Civān maħbūbeniñ 'aşkıyla giryān
7. Leylā'da viŐāl ārzūsı vardı
Civān ol derd ile Şoldı Şarardı
8. O ğamzeyle nigārda dīde māvī
Yüzünde tāb-ı hūsnı hep semāvī
9. O ma'Őūkıyla 'āŐıkda leāfet
Birisi ay biri zūhre ne hālet
10. Civānıñ bī-miŐl ol hūsn ü ānı
Nigārīn kaynıyor cisminde cānı
11. Virirler buse bādeyle piyāle
Hiçābdan vardı yüzlerinde jāle

12. Eger görseydi Mecnūn bu nigārı
Leylā'sı için itmezdi zārı
13. Eger irseydi Ferhād böyle yāre
Şīrīn'i iderdi terk ne çāre⁷³⁹
14. Bu yār 'ālemde bir ferdāne miydi
Nedir ma'şūkhuna pervāne miydi

s.199

15. Nedendir dilberin yanmış derūnı
Aña ma'şūkhı itmişdi füsūnı
16. Füsūn degil sebeb civāndaki ān
Nigārı hüsnuñe itmişdi hayrān
17. Bu hāle ol civān bīgāne miydi
O 'aşk añlamayan dīvāne miydi
18. Nigār koşar vişāl için şikāra
Civān luţf eylemezdi āşikāre
19. Raķībler görse bu zevķ-i nihānı
Ayaĝa aldırırlardı cihānı

-330-

Merħūm Çelebi Hācı Hāķānī Hāzretler-içün

Mef'ūlü/mefā'ilün/fe'ūlün

1. Ey şā'ir-i süħan-i ilāhī
Hāķ'dan nebīden kemāl ü cāhı

⁷³⁹ Mısranın hemen altında "O Şīrīn'i arardı terke çāre" mısrası yer almaktadır.

2. Aldıñ yüridiñ şî'irde serbest
İtdiñ şu'arâ-yı 'aşrı⁷⁴⁰ sermest
3. Pür-nür ola qabr-i münîfîñ
Mesrûr ola rûh-ı şerîfîñ

s.200

4. 'Älemde beşer bu yolda gider
Bir demde sürûr biñ günde keder⁷⁴¹

-331-

Mefâ'îlün/mefâ'îlün/mefâ'îlün/mefâ'îlün

1. Bugün her şâ'iriñ şî'ri tecellî eyler eslâfdan
Taħarrî itme kim zevk-i laṭîfi şî'r-i ahlâfdan

-332-

Mef'ûlü/mefâ'îlü/mefâ'îlü/fe'ûlün⁷⁴²

1. Bir gönca açıyor ki buña beñzer mi o gül
Her demde bu nigâr ḥüsnine bak ağlama gül
Sen bakma aña **Rüşdî** bayılır çünkü gönül

-333-

Fâ'îlatün/fa'îlatün/fa'îlatün/fa'îlün

1. Leylâ'nıñ Mecnûn'ı varsa Şîrîñ'iñ Ferhâd'ı var
Yaqdılar 'aşq âteşinde o iki dîvâneyi
2. 'Ăşîk-ı şeydâ tanıır mı mescid ü mey-ḥâneyi
Hangisinde olsa yakmaz şem'a ol ferzâneyi⁷⁴³

⁷⁴⁰ “aşrı” ibaredi “devri” ibaresinin altına sonradan yazılmıştır.

⁷⁴¹ Bu mısra beyin ikinci mısrası olan “Bir ayda sürûr biñ ayda keder” mısrasının üzerine sonradan yazılmıştır.

⁷⁴² Bu aruz kalıbının kullanımı problemlidir.

⁷⁴³ “ferzâneyi” ibaresi “pervâneyi” ibaresinin üstü çizilip iptal edilerek yanına yazılmıştır.

-334-

Mefā 'ilün/mefā 'ilün/mefā 'ilün/mefā 'ilün

1. Nedir 'aşk bilmeden cismi atar her nūra pervāne
Bilirken bir beşer cānı virir ol hüsni-cānāna
2. Bu hüsniñ pertevi yakmağdadır 'uşşākı 'ālemde
Var ise dilde bir 'aşkıñ sevin 'ulvī bu ihsāna

s.201

-335-

Fā 'ilātün/fā 'ilātün/fā 'ilātün/fā 'ilün

1. Hāzret-i Perverdigār'a yalvarup ağlar iken
Gönderir yüz biñ elem yüz biñ keder yüz biñ miñen
2. **Rüşdiyā** yokdur saña dünyāda rāhatdan eşer
Gir haqīkat rāhına olsun gönül çün şād u şen

-336-

Mef' ulü/mefā 'ilü/mefā 'ilü/fe' ulün

1. Bir gonca teriñ hüsnine cān virmede bülbül
Rüşdī aña baq derdiñi def' eyle hemān gül
2. Ol dilber-i cāniñ adı Leylā dadı Şīrīn
Bezminde aniñ her dem-i sākī gül ü sünbül

-337-

Fā 'ilātün/fā 'ilātün/fā 'ilün

1. İç a **Rüşdī** yār elinden bādeyi
Dilde bul hālāt-ı fevka'l-'ādeyi
'Aşka irdim şanma zīrā kendiñi
İç de ir maşşūda āb-ı sādeyi

-338-

1. Bugün sensin benim ahrıma ‘ālemde ‘āzim⁷⁴⁴
Seni Hakk’a sev eyledim başka ne lāzım

-339-

Fā ‘ilātün/fā ‘ilātün/fā ‘ilātün/fā ‘ilün

1. Derd ile giçmekde vaktim çünki miħnet-ħānede
Bilse ħāl-i ‘aşımı ħayrān alır pervāne de
2. Gönlümüñ bir āhına cānı tayanmaz bülbülñ
N’eylerem de düşdüm ‘aşa böyle bir kār-ħānede

-340-

Fā ‘ilātün/fā ‘ilātün/fā ‘ilātün/fā ‘ilün

1. Ey gönül olduñ yine nālān bir bülbül gibi
Rast gelüp gördüm ki yoksa bir nigārı gül gibi
2. Ağlayup āhıñla maħv itdiñ ħayāt⁷⁴⁵ cismimi
Rūz-ı sūrda bedel ıldıñ bu aranlık Őebi

-341-

7’li hece ölçüsü

1. Ne baarsıñ a adın
Beni aldıñ mı Őatın

-342-

Müstef‘ilātün/müstef‘ilātün

1. Göster baña Şöyle bir Őānı
Yandır İlāhī bu Şem‘-i cānı

⁷⁴⁴ Beytin vezni bulunamamıştır.

⁷⁴⁵ “ħayāt” ibaresi “sūr” ibaresinin üzerine sonradan eklenmiştir.

-343-

Müstef'ilatün/müstef'ilatün

2. Mūsā'ya İlah'ı itdi [ki] 'avn
Deryāda boğuldu [o] Fir'avn

s.203

-344-

Mef'ülü/mefā'ilün/fe'ülün

1. İtdim günāhıma istiğfār⁷⁴⁶
'Afv eyle beni a Rabb-i Ğaffār

-345-

Mefā'ilün/mefā'ilün/fe'ülün

1. Karanlık 'ālemi ışıdan Ĥudā⁷⁴⁷
Benim gönlümi de bir gün ışıdır

-346-

Mef'ülü/mefā'ilün/fe'ülün

1. Virdiñ beşere bu deñli āhı
Olsaydı sürür n'olurdu gāhı

-347-

Müstef'ilatün/müstef'ilatün

1. Sensiñ bu yeriñ göğüñ İlah'ı
Luṭf ile söndir bu nār-ı āhı

-348-

Mef'ülü/mefā'ilü/mefā'ilü/fe'ülün

1. Aşār-ı hikeminden tanır göñül Ĥudā'yı⁷⁴⁸

⁷⁴⁶ Mısranın vezni kusurludur.

⁷⁴⁷ Mısranın vezni kusurludur.

⁷⁴⁸ Mısranın vezni kusurludur.

Görmez mi ki gözleriñ⁷⁴⁹ a cāhil bu semāyı

-349-

Ḥakīm-i meşhūr Lamartin dimiş ki

Mefā‘ilün/mefā‘ilün/fe‘ülün

1. Semā da arz da cevher de yalandır
Bütün şedā-yı tabī‘at uzun bir efgāndır⁷⁵⁰
2. Yalandır bu sözüñ seniñ Lamartin
Yaқışmaz mı saña atılsa Martin

s.204

-350-

Fā‘ilātün/fā‘ilātün/fā‘ilātün/fā‘ilün

1. Şem‘a-i cānān cevre düşmesin pervāneler
Tek benim ol şem‘ içinde her zamān yansın tenim

-351-

Fā‘ilātün/fā‘ilātün/fā‘ilātün/fā‘ilün

1. Beñzemez kudret bu ‘acze düşme böyle hayrete
Şübhe itme var o Ḥālīk baқ semā-yı kudrete

-352-

Fā‘ilātün/fā‘ilātün/fā‘ilātün/fā‘ilün

1. Her neyi ben istemezsem yok iken ol çok⁷⁵¹ olur
Her neyi arzū idersem var iken ol yok olur

-353-

Müstef‘ilātün/müstef‘ilātün

1. Gördüñ mi şu dilber-i bülendi

⁷⁴⁹“ki gözleriñ” ibaresinin üzerine sonradan ibare iptal edilmeksizin “dîdeleriñ” yazılmıştır. Vezne ikli yazılan ibare daha uygun olduğu için metne o esas alınmıştır.

⁷⁵⁰ Bu dizede farklı bir aruz kalıbı kullanılmıştır: Mefā‘ilün/fe‘ilātün/mefā‘ilün/fe‘ilün

⁷⁵¹ “çok” ibaresi, “var” ibaresinin üstü çizilip iptal edilerek üzerine yazılmıştır.

‘Aşka lāyık mı degil efendi⁷⁵²

-354-

Mef‘ülü/mefā‘ilü/mefā‘ilü/fe‘ülün

1. Yağmur yirine sürür yağaydı ger semādan⁷⁵³
Düşmezdi seniñ başña kaçresi a **Rüşdi**⁷⁵⁴

-355-

Mef‘ülü/mefā‘ilü/mefā‘ilü/fe‘ülün

1. Bir başsa Hudā şefkat ile **Rüşdi** kuluna
Āzāde kılar miñnet-i dil-süz-ı cihandan

s.205

-356-

Mef‘ülü/mefā‘ilün/fe‘ülün

1. Bī-miñl-i niğār budur hüs(ü)nde
Bir gül mi açar ‘aceb yüzünde
2. Her göñle şafā viren bu yāriñ
‘Uşşāka ĩmāsı var gözünde
3. Sultān-ı kerem disem de lāyık
İhsāna murādı var özünde
4. Olmağ dilerim bu hüsne kırbān
Bir müjdesi var tatlı sözünde⁷⁵⁵

-357-

⁷⁵² Bu mısranın hemen altına sonradan mısranın düzeltilmiş hali eklenmiştir. Metne düzeltilmiş hali alınmıştır. İl hali ise şöyledir: “Gel gice yüzine bak efendi”

⁷⁵³ Mısranın vezni kusurludur.

⁷⁵⁴ Bu beyit Ziya Paşa’nın Terkib-i Bend’inde yer alan şu beytine nazire olabilir:

Bī-baht olanın başına bir katresi düşmez
Bārān yerine dürr ü güher yağsa semādan

⁷⁵⁵ Mısranın vezni kusurludur.

Fā ‘ilātün/fā ‘ilātün/fā ‘ilün

1. Giçmiyor ‘alemdede rāḥat bir demim
Artıyor her demde dilde mātemim

-358-

Fe ‘ülün/fe ‘ülün/fe ‘ülün/fe ‘ül

1. Tırurken yürürken egerdi başı
Bu ḥālī gözümde ağıtdı yaşı
2. Bu kimdir denilse ḥazān İbrāḥīm
Yanardı dilindeki nārı dā’im

-359-

Fā ‘ilātün/fā ‘ilātün/fā ‘ilātün/fā ‘ilün

1. ‘Aşk ile ağlar iken dün bir civān mey-ḥānede
Karşusunda ‘āşıkı ağlar eli peymānede
2. Ol civān civāna⁷⁵⁶ ‘āşıkımış hemān feryād ider
‘Āşık-ı gül-rūya ‘āşık böyle bir kār-ḥānede⁷⁵⁷

s.206

-360-

Fā ‘ilātün/fā ‘ilātün/fā ‘ilātün/fā ‘ilün

1. Ādemiñ var mı felekden zerre istifādesi
İçmesin mey-ḥānesinde hep zehirdir bādesi⁷⁵⁸

-361-

Çorum’da Kavuççı-zādelerden Rif’at Beg’e

⁷⁵⁶ “civāna” ibaresi, mısradaki okunmaz halde olan üstü çizilip iptal edilen ibarenin üzerine yazılmıştır.

⁷⁵⁷ Bu mısranın altına düzeltilmiş hali sonradan eklenmiştir. Metne düzeltilmiş hali alınmıştır. Mısranın ilk hali ise şöyledir: “‘Āşık-ı gül-rūya ‘āşık bir diger divānede”

⁷⁵⁸ Bu mısranın üzerine mısranın düzeltilmiş hali sonradan eklenmiştir. Metne düzeltilmiş hali esas alınmıştır. Mısranın ilk hali ise şöyledir: “Var bu her gönlün içinde şerḥa şerḥa bādesi”

Fā'ilatün/fa'ilatün/fa'ilün

1. Rif'at'ım ki nūr-ı dīdemdir benim
Pür-vefādır bir güzīdemdir benim
2. Ma'nevī evlādıñ oldı **Rüşdiyā**
Çünkü dilde bir neşīdemdir benim

-362-

Mef'ülü/mefā'ilü/mefā'ilü/fe'ülün

1. Dost firkatiniñ batsa da tā rūhuma hārı
Sönmez bu muhabbet gülüniñ dilde bahārı
2. Zīrā esiyor gülşen-i rūhumda nesīmi
Dā'im ola iqbāl ile hep dār u diyārı
3. Dil kalsa dem-ā-dem ğam-ı firkat ile nizām
Elbet gelecek vaşl ile bir zevk-i nehārı

-363-

Müstef'ilātün/müstef'ilātün

1. Geldiñse fānī bir hāk-dāna
Yoğ anda bākī bir āsitāne
2. Sen gör ki bugün bir taht-gāhı
Yarın da bir būma āşiyāne
3. Ni'met içinde bir şahş gör ki
Sönmüş ocağı muhtāc nāna

s.207

-364-

Mefā'ilün/mefā'ilün/fe'ülün

1. 'Aceb gördüñ mi 'ālemde meserret

Yazı gūzi kışı tamāmı miḥnet⁷⁵⁹

-365-

Mef' ūlü/mefā' ilün/mefā' ilün/fe' ūlün

1. Āsūde giçen günlerimi arar bulamam
Bildim ki bütün ḥayāl imiş meger bu 'ālem

-366-

Fe' ilātün/fe' ilātün/fe' ilātün/fe' ilün

1. Yanarak ağlayarak biñ sene itseñ secde
Yine Ḥaḳ terk idemez 'ādetini 'ālemde

-367-

Fe' ilātün/fe' ilātün/fe' ilātün/fe' ilün

1. Nūra ğarḳ eylemesi 'ālemi şemsiñ māḥiñ
Yüce bir şāhid olur varlığına İlāhiñ
2. Bu ṭabī'at mı 'aceb 'acz ile 'ālem yaradan
O ḳanā'atda iseñ dār-ı caḥīmdir cāhiñ

-368-

Fe' ilātün/fe' ilātün/fe' ilātün/fe' ilün

1. Ne vaḳit baksa baña yār o güzel gözler ile
Viriyor cismime 'Īsā gibi cānı hemān

-369-

Mefā' ilün/mefā' ilün/mefā' ilün/mefā' ilün

1. Ğam-ı firḳatiñ -ile geçmede her leyl ü nehārim
N' olur bir gün beni vişāle irdirseñ a yārim

⁷⁵⁹ Bu mısranın hemen üzerine düzeltilmiş hali üzerine sonradan eklenmiştir. Metne düzeltilmiş hali esas alınmıştır. Mısranın ilk hali ise şöyledir: “Güni leyālī yılı tamāmı miḥnet”

-370-

Mef'ülü/mefā'ülü/mefā'ülü/fe'ülün

1. Maḥbūb seveniñ yoḡ ise göñlünde fenālık
Geçdikde ele fırsatı öpmezse kör olsun

s.208

-371-

Mef'ülü/mefā'ülü/mefā'ülü/fe'ülün

1. 'Uşşāka bu 'aşq rāhı açıḡ tā ki ezelden
Yār pertev-i 'aşqdır aña pervāneleriz biz

-372-

Mef'ülü/mefā'ülün/fe'ülün

1. Ben bülbüle didim 'aşkı bıraḡ
Naşıl yanıyor şü göñlüme baḡ
2. Bülbül ıarılıp bu sözlerime
Şıḡ şıḡ baḡıyordu gözlerime

-373-

Müstef'ilātün/müstef'ilātün

1. İnsān bu sırr-ı 'aşkı 'ārif
Bülbülde var mı 'aceb ma'ārif

-374-

Müstef'ilātün/müstef'ilātün

1. Bī-çāre göñül cefāya düşdi
Bir dilber-i bī-vefāya düşdi
2. Dilber didigim zālim felekdir
Hiç olma emīn çünki dōnekdir

s.209

-375-

1. Bir baħr-i 'aşka düşüp ħalāşa uğraşan göñlüm
Bilmem ki murād-ı vuşlatını āh ne yoldan açsa Leylā'ya⁷⁶⁰

-376-

Mefā 'ilün/mefā 'ilün/mefā 'ilün/mefā 'ilün

1. Nigāрім қahr u cevriyle beni dün pek ħarāb itdi
Bugün elden piyāleyle baña şarāb[1] luţf itdi

-377-

Fā 'ilātün/fā 'ilātün/fā 'ilün

1. Bezmdе sensiz göñül bulmaz sürür
Sākiyā bilmem vücūduñ nūr mıdur
Dīdeñi gördükçe mest olmaқda dil
N'eyleyim āh gül yüzüñ mestürdur

-378-

Mef' ülü/mefā 'ilü/mefā 'ilü/fe' ülün

1. Sen yasta göñüllere bu ħüsn ile fevķsin
Şīveñdeki zevķ ile bu cismime de rūķsın
2. Tıyduñ da bütün feryādımı itdiñ mi imdād
'Āşıklarıña bu itdiğiñ cefāda şūķsın⁷⁶¹

-379-

Fā 'ilātün/fā 'ilātün/fā 'ilün

1. Göñlüñe bir şem'a yaқsaydı bu yār
Sen de 'aşkıyla olurduñ baħtiyār

s.210

-380-

⁷⁶⁰Beytin ölçüsü serbest ölçüdür.

⁷⁶¹ Beytin vezni kusurludur.

Mef' ulü/mefā ' ilü/mefā ' ilü/fe ' ulün

1. Ördüm gözimi hüsününe bakmam ki utanma
Gel sür yüzime rüyuñı pertev gibi yārim
2. Hüsünüñdeki nūr tā-be-şafağ göñlüm içinde
Toğmuş tırıyor ay gibi ey nūr-ı mesārim
3. Bir tāb-ı leṭāfetle zīnetiñe yüzüñde⁷⁶²
Parlar ışılar dil aña pervāne nigārim
4. Mestāne gözüñ ma' kesidir dilde serā' ir
Ol sır ki benim sidre-i sīnemde hezārim
5. Göñlümde açan lāle-i rahşande-i hüsünüñ
Tezyīd idiyor 'aşkıımı ey cāzibe-dārim
6. Bir hāleti var gonca-i gül-fām-ı ' izārıñ
Bağsam kalamaz dilde bir dürlü qarārim
7. Ferhād ile Mecnūn gibi kühsāre-i dilde
Açmış o çiçekler ile sermest-i fikārim
8. Mehtābı mısın 'ālem-i ' aşkıñ ne bu hālet
Ey hüsni-i ' aden ey melek-i gamze-güzārim
9. Pervāne olup rūḥum uçar hüsünüñ o günde
Bir gamzeñe biñ kere fedā cümle-i varım
10. Gel göñlime gir nūr ola vīrāne vücūdum
Ta' mīr idilen göñlüm için arta vaqārim⁷⁶³

⁷⁶² Bu mısranın düzeltilmiş hali derkenarda yer almaktadır. Metne mısranın düzeltilmiş hali esas alınmıştır.

⁷⁶³ Mısranın düzeltilmiş hali derkenarda yer almaktadır. Normal metin alanındaki şekli ise şöyledir: “Hūrī olasin anda çün arta vaqārim”

11. Bir şāniyecik seyr ile ol zevk-i cemālīñ
Medhūş bırakır niye ki ey hūr[ī]-şi ‘arım
12. Göñlümde yanar şem‘a-i tābende-i ‘aşkıñ
Hüsñünde nazīriñ mi var ey şems⁷⁶⁴-i nehārim
13. Her ānda bu ‘aşkıñla ‘alev-dār-ı derūnum
Güyā o yanartağ gibi meşhūne-i nārım
14. **Rüşdī** olacak ‘aşk ile bir gün saña qurbān
Mağberde bile āh idecek bu dil-i zarım

s.211

-381-

Fe‘ilātün/fe‘ilātün/fe‘ilātün/fe‘ilün

1. Bakarım rüyına yāriñ yanağı lāle gibi
Utanup dögdigi ter derde düşen jāle gibi
2. Ne zamān ki baña bir baksa laṭīf gözler ile
Yaқыyor göñlümi bir pertev-i cevvēle gibi
3. O beyāz sīne ile al nūra şebīh sīmā
Biri aq gül digeri ayda olan hāle gibi
4. Ne zamān olsa ider **Rüşdī**‘yi mecnūn bu hüsñ
Çıkarır āhımı tā göklere bir nāle gibi

-382-

Mef‘ülü/mefā‘ilü/mefā‘ilü/fe‘ülün

1. Bıkdım bu cihāniñ yine zevk ü kederinden

⁷⁶⁴ “şems” ibaresi, mısradaki okunmaz halde olan ibarenin üstü çizilip iptal edilerek üzerine yazılmıştır.

Geçdim girü döndüm reh-i ‘aşkıñ seferinden

2. Vuşlat arama cāniñi uğrunda fedā kıł
Başka ne olur dilbere ‘aşık eşerinden

-383-

Mef‘ülü/mefā‘ilü/mefā‘ilü/fe‘ülün

1. Yandım bu cihāniñ yine dilsüz⁷⁶⁵ kederiyle
Yordum dilimi çün reh-i ‘aşkıñ seferiyle
2. ‘Aşkıyla o cānānıma ben cāni virirken
Yağmağda beni āh yine fırkat⁷⁶⁶ eşeriyle

-384-

Müstef‘ilātün/müstef‘ilātün

1. Şeytāna beñzer bu süsli kadın
Bir ān yanına yanaşma şaқın

s.212

-385-

Fe‘ilātün/fe‘ilātün/fe‘ilātün/fe‘ilün

1. Tıoludur elde piyālesi içinde mey-i nāb
Oluyor ‘aks-i ‘izārındaki renklerle şarāb
2. İçerim ‘aşk ile anı dil olur āhla harāb
Yanaraқ olsa türāb āh yine ol bezme kebāb

-386-

Müstef‘ilātün/müstef‘ilātün

1. Bī-mişl-i civān budur hüs(ü)nde
Bir buse nişāni var yüzünde

⁷⁶⁵ “yine dilsüz” ibaresi, “gam u hüzn” ibaresinin üzerine sonradan yazılmıştır.

⁷⁶⁶ “fırkat” ibaresi, “bir cevır” ibaresinin üzerine sonradan yazılmıştır.

2. Ben derdlişiyim bu āfitābıñ
Rūyumda āşarı inķılābıñ

-387-

Fe 'ilātün/fe 'ilātün/fe 'ilātün/fe 'ilün

1. Baķarım gözleriniñ cāzibe-i dil-keşine
Yanarak ağlayarak āh düşerim ben pişine

-388-

Fā 'ilātün/fā 'ilātün/fā 'ilün

1. Geldi mi hālā o cānānıñ hani
Gitdi gelmez gözleme artık anı

-389-

Fe 'ilātün/fe 'ilātün/fe 'ilātün/fe 'ilün

1. Yine bir 'aşķa mı düşdüñ ne bu zinetli keder
İdesin yāre deķālet bu da bir zevķ-i diger

-390-

Fe 'ilātün/fe 'ilātün/fe 'ilātün/fe 'ilün

1. Baķarım ay gibi rūyıñ güle dönmüş yanağıñ
Açılan goncaya beñzer ne güzel bu dudagıñ
2. Hele gerdān hele dīdeñdeki şive vü nāz
'Alev-i hüşnüñ ile yandı dilimde çerāğıñ

s.213

-391-

Mefā 'ilün/mefā 'ilün/mefā 'ilün/mefā 'ilün

1. Açıldı āh yine gülzār-ı dilde lāleler güller
Öter şanki içinde 'aşķ ile nālende bülbüller

2. Bugün bir goncayı gördüm melekde⁷⁶⁷ yokdur ol hüsni
Utandıkça hemân örterdi <o> gül rüyını kāküller

-392-

Mefā 'ilün/mefā 'ilün/mefā 'ilün/mefā 'ilün

1. Nigārîñ pâyına yüzler sürüp didim niyâzım bu
Baña ol gül yüzüñden koqladup eyle dili hoş-bū

-393-

Fā 'ilatün/fā 'ilatün/fā 'ilatün/fā 'ilün

1. Mey diye peymāneme sem tōldırır haşmım raqīb
Gel de ey yār zehrine el sür şarāb olsun baña

-394-

Fā 'ilatün/fā 'ilatün/fā 'ilatün/fā 'ilün

1. Tōldırır qaşden raqībim zehrini peymāneme
Gelmesün hā' in o haşmım bir daha kâşāneye

-395-

Fe 'ilātün/fe 'ilātün/fe 'ilātün/fe 'ilün

1. O beyāz destine yār hañçer alup cevriyle
Beni ol 'aşkına qurbān idiyorken görsem
2. Yine ol demde bile āh emelim qahriyla
Yolına qanım aqarken yüzini bir öpsem

-396-

Fe 'ilātün/fe 'ilātün/fe 'ilātün/fe 'ilün

1. O benefşe gibi gözler o dil-efrüz sözler
Getürür 'aşık-ı bī-çāresine süzüşler

⁷⁶⁷ “melekde” ibaresi, “peride” ibaresinin üzerine sonradan parantezle yazılmıştır.

2. Severek gül yanağa āh yüzimi sürdükce
Oluyor dil ki serinde nice biñ cüşuşlar

s.214

-397-

Mefā 'ilün/mefā 'ilün/mefā 'ilün/mefā 'ilün

1. Gelür ba'zen baña yārim dilimi pür-mesārr eyler
Olur ger gelmeyüp ālām-ı firkatle zār eyler

-398-

Fe 'ilātün/fe 'ilātün/fe 'ilātün/fe 'ilün

1. Şu beyāz gerdene bağ nūr gibi aq sīneye bağ
Şu leṭāfetli yanaqlarla dudaklarına bağ
Şu güzel gözlerine āh ṭayanır mı 'uşşāk

-399-

Fe 'ilātün/fe 'ilātün/fe 'ilātün/fe 'ilün

1. Şu güzel gerdene hem sīne-i sīmīnine bağ
Anı būs itmede yoğdur yasağı cānānıñ
2. Bu edānı göreniñ zevğine ṭoymaz cānıñ
Bu güzel gözleriniñ süzüşine olma irāk⁷⁶⁸

-400-

Müstef 'ilātün/müstef 'ilātün

1. Yār 'aşkı neden böyle ziyāde
Dil anı naşıl itsin ifāde

-401-

Müstef 'ilātün/müstef 'ilātün

1. Yār 'aşkı neden çıkmaz göñülden

---

⁷⁶⁸ “süzüşine olma irāk” ibaresi “sürmesine itme merak” ibaresinin üstü çizilip iptal edilerek üzerine yazılmıştır.

Bülbül geçiyor mı nâzlı gülden

-402-

Murabba-i müzdevic

7'li hece ölçüsü

1. Bu 'aşk ilinde bir yâr
İder dili ziyâdar
'Āşıkına neler var
Süzerdi dīde cānān

2. 'Āşık görünce yâri
İderdi āh u zârı
Öter gönül hezârı
Gelirdi yâre heycān

s.215

3. O 'āşık-ı şeref-dâr
Raķībe açmaz esrâr
Arardı yâri her bâr
Bu 'aşka oldu bürhān

4. Nedir bu hāl-i 'uşşāk
Nigāra oldu müştāk
Firāk içinde bir bak
Yanar tutuşur ol ān

5. 'Āşık nigār pişinde
O çeşm-i dil-keşinde
Tüterdi âteşinde
Nedir bu hāl-i sūzān

6. Toğar yüzünde bir nūr

Göñül olurdu sürür⁷⁶⁹
İrince hicr-i menfūr
Cihān olurdu zindān

7. Gelir berāy-ı hātır
Yüzünde ay mı zāhir
O hūsn içinde kāfir
Ki perçemi perīşān

8. Cefāya düşdi ‘āşık
Geçer mi āhı artık
Toğunca fecr-i şādık
Gelirdi bezme sultān

9. Bu yār yolına her ān
İder cānını kurbān
‘Aceb acır mı cānān
Nigār bu hāle handān

10. Olunca ‘aşkı müzdād
Kopar dilinde feryād
O yār ider mi imdād
Göñül olurdu vīrān

11. Nedir bu dilde mātem
Çeker tırur mı ādem

s.216

Yıkılsun böyle ‘ālem
Olur mı ‘aşka dermān

⁷⁶⁹ “sürür” ibaresi, “pür-nür” ibaresinin üstü çizilip iptal edilerek üzerine yazılmıştır.

12. Görünce yāri şeydā
Tüter gönülde sevdā
Tanır mı derd-i ferdā
Firārī çünki cūşān

13. Görünse yār nigāhı
Çıkar semāya āhı
Bu ‘āşıkıñ güvāhı
Gönüldeñ āh⁷⁷⁰ u efgān

14. Dime **Rüşdī**’ye ‘āşık
Degil o nāma lāyık
Anıñ dili karanlık
Gelir mi nāzlı cānān

-403-

Mef‘ülü/mefā‘ilü/mefā‘ilü/fe‘ülün

1. Cānānda hüsñ her dil-i ‘uşşākdaki sevdā
‘Älemde bunuñ şoñ demi her cāna hayāldir

-404-

Mefā‘ilün/mefā‘ilün/fe‘ülün

1. Şebābetimde bir yola giderken
Göze göründi pür-şafālı gülşen
Girince gülşene yār oldı rüşen
Bu sırrı ben raķībime açamam

2. Baña cefā ider idi o güzel
Yazılı alnıma bu derd-i ezel
Cānımı uğrına kodımdı bedel
Bu fikrimi bozup da ben kaçamam

⁷⁷⁰ “āh” ibaresi, “şān” ibaresinin üstü çizilip üzerine yazılmıştır.

3. O yār dise bugün seni keseyim
Hemān yanına yil gibi eseyim

s.217

Bu emrine muṭī' olup seseyim
Fedā-yı 'aşkıyım anı kıramam

4. O cāzibeli gözine bakarken
Beni o nāz u cev⁷⁷¹ ile yaķarken
Derūn-ı dilde yāreler açarken
Nedir bu zulmüñüz diye şoramam

5. Nigār dise saña vişāl vireyim
Bu 'aşk ile naşıl aña ireyim
Açılan goncasını devşireyim
Bu doğru fikr ile anı şaramam

6. Beni arar ise nigār n'ideyim
Huzūrına niyāz ile gideyim
O pāyına yüzi sürüp seveyim
Aña bu egri göz ile bakamam

7. Bu yolda olsa da nice zararım
Beni arama dise de ararım
Yüzünde süsli perçemi tararım
Cānımı alsa da yine aramam

8. Fedā ola cānım anıñ yolına
Alırsa hañçerini sağ kolına
Acır mı ağlayınca ben kulına

⁷⁷¹ “cevr” ibaresi, “‘aşk” ibaresinin üstü çizilip iptal edilerek üzerine yazılmıştır.

Anıñ fedāsıyım giri tıramam

9. O gül yüzünde lāleler açılır
O hoş kokusu göñlüme saçılır
Murād-ı vaşlı añlar o kaçınır
Aña şerāre-i dili saçamam
10. Bugün ‘aceb gelir mi yār baqalım
Bu derd ile ağardı hep şaçalım
Yüzüne lāle çiçeği taqalım
Anı āteş-i āh ile yaqamam
11. Bu yıl yaşım tā yetmişine vardı
Göñülde pertev-i nigār qarardı
O ‘aşk çiçekleri de hep şarardı
Faqať göñül diyor ki ben kocamam

s.218

12. Qodım o yāriñ ugrına başımı
O cevrine eger miyim qaşımı
Mezārıma dikiñ iki taşımı
O gün belki acır **Rüşdi**’ye cānān

-405-

Fā ‘ilātün/fā ‘ilātün/fā ‘ilün

1. Göñlümüñ mu ‘tādıdır şabr eylemek
Yār gelince şabra qalmaz ihtiyāc

-406-

Mefā ‘ilün/mefā ‘ilün/mefā ‘ilün/mefā ‘ilün

1. Elinde var piyālesinde lāle renk[li] şahbā
Ziyā-yı hüsni gösterir bugün bir ‘aks-i sīmā

2. O dil-süz ğamzesi oldu yine bir tîr ü şimşîr
Façağ 'âşıkına var sözlerinde vaşla îmâ

-407-

Fâ 'ilâtün/fâ 'ilâtün/fâ 'ilün

1. Bâdedir dirsem virir cânân baña
Gel a şûfî gel de bir sihr it aña

-408-

Mefâ 'ilün/mefâ 'ilün/mefâ 'ilün/mefâ 'ilün

1. Nice 'âşık odur ki şân ile cânâna irmişdir
Benim bir yâre hasretle gözüm yollarda kalmışdır
2. Bugün bir 'âşıkı gördüm ğarîk-i nûr-ı vuşlatdır
Beni felek o gülden ayrı bir şahrâya şalmışdır

s.219

-409-

Fe 'ilâtün/fe 'ilâtün/fe 'ilâtün/fe 'ilün

1. Görîñüz bezmime geldi gül ile bir lâle
Bu çiçeklere bakarım dile düşdi nâle
2. Bu nigârlar utanup dökmede yüz jâlesini
İçerim jâle-i 'aşkı yine biñ piyâle

-410-

Fâ 'ilâtün/fâ 'ilâtün/fâ 'ilâtün/fâ 'ilün

1. Her kemâl erbâbı dürlü ğam ile dil-hûn iken
Mey içer ikbâl içinde câhil u nâdân bugün

-411-

Fe 'ilâtün/fe 'ilâtün/fe 'ilâtün/fe 'ilün

1. Yâre zindân arasında[n] bakarak güldi civân

Anı bir va‘d-i visâlle idivirmiş şādān

-412-

1. Cānāna didim ki āh nedir beni şaşıdan
Didi seni şaşıdan ruḥumuñ pertevidir

-413-

Fe‘ilātün/fe‘ilātün/fe‘ilātün/fe‘ilün

1. Kerem it al ele mir‘ātıñı bir dīdeñe baḳ
O güzel göz ile baḳ da beni bir āteşe yaḳ

-414-

Mefā‘ilün/mefā‘ilün/fe‘ülün

1. Raḳīb dir sevme cānānı belādır
Ben ‘āşıkım murādım ibtilādır

s.220

-415-

Sesi Çok Fenā Bir Ādeme

Fe‘ilātün/fe‘ilātün/fe‘ilātün/fe‘ilün

1. Hele insin bir iki müşt-i girān eñsesine
Virir elbette nihāyet o da nā-ḥoş sesine

-416-

Fā‘ilātün/fā‘ilātün/fā‘ilātün/fā‘ilün

1. Rūy-ı gül-fāmiñ açarsın lākin örter⁷⁷² perçemiñ
Bir seḥāb altında ay mı ey güzel ḥüsnüñ seniñ

-417-

Mef‘ülü/mefā‘ilün/mefā‘ilün/fe‘ülün

1. Sermāye-i ‘aşk iken gönüllere nigāhı

⁷⁷² “açarsın lākin örter” ibaresi, “açup dülbend içinden” ibaresinin üstü çizilip iptal edilerek üzerine yazılmıştır.

Bir baksa n' olurdu āh baña nāz ile gāhī

-418-

Fā 'ilātün/fa 'ilātün/fa 'ilātün/fa 'ilün

1. Bir güzel gülzāra girdim gönli bīdār eyledim
Bir güle bir bülbül oldum kendimi zār eyledim

-419-

Fā 'ilātün/fa 'ilātün/fa 'ilātün/fa 'ilün

1. Bir güzel gülşen içinde gönli şādān eyledim
Cānımı Leylā'ya virdim cismi vīrān eyledim

-420-

Mefā 'ilün/mefā 'ilün/fe 'ülün

1. Ümīdim var yine vişāl-i yārdan
Bu da gönlüñ hayāli inkisardan

-421-

Fe 'ilātün/fe 'ilātün/fe 'ilātün/fe 'ilün

1. O kadar cāzibe var ki şanasın rüyı kamer⁷⁷³
Baķıvirdim de hazīn gönlüme taldurdu şerer⁷⁷⁴
2. Bu nigārıñ çekerim derdini her cevriñi ben
Seneler geçse de gelmez dile bir zerre keder⁷⁷⁵

s.221

-422-

Mef 'ülü/mefā 'ilü/mefā 'ilü/fe 'ülün

1. Bilmem ki neden yine bugün⁷⁷⁶ pür-ħicābsın
Sen zīrā ħicāb ile dile bir āfitābsın

⁷⁷³ “rüyı kamer” ibaresi, “yüzleri nūr” ibaresinin üzerine sonradan yazılmıştır.

⁷⁷⁴ “şerer” ibaresi, “sürür” ibaresinin üzerine sonradan parantezle yazılmıştır.

⁷⁷⁵ “keder” ibaresi, “fütür” ibaresinin üzerine sonradan parantezle yazılmıştır.

⁷⁷⁶ Vezin gereği “bugün ve yine” ibarelerinin yerleri değiştirilmiştir.

Öpdi mi söylemediñ seni raķı̄b tuħafsın⁷⁷⁷

-423-

Fā ‘ilātün/fa ‘ilātün/fa ‘ilātün/fa ‘ilün

1. ‘Āşıka şāndır ayāğ-ı dilbere dil sürmesi
Çünkü ‘uşşāk ħüsn⁷⁷⁸ için cānāna biñ minnet kılr

-424-

Fā ‘ilātün/fa ‘ilātün/fa ‘ilün

1. Bī-edeb bir ‘avrata olma yakın
Yaķayı destine virirsın şaķın

-425-

Mefā ‘ilün/mefā ‘ilün/fe ‘ülün

1. Eyā bende bulamazsın vefāyı
Gözi yüzden⁷⁷⁹ ider ancak ‘atāyı

-426-

Fe ‘ilātün/fe ‘ilātün/fe ‘ilātün/fe ‘ilün

1. İçerim ben meyi ammā içerim āh eyler
Baña küsmüş de niğāрім yine yan yan baķıyor

-427-

Fā ‘ilātün/fa ‘ilātün/fa ‘ilātün/fa ‘ilün

1. ‘Aşķımı izħār idince oldu sürür gül beden
Öyle şādān oldu ammā nāz ider bilmem neden

-428-

Mef ‘ülü/mefā ‘ilü/mefā ‘ilü/fe ‘ülün

⁷⁷⁷ Vezni kusurlu olan bu mısra üç kelimenin (seni raķı̄b, söylemediñ) fark ve takdim-tehiriyle tekrardan yazılmıştır:

“Öpdi mi seni raķı̄b söylemediñ tuħafsın”

⁷⁷⁸ “ħüsn” ibaresi, “aşķ” ibaresinin üstü çizilip iptal edilerek üzerine yazılmıştır.

⁷⁷⁹ “gözi yüzden” ibaresi “ol büseden” ibaresinin üzerine sonradan yazılmıştır.

1. Dil hāli bu ya itmedi bir nāza mūdārā
Ancağ arıyor kendine bir tāze dil-ārā

s.222

-429-

Fe 'ilātün/fe 'ilātün/fe 'ilātün/fe 'ilün

1. İyülik bilmeyen ādemde vefā mı aranır
Lāyık olsa kelleriñ⁷⁸⁰ başı taraqla taranır

-430-

Mefā 'ilün/mefā 'ilün/mefā 'ilün/mefā 'ilün

1. Gül açmış bülbül āh eyler piyāle tōldırır sāķī
Semāda māhı tanzīr eyliyorken rūy-ı cānāniñ
2. Neden bu yār elinden mey içirmez zūlmi devrāniñ
Bu uğra cān viren **Rüşdī** de hūsnūñ çünki müştāķı

-431-

Mef 'ülü/mefā 'ilü/mefā 'ilü/fe 'ülün⁷⁸¹

1. Bağdım nigāra iki yanağda iki lāle
Dīdemde birinde seyl birinde de şelāle
2. Gördüñ mi gülüñ bir bülbüle raħm itdigini
Bülbül güle cān virir o gül bülbüle nāle

-432-

Mef 'ülü/mefā 'ilü/mefā 'ilü/fe 'ülün

1. Sevmek dilerim fağat o sevgili güzeli
Celb itmesi mümkün mi ki fikrimi sizeli

⁷⁸⁰“kelleriñ” ibaresinde vezin gereği tahfif uygulaması yapılmıştır.

⁷⁸¹ Bu şiirin 2. ve 4. dizelerinde aruz kalıbının kullanımı problemlidir.

2. Bir külhane döndi dil gice gündüz yanıyor⁷⁸²
Tağdırdı baña cefā yazılıdır ezeli

-433-

Fā 'ilātün/fā 'ilātün/fā 'ilātün/fā 'ilün

1. Gülşenimde bir gülüm var bir de derdli bülbülüm
Gülşenim dil bülbülüm 'aşk sevdiğim yârdır gülüm

s.223

-434-

Fe 'ilātün/fe 'ilātün/fe 'ilātün/fe 'ilün

1. Nice yıldır mihen-i hüzn ile sevdâda gönül
Ne cefâ yapsa o yâr âh baña lâyıkmı değil
2. Yanarak bu şerer-i 'aşk ile mahv oldu vücūd
Yüziñi gül yüzine sür de huzūrunda eğil

-435-

Fā 'ilātün/fā 'ilātün/fā 'ilün

1. Açdı yâriñ hüsni içinde gülleri
Ötsin artık 'aşk ile bülbülleri

-436-

1. Yakmağda beni ey yâr o dil-âvîz gözün
'Aşıqlarıña zevkdir luṭuf-âmîz sözüñ

-437-

Fā 'ilātün/fā 'ilātün/fā 'ilün

1. İftihârimdir seni medḥ eylemek
İtmediñ âh bir kerem sen ey melek

---

⁷⁸² Mısranın vezni kusurludur.

-438-

Fe' ilätün/fe' ilätün/fe' ilätün/fe' ilün

1. Yine örtmüş bu güzel ruhlarını kāküller⁷⁸³
Açıvirseñ ağıdır dīdeme dilden seyler
2. Ne diyim āh yine cevriñle yağarsın cānımı
Hani nerde beni şād eylediğın o demler

-439-

Mef' ülü/fa' ilätün/mef' ülü/fa' ilätün

1. Gördüñ mi dir idim ben saña ey sevgili yār⁷⁸⁴
Mār hūylı o raqıbiñ yanına gitme şoğar

s.224

-440-

Mef' ülü/mefā' ilün/mef' ülü/mefā' ilün⁷⁸⁵

1. Cānāna didim ki ruhlarıñda gül mi açdı
Utandı kızardı yüzleri⁷⁸⁶ o demde kaçdı

-441-

15' li Hece Ölçüsü

1. Gülşende nigārımıñ firākına⁷⁸⁷ yanarken
Bülbül yanmada idi o güldi ben ağladım

-442-

Mef' ülü/fa' ilätün/mef' ülü/fa' ilätün

1. Gülşende cānānıñ⁷⁸⁸ elinde bir piyāle
Bilmem ki hangi ' aşık içüp irer kemāle

⁷⁸³ "kāküller" ibaresi, "perçemler" ibaresinin üzerine sonradan yazılmıştır.

⁷⁸⁴ Mısranın vezni kusurludur.

⁷⁸⁵ Bu aruz kalıbının kullanımı problemlidir.

⁷⁸⁶ "kızardı yüzleri" ibaresi, "bakup baña hemān" ibaresinin üstü çizilip iptal edilerek üzerine yazılmıştır.

⁷⁸⁷ "firākına" ibaresi, "ateşine" ibaresinin üzerine sonradan parantezle yazılmıştır.

⁷⁸⁸ "cānānıñ" ibaresi, nüshada "cānāneniñ" şeklinde geçmektedir. Ancak vezin gereği bu şekilde tamir edilmiştir.

-443-

Mef'ülü/mefā'ilün/mef'ülü/mefā'ilün

1. Yār vuşlatınıñ⁷⁸⁹ gönül şafāsına muķābil
Bir devr-i firāķ⁷⁹⁰ irüp beni ħarāb eyledi

-444-

Fe'ilätün/fe'ilätün/fe'ilätün/fe'ilün

1. Gideyim yüz süreyim pāyına çok yalvarayım
Göreyim bendesine bir acıyor mı cānān⁷⁹¹

-445-

Mef'ülü/fā'ilätü/mefā'ilü/fā'ilün

1. Şüfīye yār düşdi baña yār-ı bī-vefā
Dāreynde çekecegiz ikimizde [ki] cefā⁷⁹²

-446-

Fā'ilätün/fā'ilätün/fā'ilätün/fā'ilün

1. Bir nigārıñ jāle-i ruĥsārına pek teşneyim
Geldi bir ħicāb içinde şimdi ben pür-neş'eyim

s.225

-447-

15'li Hece Ölçüsü

1. Yār demleriniñ yine ħayāl-i cān-fezāsı
Dil kayasında bugün ne fiġānlar koparır

-448-

Fā'ilätün/fā'ilätün/fā'ilätün/fā'ilün

⁷⁸⁹ “vuşlatınıñ” ibaresi, “demleriniñ” ibaresinin üzerine sonradan parantezle yazılmıştır.

⁷⁹⁰ “Bir devr-i firāķ” ibaresi, “Ālām-ı firāķ” ibaresinin üzerine sonradan parantezle yazılmıştır.

⁷⁹¹ “bir acıyor mı cānān” ibaresi, “büse virir mi cānān” ibaresinin üzerine sonradan parantezle yazılmıştır.

⁷⁹²Dāreynde çekecegiz ikimizde [ki] cefā: Dāreynde çekeceġiz bu ikimizde cefā, N.

1. Parlıyor bezmimde yārim bir semāda ay gibi
Gönlüm oldu nūr-ı ‘aşka şanki bir sarāy gibi

-449-

Mef‘ ülü/mefā ‘ ilü/mefā ‘ ilü/fe ‘ ülün

1. Firdevsde gibiyim <āh> nigārım göz süzerken
Āteşde yaqar gibi baña⁷⁹³ nāz iderken

-450-

Mef‘ ülü/mefā ‘ ilü/mefā ‘ ilü/fe ‘ ülün

1. Bir ān hicābında yanağı kızarıırken
Öpmek dilerim kaçır emelimi sizerken

-451-

Fā ‘ ilātün/fa ‘ ilātün/fa ‘ ilātün/fa ‘ ilün

1. İntihāb itmez bu rindān ihtiyārdan sākīyi
Bende ol rindlerdenim ki bezme cānān isterim

-452-

1. Cānāna bakılması yasaq olaydı eger
Yirler semāya çıkar semā yire inerdi

-453-

Fe ‘ ilātün/fe ‘ ilātün/fe ‘ ilātün/fe ‘ ilün

1. Baña yār yok mı diyüp ‘aşk arayan dil şimdi
Miḥeninden uşanup kaçmadadır cānāndan

s.226

-454-

Mef‘ ülü/mefā ‘ ilü/mefā ‘ ilü/fe ‘ ülün

1. Nuş eyleme ‘aşıklara beyhüde a şüfi

⁷⁹³“gibi baña” ibaresi, “beni o ibaresinin üstü çizilip iptal edilerek üzerine yazılmıştır.

Te' şîr idemez 'âşık-ı dil-ḥūna bu sözler

2. Sevdāya düşen <bir> bah(i)re girüp boğulurken
Diñler mi seni yāriniñ imdādını gözler

-455-

Fe' ilātün/fe' ilātün/fe' ilātün/fe' ilün

1. Bakıñız āh sürinür mār gibi yerlerde raḳīb
Gelecek gizlice gūyā şoḳacaḳ cānānı

-456-

Mef' ülü/mefā' ilü/mefā' ilü/fe' ülün

1. Her dem yanıma gelmemegi 'ādet idindiñ
Lākin seni ben görmedeyim fikr ü ḥayālle

-457-

Mef' ülü/mefā' ilü/mefā' ilü/fe' ülün

1. Bir ḡonca misāli<dir>⁷⁹⁴ nigārımıñ [o] deheni
Açdıḳda o nār ile yaḳar lisānı beni
2. Bilmem ki ne deñli ḥoş o⁷⁹⁵ dil-rübā bedeni
Açmaz mı 'aceb bana⁷⁹⁶ bu gice sñesini

-458-

Fe' ilātün/fe' ilātün/fe' ilātün/fe' ilün

1. Dile bir şem'a-i sevdā uyaran cānānıñ
Dönerim nūrına pervāne gibi leyl ü nehār
2. Ne vaḳit açsa o ḡonca giderim gülşenine
Yine mecnūn olurum āh gelivirseydi bahār

⁷⁹⁴ Vezin gereği mısradan “-dir” eki çıkarılmıştır.

⁷⁹⁵ O: bu, N.

⁷⁹⁶ 'aceb bana: baña 'aceb, N.

-459-

Mefā 'ilün/mefā 'ilün/fe 'ülün

1. Bu yār ki hūsn ile melek mi bilmem
Togār gönülde nūr gibi dem-ā-dem
2. O dīde ile gerden o yanaqlar
Naşıl tayana gördigünde ādem

-460-

Fe 'ilātün/fe 'ilātün/fe 'ilātün/fe 'ilün

1. Bu diliñ derdi nedir dilbere meftün mı 'aceb
Kederi zevk ile yek-ser gibi Mecnün mı 'aceb

-461-

Mef 'ülü/mefā 'ilü/mefā 'ilü/fe 'ülün

1. A şūfī bu hūsn-i ter ile bu bāde baña
Dünyāda daha ne var ise tamāmı saña

-462-

Mef 'ülü/mefā 'ilü/mef 'ülü/mefā 'ilün

1. Firkatde heme aqlar iñiler [o] şeydālar
Vuşlatda azalır gam çoğalır [o] sevdālar

-463-

Fe 'ilātün/fe 'ilātün/fe 'ilātün/fe 'ilün

1. Ne ile neş'elenür bu dil-i şūfī 'acabā
Mey ü sākī ile biz her gice şādān demiz

-464-

Fe 'ilātün/fe 'ilātün/fe 'ilātün/fe 'ilün

1. Hele şūfīye baqıñ kim ne yaman hīlesi var
Giceler gizli arar hişşesini cānāndan

-465-

Mef' ulü/mefā 'ilün/mef' ulü/mefā 'ilün

1. Bilmem ki nedir kırtaramam dili hayâlden
Var çünkü ümîd u intizâr yine vişâlden

s.228

-466-

Mef' ulü/mefā 'ilü/mefā 'ilü/fe' ulün

1. Gönlümde bugün neden 'aceb 'aşkıdan eser yok⁷⁹⁷
Esbâbı budur firâk-ı yâr ile keder çok

-467-

Fā 'ilātün/fā 'ilātün/fā 'ilātün/fā 'ilün

1. Açmamışdı gül yüzi gülşende ol nâzik beden
Açdı mümtâz sözleriyle 'âşık-ı şîrîn sühân

-468-

Mef' ulü/mefā 'ilü/mefā 'ilü/fe' ulün

1. Eyvâh bu nigârıma gönüldeki âhımın
Bir nağme-i zevk imiş meger 'aks-ı şedâsı⁷⁹⁸

-469-

Mef' ulü/mefā 'ilü/mefā 'ilü/fe' ulün

1. 'Aşkıñ mı ziyâ-yı tal'atıñ mı dile⁷⁹⁹ toğan
Ey hüs-n-i 'aden saña yüce⁸⁰⁰ semâ mıyım ben

-470-

Mef' ulü/mefā 'ilü/mefā 'ilü/fe' ulün

1. Her dilde toğaydı <bu> haseniñ 'aşk güneşi

⁷⁹⁷ Vezin gereği mısradaki "bugün" ibaresinin yer değiştirilmiştir.

⁷⁹⁸ Mısrânın vezni kusurludur.

⁷⁹⁹ Dile: dilde, N.

⁸⁰⁰ "yüce" ibaresi, "aceb" ibaresinin üstü çizilip üzerine yazılmıştır.

Olmuşdı bu ʿālem ādeme bir nevʿ-ı firdevs

-471-

Mefʿülü/mefāʿilün/mefʿülü/mefāʿilün

1. Yār itse vişāli müjde kūşeme nihānī
İtmem temāyül o olsa da Yūsuf-ı şānī

-472-

Feʿilātün/feʿilātün/feʿilātün/feʿilün

1. Beni ağlatma gözümde aşkacık demʿ-ı keder
Yağıcı aşkıñı söndirse gönül āh ne ider

-473-

Feʿilātün/feʿilātün/feʿilātün/feʿilün

1. Lāle renk oldu ruħuñ Rabbānī bir buse ile
Ruħ-ı şeffāf-ı diger oldu hayādan⁸⁰¹ gül-gün

s.229

-474-

Feʿilātün/feʿilātün/feʿilātün/feʿilün

1. Gelerek bezmime bir ʿarz-ı vücūd eylese yār
Gülerek göz süzerek gönlümi şād itse ne var

-475-

Fāʿilātün/fāʿilātün/fāʿilātün/fāʿilün

1. Dün gice tenhāca seyr-i hüsn-i dildār eyledim
Bilmedim gül rüyını öpdüm de bīdār eyledim

-476-

Feʿilātün/feʿilātün/feʿilātün/feʿilün

1. Bezmimde yine cānān baña gözler süzuyor

⁸⁰¹ “hayādan” ibaresi “hicābdan” ibaresinin üzerine sonradan yazılmıştır.

Beni bir buse için ah gece gündüz üziyor

-477-

Mef' ulü/mefā 'ilü/mefā 'ilü/fe 'ülün

1. Bakdıkca 'izārına kızarır lāle gibi
Ulvī⁸⁰² bu ḥasen <çü> 'aşk tolu⁸⁰³ piyāle gibi

-478-

Fā 'ilātün/fā 'ilātün/fā 'ilātün/fā 'ilün

1. Kalmadı ah zerre mişli dilde 'aşkıñ pertevi
Çünkü şoldı gül gibi sīmāsı nev-civānımıñ

-479-

Fe 'ilātün/fe 'ilātün/fe 'ilātün/fe 'ilün

1. Yanağıñ hem güle hem lāleye dönmüş üzeri
Baña kāfī mi degil bu n'ideyim sīm ü zeri

-480-

Fā 'ilātün/fā 'ilātün/fā 'ilātün/fā 'ilün

1. Geçdi gençlik demleri ah söndi artık nūr-ı dil
Gördi göz bir nev-civānı yandı şimdi nār-ı dil

-481-

Rūḥī-i Bağdādī

Mef' ulü/fā 'ilātü/mefā 'ilü/fā 'ilün

1. Mecma' mı yine ehl-i zevke çahve-ḥāneler⁸⁰⁴
Varır mı ḥüsn seyrine yārān ne demdedür
2. Sānī geçer mi küşesine çahve-ḥāneniñ
Yanına cem' olur mı zarifān ne demdedür

⁸⁰² “Ulvī” ibaresinin üzerine sonradan “Zevki” ibaresi yazılmıştır.

⁸⁰³ “çü ‘aşk tolu” ibaresi “şarāb tolu” ibaresinin üzerine sonradan yazılmıştır.

⁸⁰⁴ D: Mecma' mı ehl-i zevke yine çahve-ḥāneler
Külliyāt'ta bu mısranın vezni kusurludur.

-482-

Mef' ulü/mefā 'ilü/mefā 'ilü/fe' ulün

1. Teşbîh iderim şî 'rini bir hüs-n-i münîre
Rüşdî mi yaza şî 'r-i Rûhî'ye nazîre

-483-

Rüşdî

Mef' ulü/mefā 'ilü/mefā 'ilü/fe' ulün⁸⁰⁵

1. Toplandı yine meclis-i 'uşşâka⁸⁰⁶ o yārān
Gözler gözini süzse diye ay gibi cānān
2. Sānî ayıyor ağlayarak seyr-ı hüs(ü)nden
Rûhî gibi rûhı ile hem dil ile giryān

-484-

Mef' ulü/mefā 'ilü/mefā 'ilü/fe' ulün

1. Gelmiş ise ger nūr gibi kâşāneye dilber
'Aşk gülşene saçmada hoş-büy-ı gül-i ter
2. Mecnūn gibi coşsun yine cānāna bakarken⁸⁰⁷
'Aşıklara bu nār ile nūr çünkü berāber

-485-

Mefā 'ilün/mefā 'ilün/mefā 'ilün/mefā 'ilün

1. Saña dīvānedir gönlüm yanar 'aşkıñla ey cānān
Yiterdi āh ölürken bir göreydim süsli gerdāññ
2. Numüne olsun 'ālemde bu 'aşkıñ 'aşk-ı 'uşşâka

⁸⁰⁵ Bu nazmın Bağdatlı Rûhî'nin bir önceki sayfada yer alan şiirine nazire olduğunu düşünmekteyiz. Vezin, redif, kafiye ve nazım şekli bakımından nazirenin şartlarına aykırı olsalar da söyleyiş ve muhteva bakımından benzerdir. Çalışmanın inceleme bahsinde bu hususa dair ayrıntılı bilgiler verilmiştir.

⁸⁰⁶ “uşşâka” ibaresi, “irfāna” ibaresinin üzerine sonradan parantezle yazılmıştır.

⁸⁰⁷ Bu mısra iptal edilmeksizin sonradan derkenara yazılmıştır: “Mecnūn gibi yansun yine Leylā'ya bakarken”

Fedāsı rūḥ u cānımdır bu nevhager-i meydānıñ

3. Olur elbet benim ḳurbān o ḥüsnüñ ugrına bir gün
İşi yok misli yok ‘ālem içinde çün o⁸⁰⁸ sultānıñ

s.231

4. Gel ey **Rüşdī** bu cānān rüyına ḥürmetle yüzler sür
Tükensün gayrı gönlünde olan her derd ü efğānıñ

-486-

Mef‘ülü/mefā‘ilü/mefā‘ilü/fe‘ülün

1. Bakdım ki yanaqları beni eyledi⁸⁰⁹ Mecnün
Gönlümde sil aḳar dēdelerimde [de] Seyḥün

-487-

Fe‘ilātün/fe‘ilātün/fe‘ilātün/fe‘ilün

1. Ne ḳadar cevriñi görsem a benim cānānım
Giçemez togrısı senden bu dil-i virānım

-488-

Fā‘ilātün/fā‘ilātün/fā‘ilātün/fā‘ilün

1. Pāyitaḥt-ı ḥüsnidir cānānımıñ dil küşesi
Anı teşḥir itmeseydi firḳatiñ endişesi

-489-

Fā‘ilātün/fā‘ilātün/fā‘ilātün/fā‘ilün

1. Güller üstünde uçan bülbüle döndük⁸¹⁰ **Rüşdiyā**
Al yanaqlar fevkine ḳonmuş ziyālı gönlümüñ
2. Perçem örtmüş ruhlara bakdıḳça ‘aḳlım şarsılır

⁸⁰⁸ “çün o” ibaresi, “çünki” ibaresinin üstü çizilip iptal edilerek üzerine yazılmıştır.

⁸⁰⁹ Eyledi: eyler, N.

⁸¹⁰ “bülbüle döndük” ibaresi “bülbül olduk” ibaresinin üstü çizilip iptal edilerek üzerine yazılmıştır.

Āsumāna irdi ŧanki āh-ı zevķi⁸¹¹ gōñlümün

3. Derd-i hicrān olmasaydı āteŧ-i sūzān gibi
Anı söndirmek içün coŧmaz mı bahri⁸¹² gōñlümün

-490-

Mef‘ ūlü/fā‘ ilātün/mef‘ ūlü/fā‘ ilātün

1. Virmezse Rabb-i Kādir ne yapa⁸¹³ ‘abd-i ŧākir
İŧsānına kul irmez olmazsa emr-i ŧādır

s.232

-491-

Mef‘ ūlü/mefā‘ ilü/mefā‘ ilü/fe‘ ūlün

1. İnmiŧ mi ‘aceb bu gice ŧerāya [o] hūrī
Çıkmıŧ mı semāya ‘āŧıķıñ yoksa rūhı⁸¹⁴

-492-

Fe‘ ilātün/fe‘ ilātün/fe‘ ilātün/fe‘ ilün

1. Beni meftün idecek rūy-ı dilān-ise yār
Yitmiŧ imdādıma ey đarbe-i efsün yitmiŧ

-493-

Fā‘ ilātün/fā‘ ilātün/fā‘ ilātün/fā‘ ilün

1. Gerdeni aķ gözlere baķ⁸¹⁵ al yanaķlar tāze gül
Ol đadar ŧīrīn o yār ki baķmaġa kıymaz gōñül

-494-

Fe‘ ilātün/fe‘ ilātün/fe‘ ilātün/fe‘ ilün

⁸¹¹ “irdi ŧanki āh-ı zevķi” ibaresi, “irsün mi zevķ-i āhı” ibaresinin üstü çizilip iptal edilerek altına yazılmıştır.

⁸¹² “bahri” ibaresi, “mihri” ibaresinin üstü çizilip iptal edilerek altına yazılmıştır.

⁸¹³ Yapa: yapsun, N.

⁸¹⁴ “āŧıķıñ yoksa rūhı” ibaresinin üstü çizilip iptal edilerek üzerine “yoksa ‘āŧıķıñ rūhı” ibaresi yazılmışsa da vezin bakımından ilk yazılan ibare daha doğru olduġu için çalışmaya o esas alınmıştır.

⁸¹⁵ “Gerdeni aķ gözlere baķ” ibaresi “Đideler bir yār hüsñ” ibaresinin üstü çizilip iptal edilerek üzerine yazılmıştır.

1. Buña bir kimse tayanmaz (..-)⁸¹⁶ ile bu nāz
Nice ‘uşşāk aña kurbān olacak yine az

-495-

Mefā ‘ilün/mefā ‘ilün/mefā ‘ilün/mefā ‘ilün

1. Nigārīñ biri gül rūyī⁸¹⁷ seher vaḳti esüb tırdı
Tıururken bir vaḳitsiz kış eserken nev-bahār oldı

-496-

Fe ‘ilatün/fe ‘ilatün/fe ‘ilatün/fe ‘ilün

1. Çekerim fırḳatiniñ derdini yāriñ her dem
Ne içün hiç acımaz ‘āşıḳa cānān bir dem

-497-

Mef ‘ülü/mefā ‘ilün/mef ‘ülü/mefā ‘ilün

1. Bir ḥüsn-i dil-āvīzi⁸¹⁸ göz görince⁸¹⁹ ne yapsun
A ‘mā gibi mümkün mi dönüp aña bakmasun

s.233

-498-

Mef ‘ülü/mefā ‘ilü/mefā ‘ilü/fe ‘ülün⁸²⁰

1. ‘Āşıḳ bu ya bütün ezvāḳını dilberde şanıır
Bir dem ki ire āmāline andan uşanıır
2. Ol zevḳe talarāḳ dostlarını hep unudır
Geçdikde muḥibbā [o] ‘amelinden uţanıır

-499-

Mefā ‘ilün/mefā ‘ilün/fe ‘ülün

1. Baña yārim ne yār oldı ne bir dost

⁸¹⁶ Bu kelime okunamamıştır.

⁸¹⁷ “biri gül rūyī” ibaresi, “böyle nüşini” ibaresinin üstü çizilip iptal edilerek üzerine yazılmıştır.

⁸¹⁸ “dil-āvīzi” ibaresi, “dil-ārāyī” ibaresinin üzerine sonradan yazılmıştır.

⁸¹⁹ göz görince: görince göz, N.

⁸²⁰ Bu nazmın 1. ve 3. dizelerinde aruz kalıbının kullanımı problemlidir.

Fağat ƙor üstüme cevriyle bir post

-500-

Mefā 'ilün/mefā 'ilün/fe 'ülün

1. Baña yārim ne yār oldı ne yoldaş
Fağat ƙor gönlime 'aşkıyla āteş

-501-

Fe 'ilātün/fe 'ilātün/fe 'ilātün/fe 'ilün

1. O güzel gözleriniñ gamze-i dil-süzü ile
Bağarak yār gözimi hüsñüñe mir'āt itse

-502-

Fā 'ilātün/fā 'ilātün/fā 'ilün

1. İnkişāf itmez sürür bilmem neden
Gelmeyince bezmime ol gül beden

-503-

1. Ey şüfi dil-i āvāremizi bir cānān
Şaşırtdı kerem ile yitmiş imdādımıza⁸²¹

-504-

Mef 'ülü/mefā 'ilü/mefā 'ilü/fe 'ülün

1. Biñ āhımı tıyar da yine cānān acımaz
Feryādı bu gönülde tıriyor ya yaşasın

s.234

-505-

Fā 'ilātün/fā 'ilātün/fā 'ilün

1. Yārdan meyden ne çağsun h'āceler
Anıñ ancak ƙadrini rindān bilür

⁸²¹ Beytin vezni bulunamamıştır.

-506-

Fe 'ilātün/fe 'ilātün/fe 'ilātün/fe 'ilün

1. Hele insin bir iki müşt o raķı̄b eñsesine
O vaķit baķ ayınıñ ķorķu ile bir sesine

-507-

Fa 'ilātün/fa 'ilātün/fa 'ilātün/fa 'ilün

1. Keyfiyet-i 'aşķ 'aceb deĝiřdi mi cihānda[n]
Bir tāze ĥüsn mi indi yoksa āsumāndan

-508-

Fe 'ilātün/fe 'ilātün/fe 'ilātün/fe 'ilün

1. Beni maĥva var ise niyetiñ ey řāh-ı sitem
Dökivir perçemi gül yüzleriñe āh bir dem
2. İdemez çünki taĥammül yine 'ālemde beşer
Tayanır mıydı 'aceb cevriñe⁸²² meřhūr Rüstem

-509-

Mef' ulü/mefā 'ilü/mefā 'ilü/fe 'ulün⁸²³

1. Va 'dimde řebātım var vefākārım diyorduñ
Geldiñ de baña bir būse mi virdiñ a kāfir

-510-

Fe 'ilātün/fe 'ilātün/fe 'ilātün/fe 'ilün

1. Öpmeye kıymayarak gül yüzini ķoķlar iken
Şaşırup gerden-i sımine toķanmış dudaĝım

s.235

-511-

⁸²² “cevriñe” ibaresi, “nāziña” ibaresinin üzerine sonradan parantezle yazılmıştır.

⁸²³ Bu beytin ilk dizesinde aruz kalıbının kullanımı problemlidir.

Fā 'ilātün/fa 'ilātün/fa 'ilātün/fa 'ilün

1. Haşıl itdi gönümün arzusunı cānān bugün
Her zamān rūyında anıñ hüsni āfet görmesün

-512-

Fe 'ilātün/fe 'ilātün/fe 'ilātün/fe 'ilün

1. Ne kadar hüsni-i dil-āvīz ruha baq gözlere baq
Biri bir nergis⁸²⁴-i zībā biri gönle revnaq⁸²⁵

-513-

Mef 'ülü/mefā 'ilü/mefā 'ilü/fe 'ülün

1. Olmaz mı gönül sevgili bir dilbere müştāk
Zātā bu gibi hāleti mu 'tād idi 'uşşāk

-513-

Mef 'ülü/mefā 'ilü/mefā 'ilü/fe 'ülün

1. Atdıñ a güzel gönlüme āteş gibi 'aşkı
İnşāf iderek nārıñı buseñ ile söndir

-515-

Fā 'ilātün/fa 'ilātün/fa 'ilün

1. Ehl-i derdiñ hāline bir bakmadıñ
Gönlüne bir şem 'a olsun yaqmadıñ
2. Gençlikde geçen günüm ne tatlı bir zamān imiş
Firdevse şebīh olan nazīrsiz bir cihān imiş

-516-

Fe 'ilātün/fe 'ilātün/fe 'ilün

1. 'Aşıkıñ gönli ider buse emel

⁸²⁴ “bir nergis” ibaresi, “bir lāle” ibaresinin üstü çizilip iptal edilerek üzerine yazılmıştır.

⁸²⁵ “biri gönle revnaq” ibaresi, “biri güyā revnaq” ibaresinin üzerine altında sonradan parantezle yazılmıştır.

Ne güzeldir bu emel āh ne güzel

-517-

Diger bir Şi‘r

Fā‘ilātün/fā‘ilātün/fā‘ilātün/fā‘ilün

1. Cānı cānāna tamām eylerdi vāşıl-ı cāme-ḥ‘āb
Olmasaydı cāna ten cānāna pīrāhen ḥicāb⁸²⁶ **Yahyā**

s.236

-518-

15’li Hece Ölçüsü

1. Göñül ki ‘aşk cihānıdır cānān içinde yaşar
Būse cānıñ pertevdir bütün cihānı deger

-519-

14’lü Hece Ölçüsü

1. Kimseler añlayamaz ‘aşk nedir sevdā nedir
Ḥālīkıñ sırrıdır kim anı cānān gösterir

-520-

Mefā‘ilün/mefā‘ilün/fe‘ülün⁸²⁷

1. Bu cānān çıkmasın cānān görmege
Çıkup gelmiş güzel yüz⁸²⁸ göstermege

-521-

Mefā‘ilün/mefā‘ilün/mefā‘ilün/mefā‘ilün

1. Dime esrārımı zīrā ne yār bilir ne bīgāne
Bu sırr-ı derdimi ancak bilir bülbülle pervāne

-522-

Fā‘ilātün/fā‘ilātün/fā‘ilātün/fā‘ilün

⁸²⁶ Recāızade Ahmed Cevdet, Nevādirü’l-Āsar Fî Mütala’ati’l-Eş’âr (Seçme Beyitler), Abdülkerim Abdulkadiroğlu, Anıl Matbaa ve Ciltevi, Ankara 1998, 20

⁸²⁷ Bu aruz kalıbının kullanımı problemlidir.

⁸²⁸ “güzel yüz” ibaresi “bu gül yüz” ibaresinin üstü çizilip iptal edilerek üzerine yazılmıştır.

1. Vir yine elden a sākī her⁸²⁹ meyiñ kevşer ola
Bezm-i dil-ārāda hüsniñ gönüme gevher ola

-523-

Mefā ‘ilün/mefā ‘ilün/fe ‘ülün

1. A ĩcād eyleyen baht ü kaderi
Yiter **Rüşdī**’ye firqatīñ⁸³⁰ kederi

s.237

-524-

Mefā ‘ilün/mefā ‘ilün/mefā ‘ilün/mefā ‘ilün

1. Bugün yārān firākıyla coşan āhıñ eşeri
Akıtsın gözlerimden dem ‘ gönülden de kederi
2. Yanarken āteş-i hasret ile nā-çiz beşeri
Vaţandadır gice gündüz hayālindeki⁸³¹ seferi

-525-

Fe ‘ilātün/fe ‘ilātün/fe ‘ilātün/fe ‘ilün

1. Şu güzel gül ki hüs(ü)nde ne kadar cāzibe-dār
Var iken gonca-i handān aranır mı reyhān

-526-

Mefā ‘ilün/mefā ‘ilün/mefā ‘ilün/mefā ‘ilün

1. Bu ‘aşkıñ talğası cüş eyledikçe baħr-i sevdāya
Gözümden dögdigim dem ‘ iñ içinde çırpınır rūhum

-527-

Fe ‘ilātün/fe ‘ilātün/fe ‘ilātün/fe ‘ilün

1. O güzel rüyuna düşmüş yine şebnem gibi nūr

⁸²⁹ “her” ibaresi, “çün” ibaresinin üstü çizilip iptal edilerek üzerine yazılmıştır.

⁸³⁰ “firqatīñ” ibaresi “o yārīñ” ibaresinin üzerine sonradan yazılmıştır.

⁸³¹ hayālindeki: hayāliniñ,N.

Buñā ‘āşık tayanır mı o güzel yüzde hiçāb

2. Ne bu sīmā-yı dil-āvīz ne yüzinde şebāb
Şanasın aydaki tal‘at idiyor ruħda zuhūr

-528-

Mef‘ülü/mefā‘ilün/fe‘ülün

1. Bilmem ki nedir bu yüzde perçem
Dil yāresine olur bu merhem

s.238

-529-

Fe‘ilātün/fe‘ilātün/fe‘ilātün/fe‘ilün

1. Cānı olsa tayanır mı bu yüce hüsne felek
Tutuşurdu bu güzel yüzlerini görse melek

-530-

Mefā‘ilün/mefā‘ilün/mefā‘ilün/mefā‘ilün

1. Kemāli hāmī-i ‘uşşāk cemāli āfitāb olsa
Cānım kırbān bu cismim pāk pāyında türāb olsa

-531-

Fā‘ilātün/fā‘ilātün/fā‘ilātün/fā‘ilātün

1. Hüsñ ü zevk-i yārdan şordum bugün ‘uşşāka ben
Dir ki bir yār sev ki olsun sīne sīm zī-bende ten

-532-

Fā‘ilātün/fā‘ilātün/fā‘ilātün/fā‘ilün

1. Yağdı bir ‘āķil iken Mecnün’ı mecnün eyledi
Böyle bir Leylā’ya beñzer yāre ol meftün sen
2. ‘Aķlıñı alsun hemān bir dīde-i dil-süz ile
Yan yine yan dā’imā yan böyle bir yār var iken

3. Görmedim ben böyle hüsni ol nigār kim gül beden⁸³²
N'eyleyim rüyında açmış yāreyi bir dil-şiken⁸³³

s.239

-533-

Fe 'ilātün/fe 'ilātün/fe 'ilātün/fe 'ilün

1. Baña yār olsa felek āh bulurum yār iziñi
Yine öpdürmede ṭāli' baña aġyār diziñi

-534-

Fā 'ilātün/fā 'ilātün/fā 'ilātün/fā 'ilün

1. Perçemiñle örtme ey yār rüy⁸³⁴-ı bī-naẓiriñi
Nūr-ı hüsñüñi görüp yansın yine pervāneler

-535-

Fe 'ilātün/fe 'ilātün/fe 'ilātün/fe 'ilün

1. Bu hüs(ü)nde a güzel yok saña emşāl bence
Naşıl olsun dudaġıñ gül yanaġıñ bir ġonca

-536-

Müstef 'ilātün/müstef 'ilātün

1. Geçmekde kederle 'ömr-i beşer
Yokdur cihānda sürürdan eşer

-537-

Ḥakīm Molyer dimiş ki

Benimle berāber yürüyor çekdiğim ālām

Ben de dirim ki

Kim gördi bu 'ālem-i elem içinde ārām

⁸³² Bu mısra ibarelerin üstü çizilip iptal edilerek üzerine yazılmıştır.

⁸³³ Bu mısra ibarelerin üstü çizilip iptal edilerek altına yazılmıştır.

⁸³⁴ "rüy" ibaresi, "hüsñ" ibaresinin üstü çizilip iptal edilerek üzerine yazılmıştır.

-538-

Mef‘ülü/mefā‘ilü/mefā‘ilü/fe‘ülün

1. Beyhüde yire bir parañı şarf itme şaşkın
Düşdükde eliñden tutanıñ yok a kadın

s.240

-539-

Fe‘ilätün/fe‘ilätün/fe‘ilün

1. A felek itme baña ğayrı zulüm
Kederimden bilemem sağ u şolum
2. Var iken Hâk saña minnet idemem
Seni yıkmak dilerim irse kolum
3. İdecekseñ beni zulmüñle maħv
Açık Allāh’a şikāyetde yolum

-540-

Fe‘ilätün/fe‘ilätün/fe‘ilätün/fe‘ilün

1. <Gözikür ki> ne hasūd-āne tabī‘at ne kadar kinli raķīb⁸³⁵
Beni yārimden⁸³⁶ ayırmaķlığa biñ çāre arar

-541-

Mef‘ülü/mefā‘ilün/fe‘ülün

1. Allāh’a niyāzım böyle dā‘im
Zikriñle geçeydi hep zamānım⁸³⁷

-542-

Fā‘ilätün/fā‘ilätün/fā‘ilätün/fā‘ilün

⁸³⁵Vezin gereği mısranın başında yer alan “Gözikür ki” ibaresi mısradan çıkarılmıştır.

⁸³⁶“yārimden” ibaresi “cānānımdan” ibaresinin üstü çizilip iptal edilerek üzerine yazılmıştır.

⁸³⁷Bu mısra “Bir pīrle geçeydi hep zamānım” mısrasının altına sonradan mısra iptal edilmeksizin yazılmıştır.

1. Ayrılık ğamgīn ider **Rüşdī**'yi ba'zen ağladır
Dostlarım virmez cevābı kolları hep bağladır

-543-

Mefā' ilün/mefā' ilün/mefā' ilün/mefā' ilün

1. Niçün bir nāme göndermez esirger dostlarım ba'zen
Tarılmam bī-vefālara a Müftū gözlerim senden

-544-

Mef' ulü/mefā' ilü/mefā' ilü/fe' ulün

1. Ölmek mi yaşamak mı 'aceb iyi didiler⁸³⁸
Ölmek de didim kötü yaşamak da öyle

-545-

Fā' ilātün/fa' ilātün/fa' ilātün/fa' ilün

1. 'Alemin her hāli böyle gāhi sürür gāhi ğam
Şabr kıl bu hāle dā'im gönle gelmesün elem

s.241

-546-

Mefā' ilün/mefā' ilün/fe' ulün

1. Ben ölmeden çıkarmasın aradan
Torunlarımı oğlumı yaradan

-547-

Mefā' ilün/mefā' ilün/fe' ulün

1. A nigār bir yigit elinde silāh
Hayırsıza olur mı h̄ç felāh⁸³⁹

-548-

⁸³⁸yaşamak mı 'aceb iyi: iyi 'aceb yaşamak mı, N.

⁸³⁹ Bu mısra sonra aşağıdaki mısranın üzerine yazılmıştır. Vezin bakımından sonradan yazılan mısra uygun olduğu için çalışmaya esas alınmıştır. İlk yazılan mısra ise şöyledir:

“Elbette aña yokdur felāh”

Mef'ülü/mefā'ilü/mefā'ilü/fe'ülün

1. Tuymuş da seferimi gice içinde yāre⁸⁴⁰
Olmuşdı deli gibi [o] raķīb-i bī-çāre

-549-

Mef'ülü/mefā'ilün/fe'ülün

1. Yār aşkı çıkar mı hīç göñülden
Bülbül geçiyor mı bak gülünden

-550-

Fe'ilätün/fe'ilätün/fe'ilätün/fe'ilün

1. Gelecek bezmime mestāne o gözlerle nigār
O raķīb gelse vü görse dil-i aşıkda ne var

-551-

Mefā'ilün/mefā'ilün/fe'ülün

1. Göñül neler çıkarıyor bu dilden
Bu dil neler çıkarıyor göñülden

-552-

Mefā'ilün/mefā'ilün/fe'ülün

1. Nigār baña niçün tarıldı bilmem
Göñülde ğam tenimde nār-ı mātem

-553-

Fā'ilätün/fā'ilätün/fā'ilün

1. Hüzni ile tev'em midir bilmem bu dil
*Ḥasbuna'llāhu ve ni'me'l-vekīl*⁸⁴¹

s.242

-554-

⁸⁴⁰ Mısranın vezni kusurludur.

⁸⁴¹ Ali İmran Suresi, 173. Ayette geçer. Anlamı: Allah bize yeter, o ne güzel vekildir.

Mefā ‘ilün/mefā ‘ilün/mefā ‘ilün/mefā ‘ilün

1. Geçüp gitdi elimden yār gönül oldı yine pür-zār
Raķībimle baġa gitmiş ġazāna dönsin ol ġülzār

-555-

Mefā ‘ilün/mefā ‘ilün/mefā ‘ilün/mefā ‘ilün⁸⁴²

1. Öterken zevķ-i vaşlıyla⁸⁴³ dem-ā-dem dil hezārı
Bu yıl cānān firāķıyla geçirdim nev-bahārı

-556-

Mefā ‘ilün/mefā ‘ilün/mefā ‘ilün/mefā ‘ilün

1. Neden böylesin ey nādān bütün ‘uşşāķa düşmānsın
Kötü ġūyda nazīriñ yok faķaķ pek süsli cānānsın

-557-

Mefā ‘ilün/mefā ‘ilün/mefā ‘ilün/mefā ‘ilün

1. Yüzi Leylā⁸⁴⁴ gibi bir dilbere şordum ġüsn nedir
Didi diller uyaran hem yaķan zī-bende ġül tendir
2. Didim bu yüzleriñde lāleden ġülden eşer vardır
Didi diķķatle baķmadıñ daha neler neler vardır
3. Didim bu sendeki ġüsn melekde yok a cānānım
Didi evet ġüzeller ‘āleminde çünki sulţānım
4. Didim açsañda bir görsem o nūr-ā-nūr sīneñi
Didi vişāl ümīd itme baña vırseñ ġazīneñi
5. Saña ġazīneler ile cānı fedā iden benim
Didi toġrı ise sözüñ seniñ olur bu ġül benim

⁸⁴² Bu aruz kalıbının kullanımı problemlidir.

⁸⁴³ “vaşlıyla” ibaresi “aşkıyla” ibaresinin üstü çizilip iptal edilerek üzerine yazılmıştır.

⁸⁴⁴ “Leylā” ibaresi “mehtāb” ibaresinin üstü çizilip iptal edilerek üzerine yazılmıştır.

6. Didim daha neyiñ varsa baña bir gösterivirseñ
Didi toğrı sözüñ yoğdur⁸⁴⁵ diger bir yäre ‘aşıksañ⁸⁴⁶

s.243

-558-

Mefā ‘ilün/mefā ‘ilün/mefā ‘ilün/mefā ‘ilün

1. O kadar nāz u şiveyle atar o perçemi yüzden
Virirse alma büseyi a **Rüşdī** düşme çün gözden

-559-

Mefā ‘ilün/mefā ‘ilün/fe ‘ülün

1. Nigār yüzünde zīnet⁸⁴⁷ çünki perçem
Viren budur dile ‘aşk nāzı her dem

-560-

Fā ‘ilatün/fa ‘ilatün/fa ‘ilatün/fa ‘ilün

1. Bülbülüñ yoğdur bahārdan ğayrı bir ‘aşk ‘ālemi
Öyle bir bülbül⁸⁴⁸ ki gönlüm her dem eyler mātemi

-561-

Fā ‘ilatün/fa ‘ilatün/fa ‘ilatün/fa ‘ilün

1. Şanki dil mecnūna beñzer ‘aşk u sevdā teşnesi
Cānını cānānına kırbān içündür neş’ esi

-562-

15’li Hece Ölçüsü

1. Lāyık olsa keliñ başı tarağ ile taranır
Fā’ ik olsa ruğda hüsn o ‘aşk ile aranır

⁸⁴⁵ “sözün yoğdur” ibaresi, “söylemezsin” ibaresinin üstü çizilip iptal edilerek üzerine yazılmıştır.

⁸⁴⁶ Bu beyit sayfanın derkenarında yer almaktadır.

⁸⁴⁷ “zīnet” ibaresi, “olsa” ibaresinin üstü çizilip iptal edilerek üzerine yazılmıştır.

⁸⁴⁸ “bülbül” ibaresi nüshada “bülbüldür” şeklinde geçer. Ancak mısra vezne uymadığından “bülbül” şeklinde tamir edilmiştir.

-563-

Mef'ülü/mefâ'ilü/mefâ'ilü/fe'ülün

1. İrmez mi saña bu giz⁸⁴⁹ ile bir yerde rāhım⁸⁵⁰
Tutsun yañañı kahr ile bir pençe-i āhım

s.244

-564-

Fe'ilätün/fe'ilätün/fe'ilätün/fe'ilün

1. Sen de bir söyle iki diñle a kıçı?⁸⁵¹ a şalağ
Bil ki insānda lisān bir ikidir çünki kulağ

-565-

Mefâ'ilün/mefâ'ilün/fe'ülün

1. Nedir bu 'aşk nedir bu derdli⁸⁵² sevdā
Kıomaz gönül içinde fikr-i ferdā

-566-

Fe'ilätün/fe'ilätün/fe'ilün

1. İki yokdan çıkıvirse bir var
İki vardan çıkacaktır bir yok
2. Yoğı kimse aramaz çün bulamaz
Aranır mı 'acabā yokda hıkkūğ

-567-

Fe'ilätün/fe'ilätün/fe'ilätün/fe'ilün

1. Er olan isteyemez bende kerem nākesden
İşidir Hālık'ı gönünde nihānī sesden

⁸⁴⁹ "giz" ibaresi "ğıbtā" ibaresinin üzerine sonradan yazılmıştır.

⁸⁵⁰ Mısranın vezni kusurludur.

⁸⁵¹ Okumakta emin olamadığımız bu kelimenin imlası şöyledir:

⁸⁵² "derdli" ibaresi, "derdlü" ibaresinin üstü çizilip iptal edilerek üzerine yazılmıştır.

-568-

Mef'ülü/mefā'ülü/mefā'ülü/fe'ülün

1. Cānān ne demek 'āşıkı ol devleti bilse
Şāfī mi degil derdine cānāndaki buse

-569-

Fe'ilätün/fe'ilätün/fe'ilätün/fe'ilün

1. Kerem it al ele mir'atıñı gül-rüyıña baķ
İderim belki o yüzden yine bir buseyi haķ

s.245

-570-

Mefā'ülün/mefā'ülün/fe'ülün

1. Güzel dilber severseñ bir belādır
Muhabbet 'āşıkā bir ibtilādır

-571-

Mefā'ülün/mefā'ülün/fe'ülün

1. Nigāriñ vuşlatı 'ayn⁸⁵³-ı şafādır
Zamān-ı firķat-ise pür-cefādır

-572-

Fā'ilätün/fā'ilätün/fā'ilätün/fā'ilün

1. O gice cānān ile tenhāca ārām eyledim
Yār uyurken buse aldım tatlı⁸⁵⁴ bayram eyledim

-573-

Fā'ilätün/fā'ilätün/fā'ilätün/fā'ilün

1. Ehl-i iķbālīñ felek her yevmini bayram ider
'Āşıkıñ her ānını biñ derd ile aķşam ider

⁸⁵³ “‘ayn” ibaresi “cāna” ibaresinin üzerine sonradan yazılmıştır.

⁸⁵⁴ “tatlı” ibaresi, “böyle” ibaresinin üstü çizilip iptal edilerek üzerine yazılmıştır.

-574-

Fā 'ilātün/fā 'ilātün/fā 'ilātün/fā 'ilün

1. Ol felek ki cāhiliñ her yevmini bayram ider
'Ālimiñ her ānını biñ derd ile aqşam ider

-575-

Fe 'ilātün/fe 'ilātün/fe 'ilātün/fe 'ilātün

1. Dem-i ḥasret kime olmaz ki fu'ādında 'azāb
Bu firāqıñ idiyor **Rüşd**'yi rüḥuyla ḥarāb
2. Seni her dem düşünüp tırmadayım ey Müftī
'Acabā yok mı ṭab'ında beni su'āle şitāb⁸⁵⁵

s.246

-576-

Fe 'ilātün/fe 'ilātün/fe 'ilün

1. Söziñi süsli yazan şā'irdir
Yalanı bulmada pek mähirdir

-577-

Mefā 'ilün/mefā 'ilün/mefā 'ilün/mefā 'ilün

1. Seni gördüm şehāb içinde bir mehtāb mısın bilmem
Siyāh perçemle örtülmüş yüzüne korkma el sürmem
2. Seni seven 'āşıklara bugün benden selām eyle
Yanağından eger öpmezler ise baḥtiyār bilmem

-578-

Fā 'ilātün/fā 'ilātün/fā 'ilün

1. Görmedim 'ālemde bir gün rāḥatı

⁸⁵⁵ ṭab'ında beni: beni ṭab'ında, N.

Geçdi ğamla ‘ömriniñ her sâ‘ati

-579-

Fâ‘ilātün/fa‘ilātün/fa‘ilün

1. Dem çeküp ğam çekmesin ‘âlemde hîç
Her mezeñ ruhsâr-ı yârısa tırma iç

-580-

Fe‘ilātün/fe‘ilātün/fe‘ilātün/fe‘ilün

1. İremez ‘aql-ı beşer biñ sene fikr eylese de
Bu gamı sevķ ideniñ hikmetini ‘âlemde

-581-

Fe‘ilātün/fe‘ilātün/fe‘ilātün/fe‘ilün

1. Ğam u ekdâr ile geçmekde demim⁸⁵⁶ leyl ü nehâr
Baña her süsli bahârdan iyidir gelse o yâr⁸⁵⁷

-582-

Mefâ‘ilün/mefâ‘ilün/mefâ‘ilün/mefâ‘ilün

1. ‘Aceb nâr-ı firâkıyla yanan elîm gönîlüme
Devâ-yı vaşl ile bilmem şifâ virir mi [o] cānān

s.247

-583-

Mefâ‘ilün/mefâ‘ilün/fe‘ülün

1. Bunı didimse kâfir oldı şanma
Laţifedir nigârı öp uşanma

-584-

Mefâ‘ilün/mefâ‘ilün/mefâ‘ilün/mefâ‘ilün

⁸⁵⁶ “demim” ibaresi, “günüm” ibaresinin üztü çizilip iptal edilerek üzereine yazılmıştır.

⁸⁵⁷ “Baña her süsli bahârdan iyidir gelse o yâr” mısrası, “Baña biñ zevķ-i bahürdan iyidir gülse o yâr” mısranın üzerine sonradan yazılmıştır.

1. Beni yārdan ayırdı ol raķībim çünki sāhirdir
Dile biñ yāre açdı āh gebersin bil ki kāfirdir

-585-

Mefā 'ilün/mefā 'ilün/mefā 'ilün/mefā 'ilün

1. Dilerdim vaşl-ı cānānla bu gönlüm pür-mesārr olsun
Beni ayırdı yārimden raķībim hāksār olsun

-586-

1. Ey yār seniñ hoş hüsñüni rü' yāda bile yād iderim⁸⁵⁸
Gösterme baña dīdār-ı şafā-dārıñı feryād iderim

-587-

Mefā 'ilün/mefā 'ilün/mefā 'ilün/mefā 'ilün

1. Leyāl-i miñneti unutma şaķın hoş gününde
Seni bu peyker-i cihān cilvesiyle aldadır

-588-

Fā 'ilatün/fā 'ilatün/fā 'ilatün/fā 'ilün

1. İtme ferdāyı fer-āmüş bāde-i iķbāl ile
Aldadır bir 'işvesiyle peyker-i 'ālem seni

s.248

-589-

Fe 'ilātün/fe 'ilātün/fe 'ilātün/fe 'ilün

1. Kimi etmek bulamazken kimi bal yir a'lā
Felegiñ her işi böyle müteğāyyir hālā

-590-

Fe 'ilātün/fe 'ilātün/fe 'ilātün/fe 'ilün

1. Yüce iķbāle irenler oluyor çok mağrūr

⁸⁵⁸Bu beytin ölçüsü serbest ölçüdür.

Olamaz ‘ākil olan er aña bir ān mesrūr

-591-

Mefā ‘ilün/mefā ‘ilün/mefā ‘ilün/mefā ‘ilün

1. Raķībiñ sū’-i āmāli saña ma ‘lüm iken böyle
Niçün cānānı būs itdiñ kaçırđıñ çunki ey ‘āşık

-592-

Mefā ‘ilün/mefā ‘ilün/mefā ‘ilün/mefā ‘ilün

1. Bugün bir va ‘d-i vuşlat virdi ol nāzende cānānım⁸⁵⁹
Bütün dünyāyı fetḥ itmiş gibi dil pūr-mesārr oldı

-593-

Fe ‘ilātün/fe ‘ilātün/fe ‘ilātün/fe ‘ilün

1. ‘Ayš u nūş eyle düşünme o⁸⁶⁰ ğam-ı ferdāyı
Saña ısmarladılar mıydı⁸⁶¹ yalan dünyāyı⁸⁶²

-594-

Mef ‘ülü/mefā ‘ilün/fe ‘ülün

1. Ağlar yine ‘aşkıñ ile özüm
Cevr itme n’olur a iki gözüm

s.249

-595-

Mef ‘ülü/mefā ‘ilün/fe ‘ülün

1. Öldürse beni bu gül ‘izārım
Gülşende qazıñ o gün mezārım

-596-

Müstef ‘ilātün/müstef ‘ilātün

⁸⁵⁹ “ol nāzende cānānım” ibaresi, “ol şāh-ı cihāngīrim” ibaresinin üzerine sonradan yazılmıştır.

⁸⁶⁰ D: bugün anma.

⁸⁶¹ D: ısmarlamadılar bu

⁸⁶² Bu beyit Kemalpaşazāde’ye aittir.

1. Cevriñle tenim şerārelendi
Göñlüm de rûhum da yārelendi

-597-

Mef‘ülü/mefā‘ilün/fe‘ülün

1. Ğurbet dikenim vaţan gülümdür
Ğarībligimiñ şoñu ölümdür

-598-

Müstef‘ilātün/müstef‘ilātün

1. Cān zehri ğama devā mı olur
Ğamdan kederden şafā mı olur

-599-

Müstef‘ilātün/müstef‘ilātün

1. Derdlerle ʔolu ‘ālem ser-ā-ser
Kevniñ bu ‘ömrü ne zamān biter

-600-

Müstef‘ilātün/müstef‘ilātün

1. Devriñ ʔuruşu uzayup gider⁸⁶³
Ğamdan kederden uşandı beşer

-601-

Mef‘ülü/mefā‘ilün/fe‘ülün

1. Düşünme ‘aceb seniñ mi ‘ālem
Vermiş saña da yiter bu mātem

-602-

Müstef‘ilātün/müstef‘ilātün

1. Geçmez o hezār güzel gülünden

---

⁸⁶³ Mısranın vezni kusurludur.

İnsân çıkar mı o ‘aşk ilinden

s.250

-603-

Mefā ‘ilün/mefā ‘ilün/mefā ‘ilün/mefā ‘ilün

1. Bugün yârim gelüp cevriyle gönle nâleler saçdı
Sitemlerle cefâlarla nice biñ yâreler açdı
2. Tenimde almadı kuvvet dil ü cānımda hep nâle
Bu nâlemi figānımı gelüp gördü hemān kaçdı

-604-

Mefā ‘ilün/mefā ‘ilün/mefā ‘ilün/mefā ‘ilün

1. Felek düşmen midir bilmem bütün ‘uşşāka ‘ālemdede
Bahār zevkime bu ğamdan yine berf-i şitā saçdı

-605-

Mefā ‘ilün/mefā ‘ilün/mefā ‘ilün/mefā ‘ilün

1. Nigārim bir lutuf kılsa baña dil-süz-ı ‘işveyle
Aña biñ cānım olsa eylerim urbān neş’eyle

-606-

Mef‘ülü/mefā ‘ilün/fe‘ülün

1. Bülbül gibi güle düş olan cān
Gülde geçere de arar mı reyhān⁸⁶⁴

-607-

Mef‘ülü/mefā ‘ilün/fe‘ülün

1. Mesdūd mı benim reh-i fütūhum
Yansın mı firāk içinde rūhum

⁸⁶⁴ Bu mısranın vezninde sekt-i melih (mef‘ülün/fā‘ilün/fe‘ülün) uygulaması vardır.

-608-

Mef'ülü/mefā'ilün/fe'ülün

1. Derdlendi gönül [senin] pişinde
Yansın mı bu gurbetiñ içinde

-609-

Mef'ülü/mefā'ilün/fe'ülün

1. Yā Rabb beni niçün yaratdıñ
Her nev' ğumūm içine atdıñ⁸⁶⁵

s.251

-610-

Müstef'ilātün/müstef'ilātün

1. Qahrıñla gönül hep yārelendi
Tağdır-i ezelle⁸⁶⁶ pārelendi

-611-

Fe'ilātün/fe'ilātün/fe'ilātün/fe'ilün

1. Baqarım ğamzesi āfet yanağı lāle gibi
Utanup dökdiği ter gülde olan jāle gibi
2. Görürüm aq güle dönmüş idi parlaq sīmā
Yüzünüñ buse yeri aydaki ol hāle gibi
3. Ne vaqit bir baqıversem o güzel gözlerine
Arıdır göñlümi 'aşkıñ eleme nāle gibi
4. Hele ol gerden-i tābendesini gördükçe
Aqıdır demini göñlüm göze şelāle gibi

⁸⁶⁵ “Her nev' ğumūm içine atdıñ” mısrası sonradan “Āteşli ğama beni de yaqdıñ” mısrasının altına yazılmıştır.

⁸⁶⁶ “Tağdır-i ezelle” ibaresi “Şemşir-i qaderle” ibaresinin üstü çizilip iptal edilerek üzerine yazılmıştır.

-612-

Mef'ülü/mefā'ülü/mefā'ülü/fe'ülün

1. Atdıñ güzelim göñlüme bir āteş-i sūzān
Söndürme anı artırasın 'aşkıımı her ān

-613-

Müstef'ilätün/müstef'ilätün

1. 'Älemde nazırsız bir civānsın
Göñlümde şafā-yı nev-feşānsın

-614-

Mefā'ülün/mefā'ülün/fe'ülün

1. Fuzūlī'de nedir o şānlı 'irfān
İder bizi güzel nazmıyla hayrān

-615-

Fā'ilätün/fā'ilätün/fā'ilätün/fā'ilün

1. Bir oyuncak itdi dilber bir civānı pīr gibi
Pīri de sevmez atar uzaqlara bir tīr gibi

s.252

-616-

Mefā'ülün/mefā'ülün/mefā'ülün/mefā'ülün

1. Didim ey gül'izārım göñlüme bir şem'a yaqdıñ
Gelüp derdlerimiñ yāresine bir çāre yapsaydıñ
2. Tenimde qalmanı tākāt sürür dilden çıkup gitdi
Ölürken hālime raħm eyleyüp bir nāzla baqsaydıñ

-617-

Mefā'ülün/mefā'ülün/mefā'ülün/mefā'ülün

1. Bugün bir dilber-i nādideyi gördüm geçerken ben
Şoyup 'uryān bıraқdı 'aqlımı 'aşkıyla ol rehzen

2. Cihānda görmedim böyle ḥāsen güneş-‘izār pertev
Velākin ‘āşıka inşāfi yokdur göñlü bir āhen

Rüşdī

-618-

Mefā ‘ilün/mefā ‘ilün/fe ‘ülün

1. Şafādan lezzet alsam bir bezimde
O gün ğamla tolar yaşlar gözümde
Kıyāmet koparır felek özümde
Göñül dir kurtulaydım ‘aşk ilinden
2. Felek n’eylerse itsin ben uşandım
Anı Allāh tanıır bir şey’ şandım
Bu ḥüsn-i zānn ile eṭvāra kandım
Göñül dir kurtulaydım ‘aşk ilinden
3. Feleğin var bize ğayz-ı nihānı
Gelir elbet anıñ bir gün zamānı
Yıkılsın zīnetiyle āsumānı
*Göñül dir kurtulaydım yār elinden*⁸⁶⁷

s.253

4. Cīvān mey ver ğamım bir zevke dönsün
Felek itdiği[ne] nedāmet etsün⁸⁶⁸
Nedāmetle yanup bir gün kül olsun
Göñül dir kurtulaydım ‘aşk ilinden
5. Felek nārıyla yanmağda bu cānlar
Göñülden hīç çıkar mı o figānlar

⁸⁶⁷ Mütেকerrir olan bu mısradaki “‘aşk” ibaresi “yār” ibaresi olarak deĝiştirilmiştir.

⁸⁶⁸ “nedāmet itsin” ibaresi, “peşimān olsun” ibaresinin üzerine ibare iptal edilmeksizin sonradan yazılmıştır.

Alınsın bu felekden intikāmlar
Göñül dir kırtulaydım ‘aşk ilinden

6. Bahār geldi çiçekler açdı çünkü
Gelirse göñlüme bir zevk belki
Felek zehr⁸⁶⁹ eyliyor o zevki belki
Göñül dir kırtulaydım ‘aşk ilinden

7. Bu ‘aşk ili baña zindān oldu
Ne olduysa baña cānāndan oldu
Yıkıldı dil bu efgānımdan oldu
Göñül dir kırtulaydım ‘aşk ilinden

8. Nedendir ki felek erbāb-ı dilden
Çevirmiş yüz sayar ‘uşşākı ilden
Halāş itmez coşan bu gāmlı seylden
Göñül dir kırtulaydım ‘aşk ilinden

9. Saña **Rüşdī** ‘adūdur ‘ālem elbet
Virir mi başıña bir süsli devlet
Faķırsin sen saña lāyık mı ‘izzet
Göñül dir kırtulaydım ‘aşk ilinden

-619-

Mefā ‘ilün/mefā ‘ilün/mefā ‘ilün/mefā ‘ilün

1. Faķır bir ihtiyārın ihtiyācı çokdur elbette
Alıl bir genç zelil bir nev-civānın ihtiyācından

s.254

-620-

1. Göñlümde yine birdenbire bir ay mı toğdı⁸⁷⁰

⁸⁶⁹ “zehr” ibaresi, “derd” ibaresinin üzerine ibare iptal edilmeksizin sonradan yazılmıştır.

⁸⁷⁰ Bu beytin vezni serbest ölçüdür.

Yok yok Şu nigārın yanagında görinen fürügdü

Rüşdî

-621-

Mef' ülü/mefā' ilü/mefā' ilü/fe' ülün

1. Göñlüm güzeliñ zînet-i hüsni üzerinde
Pervâne gibi yanmada bu 'aşk seferinde
2. 'Aşıklara sermāye der-i naqd-i muhābbet
Yokdur emelim 'ālemiñ sîm ü zerinde

Rüşdî

-622-

Mefā' ilün/mefā' ilün/mefā' ilün/mefā' ilün

1. Buluğ içinde ay gibi iki melek mi gizlenmiş
Meger bir sâ'id-i sîmîn ki bir dildârı gizlermiş

Rüşdî

-623-

Mefā' ilün/mefā' ilün/fe' ülün

1. Kaçırdım da elimden gül' izārı
Bu yıl ğamla geçirdim nev-bahārı
2. Bugün yüzler sürüp ol hāk-i pāya
Götürdüm gülşene gül yüzli yārı

Rüşdî

-624-

Fe' ilātün/fe' ilātün/fe' ilātün/fe' ilün

1. Baña lāyık görülen hūy ne diye Őordu göñül
Bu ğamı kendiñe zevk eyle didim Őād olasın

Rüşdî

-625-

Fe‘ilātün/fe‘ilātün/fe‘ilātün/fe‘ilün

1. Baña haşlet-i‘ulüvvı ne diye şordu civān
Didim ‘uşşākıña it buseyi dā’im ihsān

Rüşdī

s.255

-626-

Fe‘ilātün/fe‘ilātün/fe‘ilātün/fe‘ilün

1. Didi ‘āşık ne ile irmelidir cānāna
İdesin cānı fedā anıñ uğrunda didim⁸⁷¹

Rüşdī

-627-

Mef‘ülü/mefā‘ilü/mefā‘ilü/fe‘ülün

1. Her bezme şafā vermede gül-büy-ı vücūduñ
Diller uyarır çünkü bu sevdā-yı şühūduñ

Rüşdī

-628-

Mefā‘ilün/mefā‘ilün/mefā‘ilün/mefā‘ilün

1. Bu gül rüyını cānānım rakībe mi ıştırılmışdır
Meger yüzünde gül açmış⁸⁷² baña öyle görünmüşdür

-629-

Fa‘ilātün/fa‘ilātün/fa‘ilātün/fa‘ilün

1. Bahtiyārıñ her günü bir neş’eli bayramıdır
Ehl-i derdiñ her demi bir mātemiñ aqşamıdır

Rüşdī

⁸⁷¹ Bu mısra sonradan düzeltilerek mısranın altına yazılmıştır. Metinde düzeltilmiş şekli esas alınmıştır. Mısranın ilk hali ise şöyledir: “Cānı virmekle irersin o güzel sulţāna” bu mısranın hemen altında da “Cānı virmekle irersin didim ol sulţāna” şeklinde denemesi yer almaktadır.

⁸⁷² Mısranın bu kısmı düzeltilerek sonradan ibarenin hemen altına mavi mürekkeple yazılmıştır. İlk hali ise şöyledir: “yüzine gül taqmış”

-630-

Mef'ülü/fā'ilātün/mef'ülü/fā'ilātün

1. Zehr-ābe-i taḥammül devā-yı derd-i dildir
Zann itme ki şifāsız⁸⁷³ o bir yāre degildir

Rüşdī

-631-

Fā'ilātün/fā'ilātün/fā'ilātün/fā'ilün

1. Fāzıl-ı yektālarıñ 'ālemde yüksek şānı var
Kim bilir anıñ da elbet gizli çok noķşānı var

Rüşdī

-632-

Mefā'ilün/fe'ülün

1. Fiğāmı kes a bülbül
Açılsın dilde bir gül

2. Tuyup tırıldı gönca
O dem şaşırđı sünbül

s.256

-633-

Mefā'ilün/mefā'ilün/fe'ülün

1. Yalan dünya sürūra ḥaş degildir
'Adende görmeli⁸⁷⁴ zevk u şafāyı

Rüşdī

-634-

Mefā'ilün/mefā'ilün/fe'ülün

1. Eger itmez iseñ artık kuşūrı

⁸⁷³ "şifāsız" ibaresi, "devāsız" ibaresinin üzerine düzeltme amacıyla sonradan parantezle yazılmıştır.

⁸⁷⁴ "görmeli" ibaresi, "bulmalı" ibaresinin üzerine ibare iptal edilmeksizin sonradan yazılmıştır.

Bulursun 'avn-ı Hakkla her sürürü
Rüşdî

-635-

Mef'ülü/mefā'ilü/mefā'ilü/fe'ülün⁸⁷⁵

1. Bir kes ki göze güzel fu'ada hoş görüne
Bir tecrübe itmeden şaşkın yanaşma aña

Rüşdî

-636-

Mef'ülü/mefā'ilü/mefā'ilü/fe'ülün⁸⁷⁶

1. Kes sözü gönülde bir emeliñ yoksa seniñ
Terk itme kelâmını kederiñ çoksa seniñ

Rüşdî

-637-

Mef'ülü/mefā'ilü/mefā'ilü/fe'ülün

1. Aşık didi: Firkat bu gece gönülümü âteş gibi yakdı
Raķıb didi: Vuşlatda nigār sîneñe bir rütbe mi taķdı

Rüşdî

-638-

Fe'ilätün/fe'ilätün/fe'ilätün/fe'ilün

1. Ne vaķit gönülüne bir şāniye girerse sürür
Taķarak pençesini geldi çıkardı anı ğam

Rüşdî

-639-

Mefā'ilün/mefā'ilün/fe'ülün

1. Beşer havf itmede dā'im ölümden
Hemān korkısın o itdiği zulümden

⁸⁷⁵ Bu aruz kalıbının kullanımı problemlidir.

⁸⁷⁶ Bu aruz kalıbının kullanımı problemlidir.

Rüşdî

s.257

-640-

Mefâ'îlün/mefâ'îlün/mefâ'îlün/mefâ'îlün

1. Alırdım zevki güyâ ben içerken nâb-ı gül-günü
Didim şimdi odur elbet cihânın zehr-i dil-hünü
2. Şoñunda bu muhaqqakdır söner ocağı mey-nüşuñ
Bütün evlâd u ahfâdla perîşân gör o mecnunı

Rüşdî

-641-

Fâ'îlâtün/fâ'îlâtün/fâ'îlâtün/fâ'îlün

1. Sen delîl-i zevk-i dilsin çünkü nâmın bâdedir
Rindler⁸⁷⁷ bezminde şimdi tâze şânın sâdedir
2. Çün şarâb içmez erenler kevşer-i firdevs için
Sen de ey dost sâde iç ki zevk-i fevka'l-âdedir

Rüşdî

-642-

Mef'ülü/mefâ'îlü/mefâ'îlü/fe'ülün

1. Gülşende nigârımın âteşine yanarken
Bülbül benim hâlime hem güldi hem ağladı⁸⁷⁸

Rüşdî

-643-

Mefâ'îlün/mefâ'îlün/mefâ'îlün/mefâ'îlün

1. Yüzün mâh perçemiñ siyâh gözüñde âh ne hoş nigâh
Ümîdimi keser miyim baña bir büse ver a şâh

⁸⁷⁷ “Rindler” ibaresinin üzerine sonradan ibare iptal edilmeksizin “pîrler” ibaresi yazılmıştır.

⁸⁷⁸ Mısranın vezni kusurludur.

-644-

Mefâ'îlün/mefâ'îlün/fe'ülün

1. Bugün yine perîşânsın a göñlüm
Varup bezmine yâriñ bāde-nüş ol⁸⁷⁹

s.258

-645-

Mefâ'îlün/mefâ'îlün/fe'ülün

1. Bu hulkuñ hüznine bādî vaqūrı
Çaçar anıñ ile dā'im huzūrı

Rüşdî

-646-

Mefâ'îlün/fe'îlātün/mefâ'îlün/fe'îlün

1. Didim o bezmine gitme⁸⁸⁰ raqīb-i cān-sūzuñ
Bilir 'ālem naşıl oldıgımı o menhūsuñ

Rüşdî

-647-

Fā'îlātün/fā'îlātün/fā'îlātün/fā'îlün

1. Parlıyor ruhsarı yâriñ bezm-i 'āşıkānede
Gel a şūfî gör neler var ma'nevî dem-hānede

Rüşdî

-648-

Mefâ'îlün/mefâ'îlün/mefâ'îlün/mefâ'îlün

1. Nigār yanında pek hoşdur mey-i dil-süz-ı mey-hāne
Şakın aldanma ol zevke o da bir nev'-i efsāne

⁸⁷⁹ Bu mısra sonradan mısranın hemen üzerine eklenmiştir. Metne sonradan eklenmiş halini aldık. İlk hali ise şöyledir: “ Dehālet it o yāre şādmān ol”

⁸⁸⁰ O bezmine gitme: gitme o bezmine, N

-649-

Mef'ülü/mefâ'ilün/fe'ülün

1. 'Älemde nedir sîmâ-yı gül-renk
Cânânı hicâb içinde görmek

Rüşdî

-650-

Mefâ'ilün/mefâ'ilün/fe'ülün

1. Fu'âdımda yağan 'aşk şem'asını
Güzellikle sağ olsun çok yaşasın

Rüşdî

-651-

Müstef'ilâtün/müstef'ilâtün

1. Ma'sûka bildirse 'aşkı 'âşık
Elbette cevri der nâzlı ma'sûk

Rüşdî

-652-

Mef'ülü/mefâ'ilü/mefâ'ilü/fe'ülün

1. Pervâne gibi yanar iken gönül hezârî⁸⁸¹
Acır mı hezâra o vefâsız gül'izârî

Rüşdî

s.259

-653-

Fe'ilâtün/fe'ilâtün/fe'ilâtün/fe'ilün

1. Ne vâkîti kendini kırtardı kuluñ tedbîri
Kaderi yazdırırınñ şavlet-i taqdîrinden

⁸⁸¹ Mısranın vezni kusurludur.

Rüşdî

-654-

Mefâ'îlün/mefâ'îlün/mefâ'îlün/mefâ'îlün

1. Gelirdiñ bezmime yârim tarıldıñ gelmez olduñ âh⁸⁸²
Baña bir vuşlatıñ cennet firâkıñ bir cehennemdir

-655-

Mefâ'îlün/mefâ'îlün/fe'ülün

1. Ğumüm ile geçer kışlar u yazlar
Bu hâlinle geçüp gitmekde a'sâr

Rüşdî

-656-

Mef'ülü/mefâ'îlü/mefâ'îlü/fe'ülün

1. Erbâb-ı diliñ her demi elbette kederdir
Kâdir mi kulu kırtula ol hükmi-kâderdir

Rüşdî

-657-

Fe'ilâtün/fe'ilâtün/fe'ilâtün/fe'ilün

1. Yine feryâd idiyor kin ile firâkatde rakı̄b
Seviyor yârini 'âşık diye Mecnûn olacak

Rüşdî

-658-

Mef'ülü/fâ'ilâtün/mef'ülü/fâ'ilâtün

1. Kırdıñdı beni sen ne içüñdi dün⁸⁸³ a nigâr
Luţfuñla bugün itseñ dili ta'mîr ne var

⁸⁸² “tarıldıñ gelmez olduñ âh” ibaresi, “küsdüñ âh nedendir bu” ibaresinin üstü çizilip iptal edilerek üzerine yazılmıştır.

⁸⁸³ Vezin gereği “dün” ibaresinin yeri mısradaki değiştirilmiştir.

-659-

Mef' ulü/mefā 'ilü/mefā 'ilü/fe' ulün⁸⁸⁴

1. Bir gonca iken seni cānım gibi severdim
Açdıñ da o gül gibi yanağı il seviyor⁸⁸⁵

Rüşdī

-660-

Mef' ulü/mefā 'ilün/mef' ulü/mefā 'ilün

1. Bir gonca gibi iken yanaqlarıñda hüsñüñ⁸⁸⁶
Āh şimdi açılmış bir laṭif güle beñziyor

Rüşdī

s.260

-661-

Fe' ilātün/fe' ilātün/fe' ilātün/fe' ilün

1. Baña bir buseyi ihsāna müheyyā yine bak
Dudağı rüyına cezb itmege āmāde yanak
2. Gözüniñ cāzibesini itmede medhüş beni
Hele gerdānına bak ki ne kadar süsli vü ak
3. Görünür bak yine peymāne-i meyde hüsni
Dil ü cānımda toğar şanki o mehtāb-ı şafağ
4. Ṭayanır mı buña 'āşık süzerek göz veriyor
Yanağından meze elden meyi bardak bardak

Rüşdī

-662-

Mefā 'ilün/mefā 'ilün/fe' ulün

⁸⁸⁴ Beytin 2. mısramında bu aruz kalıbının kullanımı problemlidir.

⁸⁸⁵“o gül gibi yanağı il seviyor” ibaresi, “yanağını baña bugün gül gibi” ibaresinin üzerine sonradan düzeltme amaçlı yazılmıştır.

⁸⁸⁶ Mısranın vezni kusurludur.

1. Bugün gönlümde var biñ āh u efgān
Raķībimle gider şahrāya cānān

Rüşdī

-663-

Mefā 'ılün/mefā 'ılün/fe 'ülün

1. Bu 'aşkıımı tıyunca yār senden
Utandı bezm içinde kaçdı benden

Rüşdī

-664-

Mefā 'ılün/mefā 'ılün/fe 'ülün

1. Baña gösterdiñ-idi o nigārı
Görüp dilimde kaldı āh u zārı
2. Firāķıyla bugün yanar tırıram
Göreymdim bir daha o gül 'ızārı

Rüşdī

s.261

-665-

Mefā 'ılün/mefā 'ılün/fe 'ülün

1. Kederliniñ tütündür keyf çerāğı
Yanar içer iken gönül ocağı⁸⁸⁷

Rüşdī

-666-

Mefā 'ılün/mefā 'ılün/fe 'ülün

1. 'Adem hālinde qala idi ādem
Ne firdevs olurdı ne de cehennem⁸⁸⁸

⁸⁸⁷ Bu mısra, beyitteki üstü çizilip iptal edilen şu mısranın; “Yanar içerken gönülde ocağı” üzerine yazılmıştır.

⁸⁸⁸ Bu beyit, s.103'te yer alan beytin lafzen kısmî değişiklikler yapılarak tekrardan yazılmış şeklidir. Söz konusu olan beyit ise aşağıda gösterilmiştir:

Rüşdî

-667-

Mef'ülü/mefâ'ilü/mefâ'ilü/fe'ülün

1. Gel sevgili yâr nûş idelim âb-ı şafâyı
Gel çün alalım bûs-ı leţâfetle hevâyı⁸⁸⁹

-668-

Mefâ'ilün/mefâ'ilün/mefâ'ilün/mefâ'ilün

1. Yine bezimde cânânım raķıbm paţlasın tursun
Raķıbm paţlasın tursun yine bezimde cânânım

-669-

Fâ'ilätün/fâ'ilätün/fâ'ilätün/fâ'ilün

1. Rûyuñı bir dem ki gördüm rûhum oldu neş'e-yâb
Zevķ-i aşķıñ toğdırır göñlümde⁸⁹⁰ zîrâ âfitâb

-670-

Mef'ülü/mefâ'ilü/mefâ'ilü/fe'ülün

1. Bir fikr ü hayâl ile şü tãğları aşayım
Ceyhun gibi cüş idüp ovalara taşayım
2. Hâsretle yanar göñül bu mâtem 'âleminde⁸⁹¹
Bir kuş gibi uçarak o yârımı ararım

-671-

Fe'ilätün/fe'ilätün/fe'ilätün/fe'ilün

1. Yaşa 'adende Bâķı yaşa na'imde Nef'î
Yaşa bez(i)mde sâķı ola bize de nef'î

'Adem hâlinde kâla mıydı âdem

Ne cennet olurdu ne de cehennem

⁸⁸⁹ Mısranın üzerine sonradan "bûs-ı hicâb-ı hevâyı" ibaresi yazılmıştır. Ancak vezne uymadığından dolayı ibare mısraya eklenmemiştir.

⁸⁹⁰ "göñlümde" ibaresi "dillerde" ibaresinin üstü çizilip iptal edilerek altına yazılmıştır.

⁸⁹¹ Mısranın vezni kusurludur.

-672-

Fā ‘ilātün/fa ‘ilātün/fa ‘ilātün/fa ‘ilün

1. Nezd-i cānānda neden sākin tūrursın ey göñül
Yār gidince āh idüp bayğın qalursın ey göñül

-673-

Mef‘ ülü/mefā ‘ilü/mefā ‘ilü/fe ‘ülün

1. Bir ay gibi parlayan bu gül yüzünde perçem
Bir anda⁸⁹² ider beni yine sermest ü sersem

-674-

Fā ‘ilātün/fa ‘ilātün/fa ‘ilātün/fa ‘ilün

1. Sen bu ‘aşk-ı pür-şafāniñ mişli yok hākānısın⁸⁹³
Fātiḥ-i iqlīm-i ‘aşksın çünki dil cānānısın⁸⁹⁴

-675-

14’ lü Hece Ölçüsü

1. Gördükde⁸⁹⁵ güneş gibi bu hüsnuñü ‘āşıkıñ
Pertev içinde qalup yanar pervāne gibi

-676-

Mef‘ ülü/mefā ‘ilü/mefā ‘ilü/fe ‘ülün⁸⁹⁶

1. Ölmek mi iyi ğamla yaşamağ mı böyle
Ölseñ de iyi degil yaşasañ da öyle⁸⁹⁷

-677-

⁸⁹² “Bir anda” ibaresi “qalksaydı” ibaresinin üstü çizilip iptal edilerek üzerine yazılmıştır.

⁸⁹³ “hākānısın” ibaresi “cānānısın” ibaresinin üzerine düzeltme amaçlı sonradan yazılmıştır.

⁸⁹⁴ “cānānısın” ibaresi “hākānısın” ibaresinin üstü çizilip iptal edilerek yazılmıştır.

⁸⁹⁵ “gördükde” ibaresi “gördükçe” ibaresinin üzerine düzeltme amaçlı sonradan yazılmıştır.

⁸⁹⁶ Bu aruz kalıbının kullanımı problemlidir.

⁸⁹⁷ Bu beyit s.241’de yer alan beytin lafzen kısmî değışiklikler yapılarak tekrardan yazılmış şeklidir. Söz konusu olan beyit ise şöyledir:

Ölmek mi yaşamağ mı ‘aceb iyi didiler

Ölmek de didim kötü yaşamağ da öyle

Fe‘ilātün/fe‘ilātün/fe‘ilātün/fe‘ilün

1. Bu cihānıñ çekecek nev‘-i beşer her ğamını
Yıķa Mevlā felegiñ ülkesiniñ tā ıamını

-678-

1. Çerkes şeyhiniñ ‘avnı
Çorum’uñ Fir‘avn’ı

s.263

-679-

Müstef‘ilātün/müstef‘ilātün

1. Şeyhde feyiz yok kesmez ümīdi
Hālā kerāmet gözler mürīdi

-680-

Mefā‘ilün/fe‘ülün/mefā‘ilün/fe‘ülün

1. Leţāfet kelāmıyla merātib-i bülendi
Sürūra ğarķ ider <hemān> bu ‘abd-i müstemendi
2. Şafā virir sāmī‘ne şadā-yı dil-pesendi
Tekirtāğ’da⁸⁹⁸ sā‘atçi Celālü’ d-dīn Efendi

-681-

**Tekirtāğı’nda Doķtor Ziyā Beg’iñ Büyük Birāderi Ma‘lül
Hasan Efendi’ye**

Fā‘ilātün/fā‘ilātün/fā‘ilün

1. El ayak ma‘lül (.-)⁸⁹⁹ pür-miñen
Her elemle şanki memlūdur o ten
2. Virmiş ammā Hāķ saña bu miñneti
Olma me’yūs böyle bir hālīnde sen

⁸⁹⁸ Tekirtāğda: Tekirtāğında, N.

⁸⁹⁹ Bu kelime okunamamıştır.

3. Dār-ı miḥnettir bu ‘ālem belli bu
Lāyık olmuşdur saña dār’ul-‘aden
4. Derd virir Ḥaḳ sevgili her ‘abdına
İftihār it sen bu ḥāle ey Ḥasan

-682-

Bir Şā‘ır-i Şehiriñ Tatlı Eşeri

Fā‘ilatün/fa‘ilatün/fa‘ilatün/fa‘ilün

1. ‘Aşḳ odı evvel düşer ma‘şūḳa andan ‘āşıḳa
Şem‘i gör kim yanmadan yandırmadı pervāneyi

s.264

-683-

Bu daḥı

Mef‘ülü/mefā‘ilü/mefā‘ilü/fe‘ülün

1. Ağyārsız yār olamaz ḥār iledir gül⁹⁰⁰
Gül yağını iller sürinür çatlasa bülbül

-684-

Bu Daḥı⁹⁰¹

Mefā‘ilün/mefā‘ilün/mefā‘ilün/mefā‘ilün

1. Cihānda⁹⁰² cām-ı Cemşid’i piyāle⁹⁰³ şanmayan serler
Felek⁹⁰⁴ sākīsi destinde döner peymānedir şimdi

-685-

**Tekirṭağı’nda Muḥibbimizden Ma‘rūfı İsminde
Muḥterem bir Zāta Laṭife Olarak Yazdığım Nāçiz Eşer**

⁹⁰⁰ D:Ağyār ile gezseñ de gücenmem ki meseldir

⁹⁰¹ Bu beyit Meşāmī’ye aittir.

⁹⁰² Meşāmī, D.

⁹⁰³ sifāle

⁹⁰⁴ Fenā

Mef' ulü/mefā ' ilü/mefā ' ilü/fe ' ulün⁹⁰⁵

1. Ma' rufi seniñ luṭfuñda yoḡdur ki⁹⁰⁶ tenāhi
Çün ehl-i diliñ sensin bu ' alemde penāhi
2. Şāniñda biri söyler ki ol yüksek erendir
Ölmüş dili saḡ ider aniñ hoş bir nigāhi
3. Elbette murādımdır saña ḡalīfe olmak
Ey ḡuṭb-ı zamān **Rüşdī**' ye baḡş eyle o cāhi
4. Ey ' arif-i Ḥaḡ ey şem' a-i rāh-ı ilāhi
Luṭf eyle baña postı vü ' aşāyı külahı

-686-

Ma' rufi Ağzından Söylediğim Nazm

Mef' ulü/mefā ' ilü/mefā ' ilü/fe ' ulün

1. Añlar mısın ey **Muştafā Rüşdī** şol u şaḡı
Cāhillere var olmada ḡalīfe yasaḡı
2. Biz yaḡmadayız derdlileriñ göñlüne şem' a
Lākin yaḡamazsın kibir ile o⁹⁰⁷ ocaḡı

s.265

3. Olmaz bu ḡilāfet saña mādām ki müyesser
Terk itme yine küşe-i ' uzletde ferāḡı
4. Sen kesme hemān Ḥazreti Mevlā' dan ümīdi
Sönmez bu ümīd-vār olaniñ dilde çerāḡı

-687-

⁹⁰⁵ Bu aruz kalıbının kullanımı şiirin genelinde problemlidir.

⁹⁰⁶ “yoḡdur ki” ibaresi, “yoḡ çünki” ibaresinin üstü çizilip iptal edilerek üzerine yazılmıştır.

⁹⁰⁷ Kibir ile o: kibirle öyle, N.

**Bitlis’de İken Vilāyet Mektübcısı Āgāh Bey’iñ On Üç
Yaşında Vefāt İden Oğlı Türk Nāmındaki Cigerpāresi-çün
Kendisine Yazdığım**

Fe ‘ilātün/fe ‘ilātün/fe ‘ilün

1. O güzel Türk ebedi bir sefere
Giderek zevki çevirdi kedere
2. O şabādan demi mesrūriken
Bize evlād gibi göz nūriken
3. Nerede şimdi o tāze güzeliñ
Ne dinür emrine ol lem-yezeliñ
4. Açaçağ gönca idi āh lākin
O güzel şimdi kabirde sākin
5. Nice günler bizi dil-hūn itdi
Ġamı ġam üstüne eفزün itdi
6. Kedere müşteregiz biz Āgāh
Bizi de ağladığırdı nāgāh
7. Büyüyüp toymadı ol gençliğine
Tayanılmaz ki anıñ hīçliğine
8. Bizi hep āha düşürdü o melek
Bilinir mi hikem-i hük-m-i felek
9. Acıdık çok o gönül cevherine
Acırız hem peder ü māderine
10. İde Mevlā size bir çok keremi
Size yāver kıla şāh-ı hāremi

s.266

11. Vire Allāh yine bir çok eciri
Bu ecirle açıla dil feciri
12. O idi Yūsuf'a hüsni-i şānī
Bırakır mı anı kevn-i fānī
13. O da girdi ebedī bir evine
Tayanılmaz o göñül pertevine
14. Anı gā'iblere irdirdi felek
Ne yapar şimdi kabirde o melek
15. Bu elīm firķate tākāt mi yiter
Bu cihānıñ işi hep böyle gider
16. Kalamaz kimse bu fānīde kadīm
Şoñı elbet yine bir mevt-i elīm
17. Aña Mevlā yüce devlet virdi
'Adeniñ bāğına birden irdi
18. Buña bir şübhe de yok Allāh var
Yüce 'ālemlere baķ ki her bār
19. Görülür fikr ile Rab-i vāhid
Bu güneş ay aña zīrā şāhid
20. O türāba mı yatar Türk tenidir
Yüce firdevs anıñ meskenidir
21. İrecek Hālık'a her türdeki cān
Taķılur rūhına pertevli nişān

22. Yatıyor Őimdi tűrĀbda bedeni
Bűrűyor rűhı na'ım 'adeni
23. Size nef' itmege cűr'et idemem
Bu gűnűnde yine andan geemem
24. Ğamı da zevki de kevnin derddir
Yaűasañ biñ sene Őoñ dem mevtdir
25. Olacağ mev't ile her ferd 'adım⁹⁰⁸
Œalacađ rűh ile firdevsde adım
26. Er idin Şabr idesin aña hem
Size imdĀd ıla Allāh'ım
- s.267**
27. Œayanup derdine Şabr eyleyelim
Buña bir Āre mi var n' eyleyelim
28. Yanarım dil ile dilden sűz ile
Bu 'azım derde Őerikim űz ile
29. Size MevlĀ yine imdĀd itsin
Bu kederler de gűnűlden itsin
30. Gie sađlık ile Āsűde gűnűn
İyi olsun o dűnűnden bugűnűn
31. Gele bir gűn avuŐup ŐĀd olalım
Yine Őoĥbet ile mu'tĀd olalım

⁹⁰⁸ "Her nefis űlűmű tadacaktır." Āl-i Āmran Sűresi'nin 185. ayetine mealen iktibas yapılmıŐtır.

32. İrelim ni‘met-i gūn-ā-gūne
Bu gamı red idelim gerdūne

33. Size **Rüşdī** ne disin Agāh’ım
Yine āhīnla berāber āhım

-688-

Mef‘ ulü/mefā‘ ilün/mef‘ ulü/mefā‘ ilün

1. Bir ‘ömrü ider Hudā iki hālāta taķsīm
Gençlikde yarım sürür hāl p̄ride biñ gam

-689-

Fe‘ ilātün/fe‘ ilātün/fe‘ ilātün/fe‘ ilün

1. Ne de tīz geçdi hemān gençligimiñ eyyāmı
İrivirdi kara tonlı günümüñ aķşamı
2. Nefesi almağa qalmaz diger ol bir nefesiñ
Kesilüp maķber içinde yatıyor encāmı

-690-

Bir Şā‘iriñ Eşeri⁹⁰⁹

Mefā‘ ilün/mefā‘ ilün/mefā‘ ilün/mefā‘ ilün

1. Egerçi hayli müşkildür kişi dünyāda kām almak
Bütün dünyā deger ammā ‘adūdan intikām almak

s.268

-691-

Mef‘ ulü/fā‘ ilātün/mef‘ ulü/fā‘ ilātün

1. Bir buse[ni] yüzüñden meyi sīmīn eliñden
Luţf eyle kırtulayım a dilber il dilinden

⁹⁰⁹ Bu beyit Nev‘ī’ye aittir.

-692-

Fe‘ilātün/fe‘ilātün/fe‘ilātün/fe‘ilün

1. Baña yār olsa felek āh öperim gerdenini⁹¹⁰
Bırakır mıydım ‘aceb gül yüzünüñ bir atını

-693-

Mefā‘ilün/mefā‘ilün/fe‘ülün

1. Bu ‘aşk mıdır nedir dili söyleden⁹¹¹
Bu sūzışıñ muadder çün ezelden

-694-

Mef‘ülü/fā‘ilātün/mef‘ülü/fā‘ilātün

1. Gördüñ mi raıbini atar bu yār yatadan
‘Āşıa⁹¹² buse virir güzel ü al yanadan

-695-

Fe‘ilātün/fe‘ilātün/fe‘ilātün/fe‘ilün

1. Gelecek bezmime şimdi yine bir ay gibi yār
Bunu görse o raıbim azabından palar

-696-

Mef‘ülü/mefā‘ilü/mefā‘ilü/fe‘ülün

1. Olmuşsa haır ādem elemlere giriftār
Her ulıña zelil ise Hudā-yı keremkār

-697-

Mef‘ülü/mefā‘ilün/fe‘ülün

1. Ey ‘āleminiñ ulu İlāh’ı
Sensin [ki] bu ullarıñ penāhı

⁹¹⁰ “Gerden” ibaresi mısra da “gerdān” şeklinde geçmektedir. Vezne uymadığından dolayı “gerden” şeklinde ibare düzeltilmiştir.

⁹¹¹ Mısranın vezni kusurludur.

⁹¹² ‘Āşıa: ‘Āşıma, N.

-698-

Mef'ülü/mefā'ülü/mefā'ülü/fe'ülün

1. Ey şūfī nigār ile berāber dikilüp gör
Fāş itme bu sırrımı olur iki gözün kör

-699-

Mefā'ülün/mefā'ülün/fe'ülün

1. Göñülde āteş-i 'aşkı⁹¹³ uyarar
Nigārın gamze-i mestānesidir⁹¹⁴

-700-

Bitlis'de İken Ğalaṭa'da Doḡtor Emīn Beg'e

Mef'ülü/mefā'ülü/mefā'ülü/fe'ülün

1. Doḡtor saña her vechile bī-şübhe emīnim
İsmiñde güzel şāniña şāyeste-i Emīn'im
2. Pür diḡḡat-i mümtāz ile baḡdıñ baña her ān
Yoḡ medḡiniziñ dil ile ta'rīfine imkān
3. Bulduñdı benim derdime bir çāre-i şāfī
İtdiñdi hemān şıḡḡati maḡrūn-ı telāfī
4. Āh ol felege ben diyemem böyle işin de
Zīrā ḡomadı bizleri İştābul içinde
5. Sizden ayırıp atdı bizi bir köye ammā
Ol köyde bizim ṭālī'imiz oldu mu'ammā
6. Bitlis'de devā hem de zātūñ gibi doḡtor
Yoḡdur ne gezer her ne aransa yine yoḡdur

⁹¹³ “Āteş-i 'aşkı” ibāresi “aşḡ u sevdāyı” ibaresinin üzerine düzeltme amaçlı sonradan yazılmıştır.

⁹¹⁴ Bu beytin altına sonradan lafzen kısmi deḡişiklikler yapılarak beyit tekrardan yazılmıştır.

7. İhvāna selām eyle ki bizden a Emīn'im
Ki'çün bu selāmlar ile göñlümde eninim

s.270

-701-

**Doğtora Yazdığım Mektüb İçinde Tanbūrī Şalāhu'd-dīn'e
Mefā' ilün/mefā' ilün/mefā' ilün/mefā' ilün**

1. Şalāhu'd-dīn saña lāyık ki dinmiş beste üstādı
Kezā lāyık zekādan böyle bir asār-ı icādı
O yüksek 'aşqdan elbet[te] toğar bir beste nevzādı

-702-

Bu Dahı⁹¹⁵

Mef' ulü/mefā' ilü/mefā' ilü/fe' ulün

1. Besteñ ki seniñ her biri bir cevhere beñzer
Hayrān bırakırsa mı zīrā o eşerler
Tuydukça göñül itmede sevdāya seferler

-703-

**Bu Meyānda Üstād Şehīr Tanbūrī Cemīl Beg Merhūma
Fe' ilātün/fe' ilātün/fe' ilātün/fe' ilün**

1. Ne de yüksek yaradılmış 'acabā rūḥ-ı Cemīl
Oluyordu sāzınıñ nağmesi hep 'aşka delīl
İderiz rūḥunu raḥmet ile her ān tebcīl
2. Yitemez yüksek olan şānını ta'rife ḥayāl
O idi gülşen-i sāzende de mekşūf gül al
Neğamātı arasında yine 'aşq zevkine tal
3. O bütün rūḥa şafā nağmesi güyā pertev

⁹¹⁵ Rüşdī bu manzumeyi de Tanbūrī Şalāhu'd-dīn Bey'e yazmıştır.

Anı kim tuysa düşer gönlüne bir neş'e-i nev
Mūsīķiler arasında o baña ne pīşrev

s.271

4. Anı medh itmege çün 'aczeni gösterdi hayāl
O kadar vāsi' iken fikre yanaşmaz o kemāl
Şerefiyle anı taķdīr idecek istiķbāl
5. Ne vaķit ki işidilse o dil-ārā eşeri
Bırakır mı negamātıyla gönülde kederi
Yaşasın bāğ-ı 'adende o yüce 'aşķ güheri
6. Güvenüp baķdı bu oğlandaki isti'dāda
Adımı virdi Mes'ūd diye ol dildāde
İderiz minneti hālā o büyük üstāda

-704-

Oğlı Mes'ūd Hakkında

Fe'ilātün/fe'ilātün/fe'ilātün/fe'ilün

1. Şanırım sāz-ı laṭīfīndeki bir nağme-i hūr
O edānīñ eşeri her dili eyler mesrūr
Yed-i Mes'ūd ile faħr eylesin ey Ṭānbūr
2. Ne vaķit nağmeñi tuysam seni rūhumla sever
İderim şanki o rūhumla semavāta sefer
Seni medh itmede dilden toğuyor çünki eşer

s.272

3. Seni bir gün ki görürsem iderim def'-i melāl
Viririm bāde-i 'uşşāķı tenezzül ile al
Bu yüce medhīñi itdim yoğiken bende mecāl
4. Ne zamān tuysam o Ṭānbūr'daki feryādı özüm

Seni karşımda görür ‘ayn-i hayālīm a gözüm
Ne riyā var ne ḥased var saña pek toğrı sözüm

-705-

Kemānī-i Şehīr Necātī Beg’e

Mef’ülü/mefā’lū/mefā’lū/fe’ülün

1. Sürmedi güzel ṭab’ını bilmem ki Necātī
Şiḥhatde mi anıñ olamaz dār-ı hayātı
2. İtmişdi beni o gice med-hūş kemānı
İñletdi anıñ nağmesi sevdā-yı cihānı
3. Sevdālī cihān nāmını virdim bu dile ben
Ol nağmesi itmiş idi rūḥa teni gülşen
4. Gördüm o gice var idi ṭab’ında nezāhet
Toğmuşdı anıñ ay gibi alnında sa’ādet
5. Her dem yaşasın ‘aşk ile nūşunda dem olsun
Çalsun kemānı sāzlara⁹¹⁶ pīr-i kıdem olsun

-706-

Ḥānende-i Mümtāz Ḥāfız Mustafā Efendi

Mefā’lün/fe’ülün/mefā’lün/fe’ülün

1. Geçen zamān olur ki demi deger cihānı
Şadā-yı dil-pesendi gönüldeki fiğānı
Toparlayup kökünden çıkardı atdı anı
2. Nevā-yı dil-firūzı şafāmızıñ semendi
Çıkardı āsumāna bu rūḥ-ı müstemendi

s.273

⁹¹⁶ “sāzlara” ibaresinin üzerine sonradan ayraç içinde ibare iptal edilmeksizin “mezemde” ibaresi yazılmıştır.

Medār-ı zevk u hālet o Mustafā Efendi

-707-

**Ma'denī Ṭanbūr Mūcidi Zeyn'el-'Ābidī'niñ Ođlı Cemāl
Ḥaqqında**

Mefā'ılün/fe'ülün/mefā'ılün/fe'ülün

1. Babasının 'aksine ṭabī'atı güzeldir⁹¹⁷
Şıfāt-ı ser-bülendi⁹¹⁸ ḥıyyunda müstedeldir
2. O ayrı bir gicede ğama devā'udıyla
Uyardı dilde 'aşkı [o] bütün fu'ādıyla

-708-

Mefā'ılün/mefā'ılün/mefā'ılün/mefā'ılün

1. Cihānda bir şafā-yı rūḥ-fezādır sāz-ı sāzende
Edā-yı sāza zīnetdir nevā pervāne ḥ'ānende
Bu 'ālem zevkiniñ fevkindedir bir ḥüsn-i tābende

-709-

Mef'ülü/mefā'ılı/mefā'ılı/fe'ülün

1. Pür 'aşk olanıñ bezmine geldikde o cānān
Bir cilve-i dil-süz ile sīmā açıvirse
Ol nāzına biñ zevk ile 'āşık ola ḥayrān
2. Bir ğoncada güller gibi açdım diye ḥandān
Yüz göstererek bir de raḳıbden kaçıvirse
Bir öyle vefākār yine 'āşık ola ḳurbān

s.274

-710-

⁹¹⁷ Mısranın vezni kusurludur.

⁹¹⁸ "Şıfāt-ı ser-bülendi" ibaresi "o ḥilḳat-i bülendi" ibaresinin hemen altına yazılmıştır. İbarenin üzeri çizilmemiştir.

Fā ‘ilatün/fa ‘ilatün/fa ‘ilatün/fa ‘ilün

1. Yāveriniñ <bir> çayını bir mey gibi nüş itmeli
Hüzn-i ‘âlemden geçüp biñ zevk ile cüş itmeli
2. Kimsesizdir yāverimiz çay-ḥānede⁹¹⁹ dem-güzār
‘Avn-i yārānıyla olsun her gününde neş’e-dār

-711-

Körḥānzāde Ḥalīl ’e Yazdığım Şeyler

Mef‘ülü/mefā ‘ilün/mef‘ülü/mefā ‘ilün⁹²⁰

1. İster ki seni biñ şevk ile görseydi gönül
Bezmiñde ‘acabā var mı dil-āviz bir gül
2. El atma şaķın ol dilbere ‘uşşāķıñdır
Perçemlerini ben tarayım ammā sen gül

-712-

Mef‘ülü/fa ‘ilatün/mef‘ülü/fa ‘ilatün

1. Pür neş’e görünür ‘ayn⁹²¹-ı ḥayālimde Ḥalīl
Bir teşne-i vişālim baña kim olsa delīl
2. Ol bezme kavuşursam bu da bir ‘ahdim ola
Cānānı seveyim bir sen⁹²² bize bakma Ḥalīl

-713-

Fā ‘ilatün/fa ‘ilatün/fa ‘ilatün/fa ‘ilün

1. Meclis-ārādır Ḥalīl’im şimdi bilmem nerededir
Şen u şātır zevk içinde dil-fürüz bir demdedir
2. Çünkü tırmaz yār elinden mey çeküp feryād ider

⁹¹⁹ Çay-ḥānede: çay-ḥānesinde, N.

⁹²⁰ Bu aruz kalıbının kullanımı problemlidir.

⁹²¹ “‘ayn” ibaresi, “ḥāl” ibaresinin üzerine sonradan parantezle yazılmıştır.

⁹²² Vezin gereği “sen” ibaresinin mısradaki yeri değiştirilmiştir.

Bezm içinde yoksa cānān derdli bir ‘ālemeddir

s.275

-714-

Fā ‘ilātün/fā ‘ilātün/fā ‘ilātün/fā ‘ilün

1. Yār ile hem-dem olup rindānı şādān eylesün
Āh Ḥalīl’im sevmiyor ‘uṣṣākı ‘uṣṣāk n’ eylesün
2. Dir ki **Rüṣdī** şabr idüb hīç baqmasun sīm sīneye
Yalınız ol yār elinden dem çeküp āh eylesün

-715-

Mefā ‘ilün/mefā ‘ilün/mefā ‘ilün/mefā ‘ilün

1. Ḥalīl’im rind-i şāfīdir ki her dem⁹²³ zevk-yāb olsun
O gül-rūlar elinden tırmayup şīrīn şarāb alsun
2. O bülbüldür ider feryād eger nezdinde gül varsa
Ḥazān-dīdeyse gülzārı o nār-ı fırkate yansun

-716-

Ḥalīl Ağzından

Fā ‘ilātün/fā ‘ilātün/fā ‘ilün

1. Bezmimizde şimdi meyle selsebīl
Yār daḥı nezdimde ḥüsnen bī- ‘adīl
2. Dir idi Rüṣdī’ m de görse zevkimi
Her bez(i)mde pīrimiz ol ey Ḥalīl

-717-

Fā ‘ilātün/fā ‘ilātün/fā ‘ilātün/fā ‘ilün

1. Çünkü Gürḥānoğlu’nuñ yārān içinde nāmı var

⁹²³ “her dem” ibaresi “o leyle” ibaresinin üstü çizilip iptal edilerek üzerine yazılmıştır.

Turmasun bezminde şahbâsıyla olsun neş'e-dâr

2. Bulsun ol bir küp defîne şarf idüp altunını
Her gice itsin ziyâfet farkını mādūnını

s.276

-718-

Ḳadīfe-zāde Sālim Efendi

Mefā'īlün/mefā'īlün/mefā'īlün/mefā'īlün

1. Selīm'üt-tab'dır ammā yaşar mātemle 'ālemde
Olursa zevḳ dem-ā-demdir hüzün tev'emdir ādemde
2. Bu fānī böyledir Sālim o hüzni sen şafā şay ki
Gelür bir gün olursun şād u hürrem ḳalma mātemde

-719-

Şücāeddīn-zāde Sālim Efendi

Mefā'īlün/mefā'īlün/mefā'īlün/mefā'īlün

1. İkinci Sālim'im hem aḳrabādan hem de ihvāndan
O her dem hüsne 'āşıḳdır geḳer mi göñli cānāndan
2. O cān fedā ider uḡrında her maḥbūb-ı devrānıñ
Bugün bilmem ki kimler var o kāşāneñde yārāndan

-720-

Tüccārdan 'Arab-zāde Aḥmed Efendi

Mefā'īlün/mefā'īlün/mefā'īlün/mefā'īlün

1. 'Arab-zāde'm de 'āşıḳdır bu nev-civāna meftūndur
Derūnı 'aşḳ ile memlū faḳaḳ her demde maḥzūndur
2. Şabāḥında aḳar altunları güyā Ḳızılıрмаḳ
Gice olduḳda derdiyle coşār sevdālī Ceyḥūn'dur

-721-

Fā 'ilātün/fā 'ilātün/fā 'ilātün/fā 'ilün

1. Kardeşim 'uzlettesin der evde beklesin 'Alī
Göñli olsun dā'imā vaḥdet içinde müncelī
2. Üç kadeḥ mey parlamadup ol anda sermest olsun o
Uykusunda bir nigārla zevke serbest olsun o

s.277

-722-

Şeyḥ-zāde 'Avnī

Fā 'ilātün/fā 'ilātün/fā 'ilātün/fā 'ilün

1. Cilve-i cānān ile egler o her dem bālını
Gösterir mi fi'l-i māzīsiyle istikbālını
2. 'Avnī bir şeydāya beñzer 'aşk-ı dil-süz teşnesi
Hüsne meftündür faḳaḳ gizler ṭurur ol ḫāleti

-723-

Şadık İḫvānımdan Kümbüloğlu⁹²⁴ Tüysüz Muşafa

Efendi

Fā 'ilātün/fā 'ilātün/fā 'ilātün/fā 'ilün

1. Kümbüloğlu bir kel oğlu sevgili bir dostumuz
N'eyleyim ki yok anuñla re'simizde postumuz
2. İḳtişāden nef'imiz çok olma maḫzūn ey adaş
Berbere virdiñ mi bir manḳır bu re'se yok tırāş
3. Kel başımda beş kılım var sende yok bir dānesi
Bit düşer ṭutmaz ayağı itme Muşafā'm telāş⁹²⁵

⁹²⁴ "Kümbüloğlu" Çorum mezar taşlarında bir aile lakabı olarak geçmektedir.

⁹²⁵ Beytin kafiyesi kusurludur.

-724-

Mefā 'ilün/mefā 'ilün/mefā 'ilün/mefā 'ilün

1. Bizim bir derdimiz vardır bulunmaz mişli 'ālemde
Bu çıblak başımızdandır gönül her demde mātemde
2. Kabirde añlarınız re'siñ bu āşinā-yı hālinden
Bu bir eski kafaymış dir giçer melek su'ālinden
3. Bize tüysüz <bu> başı devlet iken nedir bu mātemler
Bu ender 'izzete hayrān kalır maķberde ādemler⁹²⁶

s.278

4. Gönül ğamdan niçün kurtulmuyor hikmet nedir bilmem
Ne gençlikde ne şimdi görmedim 'ālemde ğamsız dem
5. Lütf gözler iken Hāķ'dan zuhūr ider aniñ 'aksi
Aķar enhār-ı āmālde yine hūn-ābe-i mātem
6. Çıķarsa bir ğamı dilden gelir yerine biñ keder
Bu çünki bezm-i fānīdir gelen hep derd ile gider

-725-

Fā 'ilātün/fā 'ilātün/fā 'ilātün/fā 'ilün

1. Gönlüme bir zevķ idüp bu şöhet-i yārānımı
Eylerim terciħ kevniñ zevķ-i ğün-ā-ğünuna
2. Ayrılık maħzūn ider āh gönli ba'zen ağladır
Yok mı dostlardan vefā bu firķatiñ dil-hūnuna

-726-

Fā 'ilātün/fā 'ilātün/fā 'ilātün/fā 'ilün

⁹²⁶ Bu sayfanın altında “Bu ihvānımıñ hepsi ebedī evlerine girdiler ben yine bu fānīde hālā sağım” cümlesi yer almaktadır.

Hüzn ile geçmişdir ammā gün giçen gündür baña

-727-

Fā ‘ilātün/fa ‘ilātün/fa ‘ilātün/fa ‘ilün

1. Bir demim giçmez benim ‘ālemde zīrā ‘aşksız
Gönlümüñ sultānı oldu şimdi bir dilber daha

s.279

-728-

**Bitlis’de İken İstanbul Muḥāsebe Müdürü ve El-ān İstanbul
Defterdār Mu ‘āvini Vāḥid Beg’e**

Fā ‘ilātün/fa ‘ilātün/fa ‘ilātün/fa ‘ilün

1. Hangi bir derde acınsın ḥāneler güyā kuyı
Altı toprak üsti toprak bir oḡa maḡber⁹²⁷ yolu
Böyle evde mümküni yoḡ bir gice yat da uyı
Āh o İstanbul diye ağlar torunlar Vāḥid’im
2. Bir yere gitmek dilerseñ çünki biñ metru yoḡuş
‘Avdet eylerken ṭabī’ī ol kadar ḡorḡunç iniş
Var ise fırsat eliñde gelmeden kış tiz şavış
Çünkü beş şürūḡdur ḡarlar yaḡarmış Vāḥid’im
3. Erṡoḡan’ım yād iderken derd-i gūn-ā-gūnunu
İstiyor ‘ālemde görsin bir daha Ceyḡūn’unu
Gözlüyor Ceyḡūn’unuñ bir nāme-i mevzūnunu
Çünkü ma ‘şūmlar da firḡat böyledir ey Vāḥid’im
4. Erḡan’ım da hīç biraḡmaz dilde Ceyḡūn yādını
Her deminde gösterir bu āh ile feryādını
Ḥālīḡ’ından bekliyor bir vuşlatıñ imdādını

⁹²⁷ Mısrada “maḡber” ibaresinin üzerine sonradan “mevt” ibaresi yazılmıştır. “Maḡber” ibaresinin üzeri çizilmediḡi için iptal edilmemiştir. Dolayısıyla “mevt” ibaresi vezne uymadıḡından metinde yer vermedik.

Gör ki maḥzūn-āne ḥālet böyledir ey Vāhid'im

5. Her demi ḥiddetle meṣḥūn merd-i bī-āmānımız
İstiyor 'Ārif ile Ceyḥūn'unı Yaman'ımız
Anı teskīn itmege hīç qaldı mı dermānımız
Bil ki ma'ṣūm-āne ḥaṣlet böyledir ey Vāhid'im
6. Resmīniz hep ṣaḳlıdır nezdimde zīrā ber-güzār
Sen unutduñ **Rüşdī**-i nā-çīzi ey 'ālī ṣi'ār
Ḥalbuki hoş ḥaṣletiñle eyleriz biz iftiḥār
İşte bundandır dilimden çıkmıyorsın Vāhid'im
7. Var ola ḥāneñde ehliñ hem o Ceyḥūn'uñ seniñ
Çok sa'ādetler içinde pāyidār olsun teniñ
Müjde-i iḳbāl ile ṣādān ola bir gün diliñ
Vir bize ol müjde-i terfī'īñ ey Vāhid'im
8. Şabriye eyler selām oğlum Cemāl'im iḥtirām
Eyliyor **Rüşdī** du'ā-yı rıf'atīñde ihtimām
Yavrular da sevgili Ceyḥūn'una eyler selām
Çok baş ağrıtdım faḳaḳ kesdim sözi ey Vāhid'im

s.280

-729-

Bitlis Aḥvāli

Fe'ilātün/fe'ilātün/fe'ilātün/fe'ilün

1. Bize medḥ eylediler Bitlis'i İstanbul'da
Yalan oldıgını söyledi bir kes yolda
2. Gelerek bulduğımız tağlar içinde dereler
Bu da rü'yā mı 'aceb gördüğimiz yer nereler
3. Ne için yok 'acabā tağları üstünde ağaç

Bakınız kel kafalarda bulunur mı bir saç

4. Tağınñ yolda kenarı dereye biñ metru
Cānına kim acımazsa varıvirsin ilerü
5. O tarīkden giçeniñ hep tıyulur korkusı
Düşivirse alacak çün derede soñ nefesi
6. Yedi metruya kadar qar yağıyormuş burada
İki metruya kadar yağdı daha ilk şırada
7. Oturup pencereden seyr iderim hāleti ben
Çıkılır mı tışaru hīç toñacak çünki beden
8. Sovuğı çıkdığı anda şobadan fā`ide yok
Cānıñı kırtaracağsañ şobaya kendiñi şok
9. Toğuz aylık kış için her ne ise almalıdır
Çıkılır mı ev içinde kapanup kıalmalıdur
10. Hamāmında oturursañ ağacıñ tomrugıdur
Keselenseñ sanasın o nātūrıñ yumrugıdur
11. Deriñi yüzdirecekseñ taleb eyle nātūrı
Kalmıyor kıatliñe noğşān yalıñız bir sātūrı
12. Söziñi añlayamazsın o nātūr-gerd ne diler
Söziñi añladamazsın yalıñız o iñiler
13. Hamāmıñ kıurnalarından birini aç da ağıt
O diger kıurnalarından kesilür şu o vağıt
14. Yayılır taş üzerinde iki arşun toprak

Çamı yokdur çırası hîç yakıyor gazla ocak

15. Ne bu hâlet ne bu dirlik yalnız şu işe bak
Urıyor tamda türâba şopasıyla tak tak
  16. Akıyor diye tamîñ toprağını dökmededir
Şübhe itmem ki gönülden tama çok sövmededir
  17. Külini bir kızağıyla götürür çünkü öküz
Bulunur mı buña çäre yolu yok hîç düpdüz
- s.281**
18. Külini yüklese olmaz o binek merkebine
Gidecekdir o eşekle dereniñ tâ dibine
  19. Güyegi zevk ile evde ataşursın göbegi
Gelecek çünkü cihâna o zavallı bebegi
  20. Acıyan yok mı bu hâle o da Türk yavrisıdır
Aña yardım idemezseñ bu gönül ağrısıdır
  21. Büyüyünce bu çocuk âh derelerde gezecek
Tepelerde gezen insânlığı nerden sizecek
  22. Kuru itmek geçivirse eline çok sevinür
Aña bir ak para virseñ o sevinçle tepinür
  23. Çır u çıplak bedeni karlar içinde ayağı
Gice olsa kuru yirde yatıyor yok yatağı
  24. O cisim öyle za'îf ki eti yok hepsi kemik
Üzerinde bulunan gömlegi biñ yirde delik

25. Bu çocuklar babası āteş-i fakr ile yanık
Başına çāre bulur (-..) ⁹²⁸ olsa o yanık
26. Vaṭanı terk idemez n'eylese bir çāresi yok
Gidecek ğurbete ammā yola bir parası yok
27. Gice gündüz yanyor çün babası bī-dermān
O za'if yavrıların āhını diñler her ān
28. Nice günler yazılırsa tükenir mi aḥvāl
Size bir gün toğacağ ay gibi bir istiḳbāl

s.282

-730-

**El'aziz'de İken Bitlis'de Māliye Ketebesinden Ġazā'ı
Nāmında Bir Zāta**

Fe'ilātün/fe'ilātün/fe'ilātün/fe'ilün

1. Acırım Bitlis'in efrād-ı faḳīr-ānesine
Ya bu şehriñ o kadar qarlar muḥabbet nesine
2. Gelerek temmuz içinde ḳalıvir diñdi on ay
Boş birer cehimden bize ni'met şay ⁹²⁹
3. Baḳasın ki o şovukdan toña ḳalmış dereler
Nice metru qar ile örtülü tağlar tepeler
4. Ova yok tarlası yok ki eke bir çok ekini
Bulamaz buğday ile arpalarıñ bir tekini
5. Acırım sākinine sevgili me'mūrlarına

⁹²⁸ Bu kelime okunamamıştır.

⁹²⁹ Mısranın vezni kusurludur.

Babanızdan da olan zāde-i mecbūrlarına

6. Ne fakīrdir o ahālī para yok kısmeti az
Gelelim zengīnine āh o da pek çok kurnaz
7. Sözime kızma a zengīn bize virmişdi keder
O zavallı fuqarānīñ günü yoqluqla geçer
8. Bu kadar yoqluğa n'eyle tayanırlar bilmem
Felegiñ her işi böyle müteğayyir mi dimem
9. Bu elīm hālet içinde niye hırsız olamaz
Kimi ğamdan kimi mevtden yaqayı kırtaramaz
10. Ne kadar hūznüme bādī idi hāli şehriñ
Koşuvir yardıma **Rüşdī** var ise sīm ü zeriñ
11. O yoğa şabr idilir mi naşıl itmez feryād
Fuqarāya o ğanīsi idemez bir imdād
12. Yaşasın çünkü hükümet aña şahib oluyor
Yalıñız bir köye beñzer yire vāli konıyor
13. Size mekteb açıvirmiş ki o yavruñ okusun
Okusun da adam olsun o da me'mūr olsun
14. Ne ma'āş olsa da me'mūr size virmektedir o
Yoğiken bir parañız al anı sen qoynuña qo
15. Otunı şat kömüri şat aña qarşu para al
Alaraq qarşudan etmek yiyerek zevkiñe tal

16. Oṭunu bol kömürî bol bala ḥāş bir yerdir
Fuḳarāsı çoĝiken zengîni biñde birdir
17. Arı al da eviñe koy saña çok bal yapsın
Balı şat etmege vir ki velediñ toḳ yatsın
18. Eger olaydı ĝanîde mütenāsib şervet
‘Acabā eyleyecek miydi saña ‘avna sür‘at
19. Bu ḥükümetde faḳaṭ olsa büyük bir sāmān
Saña elbette bulurdı acıyup biñ dermān
20. Fuḳarā itmededir rüz u şebinde feryād
Yine sen iste o rızkıñı virenden imdād
21. İdesin şabr Ğazā’î bu şabırla bir ĝün
Vaṭanıñda yine me’ mür olarak eyle düĝün
22. Unudur mı seni **Rüşdî** a Ğazā’î-[i] elîm
Ne yapar şimdi ‘aceb ḳalbiseîm İbrāhim
23. İderim cümle-i ihvānıma ḥürmetle selām
Ḳalemim ‘acz ile virdim bu elîm ḳāle ḥitām

-731-

**Mekteb Mu‘allimlerinden Rıf‘at Bey Nāmında Sevdigim
Bir Zāta**

Mef‘ülü/mefā‘ilü/mefā‘ilü/fe‘ülün

1. ‘İrfān u zekā ḥāmesi gülden mi eliñde
Açmış görünür ĝoncası gülzār dilinde

2. Ol ğonca baña rāyihasıyla vaṭanımdan⁹³⁰
Mektūb gelür rehber-i ŧırñ-sühānden
3. Sünbül gibidir hāme-i hoşnūd⁹³¹-ı kemālñ
Bülbül gibidir nağme-i mümtāz-ı kelāmñ
4. Benden ki ṭaleb eylediñ ammā o eğerler
Yanmıędı każā'en baña virmıędi kederler
5. Birçok eğerim var idi mümtāz idi ğüyā
ŧimdiyse anñ varlığı bir hālet-i hülyā

s.284

6. Ba'zen yazarım sevgili ihvānıma eę'ār
Eyler kalemim 'acız ile miqdārını iç'ār
7. Her dostu selām eyle ki hürmet ile benden
Memnün qalayım söyleyim⁹³² ifrāṭ ile senden
8. Bir ğün gelecek var ise 'ömrüm o Çorum'da
Mesrür qalırım dostlara vāşıl olurum da

-732-

Fa'ilatün/fa'ilatün/fa'ilatün/fa'ilün

1. Bir ğüzel ğördüm bugün ben meclis-i pīrānede
Hüsnüne āyine olmuş bādesi peymānede
2. Būseyi eyler meze ğözler süzerken 'āşıķa
Var mıdır dünyāda böyle ŧıve bir cānānede

⁹³⁰ Bu mısra sayfanın derkenarına lafzen iki ibarenin değiştirilmesiyle tekrardan yazılmıştır. Ancak derkenara yazılan mısra vezin açısından kusurlu olduğu için metne normal metin alanındaki mısra esas alınmıştır. Derkenara yazılan mısra içe şöyledir: "Bir ğonca ki rāyihasıyla o vaṭandan"

⁹³¹ Mısradaki üstü çizilip iptal edilen kelimenin üzerine yazılmıştır.

⁹³² "söyleyim" ibaresi, "her dem" ibaresinin üstü çizilip iptal edilerek üzerine yazılmıştır.

3. Al yanaqlar tāze gül āh aq bilekler nūr gibi
‘Aqlını toplardı görse anı her dīvānede
4. Bir bakılsa rüyına terler hicābından nigār
Sezse hāli cān virir uğruna her pervānede
5. İç bu cānānıñ elinden şūfiyā bir bāde kim
‘Aşk nedir cānān nedir gör ma‘nevī⁹³³ meyhānede

-733-

Fā‘ilātün/fa‘ilātün/fa‘ilātün/fa‘ilün

1. Parlıyor āh tāze ruḥlar ‘aks idüp peymāneden
Mey şanıırken ol meger bir ‘aşk imiş cānāneden
2. İç a **Rüşdī** böyle bir dilber elinden bādeyi
Çıkdı böyle bir karar çün meclis-i pīrāneden

s.285

-734-

Fā‘ilātün/fa‘ilātün/fa‘ilātün/fa‘ilün

4. Parlıyor nūşīn yüzler bezm-i ‘āşıkānede
Gel a şūfi gör neler var ma‘nevī meyhānede
5. ‘Aşk ile yanmağdayım āh ben de bir Mecnūn gibi
‘Aklı⁹³⁴ olsa derdime ḥayrān qalır dīvānede⁹³⁵
6. ‘Aşkımıñ hālātına itmez taḥammül ‘āşıkān

⁹³³ “ma‘nevī” ibaresi, mısradaki üstü çizilip iptal edilerek üzerine yazılmıştır.

⁹³⁴ “‘Aklı” ibaresi, “inşāf” ibaresinin üstü çizilip iptal edilerek üzerine yazılmıştır.

⁹³⁵ “dīvānede” ibaresi mısradaki ibarenin üstü çizilerek iptal edilip üzerine yazılmıştır. Üzeri çizilen ibare okunmaz haldedir.

Derdime bir dem tayanmaz bülbül ü pervâne de⁹³⁶

-735-

Mef'ülü/mefā'ülü/mefā'ülü/fe'ülün

1. Şâkir ere lâyıķ dîne bir yüksek efendi
Parlatdı bu dîn nûrı ile qalbini kendi
2. Peyğamberiniñ şânına 'âşık ise dilden
Zihninde virir Hâķ aña berdâr bülendi
3. **Rüşdî** ki anı cennetiniñ reh-güzerinde
Bekler gidemez anıñ ile uçsa semendi
4. Allâh'ını zıkr itmede her vaķt seherde
Maķşûdına bir gün irecek⁹³⁷ Şâkir Efendi

-736-

Fā'ilätün/fā'ilätün/fā'ilätün/fā'ilün

1. Şoñ nefesde hâlime raķm eylemez cānān henüz
Böyle gitme gel benim uğrumda ol ķurbān henüz⁹³⁸
2. Hâlimi 'arz eyleyim de git di ister gitme di
Biñ caķîmi söndirir göñlümde bir tûfān henüz
3. Dilde ğam Ceyhün'ı coşdı gör ki dîdemden aķar
Ben gibi 'âlemdede yokdur böyle bî-dermān henüz
4. 'Aşķıña ķurbān ķııarsın 'âşık-ı bîçāreñi
Ķalmıyor şimdengirü bir cevriñe meydān henüz

⁹³⁶ “pervānede” ibaresi “dīvānede” ibaresinin üstü çizilerek iptal edilip üzerine yazılmıştır.

⁹³⁷ “birgün irecek” ibaresi mısradaki ibarenin üstü çizilerek iptal edilip üzerine yazılmıştır. Üzeri çizilen ibare okunmaz haldedir.

⁹³⁸ Bu mısra düzeltilerek farklı mürekkeple sonradan mısranın üzerine yazılmıştır. Metindeki ilk mısra ise şöyledir: “Gitme böyle sen benim uğrumda ol ķurbān henüz”

s.286

5. Bağ ölürlen geçmedim senden yine ey bī-vefā
İtme fırkat bñsesinden eyle bir iřsān henüz
6. Görseler bu cāzibeyle ĥñsn-i bī-emşāliñi
Taĥt u tācı terk iderler uğrıña řāhān henüz
7. Sñnse ey cānān seniñ bñseñle ‘aşkıñ āteři
Anı tekrār nār ider göñlümde bir nīrān henüz
8. Böyle bī-inşāfsın ki cevri ‘ādet eylediñ
İtmediñ zehr olsa bādeñ iç diye fermān henüz
9. Ağlayup yüzler sürerdim pīřgāh-ı pāyıña
Merĥamet itdiñ mi bir dem āh bī-īmān henüz
10. Yerde ben āh eyledikce āsumāna ‘aks ider
Var mı ‘uşşāk ‘āleminde böyle bir efgān henüz
11. Ey güzel Leylā mısın řīrīn misin yāĥūd melek
Göñlümi yakdıñ bırađdıñ eylediñ vīrān henüz
12. Yanıma bir gel de göster ĥñsn-i dil-fürüzīñi
Nāz idüp tekrār bırağma böyle ser-gerdān henüz
13. Ey vefāsız yār senden geçmek isterdim fağat
Yoğ bu ĥāk-dān[ıñ] içinde ĥñsniñe akrān henüz
14. Farđ olunmaz süsli ĥñsnüñ nūr mıdır pertev midir
Hangi bir dilberde vardır böyle bir gerdān henüz

15. Pertev-i rûhum sönerken ey gönüller şu'lesi
Cismime⁹³⁹ virmekte süslü gözleriñ bir cān henüz
16. Ğamze-i rûh-perverüñle yansın artık 'āşıkān
'Ālem-i dünyāda yārsız qalmasun yārān henüz
17. Göklere rûhum uçarken yirde bir cismim qalır
Cismime rahm eylemezsin işte ey sultān henüz
18. Yanmaq isti'dādını gönlümden alsun 'āşıkān
Var mıdır pervānelerde böyle yüksek şān henüz
19. Bādeler tölmiş taşar bir lāleden peymānede
Hür elinden iç a **Rüşdī** ol tamām şādān henüz

s.287

-737-

Fe'ilātün/fe'ilātün/fe'ilün

1. Çıka birden göge bir āh ile ses
İrişir o ulu Allāh'a nefes

-738-

Fe'ilātün/fe'ilātün/fe'ilün

1. Göremezsin o güzeller güzeli
Uzadır derdliye 'avniyle eli

-739-

Fe'ilātün/fe'ilātün/fe'ilātün/fe'ilün

1. Bu gice bezmime gelmiş idi şanki iki ay
Dili pür nūr idecek anları çift hūri şay

---

⁹³⁹ "Cismime" ibaresi, "rûhuma" ibaresinin üzerine sonradan yazılmıştır.

2. Biri cismimde güneş ay biri rûhumda ziyâ
Bu iki yâr bırağdı dile bir hüy ile hây

-740-

Mef'ülü/mefâ'ilün/fe'ülün

1. Bilmem ki nedir bu 'aşkla zârîñ
Sönsün mi o derdle gül'izârîñ
2. 'Älem bu cemâliñe yanarken
Bir dilbere mi bu intizârîñ

-741-

Mef'ülü/mefâ'ilü/mefâ'ilü/fe'ülün

1. Cânâna hüsñ 'âşığa virmiş ise nâle
Nâlâna vire yâr-ı dil-ârâsı piyâle

s.288

-742-

Fâ'ilâtün/fâ'ilâtün/fâ'ilâtün/fâ'ilün

1. Ğamze-i cânân çünki 'aşkı Seyhün eyledi
Öyle gül ruhsârı birden göñli Mecnün eyledi
2. Firğatiñ feryâdı bende ğayrı tākāt koymadı
Dün gice lâkin niyâzım⁹⁴⁰ yâri Mecnün⁹⁴¹ eyledi

-743-

Fâ'ilâtün/fâ'ilâtün/fâ'ilâtün/fâ'ilün

1. Ğn-ı vuşlatında cânânîñ göñül gülşen olur
Vağt-i firğatinde ol dil derdlere mağzen olur

-744-

⁹⁴⁰ "niyâzım" ibaresi, "bir âhım" ibaresinin üstü çizilip iptal edilerek üzerine yazılmıştır.

⁹⁴¹ "mecnün" ibaresi mısradaki üstü çizilip iptal edilen ibarenin altına yazılmıştır.

Mef' ulü/fa' ilätün/mef' ulü/fa' ilätün

1. Bilmem ki benim uymadığım mıdır zamāna
Başımda belā beni çeker bir intiḥāna

-745-

Fe' ilätün/fe' ilätün/fe' ilün

1. Ne bulursam felek elimdeñ alır
Göñül o gün yine elemle kalır

-746-

Mefā' ilün/mefā' ilün/fe' ülün

1. Ğumūmuna vü zevḳine inanma
Ḥayāle beñzer öyle bir cihāndır

-747-

Mefā' ilün/mefā' ilün/fe' ülün

1. Bu 'āleme gelüp giden zamāndır
İçinde hep dönen de bir fiğāndır

-748-

Fā' ilätün/fā' ilätün/fā' ilün

1. Neş'e gelmez göñlüme bilmem neden
Gelmeyince bezmime bir gül beden

s.289

-749-

Fā' ilätün/fā' ilätün/fā' ilätün/fā' ilün

1. Görse ḥürî reşk iderdi böyle bir dil-süz göze
Bir niğāhı pertev olmuş çünki her vīrān öze
2. Görse Ferhād bir daha bakmazdı Şīrīn dostuna
Al bu elden bādeyi hem al yanağdan bir meze

-750-

Mefā 'ilün/mefā 'ilün/fe'ülün

1. Olur 'aşık nigārının şikārı
Bu kārla buldı bülbül iştihārı

-751-

Mefā 'ilün/mefā 'ilün/fe'ülün

1. Olur pervāne envārın şikārı
Bunuñla artar anın iftiḥārı

-752-

Mef'ülü/mefā 'ilü/mefā 'ilü/fe'ülün

1. Ferdāyı düşünme hıç yine sen zevkle bak⁹⁴²
Bir yāri geçer ele faḫaḫ⁹⁴³ ruḫsārı parlak

-753-

Fā 'ilatün/fa'ilatün/fa'ilün

1. Bizde⁹⁴⁴ yoḫdur yāre niyāza mecāl
Ḥasta-i ḫāl-i heremdir gönlümüz

-754-

Mefā 'ilün/mefā 'ilün/mefā 'ilün/mefā 'ilün

1. Bu 'aşk göñül ziyāsıdır bunu bir bilmeyen mi var
Baḫın göñülde şem'imi uyardı süsli bir dildār

-755-

Mef'ülü/mefā 'ilü/mefā 'ilü/fe'ülün

1. Cānān-ı diliñ yüzleri olmuş yine gül-gün
Leylā gibi bir 'aşığı itdi yine Mecnün

⁹⁴² Mısranın vezni kusurludur.

⁹⁴³ “faḫaḫ” ibaresi, “ola” ibaresinin üstü çizilip iptal edilerek üzerine yazılmıştır.

⁹⁴⁴ “Bizde” ibaresi, mısradaki üstü çizilip iptal edilen ibarenin üzerine yazılmıştır.

-756-

Mef'ülü/mefâ'ilün/mef'ülü/mefâ'ilün⁹⁴⁵

1. Bildim var imiş lezzeti çün âteş-i 'aşkıñ
Hüsnündeki ol zînetle gönüm yine meftün

s.290

2. Bugün de geçer ammâ o zul(u)m-i dil-hünüñ
Elbette dil-i mazlûmda kalır [o] feryâdı
3. Zülmüñ acısı çıkar mı gönülden a zâlim
Bir gün de seni şoğar bu mârı gerdünüñ

-757-

Müstef'ilâtün/müstef'ilâtün

1. Geçmekte kederle 'ömr-i beşer
Yokdur cihânda sürürdan eşer

-758-

Müstef'ilâtün/müstef'ilâtün

1. Söndir İlahî bu şem'-i cânı
Olsun beşeriñ 'adem mekânı

-759-

Mef'ülü/mefâ'ilün/fe'ülün

1. Hâğ'dan Mûsâ'ya gelince [bir] 'avn
Deryâ'da boğıldı [o] Fir'avun

-760-

Mef'ülü/mefâ'ilün/fe'ülün

1. Mûsâ'ya gelür zaferle müjde
Bir mâh-ı sürür toğar o demde⁹⁴⁶

⁹⁴⁵Bu aruz kalıbının kullanımı problemlidir.

⁹⁴⁶ Bu beytin altına sonradan lafzen kısmi değişiklikler yapılarak beyit tekrardan yazılmıştır:

-761-

Mef'ülü/mefā'ılün/mef'ülü/mefā'ılün

1. Bir başka cihānı var bu 'aşk u āh u zār
Gönlümde nihānı var o süsli gül'izārıñ

s.291

-762-

Mef'ülü/mefā'ılı/mefā'ılı/fe'ülün

1. Virmekde idi şöhet-i yārān dile şādī
Yansun mı firāk āteşi dilde⁹⁴⁷ mütēmādī

-763-

Fā'ilātün/fā'ilātün/fā'ilün

1. Bir murādı haşıl itmediñ diye
'Aşkıñı terk itmege güç yitmiyor
2. Def'-i 'aşka ben nasıl meyl eyleyim
Çünkü gönlüm anı tecvīz itmiyor

-764-

Mefā'ılün/mefā'ılün/mefā'ılün/mefā'ılün

1. Nigārım dūn cefāsıyla harāb göñli yıķup gitdi
Bugün biñ dürlü şıveyle anı yapup çıķup gitdi

-765-

Mefā'ılün/mefā'ılün/fe'ülün

1. Gelince gör civānda hūsn ü ānı
Ziyāya ğarķ olur göñül cihānı

Mūsā'ya zaferle geldi hitāb
Toĝmuşdı dilinde āfitāb

⁹⁴⁷ "dilde" ibaresinin üstü çizilip iptal edilerek altına "şereri" ibaresi yazılmıştır. Ancak "şereri" ibaresiyle mısranın vezni bozulduğu için metne "dilde" ibaresi yazılmıştır.

-766-

Mefā 'ilün/mefā 'ilün/mefā 'ilün/mefā 'ilün

1. Seniñ ol perçemiñ ki ħüsñüñe zīr-i seĥāb olmuş
Bu ĥāl 'uşşāk göñlünde şafā-yı āfitāb olmuş

-767-

Fā 'ilātün/fā 'ilātün/fā 'ilün

1. Yār gelince 'āşıkıñ ħalmaz hemi
Merhemi yārdır ħalır mı bir hemi⁹⁴⁸

-768-

Mefā 'ilün/mefā 'ilün/fe 'ülün

Ocaĥ söndireniñ söner ocaĥı

s.292

-769-

Fā 'ilātün/fā 'ilātün/fā 'ilātün/fā 'ilün

1. Parlıyor şahbāsı elde bir kıızıl peymāneden
Mey şanır ki ol meger bir 'aşĥ imiş cānāneden
2. Perteve beñzer elinden ben alırken bādeyi
Virdiler iç emrini ĥoş meclis-i pīrāneden

-770-

Mef 'ülü/mefā 'ilün/mef 'ülü/mefā 'ilün

1. Cānāñ ne ħadar olsa [da] vefādan 'ārī
Şolmaz yine ol sevginiñ dilde[ki] bahārı

-771-

Mefā 'ilün/mefā 'ilün/fe 'ülün

⁹⁴⁸ Bu mısra, parantez içinde yer alan “Tatlı sözdür bādeli dil merhemi” bu mısranın yanına sonradan düzeltmek amaçlı yazılmıştır.

1. K aranlık giceyi⁹⁴⁹ ışıdan All ah
Benim g nl umi de bir gün ışıdır

-772-

Mef'  l /mef '  l n/fe'  l n

1. Sensin bu yeri  g g n  l h'ı
 rsin ba na da 'aşkı n şaf sı

-773-

Mef'  l /mef '  l /mef '  l /fe'  l n

1. B g ne iken bu sır-ı 'aşka perv neler
Yanma da beşer gibi o d 'im bu perteve

-774-

Fe'  l t n/fe'  l t n/fe'  l t n/fe'  l n

1. Gelecek bezmime c n n yine gözler süzerek
Dönerim ufq-ı emelde yine perv ne gibi

-775-

F '  l t n/f '  l t n/f '  l t n/f '  l n

1. Dilde c n n 'aşkı var c n nda ' şıkdan zarar
Hangi dilber ka sa ' şıklardan olsun p r keder⁹⁵⁰

s.293

-776-

F '  l t n/f '  l t n/f '  l t n/f '  l n

1. Ya madık c n yıkmadık ev koymadı  ' lemd  d n
Z lim  kılımlış perış n seni ol zulum n bug n⁹⁵¹

⁹⁴⁹ "giceyi" ibaresi, mısradaki üstü çizilerek iptal edilen ibarenin üzerine yazılmıştır.

⁹⁵⁰ "p r keder" ibaresi "diridir" ibaresinin üzerine parantez içinde yazılmıştır. "diridir" ibaresinin üzeri çizili değildir.

⁹⁵¹ Müellif bu mısradaki bazı ibarelerin üzerini çizip iptal etmiş ve yeni ibareleri de mısranın altına, üstüne yazarak bütünlüğünü sağlamıştır.

2. ‘Āşıkıñ hoş hâli var ki⁹⁵² meclis-i pîrānede
Her gice biñ yalvarup bir kām alur cānāneden

-777-

Fā‘ilātün/fā‘ilātün/fā‘ilātün/fā‘ilün

1. Būseler hūri ‘aṭāsı dir o zāhid kürsīde
Vir a Müftī ‘āşıkā sen böyle bir fetvā bugün

-778-

Fā‘ilātün/fā‘ilātün/fā‘ilātün/fā‘ilün

1. Yāri ğayrı añladım⁹⁵³ fettān-ı ‘ālemdir faḡat
Fitneye düşmem ki artık tecrübemden geçdi o

-779-

Mef‘ülü/mefā‘ilü/mefā‘ilü/fe‘ülün

1. Cānānda cefā ‘āşık-ı bī-çārede nāle
Gülşende gülüñ ‘āşıkı da düşdi bu hāle

-780-

Fā‘ilātün/fā‘ilātün/fā‘ilātün/fā‘ilün

1. Her kemāl erbābı dürlü ğam ile dil-hūn bugün
Devlet ü iḡbāl ise hep cāhiliñ olmuş bugün
2. Dīde ağlar dil yanar hālā felek raḡm eylemez
Hoş giçüp gençlikde dā’im yevm hālden dünki gün

s.294

-781-

1. Baña meze virir cānān āh hūsn ile dudağından⁹⁵⁴
Bir de bāde gibi jāle içirir hoş yanağından

⁹⁵² “Āşıkıñ hoş hâli var ki” ibaresi “Böyle bir hoş zevk var ki” ibaresinin üstü çizilip iptal edilerek üzerine yazılmıştır.

⁹⁵³ “ğayrı añladım” ibaresi mısradaki ibarenin üstü çizilip iptal edilerek üzerine yazılmıştır.

⁹⁵⁴ Bu şiirin vezni bulunamamıştır.

2. Yüzine bağıdıka hiçāb ider döker jāleyi
Āb-ı hayāt ile irer bu ‘āşıklar kemāli

-782-

Fe ‘ilātün/fe ‘ilātün/fe ‘ilātün/fe ‘ilün

1. Bu gönül gülşene döndi yine güller şacıyor
Baña Mecnün gibi vādilere yollar açıyor
2. Yāre te’şir idemez leyl ü nehār ağladığım
Gücenüp⁹⁵⁵ āhıma şimdi yine benden kaçıyor

-783-

Fe ‘ilātün/fe ‘ilātün/fe ‘ilātün/fe ‘ilün

1. Bu seniñ hüsnuñe ey yār bütün ‘ālem müştāk
Yine bir büseyi itdiñ mi bu ‘uşşāka yasak
2. O yanaqlar güle beñzer o dudaklar lāle⁹⁵⁶
Bu kadar zīnet-i hüsne tayanır mı ‘uşşāk

-784-

Fe ‘ilātün/fe ‘ilātün/fe ‘ilātün/fe ‘ilün

1. Seni kim görse cihānda oluyor bir Mecnün
Bu kadar ‘āşığı Leylā gibi itdiñ dil-hün

-785-

Fā ‘ilātün/fā ‘ilātün/fā ‘ilātün/fā ‘ilün

1. Görmedimdi böyle hüsni lāleye dönmiş yüzi
N’eyleyim raķīb ısırmış kör ola anıñ gözi

⁹⁵⁵ “Gücenüp” ibaresi mısradaki kelimenin altına sonradan parantezle düzeltmek amaçlı yazılmıştır.

⁹⁵⁶ Bu mısra, “O yanaqlar o dudaklar dile bir sevdāya” mısrasını düzeltmek amacıyla mısranın yanına sonradan yazılmıştır.

-786-

Mef'ülü/mefā'ilü/mefā'ilü/fe'ülün⁹⁵⁷

1. Bir görse idim yine yanağında neler var
Çün lāle vü gül ile müzeyyen şanki dīdār
2. Bir buse mi virdiñ yüzleriñde bir eşer var
Kahr ola raķīb-i yār⁹⁵⁸ gönülde çok keder var

-787-

Mef'ülü/mefā'ilün/fe'ülün

1. Feryād gedāya irince Allāh
Olmuşdı gedā cihāna bir şāh

-788-

Fā'ilātün/fā'ilātün/fā'ilün

1. Bulasın devleti bu Qur'an ile
Çıkasın kürsiye o mirkāt ile

-789-

Mefā'ilün/mefā'ilün/mefā'ilün/mefā'ilün

1. Gönül 'alemine cānān yine bir şu'le yakmağda
Beni ol āteşe yakmak için gamzeyle bakmağda
2. İnanmam nāzına zīrā elinde bir esīrim ben
Nice yıldır ki cevriyle gözümde yaşlar akmağda

-790-

Fā'ilātün/fā'ilātün/fā'ilātün/fā'ilün

1. Bizde yokdur zāhid için zerre mişli bir riyā
Gönlümüz olmuşdur 'aşkıñ perteviyle pür-ziyā

⁹⁵⁷ Bu aruz kalıbının kullanımı problemlidir.

⁹⁵⁸ "raķīb-i yār" ibaresi, "o raķībim" ibaresinin üstü çizilip iptal edilerek altına yazılmıştır.

-791-

Mef'ülü/fā'ilātün/mef'ülü/fā'ilātün

1. Destiñle baña mey vir ey yine dest-gīrim
Anıñla kırtulayım kederle⁹⁵⁹ çünkü pīrim
2. Eyler mi luṭfi dirīg şāh-ı kerem gedādan
Bir ğamze ile bağ ki nigāhıña esīrim

s.296

-792-

Mefā'ilün/mefā'ilün/mefā'ilün/fe'ülün

1. İçersin bu meyi ammā omuzda seccāde
Riyāyı gösterir elde⁹⁶⁰ bu peymāneyle bāde

-793-

Çankırı Belediye Re'is[i] Esķi Hāṭır-şinās Sa'id Beg'e

Mefā'ilün/mefā'ilün/fe'ülün

1. Sa'id'im sa'd ola leyl ü nehārīñ
Giçe rāḥat ile kışıñ bahārīñ
2. Keder görmeyesin 'ālemde bir gün
Ne hoşdur o huyuñdaki şī'ārīñ
3. Zevāle irmesin bir dem ü bir ān
Vücūduñda ḥayātī iktidārīñ
4. Hudā söndirmesin ḥāneñde şem'ī
Yücelsin 'izzetiñle i'tibārīñ
5. Yüce gösterüp [a] şād eylediñdi

⁹⁵⁹ Kederle: kederden, N.

⁹⁶⁰ "elde" ibaresi, "eliñde ibaresinin üstü çizilip iptal edilerek altına yazılmıştır.

Bu maḥzūn göñlini ben ihtiyārīñ

6. Uzatsın dürlü zevk içinde ‘ömrüñ
Du‘ası bu saña **Rüşdī**-i zārīñ

7. Niyāzımdır saña Hāk’dan sa‘ādet
Du‘ā olsun bu benden intizārīñ

-794-

1. Pervāne ṭanır mı ‘aşq ile Ka‘be vü deyrin şu‘lesini⁹⁶¹
Hangisini görse o atar aña ten pākīzesini⁹⁶²

s.297

-795-

15’li Hece Ölçüsü

1. Yüzi güzel görineniñ hūyı çirkīnse bil ki
Saña zarar mı idemez düşün bunu da çünkü

-796-

Fā‘ilātün/fā‘ilātün/fā‘ilün

1. Bezm-i fānī zehr ider her bādeyi
İtmez andan kimse istifādeyi

-797-

Fe‘ilātün/fe‘ilātün/fe‘ilātün/fe‘ilün

1. Görirem göñlümi ekşer yine ‘acziyle elīm
Bağarım hāline ba‘zen ki o Mūsā-yı Kelīm

-798-

⁹⁶¹ Bu beyit hemen üstünde yazılı olan beytin lafzen kısmi değişiklikler yapılmasıyla tekraren yazılmış şeklidir. önceki yazılan beyit ise şöyledir:

Pervāne pertev-i beyt’ül-maḥremle kilisā şu‘lesini

Ṭanır mı atar ikisine de cān yanar keser sesini

⁹⁶² Beyitte kullanılan ölçü serbest ölçüdür.

Mef' ulü/fa' ilätün/mef' ulü/fa' ilätün

1. Gönlümdeki kederiñ yüzümdedir eşeri
Rüyumdaki eşeriñ göñüldedir şereri

-799-

Fe' ilätün/fe' ilätün/fe' ilätün/fe' ilün

1. Dile bir neş'e virir zevk ile şahbâ-yı 'aşr⁹⁶³
Anı dehre çevirir hüzn ile ferdâ-yı dehr⁹⁶⁴

-800-

Fe' ilätün/fe' ilätün/fe' ilätün/fe' ilün

1. Birine 'âşık olan baksa diger bir güzele
İremez vuşlat-ı cānānı yolında emele

-801-

Mef' ulü/mefā' ilün/mef' ulü/mefā' ilün

1. Çekdimdi bu derdiñi diñlese çok iyice
Bilmem ki virir misin vişāl ile netice

-802-

Fe' ilätün/fe' ilätün/fe' ilätün/fe' ilün

1. Saña ben 'âşık iken āh yakışur mı baña nāz
Yanıyor hüsnuñe göñlüm yine pervāne-tırāz

s.298

-803-

Fā' ilätün/fā' ilätün/fā' ilätün/fā' ilün

1. Bekledim tırdum cihānda derdini açmaz ki gül
Bülbül-āsā nev-bahārda gözlüyor bir tāze gül

-804-

⁹⁶³ “şahbâ-yı 'aşr” ibaresi, “şahbâ-yı şu'ün” ibaresinin üzerine sonradan düzeltme amacıyla yazılmıştır.

⁹⁶⁴ “ferdâ-yı dehr” ibaresi, “ferdâ-yı kurün” ibaresinin üzerine sonradan düzeltme amacıyla yazılmıştır.

Fā 'ilātün/fā 'ilātün/fā 'ilātün/fā 'ilün

1. Ey nigār 'ālem seniñ-çün olsa da düşmen baña
Hiç çekinmem eylerim a'dāyı ben kırbān saña

-805-

Fe 'ilātün/fe 'ilātün/fe 'ilātün/fe 'ilün

1. Baña bir baksa idi nazār-ı nāz ile yār
Bulur elbette gönül gül gibi bir tāze bahār

-806-

Fe 'ilātün/fe 'ilātün/fe 'ilātün/fe 'ilün

1. Bir tāze şükŭfe mi nedir 'aceb deheniñ
Açar açılsa gönülde nice güli bedeniñ

-807-

Fā 'ilātün/fā 'ilātün/fā 'ilātün/fā 'ilün

1. Nŭr-ı dil-ārā-yı cānān ŧanki bir neyyir gibi
Gönlümüñ sevdālī āfākında toğmuşdır yine

-808-

Fe 'ilātün/fe 'ilātün/fe 'ilātün/fe 'ilün

1. Bu gönül derdine çāre yine bir cānānmış
Anı bulsam da götürsem dili şādān itsem

-809-

Fe 'ilātün/fe 'ilātün/fe 'ilātün/fe 'ilün

1. A raķıtb eyle ki müjde öpeyim gül yüzünü
Dile bir ŧu'le-i sevdā uyaran cānāniñ

s.299

-810-

Mefā 'ilün/mefā 'ilün/fe 'ülün

1. Baña yārim ne düşmendir ne rehzen

Faḫaṭ cevri dile bir müşt-ı āhen

-811-

Fā'ilatün/fa'ilatün/fa'ilatün/fa'ilün

1. 'Āşıkıñ cānānını biñ āh ile yād itmesi
Hüsününñ dil-süz olan te'sīr-i āteşinidir

-812-

Mef'ülü/mefā'ilün/mef'ülü/mefā'ilün

1. Āsüde gelür iken bu bezmime nigārım
İki gözi de kör ola raḳīb-i sevdānıñ

-813-

Mefā'ilün/mefā'ilün/fe'ülün

1. Bitir **Rüşdī** bu cānān baḫşı artık
Bu āmāl yok mı sende ey münāfık

-814-

Mefā'ilün/mefā'ilün/mefā'ilün/mefā'ilün

1. Ölüm 'aqlıma geldikçe yüzimi hep şarardır
Cihānda bir gülen varsa ölüm aña [ki] zarardır

-815-

Mefā'ilün/mefā'ilün/fe'ülün

1. Şafā bāḳī degil fānī cihānda
Ne şeyde var bu dünyānıñ vefāsı

-816-

Müstef'ilün/fe'ülün/müstef'ilün/fe'ülün

1. Bir ihtiyār ki ola ḫasta faḳīr ü bī-kes
Virmez mi aña yardım idene Ḥaḳ firdevs

-817-

Fā‘ilatün/fa‘ilatün/fa‘ilatün/fa‘ilün

1. Böyle bir efgāna düşdüm çün⁹⁶⁵ bu miḥnet-ḥānede
Ṭurmayup bir yār gözler gözlerim meyhānede

s.300

-818-

Mef‘ülü/mefā‘ilün/fe‘ülün

1. Bülbül güle nūra pervāneler
Yanmaḳda bu iki divāneler

-819-

1. Pervāne yanık bülbül⁹⁶⁶ uyanık
Biz ‘aşıḳ-ı ḥüsnüz āh lezīz bir nāra yandık⁹⁶⁷

-820-

Fā‘ilatün/fa‘ilatün/fa‘ilatün/fa‘ilün

1. ‘Aşıḳı bir pertev yapup bu göñli şu‘le-dār iden
Ḥālīḳ’a ḳurbān ola bu cism ile cānım⁹⁶⁸ benim

-821-

Mef‘ülü/mefā‘ilü/mefā‘ilü/fe‘ülün

1. Cānāna fedāyız yine biñ cānımız olsa
Elbette yiter ‘aşıḳa cānānımı görse
Yoḳdur ölüm ‘aşıḳlara bir gül yüzi öpse

-822-

Fā‘ilatün/fa‘ilatün/fa‘ilatün/fa‘ilün

⁹⁶⁵ “düşdüm çün” ibaresi, “düşdi dil” ibaresinin üstü çizilip iptal edilerek üzerine yazılmıştır.

⁹⁶⁶ “bülbül” ibaresi “bülbül uyanık” ibaresinin üstü çizilip iptal edilerek üzerine yazılmıştır. Ayrıca beyitte kullanılan ölçü serbest ölçüdür.

⁹⁶⁷ “Biz ‘aşıḳ-ı ḥüsnüz āh lezīz bir nāra yandık” mısrası, “Biz ‘aşıḳ-ı ḥüsnüz kim güzel bir yāre yandık” mısrasının üstü çizilip iptal edilerek altına parantezle yazılmıştır. Yine bu üzeri çizilen mısranın üzerine vezni kusurlu olan şu mısra yer almaktadır: “Yār için göñlümüz ḳana bu yanık”

⁹⁶⁸ “ile cānım” ibaresi “vīrānım” ibaresinin altına sonradan düzeltme amacıyla yazılmıştır. Yine “vīrānım” ibaresinin üzerine de “nīrānım” ibaresi sonradan yazılmıştır. Beytin bütünlüğüne bakıldığında anlama en çok uyan “ile cānım” ibaresi olduğu için metinde bu ibare gösterilmiştir.

1. Bir kılım yokdur başımda var bu şakalımda ak
Kel diyüp de giçme şaķın nāzlı kadın baña bak
2. Geçdi senem yetmişini yine kutluyorum
Gel güzelim gel yanıma sende pek süsli yanak

-823-

Mef'ülü/mefā'ilün/fe'ülün

1. Bir yāre yanup kana boyandık
Biz hüsne bakup kana boyandık⁹⁶⁹

s.301

-824-

Fe'ilātün/fe'ilātün/fe'ilātün/fe'ilün

1. Ne ḥasūd-āne ṭabi'at ne de bed ḥūylı rakīb
Beni yār[im]den ayırmaķlıķa biñ çāre arar

-825-

Şarāb Fabrikasında Müdür Hayrī Efendi

Mefā'ilün/mefā'ilün/mefā'ilün/mefā'ilün

1. Alır meyḥānesinden manģırı zevķiyle çüş eyler
Çogaldıkça mebāliĝ Ḥayrimiz şahbāyı nüş eyler
2. Nigāra gizli sözler söyleyüp gönlini hoş eyler
O kışķanç ile bezminde ihvāna ḥurüş eyler

-826-

Fā'ilātün/fā'ilātün/fā'ilün

1. Pek güzel bir yāre sen olma yakın
Yaķañı çün⁹⁷⁰ ele virirsin şaķın

⁹⁶⁹ Bu beyit derkenarda yer almaktadır.

⁹⁷⁰ “çün” ibaresi “ol” ibaresinin üzerine sonradan yazılmıştır.

-827-

Mef' ulü/fā' ilātün/mef' ulü/fā' ilātün

1. Gençlik gider⁹⁷¹ yirine herem dinen oturur
Cānānı göremeyince köşede kudurur

-828-

Müstef' ilātün/müstef' ilātün

1. Zehrden [bu] dile şifā mı olur
Bülbüle gülden vefā mı⁹⁷² olur

-829-

Tekirtağı'nda Biñbaşılıktan Teķā'id ' Alı Rızā Beg'e

Mef' ulü/mefā' ilün/fe' ulün

1. Mir' ātde o gençlik hüsününi sen
Gördün idi ay misāli rūşen
2. Vaktā ki herem hālînde ol ay
Mağribde bugün gurüb ider şay

s.302

3. Fānide giçen zamān hayāldir
Hep anda dönen de kıl ü kâldir
4. Her vara 'adem olur mülākı
Lāyık mı dimek bu kevne bākı
5. Ma'lüm ki bu gençliğin perendi
Yüzden o uçar gider efendi

-830-

⁹⁷¹ “gider” ibaresi “giçer” ibaresinin üzerine sonradan parantezle yazılmıştır.

⁹⁷² “Bülbüle gülden vefā mı” ibaresi “Gamlı seferde şafā mı” ibaresinin üstü çizilip iptal edilerek üzerine yazılmıştır.

Mef‘ ulü/fa‘ ilatün/mef‘ ulü/fa‘ ilatün

1. Pervâne gibi yanar firâkda dil hezârî
Şolsun mı <bu> derd içinde ‘aşkımnıñ bahârî

-831-

Mef‘ ulü/mefā‘ ilü/mefā‘ ilü/fe‘ ulün

1. Göñlümde çıkan ‘aşk siline bak ki şelâle
Didemden aķup yâr yüzine oldı⁹⁷³ o jâle
2. Ol jâleye bakmaz cāmı virsem de o yâre
Virmekte yine göñlüme âteş gibi nâle
3. Bilmem ki nedir bendesine böylece zulmi
İtdim anı ben meclis-i pîrâne (--)⁹⁷⁴

-832-

Tekirtağı Müftisi Hüseyin Efendi’ye

Mef‘ ulü/mefā‘ ilün/mef‘ ulü/mefā‘ ilün⁹⁷⁵

1. Gördümdi cihānda üç zātı hakīm ü ‘ārif
Yekdāne Sitanbul’da buhayre-i ma‘ārif
2. Bir erde Amasyalı idi Ceyhün-ı ‘irfān
Üçüncisi bir merd-i delil-i rāh-ı Yezdān

s.303

3. Hüyā vü rüyā degil dördünciyi söyleyim⁹⁷⁶
‘İrfānı ile ismini zırde ‘arz eyleyim
4. Hayrān kılar beni zekā-yı ser-bülendi

⁹⁷³ “oldı” ibaresi “üstüne” ibaresinin üstü çizilip iptal edilerek üzerine yazılmıştır.

⁹⁷⁴ Bu kelime okunamamıştır.

⁹⁷⁵ Bu aruz kalıbının kullanımı problemlidir.

⁹⁷⁶söyleyim: söyleyeyim, N.

Müftî bu Tekirtağı'nda hoş Hüseyin Efendi

-833-

Mef'ülü/mefâ'ilün/fe'ülün

1. Yalvar ki cenâb-ı Kibriyâ'ya
Çün düşmeysin çetin⁹⁷⁷ belâya

-834-

**Cebel-i Bereket Vergi Me'mûrı Muhterem İbrâhim Beg'in
El Yazmasıyla Hâlâ Evrâk-ı Perişânım Arasında Mevcud
Şadrâ'zam Koca Râgıp Paşa Merhûmuñ İstihracı⁹⁷⁸**

1. Sene biñ iki yüz toqşan üç ola⁹⁷⁹
Moskof ile Efrenc'e sefer ola⁹⁸⁰
2. Meşveretle bulunmaz çäre buña⁹⁸¹
Cümle 'âlem kalır⁹⁸² bu işe taña
3. İki mîm bir 'ayn hâya gide
'Asker-i İslâm hâl yâya gide⁹⁸³
4. Bâ elif şın dal nün ayrıla
Râsı cîm ile lâm pâyeye gide⁹⁸⁴

⁹⁷⁷ "çetin" ibaresi "'azîm" ibaresinin üzerine sonradan yazılmıştır.

⁹⁷⁸ Koca Râgıp Paşa İstihrac-nâme türündeki bu şiirinde, 93 Harbi olarak da isimlendirilen 1878 Osmanlı-Rus Savaşı'nı istihrac etmiştir. Ayrıca Plevne müdafaasıyla ünlenen Plevneli Gazi Osman Paşa'nın fiziksel ve kişilik özelliklerini de istihrac etmiştir

⁹⁷⁹ Şair bu beytin üstüne rûmî takvime göre sene-i şemsiye 1293(M.1877-78) olan 93 Harbi ile hicrî takvime sene-i şameriyye 1333(M.1914-15) olan Zuhûr-ı Harb-i 'Umûmî (1. Dünya Savaşı)'nin tarihlerini not etmiştir.

⁹⁸⁰ Bu beyit MK'de şu şekildedir:

Sene biñ yüz seksen iki üçe gele
Efrenc'e Moskof ile sefer ola

⁹⁸¹ Çäre buña: buña çäre, MK.

⁹⁸² Kalır: kalup, MK.

⁹⁸³ Bu beyit MK'de şu şekildedir:

İki mim 'ayn dahı adem-i yâya gide
'Askeri İslâmın hâli yâya gide

⁹⁸⁴ Bu beyit MK'de şu şekildedir:

Bâ elif şın dal nündan ayru

5. Yedi yüz yitmiş ‘adedi al ele
Eyle terkīb-i hesāb ebced ile⁹⁸⁵
6. Hesābda maḥlaṣı ile ismi bir ola
Feth-i küffār için ancak bu gele⁹⁸⁶

s.304

7. Yüzde bir geliser⁹⁸⁷ bu kişi
Haḫ müyesser kıldı aña bu işi
8. Anadolu’da mevlidi Niksar’dır
Levni aşfere meyilli esmerdir
9. Her ne dirse sözünü⁹⁸⁸ tutmak gerek
Yürüdüğü⁹⁸⁹ üzere gitmek gerek
10. Arayasın bulasın anı hemān
Yürü feth it keferayı bī-gümān
11. Olur Allāh’dan ‘ināyet ey şāh
Sebebi budur añlayasın pādşāh
12. Didi tārīhini Rāğīb remz ile
Bir iki üç dört beş kāfla (1295 Tārīh-i zuhūrı)

Dal cīm ile ademi yāya uğradır

⁹⁸⁵Bu beyit MK’de şu şekildedir:

Yedi yüz yetmiş üç ‘aded al eyle
Getür terkib-i hesāb-ı ebced ele

⁹⁸⁶ Hesābda maḥlaṣı ile ismi bir ola: Hesābda maḥlaṣı ismi bir olur, MK.

⁹⁸⁷ geliser bu kişi: geliserdir kişi, MK.

⁹⁸⁸ sözünü: kelāmıñ, MK.

⁹⁸⁹ Yürüdüğü üzere: Yürüdüğü yol üzere, MK.

Bunuñ ‘arabī ebced hesābıyla terkibi 1212 Allāh ismi م ل م
terkibi 71’dir.

$$1212+71=1283$$

-835-

‘Ārif İlāhī Bir Çobanıñ İstihrācı (1283)

8’li hece ölçüsü

1. Cīm ile rā ğayn ile fā
Bu derde hem ola şifā
Tārīh tutar ehl-i şafā
Kāfdan kāfa olacağdır
2. Bunu diyen bir çobandır
Bātından o akrabāmdır
Eskiden benim babamdır
Bu didigim olacağdır
3. Cifir bilen bilir bunu
Mehdī’ye irer şonu
Dā’im Hakk’a toğrı yōni
Şāhib-zamān olacağdır
4. **Rif’atī** çok haķīr kişi
Bilmem erkek bilmem dişi

s.305

- Hesābda bitirir işi
‘Āleme şān olacağdır
5. Hāķ’dan irişince hiṭāb
Oķuna bi-ğayr-i hesāb
Va‘demizdir ümmü’l-kitāb
Ol dem ‘ayān olacağdır

Ebced Hēsābı

۲۴ ۲۳ ۲۲ ۲۱ ۲۰ ۱۹ ۱۸ ۱۷ ۱۶ ۱۵ ۱۴ ۱۳ ۱۲ ۱۱ ۱۰ ۹ ۸ ۷ ۶ ۵ ۴ ۳ ۲ ۱
۲۸ ۲۷ ۲۶ ۲۵

ا ب ج د ه و ز ح ط ی ک ل م ن س ع ف ص ق
ر
۲۰۰ ۱۰۰ ۹۰ ۸۰ ۷۰ ۶۰ ۵۰ ۴۰ ۳۰ ۲۰ ۱۰ ۹ ۸ ۷ ۶ ۵ ۴ ۳ ۲ ۱

ش ت ث خ ذ ض ظ غ
۱۰۰۰ ۹۰۰ ۸۰۰ ۷۰۰ ۶۰۰ ۵۰۰ ۴۰۰ ۳۰۰

s.306

-836-

Şeyh Muhyi'd-dīn-i 'Arabī'niñ İstihrācı⁹⁹⁰

Mefā'ılün/mefā'ılün/fe'ülün

1. 1330 senesinde hicrī
Bulğar bulandırır zulumle dehri
2. Karaşağlılar olur anıñ peyrevi
Yağar İslām'ı bunlarıñ 'alevi
3. İder tuğyān çün küffār Yunan
Nice aqvām olur aña nigh-bān
4. Diyeler pāy ola İslām bilādı
Bu şūriş bir zamān eyler temādī

⁹⁹⁰ Muhyiddin Arabī *İstihrāc-nāme* türündeki bu mesnevisinde 1912-1913 Balkan Savaşları'nı tahmin etmiştir. Bu şiir aynı zamanda Milli Kütüphane'de 06 Mil. Yz. B 395 numarada kayıtlı olan yazmanın 250 a-b sayfaları arasında da yer almaktadır. Bu iki nüsha arasındaki farklar ise dipnotta belirtilmiştir.

5. Görünmez hoş bu işlerde mebādī
Nihāyetde gelir İslām'a şādī⁹⁹¹
6. Olur Alman Fransızla muhārib
Gelür Alman neticesinde gālib⁹⁹²
7. Yıkılır taht u tācı Rīm Papa'nıñ
Budur maḥvı tamāmen⁹⁹³ Avrupa'nıñ
8. Buḥārā Hive'den Afğan iliñden
Yürür şarkıñ ricāli hep yerinden⁹⁹⁴
9. O Afğan üstüne a'dā yürürler
Faḫaḫ ol kavmden şiddet görürler⁹⁹⁵
10. Ola şiddetli bir ḫarb ki o anda
Cihān maḡrūk olur şanki o ḫanda⁹⁹⁶
11. Bu ḫarb eyler bütün dünyāyı sūzān
Olur 'ālemiñ her biri kızıl ḫan⁹⁹⁷
12. Japonya maḥv ider iḫlīm-i Rūs'ı
Yaḫar Asyā'yı ol Şeyḫ Senūsī

⁹⁹¹ Külliyyât'ta bulunan ilk 5 beyit MK'de yoktur.

⁹⁹² Bu beyit Mk'de şu şekildedir:

Olur Fransızla Alman muhārib
Neticede olur Almanlar gālib

⁹⁹³ maḥvı tamāmen: mebde-i maḥvı, MK.

⁹⁹⁴ Yürür şarkıñ ricāli hep yerinden: Virilir nice ricāl şark cihetinden, MK.

⁹⁹⁵ Bu beyit MK'de şu şekildedir:

Yunanlar hep Afğan üzerine yürürler
Velikin ehl-i müşrükden şiddet görürler

⁹⁹⁶ Bu beyit MK'de şu şekildedir:

Olur bir ḫarb şedīd ol demde
Cihān maḡrūk olur bu demde

⁹⁹⁷ Bu beyit MK'de şu şekildedir:

Ḥarbiñ şiddeti ider dünyāyı ḫarābī
Olur dünyā hep kızıl ḫan

13. Yürürler Hind ile Çin müslümānı⁹⁹⁸
Boyarlar an ile seyl bu cihānı⁹⁹⁹
14. Mısır'dan ordū-yı İslām'a nuşret
Gelür hem Mağrib-i Akşā'ya ğayret¹⁰⁰⁰
15. Olur ğālib bu İslāmgāh mağlūb¹⁰⁰¹
Olur hāşıl iki yıl şoñra mağlūb
16. 'Adū şaymaz bu İslām İngiliz'i¹⁰⁰²
Anıñla feth iderler hep deñizi
- s.307**
17. O deñlü çalkānur 'ālem ser-ā-ser
Virilmez düşmene bir parçacık yer¹⁰⁰³
18. Bu İslām arasında çün melekler
Virirler anlara 'avnen emekler¹⁰⁰⁴
19. Semāvī ba'zı āyāt-ı mu'azzam
Zuhūr eyler o yıl *Allāhu a'lem*¹⁰⁰⁵
20. Olur hākim bütün dünyāya İslām
Taħayyürde alur bi'l-cümle aqvām¹⁰⁰⁶

-837-

⁹⁹⁸ müslümānı: müselmānları, MK.

⁹⁹⁹ Seyl bu cihānı: şanki bu cihānı, MK.

¹⁰⁰⁰ Gelür hem Mağrib-i Akşā'ya ğayret: Gelir Mağrib-i Akşā'dan eñ şiddetli 'izzet, MK.

¹⁰⁰¹ Bu beyit MK'de şu şekildedir:

Olur İslām gāh ğālib gāh mağlūb

İki yıl şoñra hāşıl olur cümle mağlūb

¹⁰⁰² 'Adū şaymaz bu İslām İngiliz'i: 'Adū 'ad eylemezler hep İngilizleri, MK.

¹⁰⁰³ Virilmez düşmene bir parçacık yer: Virilmez ki Hind'e aşla bir yer, MK.

¹⁰⁰⁴ Bu beyit MK'de yoktur.

¹⁰⁰⁵ "Allah en iyisin bilir."

¹⁰⁰⁶ Bu beyit MK'de yoktur.

Niyāzī-i Rūmī'niñ İstihrācı

Fā' ilātün/fā' ilātün/fā' ilātün/fā' ilün

1. Hamd-i bī-ḥadd ol Hudā-yı lem-yezel ihsānına
Püte-i zillet ḥitām olmuş göründi şānına
2. Hamdī ol cān-ı 'azīzim serler taḥlīş olup
Girdi ol demde bu ḥarb-i a'zamiñ meydānına
3. Ol cihādıñ maḥzeni Hizb'ul-vaṭan'dır şimdilik
Merd-i kāmil andadır icrāsına aḥkāmına
4. Diḳḳatıñle intizār it dā'imā şarka vü garb
Hükmi taḥtında vücūd-ı kāmiliñ iḳdāmına
5. Hükmi-i Mevlā'ya ta'arruz eyleme diñle buni
Her ne şey'i itse ḥāşıldır anıñ çün nāmına
6. Yaz denildi çünki istikbāl için Hamdī'ye de
Şaḥşiyetden ḳurtulup alsın seni ikrāmına
7. Cümle ef'āl tecellī yine de dir inkār nedir
Heḫ zuhūrumdur şu'ūnumdur bu zevḳiñ kānına
8. Şimdilik Hizb'ul-vaṭan'dır hükmi iden bu 'āleme
Ḳurtarır İslāmiyān'ı ḥāzır ol bayramına

s.308

9. Ol Mışır iḳlīminiñ taḥtındadır rūḫı ile
El ayak şıva Neccār a'nī Hindistan'ına
10. Bil 'Acem Ḳafḳasya olmuşdur vücūdda 'afvı
Lehle Afḡan maḫzar olmuşdur göñül fermānına

11. Çin Moğol Frenk Tatar hep şahne-i cevlanıdır
Hâşılı bir inqılâbıña cân fedâ eyyâmına
12. Bir taraftan Afrika Fasla Tunus me'nûsidir
Bilmiş ol 'Osmâniyân'ın gitdi veyl mihrâbına
13. Mağv ola bunlar tamâmen bitse de Fransa'da
Çokları Cermaniyân'ın mâl olur dendânına
14. Rusya'yı taksîm [eder] ehl-i felâh [u] ma'rifet
Yalnız bir pây-i tahtı kalsa hırmân nâmına
15. Soñra bir cumhûr-ı dîn-i a'zamı merd-i Hudâ
Hükm ide İslâmiyân'ın cümle-i dîvânına
16. Üç buçuk sâl[de] nizâm-ı muṭlaḳı ihdâs idüp
Cem' ider 'irfân u cüdün zât-ı kudret ḳânına
17. Re'y-ârâ-yı muḫaḳḳaḳla o merd-i kâmilî
Bir imâm ta'yin ider ol Medîne râhına
18. Yedi sâl 'öm(ü)ri olup Hâḳ hilâfet mazharı
Leb-i Ḳur'ân'ı tamâm ihdâs ider erkânına
19. İşte bu zâta cihân-ı deyr ise soñı budur
Çünkü 'irfân-ı Muḫammed neşr olur dergâhına
20. Hâşılı ol Mışra toğrı manzar ol dâ'imâ
Çün iki üç ay içinde ol girer devrânına
21. İşte böyledir bu dîniñ neşrine mebde' eyâ
Nûr-ı Aḫmed garḳ ider İslâmları 'irfânına

22. Bunları re'yimle taḥrīr itmedim zīrā biliñ
Çünkü Mevlā emridir girme muḥālif yanına
23. Ḥaḡ Te'ālā eylemiş taḡdīr bu ḥükmi tā ezel
Güş kııl Ḥamdi a cānım gir ḡazā iḥrāmına
24. Ḥaḡ ne eylerse güzel eyler şaḡın red eyleme
Red idenler düşdi Ḥaḡḡ'ın ḡahrı intikāmına

s.309

25. Dir Niyāzī-i Rūmī Ḥizb-i vaṭan aḥrāsını
Mışır u Afḡandan virir fermānını her yanına

-838-

Bu Daḡı

Mefā'ılün/mefā'ılün/mefā'ılün/mefā'ılün

1. Mışır'da bir ḡavī ḡuvvet zūḡūr ider o ḡünlerde
Buña Ḥizb'ul-vaṭan dirler idi zīrā evā'ilde
2. Bunı bir merd alup çün ḡabzına ışlāḡ ider cümle
Muḡarrrik hep budur İslām meyānında o yirlerde
3. Bunuñ Hind Çin'i Buḡarā Ḥīve Ḳafḡasya ḡavāsıdır
Moḡol Afḡan Hindli ḡahr içün seyr ü seferlerde
4. Anıñ batısı Mışır cism-i laṭīfi Afriḡadır bil
İngiliz budur ḡükmi ḡavāsıyla deñizlerde
5. Fransa Rusya'nın ḡālī tefessūḡ eylemiş lāşe
Dönerler¹⁰⁰⁷ anıñ emriyle olurlar şanki bir mürde

¹⁰⁰⁷ “Dönerler” ibaresi “Düşer anıñ” ibaresinin üstü çizilip iptal edilerek altına yazılmıştır.

6. Bu mart nīsān giçer fi 'le gelür şoñra bu aḥvālāt
Bütün İslām olur zinde o mart nīsān bize perde
7. Bu bir serdir vücūdı ḳalmaya 'Osmāniyānı'ñda
Ne (---)¹⁰⁰⁸ ola zāhir ne sende bendeki ḫande
8. Toğar bir şems-i lā-yefnā bizer çün ṭafra-i kibri
Mışır'dan merd-i kāmilden gelür her emr ü fermānda
9. Maḳarrı āmiriñ şehri Medīne olsa aḡlebdır
On üç İslām ḫükümdārı aña tābī' vü hem bende
10. Bu āmir üç buçuḳ sālī bi-ḫaḳ-ı muṭlaḳiyetle
İdāre eyleye mülki 'adūyı ḫükm ide ḳande
11. Bütün İslām virüp bi-'avn olurlar cem' Medīne'de
Virirler hep ḫaḳāyıkla kemāl-i re'yi bu merde
12. Bu merd cumhūrre'īsi olsa şāyeste hidāyetde
Şalāḫ ḫālīme ṭābī'dir siyāsetde vilāyetde

s.310

13. Bunuñ 'ömri sekiz sāl-i 'Arab'dır bil muḳaddemdir
Bu zāt gitdikde dünyādan ḫilāfet re'y ile müjde
14. Budur taḫşīş ide İslāmları a'dā-yı 'ālemden
Cedīddür inḳılābdır ki bu bir iḫsān her ferde
15. **Niyāzī** söyledi aḥvālını emr-i zuḫūrātūñ
Taḳabbuz eyleyüp Ḥabeşī mu'zam öyle bir demde

¹⁰⁰⁸ Bu kelime okunamamıştır:

-839-

Bosnevî Baba Tarafından

Dün gece ['âlem-i] ma 'nâda görmüşdüm bir er
Didim erenler aḥvâl-i 'âlemden ne haber
Didi kıoca Moskof olacak pilav
Tenceresi aña Nemse gerek lenger
İtalya olacak tatlı zerde
Fransız olacak acı bir biber
Yunan Karatağ vü Şırb Bulgar
İrân daḥı olsa gerek zîr ü zeber
Kanda varsa İslâm bu pilavdan yirler

-840-

Bu da Biriniñ Sözi

Ey Rûm itmez itâ 'at böyledir encâmkâr
Cân bendesin çıkarana cihâna bak
Mîm-i gurâda zühür eyler o zât-ı muhterem

s.311

-841-

Ḥazret-i İmâm-ı 'Alî Rażıyallahu 'Anhuñ İstiḥrâcı

İngiliz Fransız Yunan'a meydân virecek. Yunan Anaḥolı'ya
yürüyecek. Anaḥolı Ḥristiyanlarıyla maḥv olacak. Dünyâ
sarşılıp şallanacak. Alman müselmân olacak. Yunan vü
Fransız maḥv olacak. İngiliz iki aḥa üzerinde kalacak.
Anaḥolı'ya hücum olunacak. Kürdistân İrân arslan kalacak.
'Arablarla Türkleriñ bayrağı ay u güneş gibi parlayacak
İnşâ'allâh te'âlâ

1212 66 'adediniñ terkîbi ki İsm'ullâhdır

71 ا ل م terkîbi

=1283 Tevellüd tārīhi¹⁰⁰⁹

1212 66 ‘adediniñ terkibi

121 م ی ل ا

=1333 ‘Arābī tārīh ile Hārb-i ‘Umūmī¹⁰¹⁰

s.312¹⁰¹¹

s.313

-842-

Semai

8’li Hece Ölçüsü

1. Açıldı bağda lāleler
Nigār yüzinde jāleler
Coşar gönülde nāleler
Yanar turıram ‘aşk ile
2. Didim bu ‘aşk-ı cihān mı
Vişāl-i yār zamānı mı
Yüzünde nūr nişānı mı
Yanar turıram ‘aşk ile
3. Yanaqlarıñ ne kırmızı
Bu hüsñüñ zühre yıldızı
Ey gül güzel perī kıızı
Yanar turıram ‘aşk ile
4. Saña yanar bu teşneler
Açar gözümde çeşmeler
Uçar gönülde neş’eler

¹⁰⁰⁹Bu ebced tarihi Mehmet Fatih Köksal hocamızın tespitine göre, yüksek ihtimalle müellifin doğum tarihidir. Buna göre Rüşdî; H. 1283 (M. 1866-67) yılında dünyaya gelmiştir.

¹⁰¹⁰ 1. Dünya Savaşı’nın tarihi Hicrî Takvime göre “1333”(M. 1915) olarak tarih düşülmüştür.

¹⁰¹¹ Külliyyat’ta bu sayfa boş bırakılmıştır.

Yanar  ururam 'aşk ile

5. Görünce hüsn-i dil-keşi
Tüter gönülde  teŐi
Cih nda var mı bir eşi
Yanar  ururam 'aşk ile

6. Girüp bu 'aşk cih nına
BaŐup o h sn    nına
ŐaŐup 'ulüvv-ı Ő nına
Yanar  ururam 'aşk ile

7. Vireyim kendimi seyle
O y rim 'aŐkımı bile
BaŐarsa bir g le güle
Yanar  ururam 'aşk ile

8. D m  ' döker iken gözüm
Sürüp ayağına yüzüm

s.314

Didim saŐa yanık  z m
Yanar  ururam 'aşk ile

9.  oŐar gönül cem liŐe
ŐaŐar  alır kem liŐe
Yanar 'iz r-ı  liŐa
Yanar  ururam 'aşk ile

10. Bu yolda görmedim uŐ l
BaŐa görünmedi o yol
Ne Őeyledir saŐa v Ő l
Yanar  ururam 'aşk ile

11. Toğar yüzünde ay güneş
O ğamzelerle bir āteş
Hüs(ü)nde yok saña bir eş
Yanar turıram 'aşk ile

12. İdersin 'āşıkā cefā
Kılır mı dilde bir şafā
Cefālarıñ baña şifā
Yanar turıram 'aşk ile

13. Daha ider misin zulüm
Bu hāk-i pāyiñe kulum
Yanup kül oldum ey gülüm
Yanar turıram 'aşk ile

14. Arar idim bugün seni
Kıladıñ hālime beni
Yine göstermediñ teni
Yanar turıram 'aşk ile

15. Didim saña cānım fedā
İdeyim 'ahdimi edā
Muħabbetiñ baña ğidā
Yanar turıram 'aşk ile

16. Seniñ eliñde dermānım
İçimde kaynıyor kanım

s.315

Saña kıurbān ola cānım
Yanar turıram 'aşk ile

17. Yüziñi aç ki güzelim
Yanıyor rûh ile benim
Yanmadır hüsne¹⁰¹² emelim
Yanar turıram 'aşk ile
18. Bu gül yüziñi bir gören
Saña bu 'aşk ile iren
Var mı o koynuña giren
Yanar turıram 'aşk ile
19. Ol gül¹⁰¹³ yanağda jäleler
Çıkarıdı dilde¹⁰¹⁴ nâleler
Tolar taşar piyâleler
Yanar turıram 'aşk ile
20. Kesildi dilde nâtıka
Gözüñde şanlı hârika
Âteş mi kılıp 'âşıka
Yanar turıram 'aşk ile
21. Ne hoş bakar bu dîdeler
Nedir ki sende şîveler
Bu hâle yandı sîneler
Yanar turıram 'aşk ile
22. Cihânda minnet itmedim
Diger bir yâre gitmedim
Bu senden âh geçmedim
Yanar turıram 'aşk ile

¹⁰¹² “hüsne” ibaresi “aşka” ibaresinin üzerine sonradan yazılmıştır.

¹⁰¹³ “o gül” ibaresi “pertev” ibaresinin üstü çizilip iptal edilerek üzerine yazılmıştır.

¹⁰¹⁴ “dilde” ibaresi “derdli” ibaresinin üzerine sonradan yazılmıştır.

23. Bu ḥaseniñ āh nev-eser
Perī degil melek meger
Firāqıñ dilde biñ keder
Yanar tırıram 'aşk ile
24. Mişāl-i goncadır dehen
Melekde yoğ bu gül beden

s.316

Bedende nūr-ı pīrehen
Yanar tırıram 'aşk ile

25. Gel itme bir daha cev(i)r
Saña qalır mı bu devir
O cevri luşfa bir çevir
Yanar tırıram 'aşk ile

26. Emeliñ varsa qahrıma
Bu ḥāl şoñ oldu cerīme
Dikiñ taşımı qabrime
Yanar tırıram 'aşk ile

27. Virir mi bāde **Rüşdi**'ye
Yanup kül oldu āh diye
Cānımı al viresiye
Yanar tırıram 'aşk ile

28. Bu 'aşk ile olan şehīd
Cihānda çün odur ferīd
Benim şeyh 'āşıkı mürīd
Yanar tırıram 'aşk ile

29. Benim işim o tekkede

Medīne ile Mekke'de
Bu **Rüşdī** 'aşk ile gide
Yanar tırıram 'aşk ile

-843-

Fe 'ilātün/fe 'ilātün/fe 'ilātün/fe 'ilün

1. Yakışur 'aşıka maḥbūbesiniñ itdigi nāz
Yakışur yār arayana o kapusunda niyāz

Rüşdī

-844-

Fe 'ilātün/fe 'ilātün/fe 'ilātün/fe 'ilün

1. Aradım da bulamadım raḳıbsız bir yār
Nitekim gülde de var bülbüle karşı biñ hār

s.317

-845-

Fa 'ilātün/fa 'ilātün/fa 'ilātün/fa 'ilün

1. Rūyını bir dem ki gördüm rūhum oldu neş'e-yāb
Zevk-i ḥüsnüñ toğdırır gönlümde şanki āfitāb

-846-

Mef' ülü/mefā 'ilü/mefā 'ilü/fe' ülün

1. Maḥbūb seveniñ yok ise gönlünde hıyānet
Geçdikde ele fırsatı öpmezse kör olsun

-847-

Mefā 'ilün/mefā 'ilün/mefā 'ilün/mefā 'ilün

1. Şu cānāndaki gözlere nazar eyle ne de hoş āh
Bu 'aşıklara bir büseyi virmezse kör olsun

-848-

Mef' ülü/mefā 'ilü/mefā 'ilü/fe' ülün

1. 'Ālem bu ya her hāle baksañ ki ḥayāldir

Aldanma şakın şoñ demi elbette zevâldir

-849-

Zırde Beyit Fuzûlî' niñdir

Mef' ülü/fâ' ilätü/mefâ' ilü/fâ' ilün

1. Biñ cãn olaydı ben-i dil-şikestesinede¹⁰¹⁵
Tā her biriyle bir kez olaydum fidā saña

-850-

Mefâ' ilün/mefâ' ilün/mefâ' ilün/mefâ' ilün

Murād-ı rābi': Dıraşşān oldı gördüm beş hilāl üstünde bir hūrşīd¹⁰¹⁶

Nef'ī: Şanursın pençe-i sīmīne bir mah-pāre yaşlanmış¹⁰¹⁷

-851-

Fe' ilätün/fe' ilätün/fe' ilätün/fe' ilün¹⁰¹⁸

Murād-ı rābi': Düşdi dāmān-ı dile bir şerer-i sūz-efgen

Nef'ī: 'Aşq āhengeri zincir-i cünün işleriken¹⁰¹⁹

s.318

-852-

Fe' ilätün/fe' ilätün/fe' ilätün/fe' ilün

Bī-nazīr nāzım-ı devri yoğiden cāhile baq

-853-

Fe' ilätün/fe' ilätün/fe' ilün

¹⁰¹⁵ D: Biñ cãn olaydı kāş men-i dil-şikestede

¹⁰¹⁶ Emrī'ye ait olan bu beytin ilk mısraını 4. Murat bir gün mecliste oturlarken söyler. Mecliste bulunan Nef'ī bu mısranın bir muamma olduğunu anlar ve mısradaki “gördüm” fiilinden yola çıkarak etrafına bakar ve o sırada dizini dirseğine destek vererek beş parmağıyla alnını kavrayıp düşünen bir veziri görünce Nef'ī de 4. Murat'a yanıt olarak beytin ikinci mısraını söyler. Bu muammaya dair ayrıntılı bilgi için bk.; <https://www.ahmetsimsirgil.com/iv-murad-hanin-sahsiyeti/>

¹⁰¹⁷ Bu beyit Emrī'ye aittir:

Didiler oldı raşşān beş hilāl üstünde bir hūrşīd

Meger kim pençe-i sīmīnin ol meh-pāre yaşdanmış, D.

¹⁰¹⁸Rüşdī bu beytin altına “Nef'ī bu pādīşāh zamānında otunlukda yoğidilmişdir.” ibaresini not etmiştir.

¹⁰¹⁹ Bu beyit Şeyhü'l-islām Yahyā'ya aittir.

1. Bir güzel ki saña olmaz ise yār
Aña ‘aşıklığıñ ne ma‘nāsı var¹⁰²⁰

Rüşdī

-854-

Fā‘ilātün/fā‘ilātün/fā‘ilātün/fā‘ilün

1. Zülmi ‘ādet eylemiş āh hīç utanmaz t̄ali‘im
Böyle hāli hoş görüp yatmış uyanmaz t̄ali‘im
2. Raħmı olsa perde-i iqbālîmi sed eylemez
Sevķ-i idbār itmeden bir ān uşanmaz t̄ali‘im
3. Āhımı t̄uyduķca hoşlanmaķdadır bilmem neden
Yanma **Rüşdī** ‘adli sevmez zülme ķanmaz t̄ali‘im

Rüşdī

-855-

Mefā‘ilün/mefā‘ilün/fe‘ülün

1. Ne ‘ahdiñde t̄urırsın¹⁰²¹ ne vefāñda
‘Aceb fikr mi yok ‘aql mı yok ķafañda

Rüşdī

-856-

Fā‘ilātün/fā‘ilātün/fā‘ilātün/fā‘ilün

1. **Rüşdiyā** mir‘āta baķ gör kim ağarmış rīş-i ser
Maķberîñ sengi müheyyā sen ki andan bî-ķaber

Rüşdī

-857-

Mef‘ülü/fā‘ilātün /mef‘ülü/fā‘ilātün¹⁰²²

1. Diķķatle diñle bu nuşhumı ey derd¹⁰²³-āmīz

¹⁰²⁰ Mısranın vezni kusurludur.

¹⁰²¹ “t̄urursın” ibaresi metinde “t̄urıyorsın” şeklinde geçmektedir. Ancak vezne uymadığı için “t̄urursın” şeklinde tamir edilmiştir.

¹⁰²² Bu aruz kalıbının kullanımı problemlidir.

¹⁰²³ “derd” ibaresi “şevķ” ibaresinin üstü çizilip iptal edilerek üzerine yazılmıştır.

Olmaz velî olanlar zelîl olmadan ‘azîz

Rüşdî

-858-

Mef‘îlün/mefâ‘îlün/mefâ‘îlün/mefâ‘îlün

1. Arama ğayrı ey ‘âşık yanup yakıldıĝıñ cānı¹⁰²⁴
Raķîbiñ çünki bî-inşâf alup kaçırđı cānānı

Rüşdî

s.319

-859-

Mef‘ülü/fâ‘ilātün /mef‘ülü/fâ‘ilātün¹⁰²⁵

1. Hüzñ itme bu eyyām-ı keder bi-‘avn-i ma‘būd
Elbette ĝiçer gelir yirine devr-i mes‘ūd

Rüşdî

-860-

Fe‘ilātün/fe‘ilātün/fe‘ilün

1. Dil-i ĝam-dāra budur dāĝ-ı şedîd
Viremez zevķ lebi bāĝ-ı ümmîd

Rüşdî

-861-

Fe‘ilātün/fe‘ilātün/fe‘ilātün/fe‘ilün

1. Açmadık [o] sineñe derdi ile biñ yāre
Kes ümîdi el ayaķ iremez o nāzlı yāre

Rüşdî

-862-

Fe‘ilātün/fe‘ilātün/fe‘ilātün/fe‘ilün

¹⁰²⁴ Bu beytin altına sonradan beyit iptal edilmeksizin lafzen bazı ibarelerde deĝişiklikler yapılarak şu beyit yazılmıştır:

Arama ĝayrı ey ‘âşık tutuşdıĝıñ o cānānı
Raķîbiñ çünki bî-inşâf alup gitdi bugün anı

¹⁰²⁵ Bu aruz kalıbının kullanımı problemlidir.

1. Çekecek 'âlem-i fânide bu hüzn ü elemi
Kıramaz çünkü beşer alna yazan ol kalemi

Rüşdî

-863-

Fâ 'ilâtün/fa 'ilâtün/fa 'ilün

1. Geh teheccüd geh taşadduğ gâh du 'â
Leyse li 'l- insāni ' il-lā mā se 'ā¹⁰²⁶

-864-

Mefā 'ilün/mefā 'ilün/mefā 'ilün/mefā 'ilün

1. Eger olsa saña gülden ü lāleden [ki] pīrehen
Yine (--.)¹⁰²⁷ olur saña ey [o] nāzik beden

Rüşdî

-865-

(Vaşıf-ı Enderünî'ye Nazîremiz)

Fâ 'ilâtün/fa 'ilâtün/fa 'ilâtün/fa 'ilün

1. Bir gice bezmimde buse virdi yâr rü 'yâ bu ya
Gündüzün irdim visâliñ zevkine hûlyâ bu ya
2. Baña bir mey virse ğayra gül yüzünden biñ meze
Belki söylerler dimez mecnûnuma iğvâ bu ya
3. Bir gün olsun gülse alsam gözlerinden buseyi
Biñ yanup beş biñ gülerdim çünkü bir sevdâ bu ya
4. Ol kadar cevr ü cefâdan şoñra geldi nâz ile
Rûyına nev haţ getirmiş **Rüşdiyâ** dünyâ bu ya

¹⁰²⁶ “İnsan için çalışmasından başka bir şey yoktur.” Necm Süresi 39. Ayetten iktibas.

¹⁰²⁷ Bu kelime okunamamıştır.

-866-

Kemālpaşazāde'ye Nazīre

Fā' ilātün/fa' ilātün/fa' ilātün/fa' ilün

1. Dilberimde dün gice gördüm nice biñ ıztırāb
Şoñra bildim hıaç-ı ruhsārından irmiş hicāb

Rüşdī

-867-

Fe' ilātün/fe' ilātün/fe' ilātün/fe' ilün

1. Bir deliķanlıyı sarhoş diye hābs eylediler
O şehir vālīsi meger <bir> gulām-pāre imiş

-868-

Mef' ülü/mefā' ilü/mefā' ilü/fe' ülün

1. Ruhlardaki pertev dil-i şeydāya¹⁰²⁸ şafādır
Gerdāndaki revnaķ kara sevdāya şifādır

2. Dīdeñdeki hāletleri ta' rīf idemez dil
Hem gōñle vü hem rūha biñ nev' vefādır

-869-

Fā' ilātün/fa' ilātün/fa' ilātün/fa' ilün

1. İtmedi müjde-i iķbāl ile tālī' -i hıitāb
İçmeyince mey-i pür-neş'eyi feth olmadı bāb
2. İtmedi tebşīr-i iķbāl ile tālī' [e] hıitāb
Görmeyince rüy-ı cānāneyi feth olmadı bāb
3. Toğmadı dil tālī' inde bir dem olsun māhitāb
Varmayınca der-i mey-hāneye feth olmadı bāb

¹⁰²⁸ “şeydāya” ibaresi mısradaki üstü çizilip iptal edilen ibarenin üzerine yazılmıştır.

-870-

Fâ 'ilâtün/fa 'ilâtün/fa 'ilâtün/fa 'ilün

1. Āh-ı âteş-bârı 'uşşâkıñ meserrâtsiz degil
'Ākıbet her ğam irer pâyâna ğâyetsiz degil

-871-

Füzüli'niñ Ĥadîkatü 's-sü 'edâ'sından

Fâ 'ilâtün/fa 'ilâtün/fa 'ilâtün/fa 'ilün

1. Çekmezem ğam dökse kıanım tîĝ-i bürrânıñ senin
Vehmin andandır ki pür-hün ola dāmānıñ senin

-872-

Bu Dağı¹⁰²⁹

Fâ 'ilâtün/fa 'ilâtün/fa 'ilâtün/fa 'ilün

1. Cān ile bizden eger hoşnüd ola cānānımız
Cāna minnetdir anıñ kıurbānı olsun cānımız
2. Cānımı cānān eger isterse minnet cānıma
Cān nedir ki anı kıurbān itmeyem cānānıma

s.321

-873-

**Şā 'ir Merĥūm u Muĥterem Meĥmed 'Ākif Bey'iñ Ĥasta
Yataĝında Yazup Baş Ucuna Aşdıĝı Ebyāt**

Fe 'ilâtün/fe 'ilâtün/fe 'ilâtün/fe 'ilün

1. Şu serilmiş [görünen] gölgeme imrenmedeyim¹⁰³⁰

¹⁰²⁹ Bu beyitler de Füzülî'nin Ĥadîkatü 's-süedâ isimli eserinin "Fasl-ı İbtilâ-yı Halîlullah Aleyhisselâm" başlığı altına yer almaktadır.

¹⁰³⁰ Bu manzume, Safahat'ta "Gölgeler" bölümü "Resmim İçin" başlığı altında yer alan bir *Kit'a*'dır. Müellif "hasta yataĝında yatarken yazıp başucuna astığı ebyat" olarak belirtmişse de Akif'in, Mısır'da iken kızı Cemile'ye gönderdiği bir fotoğrafın arkasına yazdığı bir şiir olarak da kaynaklarda geçmektedir. Ayrıntılı bilgi için bk.; Edib Eşref (1962). Mehmet Ākif Hayatı-Eserleri ve Yetmiş Muharririn Yazıları, İstanbul: Sebilürreşad Neşriyatı.

Ne sa'adet hani ondan bile mahrûmum ben

2. Daha yıllarca emînim ki hayâtın yükünü
Dizlerim titreyerek çekmege mahkûmum ben
3. Çöz de artık yükümüñ kördüğüm olmuş bağıcı
Baña çok görme İlâhî bir avuç toprağıcı

-874-

Fâ'ilatün/fa'ilatün/fa'ilatün/fa'ilün

1. Böyledir ma'sûka 'âşık bülbül ağlar gül güler
Şüretâ baksañ ne lâyıq bülbül ağlar gül güler
2. Hâr ile olmuş nişîn ol gonca bülbül n'eylesün
Yüzdedir sırr-ı hakîkat bülbül ağlar gül güler
3. Tâ seherde bağa esmiş ol nesîm-i cân-fezâ
Lü'lü'-i şebnem-nişâr itmiş rehinde mürğ-i ter
4. Her şükûfeniñ çerâğı dillere pür zîb ü fer
Seyr ider sünbül ü lâle bülbül ağlar gül güler
5. Vakt-i zînet irdiginde serv-i şâhâneye bak
(-.)¹⁰³¹ açmış (-.)¹⁰³² bülbül ağlar gül güler
6. 'Ârif ol da gir bu bezme ehl-i 'aşka kıll nazar
Bir tecellîdir ezelden hûb olanlar nâz ider
7. Giryeden hâli midir 'aşk ehli gözden yaş döker

¹⁰³¹ Bu kelime okunamamıştır.

¹⁰³² Bu kelime okunamamıştır.

Böyledir kânûn-ı taqdîr bülbül ağlar gül güler¹⁰³³

s.324

-875-

Rüşenî Tarîkına Şâ'ir Merhûm Bâkî'niñ Beyti

1. Teşbîh idemem mihr-i cihân-tâba ben seni
Sen pâdişâh-ı 'âlem o dervîş-i Rüşenî¹⁰³⁴

-876-

Şâ'ir Bâkî'ye Nâcîz Nazîrem

1. Teşbîh idemem gökde toğan şems-i cihân-tâba seni
Ol tenimi yaçar yaqdıñ bu hüsnuñdeki âfitâba beni

Rüşdî

-877-

Şâ'ir Tîğî

Mefâ'ilün/fe'ilâtün/mefâ'ilün/fe'ilün

1. Cefâ için mi getürdi felek cihâna bizi
Dañi ne günlere şaqlar 'aceb zamâne bizi

-878-

Tîğî-i Merhûma Nazîre-i Tağyîr

Mefâ'ilün/fe'ilâtün/mefâ'ilün/fe'ilün

1. İrişdirir cenâb-ı Hâk yüce mekâna bizi
Sürür ile çıkaracak şu âsumâna bizi

-879-

Bu Dañı¹⁰³⁵

¹⁰³³ 322 ve 323. sayfaları koparıma sebebiyle *Külliyât*'da yer almamaktadır.

¹⁰³⁴ Bâkî'nin divanında yer almayan bu beyit "Elmalı İlçe Halk Kütüphanesi 07 EL 2990" numaralı mecmuada da şu şekilde yer almaktadır:

Teşbîh eyleyim mihr-i cihân-tâba ben seni

Sen pâdişâh-ı 'âlem odur dervîş-i Rüşenî

Ayrıntılı bilgi için bk.; Seda Uysal Bozaslan, "Elmalı İlçe Halk Kütüphanesi 07 EL 2990" Numaralı Mecmua Üzerine", Çanakkale Bildiriler Kitabı, 2018.

¹⁰³⁵ Bu beyit de Tîğî'ye yazılan naziredir.

Mefā‘ilün/fe‘ilātün/mefā‘ilün/fe‘ilün

1. Kavuşdırur yüzi güneş gibi civāna bizi
Şafā için yarattığı güzel cināna bizi¹⁰³⁶
2. Ora elem yeri degil na‘īm u nāna bizi
Kavuşdırır kerem kılp ü şāna bizi¹⁰³⁷

-880-

Şadrā‘zam Koca Rāğıb Paşa Amñ Şadāret Tārīhī

Fe‘ilātün/fe‘ilātün/fe‘ilātün/fe‘ilün

1. Mühr ile mükrem olunca didi Fıtnat tārīh
Revnağ-ı Şadr-ı celīl oldı Mehemmed Paşa (1170)

s.325

-881-

Mef‘ülü/fā‘ilātü/mefā‘ilü/fā‘ilün

1. Ruhsār-ı duhter-i rezi gördüm piyāleden
Seyr eyledim yine mehi āğüş-ı hāleden

Müfid-i Bursevī

-882-

Fā‘ilātün/fā‘ilātün/fā‘ilātün/fā‘ilün

1. Olmasun vāreste pīç ü tāb¹⁰³⁸-ı ğamdan kīne-cū
Mār-ı sermā-dīdeye Tañrım¹⁰³⁹ güneş göstermesün

Şehrī-i Tekfūrtağı [Selānikli Meşhūrī]¹⁰⁴⁰

-883-

Mef‘ülü/fā‘ilātü/mefā‘ilü/fā‘ilün

1. Ayırdı ben ğubārı reh-i kūy-ı yārdan

¹⁰³⁶ Mısranın vezni kusurludur.

¹⁰³⁷ Mısranın vezni kusurludur.

¹⁰³⁸ D: hīç ālām

¹⁰³⁹ D: Mevlā

¹⁰⁴⁰ *Külliyāt* da bu beytin şairi “Şehrī-i Tekfūrtağı”na ait olduğu olarak belirtilmişse de beyit, Selānikli Meşhūrī’ye aittir.

Çokdur bizim şikâyetimiz rûzgârdan **İlâhî**¹⁰⁴¹ [Nâbî]

-884-

Mef' ulü/fa' ilätü/mefâ' ilü/fa' ilün

1. Ben üzümüñ şuyunu severim şüfî dânesin
Zîrâ kimi kızını sever kimi anesin

Nazmı meçhul [Necâtî]¹⁰⁴²

-885-

Mef' ulü/fa' ilätü/mefâ' ilü/fa' ilün

1. Yâri görünce kaldı gönül 'arz-ı hâlden
El değmedi şikâyete şükr-i visâlden **Hâletî**

-886-

Fe' ilätün/fe' ilätün/fe' ilätün/fe' ilün

1. Hañ-ı şeb rengi gelince o mehiñ gül yüzine
Didi 'uşşâk-ı güzeliñ giceler hayr olsun **Lâ**

-887-

Fe' ilätün/fe' ilätün/fe' ilätün/fe' ilün

1. Kesmem ümmîdimi el'tâf-ı Hudâ'dan zîrâ
Kerem ü luñfı füzündür benim ümmîdimden **Lâ**

-888-

1. Bülbül-i şifteniñ bir gülüne göz dikeniniñ
Şahn-ı gülzâr-ı hayâtında¹⁰⁴³ dikenler bitsün **'İzzet-i diger**¹⁰⁴⁴

-889-

Fâ' ilätün/fa' ilätün/fa' ilätün/fa' ilün

¹⁰⁴¹ İlâhî'ye ait olduğu belirtilen bu beyit Nâbî'ye aittir.

¹⁰⁴² Eserde "Nazmı meçhul" olarak belirtilen bu beyit Necâtî'ye aittir.

¹⁰⁴³ D: ümmîdinde

¹⁰⁴⁴ "İzzet-i diger" olarak nitelendirdiği şair Keçeçizade 'İzzet Molla'dır.

1. Zāhīde mihrāb u mescīd¹⁰⁴⁵ ‘ārife ebrū-yı yār
Cilvegerdir pertev-i nūr-ı Hūdā her gūşeden

Şeyhülislām Yaḥyā¹⁰⁴⁶ [Nevī]

-890-

Fe ‘ilātün/fe ‘ilātün/fe ‘ilātün/fe ‘ilün

1. Ey gönül şahñ-ı çemende leb-i deryā seyrin¹⁰⁴⁷
Bir şanemle idegör kām alasın dünyādan

2. Yoksa bir dişleri dūr kāmēti serv olmayıcak
Ne çıkar¹⁰⁴⁸ şahñ-ı çemenden ne çıkar deryādan

Kıta-i Ḥayālī¹⁰⁴⁹ [Nedīm]

-891-

Mefā ‘ilün/mefā ‘ilün/mefā ‘ilün/mefā ‘ilün

1. Gerekmez būs-ı leb kãnd olsa ol rûḥ-ı revānımdan
Netice acı sözlerle uşandım tatlı cānımdan

Şināsi

-892-

Mef ‘ülü/fā ‘ilātü/mefā ‘ilü/fā ‘ilün

1. Bir kimse behre görmedi sen gül ‘izārdan
Ben daḥı tevātür ile işitdim hezārdan

Lā

-893-

Mef ‘ülü/fā ‘ilātü/mefā ‘ilü/fā ‘ilün

1. Tezlil-i zāta nisbet iderler tevāzu‘ı
Bu vaz‘-ı cān-güdāzı da gördük kibārdan

¹⁰⁴⁵ D: mihrāb-ı mescīd

¹⁰⁴⁶ Müellif nüshada bu beyitin Şeyhü'l-islām Yaḥyā'ya ait olduğunu söyler. Ancak beyit Nevī'nin divanında yer alan bir gazele aittir.

¹⁰⁴⁷ D: faşlın

¹⁰⁴⁸ D: biter

¹⁰⁴⁹ Müellif nüshada bu kıt'a nazım şeklinin Ḥayālī'ye ait olduğunu belirtir. Ancak bu kıt'a Nedīm'e aittir.

-894-

Mef' ulü/fa' ilätü/mefä' ilü/fa' ilün

1. Cānān odur ki meyl ide anı görünce cān
Esbāb-ı hüsn tām¹⁰⁵⁰ ola ammā be-şartı-ı ān

Bāķī

s.326

-895-

1. Ğamdan ħarāba müşerref idi ħāne-i derdin
Teşrīf idince eylediler mehveşān-ı şen

Tıģı

-896-

Mefä' ilün/fe' ilätün/mefä' ilün/fe' ilün

1. Ne ile ħālimi ol yāre eyleyim i' lān
Devāt beste-dehān u qalem şikeste-zebān

Lā

-897-

Mefä' ilün/mefä' ilün/mefä' ilün/mefä' ilün

1. Getür cām-ı sürür encāmı diller şād-kām olsun
Tamām itdi bizi ğam sāķiyā ğam da tamām olsun

Şeyhü'l-islām Yaĥyā

-898-

Fä' ilätün/fa' ilätün/fa' ilätün/fa' ilün

1. Şordılar Mecnün'a Leylā'nın sa' ādet-ħānesin
Sīnesin çāk itdi gösterdi dil vīrānesin

¹⁰⁵⁰ D:ħüb

-899-

Mef' ulü/fa' ilätü/mefä' ilü/fa' ilün

1. Keskük ümîd riştesini zülf-i yârdan
Yok şimdi kılcâ minnetümüz rûzgârdan

Dürri

-900-

Fä' ilätün/fa' ilätün/fa' ilätün/fa' ilün

1. Yâ Rab¹⁰⁵¹ bî-pervâ felek bî-raḥm devrân bî-sükün
Derd çok dermân¹⁰⁵² yok düşmen kavî ṭâli' zebün

Fuzûlî

-901-

Mefä' ilün/fe' ilätün/mefä' ilün/fe' ilün

1. Zamâne içre mücerrebdür intikâm-ı zamân
Zamâne¹⁰⁵³ yahşıya yahşı virir yamana yaman

Fuzûlî

-902-

15' li Hece Ölçüsü

1. 'Aşq âbını baña kim içirdi şor lâleden
Mecnûn kılan [o] kimdir su'âl it piyâleden

Rüşdî-i nâçiz

-903-

14' lü Hece Ölçüsü

1. Gözyaşını baña kim dökdirir şor lâleden
Kimdir dîvâne iden şor anı piyâleden¹⁰⁵⁴

Rüşdî-i nâçiz

¹⁰⁵¹ D:Dost

¹⁰⁵² D:Hem-derd

¹⁰⁵³ D: Hemîşe

¹⁰⁵⁴ Bu mısra beytin 2. mısrası olan şu mısranın; "Dîvâne kılan kimdir su'âl it piyâleden" ve Divâne kimdir iden anı şor piyâleden" altına parantez içinde sonradan yazılmıştır.

-904-

Mefā 'ilün/mefā 'ilün/mefā 'ilün/mefā 'ilün

1. Gel ey nāşih ço pendî hâl-i dilden bî-ğabersin sen
Benî dīvāne itdi¹⁰⁵⁵ bir perî bilmem ne dîrsin sen

Şem'î [Şürî]¹⁰⁵⁶

-905-

**12 Nîsân 1359 Târihinde Edirne'de Selîmiye Câmî'-i Şerîfi
Müze-hânesindeki Bir Levhadan Alındı**

Mefā 'ilün/mefā 'ilün/fe 'ülün

1. Muḥammed'dir cemâl-i Ḥaqq'a mir'ât
Muḥammed'den görindi kendi bi'zzât

-906-

Bu Dahı Diger Bir Levhadan

Fe 'ilâtün/fe 'ilâtün/fe 'ilâtün/fe 'ilün

1. Ṭalibî vâkıf ider nükte-i *kerramnâ*¹⁰⁵⁷ ya
Nefḥ-i feyz-i ezelî eyledi Mevlânâ'ya
Gösterir bezm-i elestî ile firdevsi saña
Ṭurma gel şevk ile sen dergeh-i Mevlânâ'ya

s.327

-907-

**Şâh-ı Şühedâ Ḥafîd-i Ḥabîb-i Ḥudâ İmâm-ı Hüseyin
Rażıallâhu Te'âlâ 'Anha Ḥazretleriniñ Kerbelâ'da
Çekdiği Elemden Kazandığı Pâyesi**

Fâ 'ilâtün/fâ 'ilâtün/fâ 'ilün

1. Sen sipâh-ı dîne şâhsın yâ Hüseyin
Derdliler gönlünde mâhsın yâ Hüseyin

¹⁰⁵⁵ Kaynaklarda bu ibare “kıldı” olarak geçmektedir.

¹⁰⁵⁶ Müellif nüshada bu beytin “Şem'î”ye ait olduğunu yazmış. Ancak bu beyit kaynaklarda “Şürî”ye ait olarak geçmektedir.

¹⁰⁵⁷ “Biz çok ikrâm ettik” anlamına gelen İsrâ Suresi 70. Ayetten kısmî iktibas.

2. 'A' ileñ ağlariken olduñ Őehid
Her Őehide pādiŐāhsın yā Hüseyn
3. Ced-i pākiñ 'avni sāyesinde sen
Perde-dār-ı bārgāhsın yā Hüseyn
4. Bī-misāl bir devlete irdiñ o gün
Sen de bir yār-ı İlähsın yā Hüseyn
5. Raĥmet olsun rūĥuña dā' im seniñ
Őaĥib-i 'ulüvv-ı cāhsın yā Hüseyn
6. La'net ol yirinde hem zū'l-cūŐına
Çünki ĥarbde bī-günāhsın yā Hüseyn
7. Ol Yezid a'dāsını kim bizlere
Yād-ı derd-i intibāhsın yā Hüseyn
8. Her Őehid mensūbdur Ĥaĥ rāĥına
Sen o yolda tābgāhsın yā Hüseyn
9. Āsumānda āh iden melekleriñ
Rūĥa sen cilvegāhsın yā Hüseyn
10. Derdmendler yüz sürer dergāĥına
Sen Şeh-i bī-iŐtibāhsın yā Hüseyn
11. Tā gönülden ağlayan dil ehline
Bir nazar kıll ĥoŐ nigāhsın yā Hüseyn
12. Ol Yezid emriyle olmuŐduñ Őehid
Āĥ bunuñçün dilde āhsın yā Hüseyn

13. Ben muhibb-i hānedān kim seniñ
Sen baña bir şem‘-i rāhsın yā Hüseyn
14. Mātemiñle āh iden **Rüşdī** gibi
Tebkāne sen penāhsın yā Hüseyn

s.328

-908-

Bu da Ayrı

Fā‘ilātün/fā‘ilātün/fā‘ilün

1. Ehl-i dīne māhitābsın yā Hüseyn
Rüşdī’ye bir āfitābsın yā Hüseyn
Tā o ‘arşda yār-i Rab’sin yā Hüseyn

-909-

Fe‘ilātün/fe‘ilātün/fe‘ilātün/fe‘ilün

1. El irişmez güher-i vaşlıña ey şāh-ı murād
Bekleriz luţfuñı bir gün oluruz hep dilşād
Rüşdī-i nāçiz

-910-

Mef‘ülü/mefā‘ilü/mefā‘ilü/fe‘ülün

1. Gerdāniñ ile ruĥlarıñ ey gülşen-i ümīd
Üç dāne güldür ikisi al¹⁰⁵⁸ biri sefid
Rüşdī-i nāçiz

-911-

Fā‘ilātün/fā‘ilātün/fā‘ilātün/fā‘ilün

1. Nürdan taşvīr kılmış bir belā feyyāz-ı kül
Ol belāya cān virüp yār-ı sitem-ĥū koymuş ad

¹⁰⁵⁸ “al” ibaresi mısradaki üstü çizilerek iptal edilen ibarenin üzerine yazılmıştır.

-912-

Mef'ülü/mefâ'ilü/mefâ'ilü/fe'ülün

1. Gerdânıñ ile ruğlarıñ ey gülşen-i ümîd
Dört dâne güldür ikisi al ikisi sefid¹⁰⁵⁹

Rüşdî-i nâçiz

-913-

11'li Hece Ölçüsü

1. Vechiñde leţâfet ey yâr-i 'atâ
Bir buse alırsam olur mı haţâ

Rüşdî-i ezâkâr

-914-

11'li Hece Ölçüsü

1. Rûyuñda leţâfet ey yâr-i vefâ
Bir buse 'atâ it ki¹⁰⁶⁰ rûha şafâ

Rüşdî

-915-

11'li Hece Ölçüsü

1. Pertevli yüziñi görürsem n'olur
Tezyîd kılan 'aşkıımı [ki] o nûr

Rüşdî

-916-

11'li Hece Ölçüsü

1. Göñlümde şafâdır yüzüñde o nûr
Bir kere öpersem¹⁰⁶¹ tarılma n'olur

¹⁰⁵⁹ Mısranın vezni kusurludur.

¹⁰⁶⁰ “'atâ itdi ki” ibaresi mısradaki üstü çizilerek iptal edilen ibarenin üzerine yazılmıştır.

¹⁰⁶¹ “öpersem” ibaresi mısradaki üstü çizilerek iptal edilen ibarenin üzerine yazılmıştır.

s.331¹⁰⁶²

-917-

Fe ‘ilātün/fe ‘ilātün/fe ‘ilātün/fe ‘ilün

1. Şu mehiñ rüyına bağ ki ne de hoş hālesi var
O yanar tağ gibi gönümde faqat nālesi var
O güzel ruhlara düşmüş gözümüñ jālesi var

-918-

Fe ‘ilātün/fe ‘ilātün/fe ‘ilātün/fe ‘ilün

1. Yanarak yalvararak āh diledim būsesini
Baña gözler süzerek seyr iderim cilvesini¹⁰⁶³

-919-

**Dervīş Ferruhī Saruħan Sancağı Muzāfātından Aħhişar
Nām Kaşaba Ahālisine**

Fā ‘ilātün/fā ‘ilātün/fā ‘ilātün/fā ‘ilün

1. Kāfir olsun mey içüp ‘ālemde dilber sevmeyen
Hey müselmānlar bu yolda ihtiyār olmaz baña

Memleket-i Dānişmendānī bunı küfrine ħaml idüp büyük bir ‘arbede çıkardığı nihāyet’ül-emr imiş. Maħkemeye düşmüş istievāb olduğda “ben kāfir olsun mı didim” diyü mey kelimesine edāt-ı istifhām Türkī ma‘nāsını virmekle ħākim ‘ulemāyı iskāt itmiştir.

-920-

Aħmed Şabūhī Dede Toğadlı¹⁰⁶⁴ yāħūd İştanbullı imiş. Tağlarda menzil olduğu zamān etrāfında kaplanlar vü kuşlar olduğunu görürlerse:

¹⁰⁶² Eserin 329-330. sayfaları eksiktir.

¹⁰⁶³ Bu mısra düzeltilmek amaçlı 3 kere alt alta yazılmıştır. Çalışmamıza en sonda yazılı olan mısrayı dahil ettik.

¹⁰⁶⁴ Müellif bu ibareyi yanlış yazmıştır.

Fe‘ilātün/fe‘ilātün/fe‘ilātün/fe‘ilün

1. Beni Mecnūn’a kıyās eylemeñ ey vahş u tıyūr
Şerer-i āhum irişür tağıluñ yanumdan

s.332

-921-

Ḥāfız Manastırī İsmi Ebūbekir

Vüzerā torunlarından olup envā‘ nāz u na‘īm ile perverde iken kendisine cezbe ‘arız olarak¹⁰⁶⁵ meykede meykede tolaşur. Nihāyet Ğalaṭa Mevlevīsine düşmüş. Şeyḫ Ğālib merḥūmdan külāh giymiş ser-mestān-ı ‘aşk-ı ilāhī zümresine katılmışdır. Ḥāfız mey-ḥāne ‘ālemlerinde kafayı bir güzel kayarlar ve o evzā‘ ile dergāh-ı mezkūra gider saçmalar imiş. Bir gün Ḥāfız yine sermest olarak tekyeye gidüp Dedelere ‘ale’l-a‘de biraz şaklabanlıq yapıqdan soñra (Esrār Dede’ye) ḥiṭāben “Yāhū! birkaç güne qadar vaṭan-i iqlime gidecegim hicretime şu lafz-ı tārīḫ vāqı‘ oldı”¹⁰⁶⁶ diyü.

Fā‘ilātün/fā‘ilātün/fā‘ilün

1. Kendi tārīḫ-i zehābum¹⁰⁶⁷ söyledüm
Şaklabānī gitdi dergehden didüm

Beytini okuyunca kimisi ḥayret kimisi istihzā itmişlerdir. Dede Ḥāfız sen artık seyāḥatleriñe de tārīḫ söylemege başladıñ dimişler bundan altı gün soñra Ḥāfız Baba dār-ı āḥirete seyāḥat itmişdir. Seyāḥat-i muvaqqatadan ‘ibāret olmadığı añaşılmışdır. *Raḥimeh`ullāhu`Aleyh*¹⁰⁶⁸

¹⁰⁶⁵ “olarak” ibaresi, “olup” ibaresinin üstü çizilip iptal edilerek yanına yazılmıştır.

¹⁰⁶⁶ Bu kısım Esrar Dede Tezkiresi’nde şöyle geçmektedir: “vaṭan-ı aşlıyemize gidecegüm. Lākin bu lafz-ı tārīḫ-i hicretüm vāqı‘ oldı”

¹⁰⁶⁷ Müellif bu ibareyi nüshada yanlış yazmıştır.

¹⁰⁶⁸ “Allah’ın rahmet/merhameti onun üzerine olsun” anlamına gelen Arapça bir duadır.

s.337¹⁰⁶⁹

-922-

Mefā 'ilün/fe 'ilātün/mefā 'ilün/fe 'ilün

1. O şāhım iki kolum bend idüp miyānesine
Piyāde-i emelim çıkdı ferz hānesine

Nedīm

-923-

Fā 'ilātün/fā 'ilātün/fā 'ilātün/fā 'ilün

1. 'Āşık ol bir nūra kim yakmaz seni ol nāra Hāq
Yan yakıl bülbül gibi feryād idüp bir yāra bak

Rüşdī-i Nāçiz

-924-

Fā 'ilātün/fā 'ilātün/fā 'ilātün/fā 'ilün

1. Lā-mekān-ı kudretinde 'āşık u ma'şūk var
Gel¹⁰⁷⁰ hasen gülzārına gir 'aşk ile dīdāra¹⁰⁷¹ bak¹⁰⁷²

Rüşdī-i Elīm

¹⁰⁶⁹ Eserin 333-336. sayfaları eksiktir.

¹⁰⁷⁰ "Gel" ibaresi mısradaki üstü çizilip iptal edilen kelimenin üzerine yazılmıştır.

¹⁰⁷¹ "dīdāra" ibaresi mısradaki üstü çizilip iptal edilen kelimenin üzerine yazılmıştır.

¹⁰⁷² Bu beytin altına sonradan farklı mürekkeple aşağıdaki iki beyit yazılmışsa da vezin bakımından kusurlu olduğu için bu beyitler aparatta belirtilmiştir:

Rüşdī'ye mi düşmüşdür bu 'aşk içinde her derd
Elbette tayanmaz buña arslan gibi bir merd

Rüşdī'ye revā mıdır bu 'aşk içindeki derd
Elbette tayanmazsa idi Ferhād gibi merd

SONUÇ

XIX. asırda Batılılaşmanın etkisiyle yeniliklere kapılarını açan Türk edebiyatı, beraberinde klasik şiir geleneğini de devam ettirmiştir. Yeniliğe ayak uydurmayan Encümen-i Şuara, kalem şairleri ve tekke şairleri bu yüzyılda klasik şiirin temsilcileri olarak ön plana çıkmışlardır. XIX. asrın sonları ile XX. asrın başlarında Kaynaklarda hakkında bilgi bulamadığımız klasik şiirin temsilcisi olan yeni bir şair de Rüşdî'dir.

Bu çalışma vasıtasıyla şairin bilinen tek eseri olan Şiir Külliyyâtı incelenerek Rüşdî'nin hayatı ve yakın çevresine dair bilgiler tespit edilmiştir. Asıl adı Mustafa Rüşdî olan şair, 1866-67 yılında dünyaya gelmiştir. Vefat tarihi hakkında kesin bir bilgi tespit edilmese de eserdeki tarih notlarından hareketle Rüşdî'nin kabaca XX. yüzyılın ortalarına kadar yaşadığını söyleyebiliriz. Dostları ve devlet memurlarına yazdığı mesnevi, nazm ve manzum mektup tarzındaki şiirlerle ikamet ettiği şehirlerin isimlerine ulaşmaktayız. İstanbul, Bitlis, Elazığ ve Tekirdağı'nda ikamet ettiği anlaşılmaktadır. Memleketi hakkında kesin bir bilgiye ulaşamasak da kuvvetle muhtemel Çorumlu olduğunu düşünmekteyiz. Nitekim Muallim Rifat Bey ve Şücâeddin Salim Efendi'ye yazdığı manzum mektuplarda Çorum için "vatanım" ibaresini kullanması ve Salim Efendi'yi "akrabamdır" şeklinde tanıtması bu düşüncemizi kanıtlar niteliktedir. Mustafa Rüşdî'nin tahsilatı hakkında da net bir bilgiye sahip değiliz. Ancak şiirlerinin şekil özellikleri dikkate alındığında şairliğe dair üst düzey bir eğitim aldığı söylenemez. Menâkıb-nâmesi'nde Şeyh Ali namındaki şeyhinin Abdulkadir Geylânî'ye bağlı olduğunu belirtmesiyle Kadiriyye tarikatının mensubu olduğu anlaşılmaktadır. Zira Rüşdî, şiirlerinde de Kadiriyye tarikatının öğretilerini didaktik ve hikemi üslubuyla halka anlatan bir tekke şairidir.

İstanbul'dan Bitlis'e görevlendirmeye giden Rüşdî, beraberinde ailesini de götürmüştür. İstanbul Defterdarı Vahid Bey'e Bitlis'te yaşadığı ortamı anlatırken aile fertlerinin isimlerini de zikreder. Eşinin adı Sabriye, oğlunun adı Cemal, torunlarının isimleri ise Erdoğan, Yaman ve Erhan olarak geçmektedir. Eserin 164. sayfasında "Pederim Abdulkadir Şerif Efendi" ibaresiyle babasının ismini de anmıştır. Sağduyulu

bir tabiatı olan Rüşdî, yoksul Bitlis halkının içler acısı halini anlatarak seslerini duyurmuş ve bu durumdan kurtulmak için insanlara çözüm önerilerinde bulunmuştur.

Prof. Dr. Mehmet Fatih Köksal Kütüphanesi'nde yer alan eser, Rüşdî'nin müstakil şiirlerinin derlenerek tertip edilmesiyle oluşturulduğu için ve klasik divan tertibine göre düzenlenmediği için “Şiir Külliyyâtı” olarak adlandırılmıştır. Toplam 337 sayfa olan eserde 912 şiir, 2.943 beyit bulunmaktadır. Eser, Rüşdî tarafından rik'a hattıyla mavi, siyah ve kırmızı olmak üzere 3 farklı mürekkeple yazılmıştır. Müellif hattı olan eserin yazılış tarihi bilinmemektedir. Ancak yine tarih notlarından hareketle aşağı yukarı 27 senede yazıldığı tahmin edilmektedir. Şiirlerin yanı sıra çok az da olsa mensur metin örneklerine rastlamaktayız. Külliyyât'ın sonlarına doğru tezkire niteliğinde mensur tarzda metinler bulunmaktadır. “*Dervîş Ferruhî Saruhan Sancağı Muzâfâtından Akhişar Nâm Kaşaba Ahâlisine, Ahmed Şabûhî Dede ve Hâfız Manastır İsmi Ebûbekir*” başlıklı bu üç metin tezkire niteliğinde bilgiler içeren mensur metinlerdir. Bunun yanı sıra Hz. Ali İstihrâcî başlığıyla kaydettiği istihrâc-nâme de mensur tarzda yazılmıştır.

Rüşdî'nin edebi kişiliği ve şairlik yeteneğine dair bilgilere de yine Külliyyâtı'ndan ulaşmaktayız. Fuzûlî başta olmak üzere; Nâbî, Koca Ragıp Paşa, Bâkî, Bağdatlı Rûhî, Şeyh Gâlib, Nef'î, Aynî, Enderunlu Vâsîf, Kemalpaşazâde, Tıflî, Tîgî, Keçecizâde İzzet Molla, Nevres ve Necâtî'nin etkisinde kalmıştır. Şiirlerinin çoğunu hikemî üslupla yazan şair, klasik tarz, mahallileşme ve sebk-i hindi akımlarını da kullanmıştır. Şiirlerini ağırlıklı olarak dinî-tasavvufî konularda yazmışsa da âşıkane ve rindane konuları içeren şiirleri de mevcuttur. Şiirlerinde daima halka telkinde bulunan Rüşdî, atasözleri ve deyimlerden de bolca yararlanmıştı. Hatta atasözüne benzer öğüt verici şiirler kaleme almıştır.

Rüşdî için şiir, halkı bilgilendiren bir araçtır. O yüzden de sanat yapma amacı gütmeyeceği için Külliyyât'ın genelinde tasannudan uzak sade bir dil hakimdir. Ancak mesnevilerinin medhiye bölümleri, gazel ve kasideleri diğer nazım şekillerine oranla sade denilemeyecek bir söyleyiş vardır. Külliyyât'ta tespit edilen nazım şekilleri; gazel, kaside, nazm/nazım, kıt'a, tuyuğ, mesnevi ve musammat; nazım türleri ise na't-ı şerif, menâkıb-nâme, mirâciyye, münâcât, nasihat-nâme, hasb-i hâl, sergüzeşt-nâme,

mevlidü'n-nebî, tebrik-nâme, istihrâc-nâme, mersiye, şefaât-nâme, letâif-nâme, hicviye, medhiye ve muammadır. Rüşdî'nin 7 müselles nazım şekliyle şiirler kaleme alması örneğine çok az rastladığımızdan dolayı edebiyatımıza büyük katkı sağlar. Ayrıca bu alanda çalışma yapacak olan araştırmacılar için de önemli bir kaynak niteliğindedir.

Rüşdî'nin şiirlerinde şekil bakımından kusurlar hat safhadadır. Bilhassa vezin hususunda mühim hatalar dikkat çekmektedir. Hem aruz hem de hece ölçüsünü kullanan şair, aruz kalıplarının kural ve esaslarını göz ardı ederek hatalara sebebiyet vermiştir. Bu da bizlere şairin şiir şekil bilgisinin zayıf olduğunu göstermektedir.

Sonuç olarak Rüşdî, XIX. asrın sonları ve XX. asrın başlarında klasik şiir anlayışını devam ettiren bir tekke şairidir. Şiirleriyle insanlara doğru yolu göstermek isteyen şair, dini-tasavvufî konularda müstakil şiirler kaleme alarak bu Şiir Külliyyâtı'nı tertip etmiştir. Biz de Rüşdî'yi tanıtma ve eserini Türk edebiyatı literatürüne kazandırma çabasıyla hazırladığımız bu çalışmanın alanımıza katkı sağlamasını temenni ederiz

KAYNAKÇA

Tezler

Akkaya, H. (1994) Nevres-i Kadim ve Türkçe Divanı. Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Akgül, S. (1996) Nâbî’de İnanç Esasları. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), HRÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü, Şanlıurfa.

Aydemir, Y. (1994) XVII. Yüzyıl Türk Edebiyatında Kaside. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Aydın Göksoy, A. (2019) Sahbâ-yı Mükerrerem (İnceleme-Metin). Yüksek Lisans Tezi, İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Malatya.

Babacan, İ. (2001) XIX. Yy. Türk Edebiyatında Kaside Nazım Şekli (Şekil ve İçerik). Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Babacan, İ. (2008), Klasik Türk Şiiri’nde Sebk-i Hindî (Hint Üslubu). Yayımlanmamış Doktora Tezi, Gazi Üni. Sos. Bil. Ens., Ankara.

Boran, M. (2017). Menâkıb-nâmelerin Yapısalıcı Yöntemler İle İncelenmesi. Yüksek Lisans Tezi Hacettepe Üniversitesi, Ankara.

Buyruk, İ. E. (2015) Bağdatlı Rûhî Divan’ında Sosyal Hayat. Doktora Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.

Çağlayan, B. (1997) Kerbelâ Mersiyeleri. (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Çakıcı, B. (1996) Eski Türk Edebiyatında Kaside Nazım Sekli (XVI. Yüzyıl). Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Çınar, B. (2000) Tıflî Ahmed Çelebi Hayatı, Edebî Kişiliği, Eserleri ve Divanının Tenkitli Metni. Doktora Tezi, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Elazığ.

Demirbağ Ö. (1999) Koca Râgıb Pasa ve Dîvân-ı Râgıb. (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Van.

Erten, S. R. (2008) Kayseri Raşit Efendi Eski Eserler Kütüphanesi'ndeki Bağdatlı Rûhî Dîvânı Nüshası (Metin-İnceleme). Yüksek Lisans Tezi, Yozgat Bozok Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Yozgat.

Gökalp, H. (2006) Eski Türk Edebiyatında Manzum Sergüzeşt-nâmeler. Doktora Tezi, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.

Güleşen, S. Z. (2013) Çankırı'da Siyasal Hayat (1923 – 1945). Yüksek Lisans Tezi, Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı, Çankırı.

Hiçdurmaz, O. (2009) Klasik Türk Şiirinde Maddi Kültür Giyim Kuşam. Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Erzurum.

Işınso-İsen T. (2002) Divan Şiirinde Fahriye. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Bilkent Üniversitesi Ekonomi ve Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Kılıç, A. (2012) Abdülkâdir Geylânî ve Tefsir Metodu, Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Temel İslam Bilimleri Anabilim Dalı, İzmir.

Kıran, K. (2019) Çorum'da Hilâl-i Ahmer Cemiyeti (1912-1932). Yüksek Lisans Tezi, Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Ana Bilim Dalı.

Kemikli, B. (1998) Sun'ullâh-ı Gaybî Divanı(İnceleme-Metin). Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İslam Tarihi ve Sanatları Anabilim Dalı, Ankara.

Kocatürk, Ö. (2010) Türk-İngiliz İlişkileri 'nin Kopuş Sürecinde Son Aşama (1911-1914). Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Anabilim Dalı, İstanbul.

Köksal, M.F. (2001) Edirneli Nazmî Mecma'ü'n-Nezâir (İnceleme-Metin). Yayımlanmamış Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Küçük, S. (2000) XIX. Asırda Mevlevîlik ve Mevlevîler. Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Temel İslam Bilimleri Tasavvuf Bilim Dalı, İstanbul.

Macit, M. (1994) Nedîm Divânı (İnceleme-Tenkidli Metin). (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Özdağ, S. (2021) Milli Mücadele Dönemi'nde Bitlis. Doktora Tezi, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Anabilim Dalı. Elazığ.

Öztekin, Ö. (2004) XVIII. Yüzyıl Divan Şiirinde Toplumsal Hayatın İzleri: Divanlardan Yansıyan Görüntüler. Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Özyıldırım, A. E. (2002) Keçeci-zade İzzet Molla'nın Mihnet-kesân'ı ve Tahlili. Yayımlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Polat, E. (2006) H. 1310 (M.1892) ve H. 1316.1317.1318 (M.1898.1899.1900) Tarihli Bitlis Vilâyeti Sâlnâmelerinin Transkripsiyon ve Değerlendirmesi. Yüksek Lisans Tezi, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kayseri.

Tıgılı, F. (2020) Türk Edebiyatı'nda Şehrengizler, Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, İstanbul.

Ürkmez, E. (2015) Türk-İslam Mitolojisi Bağlamında Mi'râç Motifi ve Türkiye Kültür Tarihine Yansımaları. Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı, Ankara.

Yalçın, F. (2020) Bitlis'in İktisadi ve Kültürel Durumu(1920-1950). Yüksek Lisans Tezi, Bitlis Eren Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Tarih Anabilim Dalı, Bitlis.

Karaca, D. (2018) Türk Edebiyatında Şehr-engizler “Şehirler ve Güzeller”. Doktora Tezi, İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Malatya.

Yılmaz, A. (2019) Konya Yazma Eserler Kütüphanesi 8358 Numaralı Şiir Mecmû Asının Tanıtımı ve Transkripsiyonlu Metni (184-352. Sayfalar). Yüksek Lisans Tezi, Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Afyonkarahisar.

Yorulmaz, H. (1989) Koca Râgıb Pasa Dîvânı (Arastırma ve Metin). Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Makaleler

Ağırakça, A. (2014) Kaynaklar Işığında İsrâ ve Miraç Olayı. Artuklu Akademi, 1/2, s.1-30.

Akpınar, Ş. (2014) Divan Şiirinin Söz Varlığında “Yalan”. Turkish Studies Volume 9/3, s.43-78, Ankara.

- Akpınar, Ş. (2015) Konya Bölge Yazma Eserler Kütüphanesi “3469” Numarada Kayıtlı Bir Şiir Mecmuası. Turkish Studies Volume 10/8 s.341-384.
- Arıkan, M. (2016) Rifat Rami (Arıncı) ve Esaret Dönemi Şiirleri. SUTAD, S.39, s.101-145.
- Batıslam, H.D. (2017) Divan Şiirinde Kadeh ve Kadeh Redifli Gazeller. Divan Edebiyatı Araştırmaları Dergisi, S.18, s.1-28.
- Batıslam, H.D. (2007) Tarih ve Kültür Kaynağı Olarak Hasb-i Hâller. Türklük Bilimi Araştırmaları (TÜBAR), S. 22, s.29-42.
- Bayram Y. (2004) 16.Yüzyıl Divan Siirinde ‘Siir, Söz ve Şair’le İlgili Anlam Alanları (Kelimeler ve Terkipler). Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Türkiyat Araştırmaları Dergisi, S:15, s.53-64.
- Bayram Y. (2005) 16.Yüzyıldaki Bazı Divan Şairlerinin Şaire ve İlham’a Dair Görüşleri. Türklük Bilimi Araştırmaları, S:18, s.31-68.
- Bayram, Y. (2005) 16. Yüzyıldaki Bazı Divan Şairlerinin “Şiire ve Okura Dair” Görüşleri, Milli Eğitim Dergisi, MEB. Yay., S:168, s.79-106, Ankara.
- Bayram, Y. (2007) Klasik Türk Şiirinde Duyguların Dili: Çiçekler. Turkish Studies International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic Volume 2/4.
- Bayrı, M. H. (1954). Bosnavî Baba, Türk Folklor Araştırmaları, C.3, S.65, s.1036-1037.
- Bektaş, E. (2008) Nâbî’nin “Bu” Redifli Gazeline Urfalı Şairler Tarafından Yapılan Tahmis ve Yazılan Nazireler. Gazi Türkiyat, S.3, s.51-66.

Cebecioğlu, E. (2008) Muhyiddin İbnü'l-Arabî'nin (560/1165-638/1240) Hayatı ve Eserleri. İlmî ve Akademik Araştırma Dergisi (İbnü'l-Arabî Özel Sayısı-1), S.21, s.9-25.

Coşkun, M. (2011) Klasik Türk Şiirinin Poetikası Üzerine. Ahmet Yesevi Üniversitesi Mütevelli Heyet Başkanlığı, Bilig Kış, S. 56, s.57-80.

Çelik, Y. (2007) Kur'an ve Hadislerde Belâ Kavramının Anlam Alanı Üzerine Semantik Bir İnceleme. Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, S: 27, s.161-177.

Çelik, İ. (2004) Tasavvuf Tarihinde Ârif Kavramı, Tasavvuf İlmî ve Akademik Araştırma Dergisi, S. 12, s.25-52.

Çeliker, H.F. (1987) Bitlis'in Kurtuluşu ve Mustafa Kemal Paşa. C.3, S.8, s.379-392.

Demirel, Ş. (2009) XVII. Yüzyıl Klasik Türk Şiirinin Anlam Boyutunda Meydana Gelen Üslup Hareketler: Klasik Üslup-Sebk-i Hindî-Hikemî Tarz-Mahallileşme. Turkish Studies 4/2 winter, s.295.

Dilçin, C. (2000). Divan Şiirindeki Paralel ve Ortak Söz Yapılarından Metin Eleştirisinde Yararlanma. Türkoloji Dergisi, 13 (1), s.34.

Doğan, M. N. (1996) Fuzûlî'nin Poetikası. İlmî Araştırmalar, S.2, s.47-72.

Efe, Zahide (2020) Şeyhülislâm Kemâl Paşazâde (İbni Kemâl) Dîvânı'nda Atasözleri, Deyimler ve Halk Söyleyişleri. Divan Edebiyatı Araştırmaları Dergisi S.25, s.277-309.

Eyüboğlu, E.K. (1973) On Üçüncü Yüzyıldan Günümüze Kadar Şiirde ve Halk Dilinde Atasözü ve Deyimler 1.Cilt, Doğan Kardeş Matbaacılık, İstanbul.

Gökyay, O.Ş. (1992) Fuzûlî Divanının Türkçe Önsözü. Tarih ve Toplum, S. 103, s.9-11.

Güzel, A. (1989) Tekke Şiiri, Türk Dili ve Edebiyat Dergisi C.LVI, S.445-450, s.251-454.

Durmuş, T.I. (2011) Mısır-ı Hünerde Kendüyi Satmak Gerek Kişi Tezkire Önsözleri. Bilig, S.52, s.68.

İsen, M. (1981) Divan Şiirinde Nazire Geleneği. Maveria, Sayı 54, s.24-26.

Kaçar, M. (2007) Divan Şiirinde “Erkek Sevgili Tipi” ve Şehrengizlerdeki Erkek Güzeller. C.37, S.37, s.61-83.

Kaplan, H. (2019) Mısrayı Aruza Uyduran Bir Şair: Zîver ve Şiirlerinde Aruz Tasarrufları. ESTAD, C.2, S.1, s.279-311.

Kaplan, Y. (2018) Dîvânı Meçhul Bir 16. Yüzyıl Şairi: Edirneli Tîğî ve Şiirleri. Dede Korkut Uluslararası Türk Dili ve Edebiyatı Araştırmaları Dergisi, C.7, S.16, s.104-147.

Kaplan, Y. (2018) İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi’nde Kayıtlı “T 5480” Numaralı Musammat Mecmuası ve Musammat Mecmuası ve MESTAP’a Göre Tasnifi. Divan Edebiyatı Araştırmaları Dergisi, S.21, s. 401-540, İstanbul.

Karagözlü, V. (2015) Simetri ve Edebiyat: Klasik Türk Edebiyatında Simetrinin Görünümleri. Turkish Studies, Volume 10/8, s.1492.

Kaplan M. (2007) Şeyh Galib’in Şiir Anlayışı. Turkish Studies-International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic, 2/4, s. 455-465.

Kartal, A. (2001) Türkçe Mesnevilerin Tertip Özellikleri. Bilig Dergisi S.19, s.69-119.

- Kılıç, F-Güz, Ş. (2022) Rüşdî'nin Menâkıb-ı Şeyh Ali Adlı Eseri. Akademik Dil ve Edebiyat Dergisi, Cilt 6, Sayı 4, 1115-1147.
- Köksal, M.F. (2009) Metin Neşrinde Vezinle İlgili Problemler, Bazı Tespit ve Teklifler. Divan Edebiyatı Araştırmaları, S.3, s.63-86.
- Köksal, M.F. (2012) Metin Neşrinin Ana Esasları. Türklük Bilimi Araştırmaları, S.31, s.179-209.
- Köksal, M.F. (2008) Metin Tamiri (Usul ve Esaslar, Uygulamalar ve Bazı Teklifler). Divan Edebiyatı Araştırmaları Dergisi, S.1, s.169-190, İstanbul.
- Özçelik, F. (2013) Çokmerzimen'de (Dört Yol) Ermeni Olayları. Turkish Studies Volume 8/11, s.231-245, Ankara.
- Özyıldırım, A.E. (2019) Bir Mecmua Üç Kuşak: Vakanüvis Halîl Nûrî Bey'in Oğlu ve Şeref Hanım'ın Babası Nebîl Bey'in Şahsî Mecmuasından Hareketle Aile Bağlarından Şiir Ağlarına. Akademik Dil ve Edebiyat Dergisi, 3(4), s.257-302.
- Sarıkaya, B. (2020) Arapça Metinlerin Çeviriyazılarında Yapılan Yazım Hataları Üzerine İnceleme. Kesit Akademi Dergisi.
- Şenödeyici, Ö. (2018) Ehl-i Beyt'in Gizemli Mirası Cifir ve Türkçe Cifir Metinlerinden Örnekler. Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Velî Araştırma Dergisi, S.87, s.219-236.
- Toker, H. (1996) Sebki Hindî (Hind Üslûbu). İlmî Araştırmalar 2, s.141-150, İstanbul.
- Ünver, İ. (2008). Çeviriyazıda Yazım Birliği Üzerine Öneriler. Turkish Studies 3/6, s.1-46.

Ünver, İ. (1986). Mesnevî. Türk Dili, Türk Şiiri Özel Sayısı II (Divan Şiiri) (415-416 – 417 / Temmuz – Ağustos – Eylül) s.430-563.

Yasak Peran, Y.(2019) Atasözlerinin Olumsuz Duygular Bağlamında Değerlendirilmesi. Türk Dünyası Araştırmaları, C.122, S.240, s.81-98.

Yavuz, K. (2013) Türk Şiirinde Nazire. Divan Edebiyatı Araştırmaları Dergisi 10, s.362, İstanbul.

Yeniterzi, E. (2001) On Altıncı Yüzyılda Konyalı Bir Şair: Meşâmî. Türk Dili, S.591, s.317-328.

Kitaplar

Akkuş, M. (2006). Klâsik Türk Şiirinin Anlam Dünyası. Fenomen Yayınları, Erzurum.

Akkuş, M. (200) Divan Şiirinde İnsan I, Dinî Kişilikler. Fen-Edebiyat Fakültesi Yayınları, Erzurum.

Altıntaş, H. (1986) Tasavvuf Tarihi. Ankara Üniversitesi İlahiyet Fakültesi Yayınları. Ankara.

Arıncı, H. R. (1992). Çorum ve Havalisi Şairleri. Ankara Üniversitesi Basımevi.

Artun, E. (2017) Dinî-Tasavvufî Halk Edebiyatı. 7. Basım, Karahan Kitabevi, Adana.

Aslan, K. (2000). Dört Yol İlçesi Şehitlerimiz. Dört Yol.

Aslan, K. (2008). Milli Mücadelede İlk Kurşun ve Dört Yol. Dört Yol Belediyesi Kültür Yayınları.

- Aslan, K. (2016). Yiğit Dört Yol Çeteler Kuvayı Milliyeciler. Dört Yol Belediyesi Kültür Yayını.
- Bayraktar, N. (2001) Atatürk Kitaplığı Türkçe Yazma Divanlar Alfabetik Kataloğu. İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanlığı Kütüphane ve Müzeler Müdürlüğü.
- Belviranlı, A.K. (1965) Arûz ve Âhen. Selçuk Yay., İstanbul.
- Bilginer, M. S. (1976) Mısrî Niyâzî Dîvânı Şerhi. İstanbul
- Bilkan, A. F. (1997) Nâbî Dîvânı, M.E.B. Yay., İstanbul.,
- Bilkan, A. F. (2007). “Orta Klasik Dönem (1600-1700) Siir”, Türk Edebiyatı Tarihi C.II, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yay., İstanbul.
- Bilkan, A.F. (2014). Nâbî Hayatı-Sanatı-Eserleri Bazı Şiirlerinin Açıklamaları, Akçağ Yay., Ankara.
- Boynukara H. (1993) Modern Eleştiri Terimleri, Boğaziçi Yay. Van.
- Canan, İ. (1993) Hadis Ansiklopedisi-Kütüb-i Sitte. C.17, Akçağ Yay., Ankara.
- Doğan, A. (2005) Açıklamalı ve Örnekli Aruz Bilgisi. Akçağ Yay., Ankara.
- Doğan, M.N. (2015) Leylâ ve Mecnun, Yelkenli Yayınevi, İstanbul.
- Doğan, M.N. (2017) Şiiristan İzahlı ve Şerhli Divan Şiiri Antolojisi, Yelkenli Yay., İstanbul.
- Eraydın S.-Tahralı M. (1987) Fusûsu'l-Hikem Tercüme ve Şerhi I. Dergah Yay., İstanbul.
- Ercan, A. (1998). 14. Yüzyıldan Günümüze Çorumlu Şairler. ÇEKVA.

Güleç, İ. (2008) Türk Edebiyatında Mesnevî Tercüme ve Şerhleri. Ayhan Matbaası, İstanbul.

Gürer, D. (2014) Abdülkâdir Geylânî Hayatı, Eserleri, Görüşleri. İnsan Yayınları, İstanbul.

Hafizoğlu, T. (2010) Mevlevî Şâirler –Semâhâne-i Edeb-. İnsan Yay., İstanbul.

İpekten H. vd.(1988) Tezkirelere Göre Divan Edebiyatı İsimler Sözlüğü. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yay., Ankara.

İpekten, H. (1999) Fuzûlî Hayatı-Sanatı-Eserleri Bazı Şiirlerinin Açıklamaları. Akçağ yay.,Ankara.

İpekten, H. (2014) Bâkî Hayatı-Sanatı-Eserleri Bazı Şiirlerinin Açıklamaları. Akçağ Yay. Ankara.

İpekten, H. (2012) Eski Türk Edebiyatı Nazım Şekilleri ve Aruz. Dergah Yay., İstanbul.

İstanbul Kütüphaneleri Türkçe Yazma Divanlar Kataloğu III. C. M.E.B., Basımevi, 1968, İstanbul.

Kaçar, M.-vd. (2015) Osmanlı Edebî Metinlerini Anlama Kılavuzu. Kesit Yay. İstanbul.

Kaçar, M.-Akdağ, A. (2015) Molla Ahmed İlâhî- Tasavvuf-nâme (İnceleme-Metin-Sadeleştirme-Tıpkıbasım), Büyüyenay Yayınları, İstanbul.

Kalkışım, M. (1994) Şeyh Gâlib Divanı, Ankara: Akçağ Yayınları.

Kavruk, H. (2001) Şeyhülislam Yahyâ Divanı. M.E.B. Yay., Ankara.

- Kılıç, F.-Arslan, M., & Bülbul, T. (2007). Otman Baba Vilayetnâmesi (Tenkitli Metin). Grafiker Yayınları.
- Kılıç, F.- Bülbul, T. (2011). Demir Baba Velâyetnâmesi (İnceleme-Tenkitli Metin). Grafiker Yayınları.
- Kılınç, A. (2021) Fuzûlî Divanı. Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı Yayınları, İstanbul.
- Konuk, A. A. (2017) Fusûsu'l-Hikem Tercüme ve Şerhi Muhyiddin İbnü'l-Arabî, I. Cilt, Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı, İstanbul.
- Köksal, M.F. (2006) Sana Benzer Güzel Olmaz. Akçağ Yay., Ankara.
- Köksal, M.F. (2018). Uzun Firdevsî Manzum Vilâyetnâme-i Hâcî Bektaş Velî-i Horasanî (Tenkitli Metin). Alevilik Araştırmaları Dergisi.
- Köksal, M.F. (2021). Mevlid Türünün Son Örneklerinden: Rüşdî'nin Mevlidü'n-nebî'si. Kültürk Türk Dili ve Edebiyatı Araştırmaları Dergisi (24), 71-108.
- Köprülü, M.F. (1980). Türk Edebiyatı Tarihi. Ötüken Yay., İstanbul.
- Kurnaz, C. (2007) Osmanlı Şair Okulu. Birleşik Yay., Ankara.
- Kurnaz, C. (2004) Eski Türk Edebiyatı. Gazi Kitabevi, Ankara.
- Küçük, S. (2015) Bâkî Divanı. TDK Yay., Ankara.
- Levend, A. S. (2018) Divan Edebiyatı Kelimeler ve Remizler Mazmunlar ve Mefhumlar. Dergah Yay., İstanbul.
- Mahmud Kemal İbnü'l-Emin (1970) Son Asır Türk Şairleri, C.X, Millî Eğitim Basımevi, İstanbul.

Mehmed, S. (1997) Sicill-i Osmanî, Haz. Nuri Akbayan, C.I, Tarih Vakfı Yurt Yay., İstanbul.

Mehmed, S.(1997) Sicill-i Osmanî, Haz. Nuri Akbayan, C.II, Tarih Vakfı Yurt Yay., İstanbul.

Muhyiddîn İbn-i Arabî. (2021) Eş-Şeceretü'n-Numaniyye Fi'd Devleti'l-Osmaniyye, Haz. Harun Çetin, 5. Baskı, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul.

Saraç, M.A.Y. (2007) Klasik Edebiyat Bilgisi Biçim-Ölçü-Kafiye, 3F Yayınevi, İstanbul.

Şentürk, A.A. (2016) Osmanlı Şiiri Antolojisi, Yapı Kredi Yay., İstanbul.

Tanyeri, M. A.-Tulum, M. (1977) Nev'i Divan Tenkidli Basım. İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yay. İstanbul

Tarlan, A.N. (1985) Fuzûlî Divanı Şerhi, Kültür Bakanlığı Yay., Ankara.

Timurtaş, F.K. (2012) Eski Türkiye Türkçesi, Kapı Yay., İstanbul.

Uçman, A. (2012) Ahmet Hamdi Tanpınar On Dokuzuncu Asır Türk Edebiyatı Tarihi, Dergah Yay., İstanbul.

Ünlüsoy, Ü.-Yiğit, İ. (2014) Hıdırlık-Ulumezarlık Osmanlı Dönemi Çorum Mezar Taşları, Çorum Belediyesi Kültür Yayınları, Çorum.

Bildiriler

Akpınar, Ş. (2017) Divan Şairinin Kadın Aşığı: Züleyha. Uluslararası Türk Dili ve Edebiyatında “Kadın” Sempozyumu.

Gökçeoğlu M. (1989) İstihraç Şiirleri. Halkbilimi Halk Sanatları Derneği Yay., s.15-22.

Karataş, T. Türkçe Divan Dibacelerinde Şiir Üzerine Düşünceler Görüşler. Uluslararası Divan Edebiyatı Sempozyumu, Beykoz Belediyesi Kültür Yay., s.197-204.

Uysal Bozaslan, S. (2018) Elmalı İlçe Halk Kütüphanesi “07 EL 2990” Numaralı Mecmua Üzerine. Motif Vakfı Uluslararası Sosyal Bilimler Sempozyumu, s.544-550.

Ünlüsoy, Ü.- Yiğit, İ. (2016) Hıdırlık ve Ulumezarlık Osmanlı Dönemi Çorum Mezar Taşları. Uluslararası Bütün Yönleriyle Çorum Sempozyumu, s.121-134.

Sözlükler

Akbayar, N. (2001) Osmanlı Yer Adları Sözlüğü. Tarih Vakfı Yurt Yay.,İstanbul.

Aksoy, Ö. A. (1988) Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü: I Atasözleri Sözlüğü, İnkılap Yay. İstanbul.

Aksoy, Ö. A. (1988) Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü: II Atasözleri Sözlüğü, İnkılap Yay. İstanbul.

Ayverdi, İ. (2011). Misalli Büyük Türkçe Sözlük. Kubbealtı Neşriyatı-Milliyet.

Cebecioğlu, E. (2014) Tasavvuf Terimleri ve Deyimler Sözlüğü, Otto Yay., Ankara.

Doğan, A. (2011). Osmanlı Türkçesi Sözlüğü. Akçağ Yay., Ankara.

Eren, H., Gözaydın, N., & Parlat, İ. (1988). Türkçe Sözlük, C. II. Türk Dil Kurumu (TDK) Yayınları.

Kurnaz, C. (2021) Ahmet Talât Onay Açıklamalı Divan Şiiri Sözlüğü: Eski Türk Edebiyatında Mazmunlar ve İzâhı. Bilge Kültür Sanat Yay., İstanbul.

Pala, İ. (2020). Ansiklopedik Divân Şiiri Sözlüğü. Kapı Yay.,

Uludağ, S. (2016). Tasavvuf Terimleri Sözlüğü. Kabcacı Yay., İstanbul.

Zavotçu, G. (2018) Klasik Türk Edebiyatı Sözlüğü. 2. Basım: Umuttepe Yayınları, İzmit-Kocaeli.

İnternet Kaynakları

Akkuş, M. (2018) Nefî Dîvânı. <https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/57741,nefi-divanipdf.pdf?0> (10 Ocak 2023).

Aydemir, Y.-Çeltik, H. (2017) Meşhûrî Dîvânı. <https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/56155,meshuri-divanipdf.pdf?0> (10 Ocak 2023).

Kaplan, M. (2019) Nâbî Hayriyye. <https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/67684,nabi-hayriyyepdf.pdf> (10 Ocak 2023).

Köksal, M.F. (2017) Mecma' u' n-nezâ' îr (İnceleme-Metin). <https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/56057,mecmaun-nezair-edirneli-nazmi-pdf.pdf> (6 Ocak 2023).

Saraç, M.A.Y. .Emrî Dîvânı. <https://i.tmgrup.com.tr/fikriyat/ebooks/emr-dvni-1576600278730.pdf> (12 Ocak 2023)

Okçu, N. Şeyh Gâlib Divanı. <https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/10654,metinpdf.pdf?0>
(12 Ocak 2023)

Fatın Davud Hâtimetü'l-Eşâr, (Fatın Tezkiresi).
<https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/55976,fatin-tezkiresi-pdf.pdf?0> (13 Ocak
2023).

TDK Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü. <https://sozluk.gov.tr/>

Osmanlıca Sözlükler. <https://www.osmanlicasozlukler.com/>

Ansiklopediler

Bilkan, A.F. (2009) Sebk-i Hindî. TDV İslâm Ansiklopedisi, C.36, 253-255.

Ceyhan, S. (2010) Tâç, TDV İslâm Ansiklopedisi, C.39, 363-365.

Fayda, M. (2007) Hz. Ömer, TDV İslâm Ansiklopedisi, C.34, 44-51.

Kahraman, A. (2002) Külliyyât. TDV İslâm Ansiklopedisi, C.26, 541-542.

Kılıç, M. E. (1999) İbnü'l-Arabî, TDV İslâm Ansiklopedisi, C.20, 493-516.

Köksal, M.F. (2006) Nazîre. TDV İslâm Ansiklopedisi, C.32, 456-458.

Uludağ, S. (1988) Abdülkâdir-i Geylânî, TDV İslâm Ansiklopedisi, C.1, 234-239.

Uludağ, S. (1992) Bâyezîd-i Bistâmî, TDV İslâm Ansiklopedisi, C.5, 238-241.

Arşiv Malzemeleri

İstihrâc-ı İmam Ali ve tebşirât-ı Muhyiddin-i Arabî, M.K. EHT 1971 A 284, Milli Kütüphane

İstihrâc-ı İmâm Ali ve tebşirât-ı Muhyiddîn Arabî, EHT 1948 A 3154, Milli Kütüphane.

Gazel-i Mirâcî, Muhyiddin Arabî İstihrâcî, Yz. B. 395, Milli Kütüphane.

EKLER

ÖZEL ADLAR DİZİNİ

- ‘Abdu’l-kādir, 12, 271, 290
Abd’uş-şamed, 430
‘Acem, 588
Ādem, 188, 238, 263, 266, 276, 393, 396, 418, 430
Afğan, 586, 588, 590
Afrika, 588
Āgāh, 108, 141, 143, 226, 536, 537
Aḥmed, 4, 7, 81, 110, 129, 186, 227, 229, 245, 263, 387, 402, 422, 434, 449, 549, 589, 615, 227
Aḥmed Şabūhī Dede, 615, 227
Aḥmed-i Muḥtār, 186, 387
Akḫişar, 121, 615, 227
‘Alī, 4, 9, 114, 115, 129, 188, 189, 227, 273, 279, 288, 290, 303, 549, 580, 592
‘Alī Rızā Beg, 4, 9, 114, 580
‘Aliyyü’l-Murtezā, 410
Allāh, 14, 18, 26, 49, 130, 159, 160, 181, 182, 189, 191, 196, 204, 206, 212, 218, 232, 233, 236, 240, 249, 250, 251, 253, 263, 265, 267, 272, 274, 275, 278, 281, 287, 288, 289, 290, 291, 294, 298, 299, 300, 301, 302, 303, 304, 313, 315, 316, 321, 322, 323, 329, 331, 332, 334, 337, 340, 353, 354, 356, 370, 380, 384, 385, 386, 388, 389, 390, 392, 393, 395, 397, 405, 406, 410, 414, 415, 416, 436, 439, 442, 447, 506, 521, 537, 538, 539, 560, 562, 569, 572, 583
Allāh-ı Ra’ūf, 18, 278
Allāhu a’lem, 345, 587
Allāhu Ekber, 307
Allāhu Ḥalīm, 301
Allāhu Raḥīm, 332
Alman, 585, 586, 592
Amasyalı, 51, 581
Amīne, 396, 398
‘Arab, 4, 7, 129, 227, 549, 591
‘Ārif, 7, 149, 552, 584, 605
Asyā, 586
Avrupa, 586
‘Āyişe, 410
Bābü’s-selām, 417
Bākī, 45, 117, 354, 369, 532, 605, 609
Bārī, 243, 287, 439
Behlül Dānā, 218, 428
Bi-‘avni’l-lāh, 308
bi’llāh, 181, 304, 337
Bistāmī, 159, 222, 270
Bitlis, 4, 7, 8, 9, 11, 24, 31, 32, 34, 35, 51, 84, 95, 108, 110, 135, 136, 138, 139, 141, 143, 144, 149, 150, 209, 215, 217, 224, 225, 226, 227, 315, 455, 536, 542, 551, 553, 555, 226, 231, 232, 234, 251
Bosnevī Baba, 115, 591
Bū Cehil, 160, 220, 338
Buḥārā, 586
Bulğar, 142, 585, 591
Burāk, 166, 186, 244, 250, 402, 435, 436, 437
Celālū’d-dīn Efendi, 9, 129, 534
Cemāl, 4, 6, 78, 109, 129, 227, 545, 552
Cemşīd, 221, 535
cenāb-ı Fārūk, 272
cenāb-ı Haḫ, 45, 606
cenāb-ı Kibriyā, 29, 49, 206, 417, 418, 582
Cermaniyān, 589
cevher-i ervāḫ, 185, 263
Cevzā, 417
Ceyḫūn, 6, 7, 61, 78, 453, 549, 552, 561
Cibrīl, 159, 183, 186, 244, 250, 307, 339, 342, 402, 404, 405, 412, 435, 436, 438, 439, 441
Cibrīl-i emīn, 186, 244
Çardağ, 292
Çelebi Ḥacı Ḥākānī, 4, 95, 129, 226, 459
Çerkes, 533
Çin, 586, 588, 590

Çorum, vii, 5, 6, 96, 138, 139, 180, 225,
 226, 466, 550, 558, 226, 230, 237,
 241, 242
 Dāru'l-'Aden, 394
 Dāvūdī, 188, 328
 Dede Hāfız, 616
 Dervīş Ferruḥī, 121, 615, 227
 Dört Yol, 12, 292, 236, 237, 238
 Dürrī, 610
 Ebū Cehl, 158, 220, 266
 Ebū Lü'lü, 221, 273
 Edirne, 10, 611
 El'azīz, 9, 31, 34, 110, 139, 144, 227,
 555
 Emīn Beg, 139
 Erḥan, 7, 552
 Ermeni, 291, 236
 Ertoğan, 7, 552
 Esrār Dede, 616
 Eyyüb, 186, 239
 ezher-i eşbāh, 185, 263
 Fas, 588
 Fāṭima, 410
 Fehmī Beg, 4, 95, 136, 137, 143, 226,
 455, 456
 Ferhād, 156, 207, 208, 346, 349, 354,
 373, 375, 421, 453, 457, 458, 460,
 471, 564, 617
 Fettāh, 251
 Fıṭnat, 606
 Fir'avn, 158, 220, 246, 266, 462, 533
 Fransız, 591, 592
 Frenk, 588
 Ğaffār, 253, 301, 389, 463
 Ğalaṭa, 108, 139, 143, 226, 542, 615
 Ğazā'ī, 4, 31, 34, 139, 144, 227, 555,
 557
 Hābeşī, 591
 Hābīb-i Kibriyā, 417
 Hādīkatü's-sü'edā, 117, 603
 ḥādīm-i Hābība'llāh, 294
 Hāfız Baba, 616
 Hāfız Manastırī, 121, 615, 227
 Hāfız Mustafā Efendi, 109, 227, 545
 Haḳ, 13, 15, 18, 28, 31, 50, 56, 67, 70,
 72, 74, 161, 170, 177, 179, 180, 184,
 193, 204, 233, 234, 235, 242, 250,
 256, 258, 263, 266, 267, 268, 269,
 270, 275, 276, 277, 278, 279, 282,
 284, 287, 291, 297, 298, 299, 303,
 307, 311, 315, 316, 317, 320, 324,
 325, 327, 328, 329, 332, 333, 336,
 340, 341, 342, 346, 351, 353, 355,
 361, 380, 387, 389, 390, 391, 392,
 393, 394, 395, 397, 399, 401, 404,
 407, 411, 412, 414, 415, 421, 434,
 436, 438, 441, 445, 456, 468, 506,
 534, 536, 550, 560, 566, 574, 577,
 583, 584, 589, 590, 612, 616
 Hākim Fuzūlī, 24, 42, 92, 420
 Hākim Molyer, 102, 505
 Hāletī, 607
 Hālık, 29, 73, 182, 185, 255, 256, 257,
 262, 266, 267, 293, 301, 302, 322,
 370, 383, 394, 396, 402, 403, 404,
 412, 413, 436, 438, 440, 441, 442,
 446, 511, 538, 552
 Hālīl, 7, 109, 129, 168, 195, 227, 546,
 547, 548
 Hāllāc, 224, 270
 Hāmdī, 588
 Hāsan, 9, 28, 107, 129, 212, 226, 411,
 534
 Hāvvā, 186, 239, 396
 Hāyru'l-beşer, 398
 ḥazret, 316
 Hızr, 321
 Hind, 60, 586, 590, 236
 Hindistan, 588
 Hīve, 586
 Hīzb'ul-vaṭan, 588
 Hristiyan, 592
 Hūdā, 17, 29, 40, 41, 49, 61, 64, 67, 70,
 120, 135, 154, 156, 161, 177, 182,
 189, 192, 199, 231, 235, 237, 244,
 253, 256, 265, 266, 268, 271, 272,
 273, 274, 276, 278, 280, 282, 286,
 287, 288, 290, 293, 301, 303, 305,
 306, 307, 308, 311, 312, 321, 322,
 327, 335, 337, 341, 342, 343, 346,
 361, 370, 385, 388, 391, 393, 395,
 412, 414, 416, 417, 418, 435, 437,
 438, 439, 441, 442, 443, 463, 465,
 539, 541, 573, 587, 589, 607, 608,
 611
 Hülüşī Dede, 42, 423
 Hüseyn, 50, 175, 177, 411, 581, 611,
 612, 613

İbn Hattâb, 409
 İbrâhîm, 187, 239, 245, 396, 430, 431, 466
 İbrâhim Beg, 114, 141, 144, 582
 İdrîs, 193, 246
 iklim-i Rûs, 586
 İlâhî, 84, 115, 149, 153, 158, 159, 171, 177, 178, 229, 264, 274, 290, 291, 298, 302, 315, 317, 331, 338, 341, 345, 386, 392, 404, 406, 407, 412, 416, 445, 448, 449, 462, 566, 584, 604, 607
 İlyâs, 187, 239, 248
 İmâm-ı Hüseyin, 120, 611
 İngiliz, 587, 590, 592, 231
 İrân, 242, 592
 'İsâ, 186, 188, 239, 240, 263, 266, 274, 289, 313, 418, 431, 468
 İshâk, 187, 247
 İskilib, 23, 62, 95, 139, 143, 204, 457
 İslâm, 56, 264, 321, 582, 585, 587, 590, 591, 592
 İslâmiyân, 588, 589
 İstanbul, 8, 32, 110, 227, 542, 551, 553
 İtalya, 591
 'İzzet-i diger, 607
 Japonya, 586
 Ka'be, 574
 kâb-ı kavseyin, 194, 316
 Kadîfe-zâde Sâlim Efendi, 4, 7, 110, 129, 227, 548
 Kâdir, 17, 214, 235, 404, 434, 445, 497, 529
 Kafkasya, 588, 590
 Kamereyn, 188, 273
 Karağ, 585
 Kârûn, 166, 247
 Kavukçizâdelerden Rif'at Beg, 4, 96
 Kayyûm, 393, 434, 445
 Kelîm, 415, 574
 Kemâlpaşazâde, 46, 116, 602
 Kemânî-i Şehir Necâtî Beg, 4, 109, 137, 143, 226, 544
 Ken'an, 248, 274
 Kerbelâ, 120, 611
 keremkâr-ı cenâb-ı Raḥman, 285
 Kerîm, 198, 257, 264, 285, 287, 299, 302, 304, 327, 434, 443, 446, 447
 Kıta-i Ḥayâlî, 608
 Kızılırmak, 154, 549
 Kirâcı, 283, 284
 Kirdgâr, 393
 Koca Râgıp Paşa, 114, 141, 144, 582
 Kôrḥânzâde Halîl, 546
 Kuds, 305, 402, 436
 Qur'an, 56, 70, 166, 184, 258, 287, 327, 328, 329, 339
 Kürdistân, 592
 Lamartin, 54, 96, 130, 463, 464
 Lebbeyk, 191, 440
 Leh, 588
 Leylâ, 27, 128, 156, 157, 207, 210, 318, 346, 352, 364, 365, 373, 377, 386, 422, 458, 460, 461, 469, 483, 495, 504, 509, 561, 566, 571, 609
 Mağrib-i Akşâ, 587
 mâh-ı haremeyn, 279
 mâh-i ümem, 185
 Ma'lûl Ḥasan Efendi, 9, 28, 107, 129, 226, 534
 Manşûr, 224, 270
 Mar'aş, 282, 284
 Ma'rûfî, 4, 9, 12, 107, 108, 129, 226, 535, 536
 Mecnûn, 27, 49, 64, 128, 156, 157, 175, 180, 207, 280, 318, 334, 341, 346, 352, 354, 364, 369, 373, 375, 386, 421, 422, 452, 453, 458, 460, 471, 491, 495, 496, 504, 529, 559, 563, 566, 571, 609, 610, 615
 Medîne, 14, 279, 589, 591, 597
 Mehdî, 584
 Meḥmed 'Âkif Bey, 604
 Mekke, 14, 312, 397, 597
 Mekteb Mu'allimlerinden Rif'at Bey, 4, 79, 110, 137, 144, 227, 558
 melek'ül-mevt, 183, 300
 Merḥûm Gâlib Dede, 42, 93, 422
 Mes'ûd, 109, 156, 171, 226, 342, 455, 543, 544
 Mevlâ, 28, 49, 191, 196, 229, 233, 250, 251, 255, 256, 263, 265, 268, 282, 286, 287, 290, 297, 299, 307, 312, 327, 333, 381, 392, 403, 413, 415, 422, 440, 441, 442, 447, 533, 537, 538, 539, 588, 589, 606
 Mevlânâ, 190, 611
 Mısır, 248, 588, 590, 591

mihver-i 'âlem, 263
 Mîkâ'il, 183, 307
 Mi'râc, 295, 343, 435, 437
 Moğol, 588, 590
 Muḥammed, 41, 63, 74, 80, 154, 157,
 171, 186, 187, 229, 230, 238, 239,
 243, 245, 246, 249, 251, 254, 255,
 263, 264, 267, 275, 282, 288, 290,
 298, 301, 302, 312, 317, 332, 333,
 336, 341, 342, 389, 396, 406, 414,
 417, 418, 429, 430, 434, 436, 449,
 589, 611
 Muḥammed Mustafâ, 41, 154, 336,
 417, 418
 Muḥyi'd-dîn, 223, 271
 Murâd-ı râbi', 598, 599
 Mūsâ, 186, 187, 239, 240, 246, 263,
 274, 289, 313, 345, 430, 431, 443,
 462, 566, 567, 574
 Muştafâ Rüşdî, 4, 13, 536
 Müdür Ḥayrî Efendi, 4, 114, 129, 216,
 227, 579
 Müfid-i Bursevî, 606
 Müftî, 507, 513, 570, 581
 Mülcem, 188, 189, 273
 mürsel, 164, 242, 276, 436, 438, 443
 Nâbî, 40, 82, 92, 295, 416, 417, 607
 Nâfi', 387
 nebiyy-i Ekrem, 264
 nebiyy-i Emîn, 282
 Neccâr, 588
 Nemrûd, 57, 158, 220, 266, 338
 Nevres, 24, 119, 125, 609, 227, 229
 Nîksar, 583
 Niyâzî-i Rûmî, 115, 146, 587, 590
 Nûḥ, 188, 239, 418
 'Osmân, 188, 273
 'Oşmâniyân, 588
 'Ömer, 188, 221, 273, 409
 Perverdigâr, 320, 402
 Rab, 28, 29, 57, 157, 158, 163, 169,
 170, 174, 175, 177, 181, 182, 193,
 220, 241, 243, 266, 285, 287, 292,
 297, 299, 302, 303, 314, 316, 321,
 323, 328, 329, 330, 331, 333, 337,
 338, 367, 382, 383, 385, 389, 408,
 413, 438, 440, 445, 446, 538, 610,
 613
 Rabbu'l-âlemîn, 401
 Rabbu'l-ezel, 398
 Rab-i 'âlem, 243
 Rab-i ezel, 57, 328
 Rab-i Ğafûr, 181, 287, 314, 323
 Rab-i Qadîr, 297
 Rab-i vâhid, 538
 Râġib, 118, 583, 606
 Raḥîm, 69, 241, 253, 265, 287, 292,
 299, 301, 302, 311, 383, 443, 446
 Raḥmân, 75, 158, 166, 245, 301, 405,
 407, 414, 434, 436, 443, 445
 Ra'ûf, 252
 Rebi'ü'l-evvel, 397
 Refref, 73, 132, 145, 251, 439
 Resûla'llâh, 306, 307, 308
 resûl-i Kibriyâ, 151, 199, 304, 305,
 306, 380
 Rifâ'î, 240, 271
 Rif'atî, 584
 Rîm Papa, 586
 Rûḥî, 22, 47, 100, 494, 495
 Rûḥî-i Bağdâdî, 47, 494
 Rûḥu'l-emîn, 403
 Rûm, 592
 Rusya, 589, 590
 Rüşenî, 45, 117, 605
 Rüstem, x, 208, 220, 296, 357, 425, 500
 Rüşdî, 6, 8, 11, 13, 14, 20, 22, 25, 26,
 44, 45, 46, 47, 49, 59, 67, 72, 73, 76,
 77, 78, 119, 120, 121, 154, 155, 157,
 158, 159, 168, 170, 172, 179, 180,
 191, 192, 196, 197, 204, 206, 210,
 211, 213, 215, 234, 255, 262, 263,
 272, 274, 275, 279, 295, 299, 303,
 304, 305, 306, 308, 310, 311, 315,
 316, 317, 319, 320, 322, 323, 324,
 329, 331, 333, 334, 335, 339, 343,
 354, 355, 358, 359, 364, 365, 366,
 367, 369, 373, 375, 376, 377, 382,
 383, 385, 386, 387, 388, 389, 390,
 391, 394, 417, 418, 420, 421, 424,
 425, 426, 427, 428, 429, 432, 434,
 447, 449, 454, 455, 456, 457, 460,
 461, 465, 472, 478, 481, 485, 495,
 496, 503, 506, 510, 513, 520, 522,
 523, 524, 525, 526, 527, 528, 529,
 530, 531, 535, 539, 547, 548, 552,
 556, 557, 559, 560, 562, 574, 577,

592, 597, 599, 600, 601, 602, 603,
 605, 610, 612, 613, 614, 616, 617
 Rüşdî-i elîm, 426
 Rüşdî-i ezâkâr, 613
 Rüşdî-i Nâçiz, 616
 Rüşdiyyâ, 202, 207, 347, 431, 461, 466,
 497, 600, 602
 Şabriye, 6, 78, 552
 Sa'îd Beg, 4, 113, 573
 Şakaleyn Sultânî, 29, 184, 329
 Şânî, 47, 215, 495
 Saruhan Sancağı, 121, 615, 227
 Selîmiye Câmî'-i Şerîfî, 80, 120, 611
 server-i âdem, 263
 Settâr, 253, 254
 Seyhün, 280, 341, 496, 563
 Şırb, 591
 Sidre, 73, 132, 134, 145, 183, 250, 267,
 404, 438, 439
 Sidre-i müntehâ, 438
 Sitanbul, 135, 161, 321, 452, 454, 581
 sultân-ı Ekrem, 409
Süleymân, 187, 247
 Sündüs, 439
 Şâfî, 320, 445, 511
 şâh-ı harem, 68, 163, 175, 264, 333,
 391
 şâh-ı himem, 185, 263
 Şâ'ir 'Aynî, 41, 92, 418
 Şâ'ir Tîgî, 45, 117, 605
 Şâ'ir-i Şehir Nef'î, 41, 419
 Şâkir Efendi, 170, 227, 560
 Şâm, 223, 271
 Şeddâd, 158, 220, 266
 Şeyh Gâlib, 613, 615
 Şeyh Muhyî'd-dîn-i 'Arabî, 115, 142,
 144, 450, 585
 Şeyh Senûsî, 586
 Şeyhülislâm Yahyâ, 608
 Şeyh-zâde 'Avnî, 7, 129, 227, 549
 Şinâsi, 608
 Şîrîn, 156, 207, 346, 349, 373, 459,
 460, 461, 561, 564
 Şît, 239, 396
 Şu'ayb, 187, 212, 245
 Şürî, 610
 Şücâeddîn-zâde Sâlim Efendi, 4, 7,
 110, 129, 227, 548
 tâc-ı Edhem, 419
 Tanbûrî Cemîl Beg, 4, 109, 226, 543
 Tanbûrî Şalâhu'd-dîn, 226, 542, 543
 Tañrı, 182, 192, 199, 231, 269, 315,
 320, 329, 390, 399, 405
 Tatar, 588
 Tekirtağı, 4, 9, 114, 129, 227, 534, 535,
 580, 581
 Tekirtağı Müftisi Hüseyin Efendi, 114,
 129, 227, 581
 Tıflî, 43, 93, 424
 Toğad, 615
 Tunus, 588
 Tûr-ı Sinâ, 187, 246
 Tüccârdan 'Arab-zâde Aḥmed Efendi,
 4, 7, 129, 227, 549
 türbe-i 'Ukkâşe, 282
 Tüysüz Mustafa Efendi, 7, 129, 227,
 550
 'Ukkâş, 285, 409, 410
 Ümmü Hânî, 186, 244
 ümmü'l-kitâb, 184, 584
 Vâhid Beg, 227, 551
 Vâşîf-ı Enderûnî, 44, 116, 601
 velî-i 'Arabî, 223, 271
 Veys-i Karanî, 270
 Vilâyet Mektûbcısı Âgâh Bey, 108,
 141, 143, 226, 536
 Ya'qûb, 187, 239
 Yaman, 7, 220, 296, 552, 226, 251
 yâr-ı Ekrem, 252
 yâr-ı Kibriyâ, 246
 Yezdân, 51, 249, 264, 387, 437, 443,
 444, 581
 Yunan, 585, 591, 592
 zât-ı Kibriyâ, 44, 175, 403, 404, 418,
 430
 Zî'n-nüreyin, 188, 273
 Ziyâ Beg, 9, 28, 107, 129, 212, 226,
 534